نهاد راهبری و پایش طرح های توسعه شهری تهران

گزارش طرح پژوهشی:

آسیب‌شناسی فرآیند و محتوای طرح جامع تهران ۱۳۸۶ با روش‌های فراتحلیل و فراترکیب

دانشگاه علم و صنعت ایران

بسم الله الرحمن الرحیم

مدیر طرح:
محمدصالح شکوهی بیدهندی
عضو هیئت علمی دانشگاه علم و صنعت ایران

کارشناسان کلیدی:
امین محتاج اله یزدی
شقایق ثمودی
مهدی یراقی فرد
فائزه ترکمن
امیررضا شکیبا
مهدیه هژبر
سمیه رشوند
الهام علی عسگری
محمد نجف پور
نیلوفر میرزاخانی
علی هاشمی
آرمین طاهرزاده
مهدی امیراحمدی

فهرست مطالب

۱- مقدمه و طرح مسأله ۵
۲- ضرورت و اهمیت موضوع ۹
نخست: عوامل بیرونی موثر بر ناکارآمدی نظام برنامه ریزی فضایی در ایران ۱۵
دوم: آسیب شناسی در تهیه برنامه های فضایی در ایران ۱۹
سوم: آسیب شناسی در مرحلهٔ تصویب برنامه های فضایی در ایران ۲۵
چهارم: آسیب شناسی مرحلهٔ اجرای برنامه های فضایی در ایران ۲۸
پنجم: آسیب شناسی مرحلهٔ نظارت ۳۱
ششم: عوامل کلیدی در آسیب شناسی برنامه ریزی فضایی در ایران ۳۴
۳- اهداف و پرسش‌های تحقیق ۴۸
۴- قلمرو زمانی و مکانی پژوهش ۴۹
الف) قلمرو سازمانی ۴۹
ب) محدوده مکانی ۴۹
پ) محدوده زمانی ۴۹
۵- تکمیل فهرست مقالات مرتبط با موضوع ۵۰
۶- تکمیل فهرست کتاب‌های مرتبط با موضوع ۵۶
۷- تکمیل فهرست طرح‌های پژوهشی مرتبط با موضوع ۵۷
۸- تکمیل فهرست پایان‌نامه‌ها و رساله‌های مرتبط با موضوع ۵۹
۹- شناسایی واژگان و مضامین مرتبط در پژوهش‌های انجام شده ۶۳
الف) مقالات ۶۳
ب) پایان‌نامه ۲۷۰
پ) طرح‌های پژوهشی ۴۱۷
ت) کتاب‌ها ۴۴۹
۱۰- کدگذاری باز، محوری و انتخابی ۴۵۳
الف) جدول کدگذاری باز، محوری و انتخابی نقاط قوت طرح جامع تهران بر اساس مطالعات انجام شده ۴۵۶
ب) جدول کدگذاری باز، محوری و انتخابی نقاط ضعف طرح جامع تهران بر اساس مطالعات انجام شده ۴۶۰
پ) جدول کدگذاری باز، محوری و انتخابی پیشنهادهایی برای اصلاح رویه و محتوا... .....۴۹۷
۱۱- فراتحلیل (کمی) نقاط قوت و ضعف طرح جامع تهران ۸۶ و راهکارهای پیشنهادی ۵۱۷
۱۲- فراترکیب (کیفی) نقاط قوت و ضعف طرح جامع تهران ۸۶ و راهکارهای پیشنهادی ۵۲۴
۱۳- آسیب‌های شناسایی شده در مطالعات پیشین درباره‌ی فرآیند تهیه، محتوا، روش تصویب و موانع ... .۵۴۹
۱۴- دسته‌بندی راهکارهای ارائه شده در پژوهش‌های پیشین برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران ۵۵۹

۱- مقدمه و طرح مسأله

برنامه‌های توسعه شهری، برنامه‌های بلندمدتی هستند که تحولات آینده‌ی شهرها را جهت می‌دهند. فرض بر این است که می‌توان شناختی از وضعیت موجود و برآوردی از تحولات آینده شهرها داشت و بر اساس آن از طریق تدوین برنامه، راهکارهایی در جهت بهبودبخشی به شهر و زندگی شهری را پی گیری کرد. بر اساس مقررات موجود، برنامه‌های توسعه شهری (اعم از طرح جامع و تفصیلی شهر) مواردی نظیر نحوه استفاده از اراضی و منطقه‌بندی، نیازمندیهای عمومی شهری، خطوط کلی ارتباطی و محل مراکز حمل و نقل و دسترسی، مناطق نوسازی و بهسازی، ضوابط مربوط به حفظ بنا و نماهای تاریخی و مناظر طبیعی، تراکم جمعیت و تراکم ساختمانی را تعیین می‌کنند (مجلس شورای ملی، ۱۳۵۳). بنابراین، انتظار می‌رود بتوان از طریق این برنامه‌ها، چشم‌انداز بلندمدت مطلوبی برای شهر محقق کرد. با این وجود، در دهه‌های گذشته مشخص شده که این برنامه‌ها نتوانسته‌اند همه‌ی مشکلات شهرها را حل کنند و از این جهت بحث‌های دامنه‌داری در مورد نارسایی‌های فرآیند تهیه، محتوای برنامه‌ها، روش تصویب، دلایل اجرایی نشدن و راهکارهای تحقق برنامه‌ها صورت گرفته است. در دهه‌های اخیر بسیاری از محققان در سراسر دنیا تلاش کرده‌اند آسیب‌شناسی تحقق برنامه‌های توسعه شهری را در دستور کار خود قرار دهند. در ایران نیز، از پیش از انقلاب اسلامی تا کنون نقدهایی نسبت به برنامه‌های توسعه شهری مطرح بوده و از جمله بحث عدم تحقق آن‌ها مورد توجه بسیاری از پژوهشگران قرار گرفته است.

یکی از مهم‌ترین نمونه‌های طرح توسعه شهری در دهه‌های گذشته، طرح راهبردی- ساختاری توسعه و عمران شهر تهران (طرح جامع تهران- ۱۳۸۶) بوده است. اهمیت این طرح اولا به دلیل پایتخت بودن شهر تهران و ثانیا به دلیل الگوگیری شهرهای دیگر از روش‌شناسی و محتوای این برنامه است. طرح جامع تهران ۱۳۸۶ بر خلاف دو طرح جامع پیشین تهران (طرح جامع فرمانفرمائیان و طرح جامع آتک)، تلاش کرده که از رویکرد برنامه‌ریزی شهری سنتی (رویکرد جامع‌نگر) عبور کرده و متدولوژی جدیدی را تحت عنوان طرح «راهبردی- ساختاری» اتخاذ نماید. نوآوری‌های دیگری نیز، نظیر سازوکار مشارکتی در تهیه طرح میان وزارت مسکن و شهرسازی وقت با شهرداری و شورای اسلامی شهر تهران، ارائه‌ی سازمان فضایی و پهنه‌بندی کاربری زمین، پیش‌بینی ایجاد نهاد پایش، تهیه‌ی همزمان و موازی طرح جامع و تفصیلی (که البته نهایتا با شش سال فاصله‌ی زمانی انجام شد) و تعریف شروط تحقق‌پذیری در طرح جامع تهران ۱۳۸۶ وجود داشت. با این وجود، از زمان تهیه طرح، انتقاداتی نیز به طرح وارد بود. اکنون پس از نزدیک شدن به افق طرح، بازنگری آن در دستور کار قرار می‌گیرد. در نتیجه لازم است آسیب‌شناسی طرح به صورت کامل صورت پذیرد. تا این زمان، محققان مختلفی به تحلیل، ارزیابی، سنجش میزان تحقق و آسیب‌شناسی طرح جامع تهران ۱۳۸۶ پرداخته‌اند.

عنوان کامل آن‌چه به طرح جامع تهران مشهور شده است، «طرح راهبردی- ساختاری توسعه و عمران شهر تهران (طرح جامع تهران- ۱۳۸۶)» است. آن‌چه اکنون به عنوان سند طرح جامع شهر تهران

در اختیار همگان قرار دارد، از چهار بخش تشکیل شده است. بخش نخست عبارت از «مصوبه‌ی شورای عالی شهرسازی و معماری ایران (۱۳۸۶/۹/۵) (سند اصلی طرح راهبردی- ساختاری "جامع" شهر تهران)» است[۱]. این بخش در حقیقت، بخشی از طرح جامع است که به همه‌ی صفحات آن به امضای هشت وزارتخانه[۲]، یک معاونت رئیس جمهور و دو سازمان ملی دیگر[۳] رسیده است. این بخش را می‌توان در حکم چکیده‌ی طرح جامع تهران دانست. بخش دوم موسوم به «سند اصلی طرح راهبردی- ساختاری توسعه و عمران شهر تهران (طرح جامع تهران- ۱۳۸۶)» است[۴]. فهرست این سند ممهور به مهر دبیرخانه‌ی شورای عالی شهرسازی و معماری ایران و امضای وزرای فوق‌الذکر است. با این وجود، صفحات دیگر این سند، تنها به امضای دبیر شورای عالی شهرسازی و معماری رسیده است. بخش اول و دوم، از جهات بسیاری به هم متشابهند و بدون دقت نمی‌توان تفاوت‌های آن‌ها را دریافت. به جز این دو بخش، آلبوم نقشه‌ها (شامل نه نقشه) و پیوست‌ها (شش پیوست)، بخش‌های دیگر سند را تشکیل داده‌اند. این دو بخش نیز منحصرا به امضای دبیر شورای عالی شهرسازی و معماری رسیده‌اند (نهاد مطالعات و تهیه طرح‌های توسعه شهری تهران، ۱۳۸۶).

صرف نظر از شیوه‌ی رسمی تأیید، همه‌ی سند طرح جامع تهران از وجاهت قانونی برخوردار است و لازم‌الرعایه به حساب می‌آید. به همین دلیل، شهردار تهران نیز، در اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۷، این مجموعه را به طور کامل به معاونان خود و شهرداران مناطق بیست و دوگانه‌ی شهرداری ابلاغ کرده و نیز آن را «برای آگاهی عموم و شفاف‌سازی در پورتال شهرداری منتشر» کرده است (قالیباف، ۱۳۸۷).

سند اصلی طرح جامع تهران، در ۹ سرفصل تعریف می‌گردد که عبارتند از:

۱. چشم انداز توسعه شهر
۲. راهبردهای توسعه
۳. محدوده شهر
٤. حریم شهر
٥. سازمان فضایی و پهنه بندی
٦. ضوابط و مقررات ساخت و ساز
۷. طرح‌های موضوعی و موضعی
۸. شرایط تحقق پذیری
۹. سازو کارهای اجرا

---

[۱] - که از این پس در این رساله «مصوبه‌ی شورای عالی» خوانده می‌شود.

[۲] - این هشت وزارتخانه عبارتند از کشور، نیرو، صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، مسکن و شهرسازی، راه و ترابری، دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و فرهنگ و ارشاد اسلامی.

[۳] - معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور، سازمان محیط زیست و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.

[٤] - که از این پس در این رساله «سند اصلی» خوانده می‌شود.

علاوه بر این ۹ سرفصل سند اصلی طرح جامع، دو موضوع «اهداف» (سطح بین چشم انداز و راهبردها) و «جمعیت شهر» نیز در مصوبه‌ی شورای عالی قید شده‌اند که در مجموع تشکیل ۱۱ سرفصل را می‌دهند. این یازده سرفصل، در نوعی رابطه‌ی طولی با یکدیگر قرار گرفته‌اند. به عبارت دیگر، به نظر می‌رسد که بنا بر فرض تهیه کنندگان طرح جامع تهران، تحقق چشم‌انداز و اهداف سند، از طریق راهبردهای آن میسر می‌شود و تحقق راهبردها نیز در گرو تحقق بخش‌های عملیاتی‌تر سند (همچون سازمان فضایی، ضوابط و مقررات، طرح‌های موضوعی و موضعی، شرایط تحقق‌پذیری و سازوکارهای اجرا) خواهد بود. هر چند که نمی‌توان به راحتی ادعای هم‌سویی کامل و انسجام درونی همه‌ی این اجزای سند طرح جامع را پذیرفت[۵]، اما در اینجا مسامحتا این فرض پذیرفته می‌شود که طرح جامع سندی یکپارچه است.

همانگونه که در بخش بعدی (رویه‌ی تهیه‌ی طرح جامع) توضیح داده خواهد شد، سند طرح جامع در تلاش برای تلفیق نگاه‌های برنامه‌ریزی راهبردی، ساختاری و جامع‌نگر تنظیم شده است. با توجه به این موضوع، می‌توان بخش‌های یازده‌گانه‌ی فوق‌الذکر را در دو سطح راهبردی و ساختاری دسته‌بندی کرد. نمودار زیر، تلاشی برای تفکیک سطوح راهبردی و ساختاری طرح جامع تهران است.

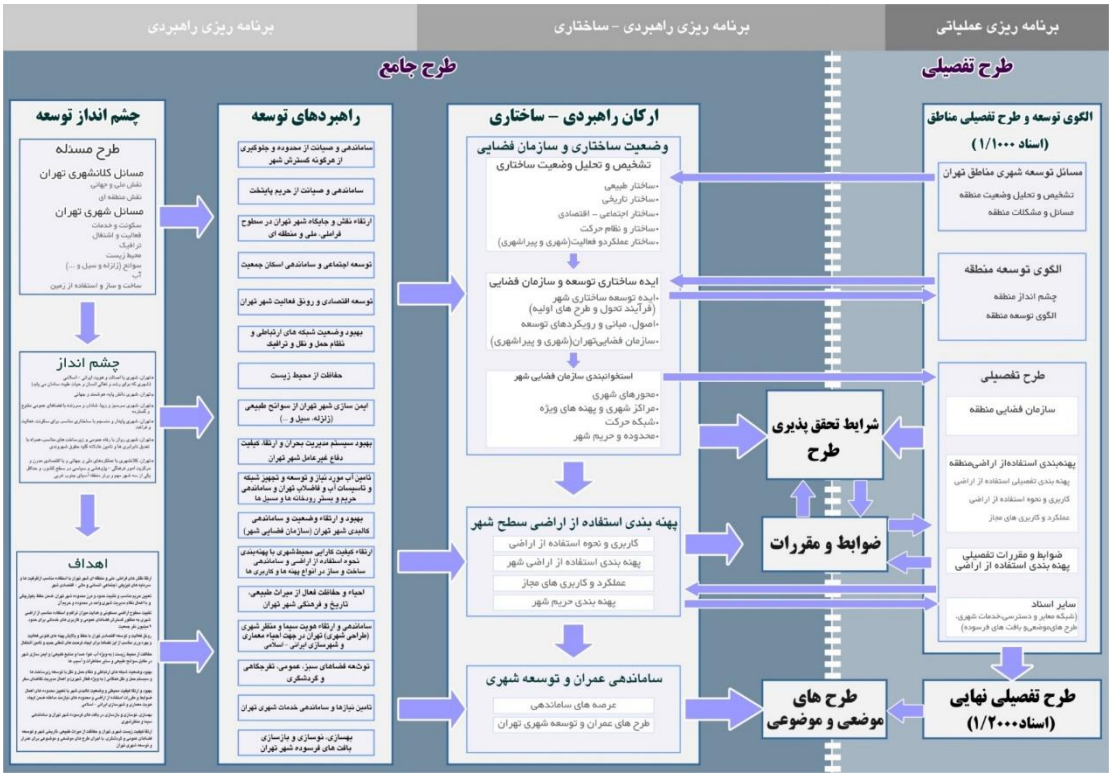

[۵] - موضوع میزان همسویی اجزای سند طرح جامع با یکدیگر، از موضوعاتی است که برای مطالعات آتی پیشنهاد می‌شود. تحقیقات نگارنده نشان می‌دهد که این اجزا به شکل واضحی از یکدیگر انحراف دارند و ارتباط سلسله مراتبی کاملی میان چشم‌انداز، اهداف، راهبردها، سازمان فضایی و سازوکارهای اجرایی وجود ندارد. به این معنا که در بسیاری از موارد، مفاهیمی در چشم‌انداز سند طرح جامع مطرح شده‌اند که در بخش‌های ساختاری و عملیاتی سند به آن‌ها اشاره‌ای نشده است و در مقابل، مفاهیمی در بخش‌های عملیاتی سند مطرح شده‌اند که اساسا در چشم‌انداز سند دیده نشده‌اند. در هر حال مداقه‌ی بیشتر در این باره به تحقیقات آتی واگذار می‌گردد.

شکل ۱. جایگاه بخش‌های راهبردی، ساختاری و عملیاتی در طرح جامع (و تفصیلی) شهر تهران
مأخذ: بوم‌سازگان، ۱۳۸۵

شایان ذکر است که تهیه‌ی چشم‌انداز طرح جامع در شرایطی انجام شد که با فاصله زمانی کمی پیش از آن، سندی دیگری به نام «تهران ۱۴۰۴؛ جهانشهری فرهنگی، دانش‌بنیان و معیار در دنیای اسلام» به تصویب شورای اسلامی شهر تهران رسیده بود (اندیشکده صنعت و فناوری آصف، ۱۳۸۵). تصویب دو چشم‌انداز برای یک شهر، در فاصله‌ی زمانی کمتر از یک سال (از بهمن ۱۳۸۵ تا آذر ۱۳۸۶) ممکن است نشان‌گر عدم اعتقاد تهیه کنندگان به این چشم‌اندازها باشد[۶].

پژوهش حاضر تلاش خواهد کرد تا ضمن ارائه فراتحلیل و فراترکیبی از مطالعات موجود، نارسایی‌ها و اشکالات طرح راهبردی- ساختاری توسعه و عمران شهر تهران (طرح جامع تهران- ۱۳۸۶) را تبیین کند و راهکارهای ارائه شده در منابع موجود را دسته بندی نماید. شایان ذکر است که پیش از این مطالعه‌ی دیگری تحت عنوان «فراتحلیل و فراترکیب مطالعات مرتبط با طرح راهبردی- ساختاری (جامع) شهر تهران (۱۳۸۶)» از سوی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران تهیه و منتشر شده است. با این وجود، مطالعه‌ی پیشین اولا نقص‌هایی در شناسایی فهرست مطالعات انجام شده‌ی پیشین داراست (تعداد اسنادی که در آن مطالعه شناسایی و فراتحلیل شده بودند جمعا شامل ۱۶ سند است، در حالی که در پژوهش حاضر، ۱۲۳ سند درباره‌ی ارزیابی طرح جامع تهران ۱۳۸۶ شناسایی شده‌اند) و ثانیا در مقام تحلیل امکان تکمیل مطالعه وجود داشت، چنانکه در بخش پیشنهادهای آن مطالعه نیز، یکی از پیشنهادهای ارائه شده عبارت بود از انجام پژوهش جدیدی با عنوان «سنجش (تکمیلی) طرح راهبردی- ساختاری (جامع) شهر تهران (۱۳۸۶) مبتنی بر نتایج و جمع‌بندی مطالعات مرتبط پیشین». بنابراین پژوهش حاضر سعی در تکمیل و به روزرسانی مطالعه‌ی پیشین دارد.

[۶] - شاهد دیگر بر این بی‌اعتقادی، تعبیر مسعود شفیق (مدیرعامل شرکت تهیه کننده طرح جامع) در دومین جلسه‌ی کارگاه‌های نقد طرح جامع برگزار شده توسط ایسنا است که این چشم‌انداز، اهداف و راهبردها را «انشا» تلقی می‌کند.

۲- ضرورت و اهمیت موضوع

طرح راهبردی- ساختاری توسعه و عمران شهر تهران (طرح جامع تهران- ۱۳۸۶) برنامه‌هایی را برای افق زمانی سال ۱۴۰۵ تهران پیشبینی کرده است. اکنون (سال ۱۴۰۲) زمان زیادی به این افق باقی نمانده است و علی‌القاعده بازنگری طرح جامع تهران باید در دستور کار قرار بگیرد (مطابق طرح جامع این بازنگری باید بسیار زودتر و در دوره‌های پنج ساله انجام می‌شد). به همین دلیل، نهاد راهبری و پایش طرح‌های توسعه شهری تهران بنا دارد به استناد حکم ۸۰ برنامه چهارم تحول و پیشرفت تهران، شیونامه‌ی بازنگری در طرح‌های جامع و تفصیلی شهر تهران را تهیه نماید. این شیوه‌نامه می‌تواند اصلاحاتی را نسبت به گذشته در رویه و رویکرد بازنگری طرح جامع تهران پیشنهاد کند، اما انجام اصلاح نیازمند آسیب‌شناسی خطاهای گذشته است. به همین دلیل، آسیب‌شناسی و تبیین دلایل عدم تحقق طرح جامع شهر تهران اهمیت زیادی خواهد یافت.

طرح‌های جامع و تفصیلی شهری ابزارهایی هستند که برنامه‌ریزان برای کنترل تغییرات در شهر از آنها استفاده می‌نمایند. این طرح‌ها با وجود اینکه از پشتوانه قانونی بهره می‌برند، عموما برای ایجاد التزام قانونی برای مجریان خود (شهرداری‌ها) با مشکل روبرو بوده‌اند و شهرداری‌ها بیشتر آن‌ها را لازم‌الرعایه می‌دانند تا لازم‌الاجرا. بر این اساس با وجود اینکه سالهای زیادی است که در ایران از این طرح‌ها استفاده می‌گردد، متأسفانه کارایی این طرح‌ها در بسیاری از موارد پایین‌تر از حد قابل قبول بوده است.

مطابق قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی در سال ۱۳۵۱، طرح جامع به صورت زیر تعریف می گردد: «طرح جامع شهر عبارت است از طرح بلندمدتی که در آن نحوه استفاده از اراضی و منطقه بندی مربوط به حوزه های مسکونی، صنعتی، بازرگانی، اداری و کشاورزی و تأسیسات و تجهیزات و تسهیلات شهری و نیازمندی های عمومی شهری، خطوط کلی ارتباطی و محل مراکز انتهای خط (ترمینال) و فرودگاه‌ها و بنادر و سطح لازم برای ایجاد تأسیسات و تجهیزات عمومی مناطق نوسازی، بهسازی و اولویت های مربوط به آن تعیین می شود. کلیه موارد فوق و همچنین ضوابط مربوط به حفظ بنا و نماهای تاریخی و مناظر طبیعی، تهیه و تنظیم می گردد. طرح جامع شهر بر حسب ضرورت قابل تجدید نظر خواهد بود».

با این حال، تقریبا از همان سال‌های ابتدایی پیدایی تصویب این قانون، نقدهایی نیز به طرح‌های جامع وارد بود. از جمله اینکه با فاصله‌ی کوتاهی پس از انقلاب اسلامی، شورای عالی شهرسازی و معماری بازنگری‌هایی را در عنوان و شرح خدمات این طرح‌ها در دستور کار قرار داد. برخی صاحب‌نظران معتقدند که طرح‌های جامع از اساس در کشور به درستی به کار گرفته نشده‌اند. برای نمونه منوچهر مزینی معتقد بود برنامه ریزی به شکل طرح های جامع، با مشکلات ساختاری، تعریفی و مفهومی فراوانی مواجه می‌شود. به راستی هیچ برنامه ای را نمی توان جامع نامید! زیرا همواره، عوامل یا جنبه های

تازه‌ای پدید می آیند که باید مورد مطالعه و مداقه قرار گیرند. «طرح جامع» ترجمه مستقیم «Comprehensive Plan» است و در این اصطلاح «Plan» به «طرح» ترجمه شده که درست نیست و باید واژه «برنامه» به کار گرفته شود. اگر این اشتباه در ترجمه واژه Plan به فارسی تنها در حد یک ترجمه باقی می ماند نیازی به تکرار بحث نبود، اما واقعیت چنین نیست. این اشتباه در ترجمه که شاید نه از سر سهو بلکه به سبب درک اشتباه آمیز مفهوم این «طرحها» صورت گرفته باشد، پرداختن به چنین طرحهایی را از آغاز به بیراهه برده است؛ زیرا تصور شده که فقط جنبه کالبدی شهرها در این طرح‌ها منظور است. این مشکل از اینجا ناشی می شود که پیش از اینکه «شهرسازی» به مفهوم امروزی خود رایج شود و متخصصانی چون کارشناسان اقتصادی و اجتماعی در تدوین طرح یا دقیق تر برنامه جامع ذی مدخل شوند، صرفا معماران و مهندسان دست اندرکار شهرسازی بودند؛ زیرا در آن روزگاران عمده مسائل شهرسازی به ساخت و زیرساختهای شهر محدود می شد. در برنامه البته از مسائل کالبدی غفلت نمی شود و نباید بشود و برای حل این مسائل نیز باید کوشش شود (مزینی، ۷۹).

مشکل مذکور در واقع به عبارت «طرح» در مفهوم طرح جامع باز می گردد، اما در مورد جامع بودن آن نیز مشکلاتی وارد می شود. چنان که می دانیم نخستین بار برنامه طرح جامع از هلند و از آمستردام (۱۹۳۴ م.) آغاز شد. اما اندیشه جامعیت برنامه های شهری را شاید بتوان به پارتیک گدس نسبت داد که بنا به گفته لوئیس مامفورد، اندیشمند شهرسازی نزدیک به روزگار ماست. گدس نخستین کسی بود که توانست رابطه اورگانیک شهر و منطقه را بر اساس عوامل جغرافیایی، تاریخی، ساختاری که در بن روابط متقابل و پیچیده بین مردم، کار، مکان، آموزش، زیبایی شناسی و فعالیت‌های شهری قرار دارد بفهمد و تبلیغ کند (مزینی، ۷۹). اما این شکل از برنامه ریزی ما را به سوی کلی گرایی و کلی نگری سوق خواهد داد به شکلی که امروزه در بسیاری از طرحهای جامع بخش های اقتصادی یا اجتماعی ارتباط چندانی با کلیت طرح های جامع ندارند. کریستوفر الکساندر معتقد است، در طرح جامع کلیات بیش از حد دقیق است و جزئیات از دقت کافی برخوردار نیست و بنا بر این مانند کتاب نقاشی کودکان می گردد که باید جاهای خالی آن رنگ آمیزی شود (اسدی، ۸۰).

با تمام انتقادات موجود، طرح‌های جامع طرفدارانی نیز دارند که معتقدند این طرح‌ها نکات مثبت و مفیدی را در تفکرات و برنامه‌ریزی ایرانی داشته‌اند که ذیلا از نمونه هایی از این وجوه مثبت نام برده می شود:

جلوگیری از هرج و مرج و بی بند و باری در رشد و توسعه شهرها

ایجاد ضوابط قابل توجهی برای کنترل فعالیت‌ها و عملیات شهرسازی

شکستن این سنت دیرینه که مالک زمین شهری به هر کیفتی بخواهد میتواند زمین خود را تفکیک، طبقه بندی و ساختمان نماید و ساختمان خود را برای هر کاری اختصاص دهد.

کنترل زمین خواری (بر اساس مشهدیزاده، ۷۳ و شارمند، ۷۸).

طرح های جامع از آنجا که با افق نگاه بلند مدت تعریف می شوند با تنگناهایی مواجه می شوند. تغییر در هنجارها و ارزش های اجتماعی ناشی از تغییر انسان و جامعه در گذر زمان، از اعتبار و اهمیت طرح های جامع و اصولا برنامه ریزی بلند مدت شهری می کاهد. جایلز کلارک ایرادهایی که بر این نوع برنامه ریزی بلند مدت وارد می آید در پنج دسته تقسیم بندی می کند:

۱. «این برنامه‌ریزی بسیار ایستا است و با سناریو های متکی بر رشد آهسته شهری سازگار گردیده است. طبق این سناروِیوها می توان در متن یک طرح دراز مدت(محدود) و با برنامه ریزی دقیق، سرمایه گذاری های عمده در زیر ساختها (نظیر راهها و تأسیسات) و دیگر تأسیسات عمومی به عمل آورد.» در حالی که اصولا در بسیاری از کشورها از جمله ایران، به خاطر سرعت بالا چه از حیث رشد جمعیت و چه تحولات اقتصادی بر ایراد برنامه ای ایستا ایراد وارد است.

۲. «سیستم برنامه‌ریزی با ابزارهای نامناسبی نظیر جداسازی مناطق بر حسب کاربری زمین، مقررات تراکم و استانداردهای شهرسازی و ساختمان متکی است. این گزارش‌ها اغلب بیش از اینکه منافعی عاید جامعه نمایند، برای آن هزینه به بار آورده اند.» اینگونه ابزارها برای برنامه ریزی شهری در ایران هم مانند غرب کاستی های خاص خود را بروز داد، به ویژه در استفاده از این روش‌ها و ابزارها علاوه بر برخی محدودیت‌ها و ناکارآمدی های ذاتی شان، عدم انطباق آنها با شرایط ایران وفقدان عزمی لازم برای بومی نمودن هم مزید بر علت بود.

۳. «در اینگونه برنامه ریزی‌ها تأکید بیش از حد بر تهیه طرح اعمال شده و توجه چندانی به اجرای آن نشده است.» این همان نکته ای است که در بیشتر طرح های کشور ما نیز خود را نشان داده است. زیرا در بیشتر این طرح‌ها بدون توجه به ضعف موجود در ضوابط و قوانین و مقررات مورد نیاز برای اجرایی ساختن آنها و محدویت های موجود در زمینه تشکیلات، سازمان و نهادهای لازم توأم با ضعف سیستم مدیریتی موجود باعث شده تا اجرای این برنامه‌ها با مشکل مواجه گردیده و بعضا دستیابی به نتایج آنها امکانپذیر نباشد. در حالی که اگر در همان حدی که به ویژگی های طرح می پردازیم به چگونگی اجرای آن هم فکر کنیم و قوانین مورد نیاز سازوکارهای متناسب با آن را نیز را تدارک ببینیم شاید بسیاری از این برنامه‌ها در حد طرحی بر کاغذی باقی نمانده و مشکلی از شهروندان ساکن شهرها بگشایند.

٤. «به برنامه ریزی اساسا همچون یک روش فنی نگریسته اند و به تنشهای ذاتی موجود در اصول قضایی، حرفه ای و سیاسی دخیل در حقوق استفاده از زمین توجه چندانی نشده است.» با اینکه به نظر می رسد اصول حاکم به عرصه های قضایی و سیاسی در حوزه قابل مداخله و اثرگذار و قابل تغییر توسط مداخلات برنامه ریزان شهری نباشند، یعنی بنا به شرح وظایفشان هیچ مداخله ای به نفع برنامه های شهری در آن عرصه‌ها نمی توانند اعمال کنند. اما توجه به اصول حاکم بر آن حوزه ها، می تواند حداقل ارائه طرحی واقع بینانه تر را برای شهرسازان ممکن سازد.

٥. «برنامه ریزی شهری به چگونگی تأمین نیاز های فضایی شهرها به جای فرآیند، به صورت تولید محصولات حاضر و آماده می نگرد. این امر آنرا به پدیده ای بی ارتباط به نیازهای روزمره ساکنان و کار و کسب آنها در

شهر و یا مانعی بر سر راه تأمین و پیشرفت آنها بدل کرده است.» فقدان دیدگاه نظری در این عرصه به ویژه در ایران موجب گردیده تا برنامه ریزان شهری به برنامه نه به عنوان یک فرآیند، بلکه به نتیجه آن به عنوان محصولی آماده برای مصرف نگاه کنند. بروز چنین شرایطی به طور منطقی حاصل فقدان زیرساختها و نهادهای لازم برای درک و اقدام برای برنامه ریزی در این چهارچوب فرآیندی است. تأخیردر ورود به دورانی که نهادهای لازم برای این دیدگاه را فراهم سازد، مصرف نتیجه کار برنامه ریزان را به صورت محصول نهایی بسیاری از کشورها من جمله برای کشورهایی در شرایط ایران، اجتناب ناپذیر می سازد (نقل از امکچی، ۸۲).

طرحهای جامع همچنین در دو زمینه با تنگناهایی مواجه بودند که شورای عالی معماری و شهرسازی با تکیه بر این مشکلات و مسائل بر ضرورت بازنگری در این طرحها تأکید می کند. می بینیم ابتر ماندن گزارش ها، نقشه‌ها و پیشنهاد های طرح های جامع که به قول دزماند مک نیل یا در قفسه‌ها دفاتر شهرسازی خاک می خورند و یا دیوارهای این دفاتر را تزئین می نمایند، سالهاست که در کشور ما نیز مشهود است. برخی از این دلایل عدم موفقیت در تهیه طرحها در ایران عبارتند از:

۱. وسعت عرصه شهرسازی و پیوند طرحهای شهری با طرح های ملی به طور کلی سیاستهای کشوری و دفع اقتصادی و سیاسی کشور
۲. تأکید بر جنبه های کالبدی شهرها در طرحها بدون آنکه تخصصهایی چون اقتصاد، جامعه شناسی و حتی رفتار شناسی در نظر گرفته شوند و یا به اندازه کافی به شمار آیند.
۳. فقدان ارقام و اطلاعات لازم برای تبیین داده‌ها که در تدوین طرح به کار آیند.
٤. در نظر نگرفتن پیامدهای جنبی اجرای طرحها
٥. عرضه ی پیشنهادهای کالبدی طرحها صرفا بر اساس نقشه‌ها و نمودارهای دو بعدی و نه تصور «فرا دو بعدی» (مزینی، ۷۹).

با استفاده از نتیجه مطالعه‌ای[۷] در این خصوص نارسایی‌ها و تنگناهای طرح جامع در اجرا به عوامل زیر تفکیک گردیده است:

جدول۱- نارسایی‌های طرح‌های جامع

الف) نارسایی‌های ناشی از اهداف، خواست‌ها و محتوای طرح‌ها	۱. نارسایی طرح‌ها در برآورد جمعیت و نیازهای واقعی جمعیت ۲. وجود نقص، ضعف و عدم دقت در تدوین ضوابط و مقررات و نیز عدم ارائه ضوابط مشخص برای ساخت و ساز در حریم ۳. توجه به مناطق جدید برای توسعه و بلا تکلیف رها شدن بافتهای موجود و قدیمی شهرها ٤. بی توجهی به نقش مردم و عدم مشارکت جدی مردم در اجرای طرح ٥. نقش بازدارنده سخت گیری های طرح در زمینه تفکیک اراضی و ضوابط

[۷] قربانی، رسول، ارزیابی طرح جامع ارومیه، مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری، وزارت کشور، تهران، ۱۳۷۴، ص ۲۴۱

	ساخت و ساز در راه توسعه ی فعالیتهای ساختمانی، ممنوعیت‌ها و محدودیت های دست و پاگیر
ب) نارسایی و مشکلات پیرامونی محیطی	۱. مشخص نبودن سیاستهای شهرنشینی و توزیع جمعیت در کشور و نبود طرحهای ملی و منطقه ای فرادست برای طرح های جامع ۲. رشد و توسعه ناهماهنگ و غیر متوازن شهرها در گذشته و پرخرج بودن اصلاحات شهری و تأمین تأسیسات عمومی و اجتماعی ۳. فقدان سازمانهای مشخص و مسئول برای اداره امور عمومی روستاها و هجوم روستائیان به شهرها ٤. بخشی بودن برنامه های عمرانی در کشور و عدم تطبیق سیستم برنامه ریزی طرحهای جامع با ماهیت میان بخشی سیستم برنامه ریزی عمومی کشور ۵. تقلیل سرمایه گذاری در شهرها به لحاظ شرائط خاص اقتصادی آن تاریخ
ج) نارسایی‌ها و تنگناهای ناشی از وجود ناهماهنگی و عدم ارتباط کافی بین ارگان‌های اجرایی طرح	۱. ضعف شهرداری در زمینه ایجاد هماهنگی بین سازمانهای عهده دار وظیفه در تأمین خدمات مختلف شهری و نبود مکانیسم های لازم برای اعمال هماهنگی ۲. تعلق اراضی غیر خصوصی شهری به سازمانهای زمین شهری و منابع طبیعی و تفاوت نگرش و دیدگاه این دستگاهها به اراضی شهری ۳. عدم احترام دستگاههای دولتی به طرح جامع و پیروی نکردن این دستگاهها از ضوابط طرحها و ...
د) نارسایی‌ها و تنگناهای مالی	۱. ضعف شهرداریها در جنبه های مالی و مستمر نبودن منابع درآمد شهرداری ها ۲. عدم تدوین تراز مالی برای طرح‌ها و ناتوانی مالی شهرداری در اجرای پیشنهادها ۳. تقلیل کمکهای دولتی به شهرداری‌ها و تأکید بر خودکفایی شهرداری ها ٤. مالکیت خصوصی اراضی و تفکیک ثبتی اراضی حاشیه شهرها در گذشته و لزوم پرداخت غرامت در اجرای طرح ها ۵. نبود مکانیسم های لازم جهت برگشت منافع ناشی از اجرای طرح های جامع به شهرداری و ...
هـ) نارسایی‌ها و تنگناهای مدیریتی، سازمانی و نیروی	۱. ضعف شهرداریها در جنبه های مختلف استخدامی، سازمانی و مدیریتی و نقص قوانین در این خصوص ۲. کمبود کادر متخصص شهرسازی در کشور و کم تجربه بودن کادر موجود،

انسانی	عدم امکان جذب این نیروها در شهرداری به لحاظ محدودیت های موجود در نمودار (Chart) تشکیلاتی و نیز پایین بودن سطح دستمزدهای پرداختی ۳. محدودیت های قوانین استخدامی کشور و شهرداریها در مورد پرداخت حقوق و مزایای کافی به کادر متخصصین و جذب اندک نیروها ی موجود از سوی بخش خصوصی ٤. عدم ایجاد تشکیلات اجرایی طرح در سازمانهای ذی ربط شهر
و) نارسایی‌ها و تنگناهای حقوقی و قانونی	۱. مقررات مال الاجاره و وجود حق سرقفلی (حق محل کسب) و نامشخص بودن میزان آنها، در این خصوص شهرداری هم باید رضایت مالک را کسب نماید و هم رضایت مستأجر را و این امر مستلزم پرداخت غرامت زیادی است. ۲. فقدان هرگونه قانون مشخص در خصوص کیفیت و طرز اجرای طرح های جامع ۳. مالکیت خصوصی گسترده در اراضی شهری و تفکیک ثبتی اراضی شهرها در گذشته. در این خصوص ناهماهنگی های طرحهای تفکیک ثبتی با طرح های شهرسازی و مواجه بودن شهرداری با خرده مالکین، اجرای طرح های شهری را با تأخیر مواجه می سازد. ٤. فقدان سیستم مناسبی جهت توزیع عادلانه منافع و هزینه های طرح های جامع ٥. وجود ضوابط و مقررات متفاوت و متناقض در خصوص باغات و اراضی کشاورزی شهرها و ...

مأخذ: نگارنده، بر اساس قربانی، ۱۳۷۴ نقل از شارمند، ۷۸.

در این پژوهش، به منظور تدقیق مسائل پایه در نظام برنامه ریزی فضایی، سعی شد تا بر پایهٔ بررسی محتوایی متون انتقادیِ از پیش موجود، چارچوبی از مسائل پایه استخراج شود. نقد و آسیب شناسی نظام برنامه ریزی فضا در ایران از دیرباز مورد تاکید جوامع تخصصی، حرفه‌ای و نیز مسئولین بوده است. از این رو منابع نسبتا زیادی دراین باره در قالب های گوناگون طرح های پژوهشی، مقالات، کتب و مصاحبه ها و نظرات شفاهی متخصصین و دغدغه مندان در دسترس است. بی تردید در انجام پژوهش ساختارمند توجه به بدنهٔ دانش موجود از این کاستی ها، ضروری بوده و از الزامات تحلیل

یکپارچه و هدفمند است. در این بخش با مراجعه به منابع در دسترس، کوشش می شود تا اصلی ترین کاستی های نظام برنامه ریزی در وجوه گوناگون و در مقیاس های محلی تا ملی برشمرده شود.

نخست: عوامل بیرونی موثر بر ناکارآمدی نظام برنامه ریزی فضایی در ایران

نبود نظریه پایه برای مفهوم سازی شهر و نیز عوامل ساختاری از عوامل بیرونی موثر بر نظام برنامه ریزی قلمداد شدند:

الف- نبود نظریهٔ پایه توسعه شهری و منطقه ای

یکی از مهم ترین نقدهای وارد بر نظام برنامه ریزی در کشور، نبود نظریهٔ پایه توسعه بوده است. آشفتگی نظری بین بازار و عدالت خواهی، مشخص نبودن مفهوم شهر در ایران و الزامات برنامه ریزی برای آن، همچنین نبود نظریه متناسب با شرایط اقتصادی سیاسی کشور چارچوب فکری انسجام بخش برای تحرکات برنامه ای را شکل نمی دهد[۸] و در نتیجه، عمل برنامه ریزی را در فضای ناآرام و آشفته ای قرار می دهد که هرنوع کاربست رهیافت های برنامه ریزی به ویژه عاریه گرفته شده از جوامع بیشتر توسعه یافته، را با چالش مواجه می کند. درک انتزاعی از برنامه ریزی که در متون علمی پژوهشی کشور و کتاب های ترجمه شده وجود دارد، بی توجه به بستر و شرایط ظهور برنامه ریزی در اقلیم زمینه، به نگارش درآمده است؛ مفاهیمی که گاه، مد جامعه آکادمیک تلقی می شوند (مدل برنامه ریزی مشارکتی، حق به شهر، عدالت شهری و شهری شدن سرمایه و غیره)، و کم کم در دستگاه های اجرایی مرتبط مانند شهرداری و سازمان های وابسته به آن نیز پشتیبانی می شوند، غالبا ردی از شرایط انضمامی ندارند. فرض پایه این متون درک برنامه ریزی شهری مستقل از تجربهٔ سیاسی، فرهنگی و اجتماعی زمینه است. در فقدان مناسبات و تجربه شهری مدرن، معنای برنامه ریزی شهری بر مبنای خیال موهوم مدرنیته فهمیده می شود. عملی که قرار نیست با رسالتش پیوند معناداری داشته باشد. زیرا اولا هرگز شرایط امکان آن یعنی نظم سرمایه دارانه، دموکراسی، آزادی تجربه و دولت مدرن فراهم نبوده است، ثانیا همواره فاقد ابزارهای نظری و مفهومی لازم برای فهم موضوعش یعنی شهر بوده است. درنتیجه نهایتا همیشه ابزاری در خدمت سرمایه، دولت و هویت قرار گرفته است[۹].

بنابراین تامل بر مفهوم شهر، نظریهٔ توسعه شهری نه به صورت استعلایی و یکباره و از بالا به پایین با عناوینی چون "بکارگیری رویکرد نظری فلان در شهر فلان"، که بر مبنای درک مناسبات زمینه ای موجود در آن اقلیم و مسئله یابی انضمانی ضروری است. اینکه نظام و فرایند مدیریت و برنامه ریزی شهری در اروپا، و الگوها و روش ها و فنون مرتبط با آنها، در پاسخ مستقیم و کاربردی به معضلات خاص جامعهٔ سرمایه داری/صنعتی و مشکلات محیطی- اقتصادی-سیاسی-اجتماعی ناشی از شرایط

[۸] - کارگاه دوم نقد طرح جامع تهران، ۱۳۸۵؛ ایمانی جاجرمی، ح، ۱۳۹۵، بررسی انتقادی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعهٔ شهری در ایران، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران دوره پنجم بهار ۱۳۹۵ شماره ۱.

[۹] - جهانزاد، ن، ۱۳۹۸، برنامه ریزی فرنسیس قدرت، کتابکدهٔ کسری.

بعد از انقلاب صنعتی در آن منطقه بوده ادعایی است که تقریبا همگان بر سر آن اتفاق نظر دارند(همان). ولی در جایی که به ایران منتهی می شـــود، گویا نوعی تکلف و تعارف جمعی باعث می شـــود این بحث بخوبی باز نشـود که در زمان کنار گذاشـته شـدن محیط های زیسـت شـهری سـنتی – و در مقایسـه با جامعه صنعتی اروپا در آن دوران عقب مانده – در مملکت، از اواخر سلطنت قاجاریه، چه وجوه اشتراک و افتراقی بین دو جامعه اروپا و ایران بوده است. مساله بعدی آن است که الگوهای وارداتی تا چه حد می توانسته در جایگاه حل ریشه ای مشکلات شهر و شهرنشینی و مدیریت شهری در ایران موثر باشد. البته بلافاصـــله می توان به این نکته نیز پرداخت که بکار گیری الگوها و راه حل ها و معادلات وارداتی چه معضـــلات جدیدی برای جامعه ســـنتی ایران بوجود آوردند. بعد از دوران قاجار و با روش هایی که در دوران پهلوی تا امروز ادامه داشته است جامعهٔ ایرانی کاملا به واردات نظری و تجربی از غرب، در حوزهٔ برنامه ریزی و طراحی شهری، مبتلا و معتاد شده است. اعتیادی که بعلت گستردگی شدید در همه سطوح و حوزه ها دیگر حس و دیده نمی شـود. از سـوی دیگر، تجربیات جهانی نشـان داده اند که در کشـورهای توســعه نیافته و در حال توســعه عوامل فرهنگی و دیدگاه ســنت گرایانه باعث شــده اند که در مقابله و رودررویِ این جوامع با پیشرفت های باور نکردنی و شگفت آور جوامع پیشرفتهٔ مدرن و صنعتی چنان روحیه خودکم بینی و انفعالی حاکم می گردد که این جوامع حتی قدرت تحلیل و نقد درســت را از دســت داده و گویی جز زانو زدن و خشـــوع در مقابل دســـتاوردهای آنها توان انجام کار دیگری را ندارند. بخصـــوص زمانی که پای مباحثی پیش می اید که جنبهٔ عمومیت دارند و آحاد مردم در مقابل آن تقریبا برابرند. از جمله اغلبِ مواردی که به بیولوژی و فیزیولوژی انســـان بر میگردد و یا وارد عرصـــه های فیزیک و مکانیک می شود (هرچند امروزه همین مباحث نیز زیر علامت سئوال قرار دارند).

دیدگاه های مادی گرا که اصـــالتی به موضـــوع های غیر فیزیکی نمی دادند و حتی امکان جدایی کامل ماده و معنا را فراهم می آورده اند در کنار شـــرایط برخورد جهان های ســـنتی و مدرن در کشـــورهای توســعه نیاقته شـرایطی را فراهم آورده اسـت که در آن مردم جهان سـوم اعتبار خارق العاده ای برای رشـته های مهندسـی، فیزیک، مکانیک و سـاخت و سـاز در مقابل رشـته هایی مثل انسـان شـناسـی، جامعه شناسی، علوم اجتماعی و امثالهم قائل هستند. این پدیده یکی از بارزترین تفاوت های بین جوامع پیشرفته و توسـعه یافته با جوامع غیر صـنعتی اسـت. این عارضـه منجر به این می شـود که تقریبا همهٔ نوابغ و نخبگان و اشـخاص با توان و اسـتعداد بالا در جوامع توسـعه نیافته، بسـوی رشـته های علوم ریاضـی، فیزیک و نیز علوم تجربی روی می آورند؛ و بطور طبیعی دیگران بســـوی رشـــته های علوم انســـانی و اجتماعی حرکت می کنند. در نتیجه، درست برخلاف جوامع توسـعه یافتهٔ صـنعتی، همین نکته مهم یکی از گرانش گاه هایی اسـت که جوامع عقب مانده را از جوامع مدرن و توسـعه یافته دور میکند و فاصـله بین آنها را روز بروز بیشـــتر میکند. بخصـــوص در حوزه هایی که برای حل معضـــلات فرهنگی/ اجتماعی/

انسانی، ابزارهای فیزیکی، مکانیکی و مهندسی، جانشین وسایل و راه حل های نرم افزارانه می شوند. هنوز در جامعهٔ خودمان ارزش و اهمیت یک مهندس برق و مکانیک با یک دانش آموختهٔ علوم اجتماعی و علوم انسانی اصولا قابل قیاس نیست. چنین پس زمینه ای باعث شده است که در ایران مباحث برنامه ریزی و طراحی شهری، تحت عنوان " شهرسازی" در چارچوب گرایش ها و رویکردهای مهندسی جای داده شده است[۱۰].

ب- متغیرهای ساختاری

برخی از آسیب های شناسایی شده در نظام برنام ریزی خارج از حیطهٔ کنترل برنامه ریزان است. بررسی ها نشان داده اند که اگرچه این متغیرها به دلیل خارج بودن از حیطه اثرگذاری فنی برنامه ریزی مورد توجه مستقیم حل مسائل نیستند اما به دلیل ماهیت پیش شرط آنها برای امر برنامه ریزی بسیار حائز اهمیت هستند.

این متغیرهای ساختاری در اقتصادسیاسی رانتی و نقش نفت، عدم تناسب نظام سیاسی با رهیافت های جدید برنامه ریزی، سیستمی شدن فساد در شهرداری ها[۱۱] و نهادهای نظارتی، ملاحظات سیاسی در انتخابات شوراها و شهرداری ها، ملاحظات سیاسی بین شهرداری و دولت[۱۲] ، ناتوانی نهادهای انتظامی برای جلوگیری از جرم در نواحی ناکارآمد شهری[۱۳]، ناهمخوانیِ ساختار اقتصادی اداری کشور با برنامه راهبردی ساختاری[۱۴] و نمادین بودن برنامه[۱۵] و خصوصیات ضدبرنامه ریزانه دولت[۱۶] [۱۷] از مواردی است که موفقیت عمل برنامه ریزی در کشور را تهدید می کند.

از مصادیق ملاحظات سیاسی بین دولت و شهرداری می توان به مصوبهٔ شورای عالی معماری و شهرسازی ایران به شمارهٔ ۵۵۷۳/۳۰۰/۹۱ در تاریخ ۱۹ اردیبهشت ماه ۱۳۹۱ اشاره کرد که طی آن تراکم ساختمانی در شهر تهران که بر اساس مطالعات طرح تفصیلی تعیین و ملاک عمل بوده است، به طور شتاب زده و بدون توجه به پیامدهای ناشی از افزایش ظرفیت جمعیت پذیری شهر، افزایش می یابد. با وجود این که مطالعات طرح جامع شهر تهران توسط ۲۲ مشاور منطقه ای و ۸ مشاور تخصصی انجام

---

[۱۰] – براتی، ن، ۱۳۸۵، چالش های شهرسازی در آستانهٔ قرن ۲۱، باغ نظر ۱۳۸۵ شماره ۶

[۱۱] – سیاه گلی، م؛ قدمی، م، ۱۳۹۵، بررسی عوامل موثر بر تغییر نظام برنامه ریزی شهری ایران با استفاده از نظریه مبنایی، فصلنامه جغرافیای سرزمین، سال ۱۳ شمارهٔ ۵۱.

۱۲ -ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

۱۳ - زنوز، ب، ۱۳۹۵، ارزیابی تحقق‌پذیری طرح‌های شهری در تهران، هفت شهر، شمارهٔ ۵۳-۵۴.

[۱۴] – مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری تهران، ۱۳۹۲، ارزیابی روند تهیه طرح جامع تهران.

۱۵ -ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

[۱۶] – براتی، ن، ۱۳۸۵، چالش های شهرسازی در آستانهٔ قرن ۲۱، باغ نظر ۱۳۸۵ شماره ۶

۱۷ -ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

شـد و منطقه بندی ها و تراکم هاتعیین گردید، ناگهان دولت پیشـنهاد افزایش تراکم و به تبع جمعیت را در شهر تهران داد به طوری که ۱۷ درصد به تراکم شهر تهران اضافه شد:

- تبدیل پهنه های مسکونی ۲ طبقه به ۳ طبقه
- تبدیل پهنه های مسکونی ۳-۴ طبقه به ۵ طبقه
- قطعات ۵۰-۱۵۰ مترمربع در معابر ۶ متر تا ۳طبقه مجاز
- زمین های کمتراز ۵۰متر تا ۸۰٪ سطح اشغال
- ساخت و ساز در باغات با سطح اشغال ۳۰٪ تا ۴ طبقه مجاز).

همچنین زمین هـای دولتی متعلق بـه وزارت راه و شـــهرســـازی، بـه کاربری مســـکونی و مختلط (مسکونی-اداری-تجاری) تبدیل شدند. هدف دولت در زمان تحریم ها رونق بخشی به صنعت ساختمان و تثبیت شغل های موجود و افزایش شاغلان (کاهش نرخ بیکاری اعلام شده) بوده است ولی تمام برنامه ها و مطالعات کارشناسی انجام شده طی فرایند برنامه ریزی شهری به صورت فی البداهه از بین رفت. در این میان رابطه شهرداری تهران و دولت رابطه ای نه از سر تعارض که از همکاری سیاسی و حمایت از منافع متقابل ســـازمانی بدون توجه به منافع بلندمدت عمومی بوده اســـت. به طوری که در پی افزایش تراکم های ساختمانی، در شرایط وجود نظام درآمدیِ وابسته به تراکم فروشی، درآمد شهرداری افزایش می یابد و از سوی دیگر دولت نیز اهداف مورد نظر خود را دنبال می کند.

به عنوان مصـداقی از آخرین عبارت (کد) مطرح شـده مبنی بر اقدامات ضـدبرنامه ریزانه دولت، می توان به ویدئویی از جلسه رسمی مجلس با موضوع انتقال آب از سرچشمه های زاینده رود به یزد اشاره کرد، که در روزهای اعتراضـات مردم اسـتان خوزسـتان به از بین رفتن منابع آبی اسـتان و خسـارات معیشـتی وارد شـده (۲۵ تیرماه ۱۴۰۰) در رسـانه های اجتماعی منتشـر شـده بود. ویدئویی که در آن مدیرعامل شرکت آب وزارت نیرو به مسئولان یزد پیشنهاد می کند که

> *"خط دوم انتقال آب یزد را رســـانه‌ای نکنید تا مثل اصـــفهان نشـــوید. ما تجربه اصـفهان را داریم و با توجه به اینکه این طرح هنوز مطالعاتش تکمیل نشـده اسـت و بحث زیسـت محیطی به سـرانجام نرسـیده اسـت ما باید این فعالیت‌ها را به دور از هیاهو و جنجال رسـانه‌ای دنبال کنیم. به‌هر حال همان‌طور که سـردار محمد اشـاره کردند، خوزسـتانی‌ها روی این طرح حسـاس هسـتند، فضـای مجازی روی این موضوعات حساس است باید به دور از هیاهو و غوغاسالاری که معمولا جلوی چنین کارهایی را می‌گیرد، کار را پیش ببریم."* درادامهٔ این نظرات، نمایندهٔ یزد، از تشـکیل کمیته‌ای برای اخذ مجوز زیست محیطی این طرح در کوتاه‌ترین مدت خبر می‌دهد. این جلسـه، نمونه ای از اقدام غیربرنامه ریزانه دولت اسـت: تصـمیم گیری در خصـوص انتقال آب بین حوزه ای بدون مطالعه و مجوز زیســـت محیطی و به دور از جریان

رسانه ای و اطلاع رسانی به ساکنینی که تحت تاثیر مستقیم این تصمیم قرار می گیرند، نمونه ای از اقدامِ بدون اندیشه، ارزیابی فنی و مشروعیت اجتماعی است.

دوم: آسیب شناسی در تهیه برنامه های فضایی در ایران

ضعف مسئله محوری، نگاه کالبدی، ضعف در ارتباطات بین سطحی، و نیز عدم توجه به سیاست های مدیریت زمین و کاستی در دانش تخصصی و ضمنی تهیه کنندگان برنامه از کاستی های مرحله تهیه برنامه به شمار می روند.

الف- ضعف مسئله محوری در برنامه ریزی

یکی از مهم ترین نقدهای نظام برنامه ریزی موجود، آرمان گرایانه بودن[۱۸]، غیرواقعی بودن پیشنهادات و راه حل ها[۱۹] و نیز عدم ارتباط برنامه با مسائل زمینه ای[۲۰] و انضمامی در مرحلهٔ تهیه برنامه است. ارائه راه حل ها در خلا و به دور از امکان تحقق پذیری در شرایط زمینه ای از جمله توجه به ساختارهای قانونی، توان اجتماعی و اقتصادی شهر و ساکنین آن عدم تحقق پذیری و عملیاتی شدن راهکارها را در پی داشته است. از مصادیق این امر می توان به عدم توجه به توان اجرایی شهرداری ها در تحقق بخشی به برنامه، توان پرداخت عوارض شهری از سوی گروه های متنوع اجتماعی در شهر، نفی سنت های تاریخی در جوامع موردِ برنامه ریزی، استانداردسازی سرانه فضاهای خدماتی بدون توجه به امکان پذیری تحقق آنها، و الگو قرار دادن سیاست های توسعه شهری در جوامع بیشتر توسعه یافته اشاره کرد که نتیجه ای جز ظهور مفاهیم تهی و اتلاف منابع به همراه ندارند.

این امر با رویکردهای سلیقه ای و اعمال سیاست در و بر برنامه ریزی تشدید می شود. در این زمینه می توان می توان به لابی گری و رفتارهای رانت جویانه ای اشاره کرد که به ناکارامدی برنامه ریزی دامن می زنند: انتخاب آگاهانه و هدفمند مشاور از طرف کارفرما- مشاور بله قربان گو و میرزابنویس دولت، تغییر در طرح ها در کمیسیون ماده ۵ معمولا از طریق لابی کردن[۲۱]، سفارش کردن و انواع ارتباطات ، رقابت بین بخشی در درون ساختار قدرت به نوعی دولت در دلِ دولت، فشار مالکان بر صاحبان قدرت مثلا شهرداری ها که مالک برای کسب سود حداکثر و شهرداری برای دریافتِ حداکثر. رقابت برای دستیابی به اطلاعات جهت پیروزی بر سایر رقبا برای مثال دستیابی به اطلاعات جهت توسعه شهر مصادیقی از این امر هستند.

---

[۱۸] -گزارش تفصیلی کارگاه دوم نقد طرح جامع تهران، ۱۳۸۵.

۱۹ - زنوز، ب، ۱۳۹۵، ارزیابی تحقق‌پذیری طرح‌های شهری در تهران، هفت شهر، شمارهٔ ۵۳-۵۴.

[۲۰] – احمدیان، ۱۳۸۲، امکان‌سنجی استفاده از طرح‌های ساختاری- راهبردی در نظام برنامه‌ریزی شهری ایران، مدیریت شهری، شمارهٔ ۱۴.

[۲۱] – در این زمینه برخی معتقدند که کمسیون ماده ۵ نباید وجود داشته باشد چون این کمیسیون مستقل نبوده و کالا مرتبط با کارفرمایان است. دراین زمینه اشاره میشود که طرح های شهری فقط برای مردم فقیر که قدرت ندارند طرح محسوب می شود وگرنه سرمایه دار با شهرداری ها و دولت شریک هستند.

از مهم ترین دلایل ضـــعف مســـئله محوری، نبود امکان ظهور نظریه ها و بنیان های فکری طی فرایندهای پایین به بالا اســت. بی نیاز نمودن جامعه به هرگونه ابتکار، خلاقیت و نظریه پردازی بواسـطهٔ انسـداد فنی – علمی بوجود آمده رویکردی مشـکوک از رد پایی از اسـتعمار نوین را در پیش چشـم قرار می دهد که در آن کل جامعه علمی و فنی از قبل خلع سلاح شده و هیچگونه منفذی برای ورود به عرصه تحلیل و بحث نظری در خصوص مسائل خاص جامعه باقی نمانده است. برای هرگونه مداخله در محیط زیســت شــهری (و روســتایی)، فقط دیدگاه ثابت فیزیکی و کالبدی بکار می آید و لاغیر. در نتیجه روند برخورد با همه انواع و اشـکال برنامه ریزی و طراحی به شـرح خدمات طرح جامع ختم می شـود. بهمین علت است که برای بازسازی شهرهای جنگزده و زلزله زده، شهرهای جدید، مرمت بافت های تاریخی و و و طرح جامع تهیه شـد. این در حالی اسـت که در جهان و برای برنامه ریزی فضـاهای زیسـتی طیف بسیار گسترده ای از مکاتب نظری و عملی شکل گرفته که هرروز هم در حال تحول است. تمرکز شدید حاصـــل از این برخورد و رویکرد واحد هر گونه رقابت بین مشـــاوران برنامه ریزی و طراحی محیط را منتفی کرد. بحث های نظری نیز تبدیل به ایزاری شـــد برای گرداندن مجالس بحث و ســـخنرانی های روشـنفکرانه ای که هیچگونه تاثیری برروی عملیات واقعی بر روی زمین ندارند. همین امر دانشـکده های معماری و شـــهرســـازی و امثالهم را تبدیل به نهادهای تولید مدرک نموده اســـت. چون برای وجود یک جامعه زنده علمی و فنی در این حوزه باید نیاز حل مسـائل متنوع و متعدد به وجود مراکز پویای علمی و پژوهشـی نهادینه می شـد. اگر به جوامع غربی و توسـعه یافته دقت کنیم ملاحظه می کنیم که این ارتباط بشـکلی سـیسـتماتیک وجود دارد. وجود این شـرایط، رقابت بین مناطق مختلف و بسـیار متنوع طبیعی و فرهنگی در سراسر کشور پهناور ایران را نیز منتفی نموده است[۲۲] و این اوج ناکارآمدی سیستم برنامه ریزی فضـــایی در جامعه ماســـت که برای صـــدها نوع و شـــکل فضـــای زیســـتی تنها یک مدل و الگوی سـاماندهی و مداخله مورد اسـتفاده و اسـتناد اسـت (وجود انواع نام های مختلف برای این برنامه های مداخله نباید این تصـــور را بوجود بیاورد که گویی در شـــکل و ماهیت مداخله و نحوهٔ اجرای آنها گویی شـــرایط و گونه های مختلفی وجود دارد- در همین اواخر طرح هایی برای ســـاختن شـــهرهای جدید یا بازآفرینی شهری تهیه شدند که کاملا انشعابی از طرح های جامع هستند و برای همه ایران ماهیت ثابت و یک شکل دارند).

ب- نگاه کالبدی و محصول گرایی در تهیه برنامه

بسیاری از مطالعات انجام شده بر نقد کاربست رویکرد کالبدی برای حل مسائل شهری اشاره داشتند. با این که طرح های جامع به منظور ایجاد زمینه و بستر رشد کالبدی موزون و هماهنک شهر تهیه شد اما در عمل موجب صرف هزینه و انرژی زیاد کردیده اند. رویکرد برنامه ریزی در طرح جامع مبنی بر مکتب

[۲۲] – براتی، ن، ۱۳۸۵، چالش های شهرسازی در آستانهٔ قرن ۲۱، باغ نظر ۱۳۸۵ شماره ۶

کلاسیک است که عمدتا بر مفهوم توسعه و آرایش فیزیکی شهرها استوار است و فقدان ملاحظات اجتماعی شهرها از مهم ترین کاستی ها به شمار می رود. تاکید بر طرح کاربری زمین، ضوابط و مقررات ساخت و ساز، تسلط تحلیل های کمی و عینیت باور به جای رویکردهای پایین به بالا، محصولگرا بودن برنامه ها و اولویت مسکن سازی و توسعه مستغلات بر دیگر موضوعات شهری، نمودهایی از رویکرد فن سالارانه در برنامه ریزی به شمار می رود[۲۳]. در این زمینه توجه به برنامه به جای طرح و منابع مالی و حمایت های اجتماعی و فرهنگی پشتیبان برای توسعه شهرها و مناطق مورد تاکید بوده است. علم زدگی دگم باعث شد که بر خلاف شهر سنتی ماده از معنا و نرم افزار از سخت افزار جدا و به طور منفک از هم مورد بررسی و توجه قرار گرفت. مثلا از زمان استیلای مدرنیزم وطنی تا کنون بحث شهروندی از بحث محله کاملا جدا دیده می شود. بدین ترتیب شهرهای ایران در صد سال گذشته هر روز از مفهوم کاربردیِ محله (چه در شکل سنتی و چه در شکل پست مدرن آن) دور و دورتر شده اند. رویکردهای کمّی و مکانیکی و خطی به شکلی باور نکردنی امکان تصمیم گیری متمرکز و تمرکز گرایی افراطی را در حوزهٔ شهر و شهرنشینی و شهروندی و مدیریت شهری فراهم آورد. وقتی برای تکیه دادن به روش های مهندسی به اجبار موضوع فرهنگ، زبان، بوم و شرایط خاص اقلیمی و طبیعی، ساختارهای بومی اجتماعی و اقتصادی، شرایط قومی و طایفه ای، شرایط روانشناسی اجتماعی، گذشتهٔ تاریخی و و و کاملا نادیده انگاشته شد مسلما نگاه تک ساحتی و تک بعدی که همان نگاه مهندسی و مکانیکی است غلبه پیدا کرد. تمام مسائل محیطی، طبیعی، فرهنگی و اجتماعی از همین نقطه آغاز می شوند زیرا طرح های کورِ مکانیکی تمام هنرشان گستردن مجموعهٔ واحد و مشابهی به سراسر کشور بوده است و بی هویتی محیطی یکی از امراضی است که در نتیجه حاصل شده است. در مقابل، فروکاستن ساماندهی محیط های شهری (و روستایی) به ساخت و ساز، بجای تمدن، یک جنبهٔ ظریف در عرصه سیاسی دارد. مسلما در ایران شهرسازی کالبدی از سویی شهرهای ما را تا ابد وابسته به درآمدهای نفتی کرد، از سویی دیگر، به بسط استبداد کمک رساند و حضور و مشارکت مردم را بکلی منتفی نمود (چون مجموع بحث وارد حوزهٔ فنی – مهندسی شد و در آنجا نه نیازی به حضور مردم بود و نه از نظر فنی امکان پذیر بود)، و در نهایت توسعه فضایی- شهری را تبدیل به رشد کمّی در محیط های شهری نمود[۲۴].

پ- ضعف در ارتباطات بین سطحی در نظام برنامه ریزی

در نظام برنامه ریزی موجود برنامه های ملی شامل آمایش سرزمین، برنامه های کالبدی ملی و منطقه ای، برنامه جامع ناحیه ای، طرح جامع شهر، طرح تفصیلی و طرح های توسعه سکونتگاه های

[۲۳] – ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

[۲۴] – نکته مهم و غیر قابل اغماض در اینجا آنست که اگر تمرکز کمّی گرا نشانه و حاصل توسعه بود چرا غرب خودش از این الگو بهره نمی برد؟

روستایی در دستورکار قرار گرفته اند. از چالش های این ساختار برنامه ای، کاستی در ارتباطات بین سطحی است[۲۵]. این امر هم در رویکرد مدیریتی و هم در رویکردهای محتوایی و تصمیم سازی مورد نقد قرار گرفته است. به طوری که از منظر نخست، تصویب برنامه های محلی توسط کنشگران سطوح ملی از ارتباطات بین سطحی کاسته و رویکرد متمرکز مدیریتی را موجب شده است و از منظر دوم، که رویکرد تصمیم سازی است، برنامه های نام برده به دلیل شکاف زمانی و تداخل زمان تهیه نتوانسته اند با سطوح بالادست و فرودست خود در انطباق قرار گیرند. به طوری که انتظار می رود، با روشن شدن ماموریت ها و چشم اندازهای توسعه در اسناد فرادست، سند توسعه شهری تدوین شود. این درحالی است که دربسیاری موارد، طرح توسعه شهر با طرح توسعه ناحیه ای همزمان تهیه شده اند. چنین است تهیه طرح جامع و تفصیلی در شهرها که در نمونهٔ تهران، برخی بر همزمانی تهیه این دو طرح اصرار داشتند، این درحالی است که انتظار می رود نخست کلیات توسعه در سند برنامه جامع تهیه شود و سپس برنامه های تفصیلی تحقق آنها مدنظر قرار گیرند. از دیگر مصادیق بارز ضعف ارتباطات بین سطحی عدم توجه به توسعه روستا و شهر و تمایز قایل شدن میان این دو است. این درحالی است که بسیاری از مسائل فضایی محدود به مرزهای رسمی مصوب نبوده و به جریان ها و مناسبات منطقه ای وابسته اند. سیاست گذاری های توسعه کشاورزی در روستاها، بر میزان ساخت و سازهای مسکونی درشهرها موثر است. همچنین، محدودیت های ساخت و ساز در محدودهٔ حریم شهرها، به دست اندازی به زمین های کشاورزی در محدودهٔ رسمی روستاها منتهی شده است. چنین درهم تنیدگی‌ای، هر نوع سیاست گذاری بدون توجه به روابط بین سطحی را تقلیل گرایانه برمی شمرد.

ت- کم توجهی به سیاست های مدیریت زمین

سیاستگذاری زمین از مهم ترین موضوعات مرتبط با برنامه ریزی فضا است. تحقق و عملیاتی شدن برنامه های توسعه غالبا با درنظر گرفتن ضوابط و مقررات هدایت و کنترل انجام می شود. در این میان عدم توجه به پیامدهای اجرای برنامه ها می تواند منجر به نابرابری در شهرها شود. از مصادیق این امر می توان به از میان رفتن توازن میان جمعیت پذیری و گرایشات ساخت و ساز در شهرها اشاره کرد که می تواند افزایش قیمت مسکن را به همراه داشته باشد[۲۶]. همچنین، منطقه بندی های عملکردی در قالب مناطق مسکونی، اداری، مختلط و غیره میتواند بر بازار زمین تاثیر گذاشته و به توزیع نابرابر منابع در شهر منتهی شود. سیاست های مسکن سازی در اوایل انقلاب نیز علی رغم تمایلات عدالت گرایانه، به تخریب زمین های کشاورزی و باغات و همچنین افزایش هزینه های تامین زیرساخت انجامید. به همین

[۲۵] – مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری تهران، ۱۳۹۲ ارزیابی روند تهیه طرح جامع.
میزگرد بررسی نظام برنامه ریزی شهری ایران، نهاد توسعه تهران، شماره اول.
ماجدی، ح، ۱۳۹۱، نظریه تهیه طرح های ساختاری راهبردی (ناحیه ای و محله ای) هویت شهر، ۱۵: ۱۷-۲۶
[۲۶] – زنوز، ب، ۱۳۹۵، ارزیابی تحقق‌پذیری طرح‌های شهری در تهران، هفت شهر، شمارهٔ ۵۳-۵۴.

ترتیب است ضوابطی که حداقل مساحت قطعه زمین برای نوسازی مسکن را پشتیانی می کنند، که در این صورت امکان نوسازی را از خانوارهای کم درآمد به تاخیر می اندازند. یا برای مثال استانداردهای تامین خدمات رفاهی در شـهر موجب می شـود تا برای مثال هر شـهروند ۴۵ مترمربع سـرانه عملکرد عمومی داشته باشد و برای خانوار ۴ نفره معادل ۱۸۰ مترمربع خواهد شد. به عبارتی این شهروندان به صورت غیرمستقیم از طریق افزایش غیرمستقیم قیمت مسکن، این هزینه را پرداخت میکنند. حال اگر خانواده ای تنها ۲۰ مترمربع مسکن داشته باشد، ۹ برابر هزینه مسکن به صورت غیرمستقیم برای فضاهای عمومی می پردازد و برعکس اگر ۹۰ مترمربع مسکن داشته باشد، ۲ برابر این هزینه را پرداخت می کند[۲۷]. از این رو این استانداردنگری در عمل به نابرابری در شهر منتهی شده است.

اسـاسـا هر نوع تصـمیم گیری برای زمین و فضـای شـهری، منافع عده ای را تامین کرده و بر زیان گروهی دیگر خواهد بود. از این رو اسـت که توجه به پیامدهای سـیاسـت گذاری ها و نیز در نظر گرفتن ابزارهایی برای جبران پیامدها و خسارات احتمالی به افراد و گروه ها ضرورت می یابد.

ث-انعطاف پذیری برنامه ها

برنامه ریزی با هدف به نظم درآوردن محیط انسـانی، دچار تناقضـی درونی اسـت و آن ناتوانی در پیش بینی جریان های انسـانی و طبیعیِ حال و آینده اسـت. با توجه به این که امر برنامه ریزی فرایندی زمان بر است و تا مرحلهٔ اجرایی شدن آن، پدیدهٔ مورد برنامه ریزی دچار تغییر است، ناگزیر برنامه ها نیز می بایسـت از انعطاف لازم برای انطباق با شـرایط متغیر، برخوردار باشـند. نگاه جامع و همسـان پنداری شـهرها ومناطق، و رو آوردن به اسـتانداردها و چارچوب های از پیش تدارک دیده شـده، از مهم ترین ضعف های برنامه ریزی از تهیه تا اجرا است. بازبینی پیوسته روند اجرای برنامه ها، اصلاح برنامه و توجه به تدوین سناریوهای گزینه برای توسعه شهری و منطقه ای به ویژه در شرایط ناپایدار اقتصادی اجتماعی ضـروری قلمداد شـده اسـت. همچنین، تاکید بیش از حد بر جنبه های مالی حرفه برنامه ریزی، عملا بیشتر برنامه ریزان را از پیگیری و آشنایی با روش های نوین برنامه ریزی بازداشته است. ازانجا که بیشـتر برنامه ریزان به خصـوص در کشـور ما نزدیک به ۵۰ سـال اسـت که به شـیوه موجود برنامه ریزی انس گرفته اند، ترس و واهمه زیادی از تغییر روند های موجود دارند و در مقابل هر نوع تغییر مقاومت می کنند. این امر با خودفریبی ناشـی از بکارگیری رهیافت های جوامع غربی در شـهرهای ایرانی و گمان بکارگیری خلاقیت و نوآوری در فرایند برنامه ریزی، تشدید شده و اساسا جریان انعطاف پذیری در برنامه ریزی را به انحراف می کشاند[۲۸].

---

[۲۷] – مشهودی،س، ۱۳۹۶، اصلاح چرخه معیوب تهیه طرح های جامع ناحیه ای در جهت تحقق پذیری آنها با تغییراتی اندک ولی کارساز.

[۲۸] – میزگرد بررسی نظام برنامه ریزی شهری ایران، نهاد توسعه تهران، شماره اول.

سعیدنیا، ا،۱۳۷۴، اندیشه های خام شهرسازی، هنرهای زیبا، دوره ۱

جمهیری، م، ذبیحی، ح، ماجدی، ح، ۱۳۸۷، نظام اجرایی حلقه مفقوده برنامه های شهری در ایران، تحلیلی بر نظام اجرایی برنامه های توسعه شهری، مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۱۰:۲.

ث-کاستی در دانش تخصصی و ضمنی تهیه کنندگان برنامه

کاستی در دانش متولیان امر برنامه ریزی فضا در کشور، در سطوح گوناگون از تهیه تا اجرا و بازبینی در ابعاد مختلفی اشاره شده است. مهم ترین بعد کاستی دانش در بدنهٔ تصمیم سازی به اتخاذ تصمیم هایی که پیامدهای نامطلوب برای شهرها و مناطق را به همراه دارند تاکید دارد. از جمله مصادیق این موارد می توان به پیش بینی های جمعیتی نادرست، عدم توجه به عدالت توزیعی و همچنین توزیع تراکم های جمعیتی در شهرها، تمرکز خدمات و کاربری های مولد در قطب های رشد، ایجاد شبکه های ارتباطی بدون توجه به بسترهای اجتماعی و احتمال گسیختگی بافت محله ها و همچنین عدم توجه به تحولات فضایی در قالب جریان های مجازی و شبکه ای به جای جریان های مکان مند اشاره کرد. در ویژگی های فرایندی برنامه ریزی نیز بی توجهی به تدوین چشم انداز و تعیین و تحلیل اهداف در فرایند برنامه ریزی و پذیرش اهداف داده شده از سوی تصمیم گیران، از قصورات برنامه ریزان است که موجب می شود برنامه های پیشنهادی بر حقایق موجود و لایه های علی موثر بر آنها چشم پوشیده و زمینه مندی و تفاوت های محلی را نادیده گیرند. برخی مطالعات، به ضعف روایی در در زمینه روش‌شناسی تهیه طرح‌های توسعه شهری اشاره کرده اند؛ روش بکار رفته در تهیه طرح های شهری در ایران، دقیقا متغیرها و موضوع برنامه ریزی را مورد بررسی و سنجش قرار نمی دهد و معمولا داده هایی که ارتباط نزدیکی با طرح ندارند بطور وسیعی جمع آوری می شود. فقدان طرح تحقیق و موضوع شناسی مناسب در روش شناسی طرح ها باعث عدم انطباق طرح با اهداف تهیه آن شده است. در روشی که در تهیه طرح ها بکار برده می شود، عدم انسجام میان اجرا و عناصر طرح باعث کلیشه ای شدن و طرحها میشود. شرح خدمات تهیه برنامه ها تیپ است و محتوای آن متناسب با نوع بافت شهر تغییر پیدا نمی کند. در الگوی طرحهای جامع-تفصیلی جدایی عمیقی بین محورهای برنامه-ریزی و طراحی شهری وجود دارد. روش بکار رفته در تهیه طرح ها در مورد مهمی با قوانین مالکیت همخوانی ندارد. غفلت طرحهای سنتی از تغییرات سریع، عدم قطعیت و نسبیت گرایی که از مسائل بارز دنیای معاصر است و فضاهای شهری را دستخوش تغییر می کند و طرحهای توسعه در چنین شرایطی هنوز هم با مجموعه رسمی و غیرواقعی از استانداردها و سرانه های میپردازند. روش شناسی تهیه طرحها با ساختارهای سازمانی، اداری و نظارتی موجود در کشور همخوانی ندارد. در بررسی طرح های شهری نهادهای متعددی دخیل هستند اما تمرکز نگاه بخشی به این نهادها بجای اینکه نیروها را به نقاط قوت تبدیل شوند باعث کندی عملیات تهیه و تصویب طرحهای توسعه می شوند. تهیه طرحها در ایران بر دولتی بودن استوار است و موضوع مشارکت مردم در روش شناسی تهیه طرحهای توسعه شهری بگونه ای موثر دیده نشده است[۲۹].

الیاس زاده مقدم، ن، ۱۳۹۰، بررسی و امکا نسنجی جایگزینی الگوی برنامه ریزی ساختاری راهبردی با الگوی برنامه ریزی جامع شهری در ایران. مجله آرمانشهر، شماره ۶

[۲۹] – احمدیان، ر، ۱۳۸۲، امکان سنجی استفاده از طرح های ساختاری راهبردی در نظام برنامه ریزی شهری در ایران، فصلنامه مدیریت شهری شماره ۱۴.

سوم: آسیب شناسی در مرحلهٔ تصویب برنامه های فضایی در ایران

تمرکز اداری سیاسی دولت در فرایند برنامه ریزی و تاخیر زمانی بررسی برنامه ها از مهم ترین عوامل موثر در مرحله تصویب هستند.

الف- تمرکز سیاسی اداری دولت در تصویب برنامه ها

دولت و سیستم برنامه ریزی به هم وابسته اند و نمی توان انگار کرد که در جامعه امروز دولت و سیستم برنامه ریزی در هم تنیدگی بسیاری زیادی باهم دارند. می توان گفت فرایند برنامه ریزی در ایران تبدیل به فرایندی خطی و یک طرفه شده است[۳۰]. دولت در این فرایند همه کاره است. هم سیاست گذار، هم تصمیم گیر، هم کارفرماست و هم پیمانکار. دولت صلاحیت شرکت های مهندسان مشاور برنامه ریزی را با اعطای رتبه بندی به استناد آیین نامه تشخیص صلاحیت مشاوران، مصوب ۱۳۸۳ هیات وزیران تایید می کند. آنها را به خدمت می گیرد، حق الزحمه آنها را پرداخت میکند طرح را تایید و تصویب میکند و درنهایت ابلاغ و اجرا می کند. در حقیقت دولت برای تحقق رویای خود نیاز به برنامه ریزی متمرکز دارد و این نیاز را در قالب طرح های شهری تحمیل میکند. تمرکز اداری و مالی دولت در فرایند برنامه ریزی، عرصه را برای کنشگری نیروهای اجتماعی، محلی و ذی نفعان تنگ کرده است. در ایران برنامه ریزی شهری سنتی بیش از اتکا به نیازها، به اهداف و امکانات شهرداری ها و شهروندان، بر خواست ها و امکانات و سیاست های تمرکزگرایانه دولتی استوار است و به عنوان سند غیر قابل تغییر، و کاملا مطابق نظرات کارشناسی تهیه و با نظارت دولتی مرکزی به نهادهای محلی ابلاغ می شود. از آنجایی که تکنوکراسی را در اغلب شهرداری ها می توان مشاهده کرد و از آنجا که تکنوکرات ها بر آرایش محیط صرفا فیزیکی شهرها تاکید عمده ای درند، لذا شهرهای ایران نیز هم از نظر فیزیکی و هم از نظر اجتماعی فاقد آرایش و انتظام مناسب هستند. از این رو بی نظمی فضایی در اغلب شهرها به چشم می خورد. سرشت این برنامه ها تمرکزگرا، بالا به پایین و کالبدی فیزیکی است و در مقابل خواسته ها و گرایش های محلی انعطاف پذیر نیست. شهرداریها قبل از تشکیل شوراهای شهر در سال۱۳۷۶ سازمانهای بوروکراتیکی بودند که تحت نظر وزارت کشور فعالیت میکردند. قیمومیت شهرداریها با وزارت کشور بود و عم شهرداریها مستقل از آن عمل نمیکردند. با تشکیل شوراهای شهر، امید میرفت که این وضع دگرگون شود و نمایندگان مردم در این شوراها بر مدیریت شهری نظارت داشته باشند و ضامن تامین عادلانه و توام با کارایی خدمات شهری باشند و از تضییع حقوق مردم توسط بوروکراسی

-براتی، ن، ۱۳۸۵، چالش های شهرسازی در آستانهٔ قرن ۲۱، باغ نظر ۱۳۸۵ شماره ۶

-معصومی، ه، ۱۳۹۰، نتایج ابلاغ طرح تفصیلی جدید چه خواهد بود؟ نهاد توسعه تهران، شماره ۶

[۳۰] - ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

-صرافی، م، توکلی نیا، ج، چمنی، م، ۱۳۹۴، جایگاه برنامه ریز درفرایند برنامه ریزی شهری ایران، مطالعات شهری، شماره ۱۲.

اداری حاکم بر شهرداریها جلوگیری کنند. اما در عمل اختیارات شوراهای شهر چنان محدود شد که این شوراها نتوانستند بر ماهیت برنامه ها و تصمیمات شهرداریها تاثیر مهمی بر جای گذارند. در قانون شوراهای شهر هر چند انتخاب اعضای شورای شهر به مردم واگذار شده و این شوراها شهردار را انتخاب میکنند، اما اختیار شوراها در زمینه وضع عوارض و بهای خدمات شهری بسیار محدود است[۳۱]. شورای عالی شهرسازی و معماری، کمیسیون ماده ۵ قانون تاسیس شورایعالی به عنوان اصلی ترین مراجع تصویب برنامه های توسعه شهری و منطقه ای با غلبهٔ نمایندگان دستگاه های اجرایی دولت و حضور بی تاثیر شهرداران به عنوان مجریان برنامه و نیز اعضای شورای شهر به عنوان نمایندگان شهروندان گواهی بر تسلط کنشگری دولت در تصویب برنامه ها به ویژه برنامه های توسعه محلی از جمله سند طرح جامع و طرح تفصیلی است[۳۲].

ب- کاستی در دانش تخصصی متولیان تصویب

واضح است تمامی مراحل تکوین یک برنامه توسعه فضایی از مرحله تهیه و بررسی و تصویب و نظارت امری تخصصی و حرفه ای بوده و نیازمند افرادی آموزش دیده و احراز صلاحیت تخصصی برای همه عناصر دخیل در فرآیند است. این افراد در هر سه رکن مشاور و کارفرما و بهربردار باید آموزش و صلاحیت حرفه‌ای و تخصصی لازم را کسب کرده باشند. آنچه مورد تاکید است این که به صرف کارفرما، مشاور یا بهره بردارِ برنامه‌ها و طرح های توسعهٔ فضایی بودن لزوما به معنی کفایت و اشراف بر انجام برنامه ریزی و طراحی فضاهای زیستی و آشنایی با رویکردهای بدیع رویه های تهیه تا تحقق برنامه های فضایی شهری و منطقه‌ای نیست. آموزش و احراز صلاحیت این کار در همه ارکان کارفرما-مشاور-بهره بردار ضرورت دارد. در بدنه کارفرمایان برنامه ها و طرح ها متولیان بررسی و تصویب برنامه ها مخاطب اصلی احراز صلاحیت هستند و این صلاحیت حرفه ای و تخصصی به صرف دیپلم هر دانشگاهی احراز نمی شود. بدنه مشاوران تهیه کننده برنامه ها و طرح ها و نیز نهادهای اجرا کننده مانند شهرداری ها نیز از این قاعده مستثنی نیستند. زیرا فقدان دانش صحیح و بینش اصولی بعضا باعث می شود سودجویی های مقطعی به منافع دراز مدت غلبه یابد. لذا آموزش و مهارت واقعی کارشناسان مشاور طرح برای تسلط روی روشها و الگوهای بدیع و جدید در تهیه طرح ها، چالش های برنامه های توسعه فضایی را به نحو موثری تقلیل می دهد.

در بررسی انجام شده نیز مهم ترین کاستی هایی که در بدنهٔ تصمیم گیران مورد تاکید قرار گرفته است، ناآگاهی کارشناسان ادارات دولتی از سطح محلی تا ملی برای پذیرش تغییر در فرایند برنامه

---

[۳۱] - زنوز، ب، ۱۳۹۵، ارزیابی تحقق‌پذیری طرح‌های شهری در تهران، هفت شهر، شمارهٔ ۵۳-۵۴.

الیاس زاده مقدم، ن، ۱۳۹۰، بررسی و امکا نسنجی جایگزینی الگوی برنامه ریزی ساختاری راهبردی با الگوی برنامه ریزی جامع شهری در ایران. مجله آرمانشهر، شماره ۶.

[۳۲] - ایمانی جاجرمی، ح، نوذرپور، ع، ایازی، م، صالحی، ا، سعیدی رضوانی، ن، عبدالهی، م، کاظمیان، غ، ۱۳۹۲، مدیریت شهری جلد دوم، مدیریت شهری در ایران، تیسا.

سازی است. به طوری که در حوزهٔ فردی مدیریت شهری، ترس از تغییر، عدم آگاهی کارکنان از تغییر در محتوا و رویه های تهیه برنامه های شهری موجب عدم پذیرش جریان های نوآورانه در بدنهٔ تصمیم سازی شده است. همچنین در بدنه تصویب، با حضور نمایندگان دستگاه های اجرایی، این عرف وجود دارد که به هنگام بررسی یک برنامه ، دستگاه های اجرایی به بیان پتانسیل ها و فرصت های تامین منابع و خدمات مورد نیاز اشاره کنند و غالبا با رویکردی منفعلانه نسبت به ناممکن بودنِ تامین زیرساخت های لازم موجب انحراف مسیر برنامه می شوند.

پ- چابک نبودن برنامه ریزی

یک طرح جامع شهری که توسط مشاور تهیه شده است و به شورای عالی شهرسازی و معماری می رسد حداقل ۲۰۰ ساعت جلسه کاری به خود اختصاص می دهد. این ۲۰۰ ساعت جلسه عمدتا از سطح شهرستان[۳۳] و حوزه شهرداری شروع شده و تا شورای اداری شهرستان، کمیته برنامه ریزی شهرستان، کمیته فنی سازمان راه و شهرسازی، کمیته تخصصی کارگروه شهرسازی، و نهایتا شورای برنامه ریزی ادامه می یابد. با توجه به این که هریک ازاین نهادها، وظایف دیگری را نیز دنبال می کنند تهیه برنامه های جامع با قراردادهای یک ساله، در عمل بیش از ۳ سال به طول می انجامد. در این صورت انتظار می رود که اجرای برنامه، در بستری رخ دهد که با زمان پایه فاصله اساسی داشته و تغییر و تحولات بسیاری را تجربه کرده است. به نوعی این اطاله تصویب، موجب بی برنامه ماندن شهر شده و زمینه را برای سودجویی افراد و گروه های سوداگر فراهم میکند. از سوی دیگر اعضای شورای عالی شهرسازی و معماری که ۱۱ معاون را تشکیل می دهدن، ۵ عضو کاملا به برنامه ریزی شهری مرتبط بوده[۳۴] و ۶ عضو کمتر مرتبط هستند و برخی بر حسب شهر و یا منطقه مورد نظر می توانند اصلا ارتباطی با فرایند تصویب نداشته باشند. از انجا که ارا برابر است این شش عضو می توانند مانع از تصویب برنامه شوند[۳۵].

---

[۳۳] – در اداره کل راه و شهرسازی اصفهان تحویل کار به اداره و بررسی کارشناسان آن و ارجاع کار کارشناسی به شهرداری که زمینه را برای انعکاس خلاف های وضع موجود در برنامه وتحمیل آن به مشاور را فراهم میکند، ۲۲ جلسه گذاشته شد و حدود یک سال زمان برد. اگرچه وظیفه اداره راه و شهرسازی بررسی تامین شدن مفاد طرح و یا کاستی آن است، با این حال تا زمانی که نظراتش در محتوا اعمال نشده باشد طرح ر به مرحله بعدی یعنی کمیته فنی کارگروه برنامه ریزی و شهرسازی استان ارجاع نمی دهد.

[۳۴] – سازمان برنامه، وزارت کشور، سازمان محیط زیست، سازمان میراث فرهنگی

[۳۵] – ایمانی جاجرمی، ح، نوذرپور، ع، ایازی، م، صالحی، ا، سعیدی رضوانی، ن، عبدالهی، م، کاظمیان، غ، ۱۳۹۲، مدیریت شهری جلد دوم، مدیریت شهری در ایران، تیسا.

چهارم: آسیب شناسی مرحلهٔ اجرای برنامه های فضایی در ایران

مشخص نبودن منابع مالی اجرای برنامه، عدم توجه به مرحله اجرا با بخشی نگری و عدم الزام اوری برنامه ها و نیز ضعف سیستم پشتیبان تصمیم گیری از چالش های مرحله اجرای برنامه به شمار می رود.

الف- ابهام در منابع مالی پشتیبان برنامه

از مهم ترین چالش های برنامه ریزی فضایی در کشور، عدم تامین منابع مالی اجرای برنامه ها و در نتیجه چرخهٔ رو به زوال فروش تراکم ساختمانی برای کسب درآمد شهرداری ها به شمار می رود[۳۶]. در ایران قاعده ای روشن برای تخصیص وظایف میان سطوح مختلف دولت برقرار نیست و تخصیص مالیاتها میان سطوح دولت نیز مشخص نیست. قانون تجمیع عوارض، حرکتی در این راستا بود که به دنبال تصویب قانون مالیات بر ارزش افزوده قانون مذکور ملغی شد و در قانون اخیر ضوابطی برای عوارض محلی و مالیاتهای مشترک وضع گردید. در این زمینه تعیین و مشخص کردن موارد زیر در تامین منابع مالی پشتیبان اجرای برنامه ها ضروری است:

- مالیات های مشترک
- نحوه تسهیم آن میان شهرداری ها
- نیاز به ضابطه مندکردن کمک های بلاعوض جاری و عمرانی دولت به شهرداریها
- مشروط کردن پرداخت کمک های بلاعوض به عملکرد شهرداریها

مهمترین قانونی که در زمینه عوارض محلی وضع شده است، قانون عوارض نوسازی مصوب سال ۱۳۴۷ بوده است. با آن که این قانون میتوانست تحول مهمی را در نظام درآمدی شهرداریها بوجود آورد، در عمل هرگز به درستی اجرا نشده است و امروزه سهم آن در درآمد شهرداریها ناچیز است. چه در دوره قبل از انقلاب و چه در دوره بعد از انقلاب، دولت همواره از وصول بهای خدمات شهری توسط شهرداریها طفره رفته و فرمانداری ها همواره تلاش کرده اند بر اساس ملاحظات اجتماعی و سیاسی بهای خدمات مترو و اتوبوس در شهرها را پایین نگهدارند. این امر بار گرانی بر دوش دولت و شهرداریها

---

[۳۶] – از سال ۱۳۳۴ به این سو دولت بودجه عمومی خود را همواره با اتکا به درآمدهای نفتی موازنه کرده است و بخشی از بودجه عمومی را صرف کمک به عمران شهری و اداره خدمات عمومی در شهرها (حمل ونقل عمومی) کرده است. نوسانات درآمدهای نفتی نیز موجب بی ثباتی در درآمدهای دولت و افت و خیز تخصیص اعتبارات عمران شهری و کمک های بلاعوض دولت به شهرداریها بوده است. در دوره جنگ که دولت با مضیقه مالی مواجه بود، در قانون بودجه سال ۱۳۶۲ تبصره ای به تصویب رسید که به موجب آن دولت شهرداریها را موظف کرد، ظرف سه سال به خودکفایی مالی دست یابند. اما در عمل وزارت کشور موفق نشد نظام درآمدی شهرداریها را به نحوی سامان دهد که هدف قانونگذار تامین شود. از ابتدا نیز روشن بود که شهرهای کوچک که از پایه های مالیاتی اندکی برخوردار بودند، هرگز نخواهند توانست به خودکفایی برسند. به هر حال در دهه اول انقلاب که کشور شاهد رشد بی سابقه جمعیت و شهرنشینی بود، دولت به دلیل جنگ و تحریم اقتصادی نمیتوانست بودجه مورد نیاز عمران شهری و کمکهای بلاعوض خود را به تناسب رشد نیاز مالی شهرداریها افزایش دهد. بی ثباتی اقتصادی و تورمهای دو رقمی نیز چه در دوره جنگ و چه پس از آن بر هزینه های شهرداریها تاثیر می گذاشت. وقفه در عمران شهری و عدم اجرای به موقع طرحهای آماده سازی توسعه های جدید در شهرها، سبب شد تا شهرها در مقابل تقاضای بازار برای ساخت وساز تسلیم رشد خودانگیخته شوند.

نهاده است. نظام تشخیص و وصول شهرداریها، ناکارآمد و بیمار است و حتی از وصول عوارض مصوب موجود نیز ناتوان است. نظام بودجه بندی شهرداریها سنتی و شیوه آن افزایشی است. همچنین نظام مالی شهرداریها غیر شفاف بوده و درآن استانداردهای حسابداری و گزارش دهی مالی و نظارت مالی اساساً رعایت نمی شود. در این زمینه اهمیت ضابطه مند کردن کمک های دولتی، بازگشت ارزش اضافه ناشی از عمران به مدیریت شهری، اصلاح نظام مالیاتی شهرداری ها و نیز اصلاح نظام بودجه بندی شهرداری ها مورد تاکید قرار گرفته است[۳۷].

ب- ضعف در همکاری بین بخشی و الزام آوری برای اجرا

از بعد اندیشیدن به چگونگی عملیاتی شدن برنامه های تهیه شده، دو مقوله اصلی شامل همکاری های بین بخشی و نیز لزوم توجه به الزامات اجرایی در جریان تهیه برنامه مدنظر قرار می گیرند[۳۸]. اداره شهر و منطقه در ایران نه بر عهده ی وزارت راه و شهرسازی است ونه بر عهده معاونت برنامه ریزی وبودجه زیاست جمهوری است بلکه با دخالت قدرت سیاسی در سطح کلان، با واسطه یا بی واسطه به عهده وزارت کشور (نهاد تنظیم کننده سیاست داخلی است) اما برنامه ریزی برای شهرها وجه سیاسی ندارد. برنامه ریزان برای یک پدیده سیاسی به نام یک فعالیت سیاسی با استفاده از بودجه عمومی برنامه ای صرفا کالبدی ارائه می دهند که زیر نظر وزارتخانه تخصصی و شهرداری با دموکراسی صوری باید عملیاتی شود. محصول ارایه شده در ساختار بخشی بدون ارتباطات افقی در بستر قوانین مغشوش مناسبت اجرایی ندارد. محتوای شرح خدمات طرح های جامع، تیپ ۱۲ نشان می دهد که مطالعات جامع و برنامه های جامع توسعه در طرح تهیه می شود که علاوه بر شهر حوزه نفوذ آن را در بر می گیرد. مطالعات و پیش بینی های جمعیتی، طرح های کالبدی و فیزیکی، بافت کهن، شبکه های ارتباطی و غیره به طور گسترده در این طرح تدارک دیده می شوند. حال لازم است تا وظایف شهرداری و در صورت لزوم

---

[۳۷] – الیاس زاده مقدم، ن، ۱۳۹۰، بررسی و امکا نسنجی جایگزینی الگوی برنامه ریزی ساختاری راهبردی با الگوی برنامه ریزی جامع شهری در ایران. مجله آرمانشهر، شماره ۶.

– احمدیان، ر، ۱۳۸۲، امکان سنجی استفاده از طرح های ساختاری راهبردی در نظام برنامه ریزی شهری در ایران، فصلنامه مدیریت شهری شماره ۱۴.

– میزگرد بررسی نظام برنامه ریزی شهری ایران، نهاد توسعه تهران، شماره اول.

– ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

– مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری تهران، ۱۳۹۲ ارزیابی روند تهیه طرح جامع.

– زنوز، ب، ۱۳۹۵، ارزیابی تحقق‌پذیری طرح‌های شهری در تهران، هفت شهر، شمارهٔ ۵۳-۵۴.

[۳۸] – گزارش تفصیلی دومین کارگاه نقد طرح جامع تهران

–میزگرد بررسی نظام برنامه ریزی شهری در ایران، نهاد توسعه تهران

–ایمانی جاجرمی، ح، ۱۳۹۵، بررسی انتقادی سیاست های توسعه شهری در ایران، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، شماره ۱۶ : ۷۹-۱۰۲

– الیاس زاده مقدم، ن، ۱۳۹۰، بررسی و امکا نسنجی جایگزینی الگوی برنامه ریزی ساختاری راهبردی با الگوی برنامه ریزی جامع شهری در ایران. آرمانشهر، شماره ۶

– ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

سایر دستگاه های اداری با طرح مطابقت داده شود. در ایران نظام کشور بر اساس ۱۷ بخش در قالب ۱۷ وزارتخانه عمل می کند که بودجه ملی از طریق این بخش ها هزینه می شود. برنامه های شهری و منطقه ای میان بخشی هستند و بسیاری از مصوبات آنها باید به وسیله این ۱۷ بخش اجرا شود[۳۹]. در حالی که این بخش ها به خودیِ خود برنامه های راهنمای از پیش موجود دارند و کمتر بر اساس برنام های مصوب جهت گیری خود را تغییر می دهند. در تجربه جهانی وظایف شهرداری ها، شهرداری های جهان روز به روز گسترده تر می شوند و به عنوان نهادهای مدنی، محلی و عمومی و غیرانتفاعی وظایف بیشتری را بر عهده می گیرند. مطالعات نشان داده اند که گستردگی وظایف شهرداری ها تنها در کشورهایی که از شیوه های حکومتی فدرال تبعیت می کنند مشاهده نمی شود بلکه در تمام کشورهای مورد بررسی صرف نظر از شیوه های حکومت چه تک ساحتی یا فدرال، مشاهده می گردد. از مهم ترین خصوصیاتی که در واگذاری وظایف به شهرداری ها رعایت شده است واگذاری وظایف هم پیوند است . اصل هماهنگی با سازمان های دیگر به ویژه رده های بالاتر حکومتی، همکاری و مشارکت بخش خصوصی و مردمی و مشارکت سازمان های غیردولتی و وحدت مدیریت از موارد مهمی است که در تمامی شهرداری های مورد بررسی رعایت گردیده است . وظایف شهرداری در ایران در فصل ششم قانون شهرداری مصوب ۱۳۴۴ و اصلاحات و الحاقات بعدی آن به طور مشخص در ذیل ماده ۵۵ آورده شده است. شهرداری ها در ایران علاوه بر وظایف عمومی شهرداری مانند ایجاد، نگهداری و تنظیف خیابان ها و معابر عمومی و میدان ها و فضاهای شهری، خدمات عمومی و عمران شهری را برعهده دارند. قوانین متعددی نیز وجود دارد که شهرداری را موظف به انجام فعالیت های لازم می نماید. بعضی ازاین قوانین به طور مستقیم شهرداری را موظف به انجام فعالیت هایی می نماید و برخی دیگر به عنوان همکاری یا به طور غیرمستقیم.

بدین ترتیب، بی ارتباط ماندن برنامه های تدوین شده با توان مالی اجرای آن، تاخیر دولت و شهرداری در واکنش به رشد و گسترش شهرها، تفرق عملکردی تامین خدمات شهری با وظایف دستگاه های اجرایی دولت و تعارض با حیطه عملکرد شهرداری ها[۴۰]، و همچنین مشخص نبودن تخصیص وظایف در سطوح دولت از جمله کاستی های هماهنگی های بین بخشی به ویژه میان شهرداری ،وزارت

[۳۹] – در بند ۵ ماده ۴ قانون تاسیس وزارت مسکن ۱۳۴۴ تنها ابلاغ مصوبات شورای عالی به وزارتخانه ها به وسیله دبیرخانه مطرح شده است و به ضرورت تبعیت از آن اشاره ای نشده است. تنها در مورد طرح جامع سرزمین است که تبصره ماده ۳ قانون تغییر نام اشاره شده است که طرح جامع سرزمین پس از تصویب شورای عالی برای کلیه وزارتخانه ها و شرکت های دولتی لازم الاجرا است.

[۴۰] – برنامه های منطقه ای و نظام اجرایی آن در بسیاری موارد موازی با برنامه های شهری است و با آن تداخل دارد در شهرداری ها علاوه بر برنامه های شهری و طرح های جامع، برنامه هایی تحت عنوان برنامه ۵ ساله عمرانی تهیه می شود که به موجب سازمان تفصیلی شهرداری ها کمیته برنامه ریزی شهرداری موظف به تهیه و تنظیم برنامه عمرانی و اجرایی کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت آن است. تداخل برنامه های منطقه ای با برنامه های شهری به نحوی است که اغلب دستگاه های اجرایی و اداری که بسیاری از طرح های شهری را راهبری و اجرا می کنند تحت پوشش برنامه های منطقه ای هستند و به عنوان دستگاه اجراییِ برنامه های منطقه ای شناخته می شوند. مانند سازمان نوسازی مدارس، دفتر فنی استانداری، حفاظت محیط زیست ، مسکن و شهرسازی. همچنین وزارت راه و شهرسازی استان ها از دستگاه های مجری برنامه های منطقه ای هستند در حالی که این سازمان متولی نظارت بر طرح ها نیز هست.

راه و شـهرسـازی و وزارت کشـور از یک سـوی و نیز میان شـهرداری و دسـتگاه های اجرایی متولی خدمات رفاهی چون آموزش و پرورش، بهداشـت و درمان، میراث فرهنگی و گردشـگری و ... از سـوی دیگر اسـت. همچنین تهیه برنامه های فضـایی از جمله سـند آمایش سـرزمین در مقیاس ملی و اسـتانی توسط سازمان برنامه و بودجه و اسناد برنامه ای کالبد ملی و منطقه ای از سوی دیگر، موجب تعارض و رقابت های سـازمانی گردیده اسـت. با توجه به این که وظایف مربوط به تهیه، تصـویب و اجرای طرح های توسـعه در اختیار نهادهای مختلف بدون هماهنگی با یکدیگر قرار دارد: برای مثال، برنامه های فراشـهری بر عهده وزارت راه و شـهرسـازی ،برنامه های شـهری بر عهده شـهرداری و اداره راه و شـهرسـازی و دفتر فنی اسـتانداری اسـت و نیز برنامه های روسـتایی نیز به وسـیله بنیاد مسـکن انقلاب اسـلامی هدایت می شـوند، همکاری های بین بخشـی و رفع ابهامات وظایف دولتی از ضـروریات نظام برنامه ریزی فضایی جاری است. از سوی دیگر، در محتوای برنامه های تهیه شده نیز میزان الزام آوری برای اجرا مورد تردید است. بی توجهی به پیوست های ۵ و ۶ شرح خدمات، نادیده انگاشتن تحلیل های تامین منابع مالی برای تحقق پیشنهادات برنامه ای و نیز نبود راهنمای تدریجی و زمان بندی برای اجرای برنامه ها از ضعف های محتوایی برنامه های تهیه شده است.

پ- ضعف سیستم پشتیبان تصمیم گیری

به روز نبودن اطلاعات مورد نیاز برای برنامه ریزی، عدم دسـترسـی آزاد به منابع و اطلاعات روند تصـمیم سـازی را با مشـکل مواجه کرده اسـت. این در حالی اسـت که شـکاف زمانی میان تهیه تا اجرای برنامه از یک سـوی و نیز تغییر و تحولات جمعیتی، اجتمعی و اقتصـادی شـهرها با جریان تراکم فروشـی عملا داده های پایه برنامه ریزی را بی اعتبار می سازد[۴۱].

پنجم: آسیب شناسی مرحلهٔ نظارت

یکی از موضـوعاتی که باید کانون توجه در ردیابی چالش ها باشـد عبارت اسـت از اینکه برنامه های فضـایی مصوب با هر کیفیتی (حتی بهترین روش مطالعه و طرح ریزی) از سوی متولیان قانونی و رسمی مورد رعایت و پایبندی بعنوان سند مصوب لازم الرعایه برای مدیریت تحولات فضـایی قرار نمی گیرند و متولیان بعضـا نسـبت به سـاختار کلی و جزئی آنها التقاطی برخورد کرده و در مواردی از ملاک‌ها و چارچوب‌های تعیین شـده برنامه‌های فضـایی تخطی می‌کنند. در چنین شـرایطی معمولا صـدای نقد و عدم

[۴۱] – براتی، ن، ۱۳۸۵، چالش های شهرسازی در آستانهٔ قرن ۲۱، باغ نظر ۱۳۸۵ شماره ۶
ایمانی جاجرمی، ح، ۱۳۹۵، بررسی انتقادی سیاست های توسعه شهری در ایران، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، شماره ۱۶ : ۷۹-۱۰۲
سعیدنیا، ا،۱۳۷۴، اندیشه های خام شهرسازی، هنرهای زیبا، دوره ۱
احمدیان، ۱۳۸۲، امکان‌سنجی استفاده از طرح‌های ساختاری- راهبردی در نظام برنامه‌ریزی شهری ایران، مدیریت شهری، شمارهٔ ۱۴.
ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

تحقق برنامه‌های توسعه شهری توسط همین متولیان در جلسات تخصصی بلندتر از همه است. بدون اینکه به این آسیب (عدم رعایت یا برخورد التقاطی با الزامات را در عدم تحقق برنامه ها توجهی نمایند. پر واضح است که بهترین الگوهای تولید برنامه درشرایطی که متولیان به سهولت از برنامه‌های مصوب تخطی و عدول کنند امکان توفیق ندارند.

همچنین در این خصوص توجه به پایین بودن هزینه های تخلف ضروری است. هرچند مدیران و مسئولان بدلایل مختلف در نظام اداری و مالی مورد بازخواست و پیگرد و بازداشت قرار می‌گیرند اما در میان اینهمه از پیگیریها و بازداشتهای مسئولان و متولیان در بدنه مدیریت شهر و منطقه ای، بندرت می‌توان دلایل بازخواست افراد مربوطه را در عدم رعایت مقررات و برنامه های مصوب پیدا کرد. پیامد چنین وضعی عدول کم هزینه و حتی بعضا بی هزینه از رهنمودها و الزامات ملاک عمل برنامه ای فضایی توسط مدیران و متولیان رسمی برنامه هاست که تحقق برنامه های مترقی فضایی را نیز با چالش مواجه می‌سازد. تخطی از ملاک عمل و مقررات طرح ها و برنامه های توسعه فضایی بعضا شکل ساختاری و رویه ای نیز پیدا می‌کند و در قالب کمیسیون‌ها و کارگروه‌هایی با عناوین بازنگری و انعطاف بشی به طرح ها تجلی می یابد که بازنگری و تصمیمات این کمیسیونها در تضاد و نقض کامل تغییرات و تخطی از چارچوب و مصوبات اصلی برنامه توسعه فضایی قرار می گیرد. در این شرایط سخن از ناکامی برنامه‌ها بخاطر روش و محتوای آنها کم فایده است.

در دیگر موارد مربوط به امر نظارت بررسی دقیق کارنامه عمل و ارزیابی درونی فرایند برنامه ریزی از تهیه تا اجرا است. آنچه در بررسی و بهبودبخشی به محتوا و رویه های طرح‌های توسعه فضایی گام مهم و تعیین کننده است فرایند مربوط سنجش عملکرد خود متولیان برنامه ها در چارچوب همان طرح هاست. اما ارایه کارنامه متولیان برنامه‌ها و بیلان عملکرد و اقدامات در چارچوب اجرای برنامه ها و طرح های توسعهٔ شهری معمولا مورد غفغلت و فرافکنی است. و چون خود متولیان در نقد و ارزیابی برنامه ها نقش اصلی داردند عملکرد و کارنامه معمولا ضعیف آنها خودبخود از نقد و بررسی خارج می شود.

درعین حال تغییر، تجدید و ارایه مداوم برنامه‌ها و طرح‌های جدید در دستور کار قرار می‌گیرد بدون آنکه رصد اصولی ناکامی و توفیق طرح ها در دستور کار باشد. تخطی و عدم رعایت طرح جامع دوم تهران از ابتدای دهه ۱۳۷۰ (باهمه ضعف های احتمالی آن) توسط شهردار وقت تهران آقای غلامحسین کرباسچی بارزترین مصداق این بحث است که بجای اصلاح و اجرای مقررات طرح جامع مصوب در مسیرهای قانونی، از ضوابط و مقررات مصوب طرح عدول کرده و روش و ایده بی سابقه‌ای با عنوان "نوسازی سریع شهر تهران" را به اجرا گذاشتند که فروش اضافه تراکم ساختمانی برای کسب درآمد

برای شـــهر تهران شـــعار و ایده اصـــلی آن بود[۴۲]. البته بی توجهی به حقوق مالکانه و حقوق عمومی شهروندان و میزان رضایت مندی صاحبان اصلی شهرها یعنی ساکنان شهرها از شرایط کمّی و کیفی فضاهای زیستی خود یکی از عوارض غیر قابل جبران اقدامات جدید مدیریت شهری بوده است.

مقوله های ذیل نظارت در زمینهٔ اهمیت وجود نهاد راهبری و نظارت، اهمیت نظارت بر جریان مالی شهرداری، و نیز نظارت بر تخلفات و اجرای برنامه قابل دسته بندی است. در بسیاری از مطالعات انجام شده بر اهمیت وجود نهاد راهبری که نقش هماهنگ کنندهٔ متولیان تهیه، تصویب و مجری برنامه را داشته باشد و همچنین نسبت به پیروی از راهبردهای برنامه در مرحلهٔ اجرا نظارت داشته باشد تاکید شد. در تجربهٔ نهاد برنامه ریزی جامع در تهران، عرصه ای برای همکاری شهرداری، وزارت راه و شهرسازی و همچنین مهندســین مشــاور تهیه کنندهٔ برنامه فراهم شــده بود. به طوری که اختیارات این نهاد در فرایند تصــویب برنامه تفصــیلی در کمیســیون ماده ۵ و نیز نظارت متداوم بر روند تهیه برنامه، امری موثر در تجربهٔ برنامه ریزی در کشـــور معرفی گردید. همچنین محدود شـــدن نظارت در فرایند برنامه ریزی به صدور پروانه ساختمانی و تخلفات در کمیسیون ماده ۱۰۰، نوعی تقلیل امر بازبینی به شمار رفته است. از سوی دیگر، با نقد بخشی نگری دستگاه های دولتی و ناظر، بر لزوم سازوکار نظارت دائمی و پیوسته از مرحلهٔ تهیه تا بازبینی برنامه تاکید شــده اســت. در شــرایط فعلی، ناظر طرح های توســعه و عمران، وزارت راه و شهرسازی است که با توجه به فضاهای تدارک دیده شده در شهرها و خدمات متنوع، که امری فرابخشـــی هســـتند، نهادی بخشـــی به شـــمار می رود. این تناقض نه تنها در تهیه و اجرای برنامه مشاهده می شود که به تبع در نظارت بر حسن اجرای برنامه ها نیز صادق است[۴۳].

---

[۴۲] - "تحلیل زمین مرجع اقدامات مدیریت شهری تهران در دوره ۱۳۷۲-۱۳۸۶ بسوی یکپارچگی شهری یا تشدید شکاف فضایی؟"، مجله هنرهای زیبا معماری و شهرسازی دوره ۲، شماره ۴۲ - شماره پیاپی ۴۸۸۳۸۳، تابستان ۱۳۸۹، صفحه۸۲-۷۱

مهندسین مشاور بوم سازگان، طرح جامع تهران ۱۳۸۵ (خلاصه نتایج و دستاوردهای طرح)، مرکزمطالعات و برنامه ریزی شهری تهران، نهاد مشترک مسئول تهیه طرحهای چامع و تفصیلی شهر تهران، وزارت مسکن و شهرسازی- شهرداری تهران، تهران، ۲۲۴ص.

کاشانی، محمود، ۱۳۷۷، فروش غیرقانونی تراکم در برابر گرفتن وجوه غیر قانونی، ماهنامه صبح، شماره ۸۴، صص. ۱۶-۲۱ و ۵۶.

سعید نیا، احمد و مهندسین مشاور بافت شهر، ۱۳۸۴، تهیه الگوی توسعه و طرح تفصیلی منطقه ۱، نهاد تهیه کننده طرح تفصیلی و جامع تهران، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران، ۲۲۸ ص.

"تحلیل زمین مرجع اقدامات مدیریت شهری تهران در دوره ۱۳۷۲-۱۳۸۶ بسوی یکپارچگی شهری یا تشدید شکاف فضایی؟"، مجله هنرهای زیبا معماری و شهرسازی دوره ۲، شماره ۴۲ - شماره پیاپی ۴۸۸۳۸۳، تابستان ۱۳۸۹، صفحه۸۲-۷۱

مهندسین مشاور بوم سازگان، طرح جامع تهران ۱۳۸۵ (خلاصه نتایج و دستاوردهای طرح)، مرکزمطالعات و برنامه ریزی شهری تهران، نهاد مشترک مسئول تهیه طرحهای چامع و تفصیلی شهر تهران، وزارت مسکن و شهرسازی- شهرداری تهران، تهران، ۲۲۴ص.

کاشانی، محمود، ۱۳۷۷، فروش غیرقانونی تراکم در برابر گرفتن وجوه غیر قانونی، ماهنامه صبح، شماره ۸۴، صص. ۱۶-۲۱ و ۵۶.

سعید نیا، احمد و مهندسین مشاور بافت شهر، ۱۳۸۴، تهیه الگوی توسعه و طرح تفصیلی منطقه ۱، نهاد تهیه کننده طرح تفصیلی و جامع تهران، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران، ۲۲۸ ص.

[۴۳] – جمهیری، م، ذبیحی، ح، ماجدی، ح، ۱۳۸۷، نظام اجرایی حلقه مفقوده برنامه های شهری در ایران، تحلیلی بر نظام اجرایی برنامه های توسعه شهری، مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۱۰:۲.

ایمانی جاجرمی، ح، ۱۳۹۵، بررسی انتقادی سیاست های توسعه شهری در ایران، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، شماره ۱۶ : ۷۹-۱۰۲

الیاس زاده مقدم، ن، ۱۳۹۰، بررسی و امکا نسنجی جایگزینی الگوی برنامه ریزی ساختاری راهبردی با الگوی برنامه ریزی جامع شهری در ایران. آرمانشهر، شماره ۶

ششم: عوامل کلیدی در آسیب شناسی برنامه ریزی فضایی در ایران

برخی از مقوله های یافت شده بسیار مورد تاکید بوده اند و ناظر به همه مراحل برنامه ریزی هستند. از این جمله اند قوانین پشتیبان برنامه ریزی از تهیه تا بازنگری و نیز مشارکت گروه های ذی نفع در فرایند برنامه ریزی.

الف- قوانین پشتیبان برنامه ریزی

کاستی قوانین و مقررات پشتیبان برنامه ریزی از مهم ترین چالش های یادشده برای نظام برنامه ریزی در کشور بوده است. قوانین یادشده در چند دسته قابل بررسی هستند.

- نخست کاستی در قوانینی که بر تهیه برنامه ها دلالت دارند. در این زمینه اغلب پژوهش های بررسی شده با تاکید بر روشن نبودن جایگاه قانونی تهیه برنامه های ساختاری راهبردی، تغییر رویه تهیه برنامه را بدون پشتوانه دانسته اند[۴۴].
- دوم اهمیت داشتن یا وجود ابهاماتی در قوانینی که بر اجرای برنامه ها و تامین منابع مالی آنها دلالت دارند، از جمله اهمیت قانون مالیات بر ارزش افزوده، اهمیت قانون نوسازی ۱۳۴۷ برای عوارض محلی، چالش کمک بلاعوض دولت به شهرداری ها[۴۵] و اهمیت تغییر پرداختی ها با بی ثباتی درآمدهای نفتی.
- دستهٔ سوم، قوانین که بر نظارت بر اجرای برنامه تاکید دارند نبود پشتوانه قانونی برای عملکرد نهاد راهبری برنامه ریزی در تهران، را تاکید کرده[۴۶] و بر نبود بستر قانونی جهت همکاری دولت و شهرداری ها [۴۷]تاکید دارند. در این دسته همچنین تفرق قوانینی که نظارت بر توسعه را در درون محدوده قانونی شهر، حریم شهر و نواحی بیرون از محدوده قانونی و حریم پشتیبانی می کنند مورد نقد قرار گرفته است.

عدم نهادینه شدن قانون برنامه ریزی در بدنهٔ تصمیم گیری موجب فروش قوانینی شده است که با پایین بودن هزینه های تخلف و انحراف از برنامه و ضوابط آن تشدید می شود. تعدد قوانین برای تثبیت

ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

زنوز، ب، ۱۳۹۵، ارزیابی تحقق‌پذیری طرح‌های شهری در تهران، هفت شهر، شمارهٔ ۵۳-۵۴.

[۴۴] – ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

[۴۵] – زنوز، ب، ۱۳۹۵، ارزیابی تحقق‌پذیری طرح‌های شهری در تهران، هفت شهر، شمارهٔ ۵۳-۵۴.

[۴۶] – ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

-همشهری کد خبری ۴۴۹۰۸۲ احیای نهاد راهبری و پایش طرح های توسعه شهری پس از ۹ سال

[۴۷] – میزگرد بررسی نظام برنامه ریزی شهری در ایران، نهاد توسعه تهران

و تعیین وظایف شهرداری از مشکلاتی است که در اجرای فعالیت ها شهرداری را با مشکل مواجه کرده است. همچنین به طور معمول در کشورهای بیشتر توسعه یافته وظایف شهرداری با وظایف و اختیارات شورای شهر متناسب هستند. این امر برای ایجاد یک نظام اجرایی اهمیت بسزایی دارد. مجموعه وظایف شهرداری ها نیز نشان می دهند که تناسبی با مطالعات طرح های جامع و تفصیلی وجود ندارند. مطالعات نشـــان داده اســـت که در ایران نه تنها قانون جامعی در مورد برنامه ریزی فضـــایی وجود ندارد بلکه همچنین در یک قانون خاص نیز به صورت مستقل تهیه این برنامه ها تعریف نشده است. چنین پراکندگی ای در قوانین پشتیبان برنامه ریزی موجب به حاشیه رانده شدن برووندادهای برنامه و طرح می شود.

جدول۲- قوانین مرتبط با امر تهیه برنامه‌های فضایی در کشور

عنوان قانون		چگونگی پرداختن به برنامه و طرح های فضایی
جایگاه قانونی برنامه های شهری	ماده ۱۰۰ قانون اساسی	اداره شهر در مورد تشکیل شوراهای شهر
	مواد ۱۸ تا ۲۰ برنامه سوم قبل از انقلاب	تهیه برنامه های شهری را در دستورکار می گذارد
	ماده ۷ قانون تاســـیس وزارت آبادانی و مسکن	تهیه طرح های شهری مشترک با سازمان برنامه
	قانون شهرسازی و عمران شهری ۱۳۴۷	-
	بند ۲ الف ماده ۳ قانون تغییر نام وزارت آبادانی	به طور مستقیم برنامه های جامع و هادی شهر تعریف شده اند
تبعیت از برنامه ها	تبصرهٔ ماده ۲۴ قانون شهرداری ها	تبعیت از ضوابط نقشه جامع
	بند ۳۴ ماده ۷۶ قانون شوراها	بررسی و تایید برنامه ها قبل از ارسال برای تصویب
	ماده ۱۵ قانون نوسازی و عمران شهری	تهیه برنامه ۵ ساله عمرانی شهر بر اساس نقشه جامع
	ماده ۱۹ قانون نوسازی و عمران شهری	نتایج اجرای طرح های مصوب جامع و تفصیلی
	ماده ۲۳ قانون نوسازی و عمران شهری	شهرداری ها مکلف به اجرای نقشه جامع هستند
قـــانـــون تاسیس شورای عالی شهرسازی و معماری	بند ۲ ماده ۲	از وظایف شـورا، اظهار نظر نسـبت به پیشـنهادات و لوایح برنامه ریزی و مقررات مربوط به طرح های جامع
	بند ۳ ماده ۲	بررسی و تصویب نهایی طرح های جامع شهری و تغییرات آنها خارج از نقشه تفصیلی
قانون تعیین وضـــعیت املاک واقع در طرح های دولتی و شهرداری ها		به طرح جامع اشـاره نشـده اسـت و کلمه طرح مطرح شـده است
بند ۹ ماده ۲ قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان		الزام به رعایت ضـوابط و مقررات شـهرسـازی و مفاد طرح های جامع و تفصیلی و هادی
لایحه قانونی حفظ و گسترش فضاهای سبز در شهرها	تبصره ۲ ماده ۴	به پروانه های ساختمانی که بر اساس طرح جامع و یا هادی شهرها صادر می شود اشاره شده است
	بند و و ماده ۱	نظارت بر توسـعه شـهرها و اشـتراک مسـاعی در تهیه نقشـه شهر
	ماده ۷	اجرای طرح های شهرسازی
	ماده ۵	به محدوده شهر در طرح های جامع شهری اشاره کرد

ماخذ:

جدول ۳- قوانین کاهنده‌ی نقش برنامه ریزی در ایران

نقش کاهندگی	چگونگی کاهندگی قدرت برنامه ریزی
تناقض ضرورت استقرار کاربری های خدماتی موظف دولتی با مالکیت خصوصی	-شرح خدمات تیپ ۱۲ و دستورالعمل شورای عالی ضرورت تامین خدمات در طرح ها با عمر ۱۰ ساله: درنظر داشتن این چارچوب عمل، حیطه اختیارات برنامه ریزی برای پرداختن به مسائل اصلی زمینه را محدود کرده و قالبی فرمالیستی به آن می بخشد. -قانون تعیین وضعیت املاک واقع در طرح های دولتی شهرداری ها: طی این قانون، برنامه های کاربری زمین به ویژه خدمات هفتگانه مصوب در چارچوب اختیارات سازمانی و دستگاه های اجرایی گرفتار شده و در موعد برنامه ریزی شده تحقق نمی یابند.
تغییر کاربری زمین	تغییرات کمیسیون ماده ۵: تغییر برنامه ها به معنی کنار گذاشتن فرایندهای تشخیص و تحلیل و آینده شهر که بر اساس آن ترسیم شده است.
	تغییرات در کمیسیون ماده ۱۰۰: با پذیرش قیمت تخلف و تبدیل جریمه تخلفات و انحرافات به قیمت آنها
	تغییرات به علل آرا دیوان عدالت

ماخذ:

در واقع طرح های شهری با وجود اینکه تعیین کننده برنامه ها و اقدامات عمرانی و ایجاد کننده حقوق و تکالیف برای شهروندان و دستگاههای اجرایی هستند اما قانون خاص و جایگاه قانونی شفاف و صریحی ندارند. همچنین اگرچه این برنامه ها در تامین منفعت عمومی و نظم عمومی نقش دارند اما در نظام حقوقی و احرایی کشور به عنوان مثداق منفعت عمومی تلقی نشده اند. در چنین فقدانی، توافق برای تخلف امکان پذیر شده است[۴۸]. در بررسی تمایز حقوقی نظام برنامه ریزی در ایران و مصادیق ارائه شده در گام های بعدی این بخش، دو اصل تحکیم حقوق فردی و دیگری تحکیم حقوق مرتبط با حوزهٔ عمومی مورد تاکید قرار گرفته است[۴۹]. در برنامه ریزی شهری دو معیار حق دادرسی و حق مشارکت، در تصمیم گیری ذیل حقوق عمومی قابل تعریف بوده و معیارهای مالکیت و حق مرغوبیت/ غرامت ذیل اصل حقوق فردی به شمار می رود. موضوع حق مشارکت به دلیل کلیدی بودن در آسیب شناسی نظام برنامه ریزی در ایران، در بخش بعدی تشریح می شود.

حق دادرسی: در تجارب بررسی شده فصل سوم، حق دادرسی در اعتراض نسبت به برنامه و در اعتراض نسبت به تصمیم های ادارات محلی به رسمیت شناخته می شود[۵۰]. در ایران اصل ۳۴ و ۱۷۳

---

[۴۸] – این در حالی است که ماده ۹۷۵ قانون مدنی صراحتا مقرر کرده است که:

"محکمه نمیتواند قوانین خارجی و یا قراردادهای خصوصی را که بر خلاف اخلاق حسنه بوده و یا به واسطه ی جریحه دار کردن احساسات جامعه یا به علت دیگر مخالف با نظم عمومی محسوب میشود به موقع اجرا گذارد اگر چه اجرای قوانین مزبور اصولاً مجاز باشد."

[۴۹] – مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهری تهران، ۱۳۹۱: بررسی تطبیقی نظام برنامه ریزی شهری با اصول اقتصاد سیاسی لیبرالیسم، مقایسه بریتانیا و ایران.

[۵۰] – برای مثال در قانون ۱۹۴۷ برنامه ریزی در بریتانیا این فرصت فراهم می شود تا پیش از تصویب برنامه گروه های درگیر بتوانند نظرات خود را مطرح کنند و مسئولان بر اساس این نظرات، بر نامه را مورد بازبینی قرار دهند. دراین مرحله ادارات محلی مسئولیت اعطای مجوز تغییر و توسعه را عهده دارد بودند و در صورتی که

قانون اساسی حق دادرسی افراد از افراد و نهادهای دولتی را به دادگاه صالح به رسمیت شناخته است. در فرایند تهیه و تصویب برنامه در ایران هیچ مرحله وجود ندارد که برنامه پیش از تصویب به معرض دید عموم کذاشته شود تا اعتراضات در چارچوب نهادهای مرتبط حل و فصل شود. از این رو تضادها پس از تصویب برنامه عیان می شود. در این مرحله مالک با مراجعه به ک م ماده ۵ حقوق توسعه خود را افزایش می دهد و حکم برنامه تغییر می یابد. در صورت عدم موافقت کمیسیون و یا در صورت تملک توسط نهادهای دولتی به دیوان عدالت اداری شکایت ثبت میکند و سپس با مراجعه به محاکم عمومی، نسبت به اعاده وضع یا ابطال سند و خلع ید دستگاه اجرایی از ملک خود اقدام می کند. بنابراین موکول کردن حق دادرسی به زمان پس از تصویب برنامه نه تنها هزینه های بروکراسی دادرسی را در پی دارد، بلکه زمینه برای بروز فساد و رانت را ایجاد میکند.

حق مالکیت: حق مالکیت از حقوق اساسی به شمار نمی آید و در اغلب موارد در تناقض با دیگر قوانین قرار میگیرد. اصل ۴۶ و ۴۷ قانون اساسی حق مالکیت را به رسمیت شناخته است و در اصل ۴۰ و بند ۵ اصل ۴۳ از منع اضرار اشاره شده است. در خصوص تملک زمین توسط نهادهای عمومی دو قانون وجود دارد[۵۱]:

- لایحه قانونی نحوه خرید و تملک اراضی و املاک برای اجرای برنامه های عمومی، عمرانی، نظامی دولت، مصوب ۱۳۵۸،
- ماده واحدهٔ قانون نحوه اقویم ابنیه، املاک و اراضی مورد نیاز شهرداری ها مصوب ۱۳۷۰

بر اساس این موارد تملک زمین یا به صورت قهری است و یا با توافق طرفین، که در این میان سه شرط برای تملک وجود دارد: نخست آنکه برنامه مصوب و یا دستور وزیر وجود داشته باشد، دوم اعتبار لازم فراهم باشد و سوم ملک دارای کاربری آموزشی نباشد. در صورت توافق، دستگاه اجرایی باید حداکثر ظرف ۳ ماه نسبت به خرید ملک و یا پرداخت حقوق و خسارت اقدام یا آنکه انصراف خود را از خرید و تملک کتبا به مالک اعلام کند. در صورت تملک قهری نیز، دوبار اعلان عمومی در روزنامه های کثیرالانتشار یا اعلان در محل و در مجموع ۸۱ روز فرصت کافی است. صرف اعلان عمومی، کفایت می کند و نه لزوما تلاش برای آگاه کردن مالک. پس از آن در غیاب مالک فروش انجام می شود و سلب مالکیت رخ میدهد. مطلع نبودن ساکنین از برنامه های توسعه ای مربوط به محیط سکونت خود و نیز ملک شخصی شان، در بسیاری موارد موجب نارضایتی و عدم تمایل به همکاری با نهادهای عمومی

به مالک اجازه داده نمی شد، مالک می توانست اعتراض خود را به وزیر برساند در این شرایط غالبا دولت از قوهٔ قهریه استفاده می کرد. درمواردی که مالک خصوصی نسبت به رای وزیر نیز شکایت داشته باشد، برای این امر دادگاه مستقل وجود نداشته اما دیوان عالی حق اعتراض مشروط را برای فرد قایل می شود. درمجموع دادگاه ها می کوشند تا وجاهت قانونی نهادهای برنامه ریزی را حفظ کنند و کمتر به نفع اشخاص رای صادر کنند.

[۵۱] - ماده ۹ قانون زمین شهری مصوب ۱۳۶۶ مختص شهرداری و وزارت مسکن و شهرسازی وقت: تبصرهٔ ۶ ماده ۹ قانون زمین شهری نیز نوعی سلب مالکیت را برای شهرداری و وزارت مسکن وقت به رسمیت شناخته است که اغلب در دادگاه های عمومی باطل اعلام شد.

برای تحقق برنامهها می شـــود. غفلت از این امر فرایند اجرای برنامه را مختل کرده و همچنین بر کاهش اعتماد اجتماعی میان شهروندان و سیستم برنامه ریزی شهری در کشور می افزاید.

حق مرغوبیت/غرامت: در مصـــادیق بررســـی شـــده، حق مالیات بر مرغوبیت و یا پرداخت غرامت به ساکنین به رسمیت شناخته شده است[۵۲]. از سال ۱۳۱۲ مالیات بر مرغوبیت در قوانین مرتبط با توسعه در ایران تبیین و به مرور کامل شدند. پس از انقلاب به موجب قانون نحوه خرید و تملک اراضی مصوب ۱۳۵۸ لغو شد. سال ۱۳۶۹ وزارت کشور این قانون را احیا کرد و سال ۱۳۷۰ با تصویب رییس جمهور با عنوان حق مشـرفیت و ارزش اضـافی ناشـی از آن احیا شـد. با این حال تعارض این آیین نامه با قانون سابق و نیز دقیق نبودن مفهوم مشرفیت و ارزش اضافی ناشی از آن نتوانست مالیات بر مرغوبیت را به عنوان یک منبع درآمد پایدار برای شهرداری ها احیا کند.

ب- مشارکت ذی نفعان

ضـعف مشـارکت در نظام برنامه ریزی فضـایی در کشـور، از مهم ترین کدهای تحلیلی به دسـت آمده بوده است و به تبع، بیشترین مقوله ها را شامل می شود. برنامه ریزی شهری همواره در ایران از ابتدای خود با یک تناقض اسـاسـی یعنی فقدان محلی سـازی مفاهیم برنامه های توسـعه شـهری رو به رو بوده است[۵۳].

---

[۵۲] – بر اساس قانون ۱۹۴۷ دولت به مالکانی که حقوق از دست داده بودند غرامت پرداخت می کرد. از آنجا که حق توسعه در کشور بریتانیا ملی شده بود بر اساس این قانون مالکانی که حق توسعه ملک خود را از دست داده بودند نمی توانستند از اداره محلی طلب غرامت کنند. مگر در مواردی خاص ان هم از دولت مرکزی. همچنین از مالکانی که هزینه های بیرونی مثبت فعالیت های عمومی بهره می بردند، مالیات بر مرغوبیت دریافت می شد. با این حال میزان بالای مالیات بر مرغوبیت موجب شد تا معامله در بازار زمین با رکود تورمی مواجه شود و آن قدر میزان مداخله نهاد عمومی در قانون زیاد در نظر گرفت شده بود که فعالیت بازار نادیده گرفته شد. ازیان رو دولت محافظه کار در سال ۱۹۵۳ قوانین مربوط به مالیات بر مرغوبیت را کنار گذاشت. از سوی دیگر پرداخت غرامت محدود شده بود. قانون سال ۱۹۶۸ دریافت مالیات بر مرغوبیت احیا شد. مالیات تنها هنگامی که ملک به فروش می رسید یا توسعه می یافت دریافت می شد نه هر سال. به عبارتی مالیات ناظر بر تولید درآمد بود. دو میزان مالیات بسیار کمتر از قانون ۱۹۴۷ بود از این رو بازار دچار تغییر شدید نمی شد و با بودجه ای کمه فراهم می شد دولت قدرت خرید زمین را می یافت. با این حال آثار تورمی داشت و کنار گذاشته شده بود. در نهایت با جریان نولیبرالیسم از اوایل دهه ۱۹۸۰ دریافت مالیات بر مرغوبیت به کلی کنار گذاشته شد و تنها مبتنی بر قانون برنالمه ریزی و غرامت سال ۱۹۹۱ در همین زمینه تصویب شد مالک توسعه دهنده طی یک فرایند توافقی با ادارات محلی به همکاری اعم از پرداخت مالی یا شراکت در فرایند تئسعه و ایجاد کالاهای عمومی می پردازد و نوعی یک قرار داد خصوصی با ادارات محلی می بنند که اداره نیز در ازای آن اعطای مجوز را تسهیل می کند.

[۵۳] – کارگاه دوم نقد طرح جامع تهران، ۱۳۸۵؛

میزگرد بررسی نظام برنامه ریزی شهری ایران، نهاد توسعه تهران، شماره اول.

ایمانی جاجرمی، ح، ۱۳۹۵، بررسی انتقادی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعهٔ شهری در ایران، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران دوره پنجم بهار ۱۳۹۵ شماره ۱.

سعیدنیا، ا،۱۳۷۴، اندیشه های خام شهرسازی، هنرهای زیبا، دوره ۱

ملک پور اصل، ب، علی محمدی ،م، کاتوزیان، ص، ۱۳۹۱، زمینه‌های مطرح در برنامه‌ریزی راهبردی برای تجدید حیات شهری و مقایسه تطبیقی چارچوب نظری و الزامات به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی راهبردی- ساختاری شهر تهران، هفت شهر، ۴۱-۴۲

الیاس زاده مقدم، ن، ۱۳۹۰، بررسی و امکا نسنجی جایگزینی الگوی برنامه ریزی ساختاری راهبردی با الگوی برنامه ریزی جامع شهری در ایران. مجله آرمانشهر، شماره ۶

براتی، ن، ۱۳۸۵، چالش های شهرسازی در آستانهٔ قرن ۲۱، باغ نظر ۱۳۸۵ شماره ۶

احمدیان، ۱۳۸۲، امکان‌سنجی استفاده از طرح‌های ساختاری- راهبردی در نظام برنامه‌ریزی شهری ایران، مدیریت شهری، شمارهٔ ۱۴

صرافی، م، توکلی نیا، ج، چمنی، م، ۱۳۹۴، جایگاه برنامه ریز درفرایند برنامه ریزی شهری ایران، مطالعات شهری، شماره ۱۲.

مهندسی سازی فرایند توسعه فضایی شهری ضمنا این امکان را بوجود آورد که مثلث مردم، مدیریت شهری (شامل دولت و شهرداری و شورای شهر)، تخصص، با حذف ساکنان شهر از این فرایند، تبدیل به یک محور دوقطبی شد. جالب است در این محور دوقطبی، یک قطب یعنی متخصصان و مشاوران، رتبه فنی خود در بدو کار و پروژه های شهرسازی را از قطب دیگر بدست می آورند. قطب قدرت سیاسی در این میان نقش ناظر در فرایند تهیه و سپس در مرحلهٔ اجرا را نیز بعهده دارد. تاریخ نشان می دهد که بدون شکل دادن به مثلث یاد شده با اولویت یافتن و نظارت مستقیم و با قدرت مردم و کنار گذاشتن نگاه تک بعدی و مادی به شهرها راهی به سوی اصلاح فرایند غلطی است که مانع توسعهٔ واقعی شهرهاست. در این راستا، اغلب پژوهش ها بر نقش حداقلی شوراهای شهر در ماهیت تصمیم ها و در انتخابات شهردار، در تهیه برنامه و نیز در تصویب برنامه ها تاکید داشتند.

در مقوله آمرانه بودن برنامه ها نیز، نبود سازوکاری برای اطلاع رسانی برنامه های تهیه شده، بالا به پایین بودن فرایند برنامه ریزی، عدم انتشار نتایج برنامه و انطباق با نظرات کارشناسی به جای نظرات شهروندان و در نتیجه همسو بودن ساختارهای فضایی بامطالبات بدنهٔ کارفرمایی به جای ذهنیات و انتظارات شهروندان از مهم ترین کدهایی است که به عدم پذیرش طرح از سوی مردم و در نتیجه عدم تحقق آن منتهی شده است. با مقایسه یافته های فصل دوم، برنامه ریزی شهری در ایالات متحده و یا انگلستان از ۱۹۷۰ به طرق گوناگون نحوهٔ مشارکت گروه ها در فرایند برنامه ریزی را تجربه کرده اند. همچنین پیرو تجربیات بررسی شده در فصل دوم، جنبش هایی برای اهمیت اطلاع رسانی برنامه هاو طرح های توسعه به ساکنین، گروه های گوناگون ذی نفع پیش از تصویب شکل گرفته بود. این مباحث در بند پیشین در بخش حق دادرسی نیز تشریح شد. به بن بست رسیدن برنامه های پیشنهادی به دلیل تعارض بدنهٔ محلی چه در امر مالکیت خصوصی و چه در امر تعارض منافع، نمودی از ضعف مشارکت است. اجرای ناقص طرح های توسعه شهری پیامدهای ناخوشایندی را برای زیست شهری به همراه داشته است. برای مثال موسسه شهرسازی پاریس، در ارزیابی طرح جامع تهران یکی از پیامدهای مهم اجرای ناقص طرح جامع شهر تهران را مسئله ترافیک می داند. گزارش این موسسه نشان می دهد که در زمینه توسعه و برنامه ریزی شهری در ایران و تهران، تنها سه حوزه از ساختار جامعه نقش دارند دولت ، شهرداری و شرکت های مشاور. حتی کاربرد اصطلاح شهروند و مردم در متون ضوابط و مقررات مشاهده نمی شود و حقوق شهروندی مشروعیت ندارد. از دیگر مقولات بعد مشارکت در برنامه ریزی، نبود میانجیگری در فرایند تصمیم سازی است به طوری که گروه های متنوع از جمله بخش خصوصی، یا گروه های با منافع مشخص، و سازمان های مردم نهاد در فرایند تصمیم سازی سهیم نشده و در نتیجه رضایت عمومی از برنامه تهیه شده حاصل نمی شود. در همین راستا مقوله کنشگری گروه های متنوع به اهمیت مشارکت متخصصین دانشگاه ها، نهادهای علمی و نیز زنان در فرایند تصمیم سازی ها تاکید دارد. درحالی که در بررسی تجربیات، مشخص می شود که تغییر نقش برنامه ریزان از متخصصین

فنی به میانجی گران و تسهیل گران، روندی بوده است که به صورت درون ماندگار در بطن تاریخی و اجتماعی جوامع طی شده است. برای مثال در دهه ۱۹۷۰ برنامه ریزی وکالتی در بریتانیا با ورود برنامه ریزان به عرصه آموزش محلی و مذاکره و گفت و گو با ساکنین محلی در قالب عملیاتِ داوطلبانه و بعضا از سوی دولت محلی، تلاش کرده است تا برنامه ریزی را در جایگاه وکیل مدافع گروه های گوناگون قرار دهد. این تجربه برای تقویت دموکراسی شهری ضروری تلقی می شود. در این میان برخی به پایین بودن اعتماد مردم و شهرداری ها، اعتماد پایین تاریخیِ بین مردم و دولت در ایران و عدم باور متولیان برنامه ریزی به نهادهای شهروندی و همچنین پایین بودن دانش عمومی در میان شهروندان برای بیان مطالبات خود به عنوان دلایل ضعف مشارکت پذیری برنامه ها پرداخته اند. مقولات نام برده به نبود پاسخگویی نهادها از جمله شهرداری و نیز نهادهای نظارتی به شهروندان نیز منتهی می شود.

در اغلب تجارب بررسی شده فرصت حضور ذی نفعان در فرایند تهیه برنامه ها و تصویب پیشنهادات توسعه ای مورد تاکید قرار گرفته است، تا جایی که در بسیاری موارد سیاست های پیشنهادی دولتها از سوی جامعه مورد نقد قرار می گرفت و جوامع محلی مانع از عملیاتی شدن آنها می شد[۵۴]. اگرچه اصول۶،۷، ۵۸ و ۵۹ قانون اساسی در ایران نیز حق مشارکت در جامعه را در تمامی سطوح به رسمیت می شناسد و قانون شوراها نیز در سال ۱۳۷۵ تصویب و در همه شهرها و روستاها، شوراها با انتخاب مستقیم مردم تشکیل شدند که شهردار را انتخاب می کردند، با این حال تعارض میان این نهادها با دولت بسیار گزارش شده است. در این خصوص سطوح متفاوت شوراهای شهر، شهرستان و استان نیز از جهت میزان اثرگذاری مورد نقد قرار گرفته اند. به طوری که در نظام برنامه ریزی حلقه های مفقودهٔ محلی و منطقه ای و تشکیل نشدن سلسله مراتب نهادی لازم برای مشارکت محلی مانند شوراهای استان برای برنامه های منطقه ای و نیز شوراهای پایه در فرایند تهیه و تصویب برنامه های توسعه شهری بارز بوده است. اگرچه طبق ماده ۳۴ قانون تشکیل شوراها، بررسی و تایید طرح های هادی و جامع شهری و طرح تفصیلی و حریم و محدوده قانونی شهر پس از ارایه آن توسط شهرداری و ارسال به مراجع ذی ربط قانونی جهت تصویب نهایی، از وظایف شورا درنظر گرفته شده است، اما، دراین میان کلمه تایید ابهام دارد که آیا نوعی تصویب و قبول طرح است و یا فقط اعلام نظر است. همچنین پس از ارائه آن به وسیله شهرداری هم ابهام دارد. همچنین مشخص نیست که منظور آن است که شهرداری اگر طرح ارائه شده از سوی تصمیم ساز را مناسب تشخیص ندهد آن را به شورا ارسال نمی کند. از سوی دیگر کفایت تعداد اعضای شورای شهر برای نمایندگی ساکنین محله های مختلف شهر نیز زیرسوال است. بر اساس

[۵۴] – در تجربه برنامه ریزی شهری در بریتانیا، قانون ۱۹۴۷ ، ادارات محلی را برای توسعه شهری ایجاد کرد. این ادارات محلی مسئول تهیه برنامه شدند و مسئولیت اعطای مجوز توسعه به افراد برای تغییر درملک خود را نیز عهده دار شده بودند. تا پیش از این قانون، ادارات محلی در تغییر برنامه هایی که به تصویب پارلمان و وزیر رسیده بود اخیاراتی نداشتند. در قانون ۱۹۶۸، تصویب برنامه نیز به ادارات محلی تفویض شد که البته برنامه در شیوهٔ جدید به مجموعه ای از ضوابط و پیشنهادات کلان توسعه تبدیل شده بود. از دهه ۱۹۹۰ امکان گفت و گوی میان بخش خصوصی گروه های ذی نفع و ادارات محلی که تهیه گنندگان برنامه ها به شمار می روند، بیشتر فراهم شد.

آخرین اصلاحات قانون شوراها در سال ۱۳۹۵ تعداد اعضای اصلی و علی البدل شورای اسلامی شهر بدین شرح است که: الف- شهرهای تا ۵۰ هزار نفر جمعیت ، پنج نفر عضو اصلی و سه نفر عضو علی البدل.ب- شهرهای با جمعیت بیش از ۵۰ هزار نفر تا ۲۰۰ هزار نفر جمعیت ، هفت نفر عضو اصلی و پنج نفر عضو علی البدل.ج- شهرهای با جمعیت بیش از ۲۰۰ هزار نفر تا ۵۰۰ هزارنفر جمعیت، نه نفر عضو اصلی و شش نفر عضو علی البدل.د- شهرهای با جمعیت بیش از ۵۰۰هزار نفر تا یک میلیون نفر جمعیت ، یازده نفر عضو اصلی وهفت نفر عضو علی البدل.هـ- شهرهای با جمعیت بیش از یک میلیون نفرتا دو میلیون نفرجمعیت ، سیزده نفرعضو اصلی و هشت نفرعضو علی البدل.و- شهرهای با بیش از دو میلیون نفر جمعیت ، پانزده نفر عضو اصلی و ده نفرعضو علی البدل ز- شهرتهران بیست و یک نفر عضو اصلی و یازده نفر عضو علی البدل است. این تعداد با توجه به وظایف محول شده به شورا و ضرورت نمایندگی ساکنین محله های شهری، متناسب نیست و همچنین براساس شهرهای هم تراز جمعیتی، تعداد عضا در پارلمان شهری دست کم۱۰۰ نفر در را شامل می شود.

بدین ترتیب، مطالعات اهمیت بکارگیری مدل مشارکتی در برنامه ریزی و نیز پذیرش و قبول اصل مشارکت در بدنهٔ تصمیم سازی و تصمیم گیری را به عنوان راه حل های این کاستی مطرح کرده اند.

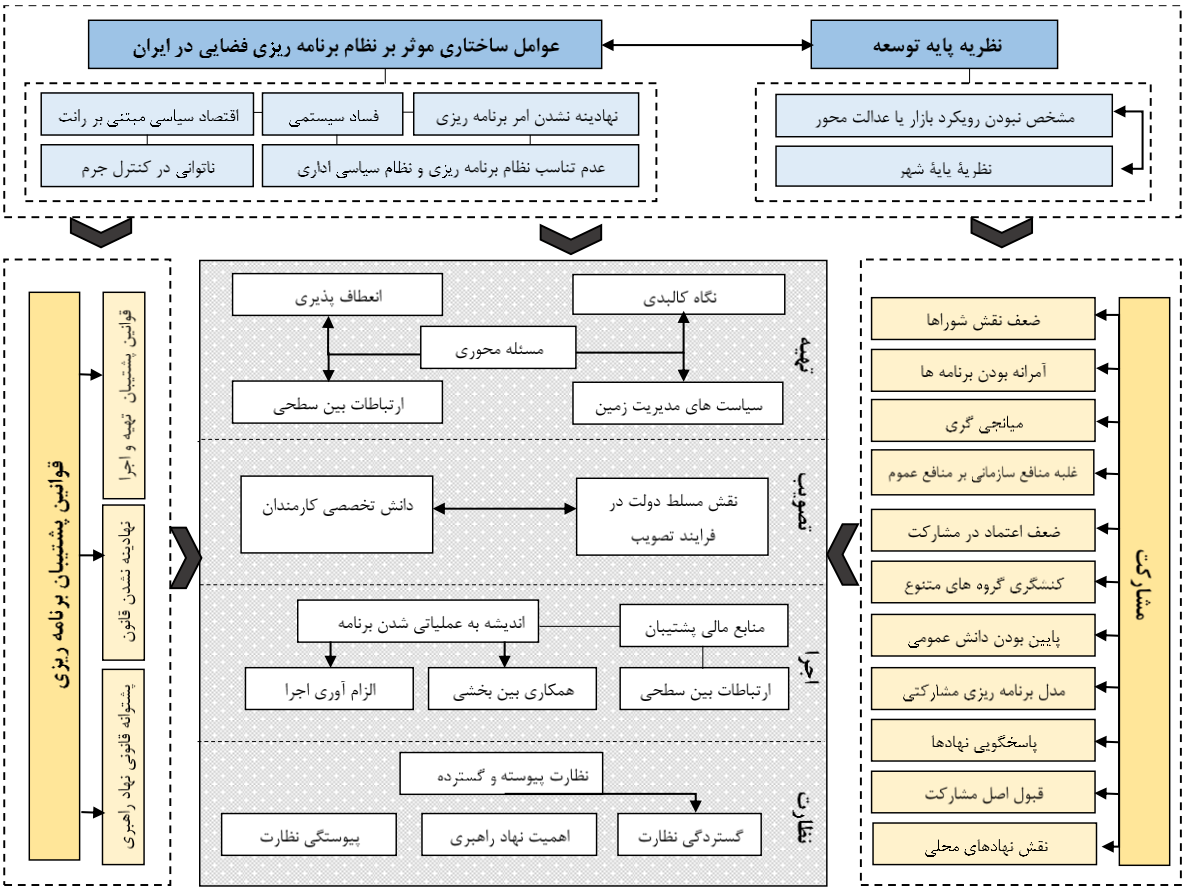

شکل ۲- کاستی های نظام برنامه‌ریزی فضایی در ایران مستخرج از تحلیل متون انتقادی

جدول۴- کدهای باز، محوری و ابعاد در تحلیل متون انتقادی موجود

ابعاد	مقوله	کدهای باز
کاستی در دانش متخصصین	دانش بدنه کارشناسی در محتوای برنامه ریزی	اشتباه در تعیین محدوده توسعه آتی، افزایش تراکم جمعیت، افزایش تعداد شهرهای مجموعه شهری، پیوندهای مجازی در روابط مکانی، ، توجه به زیرساخت های ارتباطی، توجه به عدالت توزیعی، توزیع تراکم جمعیتی نابرابر است، توزیع عادلانه، رشد با سیاست قطب رشد، رشد به دلیل تمرکز سیاسی، رشد جمعیت پیرامون نسبت به مرکز، رشد خودانگیخته، رشد شهرهای اقماری، ضعف بدنه کارشناسی، گذار از فضای مکانها به فضای جریان ها، مکان یابی نادرست صنایع، نقد سازمان فضایی حسی تهران، غیرواقعی بودن پیشبینی جمعیت، کاهش جذبه تهران برای سکونت، گذربندی و گسیختگی بافت، عدم تجدید سازمان حمل و نقل شهری
	دانش بدنه کارمندان	عدم آگاهی کارکنان برای تغییر، ترس از تغییر
	دانش بدنه کارشناسی در فرایند برنامه ریزی	عدم پیش بینی پیامدها، اهمیت چشم انداز در تهیه طرح، تدوین چشم انداز پیش از طرح، عدم پیوستگی مراحل برنامه ریزی
قوانین پشتیبان برنامه ریزی	تهیه برنامه	ابهام در وجهه قانونی برنامه ساختاری راهبردی نبود جایگاه قانونی برنامه آمایش،
	اجرای برنامه	اهمیت آیین نامه شورای برنامه ریزی و توسعه استان، اهمیت آیین نامه نحوه بررسی طرح، اهمیت بستر نهادی و مالی و قانونی در برنامه ریزی، اهمیت قانون مالیات بر ارزش افزوده، اهمیت قانون نوسازی ۱۳۴۷ برای عوارض محلی، بی ثباتی درامد نفتی و کمک بلاعوض دولت به شهرداری، تجدید نظر در قوانین سرقفلی و مال اجاره، خلا قانونی برای تضمین اجرا، رسمیت نیافتن حق دسترسی به خدمات، سلبی بودن قوانین، ضوابط باغات و زراعی برای درون و بیرون، عدم اجرای قانون عوارض نوسازی ۴۷، قانونی نشدن مشارکت، قانون مربوط به مالکیت زمین بایر و موات
	نظارت بر اجرا	پشتوانه قانونی نهاد راهبری نبود قانون برای همکاری شهرداری و وزارت مسکن، نبود جایگاه قانونی نهاد برنامه ریزی
	نهادینه نشدن قوانین	عدم اعتقاد به قوانین، فروش قانون و ضوابط فقدان سیاست پیشگیری از جرم قانون جامع شهرسازی غفلت از حقوق شهروندی، مغایرت قوانین با برنامه ها
نظارت	گستردگی نظارت بر اجرا و جریان مالی	
		ضعف سازوکار رسیدگی به شکایت، ضعف نظارت بر اجرا، ضعف نظارت شورا بر عملکرد مالی، ضعف نظارت مالی شهرداری، عدم شفافیت و کارایی بدنه اجرایی، محدود شدن نظارت بر تخلفات، محدود شدن نظارت به صدور پروانه، نظارت های موردی دستگاه ها
	اهمیت نهاد راهبری و نظارت	اعضای نهاد راهبری و پایش، اهمیت نهاد هماهنگ کننده و هدایتی، پشتوانه قانونی نهاد راهبری

ابعاد	مقوله	کدهای باز
		حراســـت از راهبردها وظیفه نهاد، حق وتو نهاد در طرح تفصـــیلی، شـــورای تخصصی نهاد راهبری
	پیوستگی نظارت	نیاز به دفترفنی دایمی دربازبینی طرح، ضـــرورت کنترل و نظارت متداوم عدم وجود نظام ارزیابی، فقدان معیار ارزیابی عملکرد
مشارکت	ضعف نقش شوراها	"اختیارات محدود شورا بر ماهیت تصمیم ها، اهمیت انتخابات شهردار، تجربه مشارکت دولت و شهرداری و شورا در طرح جامع تهران نبود جایگاه مشارکت شوراهای استان
	آمرانه بودن برنامه ها	اطلاع رسانی عمومی تهیه طرح، آمرانه بودن طرح ها، بالا به پایین بودن انتشار نتایج طرح، انطباق با نظر کارشناسی به جای شهروند، اهمیت تشریک مساعی خوصاحبخانه بینی در بین شهرداری نبود مشارکت و ضعف رضایتمندی اهمیت روندهای رفت و برگشتی، اهمیت مشارکت مردمی، پذیرش از جانب ذی نفعان مخاطبان تضاد فضای کالبدی با فضای ذهنی و فرهنگی مردم عدم پذیرش طرح از سوی مردم
	میانجی گری	اهمیت میانجیگری بین منافع متضاد، بی توجهی به بخش خصوصی بی توجهی به توافق در تصمیم گیری تعیین گروه های ذی نفع توجه به سهامداران شهر نبود انعطاف برای جلب مشارکت نبود میانجی گری همکاری بخش خصوصی
	غلبه منافع سازمانی بر منافع عمومی	رانت جویی سازمان های عمومی
	ضعف اعتماد در مشارکت	پایین بودن اعتماد به برنامه پایین بودن سطح مشارکت پذیری تضاد تاریخی بین مردم و دولت در ایران سوظن به شهرنشینان عدم اعتماد شهرداری و مردم عدم تمایل به مشارکت نداشتن باور به نهادهای شهروندی
	کنشگری گروه های متنوع	اهمیت نقش دانشگاه، مشروعیت طرح از دانشگاه نقش مردم نبود مشارکت زنان
	پایین بودن دانش عمومی	پایین بودن سطح دانش عمومی، خودمستاجر بینی در شهرنشینان
	مدل برنامه ریزی مشارکتی	سلیقه ای بودن روش شناسی های طرح شهرسازی مدلی مشارکتی ضرورت تغییر ساختار برای مشارکت عدم دخالت سلیقه مدیریت شهری عملی سیاسی با مشارکت مدیریت مبتنی بر دموکراسی
	پـاســـخـگـویـی نهادها	عدم پاسخگویی شهرداری به مردم نبود مشارکت و ضعف مسئولیت پذیری نهادهای نظارت مردمی
	قـبـول اصـــل مشارکت	قانونی نشدن مشارکت قبول اصل مشارکت در همه سطوح قدرت بخشیدم به سازمان مردم نهاد کنترل نیروهای غیررسمی نبود الزام مشارکت در شرح خدمات
	نقش نـهـادهـای محلی	"انتخاب شهردار توسط شورا، اهمیت چارچوب های نهادی محلی، تاکید بر محله محوری، تمرکز سیاسی در مقیاس محله ای، ضعف مدیریت شهر، ضعف مدیریت و حکمرانی عامل اصلی، عدم تناسب وظیفه با اختیارات"

ابعاد	مقوله	کدهای باز
ارتباطات بین سطحی در برنامه ریزی	روابط محتوایی برنامه های فرادست و فرودست	"ابهام سلسله مراتب برنامه، ارتباط با طرح های بالادستی، انطباق با توسعه روستا، اهمیت رابطه روستا و شهر، تدوین طرح در چارچوب اسناد بالادست، ضعف برنامه ریزی منطقه ای، ضعف مدیریت روستا، ضعف مدیریت شهرستان، عدم توجه به ارتباط شهرها و روستاها، عدم توجه به توسعه های فراشهری، فقدان شغل در روستا، فقدان شغل در شهر کوچک، نبود سلسله مراتب جامع و تفصیلی، نقش کمیسیون ماده ۵ در همزمانی تهیه و تصویب طرح، عدم ارتباط فصل عمران شهری برنامه های توسعه با برنامه فضایی، عدم تدوین برنامه ۵ساله براساس طرح جامع، عدم هماهنگی برنامه تامین مسکن و طرح توسعه شهر
	روابط سطوح مدیریتی	روشن نبودن مناسبات سطوح دولت، تداخل وظایف دولت های محلی و ملی
نقش مسلط دولت در تصویب	سلطهٔ دولت	اتکا به نظر دولت مرکزی در تصویب، اطلاع داشتن شهرداران از تهیه طرح، تقسیم کار در فرایند تهیه تا تصویب، تمرکز اداری مالی دولت و نقش در برنامه، تمرکز تصویب در دولت، تمرکز نقش دولت، کاهش نقش نهادهای دولتی، کنشگری دو وزارت خانه
	عدم پاسخگویی دولت	شفاف نبودن کمیسیون ماده ۵، پاسخگو نبودن کمیسیون ماده ۵
مسئله محوری	ضعف رویکرد انضمامی	یکسان بودن استانداردها با کشورهای پردرامد رفع تیپ و همسان پنداری، سیاست نفی گذشته در مدرنیزه کردن شهر، مدرنیزه کردن
	غیرواقعی بودن اهداف و راهبردها	آرمانگرایانه بودن طرح، اهمیت مسئله محوری، بی ارتباطی هدف به مشکلات واقعی، بی توجهی به قوانین جاری و واقعیت های حاکم، تدوین اهداف بر مبنای مسائل، توجه به امکانات شهرداری، توجه به توان پرداخت عوارض از سوی خانوارها، راهبردی نبودن برنامه ریزی و جامعیت، طرح به اقتضای امکانات، عدم تحقق سرانه خدمات، عدم توجه به ظرفیت نهادی، غیرواقعی بودن پیشبینی جمعیت، غیرواقعی بودن سرانه ها، فقدان سیاست اقتصادی ملی منطقه ای، ، نادرست بودن فرض جامعیت، ناسازگاری قوانین و مشکلات شهری، واقع گرایانه بودن پیشنهادات،
انعطاف پذیری برنامه	انعطاف پذیری	"اهمیت منعطف بودن طرح، اهمیت نگاه فرایندی به نتیجه گرایی، برنامه غلتان، ترس از تغییر در سازوکار برنامه ریزی، تعیین محدوده انعطاف ناپذیر، توجه به پویایی، توجه به عدم قطعیت، راهبردی نبودن برنامه ریزی و جامعیت، رویکرد بررسی تحلیل طرح، منطقه بندی منعطف، موانع تغییر طرح جامع به برنامه راهبردی، نیمه سیال بودن طرح جامع"
اطاله زمانی و تغییرات مکانی	اطاله زمانی و تغییرات مکانی	جلوگیری از اطاله، عدم اجرای به موقع طرح های اماده سازی، وقفه در عمران شهری
توجه به سیاست های مدیریت زمین	سیاست های مدیریت زمین	"اثر اجرای طرح، ارتباط جمعیت پذیری با گرایش ساخت و ساز، افزایش تعداد شهرهای مجموعه شهری، اهمیت مدیریت زمین، تحمیل هزینه بر سرمایه گذاران مستغلات، تقویت حومه نشینی با ایجاد شهرهای جدید، تنظیم بازار زمین توسط برنامه ها، توافق و تراکم فروشی، توجه به ارتباط طرح و تمایلات سرمایه گذاری، توجه به بازتاب های اقتصادی، جذب بخشی از ارزش زمین برای تامین رفاه، زمین به عنوان کالای مبادله ای، زونینگ مانع کسب و کار غیررسمی، زونینگ و بازار زمین،

ابعاد	مقوله	کدهای باز
		زیان اراضی زراعی و باغی پیرامونی، سوداگری مستغلات، شهرک سازی با واگذاری زمین، شهرک سازی رسمی و غیررسمی با تراکم فروشی، ضرورت اصلاح قوانین مالکیت و زمین، ضعف سیاست توسعه به نفع فقرا در شهرداری، ضوابط پارکینگ و افزایش هزینه مسکن کوچک، ضوابط حداقل زمین و تاخیر نوسازی فقرا، گسترش پیرامونی به دلیل درامدناشی از املاک، مالکیت زمین های دولتی، مسئله مالکیت در اجرا، ناعادلانه بودن توزیع خدمات در شهرها، نقش ضوابط زمین بر رفاه خانوار، نقش طرح جامع در به حاشیه راندن، نقش طرح ها در تغییر مرغوبیت زمین و مسکن، واگذاری مالکیت اراضی به شهرداری، یارانه حمل و نقل عمومی و گسترش حومه نشینی"
اندیشه به عملیاتی شدن برنامه	همکاری بین بخشی	"اهمیت هماهنگی روش شناسی ها، اهمیت همزمانی تهیه طرح جامع و تفصیلی، بودجه بندی بدون ارتباط با برنامه، بی ارتباطی قابلیت اجرایی و برنامه مالی، تاخیر دولت و شهرداری به واکنش رشد، تداخل عاملان، تداخل قلمروهای محلی، تداخل وظیفه شهرداری و دولت، تداوم ساختمان سازی قبل از خروجی برنامه، تشتت قلمروها در کلانشهرها، تعدد نهادهای موثر بر توسعه، تقسیم کار در فرایند تهیه تا تصویب، جایگزینی جامعیت با یکپارچگی، جدایی تدوین و اجرای طرح، جدایی تهیه، مجری، راهبردی نبودن برنامه ریزی و جامعیت، روشن نبودن تخصیص وظایف در سطوح دولت، ضعف ظرفیت برنامه ریزی به موازات رشد، ضعف هماهنگی و انطباق برنامه ها، عدم ارتباط تهیه و اجرا، عدم ارتباط فصل عمران شهری برنامه های توسعه با برنامه فضایی، عدم واگذاری وظایف دولت به شهرداری در برنامه سوم، علمکرد بخشی، قیمومیت شهرداری با وزارت کشور، کنشگری دو وزارت خانه، لزوم مدیریت یکپارچه، موازی کاری با سازمان برنامه، نادرست بودن فرض جامعیت، هماهنگی برای خدمات هفتگانه وظیفه نهاد، همسو نبودن نیروی انتظامی با پیچیدگی شهر، همکاری شهرداری و وزارت، وحدت مدیریت"
	الزام آوری برای اجرا	"اجرای طرح منوط به نهاد قاطع و خزانه مالی، الزامات اجرایی، الزامی نبود اجرا، اهمیت پیوست ۵ و ۶، تامین منابع مالی برای اجرا، تحمیل وظایف به مدیریت شهری بدون ابزار، تدوین ضابطه برای امکان جذب ارزش افزوده، تراکم و افزایش هزینه نوسازی، تعیین نشدن نقش اجرا برای سایر دستگاه ها، توجه به امکانات شهرداری، ضعف احداث پارکینگ عمومی، عدم تشکیل کمیته قوانین و ساختار اجرایی، غفلت از امکانات اجرایی، مدعی داشتن طرح به جای اجرا، نبود برنامه کوتاه مدت برای اجرا، نبود راهنمای اجرای تدریجی و زمان بندی، نداشتن سازمان اجرایی در شهرداری"
سیستم پشتیبان تصمیم گیری	سیستم پشتیبان تصمیم گیری	"به روز نبودن اطلاعات، دسترسی آزاد به اطلاعات، کمبود اطلاعات، گردآوری مفصل اطلاعات بی ارتباط"
منابع مالی پشتیبان برنامه	منابع مالی پشتیبان برنامه	"افزایش تورم و هزینه شهرداری ها، جذب بخشی از ارزش زمین برای تامین رفاه، خق الزحمه پایین مشاوران، درآمدزایی از ساختمان، روشن نبودن تخصیص مالیات بین سطوح دولت، سرمایه گذاری اندک در عمران شهری، سنتی بودن نظام بودجه بندی شهرداریها، سهم پایین عوارض نوسازی در درامدشهرداری، ضرورت تسهیم مالیات های مشترک بین شهرداری ها، ضرورت ضابطه مند کردن کمک بلاعوض دولت به شهرداری، ضرورت عوارض محلی و مالیات های مشترک،

ابعاد	مقوله	کدهای باز
		ضرورت مشروط کردن کمک بلاعوض دولت به عملکرد شهردرای، ضعف گزاش دهی مالی، ضعف وصول عوارض مصوب، طرح منبع درامد شهرداری، عدم انتشار قراردادها، مناقصه ها، بودجه و حساب مالی، عدم بازگشت اضافه ارزش ناشی از عمران به مدیریت شهری، عدم پرداخت سهم دولت در شهر، عدم تحول نظام مالی شهرداری با توسعه شهرها، عدم تناسب درآمد شهرداری و هزینه طرح، عدم توجه به ظرفیت نهادی، عدم دریافت هزنیه واقعی خدمات، عدم نظارت مالی دولت بر خرج اعتبارات عمرانی و کمک های شهرداری، غیرشفاف بودن نظام مالی شهرداری، فروش تراکم و تغییر کاربری زمین، فروش قانون و ضوابط، کمک مالی به شهرداری، مخالفت دولت با دریافت بهای خدمات شهری، مشخص نبودن منابع مالی اجرا، ناتوانی دولت در کمک بودجه شهرداری، ناکارامدی خودکفایی شهرداری ها، نفی تزریق منابع مالی، هزنیه اداره شهر، وابستگی درامدشهرداری به ساخت و ساز"
متغیرهای ساختاری ناکارآمدی نظام برنامه ریزی	نهادینه نشدن امر برنامه ریزی	خصوصیت ضدبرنامه ریزانه دولت، نمادین بودن برنامه"
	فساد سیستمی	فساد اداری، فساد مالی شهرداری در صدور جواز ساختمان و پایان کار، فساد ماموران انتظامی نبود برنامه مبارزه با فساد
	اقتصاد سیاسی مبتنی بر رانت	افزایش قیمت نفت و جذب جمعیت تهران اهمیت اقتصاد ملی ضعف سیاست ملی برای حمل و نقل عمومی نبود تعادل و ثبات اقتصادی سیاسی
	ناتوانی در کنترل جرم	ناتوانی نیروی انتظامی در بافت فرسوده
	عدم تناسب نظام برنامه ریزی و نظام سیاسی اداری	عدم تناسب نظام سیاسی با نظام شهرسازی ملاحظات سیاسی در شوراها ملاحظات سیاسی و تحمیل بارگرانی بر، دوش دولت و شهرداریها ناهمخوانی طرح راهبردی ساختاری با ساختار اقتصادی اداری کشور
نگاه کالبدی	نگاه کالبدی	"الزامات برنامه به جای طرح، تقلیل به طرح کاربری زمین، تقلیل فصل عمران به پروزه مهندسی، توجه به برنامه به جای بودجه، غفلت شورا و شهرداری از بافت های فرسوده، غلبه تحلیل های کمی، غلبه دیدگاه کالبدی، غلبه هدف تامین مسکن بر دیگر اهداف، فن سالاری، گرایش به اقدامات سریع، محصول گرا بودن طرح ها، مسکن سازی انقلابی"
نبود نظریه پایه		"آشفتگی نظری بین بازار و عدالت خواهی، مشخص نبودن مفهوم شهر در ایران، نبود نظریه پشتیبان تهیه طرح، نبود نظریه متناسب کشور"

ماخذ: نگارندگان

بنابراین، مشاهده می‌شود که نارسایی‌ها و کاستی‌هایی در برنامه‌های توسعه شهری شناسایی شده‌اند. احتمالا برخی از این موارد ممکن است در طرح جامع تهران نیز وجود داشته باشد. همچنین با توجه به بداعت‌های روشی طرح جامع تهران، ممکن است آسیب‌های دیگری نیز در میان باشند. بر این

مبنا، با عنایت به فرصت بازنگری طرح جامع تهران، ضروری است آسیب‌ها و نارسایی‌های موجود شناسایی و تحلیل و دسته‌بندی شوند تا از تکرار آن‌ها در نسخه‌ی بازنگری شده‌ی برنامه اجتناب گردد.

۳- اهداف و پرسش‌های تحقیق

پژوهش حاضر تلاش می‌کند تا آسیب‌های طرح جامع تهران را شناسایی کند و برای اصلاح آن‌ها ارائه‌ی پیشنهاد نماید. بر این اساس، اهداف و سوالات تحقیق به شرح ذیل تعریف شده‌اند:

اهداف	سوالات
۱- فراتحلیل و فراترکیب آسیب‌های شناسایی شده در مطالعات پیشین درباره‌ی فرآیند تهیه، محتوا، روش تصویب و موانع اجرایی شدن طرح جامع تهران	۱- پژوهش‌های پیشین چه آسیب‌هایی را در فرآیند تهیه، محتوا، روش تصویب و موانع اجرایی شدن طرح جامع تهران شناسایی کرده‌اند؟
۲- دسته‌بندی راهکارهای ارائه شده در پژوهش‌های پیشین برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران	۲- پژوهش‌های پیشین چه راهکارهایی را برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران شناسایی کرده‌اند؟

۴- قلمرو زمانی و مکانی پژوهش

الف) قلمرو سازمانی

طرح جامع تهران ۱۳۸۶ تکالیفی را برای دستگاه‌های مختلفی در نظر گرفته که از شهرداری و وزارت راه و شهرسازی و نهاد تا سایر دستگاه‌های دولتی و حتی قوه‌ی قضائیه در حقق آن دخیلند. با این حال، طبق سنت معمول برنامه‌ریزی شهری در ایران، این طرح به شهرداری تهران ابلاغ شده است. پژوهش حاضر به تمام این دستگاه‌ها توجه دارند، اما تمرکز اصلی پژوهش بر روی شهرداری تهران و نهاد پایش است.

ب) محدوده مکانی

قلمرو مکانی پژوهش مناطق ۲۲ گانه شهر تهران و حریم پایتخت می‌باشد.

پ) محدوده زمانی

قلمرو زمانی پژوهش از زمان انجام مطالعات تهیه‌ی طرح جامع تا کنون خواهد بود. به منظور مرور زمینه‌های پیدایش طرح جامع، تحولات شهرسازی از اوایل دهه‌ی ۱۳۸۰ و به خصوص سال ۱۳۸۵ به بعد تا سال ۱۴۰۲ بررسی خواهد شد.

۵- تکمیل فهرست مقالات مرتبط با موضوع

در این پژوهش از پایگاه های مرتبط شامل پورتال جامع علوم انسانی، بانک اطلاعات نشریات کشور مگیران، پایگاه اطلاعات علمی جهاددانشگاهی، پایگاه مجلات تخصصی نورمگز، پژوهشگاه علوم فناوری اطلاعات ایران داک، جست و جوگر گوگل و گوگل اسکالر و بررسی ارجاعات مقالات برای تهیه فهرستی از مقالات مرتبط استفاده شده است. در ادامه این فهرست ارائه می‌شود:

۱. اپور (۱۳۸۴)، مأموریت اپور در تهران، ۲۲-۱۲ خرداد ۱۳۸۴، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، گزارش منتشر نشده.

۲. اپور (آتلیه شهرسازی پاریس) (۱۳۸۸)، خلاصه گزارش ارزیابی آتلیه شهرسازی پاریس (APUR) از طرح جامع شهر تهران، منظر، آذر، شماره ۲، ۶۴ -۶۹.

۳. آریان مهر، علیرضا؛ محمودی، مهدی؛ پورمهابادیان، الهام (۱۳۹۹)، ارزیابی معیارهای برنامه‌ریزی بناهای بلندمرتبه از دیدگاه زیباشناسی منظر در راستای طرح جامع شهری و برنامه ریزی سیستمی؛ موردپژوهی: منطقه ۲۲ تهران، جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، زمستان ۱۳۹۹، سال یازدهم ، شماره ۱، ۸۴۴ -۸۶۷.

٤. اسمعیل پور گنجی، حسین و هندیانی، عبدالله و صفوی، بیژن (۱۳۹۷)، بررسی نقش پدافند غیرعامل در طرح جامع شهر تهران، ششمین کنفرانس بین المللی عمران،معماری و توسعه اقتصاد شهری.

۵. افراخته، حسن (۱۳۹۴)، انباشت سرمایه و تشدید مخاطرات محیطی شهر- منطقه تهران، تحلیل فضایی مخاطرات محیطی، زمستان، سال دوم، شماره ۴، ۴۷ -۶۴.

٦. افراخته، حسن و عزیزپور، فرهاد و شمسی، رقیه (۱۳۹۲)، بررسی جایگاه روستاهای شهری در طرح‌های توسعه شهری (مطالعه موردی: طرح جامع تهران، تفصیلی و الگوی توسعه منطقه یک)، فصلنامه اطلاعات جغرافیایی (سپهر) شماره ۸۷، دوره ۲۲.

۷. افروزمنش، مهدی (۱۳۸۴)، معاون موسسه شهرسازی پاریس در گفتگو با شرق: شتاب در تدوین طرح جامع تهران نگران‌کننده است، شرق، ۲۵ خرداد ۱۳۸۴، ص ۱۴.

۸. آل هاشمی، آیدا؛ باقری، یوسف؛ اخوان، عرفان (۱۳۹۴)، هویت طبیعی یا تحمیلی؟ بوستان جوانمردان، منظره‌سازی در دره کن، منظر، تابستان، شماره ۳۱، ۹۴ -۱۰۳.

۹. امینی، مهدی؛ زیاری، یوسفعلی؛ فرجی، عبدالرضا (۱۳۹۶)، بررسی و تطبیق راهبردهای مدیریت پایدار حریم کلانشهرها؛ تهران و کلانشهرهای جهانی، جغرافیایی سرزمین، تابستان ۱۳۹۶، شماره ۵۴، ۸۳ -۱۰۰.

۱۰. انوری، نعمت الله؛ دریاباری، سید جمال الدین (۱۳۹۷)، بررسی مسائل مدیریتی حریم کلان‌شهر تهران در ارتباط با روند فعلی و آتی تحولات کالبدی و جمعیتی، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، بهار، شماره ۳۸، ۴۱۹ -۴۴۲.

۱۱. ایسنا (۱۳۸۵) گزارش تفصیلی اولین کارگاه نقد طرح جامع با موضوع فرآیند و سازمان تهیه کننده طرح، کارگاه‌های نقد طرح جامع برگزار شده توسط خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، گردآوری به کوشش

سیدامیر منصوری. پایگاه اینترنتی نظرآنلاین، http://nazaronline.ir/?sid=۳&catid=۲۰، دسترسی ۱۳۹۲/۴/۱۹.

۱۲.ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۹۵)، بررسی انتقادی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه ی شهری در ایران، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، بهار، دوره پنجم، شماره ۱، ۷۹ -۱۰۲.

۱۳.بخش ویژه: چشم‌انداز درآمدی طرح‌های جامع و تفصیلی شهر تهران (طرح تراز مالی)، اقتصاد شهر » بهار ۱۳۸۹ - شماره ۵، ۲۶ -۳۵.

۱٤.براتی، ناصر (۱۳۸۹)، نگاه به شهر از بالا یا از درون: تحلیلی بر ساختار فضایی در طرح جامع جدید تهران، ماهنامه‌ی منظر، شماره ۲۲، دی و بهمن ۱۳۸۹.

۱۵.بیات، اشکان (۱۳۹۰)، بررسی موفقیت یا عدم موفقیت طرح جامع تهران (نمونه موردی کاربری‌های منطقه ۳)، نخستین همایش ملی آرمان شهر ایران.

۱٦.بیگدلی، مهرناز و دولت آبادی، فریبرز و علی پور، میثم (۱۳۹۵)، تحلیل میزان انطباق پهنه بندی طرح تفصیلی با طرح راهبردی- ساختاری (جامع) تهران، چهارمین کنگره بین المللی عمران ، معماری و توسعه شهری.

۱۷.بیگ‌زاده، حسن (۱۳۸۵)، بازی با اعداد در تهیه طرح جامع و تفصیلی تهران، اعتماد ملی ، ۱۸ آبان ۱۳۸۵، ص ۹.

۱۸.پورجعفر، محمدرضا؛ تقوائی، علی اکبر؛ معروفی، سکینه (۱۳۹۱)، جایگاه فضاهای "مذهبی اسلامی" در طرحهای توسعه شهری معاصر (بررسی طرح جامع تهران و طرحهای تفصیلی ۵ منطقه از تهران)، نقش جهان، بهار و تابستان ۱۳۹۱، سال دوم - شماره ۲، ۱۹ -۳۰.

۱۹.پورموسوی، موسی (۱۳۸۹)، تهران آینده؛ حاکمیت قانون و عقلانیت: تأملی بر اداره قانونمند شهر بر مبنای اسناد مصوب، منظر، اردیبهشت ۱۳۸۹، شماره ۶، ۲۰ -۲۳.

۲۰.پیمانی، علی و ذوالقدر، مارال (۱۳۹۰)، کاربرد روش چیدمان فضا در ارزیابی طرحهای توسعه شهری نمونه مطالعاتی: طرح جامع جدید کلا نشهر تهران و طرح تفصیلی مناطق شهرداری تهران (منطقه ۱۹)، مجله صفه شماره ۳، دوره ۲۱.

۲۱.تقی زاده، محمد و قاجارخسروی، محمدمهدی (۱۳۹۶)، سیر تحول مدیریت شهری و طرح‌های جامع در ایران با تاکید بر تجربه کلانشهر تهران، سومین کنفرانس ملی «مدیریت کلانشهرها» با رویکرد ایمنی، بهداشت و محیط زیست.

۲۲.جلیلی، سید مصطفی و کاظمیان، غلامرضا (۱۳۹۵) تحلیل محیط سیاست گذاری کلان طرح راهبردی- ساختاری (جامع) تهران، نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی شماره ۱، دوره ۲۱.

۲۳.جهانشاهی، محمدحسین (۱۳۸۸)، فرآیند تهیه طرح جامع جدید تهران در بوته‌ی نقد، مصاحبه با مجید پاکساز، کمال اطهاری، فریبرز دولت آبادی، کامران ذکاوت، مجتبی رفیعیان، فرشاد نوریان، جواد اکبری، اسماعیل شیعه، ماهنامه‌ی منظر، شماره ۱، ص۷۰ -۷۶.

۲۴.حاجی زاده میران، نسترن (۱۳۹۴)، رویکرد اکولوژی منظر شهری در برنامه‌های ساختاری – راهبردی طرح جامع جدید شهر تهران، کنفرانس بین المللی معماری، شهرسازی، عمران، هنر و محیط زیست؛ افق‌های آینده، نگاه به گذشته.

۲۵.حبیب‌اللهیان، جلیل (۱۳۸۵)، رونمایی طرح جامع تهران با تاخیر حدود ربع قرن، کیهان ، ۱۳ تیر ۱۳۸۵، ص ۷.

۲۶.حبیبی، سیدمحسن؛ اهری، زهرا؛ امامی، رشید (۱۳۸۹)، از فروریختن باروها تا اندیشه شاهراه‌ها؛ پیشینه طرح‌های شهری و انگاره‌های شهر تهران از ۱۳۰۹ تا ۱۳۴۵، صفّه، بهار و تابستان ۱۳۸۹، دوره بیستم - شماره ۱ و ۲، ۸۵ -۱۰۲.

۲۷.خانی، علی (۱۳۸۷)، پهنه بندی طرح جامع تهران، بیان گرافیکی وضع موجود، منظر، اسفند ۱۳۸۷ - شماره ۲،۲۶ -۲۷.

۲۸.داداش پور، هاشم؛ جوادی، محمد؛ رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۳)، بررسی نحوه ایجاد کمربند سبز و تاثیر آن در هدایت و کنترل رشد شهری حریم تهران، معماری و شهرسازی آرمانشهر، پاییز و زمستان، شماره ۱۳، ۲۹۳ -۳۰۳.

۲۹.داریوش، بابک (۱۳۹۵)، کوهستان البرز در طرح جامع تهران، فصلنامه منظر شماره ۳۷، دوره ۸.

۳۰.داوری، سیده الهام و امینی، مرضیه (۱۴۰۲) تحلیل فضایی جمعیت و فعالیت شهر تهران در مقایسه با زون‌های پیشنهادی طرح جامع، مجله علوم جغرافیایی شماره ۴۳، دوره ۱۹.

۳۱.رحمانی، مهرداد و امین زاده گوهرریزی، بهرام و رستگار، سعید و امین زاده گوهرریزی، بابک (۱۳۹۹)، ارزیابی تطبیقی مبانی الگوی توسعه پیشنهادی طرح ساختاری راهبردی (جامع) شهر تهران ۱۳۸۶ با الگوی توسعه حمل ونقل عمومی محور(TOD) ، دوفصلنامه جغرافیا و توسعه فضای شهری شماره ۲، دوره ۷.

۳۲.رحمانی، مهرداد و عزیزی، محمدمهدی (۱۴۰۰)، واکاوی تحولات «فهم تهران» در طرح‌های توسعه شهری آن، نشریه هنرهای زیبا، دوره ۲۶، شماره ۱، بهار، ص ۳۱-۴۱.

۳۳.رضایی، میثم و حاجی زاده میران، نسترن (۱۳۹۴)، نقش نظام کاربری‌ها و پهنه بندی در طرح جامع و تفصیلی جدید شهر تهران وتاثیر آن در حمل و نقل پایدار، اولین کنفرانس سالانه بین المللی عمران، معماری و شهرسازی.

۳۴.رئیسی، محمدحسین (۱۳۸۸)، مدیریت آبهای سطحی در طرح‌های جامع شهر تهران، همایش آبخیزداری شهری.

۳۵.زبردست، اسفندیار؛ پژوهان، موسی؛ انصاری، ایوب؛ خلیلی، احمد (۱۳۹۱)، ارزیابی پایداری کاربری اراضی کلانشهر تهران بر اساس تلفیق مدل‌های ANPو Fuzzy DEMATEL گروهی، نامه معماری و شهرسازی، پاییز و زمستان، شماره ۹، ۵ -۲۳.

۳۶.زهرایی پور، نسیم و جعفرپور، رضا (۱۴۰۰)، جایگاه رودره‌های تهران به عنوان مهمترین لبه‌های طبیعی شهر در سند بالادستی (طرح جامع) شهر، ماهنامه باغ نظر شماره ۹۷، دوره ۱۸.

۳۷.زهرایی‌پور، نسیم؛ جعفرپور، رضا (۱۴۰۰)، جایگاه رودره‌های تهران به عنوان مهمترین لبه‌های طبیعی شهر در سند بالادستی (طرح جامع) شهر، باغ نظر، تیر، شماره ۹۷، ۵-۱۶.

۳۸.شاهی، الهام؛ زبردست، لعبت؛ صالحی، اسماعیل؛ صالحی، رضا (۱۳۹۷)، تحلیل عوامل مؤثر در وضعیت محیط زیست انسانی شهر تهران براساس مدل DPSIR، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، تابستان ۱۳۹۷، دوره پنجاهم - شماره ۲، ۲۷۷ -۲۹۵.

۳۹.شریف‌زادگان، محمدحسین (۱۳۸۶)، چالش‌های توسعه کلان شهر تهران، شرق ، ۱۲ خرداد ۱۳۸۶، ص ۱۲.

۴۰.شریفی رسائی، حمید رضا (۱۳۹۴)، تعیین جایگاه، چالش‌های کلیدی، اهداف و راهبردهای پدافند غیرعامل در طرح‌های توسعه شهری، پدافند غیر عامل، تابستان، شماره ۲۲، ۷۵ -۸۹.

۴۱.شکوهی بیدهندی، محمدصالح (۱۳۹۸)، فرآیند تهیه برنامه‌های توسعه شهری و تبیین انواع مغالطه در زمان پاسخ‌گویی به افکار عمومی؛ نمونه موردی: کارگاه‌های ایسنا در نقد طرح جامع تهران، نشریه باغ نظر، شماره ۷۶.

۴۲.شکوهی بیدهندی، محمدصالح و مطهر، رضا (۱۳۹۹)، ارزیابی جایگاه کرامت انسانی (مبتنی بر آرای امام موسی صدر) در سیاست‌گذاری نوسازی شهری؛ مورد پژوهشی: راهبرد اقتصادی نوسازی در طرح جامع تهران، پژوهش‌های معماری اسلامی، دوره ۸، شماره ۱، صص ۶۳-۸۱.

۴۳.شیعه، اسماعیل (۱۳۸۹)، شهر خوب، برنامه خوب؛ نقدی بر اهداف طرح جامع جدید تهران، منظر، اردیبهشت، شماره ۶،۳۸ -۴۱.

۴۴.صارمی، حمیدرضا؛ رستم آبادی، سمیه؛ بغدادی، ارش؛ تبیین اثرات برنامه‌های توسعه شهری بر سرمایه اجتماعی در مواجهه با جهانی شدن، مطالعات مدیریت شهری، پاییز ۱۳۹۹، شماره ۴۳، ۲۷ -۳۸.

۴۵.عزیزی، داود و تقوایی، علی اکبر و آدینه لوفرد، میثم (۱۳۹۸)، ارزیابی میزان موفقیت محدوده قانونی رشد شهری طرح‌های جامع در مهار رشد کلانشهر تهران، مجله هویت شهر شماره ۳، دوره ۱۳.

۴۶.عزیزی، محمد مهدی؛ شکوهی بیدهندی، محمد صالح (۱۳۹۴)، تحلیل سیر تحول تاریخی مفهوم عدالت اجتماعی در برنامه‌های توسعهٔ شهری ایران (۱۳۴۰-۱۳۹۰)، تحقیقات تاریخ اجتماعی، پاییز و زمستان، سال پنجم - شماره ۲، ۱۲۵ ۱۴۹.

۴۷.علیزاده طباطبایی، محسن و علی حسینی، عباس و شهری، مجید (۱۳۹۲)، بررسی جایگاه حمل و نقل ریلی درون‌شهری در طرح جامع شهر تهران، سیزدهمین کنفرانس بین المللی مهندسی حمل و نقل و ترافیک.

۴۸.عندلیب، علیرضا (۱۳۸۸)، نهاد برنامه‌ریزی توسعه شهری تهران: گذشته، حال و آینده، ماهنامه‌ی منظر، شماره ۱، پاییز ۱۳۸۸، صص ۳۳-۲۵.

۴۹.غمامی، مجید (۱۳۸۹)، جستار: موانع تحقق طرح‌های جامع تهران؛ بررسی نقش مسائل درونی و بیرونی طرح‌های جامع در تحقق پذیری آنها، منظر، اردیبهشت، شماره ۶، ۴۹ -۵۳.

۵۰.فاضل، اسد؛ دریاباری، سید جمال الدین (۱۳۹۷)، ارزیابی معیارهای تهیه طرح جامع کلان شهر تهران، مدیریت شهری و روستایی، بهار، شماره ۵۰، ۳۷۰ -۳۸۳.

۵۱.فریور صدری، بهرام (۱۳۸۸)، مروری بر جریان برنامه‌ریزی شهری در تهران، ماهنامه‌ی منظر، شماره ۱، پاییز ۱۳۸۸، صص ۳۷-۳۴.

۵۲.قالیباف، محمدباقر (۱۳۸۵)، طرح جامع تهران: الزامات و راهبردها، همشهری، ۲۳ شهریور ۱۳۸۵، ص ۲.

۵۳.قائد رحمتی، صفر؛ احمدی نوحدانی، سیروس (۱۳۹۵)، بررسی مشکلات مدیریت سیاسی فضا در حریم شهر تهران، تحقیقات جغرافیایی، پاییز ۱۳۹۵، شماره ۱۲۲، ۹۴ -۱۰۳.

۵٤.قلمبر دزفولی، راما؛ ناصرمستوفی، انوشیروان (۱۴۰۰)، ارزیابی میزان تحقق طرحهای توسعه شهری کلانشهر تهران (مورد: طرح جامع)، مهندسی جغرافیایی سرزمین، پاییز و زمستان، شماره ۱۰، ۴۹۳ -۵۱۵.

۵۵.قنبری، سوده و غلامی، سارا (۱۳۹۵)، بررسی تطبیقی طرح جامع شهر تهران و طرح راهبردی شهر Sioux city، چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم جغرافیا و برنامه ریزی، معماری و شهرسازی.

۵٦.کاظمیان، غلامرضا؛ جلیلی، سید مصطفی (۱۳۹۴)، تحلیل قدرت ذینفعان کلیدی در فرآیند سیاست گذاری طرح جامع تهران (۱۳۷۸- ۱۳۹۰)، نامه معماری و شهرسازی، پاییز و زمستان ۱۳۹۴ - شماره ۱۵، ۱۳۹ - ۱۵۸.

۵۷.ماجدی، حمید (۱۳۹۱) نظریه تهیه طرح‌های ساختاری- راهبردی (ناحیه‌ای و محلی)، هویت شهر، دوره:، شماره ۱۱، ۱۷-۲۶.

۵۸.مجیدی، حسین، رویکردهای قدیمی در تدوین طرح جامع تهران، شرق، شماره کتابشناسی ملی: ایران ۸۴-۱۱۹۳۵، ص ۲۱.

۵۹.محملی ابیانه، حمیدرضا (۱۳۹۰)، ارزیابی مفهوم منظر در طرح‌های شهری مقایسه تطبیقی سیر تکوین طرح‌های جامع تهران با تجارب جهانی، ماهنامه باغ نظر شماره ۱۷، دوره ۸.

٦۰.معصومی، هیربد (۱۳۸۹)، آزمون طرح جامع؛ نتایج ابلاغ طرح تفصیلی جدید چه خواهد بود؟، منظر، اردیبهشت، شماره ۶، ۲۸ -۲۹.

٦۱.منصوری، سید امیر (۱۳۸۸)، درس‌هایی از گزارش APUR درباره طرح جامع جدید تهران، منظر، آذر، شماره ۲، ۷۷ -۸۰.

٦۲.مهرنامی، شهره (۱۳۸۵)، پیرامون نامتناهی یک شهر: لزوم تهیه طرحی جامع و کامل برای پایتختی در حال رشد، اعتماد ملی ، ۱۲ آذر ۱۳۸۵، ص ۱۶.

٦۳.ناصرمستوفی، انوشیروان و قلمبردزفولی، راما (۱۴۰۰)، ارزیابی علل و پیامدهای نارسایی در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت با تاکید بر الزامات طرح جامع شهر تهران، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای شماره ۴، دوره ۱۱.

٦٤.نظرپور، محمدتقی و منظوری، مهشید (۱۳۹۳)، ارزیابی تاثیر طرح‌های جامع و تفصیلی تهران در شکل گیری بافت‌های فرسوده مطالعه موردی محله سیروس تهران، دومین کنگره بین المللی سازه ، معماری و توسعه شهری.

٦۵.هرندی، عطا الله؛ ضربی شهمار بیگلو، اختر؛ میرزائیان خمسه، پیوند (۱۳۹۹)، مدلی به منظور شناسایی موانع

اجرای طرح جامع راهبردی شهر تهران با استفاده از تئوری داده بنیاد کلاسیک، مدیریت شهری و روستایی، بهار، شماره ۵۸، ۷ -۲۷.

٦٦. پوراحمد، احمد؛ حاتمی‌نژاد، حسین و حسینی، سیدهادی (۱۳۸۵)، آسیب‌شناسی طرح‌های توسعه شهری در کشور، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۸، زمستان ۱۳۸۵.

۶- تکمیل فهرست کتاب‌های مرتبط با موضوع

۱. جلیلی، سیدمصطفی (۱۳۹۹)، پیدا و پنهان مدیریت طرح جامع شهر تهران: کاوشی در مدیریت طرح راهبردی - ساختاری (جامع) شهر تهران ۱۳۸۶ و طرح تفصیلی آن، انتشارات مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران.

۲. عندلیب، علیرضا (۱۳۹۷)، تجربه ی نهاد طرح جامع شهر تهران: کنکاشی در مدیریت و برنامه ریزی طرح‌های توسعه ی شهری ایران، پژوهشکده نظر، تهران.

۳. غمامی، مجید (۱۳۹۹)، بررسی طرح‌های جامع شهری و منطقه‌ای تهران در پنج دهه گذشته (۱۳۴۵ - ۱۳۹۵)، انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.

٤. ماجدی، حمید (۱۳۹۶)، نظریه طرح‌های ساختاری - راهبردی شهری و ناحیه‌ای، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، جاپ اول، تهران.

٥. منصوری، سیدامیر (۱۳۹۵)، نقد و بررسی طرح جامع تهران ۸۶، پژوهشکده نظر، تهران.

٦. نیکونسبتی، علی (۱۴۰۲)، رویکرد نهادی به برنامه‌ریزی شهری: تجربه طرح‌های جامع تهران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.

۷- تکمیل فهرست طرح‌های پژوهشی مرتبط با موضوع

۱. آریانا، اندیشه و عرفی صالحی نجف‌آبادی. مولود (۱۳۹۴) معرفی روش‌های ارزیابی پس از اجرا برنامه‌های توسعه شهری (با تأکید بر سند طرح جامع تهران)، گزارش دانش شهر شماره‌ی ۳۰۴.

۲. آزاد حسن باروق، محمد (۱۴۰۱)، فراتحلیل و فراترکیب مطالعات مرتبط با طرح راهبردی- ساختاری (جامع) شهر تهران (۱۳۸۶)، نشریه دانش شهر، شماره ۶۷۹.

۳. اندیشکده صنعت و فناوری (آصف) (۱۳۸۵)، طرح تدوین چشم‌انداز و جهت‌گیری‌های استراتژیک تهران در افق ۱۴۰۴: تهران ۱۴۰۴؛ جهانشهری فرهنگی، دانش‌بنیان و معیار در دنیای اسلام، مصوبه دویست و هشتاد و سومین جلسه‌ی شورای اسلامی شهر تهران، بهمن ۱۳۸۵.

٤. بررسی تطبیقی دیدگاه‌های محتوایی طرح جامع شهر تهران با سیاست‌ها و اصول رشد هوشمندشهری، نشریه دانش شهر.

٥. برنامه‌ریزی با بهره‌گیری از رویکرد زمان در شهر؛ مطالعه تطبیقی طرح جامع شهر تهران و چارچوب پیشنهادی مطالعات زمان در برنامه‌ریزی شهری، نشریه دانش شهر، شماره ۴۱۸.

٦. حسینی، سیدمحمد و دیگران (۱۳۹۲) ارزیابی روند تهیه طرح جامع تهران، گزارش دانش شهر شماره ۲۱۱.

۷. رحمانی، مهرداد (۱۴۰۲)، بررسی تطبیقی برنامه‌های توسعه شهری در کلانشهرهای جهان اسلام (انتخاب پنج نمونه موردی)، نشریه دانش شهر.

۸. رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۹)، مطالعات آسیب شناسی و بازنگری طرح تفصیلی تهران و ارایه الگوی بازنگری آن، شهرداری تهران.

۹. رفیعیان، مجتبی؛ فرزادی، نگار؛ قلمبر دزفولی، راما (۱۳۹۵). رصد وضعیت شهرسازی تهران. جلد اول، نظام قطعه بندی و کاربری زمین، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.

۱۰. شکوهی بیدهندی، محمدصالح (۱۳۹۱)، طرح پژوهشی تدوین شاخص‌ها و معیارهای ارزیابی طرح جامع تهران، نهاد برنامه‌ریزی توسعه شهری تهران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران و دبیرخانه‌ی شورای عالی توسعه شهر تهران.

۱۱. شکوهی بیدهندی، محمدصالح (۱۳۹۵)، طرح پژوهشی رویه‌های ارزیابی برنامه‌های توسعه شهری؛ مطالعه موردی: تجارب جهانی و تجربه‌های تهران مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، دبیرخانه‌ی شورای عالی توسعه شهر تهران.

۱۲. شکوهی بیدهندی، محمدصالح و دیگران(۱۳۹۱)، شاخص‌ها و معیارهای ارزیابی طرح جامع تهران، مجموعه گزارش‌های دانش‌شهر، مرکز مطالعات شهر تهران، شماره ۱۱۲.

۱۳. کنکاشی در الگوهای تهیه طرح‌های توسعه شهری به منظور تبیین رهیافت مناسب کلانشهر تهران به عنوان الگویی برای جهان اسلام، نشریه دانش شهر.

۱٤. مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران (۱۳۹۴)، بررسی انطباق سند طرح جامع شهر تهران با اصول ارتقای کیفیت زندگی شهری.

۱۵.مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران (۱۳۹۴)، بررسی تطبیقی سند طرح جامع شهر تهران با اصول و ویژگی‌های رهیافت اندک افزای برنامه.
۱۶.مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران (۱۳۹۵)، ارزیابی میزان تطبیق دیدگاه‌های طرح جامع و تفصیلی شهر تهران در خصوص کاربری زمین با اصول برنامه‌ریزی پایدار کاربری زمین شهری.
۱۷.مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران (۱۳۹۵)، بررسی دیدگاه‌های محتوایی طرح جامع شهر تهران با سیاست‌ها و اصول رشد هوشمند شهری.
۱۸.مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران (۱۳۹۶)، تبیین سهم بهره‌وران در طرح‌های توسعه شهری.
۱۹.مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران (۱۳۹۶)، بررسی چالش‌های مدیریت یکپارچه اجرای طرح‌های جامع و تفصیلی شهر تهران.
۲۰.مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران (۱۳۹۸)، بررسی تاریخچه‌ی طرح راهبردی- ساختاری (جامع) شهر تهران و طرح‌های تفصیلی آن.
۲۱.معاونت شهرسازی و معماری شهرداری تهران (۱۳۹۸)، گزارش میزان تحقق طرح تفصیلی شهر تهران.
۲۲.معاونت شهرسازی و معماری وزارت راه و شهرسازی (۱۳۹۵)، بررسی تغییرات کاربری‌ها و انطباق آن با طرح جامع در پهنه‌های محدوده و حریم شهر تهران.

۸- تکمیل فهرست پایان‌نامه‌ها و رساله‌های مرتبط با موضوع

۱. اکبری فرامند، شبنم (۱۴۰۰)، بررسی تحقق پذیری تراکم ساختمانی در طرح راهبردی و ساختاری کلانشهر تهران (مصوب ۱۳۸۵)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: هوشنگ سرور استاد مشاور: منیژه لاله پور، دانشگاه مراغه، دانشکده علوم انسانی.

۲. ایمانی، مهدی (۱۳۹۸)، واکاوی اثر برنامه‌ها و طرح‌های جامع توسعه‌ی شهری در تشدید جدایی‌گزینی اقتصادی-اجتماعی کلان‌شهرها و پی‌آمدهای آن (نمونه‌ی موردی: کلان‌شهر تهران)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: بهرام امین‌زاده گوهرریزی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، دانشکده معماری و شهرسازی.

۳. بخشی، امیرحسین (۱۴۰۲)، ارائه نظام مدیریت اجرایی طرح‌های توسعه شهری در ایران (مورد مطالعاتی طرح جامع تهران ۱۳۸۶)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه علم و صنعت ایران، دانشکده معماری و شهرسازی.

٤. بشیری، بهنام (۱۳۹۶)، تحلیل دلایل انحلال نهاد طرح جامع تهران، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد مدیریت شهری، دانشگاه تهران، دانشکده هنرهای زیبا.

٥. ؟؟؟ (۱۴۰۰)، ارزیابی و بازنگری طرح تفصیلی شهرتهران با رویکرد توسعه مبتنی برحمل و نقل عمومی (TOD)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: حمیدرضا صارمی استاد مشاور: سید مهدی خاتمی، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر.

٦. پشمچی زاده ، نگین (۱۳۹۷)، ارزیابی عوامل موثر بر تحقق پذیری طرح‌های شهری در ایران (نمونه موردی: طرح تفصیلی منطقه پنج شهرداری تهران)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: سیدموسی پورموسوی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد صفادشت.

۷. تقی پور، دنیا (۱۳۹۷)، تدوین مدل ارائه ضوابط پهنه بندی طرح‌های تفصیلی شهری با تاکید بر شرایط بومی (نمونه موردی: طرح تفصیلی شهر تهران)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: خشایار کاشانی‌ج،و دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس، دانشکده فنی و مهندسی.

۸. تقی‌زاده، محمد (۱۳۹۷)، زمینه‌ها و کنشگران مؤثر بر مدیریت کاربری زمین در شهر تهران، پایان‌نامه‌ی دکتری تخصصی (PhD)، استاد راهنما: ناصر برک‌پو، دانشگاه هنر تهران، پردیس باغ ملی.

۹. جلیلی سنزیقی، سیدمصطفی (۱۳۹۲)، ارزیابی فرآیند سیاتگذاری کلان مدیریت شهری تهران، نمونه مطالعاتی: فرآیند سیاستگذاری برنامه ساختاری - راهبردی (جامع) شهر تهران (۱۳۹۰-۱۳۷۸)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: فرشاد نوریان استاد راهنما: غلامرضا کاظمیان شیروان، دانشگاه تهران، پردیس هنرهای زیبا.

۱۰. جوادی، محمد (۱۳۹۰)، امکان‌سنجی ایجاد کمربند سبز در محدوده حریم پیشنهادی طرح جامع تهران با هدف مدیریت توسعه شهری، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: هاشم داداش‌پور استاد مشاور: مجتبی رفیعیان، دانشگاه تربیت مدرس.

۱۱.حاجی‌زاده ، مریم (۱۳۹۸)، تحلیل گفتمان سیاست‌های زمین شهری در تولید فضا، دوره ۱۳۹۷-۱۳۰۰؛ مورد مطالعه: کلان‌شهر تهران، پایان‌نامه‌ی دکتری تخصصی (PhD)، استاد راهنما: محسن احدنژاد روشتی استاد راهنما: ابوالفضل مشکینی، دانشگاه زنجان، دانشکده علوم انسانی.

۱۲.حسن‌پور محمد (۱۳۹۶)، ارزیابی فرآیند تهیه طرح‌های ساختاری راهبردی شهری (نمونه موردی منطقه ۱۱ شهرداری تهران بین میدان راه آهن و چهار راه ولی عصر (عج)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: عباس بخشنده نصرت استاد مشاور: نصرالدین الیاس زاده مقدم، دانشگاه عدالت.

۱۳.حنوک، علی (۱۳۹۲)، ارزیابی و ارائه سیاست‌های رشد شهری تهران بر اساس طرح‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۰ با تاکید بر سیاست‌های محدود نگه‌دارنده رشد شهری، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: واراز مرادی مسیحی استاد مشاور: نوید سعیدی رضوانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده هنر و معماری.

۱٤.داداشی نودونقی، فرزانه (۱۳۹۳)، مدیریت اراضی ذخیره توسعه شهری با رویکرد ساماندهی عملکردهای نامتجانس شهری (نمونه موردی: منطقه ۱۸ شهرداری تهران)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: مجتبی رفیعیان استاد مشاور: علی‌اکبر تقوائی دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر و معماری.

۱۵.رحمانی، مهرداد (۱۳۹۸)، واکاوی چگونگی فهم تهران در طرح‌های توسعه شهری آن، رساله‌ی دکتری، استاد راهنما: محمدمهدی عزیزی، دانشگاه تهران، پردیس هنرهای زیبا.

۱٦.رستم آبادی، سمیه (۱۴۰۱)، تبیین و تدوین الزامات برنامه‌های توسعه شهری با رویکرد ارتقا سرمایه اجتماعی در مواجه با پدیده جهانی شدن نمونه موردی : شهر تهران، پایان‌نامه‌ی دکتری تخصصی (PhD)، استاد راهنما: حمیدرضا صارمی استاد مشاور: آرش بغدادی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس، دانشکده فنی و مهندسی.

۱۷.رضایی پرتو، کورش‌علی (۱۳۹۷)، برنامه ریزی شهری و عدالت فضایی؛ بررسی عدالت فضایی در تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری (مورد پژوهی: شهر تهران)، پیشنهاده رساله‌ی دکتری تخصصی (PhD)، استاد راهنما: ناصر برک‌پور، دانشگاه هنر تهران، پردیس بین‌المللی فارابی.

۱۸.رضایی، محیا (۱۳۹۹)، ارزیابی فرایند توسعه اراضی درشت دانه در طرح‌های توسعه شهری نمونه پژوهش: اراضی درشت دانه شهر تهران، پیشنهاده پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: هانیه هودسنی، دانشگاه هنر تهران، پردیس باغ ملی.

۱۹.رضایی، مسعود (۱۴۰۰)، سنجش اثرات ضوابط و مقررات برنامه‌های توسعه شهری بر تولید و عرضه مسکن موردپژوهی: کلان‌شهر تهران، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: بهزاد ملک پور اصل، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده معماری و شهرسازی.

۲۰.شریفی منش، مهرناز (۱۳۹۵)، تبیین ضرورت‌های یکپارچگی سیاست‌های مسکن در طرح‌های توسعه شهری با تاکید بر مسکن اقشار کم درآمد (نمونه موردی: طرح جامع تهران)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: میثم بصیرت، دانشگاه تهران، پردیس هنرهای زیبا.

۲۱.شکوهی بیدهندی، محمدصالح (۱۳۹۳)، ارزیابی عدالت فضایی در برنامه‌های توسعه شهری: مورد پژوهشی:

طرح راهبردی- ساختاری توسعه و عمران شهر تهران (طرح جامع تهران) و برنامه آمایش و توسعه پایدار پاریس (PADD)، رساله دکتری شهرسازی، دانشگاه تهران پردیس هنرهای زیبا.

۲۲.عزیزی، داود (۱۳۹۶)، ارزیابی میزان موفقیت سیاست‌های مهار شهری در طرح‌های جامع کلانشهر تهران، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: علی‌اکبر تقوائی، استاد مشاور: هاشم داداش‌پور، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر و معماری.

۲۳.فیضی، فرهاد (۱۳۹۹)، ارزیابی برنامه‌های توسعه شهر تهران از منظر انعکاس اثرات تغییرات اقلیمی، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، فرهاد فیضی استاد راهنما: ناصر برک‌پور، دانشگاه هنر تهران، دانشکده معماری و شهرسازی.

۲٤.قادری، محمد (۱۳۹۷)، تحلیل جایگاه رانت بازار زمین در توسعه شهری با رویکرد نظریه انتقادی و ارائه راهکارهای مدیریتی، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، ۱۳۹۷، استاد راهنما: فرشاد نوریان، دانشگاه تهران، پردیس هنرهای زیبا.

۲۵.محمدیان گرنگاه، رضا (۱۳۹۳)، تاثیر مدیریت مطلوب شهری بر اجرای طرح تفصیلی (نمونه موردی- منطقه ۸)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: اکبر پرهیزگار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، مجتمع دانشگاهی ولیعصر (عج) - دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

۲٦.مختاری طالقانی، علی (۱۳۹۶)، آسیب‌شناسی مخاطرات مترتب بر بافت‌های تاریخی ناشی از طرح‌های جامع تهران مورد مطالعه؛ محدوده حصار صفوی در منطقه ۱۲ شهر تهران، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: سیدمهدی موسی کاظمی استاد مشاور: مهناز کشاورز، دانشگاه پیام نور استان تهران، مرکز پیام نور تهران جنوب.

۲۷.میرکاظمیان، سیدمحمد (۱۳۹۳)، ارزیابی فرایند تدوین طرح جامع راهبردی-ساختاری شهر تهران، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: غلامرضا کاظمیان استاد مشاور: وجه‌الله قربانی‌زاده، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده مدیریت و حسابداری.

۲۸.ناصرمستوفی، انوشیروان (۱۴۰۰)، تعیین چارچوب و شاخص‌های ارزیابی میزان تحقق طرح جامع شهر تهران، رساله‌ی دکتری شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قزوین، دانشکده معماری و شهرسازی.

۲۹.نبی‌زاده، یاسر (۱۳۸۷)، ارزیابی طرح جامع تهران با توجه به سند چشم‌انداز ۲۰ ساله و برنامه چهارم توسعه کشور، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما حمید ماجدی، استاد مشاور سیمین حناچی، دانشگاه آزاد اسلامی. واحد تهران مرکزی. دانشکده هنر و معماری. گروه شهرسازی.

۳۰.نصرت‌پناه، فریماه (۱۳۹۸)، ارزیابی اثربخشی مرز رشد شهری تهران (در طرح جامع سوم، ۱۳۹۶-۱۳۸۶)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: ناصر برک‌پور، دانشگاه هنر تهران، دانشکده معماری و شهرسازی.

۳۱.نمازی، وحید (۱۳۹۴)، تبیین سهم بهره‌وران توسعه شهری در تأمین منابع مالی طرح جامع ۸۶ تهران، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، استاد راهنما: فرشاد نوریان استاد راهنما: غلامرضا کاظمیان شیروان، دانشگاه تهران، پردیس هنرهای زیبا.

۳۲.هوشمند، رضوانه (۱۳۹۹)، ارزیابی مؤلفه‌های همه شمولی طرح‌های شهری در تأمین نیازهای معلولین (مورد مطالعه: طرح جامع شهر تهران و الگوهای توسعه مناطق ۲۲ گانه تهران)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، راهنما: رضا خیرالدین، دانشگاه علم و صنعت ایران، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی.

۹- شناسایی واژگان و مضامین مرتبط در پژوهش‌های انجام شده

پژوهش حاضر ضمن بررسی هر یک از تحقیقات شناسایی شده (که شامل ۱۲۳ سند می‌شود) سعی کرده است جدول زیر را تکمیل کند:

فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟
سند ۱				
سند ۲				
...				
سند ۱۲۳				

سپس جدول فوق به صورت کمی و کیفی تحلیل خواهد شد. تحلیل کمی به صورت نمودارهای کلوچه‌ای نشان می‌دهد که کدام کدها بیشتر مورد اجماع نظر محققان بوده‌اند. تحلیل کیفی نیز نشان می‌دهد که چه شبکه‌ای از مضامین در پژوهش‌ها مورد تأکید قرار گرفته و احتمالا چه رابطه‌ی (علی-معلولی) میان نقاط قوت و ضعف شناسایی شده قابل شناسایی است.

تا این مرحله بخشی از اسناد بررسی شده‌اند که در ادامه‌ی پژوهش تکمیل خواهند شد.

الف) مقالات

۱- اپور، ۱۳۸۴

ردیف	۱
نویسنده/ نویسندگان	اپور (۱۳۸۴)
عنوان مقاله	مأموریت اپور در تهران، ۲۲-۱۲ خرداد ۱۳۸۴
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، گزارش منتشر نشده.
چکیده مقاله	موسسه شهر سازی پاریس (APUR) از ۲۱ تا ۳۰ آوریل

	۲۰۰۵ (۱ تا ۱۰ اردیبهشت ۱۳۸۴) ماموریتی در چارچوب قراردادی که با عنوان همکاری فنی با و مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران (RPCT) در تاریخ ۲۸ ژانویه ۲۰۰۵ (۹ بهمن ۱۳۸۳) به امضاء رسیده بود، انجام داد. این قرارداد دنباله ماموریت ابتدائی APUR که در ماه دسامبر ۲۰۰۲ (آذر ۱۳۸۱) انجام گرفته بود، می باشد. اهداف ماموریت APUR در تهران تهیه یک گزارش کارشناسی فنی درباره کلیه مراحل آماده سازی طرح جامع و طرح های تفصیلی مناطق شهرتهران: ارزیابی و ارائه پیشنهاد درباره اهداف طرح ها و برنامه های مربوط به تهران -ارزیابی و ارائه پیشنهاد درباره فرآیند تهیه طرح ها -ارزیابی و ارائه پیشنهاد درباره رویکرد مطالعات گوناگون: -مطالعات پایه به ویژه در مورد موقعیت منطقه ای، ملی و بین المللی تهران و نیز درباره پیش بینی های جمعیتی – مطالعات کالبدی ۲۲ منطقه شهرداری – مطالعات تکمیلی (زلزله – حمل و نقل– محیط زیست. . .) -ارزیابی و ارائه پیشنهاد درباره هماهنگی مطالعات مختلف تبادل تجربیات درباره مدل سازی و به روز رسانی داده ها به منظور مدیریت سامانه اطلاعات جغرافیایی GIS شهری -پیشنهاد راهبردها برای آماده سازی GIS -کمک به پردازش داده ها
نتیجه‌گیری مقاله	برای جمع بندی، رهنمودهایی که می تواند در تقویت کار برنامه ریزی در حال اجرای تهران کمک رساند ارائه می شود. با این حال یک تلاش بزرگ دیگری روی بررسیهای اقتصادی-اجتماعی لازم است چرا که یک طرح جامع همچنین طرحهای تفصیلی نمی تواند فقط به موضوع کاربری زمین و زونینگ بپردازد، زیرا قبل از هر چیز باید به ساکنانی که درشهر ساکن هستند بپردازند. مطالعات مربوط به جمعیت، مسکن، بازار مستغلات، فعالیت های اقتصادی در درک از یک شهر و ساکنان

		آن مهم هستند. بین جمعیت و محیط شهری که در حقیقت شهر را می سازد تعامل وجود دارد. در خصوص مسائل زیست محیطی، اطلاعات بیشتری در مورد آلودگی هوا، مزاحمتهای صوتی، مدیریت زباله، آب آشامیدنی به همراه توصیف بهتر مقیاسهای مناسب بسیار مفید خواهد بود. به علاوه نیاز به خلاصه کردن تشخیص های گوناگون می باشد به نحوی که تمام سرفصل ها و زیر فصل ها را پوشش دهد. مسکن، جمعیت و اقتصاد بایستی موضوع یک مطالعه تلفیقی قرار گیرند زیرا پویایی آنها به شدت مرتبط با یکدیگر است. یک سند فراگیر از تحلیل های زیست محیطی همچنین امکان به کارگیری ابزارهای عملیاتی کاراتری را می دهد. کمیته راهبردی می تواند از طریق شرکت منظم در جلسات پیشرفت کارها، پیشرفت این گزارش سفید را دنبال نماید. حتی اگر قبلا" کار شروع شده باشد، نشستها می تواند به منظور مقابله طرح تهران با پیشنهاداتی که قبلا" بیان شده، تشکیل شود و در همان زمان طرح جامع و طرح های دیگر نیز در آن بهینه گردند. در سایه تشکیل چنین جلساتی، عناصری که برای نهایی کردن طرح و ارائه ابزارهای عملیاتی لازمند به ظهور می رسند. طرح شهر نیز خواهد توانست بر مبنای موضوعات فراگیر و نه بر مبنای دیدگاههای جداگانه بیان شود.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	در زمینه توسعه و برنامه ریزی شهری دو وزارتخانه نقش عمده ایفا می‌نمایند: وزارت مسکن و شهر سازی و وزارت کشور. وزارت مسکن و شهرسازی توانایی تهیه برنامه های توسعه شهری از سطح ملی تا سطح محلی (شهرهای بالای ۵ هزار سکنه) را دارا می باشد. با یک استثنا در مورد تهران که وضعیت آن در زیر روشن شده است. وزارت مسکن بایستی اجرای این طرح ها را فراهم سازد، وزارت فوق منشاء کلیه مقررات شهری نیز می باشد. همچنین بعضی از پروژه های بزرگ را شروع و عملی می سازد. وزارت کشور مسئول نظارت بر شهرداری های محلی می

		باشد. همچنین مسئول امور حمل و نقل و جابجایی نیز می باشد. علاوه بر آن تعدادی سازمان های میان بخشی وجود دارند که نقش مهمی در تعیین سیاست های شهری ایفا می کنند. شورای عالی ترافیک و حمل ونقل وابسته به وزارت کشور است. این نهاد بین وزارتی امکان می دهد که ارتباط بین شهرسازی و حمل و نقل، بخصوص از طریق دخالت شدید وزارت مسکن و شهرسازی فراهم گردد. این شورا همه پروژه های مهم برای حمل و نقل را تصویب کرده و سیاست های حمل و نقلی را برای شهرهای ایران تعیین می کند. شورای عالی شهر سازی و معماری تمام ضوابط جدید شهرسازی و تمام طرح های توسعه شهری و همه پروژه های بزرگ را تصویب و تائید می کند. این شورا از ۱۱ وزیر تشکیل شده و بالاترین مقام تصمیم گیری در برنامه ریزی و توسعه شهری می باشد. کمیسیون ماده پنج (بین وزارتخانه ای) در تهیه طرح های تفصیلی مناطق شهرداری نقش دارد. این کمیسیون در مورد تمام پروژه های طرح تفصیلی بخصوص پروژه های معابر شهری، نوسازی ها، پروژه های بزرگ و مخصوصا" تغییرات کاربری زمین نظر می دهد. سرانجام سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور سیاست های بزرگ دولتی برای کشور به ویژه در قالب برنامه های ملی معین می نماید.
	ضعف:	دولت ایران دولتی قوی و متمرکز است که میدان عمل بسیار اندکی در اختیار مسئولان محلی گذاشته است. سازمان شهرداری ها نقش با نفوذ دولت را منعکس می کند:گرچه از سال ۱۹۹۹ تاکنون، اعضای شورای شهر به وسیله رای مردم شهر تعیین می شوند (تنها ۱۵ نماینده برای ۷ میلیون سکنه شهر تهران)، اما انتخاب شهردار که اداره شهر تحت کنترل او می باشد به وسیله شورای شهر باید به تائید وزارت کشور برسد. تفاوتی در اینجا بین شورای شهر که انتخابی است و شهرداری که یک سازمان اداری است آشکار می شود. همچنین

		باید توجه کرد که بسیاری از خدمات به بخش خصوصی واگذار شده اند مانند تهیه پروژه های شهرسازی مختلف که به شرکت های مشاور خصوصی داده می شود. شهرداری ها باید ضوابطی را که به وسیله وزارت مسکن و شهرسازی تهیه شده اند اجرا کنند و در اجرای برنامه ها در سطوح مختلف شرکت کنند. شهرداری ها همچنین مسئول فراهم کردن خدمات شهری به ویژه خدمات فرهنگی و اجتماعی و ایجاد ساختار زیر بنایی لازم که برای زندگی روزمره شهروندان ضروری است، می باشند. شهرداری تهران از اکنون به بعد اجازه تهیه طرح جامع شهر تهران (البته با مشارکت دولت) را دارد. توافق نامه ای برای تدوین این کار مشترک (تهیه طرح جامع و تفصیلی) بین وزارت مسکن و شهرسازی، شهرداری تهران و شورای شهر تهران در سپتامبر ۲۰۰۳ (شهریور ۱۳۸۲) امضاء شده است. مرکز تحقیقات و برنامه ریزی شهر تهران RPCTبه منظور همکاری این نهادها با یکدیگر ، مسئولیت پذیرفته است. علاوه بر این، ۲۲ منطقه شهرداری در حال حاضر در طرح های تفصیلی حوزه های خودشان با مشاورین همکاری می کنند
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	رویکرد فعلی: نوآوری ها رویکرد فعلی همانگونه که به وسیله مقامات معرفی می شود در مقایسه با گذشته یک نقطه عطف می باشد. در سطح سازمانی یک همکاری جدید بین دولت، شورای شهر و شهرداری تهران بوجود آمده است که روش سنتی گذشته دولتی کنار گذاشته شده است. شهرداری های مناطق در حال حاضر در طرح های تفصیلی مناطق خودشان همکاری می کنند. این شهرداری ها در حوزه اختیارات خود همکاری نزدیک با شرکت‌های مشاور دارند. در سطح تهیه طرحها به جای یک شرکت مشاور واحد، انتخاب آنها براساس تقسیم بندی مناطق شهرداری و موضوعات مورد مطالعه صورت گرفته است.

		در سطح محتوی، رویکردها متقاطع بوده و از نگرش های مجرد و بخشی اجتناب شده است. تلاشی برای هماهنگی به چشم می خورد.
	ضعف:	موارد جدید شهری موجب شدند ضرورت تهیه طرح جامع جدید احساس شود: -هیچ طرح جامعی به طور کامل اجرا نشده و ابزارهای عملیاتی لازم ایجاد نشده بود. -ایجاد نوعی شهرسازی همراه با هرج و مرج که حاصل ساخت و سازهای غیر قانونی و عدم رعایت قوانین شهر سازی بوده است. -تراکم و ازدحام بسیار واضح در سامانه عبور و مرور و به ویژه در بزرگراه ها. این مشاهدات مبنای اصلی ایجاد طرح جامع جدید شد اگرچه مشکلات دیگری نیز از سوی کارشناسان مطرح می شود. در اولین نکته، تاکید بر اصلاح شیوه تهیه طرح، برای در اختیار گذاردن ابزار مناسب جهت اجرای طرحها به مقامات مسئول وجود دارد. نکته دوم این موضوع را روشن می کند که چرا جدا از همه مسائل، اولویت اول به کاربری زمین و منطقه بندی (زونینگ) داده می شود تا شرایط توسعه شهری پایدار را در تهران تضمین کند. نکته آخر بحث میان طرفداران حمل و نقل عمومی و حمل و نقل با اتومبیل را مطرح می کند. طرفداران تردد با اتومبیل های شخصی تمایل دارند که شبکه شطرنجی بزرگراه ها که از سال ۱۹۶۸ (۱۳۴۷) طرح ریزی شده به پایان برسد.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	در سطح روش شناسی تهیه طرح جامع و طرح های تفصیلی به صورت همزمان انجام می شود که هرگز قبلا به این شکل نبوده است. نیاز به یک هماهنگی در سطح محلی وکلی وجود دارد. مشکل ترین نکاتی که به جنبه های روش شناسی بر می گردد روش شناسی، تطابق و محدودیت های طرح های تفصیلی محلی

		بررسی نزدیکتر واقعیات محلی ممکن است عناصر ویژه و مجزای شهر را مشخص کند و در مقایسه، جنبه های مشترک (چشم اندازها) و جنبه های تضاد (شرایط اجتماعی، قومی و غیره) را روشن می سازد. تشخیص های ارائه شده به نظر نمی رسد که بصورت روشن و تدوین شده ای و با شیوه ای مشابه در مناطق مختلف انجام شده باشد.
	ضعف:	امکان تشخیص نقاط مثبت و نقاط ضعف در هر منطقه وجود نداشت و حتی توجیه کردن گزینه ها در قالب پروژه امکان پذیر نبود. جنبه قابل بحث دیگر در مورد روش بررسی این است که بدون شک این کار با سرعت انجام گرفته و جنبه های ضوابط کاربری زمین بدون تامل کافی بررسی شده اند. در نتیجه پیشنهادها بیشتر متمرکز بر قطعات زمین (قابل ساخت) هستند و دیگر جنبه هایی را که یک طرح جامع باید به آن بپردازد فراموش کرده اند به عنوان مثال چشم اندازهای وسیع شهری بررسی نشده اند (چگونه از نظر محلی شهر را با توجه به ویژگیهای جغرافیایی آن (کوه ها) توسعه دهیم. موضوع فضای باز به عنوان یک مقوله همگانی برای شهر و مانند یک فضای اجتماعی باید سازماندهی شود، نه اینکه به صورت ما به ازای ترافیکی و بدون تفکر و فقط در غالب ناحیه و منطقه بررسی شود. در مقیاس کوچکتر بعضی بخش های شهر که منظره های کوچک را تشکیل می دهند نیز می توانند موضوع اقدامات توسعه و حفاظت باشند (مانند روستاهای موجود در منطقه ۱۰) این کار با کمک به مالکان در باز زنده سازی ساختمانهایشان می تواند صورت گیرد. این مثال ها نشان می دهند که تنوع گسترده ای در سطح تفکرات وجود دارد و اگر یکی از آنها توجهی به پروژه های فنی مانند عریض تر شدن عمومی خیابان ها نکند، می تواند حداقل از طریق برداشتن کوچه هایی با جوی آب، عریض تر کردن خیابان های تجاری و کوچه های غیر معمول که حاکی از یک تاریخ محلی هستند بطرف ساختار محلی حرکت کنند.

		فقدان موضوعات چند وجهی فقدان اهداف روشن در حمایت از طرح ها مشخص نمی سازد که آنها به چه جهت گیریهای آشکار یا غیر آشکار پاسخ می دهند: از نظر چشم انداز همانگونه که گفته شد، اما وسیع تر، از نظر سیاست های خانه سازی (آیا لازم است که این تعداد خانه ساخته شود و این خانه ها برای چه کسانی است؟) از نظر فعالیت ها (یک قطب یا چند قطب؟ با چه تراکمی و با توجه به چه میزان سطح شبکه حمل ونقل؟) از نظر ارتباط متقابل حمل و نقل و فضاهای باز (سرمایه گذاری در حمل و نقل عمومی و فعالیت های شهری با پیاده سازی مکانهای عبور دوچرخه و نه به شکل اضافه ظرفیت شبکه راهها)
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		محدوده ها / مرزها ارتباط نمادین، اجتماعی و عملکردی نظام محدوده ها در بین مناطق چیست؟ چگونه می توان محدوده های اداری را که همانند یک مرکز و یک پیرامون (جغرافیایی) در هر منطقه بنیان نهاده شده اند را نادیده بگیریم در صورتی که چشم انداز و مرکزیت انسانی توجهی به این امر ندارد. (مرکز یک محدوده نمی تواند در مرز دو منطقه باشد؟). به عنوان مثال خیابان یک عامل پایه ای شهری می باشد و که از یک تهی و دو کناره تشکیل یافته است . محدوده مناطق که منطبق با محور خیابانهاست، نفی این واحد فضایی و اجتماعی است. سلسله مراتب اسناد برنامه ریزی شهری چه جهت گیری هایی منبعث طرح مجموعه شهری تهران، برنامه ملی پنج ساله، برنامه ریزی منطقه ای، برنامه های حمل و نقل و غیره وجود دارد؟ به عنوان مثال رشد گسترده شهری که در طرح تفصیلی منطقه ۲۲ وجود دارد و امروز مقدار کمی از آن محقق شده بنظر می رسد که در تضاد با جهت گیری کلان شهری که مخالف با گسترش خطی شهر به سوی غرب است می باشد. چگونه و چه موقع دولت التزام یا ممنوعیتی را در این مورد اعلام می کند و یا به چه شکلی مورد بررسی و پرسش و پاسخ قرار می دهد؟

برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	در کوتاه مدت، لازم است که امکانات نواحی مختلف با توجه به عملکردهای مختلف شهری تعریف شوند. به ویژه عملکردهای برتر کلان شهر و مرکز آن باید تعریف شوند. یک تجزیه و تحلیل (حتی اگر مختصر باشد) در مورد نظام موجود و بالقوه مراکز شهری برای این تفکر مفید خواهد بود. عناصر مورد اشاره در کلان شهرهای دیگر جهان می توانند برای کمک به کمیت بخشیدن و کیفیت بخشیدن نیازهای کلان شهری مانند تهران استفاده شوند و می توانند یک شبکه از معیارهای منطقه بندی را تعریف کنند. این کار می تواند در شفاف کردن بعضی انتخاب ها مانند آینده منطقه ۲۲ مفید باشد. کار تجزیه و تحلیل شهری می تواند با بررسی پتانسیل های نوسازی شهری در ارتباط با شبکه مترو شهری و در ارتباط با شبکه منطقه ای کارآمد در آینده (قطارهای شهری) همراه شود: -پتانسیل های اطراف قطب های مبادلاتی موجود (ایستگاه تهران-کرج، ترمینال غرب) و یا قطب های آینده (بهشتی- آزادی) -زمین های بزرگی که به وسیله نیروهای نظامی اشغال شده است (به عنوان مثال فرودگاه قلعه مرغی) -پتانسیل هایی که ناشی از طولانی تر شدن شبکه متروی زیر زمینی می باشند -اثرات ایجاد یک ارتباط سریع بین شمال تهران، مرکز تهران، اسلامشهر، رباط کریم و فرودگاه امام خمینی نیز برای مطالعه جالب خواهند بود. مطالعه تأثیرات ارزیابی اثرات بعضی گزینش ها که در طرح کلان شهر پیش بینی شده اند می تواند جالب باشد. مانند اثرات محیطی گزینه های مختلف الگوهای اسکان، اثرات شهری و اقتصادی فرودگاه جدید در محیط پیرامون آن، اثرات پروژه های جاده ها (جاده کمربندی کلان شهر و جاده های منتهی به دریای خزر)

	چشم اندازها طیف دیگر کارها می تواند مربوط به حفظ و تقویت چشم اندازهای کلان شهر باشد (البزر، دره های کن، کرج، دشت های کشاورزی، ارتباط بین کوه ها و دشت ها، حفظ کریدورهای چشم اندازها، مدیریت کریدورهای بوم شناختی، تحقق شبکه های سبز و آبی (آب) به ویژه در ابعاد بوم شناختی، اقتصادی و هویتی خود آنها. این اقدامات می تواند به مطالعاتی در مورد آینده حریم حفاظتی تهران که اهمیت فوق العاده برای تهران و شهرهای مجاور آن دارد متصل شود. این موضوع بسیار مهم است که مقامات شهرها و جوامع روستایی اطراف تهران در بحث مربوط به طرح جامع تهران شرکت کنند و نظراتشان در مورد توسعه و گسترش تهران بزرگ شنیده شود.

۲- اپور،

ردیف	۲
نویسنده/ نویسندگان	اپور (آتلیه شهرسازی پاریس)
عنوان مقاله	خلاصه گزارش ارزیابی آتلیه شهرسازی پاریس (APUR)از طرح جامع شهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	منظر، آذر، شماره ۲، ۶۴ -۶۹
چکیده مقاله	آن چه در پی می آید خلاصه ای از «ارزیابی علمی موسسه شهرسازی پاریس(APUR)از طرح جامع شهر تهران» است که(APUR) در سال ۸۵-۱۳۸۴ هم زمان با روند تهیه طرح جامع تدوین کرد و توسط خبرگزاری دانشجویان ایران(ISNA) در اردیبهشت ماه ۱۳۸۵ انتشار یافت. مأموریت موسسه در چارچوب قراردادی که با عنوان

	همکاری فنی با مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران (RPCT) در بهمن ماه ۱۳۸۳ به امضاء رسیده بود، انجام گرفت؛ اهداف آن، ارزیابی و ارائه پیشنهاد درباره اهداف طرح و برنامه های مربوط به تهران، فرایند تهیه طرح ها، رویکرد مطالعات گوناگون و هماهنگی آن ها، راهبردها برای آماده سازیGIS و کمک به پردازش داده ها در قالب یک گزارش فنی برای طرح جامع و طرح های تفصیلی مناطق شهر تهران بود.
نتیجه‌گیری مقاله	نتیجه گیری برای جمع بندی، رهنمودهایی که می تواند در تقویت کار برنامه ریزی در حال اجرای تهران کمک رساند ارائه می شود. انجام کاری تلفیقی و تکمیلی برروی مطالعات تشخیص از طریق یک طرح کلی طرح کلی به عنوان ابزاری برای تحلیل تشخیص در مقیاس کلی تشخیص در مقیاس محلیً برای توسعه کلیه مناطق و شهر در تشخیص های محلی و کلی، سناریوهای جایگزین به وجود می آورد، این تعامل دائمی بین مقیاس های مختلف، عمدتا کلیت آن بسیار اساسی می باشد. در این سطح از تفکر است که می توان سناریوهای گوناگون تهیه کرد تا به سؤالات و مشکلات پاسخ داده شود. مکمل مطالعات با این حال یک تلاش بزرگ دیگر برای بررسی های اقتصادی – اجتماعی لازم است؛ چرا که طرح جامع و همچنین طرح های تفصیلی نمی تواند فقط به موضوع کاربری زمین و زونینگ بپردازد. زیرا قبل از هر چیز باید به ساکنین شهر بپردازند. مطالعات مربوط به جمعیت، مسکن، بازار مستغلات، فعالیت های اقتصادی در درک از یک شهر و ساکنان آن مهم هستند. بین جمعیت و محیط شهری که در حقیقت شهر را می سازد تعامل وجود دارد. در خصوص مسایل زیست محیطی، اطلاعات بیشتری در مورد آلودگی

		هوا، مزاحمت های صوتی، مدیریت زباله ها، آب آشامیدنی به همراه توصیف بهتر در مقیاس های مناسب بسیار مفید خواهد بود. مسکن، جمعیت و اقتصاد بایستی موضوع یک مطالعه تلفیقی قرار گیرد، زیرا پویایی آن ها به شدت مرتبط با یکدیگر است. با این اوصاف وجود گروه های کاری ۶ تا ۸ نفره برای تعیین سیاست های موضوعی شهر ضروری می باشد. تشکیل یک کمیته راهبردی برای ارزیابی نتایج کارگروه ها و تدوین ایده شهر
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	در زمینه توسعه و برنامه ریزی شهری در ایران و تهران تنها سه حوزه از ساختار جامعه ، دولت، شهرداری و شرکت های مشاور، نقش دارد. اولین طرح جامع تهران در سال ۱۳۴۷ به صورت مشترک توسط «شرکت مهندسین مشاور فرمانفرمائیان و همکاران» و «ویکتور گروئن» (Victor Groen) شهرساز آمریکایی تهیه شده بود. این طرح، توسعه شهری را به صورت خوشه ای بیان می کرد و مشتمل بر مناطق خودگردانی بود که به وسیله بزرگ راه های درون شهری به هم وصل می شدند. این تنها قسمتی از طرح جامع قدیمی است که انجام شد. طرح جامع مذکور در سال ۱۳۷۰ توسط شرکت مشاور «آتک» اصلاح و ساماندهی شد. این طرح، تهران را به ۵ ناحیه جغرافیایی -عملکردی تقسیم می کرد. مرکز بازرگانی (CBD) در شمال در اطراف عباس آباد، شرق برای تجارت و صنایع، مرکز با خصوصیات و ویژگی های تاریخی و میراثی، جنوب به عنوان یک مرکز مذهبی و دست آخر قسمت غرب که قرار بود بخش فعالیت های ورزشی و مراکز تفریحی باشد. این سازماندهی چند مرکزی هرگز در عمل به وجود نیامد
	ضعف:	از آن جا که هیچ یک از دو طرح جامع به طور کامل اجرا نشد از یک سو نوعی شهرسازی همراه با هرج و مرج حاصل از ساخت وسازهای غیرقانونی به وجود آمده بود. از سوی

		دیگر تراکم و ازدحام بسیار واضحی در سامانه عبور و مرور به ویژه در بزرگراه ها به وجود آمده بود. رویکرد فعلی در مقایسه با گذشته یک نقطه عطف می باشد؛ در سطح سازمانی همکاری جدید بین دولت، شورای شهر و شهرداری تهران به وجود آمده و روش سنتی گذشته دولتی کنار گذاشته شده است. در سطح تهیه طرح ها به جای یک شرکت مشاور واحد، انتخاب آن ها بر اساس تقسیم بندی مناطق شهرداری و موضوعات مورد مطالعه صورت گرفته است. در سطح محتوا، رویکردها متقاطع بوده و از نگرش های مجرد و بخشی اجتناب شده است و در سطح روش شناسی تهیه طرح جامع و طرح های تفصیلی به صورت همزمان انجام می شود که هرگز قبلا به این شکل نبوده است که این روش نیاز به یک هماهنگی در سطح محلی و کلی دارد
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	آن چه که روشن و واضح به نظر می رسد این است که طرح جامع یک نگرش کلی از تهران را تبیین خواهد کرد. این طرح با کار بر روی خصوصیات هویتی تهران و همچنین عناصر لازم از پروژه های آتی پشتیبانی و تأمین می شود. امید می رود در نتیجه کار مداوم رفت و برگشت در مقیاس های کلی و محلی، این انسجام حاصل شود. مقیدکردن ساخت وساز به قوانین کارآمد و روشن، با استفاده از نقشه های پهنه بندی، اولین هدف طرح جامع به نظر می رسد. با توجه به بی برنامگی های بسیار در گسترش شهر، به نظر مدیریت بهتر کاربری اراضی و ساخت وساز از دید شهرداری تهران، مقدم بر هر اقدام یا طرح دیگری است تا کارکرد شهر به صورت یک کلیت تضمین شود.
	ضعف:	طرح مجموع شهری تهران که حاصل مطالعه و بررسی در بین سال های ۱۳۷۸-۱۳۷۴ بوده است باید چارچوب تهیه طرح جامع شهر تهران باشد. این طرح، متمرکز بر فرضیه های جمعیتی و فضایی مربوط به رشد شهر در مقیاس استان می باشد. هدف رویکرد جمعیتی، پاسخ به این سؤال بوده که:

		ساکنان آینده تهران کجا زندگی کنند؟ رویکرد سازماندهی شهری که برای سال ۱۳۹۹ پیشنهاد شده، هشت قطب توسعه با هدف «تمرکز زدایی مسکن» در شعاع ۷۰ تا ۱۰۰ کیلومتری از مرکز تهران را مشخص می کند. در این برنامه از جنبه های اقتصادی، اجتماعی، مناظر و فضاهای طبیعی، جایگاه تهران در سطح بین المللی، ملی و منطقه ای، ارائه راه حل و امکانات مرتبط با اجرای طرح، بحثی مطرح نشده همچنین به خصوصیات حمل و نقل نیز خیلی کم پرداخته شده است.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	در کوتاه‌مدت لازم است که نتیجه کار متخصصان و مشاوران مختلف حتی اگر نهایی هم نشده باشند مورد بحث و مذاکره قرار گیرد تا طرح جامع تهران بر بستری مشارکتی و یکپارچه تهیه شود. برهم نهی موضوعی طرح‌های زیربنایی یا تسهیلات وسیع، تصمیمات عمده شهرسازی، پروژه های تجاری و غیره روی یک نقشه می تواند دانیم که آیا بایستی روی این اسناد جهت تدوین یک راهنمای مشترک که نشان دهنده رویکرد مشترک همگانی است، کار کرد یا خیر؟
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		طرح جامع، مطالعات فرادست، هماهنگی در سطح مناطق و راهبرد توسعه شهری(CDS)، هر کدام از این گروه ها در توصیف رهنمودهای اجتماعی اقتصادی نقش ایفا می نماید. تحقق سرفصل های «مطالعات فرادست» مرحله ای تعیین کننده در آسیب شناسی خواهد بود. این سرفصل ها عبارت است از : ۱-دورنمای آتی تهران از دید مردم، کارشناسان و گروه های ذی نفع، دورنمای تمرکز زدایی از تهران و دورنمای نقش ملی و بین المللی تهران از جنبه های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ۲-بازبینی مطالعات راهبردی «طرح مجموعه شهری تهران» و عوامل تأثیرگذار در تغییرات جمعیتی، بازبینی

	دورنما و راهبردهای سهم جمعیتی در تهران و حوزه های دیگر و بازبینی پیش شرط ها و واقعی کردن شرایط راهبردهای توسعه، مانند مدیریت شهری و تأمین مسکن و سرانجام تهیه گزارش دورنمای آتی و راهبردهای توسعه تهران از دیدگاه منطقه ای
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	دون شک این کار با سرعت انجام گرفته و ضوابط کاربری زمینه بدون تأمل کافی بررسی شده اند. در نتیجه پیشنهادها بیشتر متمرکز بر قطعات زمین (قابل ساخت) است و جنبه های دیگری را که یک طرح جامع باید به آن بپردازد فراموش کرده اند. به عنوان مثال چشم اندازهای وسیع شهری بررسی نشده اند؛ فضای باز یک مقوله همگانی است ولی نقش بالقوه تهران را در سطح ملی و بین المللی بررسی کند، موقعیت شهر تهران در منطقه کلانشهری را تحلیل کند و راهبرد توسعه شهری (CDS) را رویکرد اصلی فراگیر و به عنوان یک سنتز از مطالعات فرادست قرار دهد

۳- آریان‌مهر و دیگران، ۱۳۹۹

ردیف	۳
نویسنده/ نویسندگان	آریان مهر، علیرضا؛ محمودی، مهدی؛ پورمهابادیان، الهام
عنوان مقاله	ارزیابی معیارهای برنامه‌ریزی بناهای بلندمرتبه از دیدگاه زیباشناسی منظر در راستای طرح جامع شهری و برنامه ریزی سیستمی
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	موردپژوهی: منطقه ۲۲ تهران، جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، زمستان ۱۳۹۹، سال یازدهم ، شماره ۱، ۸۴۴ – ۸۶۷.
چکیده مقاله	منظر شهری به عنوان یک از مهم ترین مباحث شهری باید همواره خنده های بصری و زیبایی شناختی خود را حفظ نماید. یکی از مهم ترین مسائلی که نظر طراحان شهری را به نموده مسئله منظر مینی شهر و اغتشاش بصری آن است. از

	سویی دیگر، جغرافیای شهرها سرشار از بناهای بلند مرتبه و اصول و معیارهایی است که می بایست در طراحی کلانشهرها مورد بررسی و توجه قرار گیرد. بر همین اساس، تحقیق حاضر به بررسی دیدگاه های زیباشناسی در مقوله منظر شهری و تأثیر آن بر ساختمان های بلند مرتبه می پردازد. در این ضمن فراخوانی معیارهای بلند مرت بلند مرتبه سازی از دیدگاه نظریه پردازان، متخصصین معمار و شهرساز و همچنین ساکنین و غیر ساکنین بهره برداری شود و شود و به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده های روش های کیفی و کمی به صورت توامان به کار برده شده است. بدین صورت که برای تجزیه و تحلیل داده های کیفی از روش تحلیلی گیر و جهت آنالیز داده های میدانی از نرم افزار تحلیل آماری SPSS استفاده شده است. یافته های این تحقیق نشان می دهد که در برنامه ریزی ها و طرح های شهری در حوزه جغرافیای شهرها باید نسبت به طراحی و ساخت بناهای بلند مرتبه به نحوی اقدام نمود که به سیما و منظر شهری مطلوب کمک نماید درام ساد در این خصوصی تدوین اصول و ضوابط ساخت ساختمان های بلند مرتبه توسط مدیریت شهری و وزارت راه و شهرسازی متناسب با ویژگی های هر شهر توصیه می شود. در پایان نیز اولویت های معیاربندی زیباشناسی منظر شهری در جغرافیای کلانشهرها مورد اشاره قرار گرفته است
نتیجه‌گیری مقاله	نگرش کل گرا به جای نگرش اتمیسم با جزء گرا موضوعی بوده است که در چند دهه اخیر در اکثر علوم مطرح بوده است. شناخت پدیده ها بدون توجه به کل ابتر میماند. امروزه نه فلسفه که ذات و کنیه اشیا را مورد بررسی قرار می دهد و نه علم که صرفا نمودهای ظاهر آن را تشریح می کند؛ به تنهایی چاره ساز نیستند. از طرفی باید بیان کرد نه تنها عین اشیا و ظاهر آنها، بلکه جوهر آنان نیز در حال حرکت و تغییر و تحول است. بنابراین بایستی وحدتی بین روش های

	شناخت و هماهنگی بین علوم عقلی نقلی ایجاد گردد. به نظر می رسد روش سیستمی تا حد زیادی در این امر موفق بوده است. کلان نگری در حوزه معماری و شهرسازی نیز میتواند نظریه پردازان این حوزه را در رفع اسیبهای فرهنگی و هویتی کمک کند چرا که تجزیه کردن و نگاه خرد در حوزه اجرا و آموزش نوعی آشفتگی را به همراه آورده است که امکان معرفت به آثار و کسب حقیقت را مشکل نموده است. نگرش سیستمی قبل از هر چیزی وحدتی ایجاد میکند بین اندیشه هایی که در نقادی آثار بکار می روند. با توجه به نتایج تحقیق نتیجه گیری میشود که از نظر متخصصین بلند مرتبه های عرفان و آرتمیس تاثیر کمی بر ارزیابی معیارهای برنامه ریزی ۸۶۵ بناهای بلند مرتبه زیبایی منظر شهری داشته اند زیرا میانگین تاثیر این دو برج کمتر از ۳ شده است و همچنین مقدار معناداری برای هر دو برج کمتر از ۰۵/۰ شده است و بر این اساس باید چنین گفت که میزان تاثیر این دو برج بر زیبایی منظر شهری از حد متوسط کمتر می باشد. این نتیجه برای شهروندان برج عرفان نیز برقرار است زیرا میانگین این تاثیر برابر با ۲۴/۲ شده است و مقدار معناداری آن نیز کمتر از ۰۵/۰ شده است. اما از نظر شهروندان برج آرتمیس میزان تاثیر این برج بر زیبایی منظر شهری در حد متوسط میباشد زیرا مقدار میانگین مورد نظر برابر با ۰۱/۳ شده است که بسیار نزدیک به عدد ۳ شده است و علاوه براین مقدار معناداری این آزمون برابر با ۵۰۳/۰ شده است و نشان از این دارد که میزان تاثیر این برج بر زیبایی منظر شهری از حد متوسط اختلاف معناداری ندارد. نتایج استفاده از آزمون تی مستقل برای مقایسه نسبت تاثیر گذاری زیباشناسی در بناهای بلند مرتبه از نوع خوشه ای و منفرد نشان میدهد از نظر متخصصین نسبت تاثیرگذاری زیباشناسی در بناهای بلند مرتبه از نوع خوشه ای و مفرد با هم تفاوت معناداری ندارد و در سطح ۰۵/۰ با هم برابر می باشند. اما از نظر

	شهروندان نسبت تاثیر گذار زیباشناسی در بناهای بلند مرتبه از نوع خوشه ای و منفرد با هم تفاوت معناداری دارد. زیرا مقدار معناداری کمتر از ۰۵/۰ شده است. در نتیجه نسبت تاثیر گذاری این دو نوع بلند مرتبه بر زیباشناسی شهر در یک سطح نمیباشند. لذا به این نتایج پی برده می شود که از نظر شهروندان بین تاثیر گذاری معیار ارتفاع و مقیاس بر زیبایی بنای بلند مرتبه منفرد و خوشه ای تفاوت معناداری وجود ندارد و از اثرگذاری یکسانی برخوردارند اما بین تاثیر گذاری ویژگیهای کالبدی تناسبات فرم، رنگ، مصالح، نحوه ی طراحی و خط آسمان بر زیبایی بنای بلند مرتبه منفرد و خوشه ای تفاوت معناداری وجود دارد به گونه ای که این معیارها در برج آرتمیس از اثرگذاری بیشتری نسبت به برج عرفان بر زیبایی بنای بلند مرتبه منفرد و خوشه ای برخوردار می باشند. در پژوهش های مرتبط با مقوله زیبایی شناسی ابنیه بلند مرتبه در منظر شهری مشخص گردید که معیارهایی نظیر خط آسمان تناسبات، ارتفاع و مقیاس انسانی فرم . مصالح، رنگ نحوه و سبک . طراحی بنا زیر مجموعه عوامل زیبایی شناسی کالبدی بناهای بلند مرتبه جای میگیرند. باید به این نکته توجه داشت که علاوه بر معیارهای فوق الذکر توجه به عوامل دیگری همچون «نحوه ی مکان یابی و استقرار بناهای بلند در فضای شهری نوع همجواری آنها نسبت به یکدیگر و نسبت به سایر بناها و عناصر شهری دید و چشم انداز از این ساختمانها به اطراف حسن محصوریت فضایی و چگونگی پیوند آنها با زمینه نیز می تواند در ارتقا با کاهش کیفیت منظر شهری تاثیر گذار باشد. بر اساس نتایج حاصل از آنالیز داده های حاصل از پرسشنامه مشخص گردید که تاثیر ابنیه بلند مرتبه مسکونی عرفان و آرتمیس بر زیبایی منظر شهری منطقه ۲۲ تهران بر اساس نظر شهروندان و متخصصان به این صورت می باشد . نظر متخصصین بلند مرتبه های عرفان و آرتمیس تاثیر کمی

	بر زیبایی منظر شهری منطقه ۲۲ دارند. این نتیجه برای شهروندان برج عرفان نیز برقرار است اما از نظر شهروندان برج آرتمیس، میزان تاثیرگذاری این برج بر زیبایی منظر شهری در حد متوسط می‌باشد. همچنین یافته های تحقیق در مورد بناهای بلند مرتبه از نوع خوشه ای و منفرد نسبت تاثیرگذاری زیباشناسی در مقایسه با هم در منظر شهری نشان میدهد این امر به یک طراحی دقیق و همه جانبه نیاز دارد. معیارهای گوناگونی را باید در طراحی یک بنای بلند در نظر گرفت. هر چند طرح یک بنای بلند. حاصل نهایی فرآیند پیچیده ای است که عناصر آن بر هم تاثیر متقابل دارند و عوامل متعددی از جمله ویژگی های فرهنگی اجتماعی و اقتصادی در آن موثرند اما با رعایت اصول و معیارهای حاصل از پژوهشهای بنیادی کاربردی در زمینه ی طراحی معماری و شهرسازی میتوان امکان استفاده ی مناسب و مطلوب از بناهای بلند را ایجاد نمود یافته های این تحقیق نشان می دهد در مقوله ی زیبایی شناسی برج های منفرد دارای این قابلیت هستند که به دلیل فرم شاخص تأثیر زیبایی شناسی زیادی را در محیط اطراف بگذارند. از سوی دیگر در برج های خوشه ای این قابلیت وجود دارد که به دلیل تکرار بتوانند به راحتی با تناسبات محیطی هماهنگ شوند و از این طریق بتوان خط آسمان هماهنگی خلق کرد اما از سوی دیگر در برخی موارد این تکرار می تواند موجب کسالت بیننده شود. بر اساس نتایج حاصل از آنالیز داده های حاصل از پرسشنامه مشخص گردید، از نظر متخصصین در نسبت تاثیرگذاری زیبایی شناسی بناهای بلند مرتبه مسکونی از نوع خوشه ای (عرفان) و منفرد (آرتمیس) تفاوت معناداری وجود ندارند اما از نظر شهروندان در نسبت تاثیرگذاری زیبایی شناسی بناهای بلند مرتبه مسکونی از نوع خوشه ای و منفرد تفاوت معناداری وجود دارد به نحوی که نسبت تاثیر گذاری بلند مرتبه مسکونی نوع منفرد بر زیباشناسی شهر بیشتر از

		نسبت تاثیرگذاری بلند مرتبه مسکونی نوع خوشه ای می باشد. در مجموع باید اشاره کرد که در برنامه ریزی ها و طرح های شهری باید نسبت به طراحی و ساخت بناهای بلند مرتبه به نحوی اقدام نمود که به سیما و منظر شهری مطلوب کمک نماید. در این خصوص تدوین اصول و ضوابط ساخت ساختمانهای بلند مرتبه توسط مدیریت شهری و وزارت راه و شهرسازی متناسب با ویژگیهای هر شهر توصیه می شود.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	برنامه ریزی سیستمی رویکرد منظر شهری زیباشناسی و جغرافیای شهری زیبا شناسی کالبدی ابنیه بلند مرتبه در منظر شهری
	ضعف:	بلند مرتبه سازی تراکم
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		بافت جمعیتی تراکم بودجه
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		اصلاح در نظرات بافت و مصالح مورد استفاده تجدید نظر در تراکم و بلند مرتبه سازی

۴- اسمعیل‌پور گنجی، ۱۳۹۷

ردیف	۴
نویسنده/ نویسندگان	اسمعیل پور گنجی، حسین و هندیانی، عبدالله و صفوی، بیژن
عنوان مقاله	بررسی نقش پدافند غیرعامل در طرح جامع شهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	ششمین کنفرانس بین المللی عمران ، معماری و توسعه اقتصاد شهری (۱۳۹۷)
چکیده مقاله	طرح جامع شهر تهران، سند راهبردی برای توسعه پایدار و هماهنگ کالن شهر تهران است. در این طرح با توجه به جایگاه و نقش جهانی، ملی و منطقه ای تهران، چشم انداز توسعه این کلان شهر ترسیم شده و راهبردهای تحقق آن (زیست محیطی، اجتماعی-اقتصادی و کالبدی) در زمینه های مختلف نیز مشخص شده است. پدافند غیرعامل به معنای کاهش آسیب پذیری در هنگام بحران، بدون استفاده از اقدامات نظامی و صرفا با بهره گیری از فعالیت های غیرنظامی، فنی و مدیریتی است. در پدافند غیرعامل تمام نهادها، نیروها، سازمان ها، صنایع و حتی مردم عادی میتوانند نقش موثری ایفا کنند. در واقع پدافند غیرعامل مجموعه ای از برنامه ریزی ها، طراحی ها و اقدامات است که باعث کاهش آسیب پذیری درمقابل تهدیدات دشمن میشود. در این پژوهش کاربردی اولا طرح جامع شهر و تاریخچه آن مورد بررسی قرار گرفت؛ ثانیا چیستی دفاع غیرعامل مطرح گردد و تعاریف، اصول و الزامات آن بیان گردید؛ و درنهایت با استخراج معیارها و شاخص های سنجش پدافند غیرعامل و آسیب پذیری شهر، به روش پیمایشی از نمونه آماری کارشناسان آگاه و مسلط به طرح جامع، این طرح با تاکید بر پدافند غیرعامل مورد بررسی و کنکاش قرار گرفت و از طریق آزمون مقایسه میانگین باینومینال و آزمون فریدمن، نقش اصول و اهداف پدافند غیرعامل در این طرح تحلیل گردید.

		نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که درخصوص جمعیت، سازمان فضایی و بخشی از موارد مربوط به ساخت وساز، طرح جامع نیاز به توجه و تمرکز بیش از پیش داشته و در بخشی از قوانین ساخت و ساز نیز به رغم تمرکز کافی شورای عالی شهرسازی و معماری ، جهت پررنگ تر شدن نقش پدافند غیرعامل و کاهش آسیب پذیری، بخش هایی از طرح جامع و تفصیلی شهر تهران نیاز به بازنگری و تجدیدنظر دارد.
نتیجه‌گیری مقاله		با توجه به اطلاعات بدست آمده ، ۲۱ نفر بالای عدد معیار و ۴۶ نفر پایین تر از عدد معیار نظر داده براساس نتایج بدست آمده و عدد آزمون معنی داری ۱۰۱۱۲ تفاوت معنی داری بین دوگروه مشاهده شده وبا توجه به تعداد بیشتر افرادی که امتیاز کمتر از معیار داده اند، فرض صفر آماری تایید می شود. یعنی در طرح جامع شهر تهران موضوع تراکم جمعیت شهر مورد توجه قرار نگرفته است. همچنین درخصوص تراکم جمعیت شهری به تفکیک مناطق مختلف، با توجه به جدول شماره ،۴ ۲۶ نفر بالای عدد معیار و ۴۱ نفر پایین تر از عدد معیار نظر داده اند براساس نتایج بدست آمده و عدد آزمون معنی داری ۱۰۱۱۹ تفاوت معنی داری بین دوگروه مشاهده نشده وبا توجه به این، فرض صفر آماری رد نمی شود. یعنی در طرح جامع شهر تهران موضوع تراکم جمعیت در مناطق مورد توجه قرارنگرفته است. از آزمون فریدمن برای اولویت بندی متغیرهای فوق استفاده شده است. مقدار کای‌اسکور محاسبه شده برابر ۱۹۰۵۳ و درجه آزادی برابر ۲ می باشد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	نتایج حاصل از تحقیق نشان می دهد در طرح جامع و طرح های ذیل آن توسعه آتی شهر و مناطق مختلف شهری بر اساس الگوی شهری و سازمان فضایی مشخص انجام نمی

		گیرد. این نتیجه نشان می دهد توجه به سازمان فضایی شهر موردتوجه کافی قرار نگرفته و از مطلوبیت لازم برخوردار نیست. پاسخ به سوالات ششم و هفتم پرسشنامه این نتیجه را حاصل می نماید. توضیح اینکه انتخاب سازمان فضایی مناسب درجهت کاهش آسیب پذیری، باتوجه به تنوع و گوناگونی الگو، از پیچیدگی های بسیار برخوردار بوده و با توجه به محدودیت های موجود در شهر و توسعه آن بدون مطلاعات لازم طی سالیان گذشته، شرایط انتخاب و پیاده سازی الگوی مناسب شهری از نگاه سیاست گذاران و برنامه ریزان شهری دشوار و بلکه ناممکن است. به هر حال اکثر مخاطبان معتقدند که در تدوین طرح جامع به نقش پدافند غیرعامل و کاهش آسیب پذیری در تدوین و انتخاب الگوی شهری توجه نشده و خروجی مطلوب در این زمینه بدست نخواهدآمد .همچنین توجه به سوالات هشتم تا دوازدهم پرسشنامه نیز تاحدی موید همین نتیجه است. از نگاه پاسخ دهندگان پیش بینی می گردد با پیاده سازی کامل طرح جامع، الگوی مناطق شهری در ۱۷درصد موارد از آسیب پذیری کم برخوردار باشند. در ۴۵ درصد موارد نیز سازمان فضایی شهر از آسیب پذیری متوسط برخوردار است. همچنین در ۳۸درصد موارد، سازمان فضایی منطقه از الگوی خطی و شعاعی تبعیت می نماید که میزان آسیب پذیری آن درصورت وقوع حوادث به مقدار زیاد خواهدبود. بنابراین همان گونه که مشهود است تنها در ۱۷درصد الگوهای شهری استخراج شده از پرسش نامه مطابق با طرح جامع، میزان آسیب پذیری شهر از باتوجه به الگوی شهر و سازمان فضایی ، کم خواهدبود و در سایر موارد منجر به آسیب متوسط و زیاد خواهدشد.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	-

روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	همچنین شهر تهران مجموعا دارای ۱۲۳ ناحیه شهری است که هرکدام از این نواحی براساس چارت مصوب نواحی شهری دارای یک رئیس اداره شهرسازی است. بنابراین مجموع بند ب جامعه آماری ۱۲۳نفر می باشد. باتوجه به موارد گفته شده جامعه آماری این پژوهش ۲۱۱ نفر است. همچنین از نگاه پاسخ دهندگان پیش بینی می گردد تراکم جمعیت در ۳۳درصد موارد کمتر از ۱۱۱نفردرهکتار باشد که در مجموع مطلوب نبوده و به نظر می رسد نقش پدافند غیرعامل با تاکید بر جمعیت در طرح جامع باید مورد بازنگری قرار گرفته و تقویت گردد. سوالات اول و دوم پرسشنامه که هم درمورد توجه به جمعیت کل شهر در طرح جامع و هم توجه به جمعیت مناطق شهری در طرح تفصیلی می باشد نیز موید این نتیجه است. یعنی از نگاه کارشناسان، مجریان و مدیران شهری متولی پیاده سازی طرح،در تدوین آن توجه به جمعیت با نگاه کاهش آسیب پذیری نبوده است
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		نتایج حاصل از تحقیق نشان می دهد موضوع تراکم جمعیت شهر و مناطق شهری تهران در طرح جامع مورد توجه قرار نگرفته است. این بدان معنی است که در هنگام تدوین طرح جامع و طرح های ذیل آن اگرچه به جمعیت توجه شده و سرفصل مجزا در این خصوص تدوین و حداکثر جمعیت شهر در آن تعیین گردیده، اما توجه به آن صرفا به وضع موجود و پیش بینی رشد طبیعی جمعیت طی سال های آتی بوده و توجه به حداکثر تراکم جمعیت جهت کاهش آسیب پذیری درصورت وقوع حوادث طبیعی یا انسان ساز در این طرح وجود ندارد. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می دهد در ضوابط و مقررات ساخت وساز طرح جامع، دستورالعمل و قوانین

	مشخص برای اندازه قطعات زمین وجود ندارد.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	نتایج حاصل از این آزمون قابل توجه است. حدود ۶۴ درصد پاسخ دهندگان معتقدند طرح جامع در بخش ضوابط و مقررات ساخت و ساز، برای اندازه قطعات زمین مناسب و کافی نیست. می توان علت را در روند تاریخی و بافت قدیمی شهر تهران و تغییرات پیش آمده در قطعه بندی زمین به مرور زمان جستجو نمود افزایش قیمت زمین در طول زمان و عدم قدرت خرید مردم برای قطعات بزرگ، منجر به تکه تکه کردن زمین جهت فروش آسان ترگردید و این موضوع کوچک و کوچکتر شدن قطعات زمین را به دنبال داشت. همچنین اگرچه بسته های تشویقی در طرح جامع جهت تجمیع و بزرگ کردن قطعات زمین پیش بینی شده، اما صاحب نظران معتقدند این بسته ها کافی نبوده و مالکان را برای تجمیع زمین و افزایش اندازه قطعات متقاعد نمی کند .همچنین نتایج آماری حاصل از پاسخ به سوالات ۲۷ و ۲۸ و ۲۹ ،نشان می دهد میزان آسیب پذیری شهر با پیاده سازی و اجرای طرح جامع و تفصیلی، با توجه به اندازه قطعات زمین در مناطق مختلف شهری، در ۲۹درصد موارد کم بوده، در ۴۱درصد موارد متوسط و در ۳۱درصد موارد نیز میزان آسیب پذیری طرح باتوجه به اندازه قطعات زمین، زیاد می باشد.این موضوع نشان می دهد که نقش اندازه قطعات در طرح جامع از نگاه پدافند غیرعامل قابل بررسی و بازنگری بوده و ایجاد راهکارهای مناسب برای ترغیب مالکان به تجمیع و افزایش اندازه قطعات ضروری به نظر می رسد. بدیهی است چنانچه بتوان شرایط را به گونهای فراهم کرد تازمین های شهری از مساحت بیش از ۵۱۱متر برخوردار باشند درجهت کاهش آسیب پذیری ناشی از حوادث احتمالی کمک شایانی به شهر خواهد شد.

۵- افراخته، ۱۳۹۴

ردیف	۵
نویسنده/ نویسندگان	افراخته، حسن
عنوان مقاله	انباشت سرمایه و تشدید مخاطرات محیطی شهر- منطقه تهران، تحلیل فضایی مخاطرات محیطی
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	زمستان، سال دوم، شماره ۴، ۴۷ -۶۴. (۱۳۹۴)
چکیده مقاله	شهر – منطقه تهران در معرض مخاطرات محیطی مختلفی است نقش فرآیند انباشت سرمایه در شرایط خاص اجتماعی ، اقتصادی در شکل پذیری فضاهایی قابل بررسی است که میتواند به زمینه بروز و تشدید مخاطرات محیطی را فراهم آورد. هدف اصلی مقاله درک روندهای قانون انباشت سرمایه و اثرش بر آن بخش از مدیریت فضای شهر – منطقه تهران است که زمینه بروز و تشدید مخاطرات محیطی را فراهم آوده است. ناحیه مورد مطالعه تحقیق را شهر ناحیه تهران به عنوان یک ساختار تحلیلی تشکیل میدهد در جستجوی جمع آوری دادههای مورد نیاز تحقیق پنج فضای مختلف شهری تهران انتخاب شده است. در جمع آوری و تجزیه و تحلیل دادههای پژوهش از روش" "کیو استفاده شده است. مناسب بودن داده ها برای انجام تحلیل عاملی توسط شاخص KMOمشخص شده است. نتیجه نشان داده که چهار عامل مرتبط به هم شامل کار کرد سودا گری مستغلات " ، کالایی سازی زمین و مسکن ، مدیریت و نظارت بر فضای شهر – منطقه" و "نظارت و کنترل منابع طبیعی سبب شده که اقتصاد مولد تضعیف و ساخت و ساز شهری و پیراشهری را به حرفه ای سود آور و جذاب تبدیل شود در نتیجه سازندگان ساختمان در جستجوی سود با استفاده از کالایی شدن زمین و مسکن و نفوذ پذیری قوانین نظارتی به روشهای شبه قانونی هر نوع کاربری اعم از پارک فضای سبز منابع طبیعی

	مسیل و کوه را به فضای ساخت و ساز تبدیل کرده و فضا برای بروز و تشدید مخاطرات محیطی آماده شده است.
نتیجه‌گیری مقاله	بر اساس یافته های پژوهش حاضر مدل نظری تحقیق قابل پذیرش و تأیید است. بر اساس این مدل چرخه اول انباشت سرمایه فعالیت مولد در اثر شرایط رانت جویی به نفع چرخه دوم سوداگری مستغلات عقب نشینی کرده است. این نوع سوداگری در جست و جوی سود بیشتر با استفاده از کالایی سازی زمین و مسکن نفوذ پذیری قوانین و ضعف سازوکارهای نظارتی تراکم جمعیتی شهر منطقه را افزایش و فضا را به طور غیر متعارفی به اشغال در آورده و زمینه بروز و تشدید مخاطرات و بحرانهای محیطی را فراهم آورده است. در روند مزبور گروهی با برخورداری از منافع رانت به حداکثر ثروت دست یافته اند و بخش عظیمی از جمعیت را راهی بدین ثروت باد آورده نبوده است در نتیجه زمینه شکاف شدید طبقاتی و کج رویهای اجتماعی افزایش یافته است تراکم ساختمانی به دنبال خود تراکم جمعیت حمل و نقل و ترافیک را در پی داشته که به آلودگی هوا و آب کمک کرده و منابع کمیاب آب را به تحلیل برده است. در صورت بروز زلزله خسارات آن غیر قابل پیش بینی است. اشغال مسیل ها زمینه بروز سیل و خسارت آن را فراهم کرده است. مداخله در طبیعت مستلزم شناخت و رعایت قوانین آن است. گرچه ممکن است آثار سوء شناخت در کوتاه مدت ظاهر نشود ولی در نهایت راه گریزی نیست به قول ادگار مورن میتوان خورد بدون آن که به قوانین هضم آشنا بود. می توان نفس کشید بدون آشنایی با قوانین تنفس میتوان فکر کرد بدون آشنایی با قوانین یا طبیعت تفکر، می توان شناخت بدون شناختن شناخت ولی آن طور که در تنفس و تغذیه، خفگی یا مسمومیت فوری مشخص می شود. خطا و توهم در شناخت خود را به صورت خطا و توهم نشان نمی دهد مردوخی

	۱۳۹۲ (۱۱) مداخلات و اقدامات تا سنجیده در شهر منطقه تهران منجر به نتایجی شده است. از جمله کل شهر منطقه از ارزش مصرفی به ارزش مبادله تبدیل شده است یعنی ارزش مصرفی شهر، فدای ارزش مبادله ای شده است. به عبارت دیگر شهر به کالایی قابل مبادله و فروش برای کسب سود تبدیل شده است. این عمل به خودی خود بد نیست اما وقتی در تعارض با ارزش مصرفی قرار گیرد مضر و اسیب زاست یخچال ها که عرضه مواد غذایی غیر آلوده را برای جمعیت های در حال رشد شهری آسان کردند بعد از مدتی به سان منبع کلروفلوروکربنها شناخته شدند که لایه استراتوسفری اوزون را که حافظ حیات در برابر تشعشع شدید خورشیدی است نابود میکند هاروی ۱۳۹۴۰: ۳۴-۳۰) گرچه تبدیل ارزش مصرفی شهر به ارزش دارایی متضمن کسب سود کلان برای عده ای و تأمین سرپناهی برای گروهی است . اما در نهایت نقش یخچالها را بازی کرده و می کند. قوانین از جمله قوانین محیط زیست و طرح جامع همه در راستای ارزش مصرفی است شورای عالی شهرسازی و معماری مسئول هماهنگی برنامه با محیط زیست و اعتلای هنر است اما در عمل کارکرد دیگری در راستای کسب سود بیشتر غلبه پیدا کرده است. آنچه در این روند نقش اساسی دارد تعقیب سود بیشتر و تغییر جریان متعارف سرمایه به سوی کسب منافع بالاتر است. بینش برنامه ریزی به طور اعم و برنامه ریزی شهری منطقه ای به طور خاص در کشور نیز بزگ علمی روند مزبور را فراهم کرده است. یعنی رانت جویی اقتصاد غیر مولد و دیدگاههای علمی اقتصادی نئولیبرالیستی سه ضلع مثلث توسعه نیافتگی را فراهم آورده است مومنی (۱۳۹۴) چیزی که به عنوان برنامه ریزی شهری در تهران اتفاق افتاده است، مجموعه اقدامات توسعه کالبدی و فیزیکی فضای شهری بوده است. اما بخش اصلی و پایه ای برنامه ریزی شهری که

		باید به مسائل اجتماعی و اقتصادی و تعریف و تبیین نیازهای رفاهی و حقوق شهروندی بپردازد. پاسخ خود را در برنامه ها و طرح های شهری پیدا نکرده است. به گونه ای که اگر در مطالعات طرحها اصلاً به این مقولات توجهی هم نمی شده که نشده، انگار هیچ مسئله ای نبوده است (غمامی، ۱۳۹۲). از آنجا که فضا خود جزء مجموعه نیروهای تولید محسوب میشود، مالکیت فضا به طور یقین می تواند موقعیتی در ساختار اقتصادی فراهم نماید زیرا نظارت و کنترل برآن میتواند به قدرت اقتصادی منجر شود (ژیلنیتس ۱۳۹۳: ۲۶) یک بار دیگر لازم است گفتار ویل دورانت را به یاد آورد که می گوید امروز فرهنگ ما سطحی و دانش ما خطرناک است زیرا از لحاظ ماشین توانگر و از نظر غایات و مقاصد فقیر هستیم ما صدهزار سیاست باز داریم ولی یک سیاستمدار نداریم. ما بر روی زمین با سرعتی بی سابقه حرکت میکنیم و نمی دانیم و فکر نکرده ایم که کجا می‌رویم" (دورانت، ۱۳۹۲: ۶). زمین منابع طبیعی و فضای عمودی شهرها کالا نیستند زیرا در هیچ کارخانه ای تولید نمیشوند و نباید محمل سود آوری قرار گیرند با کالایی شدن ناکالاهای مزبور بر اساس وهن سرمایه داری حق طبیعی انسان زایل می شود. زیرا انسان به طور طبیعی نیاز به هوای پاک آب سالم مسکن و پیاده رو مناسب دارد؛ با تبدیل اینها به کالای قابل فروش به منظور کسب سود، عملاً اکثر مردم از این حق طبیعی محروم می شوند (مالجو، ۱۳۹۲).
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	–
	ضعف:	–
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	مدیریت و نظارت بر فضای شهر – منطقه نظارت و کنترل منابع طبیعی
	ضعف:	فروش تراکم زمین هدیه به دولتمردان

		حمایت از دلالان ساختمان های بزرگ سوداگری عدم اخذ عوارض
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		آلودگی هوا تعاریف محدوده و حریم روستا و شهرک و شهر و نحوه تعیین آن
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		تعریف زمین در عنوانی غیر از کالا و نه برای سودآوری حمایت از فقرا برای تهیه مسکن تعقیب سود و زیان مداخله در طبیعت

۶- افراخته، ۱۳۹۲

ردیف	۶
نویسنده/ نویسندگان	افراخته، حسن و عزیزپور، فرهاد و شمسی، رقیه
عنوان مقاله	بررسی جایگاه روستاهای شهری در طرح‌های توسعه شهری (مطالعه موردی: طرح جامع تهران، تفصیلی و الگوی توسعه منطقه یک)،
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	فصلنامه اطلاعات جغرافیایی (سپهر) شماره ۸۷، دوره ۲۲ ، (۱۳۹۲)
چکیده مقاله	شهرگرایی و تغییر شکل روستاهای اطراف شهرها از جمله مسائلی است که در دهه های اخیر نظام شهری کشورهای در حال توسعه از جمله ایران را تحت تأثیر قرار داده است. ادغام روستاهای حاشیه در بافت شهری، یکی از نمایان‌ترین تغییرات کالبدی در بافت شهر ایرانی، به ویژه از

	دهه ۵۰ بوده است. در این میان، حوزه‌های روستایی تحت نفوذ مستقیم شهرهای بزرگ به ویژه کلانشهر تهران این فرایند را عمیق تر و سریع تر پشت سر گذاشته است. به نحوی که، بسیاری از آنها اینک در بافت شهر ادغام شده و یا با وجود فاصله از بافت پیوسته شهرها، از ماهیت روستایی خود فاصله گرفته اند. هدف از این تحقیق، بررسی جایگاه کنونی روستاهای شهری در طرح‌های توسعه شهری است. روش انجام تحقیق توصیفی- تحلیلی است. شیوه جمع آوری اطلاعات نیز کتابخانه ای است. نتایج تحقیق نشان میدهد که در طرح های توسعه شهری به جایگاه روستاهای شهری از طریق اتخاذ و اجرای سیاست هایی نظیر حفاظت از ویژگی‌های طبیعی و زیست محیطی، توسعه کارکردهای گردشگری، حفاظت و ساماندهی بافت های تاریخی و فرهنگی و ... توجه شده است.
نتیجه‌گیری مقاله	این تحقیق به دنبال شناخت جایگاه روستاهای شهری در طرح های توسعه شهری بود. جهت نیل به این امر از طرحهای جامع، تفصیلی منطقه یک و الگوی توسعه منطقه یک استفاده شد. بدین صورت که مقایسه تطبیقی از چشم‌اندازها، اهداف، راهبردها و سازمان فضایی طرح جامع و تفصیلی منطقه یک و الگوی توسعه انجام شد. در این مقایسه به این نتیجه رسیدیم که طرح جامع با ترسیم خطوط کلی چشم اندازها، اهداف، راهبردها و سازمان فضایی تهران را تعیین کرده و طرح تفصیلی و توسعه منطقه به تبعیت از آن خطوط کلی توسعه منطقه را تعیین کرده‌اند. در مورد نوع نگاه طرحهای شهری به روستاهای شهری با مقایسه چشم اندازها، اهداف، راهبردها و سازمان فضایی طرح جامع تهران و طرح تفصیلی و سند توسعه منطقه یک می‌توان به این نتیجه رسید که در موارد زیادی با هم تطابق دارند. در مورد چشم اندازها، چشم اندازهای منطقه در زمینه مرکز فرهنگی و تاریخی با چشم انداز شهر در زمینه شهری با اصالت و هویت ایرانی و

	اسلامی و همچنین چشم انداز منطقه به عنوان مرکز تفرجگاهی و گردشگری تهران با چشم انداز شهری سرسبز و زیبا، شاداب و سرزنده با فضاهای عمومی متنوع و گسترده مطابقت دارد. همچنین چشم انداز منطقه در زمینه حفظ الگوی کارکردی و کالبدی سکونتگاه های ممتاز منطقه با چشم انداز شهر در زمینه شهری پایدار و منسجم با ساختاری مناسب برای سکونت، فعالیت و فراغت و همچنین چشم انداز منطقه به عنوان تأمین خدمات در منطقه و هدایت سرمایه گذاری اقتصادی به بخش گردشگری با چشم انداز شهری روان با رفاه عمومی و زیرساخت های مناسب، همراه با تعدیل نابرابری ها و تأمین عادلانه کلیه حقوق شهروندی مطابقت دارد.در مورد اهداف در این زمینه، هدف الگوی توسعه تعادل بخشی به تراکم جمعیتی و خدمات در سطح منطقه بوده که با هدف تثبیت سطوح اراضی مسکونی و هدایت میزان تراکم و استفاده مناسب از اراضی شهری به منظور گسترش فضاهای عمومی و کاربری های خدماتی در طرح جامع هم راستا است. بر این اساس سیاست و هدف تثبیت جمعیت در منطقه یک و تأمین خدمات مورد نیاز ساکنین در الگوی توسعه و طرح تفصیلی دنبال میگردد. حفاظت از عناصر و ویژگی های طبیعی و زیست محیطی منطقه و حفظ ویژگی های تاریخی و ذهنی از دیگر اهداف الگوی توسعه در منطقه است که با تعیین حریم مناسب و تثبیت حدود و مرز محدوده شمالی منطقه، ضمن حفظ یکپارچگی و با اعمال مدیریت شهری واحد در محدوده شمالی و حریم شهر در این منطقه امکان‌پذیر است. ارتقای کیفیت محیطی شهر تهران و حفاظت از میراث طبیعی و تاریخی شهر و توسعه فضاهای عمومی و گردشگری همراه با اجرای طرحهای موضوعی و موضعی از جمله اهداف طرح جامع است که در تحقق هدف الگوی توسعه منطقه نیز مثمر ثمر خواهد بود. تطبیق راهبردهای توسعه طرح جامع با

	راهبردهای توسعه منطقه یک در زمینه روستاهای شهری، کنترل ساخت و سازها، حفظ ایمنی، ایجاد و تقویت مراکز محلات و مراکز نوین شهری، انتظام ساختاری، شبکه حمل و نقل و دسترسی ها، حفظ باغات و ترمیم و تکمیل شبکه فضاهای سبز و باز و ساماندهی فضاها و فعالیت های گردشگری و فرامنطقه ای است .در زمینه سازمان فضایی نیز جایگاه روستاهای شهری منطقه یک در سازمان فضایی طرح جامع در دو قسمت محورها و مراکز و سایر ارکان اشاره شده است. بدین صورت که در قسمت محورها در محورهای طبیعی، عملکردی -حرکتی شهر در امتداد رود-دره ها اشاره شده است. در قسمت مراکز نیز مرکز شهری و فراشهری تجریش به عنوان مرکز تفرج و گردشگری شمال تهران آمده است. در قسمت سایر ارکان نیز شکل گیری عناصر مهم شهری و بزرگراه ها در امتداد رود-دره ها و پیش بینی پهنه حفاظت به عنوان عرصه گسترش فعالیت های تفرج و گردشگری با هدف حفاظت از محیط زیست به عنوان نظرات طرح جامع و تفصیلی در زمینه روستاهای شهری می باشد .در الگوی توسعه منطقه یک نیز بحث روستاهای شهری منطقه را می توان در بخش های ارکان الگوی توسعه منطقه، سازمان فضایی منطقه، پهنه بندی کاربری زمین و طرحهای موضعی ملاحظه کرد .در قسمت ارکان الگوی توسعه منطقه بحث روستاهای شهری به صورت مباحث زیر اشاره شده است: توسعه عملکردهای مرتبط با تفرج و گردشگری، حفاظت از ویژگی ها و عناصر طبیعی محیطی، حفاظت از میراث تاریخی منطقه، پیشبینی مراکز و پهنه های خدماتی مرتبط و مکمل، ساماندهی بافتهای مسکونی فرسوده و ساماندهی بافتهای مسکونی ارزشمند روستایی. در قسمت سازمان فضایی الگوی توسعه نیز بحث روستاهای شهری در قسمت عناصر سازمان فضایی (عناصر طبیعی و عناصر عملکردی) آمده است. در بحث پهنهبندی کاربری زمین الگوی

		توسعه نیز اصول اساسی شکل گیری پهنه‌بندی در سطح منطقه با توجه به موضوع روستاهای شهری، توجه به رود- دره‌ها و مسیل ها و تعیین کوهسار شهری (حفاظت) میباشد. در پهنه بندی نیز بحث روستاهای شهری در زیر پهنه های بافت مسکونی ارزشمند روستایی، باغ مسکونی، مختلط کوهسار، پارکهای جنگلی، حریم ها، پهنه های ویژه در پهنه های اصلی مسکونی، مختلط و سبز و باز (حفاظت) آمده است. در بخش طرح های موضعی و عرصه های مداخله و ضرورت های آن در منطقه، روستاهای شهری در قسمتهای ساماندهی کوهسار شمالی و رود-درهها و مسیل ها، ساماندهی پهنه های ارزشمند روستایی آمده اند. همچنین در بخش عرصه های پیشنهادی در منطقه یک جهت مداخله، عرصه هایی که در ارتباط با روستاهای شهری می باشند به صورت: عرصه های ارزشمند طبیعی و عرصه بافت های فرسوده می باشند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	روابط عناصر مدیریت شهری مجموعه شهرداری تهران در وضع موجود (فقدان) ارتباط و هماهنگی افقی بین عناصر مدیریت مجموعه ۱- تعدد قوانین و به هنگام نمودن برخی از آنها چه از جنبه قانون شهرداری ها و چه از لحاظ قانون نوسازی و عمران شهری باعث سردرگمی می‌گردد. آخرین قانون شهرداری ها که چارچوب و زیربنای آن مربوط به حدود ۴۰ سال قبل بوده، در حال حاضر نیز مورد عمل می باشد ۲- نامشخص بودن جایگاه شورای شهر به عنوان یکی از ارکان مهم اداره شهر به ویژه با توجه به چشم انداز جدیدی که از نقش شهرداری ها در کشور پدید آمده است. ۳- سلب اختیارات از شهرداری در زمینه طرح های بلند مدت، اختیارات شهرداری تهران در زمینه برنامه ریزی به

		طرح های تفضیلی محدود می گردد. ۴- هر چند که معاونت هماهنگی و برنامه ریزی در شهرداری تهران ایجاد شده اما در سطح شهر به طور کل اداره امور شهری و همچنان در میان وزارتخانه ها، سازمانها و شهرداری پراکنده است و شهر تهران فاقد یک برنامه ریزی بلندمدت، هماهنگ و منسجم میباشد ۵- محدوده اختیارات و وظایف شهرداری تهران شامل منطقه نفوذ شهر تهران و منطقه کلان شهر تهران نمی گردد ۶- به واسطه آگاهی اندک مردم به مسائل شهری، شهروندان مستقیماً یا به واسطه نهادها و سازمانهای محلی حضور کافی نداشته و نیازها و مسائل خاص محلی مردم در برنامه ریزی ها به صورت قدرتمند مطرح نمی گردد اگر چه شهرداری در انجام پروژه های خود با روش های مختلف سعی در سهیم کردن مردم در این زمینه دارد و تماس های هفتگی شهردار با مردم مناطق مختلف به طور منظم و مرتب انجام میگیرد، اما آگاهی شهرنشینی نتیجه سال ها تلاش است. ۷- اگر چه شهرداری تهران در سال های اخیر با حضور فعال خود در زمینه فرهنگی- اجتماعی فراتر از ارائه خدمات روزمره شهری عمل نموده اما با این وجود فعالیت های آن نیازمند توسعه بیشتر می باشد تا بتواند همچون شهرداری های کلان شهرهای مهم دنیا در برگیرنده کلیه امور شهری باشد ۸- نبود لایه متشکل تشکیلاتی- برنامه ریزی و نظام مدیریت شهری. (مرادی مسیحی و فیض ساکت، ۱۳۷۴ :۲۰۳)
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	تعیین پهنه مختلط با کاربری های فرهنگی و تاریخی ساماندهی کاربری های تفرجی در اطراف رود-دره ها حفظ دید به کوهپایه ها با کنترل تراکم کنترل تراکم ساختمانی کنترل تحولات کالبدی در محدوده های شمالی منطقه با

		تعیین پهنه حفاظت پیشنهاد پهنه های مختلط تفرجی گردشگری تعیین پهنه مختلط با کاربری های فرهنگی و تاریخی ساماندهی کاربریهای تفرجی در اطراف رود-دره ها حفظ دید به کوهپایه ها با کنترل تراکم کنترل تراکم ساختمانی کنترل تحولات کالبدی در محدوده های شمالی منطقه با تعیین پهنه حفاظت پیشنهاد پهنه ای مختلط تفرجی-گردشگری
	ضعف:	-
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		ساختار بافت مسکونی در منطقه یک تهران از تنوع بسیار زیادی در محلات مختلف برخوردار است. همچنین پیچیدگی و بخصوص شرایط خاص موقعیتی و توپوگرافیک منطقه لزوم دقت هرچه بیشتر در ساماندهی ساخت و سازهای منطقه را روشن می سازد. در تعیین تراکم مجاز ساختمانی در پهنه های مختلف مسکونی و غیرمسکونی منطقه یک عوامل زیر مورد توجه قرار گرفته اند: حفظ منطقه از ساخت و سازهای بیرویه حفاظت از شرایط محیط طبیعی منطقه گسلهای موجود در منطقه شیب اراضی کوهپایه
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		-

۷- افروزمنش، ۱۳۸۴

ردیف		۷
نویسنده/ نویسندگان		افروزمنش، مهدی
عنوان مقاله		معاون موسسه شهرسازی پاریس در گفتگو با شرق: شتاب در تدوین طرح جامع تهران نگران‌کننده است.
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات		روزنامه شرق، ۲۵ خرداد ۱۳۸۴، ص ۱۴.
چکیده مقاله		
نتیجه‌گیری مقاله		
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		

۸- آل هاشمی و دیگران، ۱۳۹۴

ردیف	۸
نویسنده/ نویسندگان	آیدا آل‌هاشمی، یوسف باقری، عرفان اخوان
عنوان مقاله	هویت طبیعی یا تحمیلی؟ بوستان جوانمردان،

	منظره‌سازی در دره کن
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	منظر، تابستان ۱۳۹۴، ص۹۴-۱۰۳.
چکیده مقاله	سیل‌ها و رودره‌های دامنه جنوبی البرز موقعیت جغرافیایی و توپوگرافیک ویژه‌ای برای شهر تهران پدید آورده‌اند. در سال ۱۳۴۷ رویکرد صلب و بخشی برنامه‌های توسعه شهری در برخورد با رودره‌های شهر تهران، نقش ساختاری آنها در توسعه شهری و تأمین نیاز شهروندان را نادیده گرفته و رودخانه‌ها را به کانال‌های دفع آبهای سطحی، فاضلاب و نقاط حادثه‌خیز شهری مبدل ساخته است. در طر ح جامع تهران (۱۳۸۵)، پتانسیل رودره‌ها در شکل‌دهی سازمان فضایی و تعریف پهنه‌های گردشگری در دستور کار مدیریت شهری تهران قرار گرفت. در این میان رودره "کن"به عنوان محور گردشگری شهر انتخاب و برنامه ساماندهی رودخانه و پیرامون آن تدوین شد. بوستان جوانمردان در تابستان سال ۱۳۹۱در ساحل رودخانه کن حدفاصل پل بزرگراه همت و بزرگراه حکیم، در مرز میان منطقه ۵ و ۲۲ شهرداری تهران، به عنوان محصول عملی این برنامه و سیاست‌ها به بهره‌برداری رسید. امروز با گذشت بیش از ۳ سال از بهره‌برداری بوستان جوانمردان، تبدیل این پروژه مهم به یکی از ضعیف‌ترین بوستان‌های شهر تهران مورد پرسش قرار می‌گیرد. چرا پروژه‌های در این مقیاس با وجود تأکید و توجه ویژه اسناد بالادست و مدیریت شهری با شکست مواجه می‌شود؟ چرا با وجود هدف احیاء و پیوند رودخانه با شهر و شهروندان، این پروژه نه تنها در جذب مخاطب ناموفق میباشد، بلکه خود به عاملی در نابودی هویت طبیعی و فرهنگی رودخانه کن تبدیل شده است؟ این نوشتار بر مبنای اسناد موجود و روند طی شده از تعریف، برنامه‌ریزی، طراحی و اجرا، به بررسی دلایل دور شدن پروژه بوستان جوانمردان از اهداف اولیه ساماندهی و احیاء

	رودخانه کن میپردازد. فاصله میان اهداف و راهبردهای بیان شده در برنامه ساماندهی ویژه رودره کن در طرح‌های موضعی- موضوعی طرح جامع ۱۳۸۵ و طر ح ساماندهی رودخانه کن و پیرامون آن توسط مهندسین مشاور آرمانشهر تا سیاست‌گزاری و اقدامات صورت گرفته در مقیاس میانی و خرد توسط مهندسین مشاور آتک به عنوان طراح اصلی پروژه مورد بررسی قرار می‌گیرد. در نهایت عدم شناخت طراح از ارزش‌های طبیعی و منظرساز رودره کن را عامل مهم عدم توانایی طر ح ارایه شده در پاسخگویی به اهداف مورد نظر طرح جامع و شکست پروژه میداند.
نتیجه‌گیری مقاله	قیاس میان اهداف و سیاست‌های مورد نظر طرح‌های بالادست در ساماندهی رودره کن و تبدیل آن به محور گردشگری شهر تهران با اقدامات صورت گرفته و نتیجه آن در بوستان "جوانمردان ایران"، نشان داد که دو عامل اصلی موجب شکست پروژه در پاسخگویی به دو هدف اصلی تعریف پروژه (حفظ کیفیت طبیعی رودره کن به عنوان یکی از مهمترین عناصر طبیعی شهر و ایجاد تشخص، هویت و خوانایی در امتداد رودخانه) شد: نخست عدم درک مشاور در شناخت ارزش‌های منظرین سایت و عناصر منظرساز رودره کن و دوم عدم تجربه تکنیکی کافی در طراحی و اجرای پروژه معماری منظر در بستر درهای و رودخانه‌ای است. دو عاملی که در کنار یکدیگر موجب نابودی رودره شد .در صورتی که در نخستین گام‌های شکل‌گیری و تعریف پروژه در بدنه کارشناسی و مدیریتی شهر تهران احیاء و بهره‌گیری از پتانسیلهای این رودره در شکل‌دهی به محور گردشگری مورد نظر بوده است. در واقع اقدامات مشاور طراح به تحمیل منظر و هویتی غیر از منظر و هویت رودره کن به بستر طر ح انجامیده و منظری جدید را جایگزین منظر طبیعی و با ارزش رودره کن کرده است. منظری که هدف اولیه تعریف پروژه در اسناد بالادست، حفظ و احیاء آن منظر

		بوده است. در اینجا انگشت اتهام را باید در گام نخست به سمت شرکت مشاور فعال در حوزه معماری منظر برد. جایی که عدم درک مشاور از ارزش‌های منظرین رودخانه کن، موجب از دست رفتن فرصتی تاریخی در احیاء و ساماندهی رودخانه و حفظ یکی از با ارزش‌ترین مناظر طبیعی-فرهنگی شهر تهران شد و با بی مسئولیتی با اجرای پروژهای غیرقابل دفاع همه ً واقف به این مسئله بوده است که رسیدن به این نقطه از ارزش‌های منظرین آن را به نابودی کشید. در حالی که مسلما مدیریت شهری تهران بر حفظ ارزشهای طبیعی و تفریحی رودخانه کن خود با گذار از نابودی‌های فراوان همراه بوده و این یک دستاوردی تاریخی در مدیریت و سیاستگذاری کلان شهر تهران محسوب میشود. در گام بعد انگشت اتهام به سمت بدنه میانی مدیریتی شهری میرود جایی که با عدم درک ارزش فضایی و منظرین رودره کن برخوردی سطحی با پروژه شده است : نخست سهل انگاری در انتخاب و راهبری مشاور طر ح و دوم مداخلات بخشی و برنامه ریزی نشده در مراحل ساخت و بهره برداری از پروژه که زمینه اغتشاش فضایی را در پروژه مهیا ساخته است.نتیجه آنکه اجرای پروژه بوستان جوانمردان و عدم توانایی آن در پاسخگویی به اهداف احیاء و حفاظت از رودره کن و منظر طبیعی، فرهنگی و نقش منفی آن در نابودی رودره کن، نشان داد که بدنه جوان معماری منظر ایران هنوز راه درازی در فرهنگسازی و ورود به بدنه حرفه ای و مدیریتی فعال بر پروژه‌های معماری منظر کشور دارد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	- توجه به ارزش‌های طبیعی و فرهنگی درون شهر تهران مانند رود دره‌ها - توجه به پتانسیل رودره‌ها در شکل‌دهی سازمان

		فضایی و تعریف پهنه‌های گردشگری
	ضعف:	– برخورد سطحی با پروژه‌های موضعی – موضوعی پیشنهادی
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	–
	ضعف:	–
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		– سهل‌انگاری در انتخاب و راهبری مشاوران برای اجرای طرح‌های پیشنهادی – مداخلات بخشی و برنامه ریزی نشده – فاصله میان اهداف و راهبردهای پیشنهادی طرح با سیاست‌ها و اقدامات صورت گرفت در مقیاس میانی و خرد
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		–

۹- امینی و دیگران، ۱۳۹۶

ردیف	۹
نویسنده/ نویسندگان	امینی، مهدی؛ زیاری، یوسفعلی؛ فرجی، عبدالرضا.
عنوان مقاله	بررسی و تطبیق راهبردهای مدیریت پایدار حریم کلانشهرها؛ تهران و کلانشهرهای جهانی
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	جغرافیایی سرزمین، تابستان ۱۳۹۶، شماره ۵۴، ۸۳ – ۱۰۰.
چکیده مقاله	حریم تهران عرصه استقرار حدود ۲۳ شهر، ۲۳۷ روستای دارای سکنه و صدها کانون فعالیتی می‌باشد که در مجموع حدود ۲ میلیون نفر انسان را در برمی‌گیرد که همچنان مسیر خود را در جذب مهاجران، رشد جمعیت و تداوم گسترش فضایی سکونت های رسمی و غیررسمی طی مینماید. این مناطق با آسیب های فراوان اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیست محیطی و همچنین نقش خلاهای مدیریتی و نظارتی در

ردیف	۹
	دست درازی گروه‌های ثروت و زمین خوار تحت اسامی مختلف به اراضی حریم روبروز با مسائل و مشکلات جدیدتر، بزرگ تر و پیچیده تری روبرو می گردد که مدیریت پایدار آن را تا حدود بسیاری غیر ممکن می نماید. محدوده رسمی و قانونی کلانشهر تهران نیز به صورت دوسویه از مشکلات و اسیب های حریم آن تاثیر پذیرفته و تاثیرگذار خواهد بود. البته این مساله (حریم و مدیریت پایدار آن در تناظر با کلانشهر) در مطالعات و مدیریت شهری دنیا مسبوق به سابقه است و با برنامه ها و راهبردهای مشخص و بعضا متعددی روبرو بوده است .در این تحقیق با توجه به پژوهش‌های ملی و بین المللی و داده‌های ثانویه گردآوری شده در تجربیات مدیریت و برنامه‌های راهبردی مناطق حریم کلانشهر جهانی ضمن مقایسه روشها، راهبردهای و فنون مدیریت و برنامه‌ریزی حریم، چارچوب مشخصی از برنامه‌های راهبردی ممکن برای مدیریت حریم کلانشهر تهران (که به مساحت حدود ۶۰۰۰ کیلومتر مربع اکنون وسعتی بزرگتر از محدوده رسمی کلانشهر تهران د ارد)، ارایه شده است که بدین منظور به بررسی وضعیت و تمهیدات مدیریتی در برنامه ریزی و کنترل حریم پنج کلانشهر لندن، پاریس، استانبول، تورنتو و داکا پرداخته شده است. نتایج این تطبیق منجر به شناسایی دو رویکرد اصلی برنامه‌ریزی حریم، "کمربند سبز" و "اعمال محدوده فرامرزی " و ملاحظات و پیامدهای آنها -که به ترتیب راهبردهای اصلی بریتانیا و ایالات متحده هستند- شده است. لزوم استفاده از روش های ابتکاری و خلاقانه بر مبنای وضعیت بومی، افزایش نقش مشارکتی شهروندان و نهادهای اجتماعی و بخش خصوصی و همکاری و تعامل دولت مرکزی با دولت محلی و بهره برداری از ظرفیت های موجود در حریم شهر تهران برای رشد و توسعه کنترل شده کلانشهر از

ردیف	۹
	مهمرین نتایج این مقایسه و مطالعه است
نتیجه‌گیری مقاله	پیوستار مفهوم و کاربرد حریم: بررسی مفاهیم مختلف علمی و حقوقی درباره حریم و نیز مطالعات تجربیات جهان مبین دو الگو کاملا شناخته شده و روش درباره عقلانیت حریم و کارکردهای آن است؛ ۱) الگو کمربند سبزی برگرفته از تجربه بریتانیا(و گسترش بعدی آن در کشورهای مختلف نظیر فرانسه ، کانادا و ... است) و ۲) الگو امریکایی اعمال قدرت فرا- مرزی که تلقی قانونی و رسمی از حریم در ایران متاثر از آن است. سیاست تعریف اعمال قدرت فرا- مرزی برای شهرهایی اثر بالایی خواهد داشت که در محدوده بلافصل آن، شهر یا شهرها و محدوده‌های دیگری وجود نخواهد داشت. یادآوری این نکته لازم است که براساس قانون بیشترین وسعت این محدوده در شهرهای امریکایی برای ۸ کیلومتر خواهد بود. به لحاظ منطقی می توان دو سیاست کاملا متضاد در دو سو یک طیف را درباره حریم یا هاله شهر یا کلان شهر متصور بود: سیاست ممانعت کامل از توسعه که در نمونه ها اروپایی یا امریکایی با ایجاد قلمروهای فیزیکی (هاله یا کمربند سبز) دنبال می شود و سیاست آزادی کامل برای توسعه این ناحیه. در بین دو سر این طیف نیز می توان حالت میانه را متصور شد. البته مقصود از ممانعت از توسعه در اینجا توسعه مسکونی است. در مورد حالت میانه، این محدوده عرض بیش از هشت کیلومتر نخواهد داشت. که البته به عنوان محدوده ذخیره توسعه آینده شهر مطرح است، نه محدوده ممانعت توسعه. هر دو نمونه این سیاست‌ها را می توان بر اساس فرهنگ سیاسی و مقتضیات و شرایط محیطی و سرزمینی هر کشور تفسیر و توجیه کرد. در شرایطی همه شهردار ها و دهیار ها و حتی بخشدارها و فرماندارها و حتی نهادها دولتی دیگر گستره حریم را به

ردیف	۹
	عنوان یک بستر و پتانسیل توسعه در نظر می گیرند و برخی حتی آن را به عنوان منبع درآمد بالقوه و بالفعل تجربه می کنند چگونه می‌توان گستره ای محدوده را از گزند هجوم ساخت و ساز حفظ نمود. (سهم درآمد شهردار ها از ساخت و ساز به بیش از ۹۰ درصدی درآمدها آنها می رسد). رابطه حریم و منطقه کلانشهر تهران: حریم پیشنهادی طرح جامع تهران با مساحتی حدود ۶۰۰۰ کیلومتر مربع (مشابه وسعت کمربند سبز لندن با ۵۰۰۰ کیلومتر مربع) بنا بر تعریف محدوده مرکزی و هسته پرتنش منطقه کلان شهر تهران را در بر می‌گیرد. درباره رابطه طرح مجموع شهر و طرح حریم می توان گفت کهه طرح مجموعه شهر علی الوصول به عنوان یک طرح کاربری زمین منطقه‌ای، طرح فرادست طرح حریم محسوب می شود. در زمین رابطه ای دو قلمرو، آنچه اهمیت بیشتر دارد رابطه "نظام مدیریت مجموع شهر و نظام مدیریت حریم" است. از نگاه دیگر اگر کلانشهر تهران بتواند ساز وکار موفقی را برای برنامه ریزی و کنترل توسعه فضای محدوده حریم تدارک ببیند بخش عمده‌ای از دغدغه‌ها واقع طرح مجموع شهر پاسخ داده خواهد شد. مفهوم کمربند سبز علاوه بر کاربرد سنتی خود به عنوان ابزاری برای جلوگیری از رشد فیزیکی نواحی شهر بزرگ و نیز جلوگیری از ادغام شهرها و شهرکها همجوار، اکنون در زمینه کاربردهای چون توسعه کشاورزی شهری (به ویژ ه کشاورزی ارگانیک)، گسترش گردشگری و توریسم محلی و فرامحلی و ایجاد محیط های ویژه حفظ حیات وحش پیگیری شده است. ایجاد، حفاظت و توسع کمربند سبز کلانشهر نیازمند ایجاد محیط قانونی ، حمایت سیاسی و اختصاص برنامه های آموزش، پژوهش و بودجه های حمایتی محلی ، ملی و منطقه ای است. اکنون پذیرفته شده است که مناطق کلان شهر، با چالشها

ردیف	۹
	محتوایی و رویه ای متعدد روبرو هسند و شهرداری ها و واحدهای حکومت محلی مجزا و منفرد فاقد توانایی و ظرفیت لازم برا اداره ای مناطق اند. تحقق و توفیق هرگونه آلترناتیو به عنوان سازوکار مدیریت برنامه‌ریزی حریم در گرو ایجاد، سازوکارهایی برای حکمروایی یکپارچه منطقه‌ای و یا پذیرش نقشه راهی برای استقرار چنین سازوکارهایی است. آن گونه که تجارب داکا و استانبول نشان داد، در نبود یا ضعف سازوکارهایی رسمی یا داوطلبانه برای منطقه‌گرایی کلانشهری ، نمی‌توان انتظار داشت اقدامات پراکنده نهادها ملی و محلی بتوانند در حل مسائل موجود موفق باشند. آموزش، پژوهش و اطلاع رسانی در زمینه رویکرد اتخاذ شده در ارتباط با حریم کلانشهر ضرورت ویژه دارد. پیش از هر اقدام، باید زمینه ادراک شهروندان، متخصصان، مدیران (با ماهیت محلی ، منطقه‌ای و ملی) و کلیه عناصر موثر در اداره منطقه از چشم‌انداز منتخب در ارتباط با آینده حریم فراهم آید . طرح‌های کالبدی – فضایی محض، فاقد توانایی در کنترل و هدایت پایدار فشارها و تقاضاهایی هستند که در محدوده هاله شهری و روستایی وجود دارند. تجارب نشان می دهند برای مدیریت و برنامه ریزی محدوده حریم، لزوما ایجاد سازمان و یا سطح جدید و رسمی در حکومت محلی ضروری نیست. بلکه می توان از سازوکارهای نوآورانه ، داوطلبانه و غیررسمی همانند تجربه لندن، پاریس و تورنتو بهره برد. سازمانها مردم نهاد، ائتلاف‌های سازمانی ، شوراهای رسمی و داوطلبانه و غیره، نقش مهمی در ایفای نقش نظارت و حمایت از پیشبرد برنامه‌ها نهادهای مسئول ایفا می‌کنند. هیچ مدلی از مدیریت و برنامه ریزی محدوده حریم به

ردیف		۹
		طور خاص و به طور عام حکمروایی منطقه‌ای وجود ندارد که در همه مناطق کلانشهر دارای کارایی و تناسب باشد. مقوله هایی مانند مالکیت و حقوق مالکیت اراضی واقع در محدوده‌ها خاص حفاظت پیرامون کلانشهرها یکی از چالش برانگیزترین موضوعات پیش رو مدیران بوده اند. ممنوعیت توسعه در محدوده‌ها مصوب کنترل توسعه پیراشهری (مانند کمربند سبز) همواره با اعقتراض مالکین و ذینفعان توسعه این اراضی مواجه بوده است. توفیق در سیاستها، برنامه ها و طرح‌ها مرتبط با محدوده‌های خاص حفاظت پیراشهر (مفهوم عام حریم)، نیازمند شکل گیری سطح قابل اعتماد از "اراده ملی " (دولت مرکزی) "منطقه‌ای " و محلی است. در طرح‌هایی چون ایجاد و توسعه کمربند سبز به دلیل مواجه بودن شهرها (سطح محلی) و نیز سطح منطقه‌ای با حکومت و همچنین محدودیت‌های فنی و مالی، بدون حمایت گسترده دولت، نتایج و توفیقات کافی حاصل نخواهد شد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	–
	ضعف:	–
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	– پرداختن به موضوع حریم شهر تهران به طور مستقیم – در نظر گرفتن کمربند سبز برای شهر تهران
	ضعف:	–
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	–
	ضعف:	–
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		–

ردیف	۹
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	– در نظر گرفتن ساز وکار مناسب برای برنامه ریزی و کنترل توسعه فضایی محدوده حریم

۱۰- انوری و دریاباری،

ردیف	۱۰
نویسنده/ نویسندگان	انوری، نعمت الله؛ دریاباری، سید جمال الدین
عنوان مقاله	بررسی مسائل مدیریتی حریم کلان‌شهر تهران در ارتباط با روند فعلی و آتی تحولات کالبدی و جمعیتی
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی ، بهار، شماره ۳۸، ۴۱۹ -۴۴۲.
چکیده مقاله	بررسی تجربه کشورهای مختلف نشان میدهد که شهرها برای ادامه حیات خود نیازمند اراضیی اطراف خود هستند . این نیاز در کشورهای توسعه یافته به نحو مطلوب مدیریت و ساماندهی شده است، به طوری که از پتانسیل‌های موجود در این روستاها برای جذب توریست و کسب درآمد نیز استفاده می شود. اما در کشورهای درحال توسعه، نوع نگاه به اراضی پیرامون، نگاهی احیاکننده نبوده و این نواحی به علت تغییر کاربری اراضی کشاورزی، گسترش افقی شهر، افزایش تراکم جمعیت، ساخت‌وسازهای بیرونی، تخریب محیط‌زیست و ،... تبدیل به کانون‌های بحرانی برای شهر شده است. یکی از مسائلی که در رابطه با اثرات کالبدی– فضایی مادر شهر تهران مورد توجه بوده و بازشناسی آن در اولویت می‌باشد، دگرگونی روستاها، دهستان‌ها و شهرهای موجود در حریم شهر در پیوند با تحولات فضایی تهران است. هدف از این پژوهش بررسی مسائل مدیریتی حریم کلانشهر تهران در ارتباط با روند فعلی و آتی تحولات کالبدی و جمعیتی می‌باشد. روش تحقیق از نوع کاربردی- تحلیلی می‌باشید و با استفاده از روش اسنادی و کتابخانه‌ای به جمع‌آوری مطالعات پرداخته‌شده است. جامعه آماری این

	پژوهش شامل مدیران عالی سازمان‌های وابسته به شهرداری تهران می‌باشد و با توجه به گستردگی جامعه آماری و میسر نبودن امکان اجرای تحقیق بر روی کل جامعه، از روش نمونه گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شده است و اطلاعات به دست آمده با استفاده از روش دلفی و تکنیک روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره تحلیل شده است.
نتیجه‌گیری مقاله	حریم پایتخت با مساحت ۵۹۱۸ کیلومترمربع، حدود ۰.۴درصد وسعت کل کشور و بیش از ۱۴ درصد از جمعیت کشور را در خود جای داده است. حساسیت و اهمیت از منظر امنیتی، زیست‌محیطی، کالبدی و عملکردی به نحوی است که نحوه برخورد با آن را از حریم دیگر شهرها متمایز می سازد. این مهم همواره مورد تأکید بوده و برای کنترل گسترش شهر تهران و ممانعت از شهرک‌سازی و توسعه ساخت وساز در حریم تهران تأکید و بر ایجاد فضای سبز وکاربری‌های طبیعی در حریم تهران تصریح شده است. متأسفانه در سالهای گذشته به دلیل نبود مدیریت واحد همواره بر تعداد مراکز جمعیتی و سکونتگاه‌های پیرامون شهر تهران افزوده شده و واحدهای تقسیماتی متعدد درحریم تهران ایجاد شده است. از زمان تهیه طرح جامع برای شهر تهران (۱۳۴۷) تاکنون حدود ۲۶ شهر ایجاد شده است و در طول این سالها حریم تهران هم از داخل و هم از بیرون و از جانب شهرهای جدید مورد تعدی قرارگرفته است. مطالعات طرح جامع تهران (مصو ۱۳۸۵) به اتکاء مطالعات گسترده خود کاهش حریم شهر تهران را یکی از معضلات اساسی و نیازمند توجه اکید مسئولان دانسته و تأکید می‌کند که در چارچوب اجرای قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و ... چنانچه حریم تهران به قلمرو شهرستان محدود شود، شهر تهران نه فقط حریم بلکه بخشی از محدوده خود را هم از دست میدهد و دراین ارتباط تأکید میکند که تقسیمات اداری – سیاسی

	استان تهران ناکارآمد و بی تناسب با ساختار کالبدی و عملکردی پایتخت است. لازم به ذکر است فقدان طرح هادی و عدم تدقیق محدوده و حریم روستاهای مذکور و توسعه ساخت وسازها در عرصه های مذکور یکی از مشکلات اساسی است. پایتخت بودن تهران منجر به تمرکز امور سیاسی، اقتصادی، علمی و فرهنگی در این شهر شده است. این مسئله توجه بسیاری از مردم کشور را به این شهر معطوف کرده و موجب گسیل شدن جمعیت و مهاجرت آنها به سوی تهران شده است. ازآنجاکه ظرفیت و امکانات موجود در خود شهر محدود است، کمبود منابع و افزایش تقاضا منجر به بالا رفتن مطلوبیت آن و کاهش توان بسیاری از مهاجران جهت دستیابی به آن شده است. این امر به پیدایش شهرها و شهرک های حاشیه‌ای در اطراف تهران انجامیده که درواقع این مناطق خوابگاه اغلب مهاجران محسوب میشود تا در طول روز با رفت وآمد به تهران امور اجتماعی اقتصادی خود را انجام دهند. در چنین شرایطی با مدیریت یکپارچه در این طرح سازوکار یکسانی جهت مدیریت و برخورد با تخلفات در حریم تهران اتخاذ می شود. تصویب طرح حریم شهر تهران که از اثرا اجرای طرح جامع تهران است، امکان ایجاد مدیریت یکپارچه در محدوده تهران را فراهم می‌آورد. پس از اجرای طرح جامع شهر تهران، طرح تفصیلی نیاز تهیه و ۵ سال پس از طرح جامع یعنی در سال ۹۱ به اجرا درآمد. با اجرای طرح تفصیلی محدوده شهر تهران از حدود ۷۱۳ کیلومتر به ۶۴۸ کیلومترمربع تقلیل یافته است . مساحت حریم شهر تقریبا ۱۰ برابر مساحت تهران شده است. وضعیت جمعیت پذیری پایتخت نیز میبایست ساماندهی شود. پیش از ارائه این طرح (طرح حریم شهر) بخش‌هایی از شهر تهران فاقد حریم قانونی بود و تنها محدوده حریم شهر تهران به جامانده از نخستین طرح جامع شهری در سال ۱۳۴۷ با عنوان حریم استحفاظی موردتوجه

	بود. تهران بیش از محدوده‌های ذکر شده به عنوان حریم توسعه یافته است که عملکرد زیستمحیطی و تنفس گاه شهر تهران را با مخاطره مواجه میسازد. درواقع نبود نگرش برنامه‌ریزی منطقه‌ایبرای محدوده پایتخت و همچنین وجود تداخل‌های مدیریتی، دلیل پیشنهاد طرح جامع حریم و مدیریت یکپارچه آنبه شورای عالی شهرسازی و معماری کشور بوده است. نیازسنجی محیطی و قانونی در حریم شهر تهران و توجه به لزوم ساماندهی و نگرش یکپارچه به محدوده و حریم در سال های گذشته، کارشناسان و مدیران مرتبط با معاونت شهرسازی و معماری شهرداری را به خود مشغول ساخته و شهرداری تهران را بر آن داشته تا با توجه به چالش هاو معضلات پیش رو به سرعت طرح راهبردی حریم پایتخت را تدوین و به شورای عالی شهرسازی و معماری پیشنهاد کند. این طرح پس از تأیید شورای عالی شهرسازی و معماری کشور به اجرا درخواهد آمد. در محدوده حریم تهران که به شورای عالی شهرسازی پیشنهادشده است، ۸ شهرستان، ۱۵ بخش، ۳۳ دهستان و ۲۴ شهرداری وجود دارد. بر اساس تکنیک تاپسیس در میان مسائل مدیریتی حریم در کلانشهر تهران تغییر کاربری اراضای باغی و زراعی و عدم حفظ پوشش طبیعی و نقش تنفس‌گاهی حریم برای شهر تهران با کسب امتیاز ۰.۰۶۸۴۲توانسته است در صدر مسائل مورد بررسی قرار بگیرد و جایگاه نخست را به خود اختصاص دهد. در همین راستا حاکمیت نگاه بخشی بار مدیریت جمعیت و فعالیت با کسب امتیاز ۰.۵۹۹۱ توانسته جایگاه دوم را در بین مساائل مورد بررسی به خود اختصاص دهد و مسئله‌ای که جایگاه سوم را به خود تخصیص داد میتوان به عدم تفکیک پهنه‌های سکونت و فعالیت در شهر اشاره کرد و در نهایت اینکه مسائلی مانند عدم تدقیق محدوده شهری تهران و کنترل مستمر، تعداد و تنوع مدیریت شهری در راستای حریم و ناهماهنگی میان قوانین وضع شده در سازمان‌های ذیربط و

		غیره اشاره کرد که به ترتیب در پایین‌ترین رتبه قرار دارند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	– تهیه طرح تفضیلی تهران پس از طرح جامع – به اجرا درآمدن طرح تفصیلی پس از گذشت ۵ سال از تصویب طرح جامع
	ضعف:	–
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	–
	ضعف:	– کاهش محدوده شهر
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	–
	ضعف:	–
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		– تقسیمات اداری – سیاسی ناکارآمد استان تهران و بی‌تناسب با ساختار کالبدی و عملکردی پایتخت – نبود نگرش برنامه‌ریزی منطقه‌ای برای محدوده پایتخت – وجود تداخل‌های مدیریتی
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		– زمینه سازی برای ایجاد مدیریت یکپارچه

۱۱- ایسنا، ۱۳۸۵

ردیف	۱۱
نویسنده/ نویسندگان	خبرگزاری ایسنا (گردآوری به کوشش سید امیر منصوری)
عنوان مقاله	گزارش تفصیلی اولین کارگاه نقد طرح جامع با موضوع فرآیند و سازمان تهیه کننده طرح
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	کارگاه‌های نقد طرح جامع برگزار شده توسط خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، گردآوری به کوشش سیدامیر منصوری پایگاه اینترنتی نظرآنلاین، http://nazaronline.ir/?sid=۳&catid=۲۰، دسترسی ۱۳۹۲/۴/۱۹.

چکیده مقاله		در این گارگاه، در واقع مواجهه دو دیدگاه در مورد نهاد تهیه کننده‌ی طرح جامع تهران برجسته و آشکاری می‌شود که یکی بر اولویت تدوین فوری طرح جامع تهران و دیگری بر کیفیت و چگونگی فرآیند تدوین طرح تاکید دارد و از این منظر، هم زمان با تدوین طرح، پرداختن به چگونگی و کیفیت فرآیند تدوین و ساختار نهاد تهیه کننده‌ی آن را ضروری می‌داند.
نتیجه‌گیری مقاله		-
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	- همکاری شهرداری و وزرات مسکن در تهیه طرح - تشکیل شورای راهبری - قدرت سیاست گذاری شورای راهبری - حضور معاونین وزارتخانه در شورای راهبری - نگاه فرایندی به طرح جامع
	ضعف:	- تشکیل نهاد مشترک شهرداری و وزارت مسکن برای تهیه طرح توسعه شهر به شکل عمل‌زده - عدم اصلاح بنیادین شیوه تدوین طرح توسعه تهران با مشارکت دستگاه‌های ذی ربط و گروه‌های ذی نفوذ به صورت دایمی، شفاف و با رویکردهای جدید علمی توسط نهاد مشترک - عدم شفافیت در چگونگی انتخاب افراد حقیقی در شورای راهبری تهیه طرح (برخی از شخصیت‌های حقیقی ، در پایین دست، خود مشاور نهاد شدند و به این ترتیب، هم در بالا و هم در پایین بودند.) - نامشخص بودن ضابطه انتخاب مشاوران تهیه طرح جامع - تبدیل شورای راهبری طرح به یک شورای تشریفاتی - تعداد کم جلسات، نامنظم بودن و فواصل طولانی میان جلسات شورای راهبری - نبود کمیته‌های پایین دستی تخصصی در شورای راهبری

		– تفویض اختیارات شورای راهبری به یک شخص – اعمال نظر تهیه کنندگان طرح (مشاوران طرح) در ارزیابی طرح – حذف گروه پژوهش و ارزیابی از فرایند تهیه طرح – عدم برخورداری از و کار و قوانین لازم و نظارت‌های کافی در نهاد مدیریت کننده و تهیه کننده‌ی طرح – عدم قانونمندی و نهادینه شدن ساختار و عملکرد نهاد مشترک – فقدان آیین نامه تفصیلی‌ی و ضابطه‌مندکردن اجرای تفاهم نامه در نهاد مشترک – عدم حضور دانشگاه در فرایند تهیه طرح – مشکل در هماهنگی ۲۹ مشاور با تفکرات، سوابق حرفه ای و دانش های مختلف – عدم انتخاب مشاور مادر مناسب – رویه ای تک‌روانه، غیر مشارکتی و ضد نهاد سازی – استفاده ابزاری از شخصیت های دانشگاهی
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	– مطالعات انجام شده در سه سطح ملی، منطقه‌ای و شهر – دیده شدن تهران در یک آینده در چارچوب چشم‌انداز ملی – دیده شدن الزامات جهانی شدن – سناریوسازی در طرح براساس اینده های محتمل
	ضعف:	– عدم وجود طرح بالادست طرح جامع تهران – عدم لحاظ شدن نظر مردم در طرح – عدم درگیر شدن شهرداران مناطق در طرح
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	–
	ضعف:	– کلان شهری مثل تهران را نمی‌توان با سندی که در یک تاریخ مشخص تصویب می‌شود و به حال خود رها می‌شود، هدایت کرد.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		– وجود مخالفان زیاد برای اجرای طرح (نهادهای دولتی- عمومی و خصوصی .. که از بی برنامگی تهران درامدزایی

	داشتند) – تراکم فروشی در تهران
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	– مشارکت مردم و گروه های ذی نفع در تهیه طرح جامع – قانونی شدن لایحه نهاد مشترک تهیه طرح توسعه شهری تهران – اهمیت وجود یک نهاد دایمی به عنوان حافظ و مولد توسعه – اراده قوی مدیریت، برای پیش برد برنامه – وجود نهاد های فنی در کنار شهرداری – لزوم ایجاد مدیریت راهبردی به منظور رسیدن به نظام راهبردی قانون – توجه به این امر که برنامه ریزی امری مستمر و دایمی است و قائل به فرد نیست.

۱۲- ایمانی جاجرمی،

ردیف	۱۲
نویسنده/ نویسندگان	ایمانی جاجرمی، حسین
عنوان مقاله	بررسی انتقادی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه ی شهری در ایران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، بهار، دوره پنجم، شماره ۱، ۷۹ -۱۰۲.
چکیده مقاله	شهرها نیازمند سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای توسعه هستند. طرحهای توسعه شهری مانند طرح جامع، مهمترین ابزارهای اجرای سیاست‌ها و برنامه‌ها به شمار میروند. اجرای مؤثر این طرح، نیازمند اسناد بالادستی مانند طرح آمایش سرزمین، سیاستگذاری بهتر در برنامه‌های توسعه کلان، مدیریت شهری کارآمد و مشارکت مردم است. در این مقاله، برای تحلیل تحول‌های شهری در ایران، از نظریه شهرنشینی وابسته استفاده شده است و با مروری بر

	مهمترین اقدام‌های مداخله‌ای دولت‌ها برای توسعه شهری، نقدهای مطرح شده درمورد طرح‌های توسعه شهری در دوران حاضر بیان میشوند. به نظر میرسد که اکنون در نبود مشارکت و نظارت مردمی، سیاستها و برنامههای توسعه شهری گرفتار در دیوان‌سالاری‌های عظیم و رانت‌جویی‌های سازمان‌های عمومی، در مقابله با شرایط شهرنشینی وابسته شکست خورده‌اند. آنچه رشد شهرها را هدایت میکند، نه چارچوب‌های سیاستی، بلکه منافع گروه‌های قدرتمند سودجویی از زمین و رانتهای شهری و تقلای تهیدستان شهری برای تصرف زمین و ساخت کاشان های محقر است. شرایطی که تداوم وضعیت شهرنشینی پیرامونی را در پی خواهد داشت.
نتیجه‌گیری مقاله	شهرهای ایران، طی یکصد سال اخیر به ویژه از دهه ۱۳۴۰ خورشیدی، تحول‌های بسیاری داشته‌اند .مسائلی مانند رشد سریع شهرنشینی، مهاجرت‌های گستردهٔ روستایی به شهرها، تمرکز شدید جمعیت و فعالیت در تهران و چند شهر بزرگ مانند تبریز و مشهد، به بروز مشکلات شهری نظیر کمبود مسکن، ترافیک نابسامان، بیکاری و فقر انجامیده است. تمرکز سرمایه‌گذاری‌های دولت در معدودی از شهرهای کشور به عنوان کانون های رشد و توسعه طی دهه های گذشته بوده است که موجب تشدید فاصله شهر و روستا شده و مهاجرت از روستاها را به این قطب‌های رشد، به ویژه تهران به امید اشتغال تشدید کرده است. سکونت فقرا در زمین‌های تصرفی، نامناسب و پست شهری، ستیزه‌هایی را میان آنها و دستگاه‌های رسمی به ویژه شهرداری‌ها پدید آورده و به مشکل بدمسکنی دامن زده است. در این میان، سیاست ها و برنامه‌های توسعه شهری نیز از حل یا کاهش مشکلات توسعه شهری بازمانده‌اند. اگرچه اکنون نزدیک به پنجاه سال از سیاستگذاری شهری و ایجاد نهادهای ملی و منطقه‌ای برای هدایت توسعه شهری میگذرد، مسئله آن است

	که این سیاستها ناکارآمدند؛ برای مثال، سلسله مراتب طرح های توسعه ناقص است و در نبود طرحهای بالادست و چارچوب یافته ها و توصیه های سند بالادست، سندهای بعدی تدوین میشود. این طرحها اهمیت زیادی دارند؛ زیرا سند پایه اند و برای دستگاه های اداری و اجرایی باید موضوع های مختلفی را هماهنگ کنند. اجرای ناقص طرحهای توسعه شهری، پیامدهای ناخوشایندی برای زیست شهری داشته است؛ برای مثال، "موسسه شهرسازی پاریس۱" ، در ارزیابی طرح جامع شهر تهران، یکی از پیامدهای مهم اجرای ناقص طرح های جامع شهر تهران را مسئله ترافیک میداند . گزارش این مؤسسه نشان میدهد در زمینه توسعه و برنامه‌ریزی شهری در ایران و تهران، تنها سه حوزه از ساختار جامعه (دولت، شهرداری و شرکتهای مشاور) نقش دارند. هیچ یک از دو طرح جامع تهیه شده برای شهر (طرح جامع فرمانفرمائیان و گروئن سال ۱۳۴۹ و طرح جامع شرکت مشاور آتک سال ۱۳۷۰) به طور کامل اجرا نشدند و پیامد اجرانشدن طرح جامع، از یکسو نوعی شهرسازی همراه با هرج ومرج حاصل از ساخت وسازهای غیرقانونی و از سوی دیگر، تراکم و ازدحام بسیار واضحی در سامانه عبور و مرور به ویژه در بزرگراه‌هاست. شهرسازی، معماری و توسعه شهر، مبتنی بر آرمان های مدرنیستی کارایی، نظم و تخریب گذشته، پیامدهایی برای کالبد و زندگی شهری داشته است. شاید مهمترین آنها، تبدیل شهرها به محیطی بی روح و بدون ارتباط با پیرامون و انسانها و گرفتار ساختمان های عظیم و اجتماع‌های ازهم گسیخته باشد. به زبان برمن، حاصل معماری و برنامه ریزی مدرنیستی، جهانی است "که به لحاظ فضایی و اجتماعی، به پاره هایی مجزا تقسیم شده است؛ اینجا مردم، آنجا ترافیک؛ اینجا کار، آنجا خانه؛ اینجا اغنیا، آنجا فقرا؛ و در میان آنها موانعی از چمن و سیمان" ساختار اداری و حقوقی مدیریت توسعه شهری نیز خالی از

		رویکرد مشارکتی به مسائل است. نتایج بررسی مجموعه مقررات و شهرسازی و معماری و طرح های توسعه و عمران مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران از تاریخ تأسیس تاکنون نشان می دهند که"متأسفانه چنین رویکردی در مجموعه ضوابط و مقررات عمومی شهرسازی وجود ندارد؛ به طوریکه حتی کاربرد اصطلاح‌هایی نظیر "شهروند" و "مردم"در متون ضوابط و مقررات مزبور، حتی برای یک مورد نیز مشاهده نمیشود؛ بنابراین، چنین استنتاج میشود که به طورکلی، در مجموعه ضوابط و مقررات شهرسازی، "حقوق شهروندی" مشروعیت ندارد. از سوی دیگر، سازوکارهای ظهور "شهروندی"در فرایندهای تصمیم گیری و انتخاب نادیده گرفته شده است". در نبود مشارکت و نظارت مردمی، سیاستها و برنامه‌های توسعه شهری گرفتار در دیوان‌سالاری‌های عظیم و رانت جویی های سازمان های عمومی، در مقابله با شرایط شهرنشینی وابسته شکست خورده اند و به زبان ساده باید گفت آنچه رشد شهرها را هدایت میکند، نه چارچوب های سیاستی بلکه منافع گروه های قدرتمند، سودجویی از زمین، رانتهای شهری و تقالی تهیدستان شهری برای تصرف زمین و ساخت کاشان های محقر است. شرایطی که تداوم وضعیت شهرنشینی پیرامونی را همچنان در پی خواهد داشت.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	- مغفول ماندن حقوق شهروندی در فرایند تهیه طرح
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	-
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی	قوت:	-
	ضعف:	-

		داشت؟
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		– هدایت رشد شهر توسط نافع گروه‌های قدرتمند سودجویی از زمین و رانتهای شهری – دیوان‌سالاری‌های عظیم و رانت جویی های سازمانهای عمومی – نبود پیشنهادهایی برای اجراشدن طرح – شهرداری تنها نهاد اجرایی برای توسعه شهری است و برای سایر دستگاه‌ها نقش و سهمی پیش بینی نشده است. –مشخص نبودن چگونگی تأمین منابع مالی طرح – عدم توجه به به نقش مردم و بخش خصوصی در اجرای طرحها – به زمانبندی اجرای طرح ها توجه نشده و هیچگونه راهنمایی و هدایتی برای اجرای تدریجی طرح نشده است. – عدم نظارت بر اجرا، به دلیل مشکلات مالی در تأمین اعتبارات لازم برای نظارت و نبود باور به ضرورت اعمال چنین نظارتی. – نبود سازمان اجرایی مناسب برای اجرای طرح ها – مدیریت شهرسازی موجود در شهرداریهای کشور، نقش تعیین کننده ای در جهت‌گیری فعالیت‌های شهرداری ندارد و تنها در حیطه صدور پروانه ساختمانی به نظارت بر نحوهٔ استفاده از آن، نقش کاملا اجرایی دارد. – به دلیل نبود برنامه های پنجساله عملیات نوسازی و عمران، مبنای تنظیم عملیات سالانه، تشخیص مسئولان و ضرورت‌های فوری است و در عمل، شهرداریها حتی برنامه های منظم کوتاه مدت به عنوان حرکت قدم به قدم برای اجرای طرحهای توسعه شهری ندارند. – درآمد شهرداریها، به هیچ وجه متناسب با هزینه های طرح نیست. –به دلیل نبود سازمانی برای نظارت، شهرداریها خود اقدام به نظارت بر اجرا کرده اند که بیشتر معطوف به نظارت

	بر ساخت وساز و جلوگیری از اقدام های خالف بوده است.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	– دیده شدن شهرسازی باید به عنوان یک مدل مدیریتی و مشارکتی – لزوم استفاده از مشارکت زنان در طرحهای توسعه شهری

۱۳- نهاد برنامه‌ریزی توسعه شهری تهران، ۱۳۸۹

ردیف	۱۳
نویسنده/ نویسندگان	نهاد برنامه‌ریزی توسعه شهری تهران
عنوان مقاله	چشم‌انداز درآمدی طرح‌های جامع و تفصیلی شهر تهران (طرح تراز مالی)
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	اقتصاد شهر، بهار ۱۳۸۹، ۵، ۲۶-۳۵
چکیده مقاله	برنامه‌ریزی شهری در ایران در سال‌های اخیر با تمامی کاستی‌هایی که در فرایند اجرای برنامه‌ها وجود دارد،شکل گرفته و در حال حاضر کمتر شهری را می‌توان یافت که دارای طرح جامع یا تفصیلی نباشد؛اما یکی از چالش‌های اساسی پیش‌روی همه این طرح‌ها را می‌توان ضعف در تأمین منابع لازم جهت اجرای این طرح‌ها دانست. البته باید توجه نمود که چنانچه ضوابط جدید نوسازی که به وسیلهٔ طرح‌های مورد اشاره تعیین گردیده‌اند اعمال نشود و کماکان پروانه‌های ساختمانی بر مبنای روال دوره‌های گذشته صادر شود به‌طور قطع می‌توان گفت که ارزش ایجاد شده برای حجم یکسانی از سرمایه‌گذاری،در مقایسه با شرایطی که ضوابط پیشنهادی سند پهنه‌بندی اعمال گردد تفاوت‌هایی را خواهد داشت که با محاسبه ارزش ایجاد شده در هر دو حالت می‌توان مثبت یا منفی بودن اثر سند پهنه‌بندی بر روی نرخ سود سرمایه‌گذاری و در نهایت نرخ سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان را تعیین نمود؛این مسئله از دو منظر دارای اهمیت

		است: در نگاه نخست می‌توان گفت که چنانچه قوانین جدید اثر مثبتی بر روی نرخ سرمایه‌گذاری داشته باشد،می‌تواند ضمن افزایش منافع بخش خصوصی به افزایش درصد تحقق طرح نیز منجر گردد،از سوی دیگر این افزایش در نرخ سود سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان می‌تواند به افزایش درآمدهای مدیریت شهری از محل عوارض و مالیات‌های مربوط به این بخش بینجامد.
نتیجه‌گیری مقاله		طرح‌های جامع و تفصیلی از سویی باید براساس ساختار مالیه شهری موجود و با منابع مالی آن و تمام تغییراتی که طبق مصوبات در ان، صورت هواهد گرفت تحقق یابد. از سوی دیگر، این طرح‌ها در قالب طرح‌های موضوعی، خود روش‌هایی را برای بهبود ساختار مالی پیشنهاد می‌نماید. هم‌چنین تغییرات پیشنهادی ضوابط احداث بنا که در قالب سند پهنه‌بندی ارائه گردیده می‌تواند اثراتی را بر سطح درآمدهای مدیریت شهری داشته باشد که لازم استبدان‌ها چرداخته شود. هر پند طرح تراز مالی، طرح ارزیابی اقتصادی و تحلیل هزینه–درآمد نیست، اما این طرح باید بتواند در کنار برآورد هزینه‌های اجرای طرح جامع و تفصیلی، با برآوردهای دقیق از منابع مالی در اختیار یا قابل ایجاد در طول دوره طرح، به امکان‌پذیری تحقق مالی طرح از یک سو و ارائه پیشنهادات تامین منابع مالی از سوی دیگر بپردازد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	رعایت روند سلسله مراتبی
	ضعف:	عدم ارزیابی جامع از طرح‌های گذشته
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	توجه به ابعاد مالی طرح
	ضعف:	عدم انعطاف پذیری طرح عدم توجه و چاره‌اندیشی در خصوص رعایت عدالت فضایی
روش تصویب، پایش و	قوت:	توجه به طرح‌های گذشته

بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	ضعف:	عدم توجه به سناریوها درنظر گرفتن روند خطی بر اساس طرح‌های گذشته
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		کسری بودجه و بحران بدهی عدم وجود اقتصاد پایدار شهری
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		هزینه های اجرای طرح‌ها باید متناسب با زمان اجرای طرح صورت بگیرد. طرح‌های جامع باید در تمام زمینه‌ها روابط به هم پیوسته و وابسته طرح های موضعی و موضوعی را بسنجد.

۱۴- براتی، ۱۳۸۹

ردیف	۱۴
نویسنده/ نویسندگان	ناصر براتی
عنوان مقاله	نگاه به شهر از بالا یا از درون: تحلیلی بر ساختار فضایی در طرح جامع جدید تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	ماهنامه‌ی منظر، دی و بهمن ۱۳۸۹، ۲۲
چکیده مقاله	شکل دادن به کالبد شهری بزرگ چون تهران، به نحوی که به یک انسجام قابل قبول و قابل احساس برسد، و جهات مختلف آن، توسط عامه مردم، قابل فهم باشد، یکی از اصلی‌ترین و مهمترین بخش‌های یک برنامه توسعه کالبدی ععلمی و منطقی برای این شهر است. اگرچه همه‌ی همه کارشناسان و دست‌اندرکاران رشته شهرسازی بر این امر اتفاق نظر دارند که تهران شهری است بدون شکل منسجم، غیرقابل فهم، بدون مرکزیت اصلی و فاقد خوانایی، به نحوی که یک شهروند عادی به سختی قادر است که یک نقشه ذهنی درست و قابل درک از کلیت آن را برای خود فراهم آورد، چه رسد به تازه‌واردان به آن؛ اما در نهایت ساکنان شهر، برای تداوم حیات شهری خود، کم و بیش مجبورند نقشه و الگوواره ذهنی خود از شهرشان را، هرچند ناقص، داشته

		باشند. توسعه کالبدی و غیرکالبدی تهران سال‌ها بدون برنامه مشخص و به صورت موردی، مقطعی، سلیقه‌ای و جزیره‌ای اتفاق افتاده است و اینک با تصویب طرح جامع جدید امید می‌روید. پس از چند دهه توسعه بی‌برنامه، که تهران را از نظر کالبدی، به شهری به شدت پراکنده، نامنسجم و اصطلاحا، چهل تکه، تبدیل کرده است، ساختار فضایی این شهر به سامان آید. بدین ترتیب، یکی از اقدامات بسیار اصولی صورت گرفته در طرح جامع جدید تهران سعی در شکل‌دهی به ساختار به ساختار کلی کالبدی شهر تهران بوده است.
نتیجه‌گیری مقاله		در طرح جامع جدید شهر تهران، تلاش زیادی برای تعریف یک ساختار و استخوان‌بندی قابل فهم و اتکا برای آن شده است. اما در روشی که برای تدوین و ساماندهی ساختار فضایی شهر تهران برگزیده شده است، به مردم و درک آنها از فضای شهری موجود توجهی نشده است. بنابراین، بازبینی، اصلاح و تکمیل ساختار فضایی پیشنهادی برای شهر تهران، در طرح جامع جدید، اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. در غیر این صورت بعید نیست که بی‌سامانی فضایی تهران، که در حال حاضر منجر به سرگردانی و گمگشتگی فضایی ساکنان شهر بزرگ تهران می‌شود، با اجرا شدن ساختار فضایی فوق‌الذکر، در آینده نیز همچنان ادامه یابد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	توجه به ساختار فضایی شهر تهران
	ضعف:	عدم مشارکت شهروندان در فرآیند تهیه طرح
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	شکل‌دهی به ساختار کلی کالبدی شهر تهران
	ضعف:	عدم مراجعه مستقیم به مردم در خصوص کشف معانی موجود در ساختار و شکل شهر و خوانایی آن
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی	قوت:	-
	ضعف:	-

داشت؟	
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	-
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	به مردم و درک آنها از فضای شهری موجود توجه شود.

۱۵- بیات، ۱۳۹۰

ردیف	۱۵
نویسنده/ نویسندگان	اشکان بیات
عنوان مقاله	بررسی موفقیت یا عدم موفقیت طرح جامع تهران (نمونه موردی کاربری‌های منطقه ۳
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	نخستین همایش ملی آرمان شهر ایران، ۱۳۹۰
چکیده مقاله	افزایش جمعیت و گسترش شهرها توام با محدودیت منابع، ضرورت استفاده مطلوب از منابع موجود، در جهت ارتقاء سطح زندگی اجتماعی و فردی را بیش از پیش مطرح نموده و بر افزایش دقت برنامه ریزی ها و کاهش انحرافات و اشتباهات آنها تاکید می نماید. در این بین، نقش طرح های توسعه شهری، از جمله طرح های جامع به لحاظ اهمیتی که در ساماندهی فضایی شهر ها دارند، بسیار اساسی و قابل توجه است، خاصه آنکه طرح های مذکور در صورت موفقیت در اجرا یکی از بزرگترین و اساسی ترین سرمایه گذاری های فردی و اجتماعی را بنیان می نهد که بی شک چگونگی آثار آن در ابعاد اقتصادی – اجتماعی و فضایی بر روی جامعه منعکس می گردد، بنابراین شایسته است که تلاش های کافی در جهت از بین بردن نقاط ضعف این طرح ها و تقویت آثار مثبت و نقاط قوت آن به عمل آید. با استفاده از تجارب گذشته و پیشرفت های نوین علمی، الگوهای ساماندهی فضایی شهرها به نحوی اصلاح گردند که بتوانند به صورت ابزارهای مناسبی جهت اصلاح وضعیت شهرها درآیند. شهر تهران به

		عنوان پایتخت ایران، از نظر نظام برنامه ریزی با مسائل پیچیده ای روبروست که موجب شده، طرحهای تدوین شده در حد منطقهای انجام شوند و برای هر محدوده مشخص طرح خاصی نوشته شود. منطقه ۳ تهران یکی از این محدودههای مطالعاتی می باشد که در پژوهش حاضر سعی نمودهایم با استفاده از بررسیهای میدانی و بهره گیری از مدل SWOT به بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت، و تهدید موثر بر کاربری های فعال در منطقه مورد بررسی بپردازیم. نتایج نشان می دهد که اولویت دادن به هدف کاهشِ اثرات منفی کاربری های تجاری و مسکونی و افزایشِ تاثیرات مثبت کاربری هایِ سازگاری، چون فضای سبز شهری می تواند گامی موثر در بهبود و افزایش رفاه و آسایش زندگی در این منطقه باشد.
نتیجه‌گیری مقاله		نتایج جنبه های کیفی هر یک از عوامل موثر داخلی و خارجی شناسایی شده، بیانگر این مطلب است :الف: سطح آسیب پذیری کاربری های شهری بسیار بالاست ب: برتریها و مزیتهای کاربری های منطقه عمدتاً محدود است .ج: نیازمندیهای این کاربری ها، با توجه به میزان تهدیدها و محدود بودن فرصتها غالباً بسیار بالاست .د: توزیع و تخصیص مجدد منابع در سطح مورد مطالعه با توجه به محدود بودن فرصتها و بالا بودن نقاط ضعف امری الزامی است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	توجه به ابعاد زیست محیطی، کالبدی و نظام مسکن
	ضعف:	عدم توجه به ابعاد اجتماعی و ارتباط ان با ابعاد دیگر
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	بررسی عوامل داخلی موثر بر برنامه‌ریزی
	ضعف:	عدم تعیین مهم ترین شاخص‌ها در خصوص تاثیرگذاری در روند طرح و اهداف آن
روش تصویب، پایش و	قوت:	-

بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		جنبه‌های کیفی هر یک از عوامل موثر در اجرای طرح را بررسی کرد.

۱۶- بیگدلی و دیگران، ۱۳۹۵

ردیف	۱۶
نویسنده/ نویسندگان	بیگدلی، مهرناز و دولت آبادی، فریبرز و علی پور، میثم
عنوان مقاله	تحلیل میزان انطباق پهنه بندی طرح تفصیلی با طرح راهبردی- ساختاری (جامع) تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	چهارمین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری، ۱۳۹۵
چکیده مقاله	طرح جامع (راهبردی- ساختاری) تهران، پس از دو دهه فقدان طرح شهری، در سال ۱۳۸۶ به تصویب شورایعالی شهرسازی و معماری ایران رسید و متعاقب آن طرح تفصیلی تهران در سال ۱۳۹۱ به تصویب کمیسیون ماده (۵) رسید . از آنجا که مطابق با قانون، هرگونه تغییر در اساس طرح جامع، مغایرت محسوب می شود؛ طرح تفصیلی از اختیار تغییر ماهوی و اساسی در طرح جامع برخوردار نیست و در صورت وقوع چنین تغییری، شورایعالی شهرسازی و معماری ایران مرجع رسیدگی به آن است. بر پایه گزارشات واصله به دبیرخانه شورایعالی از سال ۱۳۹۲ تاکنون، به واسطه تغییرات طرح تفصیلی شهر تهران، طرح جامع تجربه گر حجم بالایی از تغییرات اساسی بوده است. یکی از مهمترین اسناد و نقشههای طرح جامع که مشمول این نوع تغییرات گشته است، سند پهنه بندی است. از آنجا که سند پهنهبندی یکی از ابزارهای تحقق چشم انداز، اهداف و

	راهبردهای طرح جامع محسوب می شود و ساختار آتی کالبد، جمعیت و عملکرد شهر تحت تأثیر آن قرار دارد؛ هرگونه تغییر اساسی در آن نیز، آینده ای متمایز را برای تهران رقم خواهد زد. هدف این پژوهش آن است که از طریق مقایسه تطبیقی و با استفاده از تحلیل نرم افزاری، میزان تبعیت طرح تفصیلی از اساس طرح جامع در زمینه پهنه بندی مشخص گردد. نتایج حاصله نشان از آن دارد که در مجموع حدود ۲۰ درصد از مساحت شهر دچار تغییر در پهنه بندی شده است. بخش اعظم این تغییرات مرتبط با پهنه هایی است که ساختار توسعه شهر تهران تلقی می شوند. این تغییرات، به واسطه پیامدهایی همچون افزایش میزان تراکم ساختمانی، افزایش ظرفیت جمعیت پذیری و کاهش حجم خدمات عمومی؛ آسیب جدی بر زیست پذیری و حیات سالم شهر تهران وارد آورده است.
نتیجه‌گیری مقاله	همانگونه که اشاره شد، طرح تفصیلی وظیفه داشته تا کدهای سه رقمی پهنه بندی طرح جامع را به لحاظ مکانی تدقیق نموده و ضوابط ساخت وساز را در هریک از زیر پهنه های سه رقمی تدوین نماید. بررسی های انجام شده نشان داد که این اتفاق در برخی از پهنه های حساس اصول کلی طرح جامع را تغییر داده است. به گونه ای که از مجموع ۱۷ هزار هکتار تغییر در پهنه بندی، میزان ۱۰ هزار هکتار آن مرتبط با تغییر اساس طرح جامع تهران است. چنین اقدامی نتایج و پیامدهای زیر را برای تهران به دنبال خواهد داشت : ۱.تغییر در پهنه های سکونت و مختلط به طور عمومی و تبدیل پهنه های فعالیت و حفاظت به زیر پهنه هایی که واجد استقرار جمعیت باشد، افزایش تراکم ساختمانی را به دنبال داشته است. این موضوع باعث افزایش ظرفیت جمعیت پذیری شهر می شود. در محاسبه ای که در این خصوص صورت پذیرفته است، افزایش جمعیت حاصل از تغییرات در پهنه بندی، بالغ بر ۸۰۰ هزار نفر مازاد بر ظرفیت جمعیت پذیری

	افق طرح برآورد شده است [۲]. .در راهبردهای طرح جامع، نقشه سازمان فضایی و همچنین نقشه پهنه بندی به صراحت عرصه هایی از پهنه سکونت واجد ارزش حفاظت هستند. این زیر پهنه ها، در بردارنده بافت های مسکونی با ارزش سبز، تاریخی، معاصر، روستایی و ویژه است که در قالب زیر پهنه های (۲) Rطبقه بندی شده اند. حال آنکه در طرح تفصیلی تغییراتی در این زیر پهنه ها به سایر زیر پهنه های سکونت عام مشاهده می شود که در میان مدت باعث تخریب و نوسازی این بناها می گردد و در بلند مدت ماهیت و هویت شهری را دستخوش تغییر می سازد. همچنین، عرصه هایی از شهر را که در بردارنده خصلت های تاریخی دوره های شهرسازی تهران است به نابودی می کشاند. مصادیق بارز آن شهرک غرب در منطقه ۲ و نارمک در منطقه ۸ هستند [۳]. . تغییر در زیر پهنه های سکونت عام (۱) Rکه تراکم پایینی دارند نیز موجب افزایش تراکم ساختمانی و به تبع آن افزایش در ظرفیت جمعیت پذیری (به ویژه در مناطق جنوبی تهران) گشته است [٤]. .تخریب وساخت وساز در عرصه های سبز به دلیل تغییر پهنه حفاظت (۱) Gبه سایر زیر پهنه ها (به ویژه در حواشی حریم شمالی تهران و مناطق ،خردسازی و تفکیک اراضی بزرگ مقیاس صنعتی که در پهنه فعالیت) S) در طرح جامع به عنوان عرصه های مناسب استقرار پارک های فناوری و دانش بنیان در نظر گرفته شده بودند به زیر پهنه های تولیدی-کارگاهی که نیازی به زمین بزرگ ندارند، طرح جامع را از اهداف و چشم اندازش منحرف ساخته است [٦]. . تغییر در زیر پهنه های مختلط (M) با غلبه فرهنگی وگردشگری که در افق طرح باعث عدم تحقق عملکردهای خدماتی و مورد نیاز شهر خواهد شد و نافی راهبردهای توسعه گردشگری در شهر تهران است [۷]. .به مجموعه پیامدهای فوق باید تغییر پهنه ها به زیر پهنه های مرتبط با پهنه مختلط که احداث بلند مرتبه های اداری تجاری و

		مسکونی در آنها مجاز است را نیز اضافه نمود که ضمن افزایش در ظرفیت جمعیت پذیری، افزایش بدون برنامه و خارج از نیاز واحدهای تجاری را به ضرر افزایش عملکردهای خدماتی به دنبال خواهد داشت.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	۱) برخورداری از نگرش ساختاری-راهبردی به جای نگرش سنتی طرح جامع ۲) همزمانی تهیه آن با انجام مطالعات طرح‌های تفصیلی مناطق ۲۲گانه تهران ۳) تشکیل نهاد برنامه‌ریزی شهر تهران
	ضعف:	ابتدا باید طرح جامع تهیه شود و سپس طرح‌های تفصیلی به سبب تقدم و تاخر
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	مغایرت‌های اساسی بین طرح تفصیلی شهر تهران و راهبردهای طرح جامع شهر تهران
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		برخی موارد در طرح‌های تفصیلی اصولی مغایر با طرح جامع دارند.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		طرح‌های تفصیلی که تهیه می‌شوند، باید در راستای اصول طرح جامع باشند. از دیگر سو، پهنه‌بندی به عنوان ابزار فنی دخالت و تعیین تکلیف اراضی و املاک شهر محسوب می شود و به منظور تحقق پذیری بیشتر باید از اهداف و راهبردها و همچنین سازمان فضایی طرح جامع تبعیت نماید. تغییر در هر یک از پهنه های کلان، اصلی و زیر پهنه های طرح جامع، نافی راهبردهای طرح جامع و به تبع آن مخالف با اهداف و مسیر توسعه تهران در سند طرح جامع به شمار می آید.

۱۸- پورجعفر و دیگران،

ردیف	۱۸
نویسنده/ نویسندگان	پورجعفر، محمدرضا؛ تقوائی، علی اکبر؛ معروفی، سکینه
عنوان مقاله	جایگاه فضاهای "مذهبی اسلامی" در طرحهای توسعه شهری معاصر (بررسی طرح جامع تهران و طرحهای تفصیلی ۵ منطقه از تهران)
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	نقش جهان
چکیده مقاله	امروزه الگوی تقسیمات شهری که محصول تدوین و اجرای برنامه ها و طرحهای معاصر شهری است، جایگزین تقسیمات ارگانیکی شده است و در پی این جایگزینی، نقش و جایگاه مساجد و فضاهای مذهبی در شکلگیری نظام کالبدی و اجتماعی شهرها و محالت شهری دستخوش تغییر گردیده است. این تحقیق با هدف بررسی جایگاه و نقش فضاهای مذهبی در طرحهای معاصر شهری انجام شده است. سئوال اصلی تحقیق این است که فضاهای مذهبی چه نقش و جایگاهی در طرحهای توسعه و عمران شهری دارند؟ در چه بخشهایی از این طرحها به فضاهای مذهبی توجه میشود؟ برای پاسخ به این سئوال از میان طرحهای موجود در کشور، به جهت مقیاس، قدمت و اهمیت، طرح جامع تهران و طرح تفصیلی ۵ منطقه از آن انتخاب شدهاند .در انتخاب این مناطق سعی شد با فرض قرارگیری محور "انقلاب– آزادی" به عنوان محور میانی شهر تهران، ۲ منطقه از قسمت شمالی این محور و ۳ منطقه از جنوب آن به شکل تصادفی انتخاب شوند. بر این اساس طرح تفصیلی مناطق،۱۲،۲،۲۰،۱۷،۳ مورد بررسی قرار گرفتند. مطالعات محتوای این طرحها حول محورهای چشم انداز، اهداف، راهبردها، طرحهای موضعی و موضوعی، سازمان فضایی، مساحت و سرانه کاربریها)موجود و پیشنهادی (انجام شد. نتایج این تحقیق

	نشان داد که فضاهای مذهبی در طرحهای شهری معاصر اعم از طرح جامع و تفصیلی مورد توجه قرار نگرفته‌اند.
نتیجه‌گیری مقاله	توجه به ویژگیهای فرهنگی و اجتماعی جامعه در زمینههای برنامه‌ریزی و طراحی شهری از اصول مهم برنامه‌ریزی و طراحی شهری موفق و کارآمد محسوب می شود. بر اساس شواهد تاریخی و کالبدی در جامعه اسلامی ایران توجه به فضاهای مذهبی یکی از اصول و پایه‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه بشمار می رود. توجه به این فضاها به‌عنوان توجه به یکی ازابعاد فرهنگی جامعه و سرمایه اجتماعی ، از الزامات تحقق طرح‌ها می‌باشد. توجه به ابعاد فرهنگی در دو بعد فرایندی و محتوایی برنامه ها و طرحهای شهری قابل بررسی است. در این تحقیق به مطالعه اجمالی محتوای طرح جامع تهران و طرح تفصیلی پنج منطقه از آن پرداخته شد. نتایج تحقیق بیانگر این امر بود که در طرح جامع تهران در سطح چشم انداز ذیل عنوان هویت اسلامی این شهر ، به شکل غیر مستقیم به ماهیت مذهبی آن اشاره شده است لیکن؛ در سطوح اهداف و راهبردها به چگونگی تحقق کالبدی این چشم‌انداز توجهی نشده است. در نظام محورها نیز در تقسیم‌بندی محورهای شمالی – جنوبی و شرقی غربی اشاره‌ای به ویژگی‌های مذهبی در این محورها نشده است ؛ این در حالی است که در ابتدا و انتها ی محور دربند و ری، دو کانون مذهبی با (زمینه‌های بالقوه اجتماعی و فرهنگی قوی قرار گرفته‌اند که از توان بالفعل شدن به‌عنوان دو قطب مهم مذهبی و فرهنگی در شهر تهران برخوردار می‌باشند. در نظام مراکز شهر تهران در مجموعه مراکز حوزه میانی تهران به مرکز مذهبی- تاریخی ری اشاره شده است. همچنین در نظام ورودی‌های شهر تهران، ورودی شاه عبدالعظیم به‌عنوان ورودی منطقه‌ای و محلی معرفی شده است. مطالعه قسمت‌های مختلف نظام تقسیمات کالبدی طرح جامع تهران در زمینه‌های ماموریت، اصول پایه، هدفهای کلی،

		راهبردها، معیارها و ویژگی‌ها ، حاکی از عدم طرح و حتی عنوانِ طرح فضاهای مذهبی در اشکال مختلف و نقش و جایگاه آنها در شکل‌گیری نظام تقسیمات کالبدی می‌باشد. همچنین در این طرح از مجموع طرحهای موضوعی و موضعی پیشنهادی طرح جامع، پنج طرح در زمینه فضاهای مذهبی بوده‌اند. مطالعه و بررسی طرحهای تفصیلی پنج منطقه از مناطق تهران نیز بیانگر عدم توجه به فضاهای مذهبی در آنها بود. با انجام این تحقیق و بررسی چند طرح موردی به نظر می‌رسد در طرحهای توسعه و عمران نوین ایران، به دلایل مختلف که شاید یکی از مهمترین آنها الگوبرداری از طرحها و برنامه‌های شهری کشورهای مغرب زمین باشد ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی به طور عام و مراکز مذهبی اسلامی و مساجد به عنوان یکی از مهمترین نمادهای کالبدی ارزشهای اسلامی و سرمایه‌های اجتماعی به طور خاص مورد بی‌مهری و کم‌توجهی واقع شده‌اند؛ در حالی‌که به نظر میرسد تحقق شهری هماهنگ با فرهنگ اسلامی، مستلزم داشتن طرح و برنامه‌هایی با جهت‌گیری اسلامی است و پرداختن به فضاهای مذهبی به عنوان نمادهای کالبدی و فرهنگی اسلام از الزامات مهم در این زمینه بشمار می روند. بر این اساس میتوان گفت تدوین و تبین الگویی از طرحها و برنامه‌های شهری با محوریت توجه به مراکز مذهبی برای تحقق شهری منطبق با فرهنگی اسلامی از ضروریات مهم یک جامعه اسلامی بشمار می آید.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	توجه به هویت اسلامی شهر تهران در ساختار برنامه
	ضعف:	مشخص نکردن راهیردها و سیاست‌ها در خصوص رسیدن به چشم‌انداز
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	طرح‌های موضعی و موضوعی در خصوص فضاهای مذهبی در شهر تهران
	ضعف:	به نیازهای فرهنگی، مذهبی و هویت‌بخشی که در ابتدای طرح جامع به آن‌ها تاکید اشاره شده است اشاره‌ای نشده و

		پیشنهادی در این زمینه به عمل نیامده است.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		نبود راهبردها و سیاست‌های اجرایی در خصوص رسیدن به اهداف طرح، مطالعه و شناخت به‌طور کامل و بادقت صورت نگرفته است.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		تدوین و تبین الگویی از طرح‌ها و برنامه‌های شهری با محوریت توجه به مراکز مذهبی، برای تحقق شهری منطبق با فرهنگی اسلامی از ضروریات مهم یک جامعه اسلامی بشمار می آید.

۱۹- پورموسوی، ۱۳۸۹

ردیف	۱۹
نویسنده/ نویسندگان	موسی پورموسوی
عنوان مقاله	تهران آینده؛ حاکمیت قانون و عقانیت: تاملی بر اداره قانونمند شهر بر مبنای اسند مصوب
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	منظر، ۱۳۸۹، شماره ۶، ص ۲۳-۲۰
چکیده مقاله	«چگونه می‌توان تهران آینده را ترسیم کرد؟» در پاسخ به این سوال ابتدا باید تهران را ترسیم کرده و به تصویر (Image) کشید تا بتوان آینده آن را تدوین کرد. بدیهی است که چیدمان آینده تهران هر چه باشد، غیر از وضعیت کنونی است. هنر، مدیریت وضعیت کنونی نیست؛ بلکه مهم اتخاذ روشی در مدیریت شرایط روز است که آینده آن نیز به خوبی مدیریت شود. در یک جمع‌بندی، برنامه‌ریزان، پژوهشگران و مدیران اجرایی به این نتیجه رسیدند که باید درصدد ارتقاء مفهومی و کارکردی طرح‌های مصطلح جامع شهری باشند. اطلاق طرح جامع تهران به طرح راهبردی-ساختاری یا ساختاری- راهبردی نیز حاصل چنین نگرشی بوده است. البته

		نیک می‌دانم که تغییر صرف واژگان نمی‌تواند محتوی را تغییر دهد زیرا طرح اخیر همان طرح جامع است که به سلیقه تهیه‌کنندگان و تصویب‌کنندگان تغییر نام پیدا کرد.
نتیجه‌گیری مقاله		تغییر در برنامه توسعه شهری تهران باید با توجه به اصولی چون اصل راهبردی یکپارچگی در سیاست‌ها، دوراندیشی، توسعه مدیریت مشارکتی و توسعه مدیریت منابع صورت گیرد. همچنین دستیابی به طرح‌های راهبردی مستلزم تغییر و تکمیل قوانین است. اجرای چنین طرح‌هایی نیاز به یکپارچگی مدیریت شهری و هماهنگی نهادهای دخیل در امور شهر دارد. طرحهای آتی شهری باید شهروندمحور بوده و در راستای تحقق قانون اساسی گام بردارد. در این راستا ابتدا باید با ادای حقوق شهروندی، اقدام به تعلیم و تربیت شهروند مسئول نموده، تا بدین ترتیب پاسخگویی مسئولان نیز تضمین شود. تهران آینده باید با مدیریت یکپارچه شهری اداره شود و در یک فضای عقلانی، تمام دستگاه‌های دخیل در شهر با تبادل اطلاعات در چارچوب وظایف تعریف شده در قانون، شهر را به نحو شایست‌های اداره و اهداف خرد و کلان را تعقیب کرده و تحقق بخشند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	– پایه گذاری نهاد برنامه‌ریزی شهر تهران در سال ۱۳۸۲ جهت پایش برنامه‌های توسعه شهر
	ضعف:	– طرح جامع جدید تهران، یک طرح راهبردی نیست. – در این طرح، بسیاری از ملاحظات نظیر(Base IT) شدن شهر آینده، از نظر مخفی باقی مانده و اسناد پشتیبانی که شاهدی بر این بررسی‌ها باشد، وجود ندارد.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	– در نظر گرفتن گزاره‌ای که به نهاد برنامه‌ریزی اجازه می‌دهد طرح را به‌روزرسانی کند و این اعمال انعطاف بسیار قابل احترام است.
	ضعف:	– در متن طرح جامع به اصل ایمنی و امنیت (Security & Safety)که سلامت شهروندان را تضمین میکند، توجه کافی نشده

		است. – طرح کاملا دولت محور است، در حالی‌که طرح باید انعطاف بیشتری برای تأمین منافع شهروندان داشته و شهروندمحور باشد.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	–
	ضعف:	– در طرح جدید (۱۳۸۶)، همان سنت طرح جامع دنبال شد و تنها نام آن تغییر کرد.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		– نمی‌توان با سلسله احکامی که جنبه‌های سلبی آن از جنبه‌های ایجابی قوی‌تر است، بر شهری چون تهران با این سرعت تغییر، اعمال مدیریت کرد. – تهیه طرح راهبردی با قراردادهای نوع (تیپ) ۱۲ سازمان برنامه و بودجه امکان‌پذیر نیست. – فاصله داشتن با نظام «مدیریت یکپارچه شهری» .
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		– لازم است که در ابتدا با تصویب سندی در مراجع قانونی، تیپ ۱۲ را تغییر داده و یا حداقل تکمیل نماییم. – دنبال کردن سیاست مدیریت یکپارچه شهری به معنای سیاست‌های متمرکز اما با اجرای پراکنده و همسو . – ترویج یکپارچگی سیاست‌ها در جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، محیطی و همسویی و کمک آنان به یکدیگر به نحوی که بتوان از تمامی ابزارها برای وضع مقررات از جمله ارزیابی متعادل اثرات اجرای برنامه‌ها بهره گرفت. – استفاده از بهترین دانش به روز شده که ما را در حل مشکلات، پشتیبانی کند. – در نظر گرفتن اصل دوراندیشی : برای تهران آینده باید بتوان در چارچوب همین فضا (وجود نهاد برنامه‌ریزی) از اتفاقات آتی اطمینان حاصل کنیم. توسعه مدیریت منابع زیست محیطی و کاهش خسارت‌های زیست‌محیطی آلاینده.

۲۰- پیمانی و ذوالقدر، ۱۳۹۰

ردیف		۲۰
نویسنده/ نویسندگان		علی پیمانی، مارال ذوالقدر
عنوان مقاله		کاربرد روش چیدمان فضا در ارزیابی طرح‌های توسعه شهری نمونه مطالعاتی: طرح جامع جدید کلا نشهر تهران و طرح تفصیلی مناطق شهرداری تهران (منطقه ۱۹)
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات		مجله صفه، ۱۳۹۰، شماره ۳، دوره ۲۱.
چکیده مقاله		پرسش اساسی این پژوهش این است که چه مجموعه دلایلی باعث می‌شود ساختار فضایی سیستم‌های پیچیده شهری جواب-گوی نیازها و مطالبات افراد آن جامعه نباشد. تحلیل چیدمان فضا مدلی از شهر می‌دهد که طراحان و تصمیم گیران را در فرایند طراحی قادر می کند قبل از دادن راه حل نهایی و اجرای طرح پیامد اقدامات خود را بر روی رفتارهای احتمالی در فضاهای شهری پیشنهادی مشاهده کنند. پژوهشگر به منظور پاسخ به پرسش مذکور علاوه بر بازشناسی مفاهیم و پایه های نظری جنبش چیدمان فضا با انتخاب نمونه مطالعاتی تهران در مقیاس کلان شهر و منطقه ۱۹ شهرداری تهران در مقیاس منطقه شهری سعی در معرفی چگونگی به کارگیری این روش و بررسی کاربردها و سودمندیهای آن در فرایند تهیه طرح های توسعه شهری دارد.
نتیجه‌گیری مقاله		به کمک روش چیدمان فضا میتوان هم پیوندترین فضاهای شهر تهران را و دل استخوان بندی فضایی شهر کرد در این راه از امکانات و محدودیت‌های قابل توجهی در استفاده هر چه بیشتر از این روش سخن گفته شده است. با تأمین شرایط و امکانات مناسب میتوان از این روش در پیشبرد اهداف طرح‌های شهرسازی و معماری استفاده کرد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه	قوت:	-
	ضعف:	-

نقاط قوت و ضعفی داشت؟		
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	کارا نبودن پیشنهاد های مطرح شده در طرح برای بهبود وضعیت سازمان فضایی شهر تهران و هدایت تحولات عملکردی و کالدی کلان شهر در راستای ارتقای میزان همپیوندی و یکپارچگی بافت.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		به کارگیری روش تحلیل «چیدمان فضا» امکان آشنایی با وضعیت هم پیوندی فضاهای شهر تهران به صورت یک کل واحد فراهم میکند و با کمک به شناخت امکانات و محدودیت های فضایی منطقه، به منظور طرح اصلاحات، پیشنهادها و راهکار های کارآمد ضروری تلقی می‌شود.

۲۱- تقی‌زاده و قاجارخسروی، ۱۳۹۶

ردیف	۲۱
نویسنده/ نویسندگان	محمد تقی‌زاده، محمدمهدی قاجارخسروی
عنوان مقاله	سیر تحول مدیریت شهری و طرح‌های جامع در ایران با تاکید بر تجربه کلانشهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	کنفرانس ملی مدیریت کلانشهرها با رویکرد ایمنی، بهداشت و محیط زیست، ۱۳۹۶
چکیده مقاله	مدیریت شهر به نحوی بخشی بسیار کلیدی و

		تاثیرگذار در میان بحث‌های مربوط به اداره شهرها و ساماندهی وضعیت آن‌ها می‌باشد. ازاین جهت بررسی مدیریت شهری و تلاش در جهت ارتقا آن برای نیل به اهداف توسعه‌ای شهر امری است که دغدغه بسیاری از شهرسازان و متخصصان مربوطه می‌باشد. بررسی سیر تحولی مدیریت شهری در ایران راهی است برای آشنایی با پایه‌های شکل‌گیری مدیریت شهری و چگونگی تغییرات آن در طول زمان. رسیدن به چنین شناختی ما را قادر می‌سازد تا ارتباط بین بخش‌های مختلف مدیریت شهری را بهتر درک کرده و با دیدی جامع در جهت ارتقا آن پیش رویم. این مقاله به بررسی سیر تحولی هریک از اجزا مدیریت شهری پرداخته و سپس سیرپیدایش و تحول طرح‌های جامع شهری در ایران و مخصوصاً تهران را مورد بررسی قرار داده‌است.
نتیجه‌گیری مقاله		بررسی روند تصویب قوانین و مقررات در راستای استقرار مدیریت شهری در ایران به ما نشان می‌دهد طرح‌های تهیه شده برای شهرها عموماً برگرفته از تحولات اجتماعی اقتصادی و سیاسی جامعه بستر طرح می‌باشند. از آنجایی که سه رکن مدیریت شهری همواره با یکدیگر در ارتباط می‌باشند، طرح‌های شهری و مشخصاً طرح‌های جامع که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند، به نحوی تاثیرپذیرفته از دو رکن دیگر یعنی قوانین و مقررات و ساختار سازمانی نظام مدیریت شهری می‌باشند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	– همکاری شهرداری و وزارت مسکن و شهرسازی به منظور تهیه طرح جامع جدید تهران . – تدوین طرح‌های جامع و تفصیلی همزمان، و با مشارکت کلیه نهادهای اجرایی مرتبط و مؤثر و همچنین استفاده گسترده و هماهنگ از توان نهادها و نیروهای تخصصی.
	ضعف:	– عدم تبعیت طرح جامع از طرح ساماندهی و عدم اجرای طرح مجموعه شهری تهران.

محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	– تهیه طرح جامع جدید تهران، با رویکرد نوینی سامان یافت که از یکسو مبتنی بر تجارب کشور در چند دهه اخیر و ارزیابی و آسیب شناسی روش ها و رویه های متعارف بوده و از سوی دیگر با توجه به تجارب ارزشمند جهانی، از دانایی، الگوها و روش های نوینی برای برنامه ریزی توسعه شهری بهره گرفته، که به ویژه با شرایط بومی ما، سازگاری بیشتری دارد.
	ضعف:	– ضعف محتوایی طرح در کنترل ساخت و ساز ها که با تصویب و صدور پی در پی بخشنامه‌ها و ضوابط محدود کننده مانند مصوبه ۲۶۹ کمیسیون ماده پنج مستقر در شهرداری تهران که ارتفاع ساختمان ها را به ۷ طبقه و مصوبه ۳۲۹ همان کمیسیون که حداکثر تعداد طبقات را به ۵ طبقه کاهش داد و اصلاحیه آن و...، تلاش گردید که وضعیت نابسامان ساخت و ساز تا حدودی کنترل شود. اما نابسامانی ها تداوم یافت و به تدریج جایگزین کردن برنامه و طرح به جای بخشنامه و دستورالعمل بین برخی از مسئولان تقویت شد.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	– نحوه‌ی اجرائی شدن طرح‌ها از جمله طرح جامع به دلیل تصویب قانون زمین شهری در سال ۱۳۶۷ ، که مالکیت دولت را بر اراضی داخل محدوده قانونی و حریم استحفاظی شهرها و شهرک‌ها را میسر ساخت، تا حدی تسهیل شد.
	ضعف:	– از سال ۱۳۵۳ وزارت کشور اقدام به ارائه راه‌حل‌های کوتاه‌مدت برای شهرهای فاقد طرح جامع پرداخت (طرح‌های هادی شهری). به این ترتیب، از زمان برنامه پنجم توسعه، دستگاه‌های دولتی مسئول تهیه طرح‌های توسعه شهری شدند، که نتیجه آن توسعه شهری عامرانه در ایران بود.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		– ضرورت نوسازی سریع شهر تهران با منابع مالی لازم برای آن و قطع کمک‌های دولت برای عمران و نوسازی این شهر ، موجب گرایش به فروش تراکم و توافق با مالکان برای نحوه استفاده از اراضی گردید. این وضعیت پس از چند سال، پیامدهای مخربی در زمینه ساخت و ساز و نحوه استفاده از اراضی پدید آورد و در روند

	اجرایی شدن طرح در اوایل آن اختلال ایجاد کرد.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	- اصلاح اختیارات شهرداری ها در روند تهیه طرح های جامع به عنوان نهاد اصلی تهیه کننده و اجرا کننده و متمرکز کردن نقش وزارت مسکن و شهرسازی بر سیاست گذاری.

۲۲- جلیلی و کاظمیان،

ردیف	۲۲
نویسنده/ نویسندگان	سید مصطفی جلیلی، غلامرضا کاظمیان
عنوان مقاله	تحلیل محیط سیاست‌گذاری کلان طرح راهبردی- ساختاری (جامع) تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۲۱، شماره ۱، ص ۴۰-۲۹
چکیده مقاله	این پژوهش بر تحلیل محیط سیاست‌گذاری کلان هدایت‌کننده طرح جامع تهران در دوره ۱۳۹۰-۱۳۷۶ متمرکز شده و بدین منظور مدل تحلیلی تحقیق طراحی و بر آن اساس، نمونه مطالعاتی تحلیل شده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که محیط سیاست-گذاری طرح جامع تهران در این زمان به دلایل رویه‌ای مختلفی چون: سازوکار قدرت نامتوازن در نهاد مشترک و در جریان تصویب طرح جامع، قدرت و خاصیت تحمیل‌شوندگی بالای نظام بوروکراتیک شهرسازی و ... از فضای فهم مشترک نیازهای شهری میان نهادهای قدرت شهری در اواخر دهه ۷۰ به فضای منفی رقابت‌های غیرشفاف و آسیب‌زا برای منافع شهر در نیمه دوم دهه ۸۰ حرکت کرده است.
نتیجه‌گیری مقاله	جمع‌بندی نظر مصاحبه‌شوندگان در زمینه محیط سیاست‌گذاری کلان طرح جامع تهران در بازه زمانی تحقیق مشخص میکند که در این محیط و در عمل، منافع کوتاه‌مدت و مقطعی نهادهای مؤثرتر، مؤلفه غالب در هدایت فرآیند کلان طرح بوده و آسیب به منافع بلندمدت و سرمایه‌های آیندگان شهر تهران را توجیه کرده است. یکی از دلایل مهم و تأثیرگذار بر بوجود آمدن این محیط، قرار گرفتن

		فرآیند سیاست‌گذاری کلان طرح جامع در شرایط عدم تعادل و بی-ثباتی متأثر از عوامل رویه‌ای همچون: سازوکار قدرت نامتوازن در نهاد مشترک و در جریان تصویب طر ح جامع، قدرت و خاصیت تحمیل‌شوندگی بالای نظام بوروکراتیک شهرسازی، تفسیرپذیری بیش از حد و غیرمتناسب طرح جامع و به خصوص طرح‌های تفصیلی با شرایط اجرایی، رقابت بین دولت و شهرداری تهران و تضعیف و انحلال نهاد مشترک است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	– ائتلاف قدرت‌های سه‌گانه (شهرداری تهران، شورای شهر تهران و وزارت مسکن و شهرسازی) مدیریت شهری و تشکیل نهاد مشترک برای دستیابی به برنامه مشخص.
	ضعف:	– رقابت دو دیدگاه فکری حاکم (دیدگاه مبتنی بر تهیه طرح جامع و تفصیلی و دیدگاه مبتنی بر برنامه‌ریزی راهبردی و ساختاری) در فرآیند تهیه و تدوین طرح جامع تهران. – ابهام در فرآیند انتخاب و به‌کارگیری مشاور مادر طرح جامع. – برهم‌خوردن تعادل قدرت در نهاد مشترک. – در سایه نبود نهاد مشترک و سازوکاری که بتواند مورد وفاق اکثریت بهره‌وران کلیدی در شهر باشد، تصمیمات کلان به صورت مقطعی و گروه‌گرایانه گرفته شد.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	– توجه به مفهم عدالت در طرح جامع تهران تا بدین وسیله بی-عدالتی‌های فضایی در شمال و جنوب شهر تهران جبران شود. – تدوین راهبردهای ۱۷گانه که از منظرهای متفاوت به بخش‌های مختلف مدیریت شهری توجه کرده‌اند.
	ضعف:	– شکست تفکر راهبردی در برابر تفکر برنامه‌ریزی جامع به دلیل قدرت و خاصیت تحمیل‌کنندگی بالای ساختارهای بوروکراتیک نظام شهرسازی.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	– تدوین طرح‌های موضعی و موضوعی مطلوب. برای مثال طرحی با موضوع ارزش ذاتی زمین که عمل به آن جلوی بسیاری از زیاده‌خواهی‌ها را خواهد گرفت.
	ضعف:	– پس از تصویب طرح جامع تهران نیز این طرح در عمل به عنوان میثاق پذیرفته شده برای تمامی نهادهای مدیریت شهری به حساب

		نیامده و از این نظر نتوانسته مبنای سیاست‌گذاری کلانشهر تهران قرار گیرد.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		– قرار گرفتن محیط سیاست‌گذاری کلان هدایت‌کننده طرح‌های توسعه شهری تهران در شرایط عدم تعادل سبب شده تا به تحقق‌پذیری اهداف طرح خدشه وارد شده و مدیریت شهری تهران تضعیف شود. – مدیریت یکپارچه شهری شکل نگرفته و وظایف و جایگاه قانونی شهرداری تهران و دولت در امور محلی در حوزه‌های مختلف سیاست‌گذاری شهری به شکلی منسجم روشن نیست، تداخل، موازی‌کاری، اتلاف سرمایه و افزایش هزینه‌های زندگی در شهر تهران را در پی داشته است.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		– قراردادن محیط سیاست‌گذاری کلان طرح جامع در شرایط تعادل و ثبات و تعیین کردن چارچوب مشخصی در این فضا برای سیاست‌گذاری شهری ، قرار دادن منافع عمومی در اولویت سیاست‌گذاری و تشکیل مدیریت یکپارچه.

۲۳- جهانشاهی، ۱۳۸۸

ردیف	۲۳
نویسنده/ نویسندگان	محمدحسین جهانشاهی
عنوان مقاله	فرایند تهیه طرح جامع جدید تهران در بوته نقد
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	ماهنامه منظر، ۱۳۸۸، دوره۱، شماره ۲، ص ۷۶-۷۰
چکیده مقاله	در این پژوهش فرایند تهیه طرح جامع جدید تهران از نظر چارچوب نظری، روش شناسی و سازمان تهیه طرح مورد ارزیابی و نقد قرار گرفته است.
نتیجه‌گیری مقاله	طرح جامع تهران تلاش نموده است تا تمایل خود برای نزدیکی چارچوب نظری اش به اصول توسعه شهری پایدار را بیان نماید. شاخص هایی چون اصالت و هویت، پایداری، رفاه عمومی، سرسبزی و سرزندگی، امنیت و ... محورهای چشم انداز شهر تهران

		بیان شده است. با پذیرش این امر که پایداری یک مقصد معین نیست بلکه یک فرایند است و امری نسبی است و نه مطلق؛ درجه نزدیکی و موفقیت در امر توسعه پایدار متغیر است .فارغ از این که ما در عمل (تدوین اهداف، راهبردها، تهیه طرح و برنامه و در اجرای آن) چه کرده ایم (که نیازمند فرصتی دیگربرای بررسی است)، تلاش برای تنظیم درست شعارها نیز اهمیت دارد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	سازماندهی تهیه طرح با ایجاد «نهاد برنامه ریزی توسعه شهر تهران» مرکب از شهرداری تهران، وزارت مسکن و شهرسازی و وزارت کشور گامی به جلو از لحاظ ساماندهی اجرایی در بخش عمومی محسوب می شود.
	ضعف:	– از جمله کاستی های بارز در تهیه طرح، «وکالتی» بودن آن یا عدم مشارکت مسقیم ذی نفعان در فرایند تألیف و تدوین بود.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	– ورود چشم انداز، اهداف و راهبردهای مرتبط و تحقق بخشنده به طرح جامع، تعریف طرح های موضوعی و موضعی و شاید مهم تر از آن ها تدوین و تصویب «شروط تحقق» یا نهادها و برنامه های مرتبط دیگر دستگاه های بخش عمومی، در سند اصلی طرح جامع، نوآوری محسوب می شود.
	ضعف:	– طرح، فاقد مطالعات آینده نگر به ویژه مطالعات عمیق استراتژیک، ژئوپولیتیک، اقتصادی و اجتماعی است .موضوع های مطالعاتی منفک از یکدیگر است که منجر به نتایج جداگانه برنامه ای و کالبدی شده است، از جمله «طرح جامع حمل و نقل و طرح جامع شهر». – چارچوب نظری و روش شناسی طرح ملقمه ای از ترکیب الگوی طرح های جامع و الگوی طرح های راهبردی است و بیشتر متکی به بررسی های کالبدی با نگاه از بالا و اراده گرایانه بدون اتکا به واقعیت ها، ضعف ها، امکانات و توانایی ها است.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و	قوت:	– ساماندهی هم زمان پیشبرد مطالعات جامع و تفصیلی.
	ضعف:	– هیچ اندیشه و راهکاری برای نظام بررسی و بازنگری در طرح و برنامه پیش بینی نشده است. – سازمان تهیه کننده طرح یا برنامه راهبردی «جامع» تهران

ضعفی داشت؟	رابطه متقابل و مطلوب با مهندسان مشاور مناطق ۲۲ گانه برقرار نمی سازد و این رابطه بیشتر یک طرفه و از بالا به پایین است.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	– سازمان تهیه کننده طرح یا برنامه راهبردی «جامع» تهران رابطه متقابل و مطلوب با مهندسان مشاور مناطق ۲۲ گانه برقرار نمی سازد و این رابطه بیشتر یک طرفه و از بالا به پایین است.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	– سنجشی از امکانات و موانع مالی برای اجزای طرح، اثرات متقابل اقتصادی طرح بر شهروندان و کشور و ایجاد ساز وکار و مدیریت مناسب برای ارزیابی طرح در مقاطع مختلف . – یکپارچگی اهداف اجتماعی، اقتصادی و محیطی به عنوان زیر ساخت توسعه در اجرای طرح.

۲۴- حاجی‌زاده میران، ۱۳۹۴

ردیف	۲۴
نویسنده/ نویسندگان	نسترن حاجی زاده میران
عنوان مقاله	رویکرد اکولوژی منظر شهری در برنامه‌های ساختاری – راهبردی طرح جامع جدید شهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	کنفرانس بین المللی معماری، شهرسازی، عمران، هنر و محیط زیست؛ افق‌های آینده، نگاه به گذشته، ۱۳۹۴،
چکیده مقاله	اکولوژی منظر می تواند به نقش فعال مردم جهت پاسخ به نیاز رو به رشد ارتباط مستقیم انسان با زمین پاسخ دهد. در پروژه های توسعه شهری، بهبود فرایند شهرنشینی، ترمیم محیط زیست شهر، سامانمند کردن اقتصاد شهری و تقویت جنبه های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی زندگی شهری هدف پروژه می‌باشد. تاکنون بهره گیری از رویکردهای اکولوژیکی در طرح های توسعه شهری کشور، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در این مقاله سعی بر آن است پس از ذکر نگرش ها و اصول اکولوژی منظر بعنوان نقطه عطف ارتباط پدیده های فیزیکی، زیستی و انسانی در ابعاد سه بعدی، نسبت به بررسی جایگاه این مهم در برنامه های راهبردی – ساختاری طرح جامع جدید شهر تهران پرداخته شود.
نتیجه‌گیری مقاله	در بررسی شهر و منظر شهری با دیدگاه اکولوژی منظر، باید

		همواره نگاهی منطقه ای و فراتر از محدوده های کوچک درون شهر داشت و حتی ارتباطات شبکه های اکولوژی و فضاهای شهری و طبیعی و انسان ساخت دارای ارزش اکولوژیکی را با سایر مناطق شهری و مناطق حومه شهری در نظر داشت، این امر به حفظ کیفیات زیستی محیط کمک شکایانی می نماید. بکارگیری اصول عمومی اکولوژی منظر در روند برنامه ریزی، طراحی و مدیریت منظر شهری، در بهره وری فضاهای شهری بسیار اثرگذار است. در مطالعه و تحلیل منظر شهری، علاوه بر رعایت جوانب اصول اکولوژیکی برای ارتقای عملکرد زیستی آنها، میزان و نوع نیاز استفاده کنندگان از این قسم فضاها نیز بسیار ضروری می باشد و در حقیقت، راه حلی تلفیقی برای رفع نیازهای اکولوژیکی و اجتماعی لازم است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	–
	ضعف:	–
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	–
	ضعف:	– الگوی حال حاضر شهر تهران و الگوی پیشنهادی برای توسعه در طرح جامع با ساختار طبیعی بنیادین اش همساز نیست.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	–
	ضعف:	–
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		–
برای اصلاح و ارتقای		توجه به راهبردهای ذیل برای بهبود و ارتقاء وضعیت محیط

تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	زیست تهران: – تضمین پایداری مناطق حفاظت شده و تنوع زیستی اکوسیستم ها، حفظ باغات و اراضی کشاورزی و توسعه فضاهای سبز در درون و پیرامون شهر – ارجحیت منابع عمومی بر منافع خصوصی در تامین عدالت کالبدی – فضایی شهر و اولویت به تقویت فضاهای عمومی در ساماندهی فضایی شهر تهران – تعادل بخشی به الگوی استقرار سکونت و فعالیت متناسب با الزامات طبیعی و تاریخی شهر و جلوگیری از گسیختگی و دوگانگی فضایی با پی ریزی ساختاری منسجم، زیست پذیر و توسعه پذیر

-۲۵

-۲۶

ردیف	۲۶
نویسنده/ نویسندگان	سید محسن حبیبی_ زهرا اهری_رشید امامی
عنوان مقاله	از فرو ریختن باروها تا اندیشهٔ شاهرا ها پیشینهٔ طر حهای شهری و انگار ههای شهر تهران از ۱۳۰۹ تا ۱۳۴۵
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	معماری و شهرسازی آرمانشهر، پاییز و زمستان، شماره ۱۳، ۲۹۳ -۳۰۳
چکیده مقاله	با به قدرت رسیدن رضا شاه و تشکیل دولت قاهر مرکزی، دوره ای مقدمه او از تجدد گرایی آغاز شد که چون همیشه در انگاره ها و طرح های شهرسازی نمود یافت از آغاز دهه ۱۳۱۰ بر اثر اقدامات اولین دولت پهلوی، تهران از یک شهر سنتی و محصور در میان باروها به شهری مدرن و نواور تبدیل شد. این مقاله به بررسی تحول نگارهها و طرح های شهری تهران از اولین اقدامات نوپردازانه شهری در دولت رضا شاه تا تهیه نخستین طرح جامع تهران طرح فرمانفرماییان(۱۳۴۵) می پردازد. دوره ای که در آن همگام با رشد شتابان شهر و متاثر از اندیشه های جهانی شهرسازی نوگرای ایران شکل گرفت. در این دوره تاریخی، اندیشه های برون سر و بیگانه در شکل گیری انگاره های شهرسازی موثر بوده اما اندیشه های درون سر نیز در تیلور و بومی کردن انگاره های او سهم داشته است. بسیاری از انگاره های مطرح در این دوره در طرح های شهرسازی دوره های بعد، از جمله نخستین طرح جامع تهران تداوم یافته است. گاه شمار انگاره ها و طرح های شهری ۱۳۰۹ تصویب نقشه تهران احداث خیابانهای چلیپایی احداث بلوارها و خیابانهای عریض و درخت کاری شده منطقه بندی عملکردی بافت شطرنجی

	احداث خیابانهای جدید بر مسیر خندق شهر تصویب قانون جدید بلدیه (شهرداری) کاهش حقوق انجمن شهر قرار گیری شهرداریها زیر نظر وزارت کشور (دولت) تصویب اعتبار ۱۲۵ هزار تومانی بلدیه تهران برای توسعه خیابان ها در مجلس شورای ملی (۲) مهر) - ۱۳۱۱ آغاز تخریب باروها و دروازه های تهران ۱۳۱۲ تصویب قانون تعریض و توسعه معابر و خیابانها - ۱۳۱۶ تهیه نقشه جدید شهر تهران ۱۳۱۸ تصویب آیین نامه پیش آمدگی ها در گذرها و خیابانها اعمال ضوابط خاص برای بدنه خیابانها و ساختمانهای مشرف بر آنها ۱۳۲۰ اشغال ایران و پایان سلطنت رضاشاه اصلاح قانون توسعه و تعریض معابر - ۱۳۲۵ قانون قائم مقامی وزارت کشور در غیاب انجمن شهر قرارداد نقشه برداری شهر تهران برای اجرای لوله کشی بین شهرداری تهران و شرکت انگلیسی الکساندر گیپ - ۱۳۲۷ تصویب لایحه برنامه هفت ساله اول در مجلس شورای ملی ایجاد قطبهای صنعتی احداث خانه های ارزان قیمت - ۱۳۲۸ لایحه تشکیل شهرداری و انجمن شهر افزایش وسعت قانونی شهر به ۳۶ کیلومتر مربع دولت محمد ساعد) ۱۳۳۲ طرح ایجاد دو شهرک بزرگ در اراضی نازی آباد و نارمک دولت دکتر مصدق تأسیس بانک ساختمان با سرمایه حاصل از فروش اراضی نارمک و نازی آباد - ۱۳۳۴ برنامه هفت ساله دوم (۱۳۴۱-۱۳۳۴) ۱۳۳۵ قانون ایجاد جاده سوم بین تهران و شمیران - ۱۳۳۶ تشکیل دفتر طرح های هادی در وزارت کشور با حضور مستشاران خارجی سپاه صلح)

	– ۱۳۳۹ قانون تملک اراضی برای اجرای برنامه های شهرسازی و خانه سازی – ۱۳۴۱ سمینار بررسی مسایل اجتماعی شهر تهران در دانشگاه تهران تأکید بر شهرسازی علمی معرفی منشور آتن در ایران فکر ایجاد بزرگراه های درون شهری قرارداد تهیه طرح جامع بین سازمان برنامه و بودجه و چند مشاور ۱۳۴۲ اصلاح قانون توسعه معابر و گودهای جنوب تهران آغاز به کار رشته شهرسازی در دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران ۱۳۴۳ تأسیس وزارت آبادانی و مسکن انتشار کتاب شهرسازی و طرح ریزی شهر سعدالدین رشدیه خرید و تخریب محلات قدیمی و فروش اراضی مسکونی و احداث پارک ملی به دست شهرداری توسعه شهر به سمت غرب با ایجاد کوی کارمندان به صورت محلات مستقل با شاهراه های کمربندی تهیه طرح های ویژه شهرسازی در اراضی عباس آباد اختصاص زمینهای جنوب شهر به کشاورزی تبدیل گودهای جنوب شهر به دریاچه جلوگیری از تبدیل شدن تهران به شهری صنعتی اختصاص دو برابر زمین زیر ساختمان به باغچه خصوصی در شمال شهر – ۱۳۴۵ تهیه طرح جامع تهران
نتیجه‌گیری مقاله	هرگز نمیتوان همه تحولات اقتصادی و اجتماعی را به اراده یک فرد یا دولت نسبت داد بلکه باید شکل گیری مفاهیم شهرسازی را در پرتو مدرنیته و مدرنیسم در بین نو اندیشان و نو پردازان بومی جست و جو کرد. مرور این مفاهیم و چگونگی تحقق آن ها نگاهی است به معانی و فرآیند های پیچیده و پر رمز و راز مدرنیته که در گذر ایام،

		در تخیل و واقعیت و در جدال مدرنیزاسیون از بالا و پایین، از تهران شهری ساخته که امروز هست.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	سالهای ۱۳۰۹ تا ۱۳۴۵ به سه پاره اصلی تقسیم شده است: ۱۳۰۹ تا ۱۳۲۰ از نخستین اقدامات شهری مدرن تا استعفای رضا شاه و ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ (سلطنت محمدرضا شاه تا کودتای ۲۸ مرداد و ۱۳۳۲ تا ۱۳۴۵ از کودتا تا تهیه طرح جامع در پاره اول با پشتیبانی نهادهای اقتدارگرا طرح های شهری بسیاری محقق میشود. این پاره ها با نقاط عطف معنی داری از نظر سیاسی و اجتماعی از هم جدا میشود اما انگاره های شهرسازی و الگوهای مشخصی در سراسر این دوره حاضر است که آن را از دوره های پیش و پس از آن متمایز میکند. جوهره این الگوها نوگرایی است و به رغم اثر پذیری از جریانهای شهرسازی غرب در بیانی بومی شکلی متمایز یافته است. انگاره های این دوره تاریخی را میتوان در چند دسته گنجاند ۱ شهر خیابانها طرح شهر تهران در سال ۱۳۰۹ که به علت حضور پررنگ خیابان به «نقشه خیابانها معروف میشود الگوی اصلی شهرسازی کشور در این دوره است. در این الگوی غالب، شهرسازی منحصر به احداث خیابانهای مستقیم و میدانها و تعریض معابر است. ایجاد خیابانهای درخت کاری شده و میدانهای متقارن از دیگر مفاهیم پایه این الگوست. در دهه ۱۳۳۰ دفتر فنی وزارت کشور زیر نظر مستشاران خارجی الگوی نقشه خیابانها را در همه شهرهای ایران اجرا میکند البته در تهران در پی رشد شتابان شهر اندیشه شهرسازی بیشتر بر ایجاد محله ها و شهرک های نو متمرکز می شود. انگاره این طرح در قانون تعریض معابر و خیابانها که مهمترین قانون شهرسازی کشور است نمود قانونی می یابد. ۲ شهر شطرنجی شهر حومه های سبز شهر محله های نوبنیاد این الگو اساس شکل گیری بافت شهری جدید تهران در سالهای ۱۳۱۰ تا ۱۳۴۰ است. نخستین بار در طرح ۱۳۰۹ می آید و در دهه ۱۳۱۰ در شمال باغ شاه در اراضی فرمانفرماییان اجرا

		میشـود. در دهه های بعد در طرح چهارصـد دسـتگاه و نارمک و نازی آباد تداوم می یابد. طرح نارمک و نازی آباد که کار بانک سـاختمان است، الگوی بخش خصـوصـی در توسـعه مناطقی مانند تهران پارس قرار میگیرد و به بافت جدید تهران شـکل میدهد. این الگو از آغاز به نام کوی کارمندان گره می خورد. بافت شـطرنجی و خانه های حیاط دار مسـتقل و فضـای سـبز عمومی مفاهیم پایه این الگو است. ۳ شهر سازی علمی در دهه ۱۳۳۰ متأثر از اندیشـه های مطرح در جهان روشـهای علمی و آماری اسـاس کار شـهرسـازی میشـود. نخسـتین آثار این الگو از طریق فعالیتهای سـازمان اصـل ۴ به دسـت مسـتشـاران آمریکایی پدید می آید و سـپس در سـمینار بررسـی مسـایل اجتماعی شـهر تهران ۱۳۴۱)و کتاب شـهرسـازی و طرح ریزی شـهر (۱۳۴۳) بعد نظری مییابد هر چند در پس این اندیشـه نیز همان میل درونی به نووارگی و نوآوری نهفته است. سـمینار شـش روزه بررسـی مسـایل اجتماعی تهران» را مؤسـسـه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشـگاه تهران در اردیبهشـت ماه ۱۳۴۱ برگزار میکند و متن سـخنرانیها در سـال ۱۳۴۳ به چاپ میرسد. در طرح جامع فرمانفرماییان این موسسه را در موسسات همکار نام برده اند. این نشـان دهنده اثر سمینار بر طرح جامع ۱۳۴۵ است. در مقدمه کتاب مجموعه سخنرانی های سـمینار مسـؤولان مؤسـسـه از گسـترش نگران کننده تهران و مسـایل و مشـکلات بزرگی سـخن میگویند که از این توسـعه و دگرگونی پدیدار شـده اسـت. بررسـی همه جانبه و تشـریح و توضـیح این مسـایل منتهی از جنبه اجتماعی آن موضـوع و هدف سـمینار اسـت. اما با وجود تأکید برگزار کنندگان بر این جنبه اجتماعی»، با حضور مسؤولان شهرداری و دست اندرکاران طرح های اجرایی و استادان معماری دانشگاه که بیشتر تحصیل کرده اروپا و آمریکا هسـتند این سـمینار فرصـتی میشـود برای بروز انگاره ها و تفکرات شـهرسـازی نو از این نگاه سـمینار بررسـی مسـایل اجتماعی شـهر تهران آیینه تفکر و دیدگاه معماران و شهرسازان و دانشگاهیان آن روزگار است دیدگاهی که در همان

		زمان دهه چهل بر اساس برنامه های گسترده دولت پهلوی برای مدرنیزاسیون از بالا شکل میگیرد ریشه های انگاره شهرسازی تهران و همه آنچه در سالهای بعد در طرح جامع تهران عینیت می یابد در این گردهمایی اشکار است. در این سمینار تهران شهری معرفی می شود که رشدی شتابان و بی برنامه داشته و جمعیت آن با سرعت سرسام آوری افزایش یافته و به حدود ۲ میلیون نفر رسیده است؛ شهری که سفته بازی و سوداگری در مورد زمین مهمترین عامل رشد آن است؛ شهری که واحدهای خوب و زیبا دارد ولی روی هم رفته بد ترکیب و بد شکل است. از نظر کار کردی ویژگی اصلی تهران که آن را از گذشته اش متفاوت می کند. تمرکز شدید دستگاه اداری است. در این زمان شهری با جمعیت ۲ میلیون نفر پدیده ای نوظهور است. رهایی از مشکلات در پناه رعایت اصول علمی جستجو میشود. به قول مهندس حامی برای اولین باری است که در تاریخ شهرسازی ایران عده ای دامن همت به کمر زده اند و برای شهرسازی آینده از اشتباهات گذشته جلوگیری کنند. در این سمینار مساله اصلی تهران را نبود طرح جامع شهرسازی و عدم رعایت اصول علمی» در شهرسازی معرفی می کنند. طرح جامع شهر باید کاملاً منطبق بر اصول مطرح شده در جنبش مدرن باشد. انگاره های مطرح شده در این سمینار نشان دهنده غلبه کامل مدرنیسم بر شهرسازی است. برگزار کنندگان سمینار یکی از مهمترین نتایج آن را معرفی منشور آتن در ایران میدانند در حالی که غرب سالهای آغازین انتقاد از جنبش مدرن را میگذراند در ایران با تأخیری ۳۰ ساله بیانیهٔ جنبش مدرن اساس کار شهرسازی می شود. این سمینار نشان میدهد که انگاره معماری و شهرسازی بولدوزر که در سالهای ۴۰ و ۵۰ در قالب طرح های جامع محقق می شود در تمام دهه های پیشین وجود داشته است.
	ضعف:	از سال ۱۳۲۰ تا سالهای آغازین دهه ۱۳۴۰ اقدامات شهری نسبت به دوره پیشین دچار رکود میشود، اما در عین حال انگاره های بسیاری مطرح میشود که بر طرحهای دوره های بعد اثر می گذارد.

		در ایران با تاخیری ۳۰ ساله بیانیه جنبش مدرن اساس کار شهرسازی می شود.تجربه نوگرایی در ایران را در همه زمینه ها از جمله شهر سازی نمی توان به تقلید از غرب فروکاست. اگرچه سنت شهرسازی نوگرای ایران از جریانهای مطرح در غرب اثر می پذیرد طنین قرائت ایرانی نیز در آن به روشنی شنیده می شود. در فروردین ماه ۲۸ طرح تصویب نامه ای در هیات وزیران برای تعیین محدوده جدید شهر مطرح شد؛ اقدامی که نشان از آغاز رشد بی برنامه شهر دارد. و همچنین در این دوره سوداگری بر سر زمین و مسکن آغاز میشود و کم کم زمین بازی سودآورترین شیوه پول سازی از محل مازاد نقدینگی می شود. در آغاز دهه ۴۰ دولت میل دارد نوپردازی از بالا را در همه ابعاد پیش گیرد. در این دوره رویای توسعه و مدرنیزاسیون تهران و دگرگونی شهر آرام آرام شکل میگیرد. ظهور دوگانگی شهری و جدایی گزینی شهری به وضوح نمایان میشود. سکونت فرودستان در مناطق جنوبی و فرسوده، توپوگرافی اجتماعی و فرهنگی شهر بر توپوگرافی جغرافیایی آن منطبق میشود. در سمینار مسائل اجتماعی تهران شهری معرفی میشود که رشدی شتابان و بی برنامه داشته و جمعیت آن با سرعت سرسام آوری افزایش یافته و به حدود ۲ میلیون نفر رسیده است. شهری که سفته بازی و سوداگری زمین مهم ترین عامل رشد آن است. و از نظر کارکردی ویژگی اصلی آن تمرکز شدید دستگاه اداری است. و نشان می دهد که انگاره های شهرسازی بولدزر که در سال های ۴۰ و ۵۰ در قالب طرح جامع محقق می شود در تمام دهه های پیشین وجود داشته است. در این زمان رهایی از مشکلات در پناه رعایت« اصول علمی »جست و جو می شود.
	قوت:	-

محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	ضعف:	۱۳۰۹ تا ۱۳۲۰: انگاره های نو گرا و برون سر که ابزاری در دست دولت خودکامه و قانون گذار بود، در نبود نهاد های مدنی و آزادی های سیاسی، نتایج مغشوش و نامتناسبی بر جای می گذارد. در این دوره از یک سو خیابان کشی های جدید و طرح ۱۳۰۹ ساختاری نو در شهر در می اندازد و از سوی دیگر سبک های معماری نو(متاثر از جنبش مدرن و سبک جهانی) چهره ای نو از شهر پدید می اورد. در دهه ۱۳۳۰ شهرسازان نوگرای ایرانی، همگام با دولت پهلوی رویای شهری مدرن را در سر می پرورانند. آغاز دهه ۴۰ با تثبیت حکومت محمد رضا شاه تاسیس وزارت آبادانی و مسکن و آغاز تهیه طرح های جامع و بنیاد نهادن رشته شهرسازی در دانشگاه تهران از نشانه های این دوره است. سرانجام در سال ۴۵ نخستین طرح جامع تهران تهیه می گردد که در سمینار مسائل اجتماعی تهران درباره گسترش نگران کننده تهران و توسعه و درگونی آن بحث می شود. بومی نکردن مفاهیم جهانی در طرح جامع از نقاط ضعف آن می باشد. بی شک آنچه در پس همه این انگاره ها پنهان است انگاره ایجاد شهری نو و مدرن است شهری هم تراز شهرهای مدرن اروپا یا آمریکا نخستین نهضت های مدرن در شهرسازی اروپا واکنش به پیامدهای منفی اجتماعی و اقتصادی و کالبدی انقلاب صنعتی است ولی در تهران نخستین اقدامات نوپرداز بدون توجه به زمینه های اجتماعی و اقتصادی در طلب ایجاد چهره ای نو از شهر است.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-

برای اصـــلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	-

حبیبی و دیگران،

۲۷- خانی، علی، (۱۳۸۷)

ردیف	۲۷
نویسنده/ نویسندگان	خانی، علی
عنوان مقاله	پهنه بندی طرح جامع تهران، بیان گرافیکی وضع موجود
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	منظر، اسفند ۱۳۸۷ - شماره ۲،۲۶ -۲۷.
چکیده مقاله	بعد از طرح جامع ۱۳۴۹ فرمان فرمائیان و طرح ساماندهی ۱۳۸۱ آتک. طرح جامع ۱۳۸۵ بوم ســـازگان ســـومین طرح جامعی است که برای شـهر تهران تدارک دیده شـده اسـت. «طرح بررسی مسائل توسعه شهری مناطق تهران» در سال ۱۳۸۱ و « مطالعات الگوی توســـعه و طرح تفضـــیلی مناطق تهران» در سال ۱۳۸۳ مبنای تهیه طرح جامع ۸۵ شهر تهران بوده اسـت. این طرح در نیمه پایانی سـال ۱۳۸۶ تصـویب و ابلاغ شـد. در این طرح ضـمن پهنه بندی نحوه اسـتفاده از اراضـی. تعداد قابل توجهی طرح های موضـوعی و موضـعی نیز معرفی شده است. با توجه به عدم دسترسی معطوف به رویکردها و چارچوب های کلی آن بوده و کمتر به ابعاد کارشناسی و فنی طرح پرداخته شده است.
نتیجه‌گیری مقاله	نهایت اینکه پهنه بندی ملاک عمل نهایی از منظر کاربری، به نوعی بیان گرافیکی وضـــع موجود با تمام ویژگی های آنها محدود شـده اسـت. سـعس بر تحت پوشـش قرار دادن کاربری ها با ادبیات پهنه ای موجب شـــده اســـت که تنها در

		طرح جامع حدود ۲۵ پهنه و در دستورالعمل تهیه طرح های تفضیلی حدود ۵۵ زیر پهنه مطرح شود که هر کدام از آنها نیز در مناطق مختلف گونه ها، ضوابط و ویژگی های متفاوتی پیدا می کنند. به بیانی ساده تر، تنوع وضع موجود و پهنه بندی مبتنی بر آن تاثیر راهبردی و آمایشی کلان آن را کاهش داده است. تولید سفر و مباحث مختلف ترافیکی ناشی از ارتباط سکونت و فعالیت (اشتغال) در شهر با ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، ضرورت مطالعه و اعمال اثرات آن را در آمایش همه جانبه (بیرونی و درونی) فعالیت ها خاطر نشان می سازد. درست است که توزیع همگن فعالیت و اسکان می تواند با کمک به تحقق معنی شهر مختلط، امری مثبت تلقی شود. اما این اختلاط زمانی مفید است که متضمن همجواری سکونت ها و فعالیت ها و مشاغل مرتبط باشد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	-پهنه بندی اراضی سطح شهر تهران بر اساس طرح جامع در قالب ضوابط چهار پهنه متمایز و کلان «سکونت»، «فعالیت»، «مختلط» و «حفاظت»(سبز و باز)، برنامه ریزی شده است. با عنایت به اینکه هدفمندی پهنه بندی اراضی منوط به اتخاذ رویکردی آمایشی است. و تلقی پهنه ها به گونه ای که کاربری های متنوع و عموما مشترکی در آن ها قابل استقرار باشند. -بی اثر بودن یا فقدان اهداف آمایشی پهنه بندی طرح جامع.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران	قوت:	-
	ضعف:	-

چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	توزیع فعالیت ها و مراکز اشتغال در شهر تهران و آمار جابجایی ها نشان می دهد که در شرایط فعلی چنین ارتباط موثر و کارآمدی بین اسکان و اشتغال وجود ندارد و در پهنه بندی مبتنی بر وضع موجود نیز قاعدتا نمی تواند وجود داشته باشد. ضمن آنکه افزایش قابل توجه تراکم در پهنه های مختلف با حفظ شرایط فعلی شبکه معابر نیز، معضلات یاد شده را مضاعف خواهد ساخت.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	در کل شهر ترکیبی از سکونت و فعالیت توزیع شده اند و راهبرد آمایشی پهنه بندی که در طرح جامع میتوانسته مطرح شود با تحویل به مقیاس های واقعی تر تنها در محدوده های محلی می تواند معنی پیدا کند. از طرفی انطباق زیر پهنه ها بر کاربری های موجود و اقتباس آن ها از شرایط حاکم بافت سبب شده است که سیاست های کلان پهنه بندی در عمل نه به آمایش کارآمد کاربری ها بلکه به تثبیت شرایط موجود آنها منجر شود.

۲۸- داداش‌پور و همکاران، ۱۳۹۳

ردیف	۲۸
نویسنده/ نویسندگان	هاشم داداش‌پور، محمد جوادی، مجتبی رفیعیان
عنوان مقاله	بررسی نحوه ایجاد کمربند سبز و تاثیر آن در هدایت و کنترل رشد شهری حریم تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	معماری و شهرسازی آرمانشهر، پاییز و زمستان، شماره ۱۳، ۲۹۳ -۳۰۳
چکیده مقاله	عدم توان پاسخگویی محیط شهری به مسائل ناشی از تحولات شتابان شهرنشینی، موجب شده تا حریم کلانشهر تهران دائماً در معرض هجوم کاربری‌های شهری قرار گیرد. جمعیت سکونتگاه‌های حریم شهر در فاصله سال‌های ۱۳۶۵

	تا ۱۳۸۵، حدود ۲۰۰ درصد افزایش یافته در حالی که جمعیت تهران در این فاصله زمانی حدود ۳۰ درصد افزایش یافته است. به تبع تحولات جمعیتی، تحولات کالبدی در محدوده حریم، نسبت به شهر تهران از شدت بیشتری برخوردار شده است. از این رو، این منطقه با چالش‌های متعددی رو به روست که ضرورت برنامه‌ریزی برای محدوده حریم را آشکار می‌سازد. با توجه به موفقیت سیاست کمربند سبز در شهرهای مختلف دنیا (به عنوان نوعی برنامه‌ریزی برای سیاست محدودسازی رشد شهری) موجب شده که نحوه ایجاد آن در این محدوده با رویکرد توسعه حفاظت محور مورد توجه قرار گیرد. هدف اصلی این مقاله هدایت و کنترل رشد شهر تهران و سایر شهرهای واقع در محدوده حریم تهران از طریق بررسی نحوه ایجاد کمربند سبز و تعریف عملکردهای مجاز شامل چهار عملکرد حفاظتی، تأسیسات و زیرساخت‌ها، کشاورزی و شهری در این محدوده می‌باشد. بنابراین پهنه‌بندی انجام شده در این مقاله بر اساس نگرش یکپارچه و با استفاده از روش دلفی و همپوشانی لایه‌های مکانی صورت می‌گیرد. بر این اساس، چهار پهنه حفاظتی، کشاورزی، شهری و تأسیساتی در محدوده حریم شهر تهران پیش‌بینی شده است. یافته‌های تحلیل نشان می‌دهد که پهنه‌های شمالی و شرقی حریم تهران در اولویت حفاظت، فعالیت‌های کشاورزی و باغداری قرار می‌گیرند اما نواحی جنوبی حریم تهران، علاوه بر محوریت کشاورزی در این حوزه، شرایط برای توسعه پهنه‌های شهری و تأسیسات و زیرساخت‌ها فراهم می‌باشد. علاوه بر این، مقایسه تفاوت سطوح عملکردهای مورد نظر در کمربند سبز پیشنهادی و وضع موجود نشان می‌دهد که سیاست فوق در هدایت و کنترل رشد شهری در حریم تهران می‌تواند مؤثر باشد.
نتیجه‌گیری مقاله	با توجه به چالش‌های موجود در محدوده حریم کلانشهر

	تهران و ضـــرورت برنامه‌ریزی در این محدوده، در تحقیق حاضـــر، موضـــوع نحوه ایجاد کمربند ســـبز و اســـتقرار عملکردهای متناســـب با تعاریف موجود با هدف هدایت و مدیریت رشـد شـهری در محدوده حریم تهران مورد توجه قرار گرفت که در این راسـتا دو پرسـش اصـلی «چگونگی ایجاد کمربند سبز» و «اینکه آیا کمربند سبز پیشنهادی حریم تهران می‌تواند در هدایت و مدیریت رشـــد شـــهری در این محدوده موثر باشد» مطرح شد. به منظور پاسخ به پرسش اول، عملکردهای کمربند ســـبز پیشـــنهادی حریم تهران بر مبنای رویکرد مدیریت یکپارچه، در قالب چهار عملکرد حفاظتی، کشاورزی، شهری و تأسیسات و زیرساخت‌ها شناسایی و پهنه‌بندی شد. بر این اساس، پهنه‌های شمالی و شـــرقی شـــهر تهران به دلیل اینکه واجد ارزش‌های طبیعی و زیست‌محیطی هستند در اولویت حفاظت قرار دارند، اگر چه فعالیت‌های کشاورزی و باغداری به صورت پراکنده در این مناطق انجام می‌پذیرد. اما در نواحی مرکزی و جنوبی حریم شـــهر تهران (نیمه جنوبی محدوده حریم) شـــرایط به گونه دیگری اســـت، بـه این صـــورت کـه علاوه بر محوریت کشـــاورزی در این حوزه، شـــرایط برای توســـعه پهنه‌های شـــهری و تأسـیسـات و زیرسـاخت‌ها در این منطقه فراهم می‌باشـــد. به این ترتیب، ترکیبی از هر چهار پهنه را در نیمه جنوبی حریم می‌توان مشـــاهده نمود. با توجه به اینکه در کمربند ســـبز پیشـــنهادی، اولویت پهنه‌بندی بر اســـاس حفظ پهنه‌های دارای ظرفیت حفاظت و توســـعه کشـــاورزی بوده اسـت، لذا محدوده‌های پیشـنهادی برای توسـعه شـهری در تداخل با دو پهنه مذکور نبوده و در این رابطه ملاحظات زیســـت‌محیطی کاملاً مورد توجه بوده اســـت. همچنین در جهت پاســـخ به ســـؤال دوم، میزان تغییرات ســـطوح چهار عملکرد حفاظتی، کشاورزی، شهری و تأسیساتی در کمربند سـبز پیشـنهادی و شـرایط وضـع موجود مورد مقایسـه قرار

		گرفت. مقایسه انجام شده نشان‌دهنده افزایش ۱۰۰ و ۶۵ درصدی سطوح پهنه‌های حفاظتی و کشاورزی بوده در حالی که افزایش سطح پهنه‌های شهری و تأسیساتی (با اولویت حفاظت از اراضی واجد ارزش حفاظت و اراضی کشاورزی) حدود ۲۵ درصد بوده است. بنابراین می‌توان گفت که سیاست کمربند سبز به عنوان یکی از سیاست‌های هدایت و کنترل رشد شهرها، در محدوده حریم شهر تهران بر اساس نگرش یکپارچه و بر اساس کارکردهای مورد توجه در این رویکرد، در راستای مدیریت رشد شهری و حفاظت از اراضی واجد ارزش این محدوده مؤثر است. پیشنهادات اجرایی در خصوص تحقق کمربند سبز پیشنهادی، در گام اول ایجاد تشکیلات سازمانی مرتبط با موضوع و در گام دوم تدوین ضوابط پهنه‌ها و نظارت بر اجرای ضوابط توسط تشکیلات مذکور می‌باشد که در این راستا با عنایت به تازگی موضوع، توصیه می‌گردد «مطالعات مدیریت حریم تهران» با هدف آسیب‌شناسی وضع موجود و پیشنهاد مدیریت مطلوب آن صورت پذیرد. همچنین به منظور تکمیل تحقیق حاضر پیشنهاد می‌شود که مطالعه «ارزیابی اثرات ایجاد کمربند سبز در محدوده حریم تهران» توسط محققان دیگر انجام شود.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-در نظر گرفتن چشم‌انداز «هاله تنفسی و متمایز کننده شهر تهران از منطقه کلانشهری» در طرح جامع تهران به منظور ساماندهی حریم کلانشهر تهران؛ -در نظر گرفتن راهکارهایی چون «تثبیت و توسعه کمربند سبز تهران»، «جلوگیری از چسبندگی کالبدی شهر و حومه، به ویژه در حاشیه محورهای ارتباطی منتهی به شهر تهران» و «ممانعت از استقرار عملکردها و فعالیت‌های جاذب سکونت

		و فعالیت» به منظور دستیابی به چشم‌انداز طرح.
	ضعف:	-
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		-

۲۹- بابک داریوش، ۱۳۹۵

ردیف	۲۹
نویسنده/ نویسندگان	بابک داریوش
عنوان مقاله	کوهستان البرز در طرح جامع تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	فصلنامه منظر، شماره ۳۷، دوره ۸
چکیده مقاله	کوه در تمدن‌ها و آیین‌های باستانی نقشی مهم داشته و همواره مورد احترام مردم بوده است اما در ایران به لحاظ جغرافیای خاص آن از اهمیت بیشتری برخوردار است. اهمیت کوه در گذشته تا جایی است که تمدن‌هایی چون سومری‌ها و عیلامی‌ها، عبادتگاه‌های خود را مانند زیگورات چغازنبیل به شکل کوه می‌ساختند. کوه‌های البرز به عنوان مهم‌ترین و مرتفع‌ترین کوه‌های ایران در شمال شهر تهران واقع شده است. این کوه‌ها علاوه بر اینکه یک عنصر مهم طبیعی است و محدوده و حریم شهر تهران را مشخص می‌کند، یکی از عوامل اصلی هویت‌بخش شهر تهران نیز به شمار می‌رود. در حال حاضر نگاه کالبدی به این کوه‌ها سبب

	شده تا رابطه میان شهر و کوه رابطه مطلوبی نباشد اما کوه البرز به عنوان مهم‌ترین لبه شهری تهران ماهیتا می‌تواند نقش بسزایی در هویت‌بخشی و ایجاد رابطه مطلوب با شهر تهران داشته باشد. با توجه به اهمیت این کوه‌ها و تأثیر گسترده آن بر شهر، هدف این مقاله ارزیابی جایگاه این کوه‌ها در برنامه‌ریزی شهر تهران بوده و بررسی‌ها از سند اصلی طرح جامع شهر تهران مصوب ۱۳۸۶ صورت گرفته و روش پژوهش از نوع کیفی و بررسی مطالعه موردی است.
نتیجه‌گیری مقاله	بررسی‌های جایگاه کوه در طرح جامع کنونی تهران نشان می‌دهد دو اقدام کالبدی عدم اجازه ساخت و ساز در تراز بالاتر از ۱۴۰۰ متر در برخی مناطق و ۱۸۰۰ متر در برخی مناطق دیگر و ایجاد کمربند سبز حفاظتی در کوهستان، جهت جلوگیری از تجاوز به حریم کوهستان صورت گرفته است. به هر دو اقدام نقدهای فراوانی وجود دارد. در خصوص اعداد ۱۴۰۰ و ۱۸۰۰ متر که اولین بار در طرح جامع مصوب ۱۳۴۷ مطرح شده‌اند باید گفت مشخص نیست این اعداد با چه منطق و از کجا پدید آمده‌اند که این مسئله خود مؤید نگاه کالبدی و فیزیکی به کوه است. راهکار دیگر یعنی کاشت درخت و ایجاد کمربند حفاظتی برای مقابله با تهاجم شهر به حریم کوه نیز به دلیل عدم انطباق درختان با اقلیم منطقه و نیاز به آبیاری مستمر، منتقدان بسیار دارد. بررسی‌ها نشان می‌دهد با ورود تکنولوژی ویژگی‌های نمادین و اسطوره‌ای و گاه اکولوژیک کوه و تعاملات هزاران ساله مردم و کوهستان فراموش شده و در برنامه‌ریزی شهری تهران نیز کوه صرفا یک عارضه طبیعی محسوب می‌شود و در بهترین و پیشرفته‌ترین نگاه یک محیط‌زیست طبیعی است. در صورتی که با توجه به مسائل مورد بررسی، کوه برای ایرانیان صرفا یک طبیعت و چشم‌انداز کالبدی نبوده است. از سوی دیگر چنانکه در تحقیق بیان شد کوه علاوه بر اهمیت طبیعی دارای اهمیت تاریخی و هویتی نیز است و این مسئله در خصوص کوه البرز اهمیتی

		چندین برابر دارد، چیزی که در طرح جامع تهران توجه کمی بدان شده است و صرفاً در عناصر هویت‌بخش طبیعی شهر تهران اشاره‌ای جزئی به کوه البرز و قله دماوند به عنوان یک عنصر تاریخی، اسطوره‌ای و هویت‌بخش شده است و راهبردهای محدودی ارائه شده است. درصورتی که در بخش تحلیل روندهای همین طرح اشاره می‌شود تهران شهری فاقد انسجام و تهی از هویت است و نمی‌تواند نقش ملی خود را به عنوان پایتخت ایفا کند و این نشان دهنده آن است که از ظرفیت‌های هویتی کوه به خوبی استفاده نشده است. کوه به عنوان مهم‌ترین لبه طبیعی برای شهر تهران دارای ظرفیت‌های بسیار است و به نظر می‌رسد نگاه منظرین به کوه که همان نگاه توأمان عینی و ذهنی به این عنصر مهم طبیعی است بهترین رویکرد در تعامل کوه و شهر است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	-اقدام کالبدی عدم اجازه ساخت و ساز در تراز بالاتر از ۱۴۰۰ متر در برخی مناطق و ۱۸۰۰ متر در برخی مناطق دیگر؛ -ایجاد کمربند سبز حفاظتی در کوهستان، جهت جلوگیری از تجاوز به حریم کوهستان؛ -عدم توجه به اهمیت تاریخی و هویتی کوه به ویژه کوه البرز و قله دماوند در طرح جامع تهران.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-

برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	-

۳۰- داوری و امینی، ۱۴۰۲

ردیف	۳۰
نویسنده/ نویسندگان	سیده الهام داوری و مرضیه امینی
عنوان مقاله	تحلیل فضایی جمعیت و فعالیت شهر تهران در مقایسه با زون‌های پیشنهادی طرح جامع
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مجله علوم جغرافیایی، شماره ۴۳، دوره ۱۹
چکیده مقاله	ساختار فضایی واژه‌ای است که از دو مفهوم فضا و ساختار سرچشمه می‌گیرد. همچنین شهر نیز به عنوان یک نظام دارای اجزایی است که همچون اندام‌های موجود زنده با یکدیگر ارتباط ارگانیک دارند. هدف از تحقیق حاضر سنجش الگوی پراکنش فضایی جمعیت و فعالیت و مدلسازی زون‌های پیشنهادی طرح جامع شهر تهران می‌باشد. روش تحقیق حاضر توصیفی- تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و بررسی‌های میدانی است. در ابتدا به منظور سنجش الگوی پراکنش فضایی جمعیت و فعالیت شهر تهران از تحلیلگرهای فضایی مانند خود همبستگی فضایی موران، Getis-Ord General Gو HOT SPOT استفاده شده است و سپس به مدلسازی زون‌های پیشنهادی طرح جامع شهر تهران و تحلیل آن پرداخته شده است. نتایج بیانگر این بود، شهر تهران دارای ساختار فضائی استثنائی است. این شهر دارای تراکمی بالا و ساختار چند مرکزی نه چندان قوی است. مجموع یافته‌ها و مدل‌های تحلیل ساختار فضایی شهر تهران نشان می‌دهد که بر اساس آمار سال ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰، جمعیت دارای الگوی خوشه‌ای و فعالیت نیز الگوی غیر خوشه‌ای دارد. ولی طرح جامع هر دو متغیر

	جمعیت و فعالیت را پراکنده در نظر گرفته است و نشان می‌دهد طرح جامع در مغایرت با الگوی وضع موجود است. بطوریکه الگوی وضع موجود، ساختار چند مرکزی مطلوب را نشان می‌دهد، ولی الگوی پیشنهادی طرح جامع در مغایرت با آن است.
نتیجه‌گیری مقاله	از نتایج حاصل از ارزیابی توسعه فضایی شهر تهران می‌توان چنین استدلال کرد که با سیاست‌های تراکمی که در طرح جامع در نظر گرفته شده است، میزان سازگاری چشم‌اندازها و اهداف توسعه فضایی شهر تهران با مقدار مطلوب فاصله دارد. بررسی‌های انجام شده در ارتباط با ساختار فضایی شهر تهران حاکی از آن بود که شهر تهران دارای ساختار فضائی استثنائی است. این شهر دارای تراکمی بالا و ساختار چند مرکزی نه چندان قوی است. بر اساس آمار سال ۱۳۸۵ جمعیت دارای الگوی خوشه‌ای و فعالیت نیز دارای الگوی غیرخوشه‌ای می‌باشد. در سال ۱۴۰۰ نیز تغییرات خوشه‌ای جمعیت زیاد شده است. در واقع رشد شهر به لحاظ جمعیتی الگوی چند مرکزی را نشان می‌دهد. اما با بررسی و مقایسه پهنه فعالیت در سال ۱۴۰۰، به این نتیجه می‌رسیم که خوشه فعالیتی مشخص و معنی‌داری به غیر از مرکز شهر و تا حدودی غرب شهر وجود نداشته و به سمت رشد غیرخوشه‌ای پیش می‌رود. طرح جامع هر دو جمعیت و فعالیت را پراکنده در نظر گرفته است؛ طرح جامع در مغایرت با الگوی وضع موجود است. بطوریکه الگوی وضع موجود، به لحاظ جمعیت ساختار چند مرکزی مطلوب را نشان می‌دهد ولی الگوی پیشنهادی طرح جامع در مغایرت با آن است. نبود هسته قوی فعالیتی در تهران سبب برهم زدن ساختار فضایی و در نتیجه طولانی شدن سفرها و افزایش نیاز به اتومبیل شخصی می‌شود. از طرف دیگر ضعف سیستم حمل و نقل عمومی در شهرهای بزرگ ایران بنا به دلایلی همچون کمبود بودجه مدیریت شهری سبب گرایش به سمت حمل و نقل

		خصوصی برای دسترسی به مرکز شهر شده است. این مسئله باعث بروز مشکلات محیطی فراوانی در مرکز شهرهای بزرگ ایران و به ویژه تهران شده است. ساختار فضایی شهر تهران به گونه‌ای است که طراحی یک سیستم حمل و نقل نوین را با مشکل مواجه می‌سازد. تراکم بالای شهر تهران به کارگیری سیستم حمل و نقل عمومی در این شهر را توجیه می‌کند. لیکن توزیع پراکنده اشتغال و تجارت در سراسر شهر و یا به عبارتی فقدان یک مرکز تجاری قوی به عنوان مقصد نهایی برای تعداد زیادی از سفرها، بکارگیری سیستم حمل و نقل عمومی را با مشکل مواجه می‌سازد، مگر اینکه چنین سیستمی کل شهر را پوشش دهد. ساختار فضایی کنونی تهران، شهری با تراکم بالا و فاقد یک مرکز تجاری غالب، محدودیت‌ها و فرصت‌هایی را برای دستیابی به اهداف شهرداری تهران ایجاد می‌کند. از نظر دولت مرکزی، متوقف کردن جمعیت شهر تهران برای حدود ۹/۱ میلیون نفر جمعیت در افق طرح جامع، به عنوان گزینه‌ای مطرح شده است. نتایج نیز نشان داد طرح جامع، رشد شهر را پراکنده کرده است. این گزینه مناسبی نیست چون که دولت‌ها معمولاً نمی‌توانند رشد جمعیتی را کنترل کنند و شهر با جمعیت ثابت محکوم به رکود اقتصادی است. رکود اقتصادی برای تهران به منزله‌ی عدم رفع مسائل و مشکلات کنونی آن از جمله مسائل حمل و نقل و آلودگی خواهد بود. نتایج تحقیق حاضر با تحقیقات ژانگ‌نور، جیپسون که رشد پراکنده جمعیت و فعالیت در شهرهای بزرگ را از مشکلات اساسی شهرهای دنیا می‌دانسته‌اند و با تحقیقات داخلی که در ارتباط با شهرهای بزرگ صورت گرفته است در یک راستا است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
محتوای طرح جامع	قوت:	-

تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	ضعف:	-مغایرت داشتن الگوی وضع موجود یعنی ساختار چند مرکزی مطلوب با الگوی پیشنهادی طرح جامع تهران؛ -در نظر گرفتن جمعیت ثابت ۹/۱ میلیون نفر برای شهر تهران در افق طرح.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		-

۳۱- رحمانی و دیگران، ۱۳۹۹

ردیف	۳۱
نویسنده/ نویسندگان	مهرداد رحمانی، بهرام امین‌زاده گوهرریزی، سعید رستگار، و بابک امین‌زاده گوهرریزی
عنوان مقاله	ارزیابی تطبیقی مبانی الگوی توسعه پیشنهادی طرح ساختاری راهبردی (جامع) شهر تهران ۱۳۸۶ با الگوی توسعه حمل‌ونقل عمومی محور (TOD)
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	دوفصلنامه جغرافیا و توسعه فضای شهری شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۹، شمارهٔ پیاپی ۱۳
چکیده مقاله	باتوجه‌به مسائل پیشروی تهران؛ از جمله آلودگی هوا، ترافیک، مصرف بالای انرژی و... حرکت به‌سوی پایداری، نه‌تنها یک پیشنهاد، بلکه به‌عنوان یک "ضرورت" مطرح است. هدف مقاله حاضر ارزیابی میزان انطباق مبانی الگوی توسعه پیشنهادی در طرح جامع شهر تهران (مصوب ۱۳۸۶) با الگوی توسعه حمل‌ونقل عمومی محور (TOD) به‌عنوان یکی از

	الگوهای مهم در راستای تحقق پایداری است. در این مقاله، با مرور ادبیات و تجارب جهانی، الگوی توسعه TOD شامل پنج مؤلفه "ساختار توسعه"، "مقیاس توسعه"، "شکل توسعه"، "جهت توسعه" و "کیفیت توسعه" استخراج شده است. برای استخراج الگوی توسعه در طرح جامع تهران ۱۳۸۶ از روش تحلیل محتوا استفاده شده و پس از آن با استفاده از "ارزیابی انطباقی"، الگوی توسعه طرح جامع تهران با الگوی TOD مقایسه شده است. در ۴ مؤلفه، مبنای ارزیابی قضاوت هدایت کارشناسی بوده و در مؤلفه "شکل توسعه"، از روش‌های کمی استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داده‌اند که کمترین میزان انطباق با الگوی TOD مربوط به مؤلفه "ساختار توسعه" است که ناشی از توزیع تراکم تهران بر اساس خیابان‌ها و نه مراکز توسعه مستدام است. همچنین بیشترین میزان انطباق مربوط به مؤلفه "جهت توسعه" است که دلیل انتخاب رویکرد رشد درون‌زا در طرح جامع تهران، کاملاً همسو با اصول TOD است. با در نظر گرفتن کلیه متغیرها، متوسط میزان انطباق الگوی توسعه تهران با الگوی TOD در بازه "انطباق کم" قرار دارد. پیشنهاد می‌شود که در طرح جامع تهران، الگوی TOD به‌عنوان مبنای دقیق‌تری در نظر گرفته شود، که جزئیات این پیشنهاد در مقاله ارائه شده است.
نتیجه‌گیری مقاله	اهمیت نتایج این تحقیق در آن است که نشان می‌دهد "الگوی توسعه" طرح جامع شهر تهران ۱۳۸۶ دارای انطباق کمی با الگوی TOD است، در حالی که مدیریت شهری تهران در حال پیشبرد الگوی TOD در تهران بر اساس طرح جامع ۱۳۸۶ است که امری متناقض است. به عبارت دیگر، نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که نمی‌توان بدون اتکا به الگوی توسعه طرح جامع تهران ۱۳۸۶ الگوی TOD را در تهران محقق کرد و می‌بایست تجدیدنظری جداگانه در طرح جامع تهران ۱۳۸۶

	انجام داد. باتوجه‌به رو به اتمام بودن افق طرح جامع تهران ۱۳۸۶، الزم است که در طرح جامع بعدی تهران، الگوی توسعه TOD هم در رویکردها، هم در راهبردها و برنامه‌های اقدامی، و هم در نظام و ضوابط به‌عنوان خروجی طرح در نظر گرفته شود. باتوجه‌به چارچوب تحقیق و یافته‌های آن، سرفصل‌های زیر برای طرح جامع بعدی تهران پیشنهاد می‌شود: • محور قراردادن حمل‌ونقل عمومی و حمل‌ونقل پاک (پیاده و دوچرخه) به‌عنوان ستون فقرات و ساختارهای اصلی شهر جهت تعیین نظام مراکز محلی، ناحیه‌ای و منطقه‌ای و توزیع تراکم در شهر. • تمایز قراردادن بین محدوده‌های TOD (محدوده‌های با شعاع ۴۰۰ تا ۸۰۰ متری اطراف ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی) با بقیه شهر؛ از منظر تخصیص تراکم، ضوابط ساخت و ساز، ضدوابط پارکینگ و الگوهای طراحی شهری. • تقویت پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری، افزایش نفوذپذیری از طریق تغییرات ضوابط ایجاد بلوک‌های حیات شهری در محدوده‌های TOD شهر تهران. • افزایش کیفیت‌های محیطی و تقویت فضاهای شهری در اطراف ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی و محدوده‌های TOD. • افزایش کیفیت و کمیت سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی از طریق سود دادن سرمایه‌گذاری‌های حیات شهری. • تعیین ضوابط و مقررات خاص محدوده‌های TOD به‌منظور انطباق با الگوی TOD از نظر نظام توزیع تراکم، اختلاط، ایجاد مسکن ارزان‌قیمت، کاهش پارکینگ و...

		• اولویت‌دادن به حرکت حمل‌ونقل عمومی، پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری در محدوده حدودی TOD از طریق راهکارهای طراحی کاهش مزیت استفاده از خودروی شخصی. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، راهکارهای فوق نیازمند اضافه‌کردن رویکردها و روش‌های نوینی به طرح جامع تهران ۱۳۸۶ است که هم اکنون کاملاً فاقد آن است. علاوه بر این، نظر به اینکه TOD، همان‌گونه که آشکار است، به لحاظ ماهیت، نوعی "الگوی توسعه" است، پیشنهاد می‌شود که به‌عنوان رویکرد اصلی تهیه طرح جامع آتی شهر تهران اتخاذ شود، نه اینکه به صورت الگوهای جداگانه به سایر علوم حاکم بر توسعه منطقه‌ای مراجعه کند، زیرا هرگونه پیشنهادی برای محدوده‌های TOD اگر در هماهنگی با سایر جنبه‌های شهر و در نظر گرفتن سایر مؤلفه‌های مؤثر بر برنامه‌ریزی آن نباشد، ممکن است مراتب ایجاد خلل در اثربخشی آن را داشته باشد. همچنین باید توجه داشت که الگوی توسعه حمل‌ونقل معمولاً به‌عنوان مکمل و زمینه‌مند است. تحقیقات نشان داده‌اند که اولویت‌بندی مؤلفه‌های TOD در شهرهای مختلف متفاوت است و در هر زمینه اقتضای خاص خود را دارد. این موضوع می‌بایست در بومی‌سازی مفهوم TOD در ایران به صورت عمومی و تهران به صورت خاص مانند قرار گیرد.
فرایند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	تفکر ساختارگرایانه، در الگوریزی برای شهر تهران، منجر به اتخاذ رویکردی تداوم‌گرایانه به ساختار فضایی شهر شده و نتیجه آن، پیشنهاد ساختار فضایی شهر بر اساس ادامه

		روند شکل‌گیری و گسترش شهر در گذشته بوده است. به بیان دیگر، می‌توان گفت پیشنهاد طرح جامع شهر تهران، بر اساس الگوی ساختار فضایی، توأم با فرایندهای موجود در گسترش ساختار فضایی شهر در دوره‌های زمانی مختلف اساس گذاشته می‌شود؛ بنابراین، بر اساس پیشنهادهای طرح جامع، تغییری اساسی در ساختار فضایی شهر تهران صورت نگرفته و ساختار تاریخی آن به‌عنوان ساختار مطلوب برای توسعه شناخته شده و پیشنهادها در راستای بهبود و تقویت آن ارائه شده است.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	–
	ضعف:	–
چه موانعی برای اجرایی‌شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		پهنه‌بندی طرح ساختاری – راهبردی شهر تهران ۱۳۸۶ نشان می‌دهد توزیع تراکم جمعیت و فعالیت به روش سنتی در مجاورت خیابان‌ها انجام شده است، در حالی که توزیع تراکم و اختلاط بالاتر سکونت و فعالیت در اطراف ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی (محدوده‌های TOD) برقرار شده و به‌عنوان جایگزین الگوی TOD در نظر گرفته شده است. همچنین، طرح جامع تهران ۱۳۸۶ در رابطه با شبکه‌های پیاده‌روی اطراف ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی (با طول ۴۰۰ تا ۸۰۰ متر) هیچ سیاست یا ضوابط خاصی را پیشنهاد نکرده است. این در حالی است که در الگوی TOD افزایش کیفیت پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری، توسعه مسکن قابل اسکان، افزایش کیفیتات، افزایش تنوع کاربری‌ها، کاهش طول بلوک‌های شهری، و افزایش نفوذپذیری از جمله مؤلفه‌های هدف الگوی TOD در این محدوده‌هاست. بررسی نقشه‌ها و ضوابط طرح جامع ۱۳۸۶ تهران

	به‌عنوان دو خروجی اصلی این طرح نشان می‌دهد که الگوی توسعه TOD صرفاً به احداث و ایجاد مجتمع‌های ایستگاهی در اطراف ایستگاه‌های مترو تقلیل یافته است این در حالی است که این شیوه برخورد در ادبیات جهانی توسعه مجاور حمل‌ونقل عمومی TAD معرفی شده و کاملاً متمایز از الگوی TOD است. تعادل میان شغل و سکونت یکی از مهم‌ترین ارکان الگوی TOD است. نحوه پهنه‌بندی عملکردی شهری در طرح ساختاری - راهبردی تهران نشان می‌دهد که نه‌تنها چنین تعادلی برقرار نشده است، بلکه هیچ‌گونه ابزار یا ضوابطی برای تحقق این امر نیز پیشنهاد نشده است. علی‌رغم ادعای طرح ساختاری - راهبردی مبنی بر استفاده از الگوی TOD، هیچ‌گونه ردی از مدل بهره‌گیری از رویکردها، ابزارها و شیوه‌های تحقق‌پذیری الگوی TOD در آن مشاهده نمی‌شود و به نظر می‌رسد که TOD محور بودن طرح ساختاری - راهبردی صرفاً یک ادعا باقی‌مانده است.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	• محور قراردادن حمل‌ونقل عمومی و حمل‌ونقل پاک (پیاده و دوچرخه) به‌عنوان ستون فقرات و ساختارهای اصلی شهر جهت تعیین نظام مراکز محلی، ناحیه‌ای و منطقه‌ای و توزیع تراکم در شهر • تمایز قراردادن بین محدوده‌های TOD (محدوده‌های با شعاع ۴۰۰ تا ۸۰۰ متر در اطراف ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی) با بقیه شهر؛ از منظر تخصیص تراکم، ضوابط ساخت و ساز، ضدوابط پارکینگ و الگوهای طراحی شهری • تقویت پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری، افزایش نفوذپذیری از طریق تغییر در ضوابط ایجاد بلوک‌های حیات شهری در محدوده‌های TOD شهر تهران

	• افزایش کیفیت‌های محیطی و تقویت فضاهای شهری در اطراف ایستگاه‌های مترو و محدوده‌های TOD • افزایش کیفیت و کمیت سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی از طریق سرمایه‌گذاری هدفمند – شهری • تعیین ضوابط و مقررات خاص محدوده‌های TOD به‌منظور انطباق با الگوی TOD از منظر نظام توزیع تراکم، اختلاط، ایجاد مسکن ارزان‌قیمت، کاهش پارکینگ و... • اولویت‌دادن به حرکت حمل‌ونقل عمومی، پیاده و دوچرخه‌سواری در محدوده‌های TOD از طریق راهکارهای طراحی کاهش مزیت استفاده از خودروی شخصی

۳۲- رحمانی و عزیزی، ۱۴۰۰

ردیف	۳۲
نویسنده/ نویسندگان	مهرداد رحمانی، محمدمهدی عزیزی
عنوان مقاله	واکاوی تحولات «فهم تهران» در طرح‌های توسعه شهری آن
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	نشریه هنرهای زیبا – معماری و شهرسازی، دوره ۲۶، شماره ۱، بهار ۱۴۰۰، صفحات ۳۱-۴۱
چکیده مقاله	در تحقیق حاضر، طرح‌های توسعه شهری تهران در طی دوره ۴۰ساله برنامه‌ریزی شهری (۱۳۴۷-۱۳۸۶) مورد بررسی قرار گرفته است. تحلیل محتوای هرمنوتیکی در سه دوره زمانی (۱۳۴۷، ۱۳۷۰ و ۱۳۸۶) به‌منظور استخراج مفاهیم و موضوعات مرتبط با "فهم تهران" انجام شده و با تحلیل روابط میان این موارد، یک روایت از تحولات فهم تهران ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد که تحولات در نظریه‌های شهرسازی در طول این دوره، تأثیر جدی بر فهم شهر تهران داشته‌اند. با مقایسه تحولات فهم تهران با تحولات در نظریه‌های

	شهرسازی، شاهد تغییرات جدی در نحوه درک شهر می‌شویم. این تغییرات به‌اصطلاح، به نقدهای سازنده نسبت به برنامه‌ریزی شهری تهران اشاره دارد. تحقیق نشان می‌دهد که علی‌رغم گستردگی تحولات نظریه شهرسازی، تغییرات اساسی در فهم تهران رخ نداده و تغییرات موجود صرفاً به برخی جنبه‌های سطحی محدود شده‌اند. در نتیجه، تهران همچنان تعیین یافته، ابژه‌وار و کنترل‌پذیر فهم می‌شود.
نتیجه‌گیری مقاله	تحقیق حاضر، نشان داده است که در فرایند تدوین طرح‌های جامع شهر تهران در دوره‌های ۱۳۴۷، ۱۳۷۰ و ۱۳۸۶، فهمی از شهر به‌عنوان مبنای برنامه‌ریزی وجود داشته است. این فهم‌ها، علیرغم تأثیرات عوامل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی زمانه، به نحوی ناآگاهانه و بدون تأمل عمیق تهیه شده‌اند. مهمیت این تحقیقات در چالش آگاهی‌های ناشی از فهم‌های بی‌تأمل و نادیده‌گرفته شده است. با تحلیل محتوای هرمنوتیکی طرح‌های توسعه شهری در سه دوره مورد بررسی، دودسته اصلی از مفاهیم استخراج شده از فهم تهران مشاهده شد. این مفاهیم ناشی از نیازها و خواسته‌های تهیه‌کنندگان طرح‌ها بوده‌اند. به‌عبارت‌دیگر، فهم از تهران، تصویری از نیازها و خواسته‌های تهیه‌کنندگان طرح‌هاست. نتیجه‌گیری از تحلیل تاریخی نشان می‌دهد که با وجود تحولات گسترده در نظریه شهرسازی، تحولات قابل‌توجهی در فهم تهران رخ نداده و تغییرات مشاهده شده تنها به جوانب سطحی محدود شده‌اند. این نتایج نشانگر فقدان بهره‌گیری عمیق از رویکردهای نظری و عدم بازنگری مداوم در تصویرگری از شهر تهران هستند. به‌طورکلی، تهران همچنان به‌عنوان فضای پایدار و قابل‌شناسایی فهمیده می‌شود. تحقیق حاضر، باتوجه‌به رویکرد هرمنوتیکی، امکان بازنگری در مفاهیم شهرسازی و ارزیابی بهتر طرح‌های توسعه شهری را

		ارائه کرده و نیاز به تأمل مداوم و تحقیق در زمینه پدیده‌ها و نظریات شهرسازی را مطرح کرده است.
فرایند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	استفاده از رویکرد هرمنوتیکی: استفاده از رویکرد هرمنوتیکی در تحلیل فرایند تهیه طرح جامع تهران، امکان بازنگری در مفاهیم شهرسازی و تفسیر چندگانه پدیده شهر را فراهم کرده است. توسعه مفهومی از شهر: تحقیق نشان می‌دهد که طرح‌های توسعه شهری تهران به مفهوم چندگانه‌ای از شهر نگریسته‌اند که نقشی کلیدی در تدوین طرح‌ها داشته است. اشتراک‌گذاری نتایج با زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی: تأثیرات عوامل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی زمانه در فهم تهران و تدوین طرح‌ها رخ‌داده است که این ارتباط باعث واقع‌گرایی و تطبیق با نیازها و خواسته‌های جامعه شده است.
	ضعف:	ناآگاهی و بدون تأمل عمیق: تحقیق نشان می‌دهد که فهم از تهران، علی‌رغم تأثیرات عوامل مختلف، بدون تأمل و بدون درنظرگرفتن جنبه‌های عمیق‌تر به شکل ناآگاهانه تهیه شده است. فقدان بازنگری مداوم: عدم تطابق تغییرات در نظریه شهرسازی با فهم تهران نشانگر فقدان بازنگری مداوم در تصویرگری از شهر و استفاده از رویکردهای نظری پیشرفته‌تر است. تحولات محدود در فهم شهر: با وجود تحولات گسترده در نظریه شهرسازی، تحولات محدودی در فهم شهر در تهران مشاهده شده است. این ممکن است ناشی از عدم بهره‌گیری عمیق از رویکردهای نظری باشد. عدم هماهنگی با تحولات نظری: علی‌رغم تحولات گسترده در نظریه شهرسازی، فهم تهران با تغییرات نظریه مطابقت ندارد و این موضوع نشانگر فقدان هماهنگی است.
محتوای طرح جامع	قوت:	–

تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	ضعف:	-
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	تأمل در نیازها و خواسته‌ها: نقطه قوت اصلی در روش تصویب این بوده که فهم تهران از شهر، بر اساس نیازها و خواسته‌های تهیه‌کنندگان طرح‌ها شکل‌گرفته است. این رویکرد می‌تواند به تأمل معقولانه در موردنیازها و اولویت‌های شهری منجر شود. تطابق با زمان و مکان: باتوجه‌به پویایی و تحولات مداوم فهم در هرمنوتیک فلسفی، این روش امکان تطابق با زمان و مکان را فراهم می‌کند. تصویب بر اساس نیازها و خواسته‌های فردی و اجتماعی، به نظر می‌رسد در مرحله‌های مختلف توسعه شهری اعمال شده است.
	ضعف:	ناتوانی در تطابق با تحولات نظریه شهرسازی: نتایج حاکی از این است که روش تصویب نتوانسته است با تحولات گسترده در نظریه شهرسازی هماهنگ شود. این موضوع نقص عمده‌ای در بهره‌گیری از رویکردهای نظری و پیشرفت‌های این حوزه را نشان می‌دهد. عدم بازنگری مستمر: عدم انجام بازنگری مستمر برنامه‌ها و طرح‌ها، یکی از نقاط ضعف این روش است. همچنان که تحلیل نشان می‌دهد، بازنگری ناپذیر به دلیل عدم توجه به تغییرات پیش‌آمده و عدم بازنگری در تصویب‌های اولیه، معایبی را به وجود آورده است.
چه موانعی برای اجرایی‌شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		بر اساس نتایج تحقیق حاضر، چندین موانع برای اجرایی‌شدن طرح جامع تهران وجود داشته‌اند. فهم نادرست از شهر: فهم نادرست و بدون تأمل عمیق از شهر توسط تهیه‌کنندگان طرح‌ها از جمله موانع بوده است. این فهم‌ها به طور ناآگاهانه و بدون تحلیل عمیق از تأثیرات عوامل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی زمانه تهیه شده‌اند. عدم بهره‌گیری از رویکردهای نظری پیشرفته: عدم بازنگری مداوم در تصویرگری از شهر تهران و عدم استفاده

	از رویکردهای نظری پیشرفته در توسعه طرح‌ها، یکی از علل ناتوانی در تحول فهم شهری بوده است. تفاوت‌های زمانی و مکانی فهم: موقتی بودن نتیجه تحقیقات هرمنوتیکی نشان از تفاوت‌های زمانی و مکانی در فهم و تصویرگری از شهر تهران دارد. این تفاوت‌ها ممکن است باعث شواهد موقتی و اطلاعاتی که در زمان و مکان خاصی به دست آمده‌اند، شواهد محدودیت‌های نتیجه‌گیری را توجیه کنند. عدم بازنگری مداوم در طرح‌ها: عدم اجرای بازنگری مداوم در طرح‌های توسعه شهری، مانع از تغییر جدی در فهم شهر تهران و بهبود تصویرگری از آن شده است. ناتوانی در بهره‌گیری از رویکردهای نظری پویا: ناتوانی در بهره‌گیری از سازوکارها و رویکردهای نظری پویا و پیشرفته برای فهم بهتر شهر تهران و به‌روزرسانی طرح‌های توسعه شهری نیز یکی از موانع اجرایی‌شدن طرح جامع است.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	بازنگری مداوم بر طرح‌ها و تعیین نیازمندی‌ها در ارتباط با تحولات زمانی و فضایی ضروری است. شفافیت در فرایند تدوین طرح‌ها: اطمینان از شفافیت کامل در فرایند تصمیم‌گیری و تدوین طرح‌ها تضمین می‌کند که تمام ارکان جامعه به‌اندازه کافی در این فرایند مشارکت داشته‌اند. مشارکت گسترده مردم و نهادها: جلب نظرات و مشارکت فعال افراد و نهادهای مختلف در فرایند تصمیم‌گیری و تدوین طرح‌ها، اطمینان از انعکاس واقعی نیازها و خواسته‌های جامعه را فراهم می‌کند. استفاده از رویکردهای نوین شهرسازی: باتوجه‌به تحولات در نظریه‌ها و مدل‌های شهرسازی، لازم است از رویکردهای نوین‌تر و شامل‌تر در تدوین طرح‌ها استفاده شود. هماهنگی میان نهادها و سازمان‌ها: ایجاد ساختارهای

	هماهنگ و مؤثر برای هماهنگی بین نهادها و سازمان‌های مختلف در تدوین و اجرای طرح‌ها، از اهمیت بسیاری برخوردار است. بررسی دقیق نقاط ضعف پیشین: با بررسی دقیق اجرای طرح‌های گذشته و شناسایی نقاط ضعف آنها، امکان اصلاح و بهبود مسیر توسعه شهری ایجاد می‌شود. استفاده از فناوری و داده‌های هوش مصنوعی: بهره‌گیری از فناوری‌های نوین مانند هوش مصنوعی و داده‌کاوی برای تحلیل دقیق‌تر و بهتر از الگوها و نیازهای جامعه. آموزش و افزایش ظرفیت کارشناسان: توسعه مهارت‌ها و دانش فنی کارشناسان و نهادهای مشارکت‌کننده در تدوین طرح‌ها بسیار حائز اهمیت است.

۳۳- رضایی و حاجی‌زاده میران، ۱۳۹۴

ردیف	۳۳
نویسنده/ نویسندگان	میثم رضایی، نسترن حاجی‌زاده میران
عنوان مقاله	نقش نظام کاربری‌ها و پهنه‌بندی در طرح جامع و تفصیلی جدید شهر تهران و تأثیر آن در حمل‌ونقل پایدار
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و شهرسازی، مؤسسه عالی علوم و فناوری خوارزمی، شیراز، ایران – ۳۱ شهریور ۱۳۹۴
چکیده مقاله	در سال‌های ۷۰ و ۶۰، به دلیل عوامل متنوع مانند انقلاب، جنگ، سیاست‌های بازسازی سازندگی و دیگر عوامل، جمعیت تهران به دلیل فزونی نهادها رو به افزایش رفت و مهم‌ترین مسئله کشور تأمین مسکن برای اقشار کم درآمد شد. تهران، به نسبت جمعیت و وسعت آن، یکی از پرترافیک‌ترین شهرهای جهان به حساب می‌آید و مشکلات صلور ترافیکی گرفته تا اقتصادات صلور تحت‌فشار قرار گرفته‌اند. برنامه‌ریزی هماهنگ و نقش با کاربری‌های زمین، مکمل برنامه‌ریزی‌های فرهنگی نوین، هدف ایجاد تعادل در

	توسعه شهری و از میان برداشتن بی‌عدالتی‌های اجتماعی، توسعه موزون اقتصادی، و حفاظت از محیط طبیعی را دنبال می‌کند. رشد نامتوازن شهری مناطق مختلف و جاذبه‌های هلم ایجاد کرده است. برنامه‌ریزی توسعه شهری بر مبنای حمل‌ونقل عمومی یکی از راهکارهای مؤثر برای پیوند بافت‌های حلقه شهری و اتصال آنها به توسعه موزون شهر می‌باشد. تدوین طرح جامع تهران بر اساس رویکرد نوین مبتنی بر تجارت کشاورزی و ارزیابی مطالعاتی و آنالیز روش‌های نوین باتوجه‌به تجارت جهانی از ابزارهای نوینی برای برنامه‌ریزی توسعه شهری بهره‌مند شده است
نتیجه‌گیری مقاله	باتوجه‌به اینکه ساختار شهر تهران از برهم نهادن چهارلایه شامل ساختار طبیعی، ساختار تاریخی، ساختار عملکرد و فعالیت که در کاربری زمین بازتاب می‌یابد و ساختار حرکتی که در شبکه ارتباطی شهر نمود پیدا می کن تشکیل شده است کاربری زمین (پهنه‌بندی) سطح شهر به‌عنوان سند اصلی هدایت و کنترل تحولات کالبدی و نظارت بر ساخت‌وساز در عرصه‌های شهری منجر به جلوگیری از تداخل غیرضروری و نامناسب کاربری شده و با اعمال صحیح سازمان فضایی شبکه‌ای غیرمتمرکز چندمرکزی و چند اندامی امکان این خواهد بود کله با تعدد مراکز مرتبط و مکمل و توزیع شده در تمام سطح شهر شکل‌گیری و گره‌گاه‌های متعدد عملکردی و کالبدی نظام حمل‌ونقل متنوع و متوازن و نهایتاً تعادل و توازن عملکردی و چندلایه‌ای در یک سازمان فضایی شبکه‌ای میسر گشته و توزیع عادلانه امکانات را تا حد زیادی مقدور سازد. هدف اصلی طرح جامع ساماندهی کالبدی و سازمان‌دهی کاربری زمین تعیین شده است. در واقع توسعه‌های شهری در پهنه‌ها ی کاربری در ارتباط با شبکه ارتباطی و موقعیت‌های مکانی تبلور می‌یابند و به‌صورت محورهای (فعالیت و عملکرد) و مراکز کار و

		کسب شکل می‌گیرند و نتیجه آن تا حد زیادی کاهش میزان سفرها در راستای نیل به توسعهٔ پایدار حمل‌ونقل قدم برمی‌دارد. این امر در کنار عرضهٔ زیرساخت‌های حمل‌ونقل عمومی و ظرفیت‌سازی معابر بیشتر به‌منظور حمل‌ونقل عمومی و نه وسایل نقلیه شخصی می‌تواندراه‌حل مناسبی باشد. یک موضوع مهم در طرح جامع سیاست‌ها یا به عبارتی راهکارهایی به شکل مقررات و ضوابط و یا پروژه‌های موضوعی و موضعی هستند که برای تحقق راهبردها در نظر گرفته شده است. البته لازم به ذکر است تحقق تمامی ابعاد طرح جامع و موارد ذکر شده مستلزم اجرای صحیح مفاد طرح است تا با ناقص اجراشدن آن همانند طرح‌های گذشته مشکلات شهر تهران را دوچندان نکند و مهم‌ترین امر ایجاد سازوکار هماهنگی و مدیریت و هم‌زمانی از طریق نهاد طرح یا مهندسین مشاور و سایر نهادهای مختلف دولتی است که بتواند تا حدی خلأهای ناشی از عدم خودکفایی شهرداری تهران را پر نماید.
فرایند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	• هماهنگی بالا: طرح جامع تهران با داشتن سامان‌یافته کلان و تداخل بین دو پیش‌شرط "بالابه‌پایین" و "پایین‌به‌بالا"، توانسته است هماهنگی مؤثری در میان گروه‌های مختلف و ارائه اطلاعات برای چرخه تصمیم‌گیری را فراهم کند. • سازوکارهای هماهنگی: ایجاد سازوکارهای هماهنگی و مدیریت هم‌زمانی، از طریق نهاد هماهنگی با مشاوران طرح تفصیلی و مطالعات تخصصی، موجب افزایش کارایی و کیفیت در توسعه شهر تهران شده است. • تنوع و گستردگی همکاری: نهاد هماهنگی از همکاری مثبت با مشاوران متخصص و ارتباط مثبت با نهادها و سازمان‌های مختلف، به‌ویژه وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری، بهره‌مند شده و وظایف متنوعی را به عهده

		گرفته است.
	ضعف:	• پیچیدگی ساختاری: احتمالاً ساختار پیچیده نهاد هماهنگی و انجام وظایف متنوع و گسترده ممکن است باعث کاهش کارایی و شفافیت در فرایند تصمیم‌گیری شود. • عدم تحقق دوگانگی: هرچند هدف نهاد هماهنگی از مرتفع‌سازی دوگانگی میان وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری است، اما عدم تحقق این هدف ممکن است موانعی را برای توسعه مؤثر شهر تهران ایجاد کند. • مسئولیت‌پذیری پایین: احتمالاً پایین‌بودن مسئولیت‌پذیری شهرداری در تقابل با نهادهای مختلف داخلی شهر، باعث تضعیف نقش آن در فرایند تصمیم‌گیری شود.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	• توجه به شبکه‌ای غیرمتمرکز: طرح جامع با تشخیص روندهای تمرکزگرا و غیرمتمرکز، به ساختار شبکه‌ای غیرمتمرکز چندمرکزی روی آورده است. این ساختار می‌تواند به توازن در توسعه و توزیع منابع شهری کمک کرده و از تمرکز ناپذیر در یک مرکز اصلی جلوگیری کند. • تراکم و توسعه هوشمند: طرح جامع به هدف بهبود و توسعه سیستم حمل‌ونقل همگانی و مدیریت تقاضا برای سفرها پرداخته است. این موضوع باعث بهبود کیفیت محیط شهری و سلامتی کاتبان شده و به سازماندهی مناسب تراکم‌ها و فعالیت‌های شهری کمک می‌کند. • توازن در توسعه شهری: سازمان فضایی شبکه‌ای توانسته است توازن مناسبی بین اهمیت مناطق مختلف شهر را ایجاد کند. این توازن باعث می‌شود هر بخش از شهر باتوجه‌به ویژگی‌ها و نیازهای خود توسعه یابد و به تنوع و تعادل شهری کمک کند.

	ضعف:	• پیچیدگی ساختاری: احتمالاً ساختار طرح جامع به دلیل هماهنگی بین سازمان‌ها و ارائه اطلاعات متنوع، پیچیدگی زیادی داشته باشد که ممکن است به کاهش شفافیت و کارایی در فرایند تصمیم‌گیری منجر شود. • عدم تحقق دوگانگی: هرچند هدف اصلی از تشکیل سازمان فضایی شبکه‌ای، تحقق دوگانگی و جلوگیری از تمرکز ناپذیر در یک مرکز اصلی است، اما ممکن است واقعی شدن این هدف موانعی را به همراه داشته باشد. • مسئولیت‌پذیری پایین: توزیع مسئولیت‌ها و عدم تحقق مسئولیت‌پذیری شهرداری نسبت به سایر نهادها ممکن است باعث کاهش تأثیرگذاری آن در تصمیم‌گیری شود.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	تدوین طرح جامع تهران با رویکرد نوین، با تأکید بر سامان‌یافتن کلان از یک‌سو، مبتنی بر تجارت جهانی در چند دهه اخیر انجام شده و روش‌ها و رویه‌های متداول ارزیابی و آسیب‌شناسی شده است. از سوی دیگر، باتوجه‌به تغییرات در تجارت جهانی، از دانش الگوها و روش‌های نوین در برنامه‌ریزی توسعه شهری بهره‌مند شده است که با کارآمدی و تطابق بیشتر با ویژگی‌های تهران و شرایط بومی، به سازگاری بیشتری دست‌یافته است.
	ضعف:	–
چه موانعی برای اجرایی‌شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		• نبود ساختار طبیعی مناسب: ناکارآمدی در تعیین ساختارهای طبیعی شهر، به‌ویژه نقشه‌های پهنه‌بندی و کاربری زمین، ممکن است باعث عدم اجرای صحیح طرح شود. • ضعف ساختار تاریخی و فعالیت‌های تاریخی شهر: عدم توجه به حفظ و تقویت ساختارهای تاریخی و فرهنگی شهر، می‌تواند به تضعیف هویت شهری و موانع برای

	اجرای طرح جامع منجر شود. • عدم هماهنگی در ساختار حمل‌ونقل و شبکه ارتباطی: نقص در ساختار شبکه ارتباطی شهر و عدم هماهنگی با ساختارهای حمل‌ونقل، می‌تواند مانع از تحقق اهداف طرح جامع شود. • کندی در اجرای سازمان فضایی شبکه‌ای غیرمتمرکز: عدم سرعت و کندی در اجرای سازمان فضایی شبکه‌ای می‌تواند مانع از تحولات موردنظر در شبکه فضایی شهر شود. • عدم رعایت مفاد طرح در اجرا: نقض و عدم رعایت مفاد و ضوابط طرح جامع در فرایند اجرایی، باعث ناکامی آن و به‌وجودآمدن مشکلات شهری می‌شود. • نقص در مدیریت و هماهنگی نهادها و سازمان‌ها: عدم تحقق هماهنگی و مدیریت مناسب بین مهندسین مشاور، سازمان‌ها، و نهادهای مختلف، می‌تواند موانعی را برای اجرای طرح جامع ایجاد کند. • نبود سازوکار هماهنگی و مدیریت هم‌زمانی: عدم وجود سازوکار مناسب برای هماهنگی و مدیریت هم‌زمانی بین مختلف نهادها و سازمان‌ها، می‌تواند به مشکلاتی در تحقق اهداف طرح جامع منجر شود.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	• تقویت و محافظت از مناطق طبیعی: تقویت و محافظت از کاتب شهر با تمرکز بر عناصر طبیعی و ساختارهای زیست‌محیطی، از جمله جلوگیری از اختلافات سلسله مراتع و تعیین مناطق حساس برای حفظ آنها، می‌تواند به بهبود وضعیت محیط شهر کمک کند. • تنظیم توسعه سکونت در مناطق مختلف شهر: محدودکردن گسترش سکونت در پهنه‌های غربی شهر و ایجاد تمایز کاتبانی با مناطق پیرامون، باتوجه‌به امکانات موجود و عملکرد مناسب هر منطقه، به توازن و تنوع در

	توسعه شهری کمک می‌کند. • ساماندهی کاتب شهر با استفاده از ساختار طبیعی: استفاده از ساختار طبیعی شهر، به‌ویژه رودخانه و دشت‌های میانی، به‌عنوان عناصر اصلی برای سازماندهی کاتب شهر می‌تواند هویت منحصربه‌فردی به شهر بدهد و توسعه را بر اساس این ساختارها هدایت کند. • تقویت و حفاظت از میراث تاریخی: به‌منظور تعزیز هویت شهری، اهمیت ارتقا و حفظ میراث تاریخی شهر، به‌ویژه در سه هسته تاریخی تهران، لازم است. این اقدام به تاریخ‌نگاری فرهنگی شهر و توجه به جلوه‌های تاریخی کمک می‌کند. • توازن در توسعه شهری: با اعمال سیاست‌های تشویقی به‌منظور تجمیع اراضی، تخصیص تراکم‌های سازمان‌یافته در استقرارهای مختلف، و تنظیم توسعه‌پذیری اراضی، توازن در توسعه شهری حاصل خواهد شد. • استفاده بهینه از اراضی و فضاهای باز: از طریق استفاده بهینه از اراضی خالی و فضاهای باز، می‌توان از ظرفیت‌های طبیعی شهر استفاده کرد و تنوع و تعادل در کاربری اراضی ایجاد کرد. • اجرای سیاست‌های محیط زیستی و حمایت از حرکت به سمت پایداری: توجه به مسائل محیط زیستی، اعمال سیاست‌های تشویقی به ساختمان‌های پایدار و استفاده از فناوری‌های پاک، به بهبود کیفیت محیط‌زیست شهر کمک خواهد کرد. • تسهیل و بهبود تراکم ساختمانی: ساماندهی احداث ساختمان‌های مسکونی باتوجه‌به ضوابط توسعه‌پذیر و کنترل سرانه مسکن می‌تواند به توازن در توسعه فضای

	شهری کمک کند.

۳۴- رئیسی، ۱۳۸۸

ردیف	۳۴
نویسنده/ نویسندگان	محمدحسین رئیسی
عنوان مقاله	مدیریت آب‌های سطحی در طرح‌های جامع شهر تهران، همایش آبخیزداری شهری
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مجموعه مقالات اولین همایش آبخیزداری شهری، ۱۰ تیرماه ۱۳۸۸، صفحات ۵ – ۲۲
چکیده مقاله	جمع‌آوری و هدایت فاضلاب و آب‌های سطحی تهران، بر خلاف موضوع تأمین آب این شهر، سابقه طولانی ندارد. نفوذپذیری زیاد اراضی در اکثر نقاط شهر و همچنین وجود آبراهه‌ها و مسیل‌های طبیعی متعدد که در سطح شهر گسترده بودند، را شاید بتوان جزء دلایل عمده این امر دانست. به دنبال توسعه شهر تهران و گسترش ساخت‌وسازها و تجاوز به حریم مسیل‌ها و آبراهه‌های طبیعی و حذف بخش‌های فزاینده‌ای از شبکه طبیعی سیلاب روها، خسارات سیل نیز بیشتر شد و مشکل آب‌گرفتگی ابعاد بزرگ‌تری یافت. آنچه امروز شهر تهران خوانده می‌شود، شامل محدوده‌ای است که در اولین طرح جامع تهران، مصوب ۱۳۴۹ تعیین شده است که پس از آن دو طرح جامع دیگر به تصویب رسیده است. در طرح جامع سوم، محورهای سبز شهری، ایجاد فضای سبز در حاشیه رود – دره‌ها، تغذیه سفره آب زیرزمینی تهران، جلوگیری از مصرف فاضلاب خام برای آبیاری و کشاورزی، ساماندهی مسیل‌ها، رودها فصلی و آبراهه‌های مهم، و ایجاد فضاهای تفریحی و جذاب توصیه شده است. مروری بر سه طرح جامع موردبحث نشان می‌دهد که رشد سریع جمعیت و گسترش پرشتاب نواحی شهری از یک سو و توسعه آرام و تدریجی شبکه زهکشی از سوی دیگر، جزو مهم‌ترین چالش‌ها بوده‌اند.

نتیجه‌گیری مقاله	مروری بر سه طرح جامع نشان می‌دهد که رشد سریع جمعیت و گسترش پرشتاب نواحی شهری از یک سو و توسعه آرام و تدریجی شبکه زهکشی از سوی دیگر، جزء مهم‌ترین چالش‌ها بوده‌اند. چرا که متعاقب آن، محدوده موردمطالعه در طرح‌های جامع دستخوش تغییرات قابل‌توجه و سریعی شده است. از نظر مبانی طراحی و هیدرولیکی در هر سه مطالعه مذکور، داده‌های هیدرولوژی موجود در محدوده مطالعات بسیار اندک بوده و ازاین‌رو مقادیر و اعداد طراحی که از داده‌های موجود استخراج شده‌اند با تردیدها و عدم‌قطعیت قابل‌توجهی مواجه می‌شوند. اگر چه پیشنهاد نصب و راه‌اندازی ایستگاه‌های هیدرولوژی هواشناسی به تعداد کافی در نقاط مختلف تهران در سال ۱۳۴۵ مطرح شد، اما هنوز دسترسی به داده‌های آماری که واجد توزیع زمانی و مکانی مناسب باشند، یک مشکل جدی به شمار می‌آید. همچنین به نظر می‌رسد تعدادی از فرضیات پایه در مطالعات پیشین با حقایق امروز سازگار نباشند، به‌عنوان‌مثال تعداد چاه‌های پیشنهادی نفوذ باران که تاکنون اجرا شده‌اند، ضرایب رواناب مفروض و اطلاعات مرتبط با کاربری اراضی و توسعه شهر از آن جمله‌اند. نگاهی موشکافانه به چالش‌های فوق‌الذکر، روند انجام مطالعات و میزان کارایی و تحقق‌پذیری نتایج آنها حکایت از عدم تعریف جامع و کاربردی استراتژی‌ها در مطالعات قبلی، تبعیت از رویکردهای سنتی و بعضاً موضعی و مقطعی به‌جای نگرشی فراسازمانی و مدرن که منطبق بر اصول مدیریت یکپارچه و توسعه پایدار باشد که کیفیت بسیاری از جنبه‌ها و ابعاد مطالعات و بالاخص کارایی دستاوردها را تحت شعاع قرار داده است. توجه ناکافی به الزامات و مبانی فرهنگی، اجتماعی، حقوقی و اجرایی، تشکیلاتی، زیست‌محیطی، اقتصادی، هماهنگی‌های

	بین سازمانی، راهکارهای غیرسازه‌ای و... در مطالعات قبلی همگی ناشی از این نوع نگرش بوده است. لذا بازنگری طرح جامع آب‌های سطحی تهران با رویکردی نوین به‌گونه‌ای که در برگیرنده مفهوم و جنبه‌های نوین علمی و درعین‌حال اجرایی و قابل‌تحقق عبارت "جامعیت" باشد، اجتناب‌ناپذیر است. از اهم جنبه‌های قابل‌ذکر عبارت‌اند از: • استفاده از رویکرد جامع و یکپارچه در برنامه‌ریزی فنی و اجرایی و استفاده از داده‌های طراحی • بهبود و ارتقای سطح مدیریت کمی و کیفی آب • ارتقای سطح بهره‌برداری و نگهداری • یکپارچه‌سازی و ادغام طرح جامع سیلاب‌های شهری در طرح توسعه اراضی شهر و استراتژی‌ها و طرح‌های منطقه‌ای مدیریت کمی و کیفی منابع آب • توجه به جنبه‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و زیبایی منظر شهری • استفاده از راهکارها و اقدامات غیرسازه‌ای مرتبط • توجه به زیرساخت‌های حقوقی، فرهنگی، اقتصادی، مدیریتی لازم جهت مدیریت و پیاده‌سازی طرح جامع آب‌های سطحی • بهره‌گیری از ابزارهای امروزین هیدرولوژیکی، هیدرولیکی به همراه سامانه‌های قابل اتصال به GIS برای تحلیل و پردازش داده‌ها و ذخیره اطلاعات • استفاده از تجربیات بین‌المللی در کنار بهره‌گیری از تجربیات داخلی و بازخوردهای اقدامات صورت‌گرفته دررابطه‌با آب‌های سطحی طی ساله‌ای گذشته • امکان مشارکت کلیه ذی‌نفعان و ذی‌مدخلان در انجام و اجرای طرح بر اساس این ضرورت‌ها، سازمان مشاور فنی و مهندسی

	شهر تهران در سال ۱۳۸۷ انجام بازنگری مطالعات طرح جامع آب‌های سطحی تهران با بهره‌گیری از توان مهندسی شرکت‌های مهندسین مشاور داخلی و خارجی را در دستور کار خود نهاد و قرارداد مطالعات مذکور را با شرکت مهندسین مشاور مهاب قدس و شرکت Poyry منعقد نمود. برنامه اجرایی اولیه که برای انجام این مطالعات و با حفظ نوع نگرش فوق‌الذکر تدوین گردیده است در برگیرنده خدماتی است که خلاصه عناوین کلی آنها به شرح زیر است: • بررسی تاریخچه طرح • بررسی تجربیات کشورهای مختلف دنیا • مطالعات طرح جامع و تفصیلی شهر تهران • تبیین نگرش حاکم بر طرح • مطالعات کلیماتولوژی • مطالعات زمین‌شناسی و ژئوتکنیک • مطالعات هیدرولوژی • مطالعات رسوب‌شناسی • ارائه شبکه جمع‌آوری و هدایت آب‌های سطحی وضع موجود و انجام مدل‌سازی هیدرولیکی و هیدرولوژیکی • بررسی‌های میدانی و تحلیل وضعیت شبکه موجود (شرایط هیدرولیکی، فیزیکی، ورود زباله، فاضلاب، نواقص و...) • ارائه طرح و برنامه‌های توسعه و بهبود شبکه • مطالعات زیست‌محیطی و تطبیق شبکه با الگوهای توسعه پایدار شهری • بررسی سیستم‌های فرعی جمع‌آوری و هدایت آب‌های سطحی • بررسی سیستم‌های جمع‌آوری رسوب • تهیه کتابچه استاندارد مبانی طراحی مختص شهر

		تهران • کتابچه استاندارد جزئیات اجرایی • بررسی و تعیین محدودیت‌های شهری در طراحی • بررسی و پیشنهاد سیستم نگهداری و بهره‌برداری و ملاحظات حقوقی • برآورد هزینه • تهیه و ارائه یک سامانه GIS شامل لایه‌های اطلاعاتی مطالعات انجام شده
فرایند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	روند انجام مطالعات و میزان کارایی و تحقق‌پذیری نتایج آنها حکایت از عدم تعریف جامع و کاربردی استراتژی‌ها در مطالعات قبلی، تبعیت از رویکردهای سنتی و بعضاً موضعی و مقطعی به‌جای نگرشی فراسازمانی و مدرن که منطبق بر اصول مدیریت یکپارچه و توسعه پایدار باشد می‌کند که کیفیت بسیاری از جنبه‌ها و ابعاد مطالعات و بالاخص کارایی دستاوردها را تحت شعاع قرار داده است. توجه ناکافی به الزامات و مبانی فرهنگی، اجتماعی، حقوقی و اجرایی، تشکیلاتی، زیست‌محیطی، اقتصادی، هماهنگی‌های بین سازمانی، راهکارهای غیرسازه‌ای و... در مطالعات قبلی همگی ناشی از این نوع نگرش بوده است.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	ازنقطه‌نظر مبانی طراحی و هیدرولیکی در هر سه مطالعه مذکور، داده‌های هیدرولوژی موجود در محدوده مطالعات بسیار اندک بوده است و ازاین‌رو مقادیر و اعداد طراحی که از داده‌های موجود استخراج شده‌اند با تردیدها و عدم‌قطعیت قابل‌توجهی مواجه هستند. دسترسی به داده‌های آماری که واجد توزیع زمانی و

		مکانی مناسب باشند یک مشکل جدی به شمار می‌رود. به نظر می‌رسد تعدادی از فرضیات پایه در مطالعات پیشین با حقایق امروز سازگار نباشد به طور مثال تعداد چاهک‌های پیشنهادی نفوذ باران که تاکنون اجرا شده‌اند، ضرایب رواناب مفروض و اطلاعات مرتبط با کاربری اراضی و توسعه شهر از آن جمله‌اند.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی‌شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		باتوجه‌به متن ارائه شده درباره طرح جامع آب‌های سطحی تهران، می‌توان به موانع زیر اشاره کرد که ممکن است بر اجرایی‌شدن این طرح تأثیر گذاشته باشد: نفوذپذیری زیاد اراضی: نفوذپذیری بالای اراضی در اکثر نقاط شهر تهران می‌تواند به‌عنوان یک موانع اصلی برای جمع‌آوری و هدایت فاضلاب و آب‌های سطحی مطرح شود. توسعه شهری و ساخت‌وساز فزاینده: رشد سریع جمعیت و توسعه سریع نواحی شهری ممکن است باعث تجاوز به حریم مسیل‌ها و حذف بخش‌های از شبکه طبیعی سیلابروها شود. حفاظت ناکافی از مسیل‌ها و آبراهه‌ها: عدم حفاظت کافی از مسیل‌ها، رودها، و آبراهه‌های طبیعی می‌تواند منجر به افزایش خسارات ناشی از سیلاب شود. عدم دسترسی به داده‌های هیدرولوژی: محدودیت در دسترسی به داده‌های هیدرولوژی به مقدار کافی و باکیفیت ممکن است موانعی را برای اجرای تحقیقات دقیق و مدل‌سازی هیدرولوژیکی ایجاد کند. فرهنگ مصرف آب: مصرف بی‌رویه و نامتعادل آب در برخی قسمت‌های

	جامعه می‌تواند مانع از اجرایی‌شدن طرح‌های بهینه مدیریت آب شود. نقص در اطلاعات و داده‌ها: نقص در اطلاعات مرتبط با زیرساخت‌ها، اقلیم، و سایر عوامل محیطی می‌تواند به تردید و عدم‌قطعیت در برنامه‌ریزی و اجرای طرح منجر شود. نبود استانداردهای یکپارچه: عدم وجود استانداردهای یکپارچه و کلیات مشخص در زمینه طراحی و اجرای طرح ممکن است به عدم هماهنگی و تداخل در اجرا منجر شود. مشکلات مدیریتی: نقص در مدیریت آب و سیلابروها، تصمیم‌گیری ناکافی، و عدم هماهنگی ممکن است به عدم موفقیت در اجرای طرح جامع منجر گردد. عدم مشارکت جامعه: عدم مشارکت جامعه و ذی‌نفعان در فرایند تصمیم‌گیری و اجرای طرح می‌تواند به مشکلات جدی در پذیرش و اجرای طرح منجر شود. تأثیرات توسعه ساختمانی: گسترش ساخت‌وسازها و توسعه شهری بدون رعایت استانداردها و طرح‌های جامع ممکن است به نقض حقوق آب و آبرسانی ادامه یابد.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	تقویت زیرساخت‌های داده‌گیری: ایجاد ایستگاه‌های هیدرولوژی هواشناسی باتوجه‌به توزیع زمانی و مکانی مناسب. تشکیل یک شبکه گسترده از ایستگاه‌های داده‌گیری برای تأمین دقیق‌ترین اطلاعات هیدرولوژیکی. مطالعات دقیق‌تر و گسترده‌تر: انجام مطالعات هیدرولوژی، هیدرولیک، و رسوب‌شناسی به‌صورت دقیق‌تر و گسترده‌تر در محدوده موردمطالعه.

	توسعه مدل‌های هیدرولوژیکی و هیدرولیکی با استفاده از داده‌های جدید و به‌روز شده. مدیریت یکپارچه و هوشمند: استفاده از رویکرد یکپارچه و هوشمند در برنامه‌ریزی فنی و اجرایی طرح. توسعه سامانه GIS برای تحلیل و پردازش داده‌ها و ذخیره اطلاعات به‌صورت جامع. توسعه سیستم‌های فرعی: ارتقای سیستم‌های جمع‌آوری و هدایت آب‌های سطحی باتوجه‌به مشکلات و نواقص موجود. ایجاد سیستم‌های جمع‌آوری رسوب به طور هوشمند و اثربخش. مطالعات زیست‌محیطی و اجتماعی: انجام مطالعات زیست‌محیطی برای افزودن جنبه‌های زیست‌محیطی به طرح. مشارکت جامعه و ذی‌نفعان در اجرا و پیاده‌سازی طرح. اصلاحات حقوقی و مدیریتی: بهبود سیستم‌ها و مقررات حقوقی مرتبط با مدیریت آب‌های سطحی. تدوین و اجرای یک سیستم نگهداری و بهره‌برداری هوشمند و مطابق با الزامات حقوقی. استفاده از تجربیات بین‌المللی: بهره‌گیری از تجربیات بین‌المللی در حوزه مدیریت و استفاده از آب‌های سطحی. اعمال استانداردها و مفاهیم بین‌المللی در طراحی و اجرای طرح. مشارکت گسترده ذی‌نفعان: مشارکت فعال ذی‌نفعان در انجام و اجرای طرح. برگزاری جلسات و همایش‌ها برای گردآوری

	بازخوردهای عمومی و افزایش شفافیت.

۳۵- زبردست و دیگران، ۱۳۹۱

ردیف	۳۵
نویسنده/ نویسندگان	اسفندیار زبردست، احمد خلیلی، موسی پژوهان، ایوب انصاری
عنوان مقاله	ارزیابی پایداری کاربری اراضی کلان‌شهر تهران بر اساس تلفیق مدل‌های ANP و Fuzzy DEMATEL گروهی
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	نامه معماری و شهرسازی، ۱۳۹۱، دوره: ۵، شماره: ۹، صفحه:۵ -۲۳
چکیده مقاله	در طرح‌های توسعه شهری، کاربری اراضی شهری از مهم‌ترین ابزارهای برنامه‌ریزی در دستیابی به اهداف به شمار می‌آید، و تمامی فعالیت‌ها و عملکردهای شهری و منطقه‌ای، هر کدام به طریقی محتوایی در آن نمایان است. در کنار کاربری اراضی شهری به مفهوم عام، موضوع پایداری کاربری اراضی شهری به مفهوم خاص، مقوله‌ای پراهمیت در پژوهش‌های کنونی شهرسازی جهان است که موفقیت طرح‌های پیشنهادی را به لحاظ تحقق‌پذیری و استقبال عمومی فراهم می‌آورد. مقاله حاضر بر آن است تا موضوع پایداری کاربری اراضی شهری و معیارهای مربوط به آن را در اسناد مطالعات طرح جامع (ساختاری راهبردی) شهر تهران مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد. روش تحقیق در این مطالعه تبیینی و تحلیلی است و مدل‌های مورداستفاده در آن مدل‌های ANP و Fuzzy DEMATEL گروهی است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهند که در طرح جامع تهران، به برخی از معیارهای علی از جمله کاربری‌های مختلط توجه چندانی نشده است؛ و این در حالی است که بر اساس دیدگاه‌های افراد متخصص، این معیارها اهمیت زیادی در پایداری کاربری زمین دارند. از سوی دیگر، به معیارهای معلولی همچون حفظ زمین‌های کشاورزی، توجه بیشتری

		معطوف گردیده است.
نتیجه‌گیری مقاله		در این مقاله طرح جامع تهران بر اساس معیارهای پایداری کاربری زمین و به کمک مدل‌های ANPو Fuzzy DEMATEL گروهی مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. نتایج ارزیابی نشان داد که در وهله نخست از لحاظ روابط درونی بین معیارها، آن‌ها را می‌توان به دودسته کلی تقسیم کرد: معیارهای علی و معیارهای معلولی. دوم اینکه در رتبه‌بندی نهایی معیارها باتوجه‌به وزن آن‌ها، میزان درنظرگیری در طرح و نیز روابط درونی آنها به لحاظ تأثیرگذاری و تأثیرپذیری، مشخص گردید که دو معیار کاربری‌های مختلط و حمل‌ونقل پایدار با وجود بیشترین اهمیت و همچنین تأثیرپذیری از (یا تأثیر گذاری بر) دیگر معیارها، کمتر در طرح موردتوجه قرار گرفته‌اند. این در حالی است که معیارهای حفظ زمین‌های کشاورزی و کاهش مخاطره‌های محیطی که معلولی‌ترین معیار در تمامی معیارها به شمار می‌آیند توجه بیشتری را جلب کرده‌اند. به‌عبارت‌دیگر، به‌جای اینکه معیارهای علی همچون کاربری‌های مختلط و سیاست تشدید کاربری‌ها و بازیابی ساختمان‌های درون‌شهری توجه شود، عمدتاً معیارهای معلولی موردتوجه قرار گرفته‌اند.
فرایند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	معیارهای کاربری مختلط و حمل‌ونقل پایدار به رقم اینکه بالاترین وزن را به لحاظ اهمیت و روابط متقابل درونی دارند در سیاست‌ها و راهبردهای طرح جامع تهران توجه کمتری به آنها شده است. این در حالی است که معیارهای حفظ زمین‌های کشاورزی و کاهش مخاطره‌های محیطی با وجود وزن و میزان تأثیرگذاری کمتر بر دیگر معیارها در طرح به

		آنها بیشتر توجه شده است و به همین دلیل هم در نتیجه نهایی وزن کمتری گرفته‌اند
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی‌شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		در بیشتر طرح‌های توسعه شهری مانند طرح جامع و تفصیلی شهری از جمله مسائل مهم و چالش‌برانگیز در عرصه برنامه‌ریزی، تغییرات کاربری اراضی شهری است. شدت این تغییرات به حدی است که بر اساس کثرتشان اساس طرح‌های توسعه شهری دستخوش تغییر می‌شود
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		-

۳۶ و ۳۷- زهرایی‌پور و جعفرپور،

ردیف	۳۶ و ۳۷
نویسنده/ نویسندگان	نسیم زهرایی پور، رضا جعفرپور
عنوان مقاله	جایگاه رودره‌های تهران به‌عنوان مهم‌ترین لب ههای طبیعی شهر در سند بالادستی (طرح جامع) شهر
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	نشریهٔ علمی باغ نظر، تیر ۱۴، ۱۸(۹۷)، ۵-۱۶
چکیده مقاله	در این پژوهش، ارتباط مستقیم بین شهر و طبیعت و تأثیر آن در ایجاد لبه‌های طبیعی در شهر تهران مورد بررسی قرار گرفته است. هدف اصلی تحقیق، تعیین جایگاه رودخانه‌ها به‌عنوان لبه‌های طبیعی اصلی در شهر است و این مسئله از منظر سند بالادستی مدیریتی شهری تحلیل شده است. نتایج نشان می‌دهد که نگاه فعلی به رودخانه‌ها به‌عنوان لبه‌های طبیعی در شهر، با مبانی علم منظر و نمونه‌های از لبه‌های

		شهری در اسناد توسعه، به نکات فرهنگی و هویتی لبه‌های طبیعی توجه نکرده است. عدم توجه به ابعاد فرهنگی در سطح فرهنگ شهری، مشارکت عمومی و نقش شهروندان در مفهوم فرهنگی و زیبایی‌شناسانه رودخانه‌ها نیز از مسائل مطرح شده در تحقیق است. همچنین، در سطح عملیاتی، نگاه شعاری به رودخانه‌ها به‌عنوان پهنه‌های سبز و اثرگذار در مقیاس پایین‌دست، بر اهمیت لبه‌های طبیعی در شهر تهران اشاره دارد. این تحقیق با تحلیل محتوای اسناد و بازنگری در مبانی نظری، نشان می‌دهد که جایگاه لبه‌های طبیعی در شهر، ناگزیر و برآمده از تفکر مدرنیستی آن دوران است.
نتیجه‌گیری مقاله		در سطح کلان، نگاه فعلی به رودخانه‌های شهر تهران به‌عنوان مهم‌ترین لبه‌های طبیعی در شهر، با مبانی علم منظر و با بررسی نمونه‌هایی از لبه‌های شهری در اسناد توسعه در مقیاس‌های مختلف، نشان می‌دهد که به ابعاد فرهنگی یا هویتی لبه‌های طبیعی و زیبایی‌شناسانه رودخانه‌های شهر تهران در سند طرح جامع شهر توجه نشده است. در زیر این دو بُعد، مسائلی چون مشارکت عمومی و توجه به ذهنیت شهروندان در استفاده از رودخانه‌ها در زمینه فرهنگی، و همچنین موضوعاتی از جمله توجه به نقش کریدور دید آنها و چشم‌اندازهای مرتبط با این لبه‌های طبیعی در زمینه زیبایی‌شناسی، مواردی هستند که در اسناد خارجی مطرح شده و قابل بارگیری بر لبه‌های طبیعی در شهر تهران نیز هستند. در سطح متوسط و عملیاتی نیز این مطالعه نشان می‌دهد که نگاه شعاری و منقطع در مقیاس‌های پایین‌دست به رودخانه‌ها به‌عنوان پهنه‌های سبز و اثرگذار است. تحلیل محتوایی و ارجاع به مبانی شکل‌گیری طرح‌هایی چون طرح جامع نیز نشان می‌دهد که با این مبنای فکری و فلسفی، جایگاه قائل شده برای لبه‌های طبیعی در شهر، ناگزیر و برآمده از تفکر مدرنیستی آن دوران است.
فرایند تهیه طرح جامع	قوت:	• نگاه ابزاری به رودخانه‌ها در طرح جامع اول تهران، خود

تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟		پایه و اساس بسیاری از طرح‌ها و اقدامات بعدی بود و زمینه کانالیزه‌کردن و پوشاندن مسیل‌ها و رودها را در طرح دفع آب‌های سطحی تهران (۱۳۵۳) مهیا کرد. • در طرح جامع تهران (۱۳۸۵)، همگام با تغییرات جهانی و توجه به ارزش‌های طبیعی و فرهنگی درون شهرها، رودخانه‌های تهران نیز از جایگاه ویژه‌ای به‌عنوان ایده اولیه توسعه فضایی برخوردار شدند. در مقیاس کلان، این تغییرات به‌عنوان یک جزء اساسی از فرایند توسعه و افزایش کیفیت فضاهای شهری به نظر گرفته شده‌اند.
	ضعف:	• رودخانه‌های شهر تهران، به‌عنوان مهم‌ترین لبه‌های طبیعی در شهر و یکی از عناصر منظر شهر، در مهم‌ترین سند بالادستی شهر (طرح جامع) از بین سه نقش عملکردی، هویتی، و زیبایی‌شناسانه‌اش، تنها با نقش عملکردی مدنظر قرار گرفته‌اند. خاستگاه مدرنیستی و مبنای فکری برآمده از آن باعث شده که این طرح تنها در مقیاس‌های بالاتر به آنها دقت کند و در مقیاس‌های پایین‌تر ممکن است دچار جزءنگری شود و تنها به بعد عملکردی این لبه‌های طبیعی توجه نماید. • عدم قرارگیری عنصر رود دره به‌عنوان لبه‌های شهری در زاویه دید مدیران
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	در تحلیل نقشه‌های اصلی طرح جامع و بررسی جایگاه رودخانه‌های شهر تهران، دو نقد اساسی به این جایگاه وجود دارد. نخست، در یک نگاه سلسله‌مراتبی بین نقشه‌های اصلی این طرح است. در مقیاس بالاتر و نقشه سازمان فضایی پیشنهادی این طرح، محدوده اطراف و خود رودخانه‌های شهر به‌صورت نواحی بزرگ و عریض سبز در نظر گرفته شده‌اند. نگاهی اجمالی و تنها گرافیکی به نقشه تهران نشان از انحراف مسیر تصمیم‌گیری از هدف نخست دارد.

		این طرح‌ها با برنامه‌ریزی گسترش شهر بر مبنای رشد کمی جمعیت نسبت به الگوهای اقتصادی و اجتماعی زمانی (کم‌رشد) و تفاوت‌های فرهنگی بی‌توجه و بی‌تفاوت مانده‌اند. به دلیل تأکید مدرنیسم بر مادی‌گرایی در حوزه‌های معماری و شهرسازی، جنبه‌های مادی و اقتصادی را به‌عنوان هدف اصلی طرح‌های برنامه‌ریزی شهری معرفی می‌کند. به همین دلیل، ساختمان‌سازی به‌عنوان یکی از اولویت‌های اصلی شهرسازی مطرح شده و مقیاس ارگانیک (انسان و نیازهای اجتماعی – فرهنگی) به فراموشی سپرده می‌شود. جایگاه رودخانه‌های شهر تهران در طرح جامع این شهر، در ابعاد فرهنگی و زیبایی‌شناسانه رودخانه‌ها در منظر شهری، در سطح کلان بسیار ضعیف است. مباحثی چون مشارکت عمومی، گردشگری، توجه به ذهنیت شهروندان، و مسائل هویتی و نمادین در پرداختن به طرح جامع تهران هیچ جایگاهی ندارند.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	بنیان مدرنیستی طرح جامع و طرح‌هایی مانند آن که در دورهٔ معاصر از آن متولد شده‌اند، علت اصلی نگاه ناقص به رودرره‌های تهران است.
چه موانعی برای اجرایی‌شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		-

۳۸- شاهی و دیگران، ۱۳۹۷

ردیف	۳۸
نویسنده/ نویسندگان	شاهی، الهام؛ زبردست، لعبت؛ صالحی، اسماعیل؛ صالحی، رضا
عنوان مقاله	تحلیل عوامل مؤثر در وضعیت محیط زیست انسانی شهر

	تهران براساس مدلDPSIR
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	پژوهش‌های جغرافیای انسانی، تابستان ۱۳۹۷، دوره پنجاهم – شماره ۲، ۲۷۷ –۲۹۵.
چکیده مقاله	اهمیت محیط های مسکونی شهری به عنوان سکونتگاه های اصلی مردم، روزبه روز در حال افزایش است. در این بین، تراکم بالای جمعیت در نواحی شهری کیفیت محیط زیست این مناطق را کاهش داده است که به همین دلیل باید به کیفیت این زیستگاه ها توجه ویژه ای شود. این مطالعه با هدف شناسایی زنجیره های علت و معلولی، به صورت توصیفی-تحلیلی براساس مدل DPSIR با استفاده از مطالعات کتابخانه ای و تجزیه وتحلیل آماری در سال ۱۳۹۲ انجام شده است. نتایج حاصل از بررسی مؤلفه های زیستگاه شهر تهران در قالب نیروی محر که، اثر، وضعیت، فشار و پاسخ مدل DPSIR، نشان میدهد میزان استقرار جمعیت و مراکز کار و فعالیت توأم با بی انضباطی کالبدی از مهمترین شاخصه های مؤثر به عنوان نیروی محر کۀ زیستگاه شهر تهران است. در این بین، تحت تأثیر مستقیم نیروی محر کۀ شهرنشینی شتابان، فشار بر منابع اکولوژیکی و بر منابع طبیعی شهر محسوس است، اما عمدهترین وضعیت نیروی محر کۀ شهرنشینی شتابان برای تمام متغیرها به رغم مثبت بودن روندها، در مقایسه با وضعیت ایده آل و استاندارد چندان مناسب نیست. همچنین مهمترین اثار وضعیت مطلوب یا نامطلوب اجزا و بخشهای عمدۀ یک زیستگاه در قالب دو بخش آلود گی ها و سلامت و بهداشت عمومی منعکس میشود. در این بین از بهترین پاسخ های موجود میتوان به تهیه و انتشار نخستین گزارش وضعیت محیط زیست شهر تهران، تصویب و ابلاغ طرح جامع راهبردی ساختاری این شهر در سال ۱۳۸۷، تصویب طرح تفصیلی شهر تهران در

	سال ۱۳۸۸ و الزام به تهیهٔ برنامهٔعملیاتی شهرداری تهران اشاره کرد.
نتیجه‌گیری مقاله	میزان استقرار جمعیت و مراکز کار و فعالیت توأم با بی انضباطی کالبدی از مهمترین شاخصه های مؤثر و نیروی محرکهٔ زیستگاه شهر تهران است. تحت تأثیر مستقیم نیروی محرکهٔ شهرنشینی شتابان، فشار بر منابع اکولوژیکی و بر منابع طبیعی شهر و منطقهٔ تهران ناشی از افزایش حجم سفرهای شهری، روند صعودی تولید پسماند، رواناب ها و ... محسوس است، اما عمده‌ترین وضعیت نیروی محرکهٔ فوق در عواملی چون وضعیت مسکن و ساختمان، وضعیت کاربریهای عمده و اصلی، وضعیت بافت های فرسوده، وضعیت حمل ونقل، وضعیت فضای سبز، وضعیت مراکز شهری گذران اوقات فراغت و وضعیت سلامت وب هداشت عمومی منعکس شده است؛ به طوریکه وضعیت تمام متغیرهای مدنظر این بند- به رغم مثبت بودن تقریبی روندها- در مقایسه با وضعیت ایده آل و استاندارد چندان مناسب نیست. همچنین مهمترین آثار وضعیت مطلوب یا نامطلوب بخش های عمدهٔ یک زیستگاه در قالب دو بخش آلودگیها و سلامت و بهداشت عمومی منعکس میشود. مهمترین اثر در آلودگیهای شهر تهران به ترتیب در آلودگی هوا، آب، دید، منظر و آلودگی صوتی محرز است. در بخش سلامت عمومی نیز شاخص ها مرگ ومیر و سلامت عمومی نمایانگر اثر شرایط محیطی نامطلوب شهر بر شهروندان خود است.پاسخ نیز تدبیری برای اصلاح سیستم است که معمولاً به صورت قوانین و راهکارهای کنترلی عمل میکند. در این چارچوب و در دورهٔ مدنظر، از بهترین پاسخها میتوان به تهیه و انتشار نخستین گزارش وضعیت محیط زیست شهر تهران، تصویب و ابلاغ طرح جامع راهبردی ساختاری تهران در سال ۱۳۸۷، تصویب طرح تفصیلی شهر تهران در سال ۱۳۸۸ و الزام به تهیهٔ برنامهٔ عملیاتی شهرداری تهران اشاره کرد. با وجود این

		اقدامات به عنوان پاسخ، بررسی ها وتحلیل ها در قالب مدل DPSIR زیستگاه انسانی شهر تهران نشان میدهد پاسخها به دلیل نداشتن تمر کز بر روی نیروهای محر که کارایی و اثربخشی لازم را ندارد؛ بنابراین، ضروری است مدیران و برنامه ریزان محیط زیست تهران با تجدید نظر در سیاست ها و برنامه های خود به منظور برخورد بنیادی با مسائل محیط زیست شهر تهران تمر کز اصلی را روی نیروهای محر که قرار دهند. با توجه به بررسی های به عمل آمده در پیشینهٔ پژوهش حاضر، از آن جهت که مدل DPSIR در زیستگاه انسانی به کار گرفته شده، این پژوهش ویژه و منحصربفرد است؛ از اینرو با سوابق مطالعاتی این مدل در اکوسیستم های طبیعی نظیر رودخانه چندان مقایسه شدنی و تطبیق پذیر نیست. با وجود این، مطابقت نسبی در این است که تمام نیروهای محرکهٔ انواع مطالعات از این دست، عوامل انسانی را دربرمی گیرد؛ بنابراین میتوان بر اهمیت و نقش عوامل انسانی در ایجاد چالش های محیط زیستی تأکید کرد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	– گستردگی مسائل ناشی از دوره خلا طرح جامع در گذشته و ضعف مقررات شهرسازی به عنوان نیروی محرک زیستگاه.
	ضعف:	–
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	–
	ضعف:	–
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	– تصویب طرح جامع در شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در سال ۱۳۸۶ و ابلاغ آن به شهرداری تهران در سال ۱۳۸۷ – تدوین و ابلاغ طرح به شهرداری به عنوان متولی اصلی اجرای طرح جامع شهری
	ضعف:	–
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح		–ضعف در قوانین و مقررات و عدم اجرایی شدن اهداف

جامع تهران وجود داشته است؟	
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	-پیگیری تحقق اهداف طرح جامع و طرح تفصیلی جدید تهران

۴۰- شریفی رسائی، ۱۳۹۴

ردیف	۴۰
نویسنده/ نویسندگان	حمیدرضا شریفی رسائی
عنوان مقاله	تعیین اهداف و راهبردهای پدافند غیرعامل در طرح های توسعه شهری
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	فصلنامه علمی- ترویجی پدافند غیر عامل، تابستان ۱۳۹۴، (پیاپی۲۲)، صص ۷۵-۸۹
چکیده مقاله	طرح های توسعه شهری ظرفیت هایی هستند که در آن برای موضوعات مهم مدیریت شهری از قبیل نظام کاربری ها و حمل ونقل برنامه ریزی می شود، مرور این طرح ها نشان میدهد که مباحث دفاعی و امنیت شهر در آن سهم قابل ملاحظه ای ندارد. هدف اصلی از پژوهش حاضر بازشناسی و تدوین اهداف و راهبردهای پدافند غیرعامل در طرح های توسعه شهری در طرح راهبردی- ساختاری (جامع) تهران است. بنابراین، این مقاله از نوع کاربردی بوده و رویکرد حاکم بر آن، توصیفی-تحلیلی است، روش جمع آوری اطلاعات نیز علاوه بر منابع کتابخانه ای، مبتنی بر مصاحبه با ۱۵ نخبه در حوزه های معماری، شهرسازی و پدافند غیرعامل است. یافته های تحقیق نشان میدهد که جایگاه مطلوب پدافند غیرعامل در طرح های توسعه شهری در یکپارچه سازی نهادی و برنامه ای- سیاستی میان این دو موضوع است، اهداف و راهبردهای پدافند غیرعامل در طرح های توسعه شهری نیز در چارچوب ده موضوع کلیدی پیشرو پدافند غیرعامل در طرحهای توسعه شهری از جمله رویکرد شبکه ای نگاه کردن به پدافند غیرعامل، طراحی تهدید محور، تبعیت از منطق اقتصادی در طرح های حفاظتی و...

	بازشناسی و تدوین شده اند. همچنین این تحقیق به گردآوری هشت معیار و سی ودو شاخص انتخاب بهترین هدف از سوی دشمن در مراکز حیاتی، حساس و مهم شهر به عنوان یکی دیگر از یافته های تحقیق پرداخته است.
نتیجه‌گیری مقاله	هدف این مقاله تعیین جایگاه، اهداف و راهبردهای پدافند غیرعامل در طرح های توسعه شهری با تأکید بر مراکز حیاتی، حساس و مهم شهر در طرح ساختاری- راهبردی (جامع) تهران و با تکیه بر دیدگاه ترکیبی شهرسازی و پدافند غیرعامل بوده است، بنابراین تلاش شده تا ضمن تعیین جایگاه مطلوب پدافند غیرعامل در طرح های توسعه شهری، معیارها و شاخص های انتخاب بهترین هدف از سوی دشمن در مراکز حیاتی، حساس و مهم نیز گردآوری شود و بتوان اهداف و راهبردهای کلیدی پدافند غیرعامل را با توجه به چالش های مهم پیشروی آن تدوین کرد .نتایج این تحقیق نشان داد که جایگاه مطلوب پدافند غیرعامل در طرح های توسعه شهری در یکپارچه سازی عملکردی، برنامه های سیاستی و نهادی میان موضوعات پدافند غیرعامل و طرح های توسعه شهری است. یافته های دیگر این مطالعه درزمینه گردآوری هشت معیار و سی ودو شاخص انتخاب بهترین هدف از سوی دشمن در مراکز حیاتی، حساس و مهم شهر بوده و در بخش دیگر اهداف راهبردهای پدافند غیرعامل در طرح های توسعه شهری در چارچوب ده موضوع کلیدی پیشروی پدافند غیرعامل در طرح های توسعه شهری آورده شده است، این موضوعات عبارت اند از: پدافند غیرعامل و دفاع غیرنظامی، قلمرو موضوعات پدافند غیرعامل و مدیریت بحران و ضرورت توسعه همکاری های مشترک، رویکرد شبکه ای به پدافند غیرعامل در طرح های توسعه شهری، تهدید شناسی و طراحی تهدید محور، لایه بندی دفاعی در مراکز حیاتی، حساس و مهم در طرح های توسعه شهری، سناریونگاری حملات و تصمیم گیری های متعاقب آن،

		حفاظت از مراکز حیاتی، حساس و مهم شهری در طرحهای توسعه شهری، ضعف کار گروهی، تبعیت از منطق اقتصادی در اقدامات حفاظتی (بهره وری اقتصادی؛ چالشی دو طرفه میان مهاجم و منطقه مورد هجوم واقع شده) و ایده (محلات معین)و مدیریت محله محور.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	– طرح جامع تهران از رویکرد ترکیبی راهبردی-ساختاری استفاده کرده است که نقطه قوت محسوب می شود. این رویکرد سه روش مختلف را در تهیه طرح به کار گرفته است.
	ضعف:	– عدم ارتباط مناسب بین متخصصان برنامه‌ریزی شهری و متخصصان پدافند غیرعامل – نبود الزامات قانونی کافی برای لحاظ کردن جنبه‌های پدافند غیرعامل در طرح‌های شهری
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	– تعیین نحوه استفاده از اراضی و ضوابط آن در حریم و محدوده شهر – تهیه اسناد کنترل و هدایت توسعه شهر برای حل مسائل حیاتی و اصلی – در نظر گرفتن ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی
	ضعف:	– یکی از نقاط ضعف، توجه اندک به موضوع دفاع غیرعامل و پدافند غیرنظامی در طرح جامع تهران بوده است.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		– تفسیر محدود از الزامات قانونی موجود در زمینه پدافند غیرعامل – عدم اولویت‌بندی کافی موضوع پدافند غیرعامل در میان مسئولان – کمبود همکاری بین‌بخشی و تعامل میان دستگاه‌های

	اجرایی ذی‌ربط
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	– الزام قانونی قوی‌تر برای در نظر گرفتن جنبه‌های پدافند غیرعامل و امنیتی در طرح‌های شهری – ایجاد و تقویت همکاری و تعامل میان دستگاه‌ها و نهادهای ذی‌ربط در حوزه برنامه‌ریزی شهری و پدافند

۴۱- شکوهی بیدهندی،

ردیف	۴۱
نویسنده/ نویسندگان	محمدصالح شکوهی بیدهندی
عنوان مقاله	فرایند تهیه برنامهه ای توسعه شهری و تبیین انواع مغالطه در زمان پاسخگویی به افکار عمومی نمونه موردی: کارگاه های ایسنا در نقد طرح جامع تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	نشریه علمی باغ نظر، ۱۶(۷۶)، /۳۰-۲۱ مهر ۱
چکیده مقاله	بیان مسئله: این مقاله با توجه به انتشار کتاب «نقد و بررسی طرح جامع تهران ۸۶» از سوی پژوهشکدهٔ نظر تهیه شده است. در حال حاضر حدود ۱۰ سال از تصویب طرح جامع تهران می گذرد. مرور تلاش تعدادی از استادان دانشگاه در جهت تهیهٔ طرح جامع، که با حمایت گروهی از متخصصان همراه شد و به تشکیل جلسات مناظره در خبر گزاری ایسنا منجر شد، مثال مناسبی برای ارزیابی جایگاه نظر کارشناسی در روند تهیهٔ طرحهای توسعهٔ شهری در ایران است. این مقاله، بهخصوص بر روی «نحوهٔ پاسخگویی» تهیه کنندگان طرح جامع تهران (مشاور و کارفرما) در دفاع از طرح متمر کز است و تلاش بر این نکته بوده که نشان دهد چگونه انواع مغالطه در این پاسخ ها قابل تشخیص و تبیین است. تشریح این بحث احتمالاً میتواند کمک کند تا در آینده، زمانی که برنامهریزان شهری در مقام پاسخگویی نسبت به

		تولیدات خود هستند، بیشتر احساس مسئولیت کنند و به نقد پاسخ گویند، یا واقعا برای رفع نقص مورد اشارهٔ منتقدان تلاش کنند.
نتیجه‌گیری مقاله		آنگونه که مشاهده شد، در زمان تهیه طرح جامع، انتقاداتی نسبت به رویه و محتوای طرح مطرح بود؛ اما مدافعان طرح، با شیوه های گوناگونی، در مقام پاسخگویی برمی آمدند. با انواعی یافته ای مقاله نشان میدهد که این شیوه ها عموما از مغالطه همراه بوده است. جدول زیر، امکان مقایسه سه نوع پاسخ را، در انطباق با انواع مغالطه که توسط شوپنهاور برشمرده شده، فراهم میسازد نکته مشترک در هر سه روش این است که تلاش برای رفع نقص یا پاسخگویی به نقدها ندارند. به منظور جلوگیری از جایگزینی پاسخگویی مسئولانه با لفاظی های مجعول و گریزان از منطق، میتوان پیشنهادهایی را مطرح کرد. پیشنهاد این مطالعه، افشای روشهای پاسخگویی مغالطه آمیز برای افکار عمومی و جامعه تخصصی است که این مقاله چنین مطلوبی را دنبال کرده است. پژوهش های آتی میتوانند به این سؤال بپردازند که چگونه میتوان از طریق اصالح نظام آموزشی معماری و شهرسازی، دانش آموختگان را به سوی بیان دقیق مسائل، روشها و راهکارها به دور از مغالطه و لفاظی برد. به نظر میرسد اشاره غمامی به عبارت »کدام دانشگاه را با کدام دانشگاه مقایسه میکنید؟« میتواند شاهدی برای ضرورت اصلاح نظام آموزشی باشد. به علاوه، پژوهش های آتی میتوانند به راهکارهای ایجاد زمینه های حقوقی و مدیریتی برای شایسته سالاری در فرایند واگذاری پروژه ها و طرح ها نیز معطوف شوند. زیرا همانگونه که در متن مقاله مشاهده شد، بخش مهمی از انتقادات، به رویه تهیه طرح جامع و به ویژه فرایند انتخاب مشاور باز میگشت.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و	قوت:	– تلاش برای تهیه یک طرح جامع برای تهران پس از سال‌ها عدم وجود طرح

ضعفی داشت؟		– تلاش برای نهادسازی و همکاری بین شهرداری و وزارت مسکن در تهیه طرح
	ضعف:	– فرایند انتخاب مشاوران طرح و تمرکز انتخاب مشاوران در یک نفر – عملکرد نهاد تهیه‌کننده طرح و عدم نقش‌آفرینی مؤثر آن – عدم شفافیت و مشارکت کم در فرایند تهیه طرح
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	–
	ضعف:	–فقدان رویکرد مشخص در طرح : فاقد چشم انداز ، اهداف کلی ، جمع بندی امکانات و محدودیت ها، نظر سنجی از گروه های ذی نفع و ذی نفوذ – فقدان متدولوژی مشخص در طرح
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	– طرح جامع تهران در سال ۱۳۸۶ توسط شورای عالی شهرسازی و معماری ایران تصویب شده است. – شهردار تهران نیز طرح را در سال ۱۳۸۷ به معاونان و مناطق شهرداری ابلاغ کرده
	ضعف:	– عدم اشاره به ساز و کارهای نظارت بر اجرای طرح جامع
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		– انتقاداتی نسبت به رویه و محتوای طرح مطرح شده بود که به نظر می‌رسد باعث کندی پیشرفت طرح شده است. از جمله انتقادات به فرایند انتخاب مشاور، نقش و جایگاه نهاد تهیه کننده، و فقدان مشارکت و شفافیت. – فقدان رویکرد و متدولوژی مشخص در طرح یکی دیگر از انتقادات بوده است. به نظر می‌رسد این مسئله منجر به ابهام در اهداف و چشم‌انداز طرح شده باشد. – پاسخ‌های ناکافی و در برخی موارد مغالطه‌آمیز مسئولین طرح به انتقادات، که در متن تشریح شده است. به نظر می‌رسد این امر موجب شده تا منتقدان از پیگیری انتقادات خودداری نکنند.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		– پاسخگویی صادقانه و منطقی مسئولین طرح نسبت به انتقادات مطرح‌شده، و تلاش برای رفع نواقص احتمالی

	– ایجاد شفافیت و مشارکت بیشتر ذی‌نفعان و شهروندان در فرایند تدوین و اجرای طرح – تدوین متدولوژی مشخص و روشن برای انجام مطالعات و ارائه راه‌حل‌ها در طرح اصلاح نگرش و رویه در حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی شهری

۴۲- شکوهی بیدهندی و مطهر،

ردیف	۴۲
نویسنده/ نویسندگان	شکوهی بیدهندی، محمدصالح و مطهر، رضا
عنوان مقاله	ارزیابی جایگاه کرامت انسانی مبتنی بر آرای امام موسی صدر در سیاستگذاری نوسازی شهری؛ مورد پژوهشی: راهبرد اقتصادی نوسازی در طرح جامع تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	پژوهش‌های معماری اسلامی، دوره ۸، شماره ۱، صص ۸۱-۶۳
چکیده مقاله	موضوع کرامت انسانی مورد توجه بسیاری از اندیشمندان و به ویژه بسیاری از اندیشمندان مسلمان بوده است. امروزه با طرح مباحثی نظیر توانمندسازی، حق به شهر، توسعه ی انسانی و آموزش شهروندی، به تدریج ابعاد فضایی کرامت انسانی نیز محل بحث متخصصان و اندیشمندان قرار گرفته است. با این حال، ضرورت تعریف روش و معیارهایی برای ارزیابی کرامت انسانی در سیاست های کلان توسعه شهری همچنان محسوس است. به ویژه این پرسش قابل طرح است که سیاست های کلان شهرسازی چقدر منطبق بر مفهوم کرامت انسانی هستند. برای نمونه، طرح جامع تهران مصوب ۱۳۸۶، راهبردهایی را برای نوسازی بافت فرسودهی شهری مشخص کرده و از جمله از نظر اقتصادی، طرح جامع شهر تهران، راهبرد نوسازی با تراز مالی صفررا مطرح میکند. پرسش این است که آیا این اینکه طبق این راهبرد، بودجه ی مورد نیاز برای حمایت از

	نوسازی در بافتهای فرسوده، از طریق سود شهرداری از محل نوسازی همین بافتها تأمین گردد، منطبق بر مفهوم کرامت انسانی است؟ از میان نظریهپردازان مختلف در حوزه کرامت انسانی، این پژوهش با شرح آرای سیدموسی صدر تالش کرده است که چارچوبی نظری و معیارهای قابل طرح برای سنجش کرامت انسانی در برنامه های توسعه شهری ارائه کند و سپس با ابتناء به این معیارها، راهبرد اقتصادی نوسازی شهر تهران را مورد ارزیابی قرار داده است. به منظور سنجش این معیارها در طرح جامع تهران، این پژوهش اقدام به مصاحبهی نیمه ساخت یافته با دو گروه از متخصصان کرده است: نخست کارشناسان مرکز مطالعات و برنامهریزی شهری تهران)به عنوان متولیان طرح جامع(و دوم کارشناسان سازمان نوسازی شهر تهران)به ً عنوان متولی نوسازی شهری (. مصاحبهها تا مرحلهی اشباع نظری)جمعا ۱۵ مصاحبه(پیش رفت .یافتههای تحقیق نشان میدهد که بر مبنای معیارهای مستخرج از آراء سیدموسی صدر)شامل معیارهای حفظ و ارتقاء« وحدت در جامعه»، «ایجاد امکان پیشرفت برای همه انسانها»«مساوی دانستن افراد» مگر به سبب برتری در تقوا، جهاد و علمرسیدگی به امور مردم ،مسئولیتپذیری همه اهالی شهر نسبت به یکدیگر، رعایت آزادیهای انسانی«نهادسازی برای توانمندسازی محرومان،» راهبرد اقتصادی تراز مالی صفر در نوسازی شهری نمیتواند مبتنی بر کرامت انسانی باشد. در نهایت اینکه با عنایت به گذشت حدود ۱۰ سال از این سند و ظرفیت پیشبینی شده در سند طرح جامع برای انجام بازنگری های پنج ساله، پیشنهاد این مقاله، اصلاح راهبرد اقتصادی نوسازی در طرح جامع شهر تهران است.
نتیجه‌گیری مقاله	طرح جامع تهران، تقریبا اشارهای به بحث کرامت انسانی و یا حتی توانمندسازی نداشته است. اشاره ی این طرح، منحصراً به موضوع نوسازی بوده است که این اشاره نیز، با

	پرهیز از صدور پیشنهاد جدی همراه است. طرح موضوع نوسازی با تراز مالی صفر در بافتهای فرسوده، آنچنان که اشاره شد؛ بدین معناست که شهروندان ساکن در بافتهای غیرفرسوده، مشارکتی در نوسازی شهر نخواهند داشت . نگاه مبتنی بر کرامت انسانی، بر این اصل استوار است که کسانی که در طبقات اقتصادی و اجتماعی باالتری قرار گرفتهاند، بیشتر از سایر افراد از فرصتهای موجود در جامعه بهرهمند میشوند. در نتیجه، اگر افراد مرفه به توانمندسازی جامعه کمک کنند؛ در حقیقت به خود کمک کرده اند. اما نگاه مبتنی بر نوسازی با تراز صفر برای مدیریت شهری، نافی این طرز تلقی خواهد بود .از سوی دیگر، انحصار موضوع توانمندسازی به نوسازی شهری آن هم با تلقی کالبدی مصوب شورای عالی شهرسازی و معماری که مبتنی بر سه شاخص نفوذپذیری، مقاومت سازهای و دانه بندی بافت است، تقلیل موضوع به امر کالبدی به حساب میآید .بحث بر روی شاخص های کرامت انسانی، مبتنی بر تعریفی که امام موسی صدر در این خصوص ارائه میکند؛ نشان داد که راهبرد تراز مالی صفر در نوسازی شهر تهران که مد نظر طرح جامع است، به اعتالی هیچ یک از معیارهای کرامت انسانی در شهر کمکی نمیکند. این راهبرد، بر معیارهای «حفظ و ارتقای وحدت در جامعه ایجاد امکان پیشرفت برای همه انسانها، مساوی دانستن افراد مگر به سبب برتری در تقوا، جهاد و علم، رسیدگی به امور مردم »مسئولیتپذیری همه اهالی شهر نسبت به یکدیگر »اثر منفی داشته است و بر دو معیار رعایت آزادیهای انسانی و نهادسازی برای توانمندسازی محرومان« نیز اثر روشنی نداشته است. در نهایت میتوان گفت چنین راهبردی انطباقی با کرامت انسانی شهروندان تهرانی ندارد .از آنجا که بر اساس سند طرح جامع تهران، هر پنج سال یکبار میتوان اقدام به بازنگری در این سند کرد، و با عنایت به گذشت حدود ۱۰ سال از این سند)که

		تا کنون در آن بازنگری نشده است(، پیشنهاد این مقاله، اصلاح راهبرد اقتصادی نوسازی در طرح جامع شهر تهران است.)
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-طرح جامع ۹ سرفصل اصلی دارد که عبارتند از: چشم‌انداز توسعه شهر، راهبردهای توسعه، محدوده شهر، حریم شهر و... - طرح ۱۰۴ راهبرد توسعه در ۱۷ سرفصل کلی دارد. - یکی از سرفصل‌های طرح، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهر تهران است.
	ضعف:	- طرح جامع اشاره‌ای به توانمندسازی ساکنان بافت فرسوده ندارد. - راهبرد اقتصادی نوسازی مبتنی بر تراز مالی صفر (بدون هزینه برای شهرداری) در طرح آمده است. - طرح جامع به تفاوت‌های شمال و جنوب شهر و وضعیت بدتر بافت‌های فرسوده در مرکز و جنوب شهر توجه نکرده است. - طرح جامع نسبت به مسائل اجتماعی حاکم بر بافت‌های فرسوده بی‌تفاوت بوده است. - طرح جامع پیشنهادی برای نهادسازی و توانمندسازی ساکنان بافت فرسوده نداشته است. -یکی از نگرانی های راهبردی در شهر تهران، نگرانی از وقوع زلزله ی احتمالی است. به ویژه متخصصان، بر اثر احتمالی چنین زلزله ای بر ابنیه ی غیرمقاوم در بافتهای فرسوده تأکید دارند. این در حالی است که طرح جامع شهر تهران نوسازی را به عنوان یکی از اهداف توسعه ی شهر تهران برنمی شمارد
روش تصویب، پایش و	قوت:	- طرح جامع تهران در سال ۱۳۸۶ به تصویب شورای

بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟		عالی شهرسازی و معماری ایران رسیده است. – طرح جامع در سال ۱۳۸۷ از سوی شهرداری تهران به معاونین و شهرداران مناطق ابلاغ شده است.
	ضعف:	– ساز و کار مشخصی برای پایش و ارزیابی اثربخشی طرح جامع وجود ندارد –از آنجا که بر اساس سند طرح جامع تهران، هر پنج سال یکبار میتوان اقدام به بازنگری در این سند کرد، و با عنایت به گذشت حدود ۱۰ سال از این سند)که تا کنون در آن بازنگری نشده است – نبود سازوکارهای پایش، ارزیابی و بازخوردگیری از ذی‌نفعان در خصوص اجرای طرح.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		– راهبرد اقتصادی نوسازی مبتنی بر تراز مالی صفر (بدون هزینه برای شهرداری) که با اصل کرامت انسانی سازگار نیست. – عدم توجه به تفاوت‌های شمال و جنوب شهر تهران و وضعیت نامطلوب‌تر بافت‌های فرسوده در مرکز و جنوب شهر. – بی‌توجهی طرح جامع به مسائل اجتماعی حاکم بر بافت‌های فرسوده. – نبود پیشنهاد مشخص برای نهادسازی و توانمندسازی ساکنان بافت فرسوده. – عدم بازنگری طرح جامع بعد از ۱۰ سال از تصویب آن.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		–اصلاح راهبرد اقتصادی نوسازی در طرح جامع تهران – بازنگری در راهبرد اقتصادی نوسازی با تراز مالی صفر و اصلاح آن به نحوی که تضمین‌کننده کرامت انسانی باشد. – توجه به شکاف شمال و جنوب شهر تهران و وضعیت نامطلوب‌تر بافت‌های فرسوده مرکزی و جنوبی. – لحاظ کردن بُعد اجتماعی و فرهنگی در برنامه‌ریزی نوسازی بافت‌های فرسوده.

	– پیشنهادهایی برای نهادسازی و توانمندسازی ساکنان بافت فرسوده.

۴۳- شیعه، ۱۳۸۹

ردیف	۴۳
نویسنده/ نویسندگان	اسماعیل شیعه
عنوان مقاله	شهر خوب، برنامه خوب، نقدی بر اهداف طرح جامع جدید تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	منظر، اردیبهشت (۱۳۸۹) ، شماره ۶،۳۸ –۴۱.
چکیده مقاله	قبل از هر چیز باید به این نکته اشاره کرد که تهیه کنندکان طرح جامع سال ۱۳۸۵ تهران را اغلب کسانی تشکیل می دهند که سال هادر عرصه برنامه های شهری و منطقه ای ایران تهیه طرح و برنامه را تجربه کرده و بعضی از دوستان وهمکاران ارزشمند نیز به حساب می آیند. به همین دلیل نقد برنامه ها برای من مشکل بوده است از این جهت که مبادا خطایی صورت گیرد و موجبات تکدر خاطر آنان و شرمندگی من را فراهم آورد. ولی باتوجه به اینکه مباحث علمی واجرایی یک بحث طلبگی استکه بدون پیش زمینه نامناسب وتنها به منظوراشراف هر چه بیشتر طرفین بر موضوع موردبحث انجام می کیرد، باکسب اجازه از تهیه کنندگان،تصویب کنندگان ودست اندرکاران نهاد محترم طرح جامع به اظهار نظراتی که امکان وجود خطا نیز در انها وجود دارد، میپردازم.
نتیجه‌گیری مقاله	در طول یک سال گذشته، کمیته مطالعات راهبردی و برنامه ریزی شهری وابسته به مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران، باهمکاری متخصصان امر ودر کارکروه شناسایی تنگناها وقابلیت های شهر تهران در مقیاس راهبردی به ارائه الگویی برای ارزیابی این طرحها پرداخت که این اسناد در آن مرکز موجود است. چارچوب این الکو براساس یک ماتریس سه بعدی به ارزیابی برنامههای توسعه

		شهری میپردازد. مؤلفه های ستون های این ماتریس شامل مسکن، زیرساختها، تجهیزات شهری، محیط کالبدی، زمین، انسان و مانند آنها است. مؤلفه های سطری نیز سنجش پایدار را بر مبنای ایمنی، زیباشناسی، اقتصاد، سیاست، حقوق، ویژگی های اجتماعی، فرهنگی، فناوری، زیست محیطی و ... ممکن می سازد. علاوه بر این موارد، مولفههایی چون عدالت اجتماعی، اثربخشی طرح ها، برنامه ها، کارایی و شفافیت نیز لحاظ شده و نیز توجیه اقتصادی، مشارکت پذیری، تمهیدات زیست محیطی، هماهنگی، سازمان تشکیلات، پاسخ گو بودن و انعطاف پذیری مورد توجه قرار گرفته است. سنجش «برنامه- طرح» جامع تهران بر مبنای این الگو میتواند بنحوی بهتر، شرایطی را که بر این برنامه مترتب است، ارزیابی کرده و نقد حاضر را که از خطاهایی که رقم خورده، رهایی بخشد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-عدم ارتباط بین بخش های مختلف و هر بخش صرفا مستقل از هم هستند.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-یکی از اهداف طرح بهبود شبکه های ارتباطی و دسترسی - یکی از اهداف بهبود و ارتقا کیفیت محیطی و کالبدی است - بهسازی و نوسازی شهری
	ضعف:	-طرح جامع بیشتر کالبدی است و توجه اندک به ابعاد اجتماعی و اقتصادی و زیست محیطی - ایجاد فرصت شغلی مشخص شده در طرح جامع صرفا باعث تشدید و تمرکز بیشتر جمعیت و گسترش کالبدی شد - یکی از اهداف طرح حفاظت محیط زیست و ایمن سازی شهر از خطرات طبیعی است که با توجه افزایش جمعیت و مشکلات زیست محیطی موجود محقق نشده است - عدم توجه کافی به جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی توسعه شهری
روش تصویب، پایش و	قوت:	-

بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-مغایر بودن بخش های مختلف طرح جامع با هدف طرح
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		-توجه به نقش اینده اقتصادی در سطح شهر منطقه و کشور، توجه به درامد، هزینه های شهر و مردم آن، اشتغال و ... - از نظر فرهنگی و اجتماعی: توجه به ویژگی های فرهنگی، تقسیمات محله ای و ناحیه مناسب، اندازه متعادل جمعیت، زمینه سازی برای حفظ و ارتقا سنت ها و ارزش های اجتماعی - از نظر طبیعی و زیست محیطی: پایداری طبیعی محیط، توجه به مخاطرات طبیعی مانند سیل و زلزله و ... - از نظر کالبدی: توزیع فضایی عملکرد ها، مسکن مناسب همراه با سطوح زیر بنایی متعادل، تراکم متعادل جمعیت و ساختمان و ...

۴۴- صارمی و دیگران، ۱۳۹۹

ردیف	۴۴
نویسنده/ نویسندگان	صارمی، حمیدرضا؛ رستم آبادی، سمیه؛ بغدادی، ارش
عنوان مقاله	تبیین اثرات برنامه های توسعه شهری بر سرمایه اجتماعی در مواجهه با جهانی شدن
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مطالعات مدیریت شهری، پاییز ۱۳۹۹، شماره ۴۳، ۲۷ - ۳۸.
چکیده مقاله	مقدمه و هدف پژوهش: فرایند سریع شهری شدن در جهان و به ویژه کشورهای در حال توسعه و نحوه مواجهه باجهانی شدن از مهمترین موضوعاتی است که شهرسازی ایران را با چالش جدی مواجه کرده است. این موضوع سبب

	شده برنامه ریزی شهری در ایران در دهه های گذشته توان مواجهه با چالش های برخاسته از جهانی شدن را نداشته وبه طور کامل تحت سیطرهی آن در آمده است. یکی از الگوهای رویارویی با این چالش، تعمیق بخشی به افزایش سرمایه اجتماعی در جامعه است، این پژوهش در پی آن ست که نقش برنامه های توسعه شهری را از منظر توجه به مفهوم سرمایه ی اجتماعی در مواجهه با جهانی شدن تبیین کند و اینکه آیا میتوان اثرات منفی جهانی شدن را در برنامه های شهری از طریق تقویت سرمایهی اجتماعی تعدیل کرد. روش پژوهش: این تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی با رویکردی تر کیبی کمّی و کیفی است و واحد آن در بُعد کیفی بهره گیری از متخصصین و مدیران حوزه ی برنامهریزی شهری در شهر تهران ودر بعُد کمی با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۳۵۶ نفر مورد سوال قرار گرفته اند. همچنین، سند پایه در این پژوهش آخرین طرح جامع تهران است. یافته ها: پژوهش نشان میدهد که برنامه های شهری در مواجهه با دو نوع سرمایه اجتماعی «مقید ساز» و «پیونددهنده»،بیشتر منجر به افزایش سرمایه ی اجتماعی مقیدساز شده است. و با ایجاد گروه هایی که این طرح ها را در انحصار خود دارند اثرات منفی جهانی شدن مانند تشدید فردیت، تشدید شکاف طبقاتی و .. را تشدید کرده اند. نتیجه گیری: طرحهای شهری میتوانند با انتخاب رویکرد مشارکتی سرمایه اجتماعی پیوند دهنده را در سطوح مختلف تقویت نموده و پیامدهای منفی جهانی شدن را تضعیف کنند.
نتیجه‌گیری مقاله	در ابتدای این بخش باید اشاره کنیم که در این پژوهش سرمایه اجتماعی با توجه به تعاریفی که ارایه شد به دو دسته سرمایه اجتماعی مقیدساز و پیوند دهنده تقسیم شد و تلاش شد از تعریف یکدست از سرمایه اجتماعی وتقسیم أن صرفن به مقولات مشارکت، اعتماد، و ... خودداری کنیم. در همین راستا

	رابطه ی بخش های مختلف طرح های شهری شامل رویکرد، تهیه و تصویب، و اجرا با این دو نوع مشارکت سنجیده شد. در ادامه رابطهی هر کدام از این دو نوع سرمایهی اجتماعی با ابعاد مختلف جهانی شدن نیز ازنظر متخصصین این حوزه سنجیده شده است. هدف کلی از این کار بررسی این امر بود که آیا طرحهای شهری درهنگام مواجه با جهانی شدن موجب تقویت اثرات مثبت آن می شوند یا تشدید اثرات منفی آن. همچنین همانگونه که اشاره شد بر خلاف رویکرد غالب در این رابطه ی بین جهانی شدن و طرحهای شهری سرمایه ی اجتماعی صرفن به عنوان راه حل ارائه نشد. بلکه مشخص شد که اگر میخواهیم در مواجهه ناگزیر با جهانی شدن بیشتر اثرات مثبت آن را جذب کنیم و نه مضرات آن را باید در طرحهای شهری به دنبال تقویت سرمایه ی اجتماعی پیوند دهنده باشیم و نه تشدید سرمایه ی اجتماعی مقیدساز. میتوان گفت جلب توجه به این نکته مهمترین هدف این تحقیق بوده است. در ادامه با توجه به طرح جامع این موضوع را بیشتر توضیح میدهیم. در طرح جامع تهران ۱۳۸۶، چشمانداز توسعه بلندمدت این شهر این گونه توصیف شده است: • تهران؛ شهری با اصالت و هویت ایرانی – اسلامی (شهری که برای رشد و تعالی انسان و حیات طیبه، • سامان مییابد) • تهران؛ شهری دانش پایه، هوشمند و جهانی) • تهران؛ شهری سرسبز و زیبا، شاداب و سرزنده بافضاهای عمومی متنوع و گسترده • تهران؛ شهری امن و مقاوم در برابر انواع آسیب ها و مقاوم در برابر مخاطرات و سوانح • تهران؛ شهری پایدار و منسجم با ساختاری مناسب برای سکونت، فعالیت و فراغت تهران؛ شهری روان

	با رفاه عمومی و زیرساخت ها ی مناسب، همراه با تعدیل نابرابری ها و تأمین عادلانه کلیه حقوق شهروندی • تهران؛ کلانشهری با عملکردهای ملی و جهانی و با اقتصادی مدرن و مرکزیت امور فرهنگی – پژوهشی و سیاسی در سطح کشور، و حداقل یکی از سه شهر مهم و برتر منطقه آسیای جنوب غربی آن چه واضح است در همه ی بندهای این چشم انداز اثرات جهانی شدن ومواجهه با آن ها مورد توجه قرار گرفته است. اما همان گونه که در آزمون فرضیات مشخص شد از نظر متخصصین این حوزه طرح جامع در شکل حاضر بیشتر موجب تقویت سرمایه ی اجتماعی مقیدساز می شوند و در نتیجه موجب تشدید اثرات منفی جهانی شدن میشوند. اگرچه رویکردهای «مردم مبنا» و «مشارکت محور» بسیار تکرار میشوند و اما در عمل و در مواجهه با جهانی شدن آنچه شاهدش هستیم غیر از این را نشان میدهد. یعنی بر خلاف تصورات نشانه ها حاکی از حذف شدن و کنار گذاشته شدن آنها میشود که در کلام قرار بود وارد فرایند برنامه ریزی شوند. اما طبق تحلیل ها و نظرات متخصصین این حوزه طرح های شهری به کلی وطرح جامع به طور خاص پتانسیل تشدید سرمایهی اجتماعی پل زننده را دارند و اگر به درستی و به صورت مشارکتی طراحی اجرا شوند میتوانند موجب تشدید سرمایهی اجتماعی پل زننده و همچنین تقویت امکان های مثبتی است که جهانی شدن در خود دارد. درنتیجه پیشنهادات کاربردی این پژوهش رامیتوان اینگونه خلاصه کرد: استفاده از رویکرد مشارکتی در تهیه طرح ها در راستای تقویت سرمایه ی اجتماعی پیوند دهنده. غالبا رویکرد جامع و بالا به پایین حاکم بر طرح های شهری با توجه یافته های این پژوهش موجب تقویت سرمایه ی اجتماعی مقیدساز در جامعه و همچنین بین گروه های منتفع

		از آن شده است. بنابراین برای تغییر این روند باید به صورت جدیتر تلاش شود تا با تقویت فرایندهای مشارکتی تر تمام گروههای ذینفع در طرح های شهری در فرایند تهیه طرح وارد شوند. توجه به سرمایه های اجتماعی پیوند دهنده و مقیدساز در گیر در فرایند تهیه و تصویب طرح ها. ابتدا باید در مورد هر طرح شهری سوال شود که چه گروههایی در فرایند تهیه و تصویب آنها دستهبالاتر را دارند و آیا این فرایند صرفا باعث تقویت سرمایهی اجتماعی درون گروهی آنها می شود یا کل جامعه را در بر میگیرد. اگر این طرح ها صرفا توسط گروه های خاصی تهیه و تصویب میشوند باید امکان ورود دیگر گروهها نیز در این فرایند فراهم شود. توجه به رویکردهای تقویت کننده ی سرمایه اجتماعی پیونددهنده در هنگام اجرادر هنگام اجرا نیز باید رویه های اجرایی متناسب باوضعیت و در جهت تقویت سرمایه ی اجتماعی پیوند دهنده تنظیم شوند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	– فرایند موجود تهیه طرح های توسعه شهری موج تشدید سرمایه ی اجتماعی مقیدساز میشود.
	ضعف:	–
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	–در محتوای طرح جامع تهران به بحث سرمایه اجتماعی پرداخته شده است.
	ضعف:	–اثرات جهانی شدن و مواجهه با آن مورد توجه طرح جامع تهران است اما این حوزه در این طرح در شکل حاضر بیشتر موجب تقویت سرمایه اجتماعی است و در نتیجه باعث تشدید اثرات منفی جهانی شدن می شوند.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	–فرایند موجود تصویب طرح های توسعه شهری موج تشدید سرمایه ی اجتماعی مقیدساز میشود. -فرایند موجود اجرای طرح های توسعه شهری موج تشدید سرمایهی اجتماعی مقیدساز می شود.
	ضعف:	–

چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	-اثرات جهانی شدن و مواجهه با آن مورد توجه طرح جامع تهران است اما این حوزه در این طرح در شکل حاضر بیشتر موجب تقویت سرمایه اجتماعی است و در نتیجه باعث تشدید اثرات منفی جهانی شدن می شوند
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	-

۴۵- عزیزی و دیگران، ۱۳۹۸

ردیف		۴۵
نویسنده/ نویسندگان		داود عزیزی، علی اکبر تقوایی، میثم آدینه لوفرد
عنوان مقاله		ارزیابی میزان موفقیت محدوده قانونی رشد شهری طرح های جامع در مهار رشد کلانشهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات		مجله هویت شهر، پاییز ۹۸، شماره ۳، صفحات ۵ – ۱۸
چکیده مقاله		ارزیابی دقیق موفقیت طرح جامع و شهرهای ایران
نتیجه‌گیری مقاله		تایید عدم توانایی در کنترل توسعه شهر با استفاده از مرز رشد شهری طرح جامع دوم تهران
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	شناسایی مرز های واقعی تهران
	ضعف:	عدم تعیین اختیارات ابزار های مطرح شده برای مهار پراکنده رویی شهری و کنترل توسعه شهر
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	اثرگذاری نسبی مرز رشد شهری در جهت دهی به توسعه شهر تهران
	ضعف:	مرز رشد شهری، قدرت قانونی لازم برای محدود کردن ساخت و سازهای شهری را ندارد
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی	قوت:	در نظر گیری نسبتا دقیق تحولات محدوده شرقی تهران
	ضعف:	عقب ماندگی نظام مدیریت شهری از میزان رشد جمعیتی

داشت؟		و کالبدی شهر، ساخت و ساز های بدون مجوز و ادغام آنها در محدوده قانونی شهرداری
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		ماهیت گزینشی برخورد طرح جامع با کالبد شهر، عدم وجود قوانین لازم، شکست مرز رشد شهری در محاصره توسعه شهری تهران
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		استفاده صحیح از اراضی بایر واقع در در داخل مرز رشد شهری، در نظر گیری مجموعه قوانین مبنی بر اختیارات لازمه برای کنترل رشد شهر

۴۶- عزیزی و شکوهی، ۱۳۹۴

ردیف		۴۶
نویسنده/ نویسندگان		محمد مهدی عزیزی، محمد صالح شکوهی بیدهندی
عنوان مقاله		تحلیل سیر تحول تاریخی مفهوم عدالت اجتماعی در برنامه های توسعه شهری ایران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات		تحقیقات تاریخ اجتماعی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تابستان ۹۴، شماره ۲، صفحات ۱۲۵ – ۱۴۹
چکیده مقاله		بررسی نظریه های مد نظر برنامه ریزان شهری و تغییرات آن در گذر زمان نشان می دهد که دو تعریف (عدالت به مثابه برابری یکسان) و (عدالت به مثابه تامین حداقل ها) در دو بعد اقتصادی و کالبدی مورد استفاده قرار گرفته اند.
نتیجه‌گیری مقاله		تفکیک مفهوم عدالت به هفت دسته بندی شامل: عدالت به مثابهٔ برابری برای گروه های برابر، عدالت به مثابهٔ مساوات و حذف طبقات، عدالت به مثابهٔ تأمین کمینه ها برای همه، عدالت به مثابهٔ برابری در اجرای قانون، عدالت به مثابهٔ حداکثر کردن سود، «عدالت به مثابهٔ حمایت از گروه های محروم و عدالت به مثابهٔ برابری فرصت ها و آزادی انتخاب
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	شمولیت مقوله عدالت در برنامه ها و طرح های شهری
	ضعف:	تحلیل سطحی و فاقد جزئیات در خصوص مفهوم عدالت

		در شهر و نادیده گرفتن ابعاد گوناگون آن
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	ارائه دو تعریف در خصوص تامین عدالت، شامل (عدالت به مثابه برابری یکسان) و (عدالت به مثابه تامین حداقل ها) و بررسی آنها در دو بعد اقتصادی و کالبدی
	ضعف:	متاثر بودن محتوای طرح از تعاریف مدرنیستی پنج دهه اول قرن بیستم و عدم تطابق طرح با رویکرد ها و دیدگاه های جدید و به روز
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	در نظر گیری دسترسی افراد خاص در مقوله شبکه حمل و نقل
	ضعف:	عدم تقدم منافع عمومی بر منافع فردی و خصوصی عدم ارائه راه حل برای برقراری عدالت فضایی علی رغم گوشزد کردن آن
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		عدم توانایی طرح جامع در ارجحیت دادن منافع عمومی بر منافع خصوصی
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		درنظر گیری سایر ابعاد عدالت و شمولیت نظرات مردمی

۴۷- رسولی و دیگران، ۱۳۹۲

ردیف	۴۷
نویسنده/ نویسندگان	سید حسن رسولی، عبدالرشید قرنجیک، عبدالغفار قرنجیک
عنوان مقاله	بررسی و ارزیابی حمل و نقل شهری بر توسعه پایدار شهری
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	دومین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در عمران، معماری و شهرسازی، اسفند ۱۳۹۲
چکیده مقاله	تبیین مفهوم سیستم حمل و نقل، حمل و نقل شهری و توسعه پایدار و ارائه راه حل هایی که بتوانند به حمل و نقل شهری و توسعه پایدار کمک کنند

نتیجه‌گیری مقاله		لازم است با توجه به بروز مشکلات پیش بینی نشده در سطح شهر ها، تغییراتی در رویکرد های حمل و نقلی تدوین شده در طرح های جامع شهری ایجاد شوند
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	انتخاب یک مدل تولید سفر برای پیش بینی نسبی بار های ترافیکی
	ضعف:	تدوین راهبرد های جامع حمل ونقل صرفاً بر مبنای معضلات شناخته شده ازگذشته و یا پدیدآمده در زمان حال
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	تفکیک برنامه ریزی حمل و نقل بر اساس میزان جمعیت دارا بودن اهداف ایده آل مانند جلوگیری از آلودگی و تخریب محیط زیست در مناطق مختلف، ارتقای حمل و نقل عمومی و کاهش تردد اتومبیل های شخصی
	ضعف:	عدم کارایی لازم راهبردهای جامع حمل ونقل صرفاً بر مبنای معضلات شناخته شده ازگذشته عدم تطبیق پذیری راهبرد های جامع حمل و نقلی شهری
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	عدم تطبیق پذیری با چالش های جدید
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		آشفتگی و تغییرات پرشتاب و مداوم در مؤلفه های اساسی حمل و نقل در کنار مسائلی مانند سیاست های متغیر دولت ها، تعدد مؤلفه های تاثیرگذار بر روند حمل و نقل، جایگاه اساسی حمل و نقل در روند توسعه و نقش تاثیرگذار حمل و نقل در زندگی مردم
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		تغییر الگوها، سازمان دادن و نظم بخشیدن به شهر و چگونگی رشد و تحول آن

۴۸- عندلیب، ۱۳۸۸

ردیف	۴۸
نویسنده/ نویسندگان	علیرضا عندلیب

عنوان مقاله		نهاد برنامه ریزی توسعه شهری تهران: گذشته، حال و آینده
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات		نهاد توسعه تهران، آذر ۱۳۸۸، شماره ۱، صفحات ۲۵ – ۳۳
چکیده مقاله		بررسی جایگاه نهاد برنامه ریزی توسعه شهری تهران در فرایند تحقق سند طرح جامع شهر تهران و اقدامات انجام شده در دوره جدید تشکیل نهاد از اردیبهشت ماه سال ۱۳۸۷ تاکنون و الزامات موفقیت نهاد برای انجام مأموریت خود.
نتیجه‌گیری مقاله		مدیریت شهری در تهران با تجلی سازمانی جدید با عنوان نهاد برنامه ریزی توسعه شهری تهران وارد عرصه ای جدید گردیده است که فرصت های فراوانی را با خود به همراه دارد و شهر تهران و مدیریت شهری آن می توانند با تقویت نقش نهاد و کمک به استقرار و پایداری آن، از این فرصت ها در جهت تحقق توسعه پایدار شهری به نحو احسن استفاده نمایند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	ایجاد نمودار حوزه های تعاملی به منظور تسهیل ارتباطات اداری.
	ضعف:	عدم اختصاص قدرت اجرائی کافی به برخی از نهاد های ناظر.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	سطح بندی راهبرد ها در مقیاس های کلان، ساختاری و عملیاتی
	ضعف:	نیاز به درک این پیچیدگی و الگوی تعامل نهاد با محیط های مختلف پیرامونی
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	تهیه شناسنامه و کلیات شرح خدمات طرح ها و پروژه ها بیین شیوه ها و فرایندهای تهیه طرح ها و پروژه ها
	ضعف:	الزام به تقویت نهاد در جهت تعریف رابطه میان منافع امروز و منابع فردای شهر
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		تنوع شدید میان منافع و خواسته های گروه های مختلف شهر

برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	درنظرگیری تمام جوانب، خواسته ها و منافع هر یک از گروه های ذی نفع شهر در حد منطقی و متناسب تقسیم طرح های موضعی به سطح فرامنطقه ای و شهری (مانند طرح موضعی شوش – بعثت) که همزمان با تهیه طرح تفصیلی اجرا می گردد

۴۹- غمامی، ۱۳۸۹

ردیف		۴۹
نویسنده/ نویسندگان		مجید غمامی
عنوان مقاله		جستار: موانع تحقق طرح‌های جامع تهران؛ بررسی نقش مسائل درونی و بیرونی طرح‌های جامع در تحقق پذیری آنها، منظر
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات		جستار، سال ۱۳۸۹، شماره ۶، صفحات ۴۹ -۵۳
چکیده مقاله		توسعه شهر تهران پس از نیم قرن سابقه برنامه ریزی شهری در ایران، همچنان دارای مشکلات عدیده ای است. هرچند تاکنون سه طرح برای توسعه تهران تهیه شده اما هر یک درمسیرتحقق، به سرنوشتی نافرجام دچار شده اند.
نتیجه‌گیری مقاله		امروزه به نظر می رسد که تلاش برای تحقق پذیری طرح به اندازه محتوای طرح، حائز اهمیت باشد. بنابر این، لازم است تا خط مشی های جدیدی برای پایش و ارائه ضمانت برای اجرای طرح ها بکار گرفته شوند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	محور تاریخی شمالی جنوبی مرکز تهران (شامل تجریش، منطقه بازار و مرکز شهر و شهرری) کوهستان البرز و رود دره های شمالی - جنوبی تهران، تپه های مرتفع شرقی - غربی شامل لویزان، عباس آباد، پردیسان و بزرگراه های شریانی شرقی غربی و شمالی - جنوبی مورد توجه قرار گرفته اند. تأکید بر ضرورت مداخله برنامه ریزی شده مدیریت شهردرزمینه هایی است که افراد جامعه و بخش خصوصی

		به طور طبیعی انگیزه ای برای ورود به آنها ندارند و اجرای آنها نیازمند تجهیز و سازماندهی منابع سرمایه گذاری و توسط نظام مدیریت شهر است.
	ضعف:	در سند مصوب طرح جامع جدید، تعداد زیادی شرط برای تحقق آن پیشنهاد شده که مستلزم علاقمندی، الزام و مشارکت نهادهای بسیاری است که هیچ تضمین و ساز و کاری برای تحقق آنها وجود ندارد. با توجه به تجربه طولانی برنامه ریزی شهری در کشورهای درحال توسعه طی نیمه دوم قرن بیستم، نگاه طرح به پیشرفت اقتصادی کشور، واقع بینانه نبوده است.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	بخش مهمی از مبانی پهنه بندی استفاده از اراضی در شهر، حدود تقسیمات پیشنهادی و مراکز شهری، تعیین عرصه ها و حوزه های نیازمند مداخله برنامه ریزی شده برای ارتقاء کیفیت محیط شهر و زیبایی های طبیعی و بصری شهر را تشکیل می دهد.
	ضعف:	عدم در نظر گیری امکان ایجاد منطقه کلانشهری یا همان مجموعه شهری تهران. عدم پشتیبانی دولت به منظور ارائه اعتبار مورد نیاز برای تحقق اهداف طرح.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	انطباق محتوای طرح با شرایط جدید بعد از انقلاب اسلامی
	ضعف:	تغییرات متعدد در نظام اداری و پدیدار شدن خلاء نظارتی بر طرح
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		به هنگام بررسی و تصویب، چون در قانون چیزی به نام «طرح ساماندهی» وجود ندارد، طرح مطرح شده باهمان عنوان قانونی موجود یعنی«طرح جامع» تصویب شده است. محدودهٔ ۷۰۰ کیلومترمربعی شهرتهران، محدود شده است و دیگر امکان گسترش ندارد.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		عدم اکتفای طرح جامع به کلیات و ضوابط کمیسیون ماده ۵

۵۰- فاضل و دریاباری، ۱۳۹۷

ردیف		۵۰
نویسنده/ نویسندگان		اسد فاضل، سید جمال الدین دریاباری
عنوان مقاله		ارزیابی معیارهای تهیه طرح جامع کلان شهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات		نشریه مدیریت شهری و روستایی، سال ۱۳۹۷، شماره ۵۰، صفحات ۳۷۰ -۳۸۳
چکیده مقاله		توجه به عدم ارائه شاخص های تحقق پذیری در سند طرح جامع، سه عامل سرانه های خدماتی طرح تفصیلی، میزان تهیه و اجرای طرح های موضوعی و موضعی و همچنین میزان پیاده سازی شروط تحقق پذیری در سند طرح جامع تهران به عنوان عوامل اصلی اثرگذار بر تحقق شناسایی شدند.
نتیجه‌گیری مقاله		عدم تحقق معنی دار سرانه های خدماتی، شرایط مشابه میزان موفقیت طرح های موضوعی و موضعی و شروط تحقق طرح جامع و عدم موفقیت طرح جامع جدید تهران با گذشت از نیمه عمر خود در دستیابی به اهداف.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	در نظر گرفته نشدن تغییرات در سیستم اداری ناظر بر طرح ها داشتن نگاه ایده آل و آرمانی
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	شناسایی صحیح پهنه شهری تهران
	ضعف:	عدم تحقق سرانه های کاربری مطلوب مطرح شده در طرح ارائه جمعیت پذیری و پهنه بندی و سرانه های کاربری به عنوان تنها ابزار های کمی سازی شده میزان تعهد شهرداری به تحقق این برنامه ها، بیشتر از دستگاه های غیر شهرداری است
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران	قوت:	همه شمولی طرح های جامع در خصوص پایش سرانه های گوناگون

چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	ضعف:	عدم اختصاص ابزار های لازم یا منابع مالی به شهرداری ها برای نظارت بر احقاق اهداف طرح
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		عدم ایجاد هماهنگی بین نهاد های مداخله کننده در طرح
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		لزوم تعریف و تصویب ابزار و شاخص های تحقق پذیری طرح ایجاد پشتوانه حقوقی، مدیریتی و سیاسی برای نظارت بر تحقق طرح جامع تهران پیگیری پیش شرطهای تحقق طرح جامع خصوصا راه اندازی واقعی نهاد طرح های توسعه شهری تهران

۵۱- فریورصدری، ۱۳۸۸

ردیف		۵۱
نویسنده/ نویسندگان		بهرام فریور صدری
عنوان مقاله		مروری بر جریان برنامه‌ریزی شهری در تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات		ماهنامه‌ی منظر، پاییز ۱۳۸۸، شماره ۱، صفحات ۳۷-۳۴
چکیده مقاله		مروری جامع بر سیر تکامل جریان برنامه ریزی شهری در تهران در قالب سیر تکامل طرح های جامع مطرح شده
نتیجه‌گیری مقاله		
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	بررسی جدی مسائل توسعه شهر با وجود کاستی های طرح جامع
	ضعف:	اختلاف بر سر نحوه پیش بینی جمعیت شهر تغییر نهاد های ناظر بر طرح و اعمال تغییرات بسیار در آن
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	حذف محدوده خدماتی و ورود منطقه ۲۲ به محدوده توسعه شهر
	ضعف:	مغایرت طرح تفصیلی مصوب کمیسیون ماده ۵ و پیشنهاد های طرح مجموعه شهری

روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	تاکید بر پایش و اصلاح طرح جامع در فواصل ۵ ساله
	ضعف:	تغییر مداوم شرح خدمات قرارداد ها و ایجاد چالش های اجرائی
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		خلاء ابزار های نظارتی و هماهنگ سازی بین نهاد های دخیل در طرح عدم ارائه اختیارات کافی به شهرداری ها برای تهیه طرح و پایش آن
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		ضرورت برنامه ریزی هم زمان در مقیاس های مختلف از خرد تا کلان هماهنگی بین بخشی و روشن ساختن جایگاه شهرداری و حدود وظایف و روابط بین سازمان های دولتی بنامه ریزی از موضع شهرداری

۵۲- قالیباف، ۱۳۸۵

ردیف		۵۲
نویسنده/ نویسندگان		محمد باقر قالیباف
عنوان مقاله		طرح جامع تهران: الزامات و راهبردها
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات		همشهری،۱۳۸۵،صفحه ۲
چکیده مقاله		تهران کلان شهری است که تنها با مدیریت واحد شهری همراه با همکاری تمام شهروندانش می‌توان برای آن چاره‌ای اندیشید.
نتیجه‌گیری مقاله		-
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	-
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	-
روش تصویب، پایش و	قوت:	-

بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	ضعف:	-
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		۱-حداقل از ناکامی های گذشته و تجارب و عبرت های دنیا درس بگیریم و بپذیریم که دوران برنامه ریزی متمرکز، امرانه، و خطی، که الگویش شهرسازی ضابطه ای است و محصولش یک طرح جامع، سپری شده است و نیازهای شهر و شهروندان را پاسخگو نیست. ۲-می توان آن بخش از دستاوردهای مطالعات مربوط به تهیه طرح جامع که قابل دفاع و اطمینان بخش هستند در مدل برنامه ریزی و مدیریت راهبردی وارد نموده و با توانمندی های این مدل و با پایه قرار دادن الگوی توسعه پایدار شهری، برنامه ای منعطف، رقابت کننده و مدیریت کننده تغییر، و متمرکز بر مسائل و انتظارات راهبردی تهیه کرده و برای هدایت و توسعه این شهر آن را به اجماع و توافق رسانید.

۵۳- قادر رحمتی و احمدی نوحدانی، ۱۳۹۵

ردیف	۵۳
نویسنده/ نویسندگان	دکتر صفر قائدر رحمتی،دکتر سیروس احمدی نوحدانی
عنوان مقاله	بررسی مشکلات مدیریت سیاسی فضا در حریم شهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	فصلنامه تحقیقات جغرافیایی،پاییز ۱۳۹۵، ۱۲۲، ۹۳-۱۰۴
چکیده مقاله	حریم پایتخت عرصه ای به وسعت تقریبی ۵۹۱۸ کیلومتر مربع،معادل ۱۰ برابر محدوده ی فعلی شهر تهران است.حریم شهر تهران محدوده ای است که بدون در نظر گرفتن مشکلات

	آن،در آینده نزدیک مشکلاتش را به شهر تهران انتقال خواهد داد.باید اذعان کرد که فضای حریم شهر تهران،جدای از شهر تهران نیست،بدین صورت که با افزایش جمعیت تهران و شهر های همجوار تهران،رشد فیزیکی آنها و گسترش ارتباطات،به سرعت حریم فعلی شهر تهران در هر سال تغییرات جدی خواهد داشت.این پژوهش بر اساس ماهیت موضوع یک پژوهش کاربردی است چرا که نتایج آن می تواند برای شهرداری کلان شهر تهران مورد استفاده قرار گیرد.روش تحقیق به صورت اسنادی و بررسی شاخص های مدیریت سیاسی و حکمروایی شهری در کلان شهر تهران می باشد.شاخص های جمعیتی،سیاسی،مدیریت سیاسی و حکمروایی شهری شاخص های اصلی هستند،که داده های آنها برای این پژوهش جمع آوری می شود.این مقاله به بررسی و شناخت و طبقه بندی مشکلات حریم شهر تهران می پردازد و اینکه چگونه این مشکلات به مشکلات شهر تهران افزوده خواهد شد.نتایج نشان می دهد؛مساله تهران در گرداب سو مدیریت مدیران شهری در هم پیچیده شده است و تداخل و ناهماهنگی مدیریت شهری که در حریم شهریبه اوج خود می رسد.ساخت و ساز های بی رویه،کنترل نشده،همگی تصویر ناکارآمدی مدیریت حریم شهر تهران را نشان می دهند و با توجه به اینکه سند حریم پایتخت و احکام مربوط به آن یکی از اسناد مهم طرح جامع تهران(مصوب ۱۳۸۶ شورای عالی شهر سازی و معماری)است تاخیر در اجرایی شدن آن با تبعات منفی متعددی به لحاظ فضایی-کالبدی و اقتصادی و اجتماعی و زیست محیطی همراه خواهد بود.
نتیجه‌گیری مقاله	هنگامی که از حریم شهر بحث می شود چند نکه مهم به نظر می رسد؛از این رو با چالش های متعددی در ۱)ریشه بیشتر مشکلات آتی تهران امروز در حریم شهر شکل می گیرد.۲)با اطمینان بالا بیشتر مشکلات حریم شهر که از نظر

	مدیریت سیاسی فضا در حریم شهر هستند در آینده به شهر تهران منتقل خواهند شد. حساسیت و اهمیت حریم پایتخت از منظر امنیتی،زیست محیطی،کالبدی و عملکردی به نحوی است که نحوه ی برخورد با آن را با حریم دیگر شهر ها متمایز می سازد.این مطاله و مشاهده وضعیت حریم کلانشهر تهران نشان می دهد که مساله حریم شهر تهران چنان در گرداب سو مدیریت مدیران شهری در هم پیچیده شده که به این آسانی نمی توان برای آن راه حلی متصور شد.دستورالعمل های تدوین شده،اقدامات مقرری که به انجام نرسیده،قوانینی که زیر پا گذاشته شده،تداخل و ناهماهنگی مدیریت شهری که در حریم تهران به اوج خود می رسد،ساخت وساز های بی رویه و کنترل نشده،همگی تصویر ناکارآمدی مدیریت حریم شهر تهران را نشان می دهند.خوشبختانه شهر های جدید اطراف تهران مثل پرند و پردیس در محدوده ی حریم شهر تهران قرار نگرفته‌اند. البته محدوده ای از غرب شهر پردیس در این محدوده قرار دارد و مدیریت شهری معتقد است،نباید در محدوده ی ۶هزار کیلومتری حریم شهر تهران نقطه جمعیتی ایجاد شود به همین دلیل این دو شهر به طور کامل در محدوده ی حریم شهر تهران قرار نگرفته اند. با توجه به اینکه سند حریم پایتخت و احکام مربوط به آن یکی از اسناد مهم طرح جامع تهران(مصوب ۱۳۸۶ شورای عالی شهر سازی و معماری)است تاخیر در اجرایی شدن آن با تبعات منفی متعددی به لحاظ فضایی-کالبدی و اقتصادی و اجتماعی و زیست محیطی همراه خواهد بود. یکی دیگر از راه‌کارهای مدیریت واحد شـــهری قبل از هرگونه اقدامی بستر سازی مناسب به منظور ایجاد مدیریت یکپارچه با اختیارات مســتقل برای هر دســتگاه اســت که در قســمت های قبلی به آن پرداخته شـــده اســـت.این مورد از تغییرات کاربری زمین شهری جلو گیری می کند.

فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	فاقد ساز و کار های مطلوب هماهنگی،همکاری و همیاری یا حکمروایی یکپارچه در تهیه طرح در سطح منطقه کلان شهر تهران.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	بهره برداری بی رویه از منابع زمین،سیاست های غلطی که سبب مهاجرت پلکانی از حریم شهری به کلان شهر تهران شد،تغییر کاربری های اراضی حریم،ادغام روستا های حریم به کلان شهر تهران در پی سیاست های غلط،شکل دهی به مشکلات زیست محیطی حریم.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	تعدد مدیریت ها،مدیریت چندگانه در حریم شهر تهران.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		تضاد مدیریت های نوین با ساختار سنتی و قوانین ضعیف و کاستی های آن.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		قبل از هرگونه اقدامی بستر سازی مناسب به منظور ایجاد مدیریت یکپارچه با اختیارات مستقل برای هر دستگاه است که این مورد از تغییرات کاربری زمین شهری جلو گیری می کند.

۵۴- ناصرمستوفی و قلمبردزفولی، ۱۴۰۰

ردیف	۵۴
نویسنده/ نویسندگان	انوشیروان ناصر موستوفی،راما قلمبر دزفولی
عنوان مقاله	ارزیابی میزان تحقق طرح های توسعه شهری کلانشهر تهران (مورد: طرح جامع)
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مهندسی جغرافیایی سرزمین،۱۴۰۰ ، ۲ ،صفحات ۲۶۳-۲۸۱
چکیده مقاله	امروزه توجه به ارزیابی طرحها به عنوان جزئی ذاتی از

	فرآیند تصمیم سازی درروند برنامه ریزی شهری بوده و به عنوان یکی از مهم ترین گامها برای بازنگری طرحهای شهرسازی مدنظر قرارگرفته است .هدف: هدف این مقاله، نحوه ارزیابی و میزان تحقق طرح جامع شهر تهران است . روش شناسی: روش تحقیق در این پژوهش اسنادی میباشد که با توجه به مرور سوابق و منابع موجود و با فیش برداری نظری، دادهها و اطلاعات جمع آوری و مورد تحلیل قرار گرفت. همچنین با استفاده از ابزار نظرسنجی نیمه ساخت یافته از نظرات متخصصان و مسئولین در خصوص روایی شاخص ها و نیز اوزان و ضرایب اهمیت آنها استفاده شده است . قلمرو جغرافیایی: شهر تهران مرکز استان تهران و پایتخت و پرجمعیت ترین شهر کشور ایران است. و در محدوده قانونی خود دارای ۲۲ منطقه شهرداری است . یافته ها: تحلیل یافته ها نشان داد، توجه به عدم ارائه شاخص های تحقق پذیری در سند طرح جامع، سه عامل سرانه های خدماتی طرح تفصیلی، میزان تهیه و اجرای طرحهای موضوعی و موضعی و همچنین میزان پیاده سازی شروط تحقق پذیری در سند طرح جامع تهران به عنوان عوامل اصلی اثرگذار بر تحقق، مدنظر قرار گرفت. نتیجه گیری: درنهایت، نتایج بررسی تحقق سرانه های خدماتی طرح با استفاده از آزمون ویلکاکسون نشاندهنده عدم تحقق معنادار سرانه های خدماتی بوده است. همچنین میزان موفقیت طرحهای موضوعی و موضعی و شروط تحقق طرح جامع نیز شیرای مشابه را نشان میدهید .یافته های این پژوهش نشاندهنده آن است که طرح جامع جدید تهران باگذشت از نیمه عمر خود در دستیابی به اهداف، موفق نبوده و لزوم بازنگری این طرح بر اساس عوامل اثرگذار مشهود است.
نتیجه‌گیری مقاله	اهداف طرح های توسعه شهری متنوع است که شامل

	مواردی چون جهت گیری توسعه، اهداف جمعیتی، شبکه ارتباطات شهری، طراحی شهری و معماری، کاربری شهری حفاظت میشود. تحقق پذیری طرحهای امروز ایران عمدتاً مرتبط با تحقق خدمات عمومی هستند. سایر ابعاد، متأسفانه، اغلب به صورت تحقق خودکار فرض میشود. در طرح جامع تهران نیز، چشم انداز توسعه شهر ارائه شده، اما ابزار سنجش تحقق چشمانداز مشخص نشده است. درنتیجه سنجش تحقق طرح جامع از طریق سنجش تحقق چشم انداز امکانپذیر نیست و باید به متن طرح رجوع کرد .در محتوای سند طرح جامع، سیاستهای منجر به چشم انداز با سه ابزار معرفی شدهاند- ۱ :شروط تحققپذیری؛ - ۲طرح تفصیلی؛ ۳ –برنامه های موضوعی و موضعی .نتایج ارزیابی نشان داد که درمجموع، وضعیت تهیه ی برنامه های موضوعی و موضعی و تصویب و اجرای آنها، امیدوارکننده نبوده است. بااین حال، میزان تعهد شهرداری به تحقق این برنامه ها، بیشتر از دستگاههای غیر شهرداری است (یا دستکم اظهارات شهرداری بیشتر از اظهارات دستگاههای دولتی و غیردولتی دیگر، مبتنی بر مسئولیت پذیری برای تحقق برنامه ها بوده است).درنهایت، نتایج مطالعات نشان داد که درصد تحقق طرح جامع بر اساس میانگین وزنی شاخصها ۱۵ /۲۱ درصد بوده است. این درصد به این معناست که به طور متوسط تهیه ی اسناد موضوعی ذیل سند طرح جامع به صورت کامل انجام نشده است و یا مراحل تصویب و اجرای آن با اشکال مواجه شده است .همچنین در سند طرح جامع تهران نیز، تنها ابزار کمی سازی شده ارائه شده برای سنجش طرح تفصیلی، جمعیت پذیری و پهنه بندی و سرانه های خدماتی است. در همین ارتباط، جمعیت پذیری تهران مدتها است که از سقف اعلام شده در طرح جامع گذشته است .به طور نمونه، نتایج بررسی بارگذاری منطقه ۲۲ بسیار بیشتر از چیزی است که در طرح اولیه تعریف شده بود. همان گونه که نتایج بررسی

	طرح تفصیلی منطقه ۲۲ نشان میدهد" بیشتر کاربری های پیشبینی شده در طرح مذکور تحقق نیافته است و عوامل متعدد جمعیتی، قانونی و اقتصادی در این عدم تحقق دخیل بودهاند. در خصوص پهنه بندی نیز، با توجه به مصوبات کمیسیون ماده ۵ شهر تهران که تا پایان آبان ماه سال ۱۳۹۹ تعداد ۱۰۷ مصوبه کلی و یا موردی در خصوص پهنه بندی و یا کاربری های خدماتی شهر تهران داشته است. این تغییرات حتی امکان بررسی جمعیت پذیری و پهنه بندی را بر اساس سند طرح مخدوش کرده است. لذا با استفاده از آزمون آماری ناپارامتریک ویلکاکسون معنی داری فاصله سرانه های خدماتی موجود نسبت به سرانه های خدماتی مطلوب بررسی و عدم تأمین سرانه های خدماتی در نیمه عمر طرح جامع تهران نشان داده شد. همچنین نتایج این مطالعه تأییدکننده پژوهش قبلی غمامی است که بیان میدارد، بررسی طرح های جامع شهری و منطقه های تهران در پنج دهه گذشته انجامشده نشان میدهد که هنوز هیچ یک از ۴۱ شرطی که برای تحقق طرح جامع تعیین شده بود تأمین نشده است. لازم به ذکر است به دلیل اینکه در حال حاضر در نیمه دوم زمان اجرای طرح جامع تهران هستیم بدیهی است این ارزیابی دقیق نخواهد بود و الزم است در پایان دوره زمانی طرح یعنی سال ۱۴۰۵ دوباره ارزیابی صورت گیرد. همچنین با توجه به اینکه آخرین سرشماری نفوس و مسکن در کشور در سال ۱۳۹۵ انجام شده است اطلاعات مربوط به جمعیت شهر تهران از آن استخراج شده است و اطلاعات جدیدتری در این خصوص موجود نیست. همچنین در خصوص مساحت های استفاده شده برای کاربری های خدمات شهری و فضای سبز آخرین اطالعات تأییدشده توسط سازمانهای ذیصالح مربوط به سال ۱۳۹۵ بوده است، لذا با توجه به عدم وجود اطلاعات تأییدشده بهروز، از این منابع در تحقیق استفاده شده است. درنهایت، بر اساس نتایج این پژوهش میتوان پیشنهادها زیر

	را برای بهبود فرایند بیان نمود :الف- لزوم تعریف و تصویب ابزار و شاخصهای تحقق پذیری طرح: همانگونه که بیان شد یکی از محدودیتهای این تحقیق عدم وجود ابزار و شاخصهای مشخص برای تحقق طرح جامع در خود سند است. در بسیاری از راهبردهای طرح جامع، متن سند تأکیدی بر استانداردسازی شاخص ندارد (به جز موارد معدودی نظیر سرانه ۸.۲۱ مترمربع خدمات و فضای سبز) در این موارد راهبردها عمدتاً با تعابیری نظیر ارتقاء سطح،توسعه و یا حتی ساماندهی همراه هستند. بر این اساس، تحلیل و ارزیابی شاخصها (در غیاب استاندارد) منحصراً میتواند مبتنی بر روندهای افزایشی یا کاهشی آنها صورت گیرد. این ابزار باید در سند بیان و در سال های متوالی به اجرا گذاشته شود تا قابلیت سنجش طرح بر اساس آن امکان پذیر شود. پیشنهاد این مطالعه تعریف و تصویب سازوکار و ابزار سنجش طرحهای توسعه شهری در مراجع قانونی است . ب- ایجاد پشتوانه حقوقی، مدیریتی و سیاسی برای نظارت بر تحقق طرح جامع تهران: با توجه به اینکه تا پیشازاین سامانه نظارت و ارزیابی حین اجرا برای توسعه شهری موردتوجه نبوده است، نیاز به دستورالعمل ها و آیین نامه های مشترکی است که در دو زمینه به انجام ارزیابی منتج گردد: ۱ –دستورالعمل ها و رویه هایی که دستگاه های دخیل در توسعه شهری را مجاب به ارائه اطلاعات مربوط به شاخص ها نماید. ۲ –قوانین و بخشنامه هایی که قدرت سیاسی و حقوقی موردنیاز شورای عالی نظارت بر توسعه شهر تهران را در تصمیم گیری بر اساس نتایج ارزیابی شاخصهای طرح جامع، تضمین نماید . ج- پیگیری پیش شرط های تحقق طرح جامع خصوصا راه اندازی واقعی نهاد طرحهای توسعه شهری تهران :آنچه در سند طرح جامع تهران به صورت صریح بیان شده بخش شروط تحقق پذیری طرح است که در این میان ایجاد نهاد

		طرحهای توسعه شهری تهران است یکی مهمترین ارکان آن میباشد. لذا با توجه به نتایج این پژوهش،مشخص شد که تقریباً هیچ یک از شروط بیانشده محقق نشده است. لذا یکی ارز اولین اقدامات می بایست پیگیری انجام این شروط باشد و سپس به سایر سیاستهای لازمه وارد شد در انتها پیشنهاد کاربردی این مطالعه، انجام پژوهشی مستقل دربارهی ارزیابی تحقق طرح تفصیلی با توجه به بحث جمعیت پذیری و تغییرات پهنه های تفصیلی از طرح جامع و دلایل عدم تحقق طرحهای موضوعی و موضع و نیز دلایل عدم اصالح قوانین و مقررات برای ایجاد شرایط تحقق طرح جامع شهر تهران است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	کمک به تصمیم گیرندگان برای ایجاد سیاستهای اجتماعی جدید.
	ضعف:	-
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	توجه به مشارکت، توسعه ی پایدار و عدالت،وجود سیستم ارزیابی ۵ساله جهت بررسی تحقق پذیری طرح.
	ضعف:	چشم انداز توسعه شهر ارائه شده، اما ابزار سنجش تحقق چشم انداز مشخص نشده است،عدم رسیدن به شرایط استاندارد سرانه ها.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	کمک به تصمیم گیرندگان برای ایجاد سیاستهای اجتماعی جدید، تعیین فرآیند نظارت، ارزیابی و بازنگری، موجب انطباق پیشنهادهای طرح جامع با رویدادهای جدید شده است، میزان تعهد شهرداری به تحقق این برنامه ها، بیشتر از دستگاه های غیر شهرداری است.
	ضعف:	پایین بودن میزان تحقق پذیری.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		لزوم تعریف و تصویب ابزار و شاخصهای تحقق پذیری طرح، ایجاد پشتوانه حقوقی، مدیریتی و سیاسی برای نظارت بر تحقق طرح جامع تهران، پیگیری پیش شرط های تحقق

	طرح جامع خصوصا راه اندازی واقعی نهاد طرح های توسعه شهری تهران

۵۵- قنبری و غلامی

ردیف	۵۵
نویسنده/ نویسندگان	سوده قنبری،سارا غلامی
عنوان مقاله	بررسی تطبیقی طرح جامع شهر تهران و طرح راهبردی شهر Sioux city
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مرکز راهکار های دستیابی به توسعه پایدار،چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم جغرافیا و برنامه ریزی،معماری و شهرسازی
چکیده مقاله	تفکر در خصوص تهیه طرح برای شهر و بررسی ابعاد مختلف توسعه آتی آن از قدمت زیادی برخوردار نیست و واقعیت آن است که با هر یک از تقسیم بندی های انجام گرفته در این خصوص که مقایسه می شود،مشخص می گردد که مدت زمان قابل تصور برای تفکر و تهیه طرح شهری حداکثر دو قرن است که از اوایل قرن نوزدهم به بعد را شامل می شود.بنابر این شهرسازی نسبت به برخی علوم دیگر از عمر کوتاهی برخوردار است و خصوصا در جریان تحولات انجام گرفته در طول دو سده اخیر نیز با نوساناتی مواجه بوده است که بعضا دگرگون کننده ی برخی بنیان های اساسی این علم شده است.از اوایل دهه ی ۱۹۷۰ میلادی ضرورت کاربرد روش های جایگذین ،خصوصا نظریه ی عمومی سیستم ها عنوان می شوند.به عبارتی رابطه ی انسان با محیط(شهروند با شهر) و عناصر تشکیل دهنده ی سیستم شهری در شیوه ی جدید مطرح می شود و در راستای همین تحولات، طرح های ساختاری-راهبردی به علت ایراد های وارده بر طرح های جامع مطرح شدند.این طرح ها از دهه ی ۱۹۶۰ در انگلستان شروع گردید و کم کم به دیگر کشور ها هم تعمیم

		یافت(در آمریکا از دهه ۱۹۷۰).همچنین الگوی ساختاری-راهبردی در ایران از سال ۱۳۷۷ در وزارت مسکن و شهرسازی دنبال شد.در این پژوهش، مروری مختصر بر سیر تحول برنامه ریزی و تهیه طرح های توسعه فرایند آن انجام شد و طرح ساختاری-راهبردی شهر تهران در مطابقت با طرح راهبردی شهر Sioux city ایالت متحده مورد تحلیل قرار گرفت.
نتیجه‌گیری مقاله		-
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	همکاری و مشارکت وزارت مسکن و شهرداری.
	ضعف:	انجام مطالعات مفصل،پراکنده و بی ارتباط با اهداف طرح،تاکید بر معیار های کمی،تقسیمات مصنوعی و یکسان سازی الگو ها.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	مبتنی بر تجارب کشور در چند دهه ی اخیر و ارزیابی و آسیب شناسی روش ها و رویه های متعارف بوده است،با توجه به تجارب ارزشمند جهانی،از دانایی،الگو ها و روش های نوینی برای برنامه توسعه شهری بهره گرفته که با شرایط بومی ما سازگاری دارد.
	ضعف:	عدم توجه کافی به ماهیت پیچیده و پویای شهر و مشکلات آینده نگری،تاکید بر ابعاد کالبدی و غفلت از ابعاد کیفی و فرهنگی توسعه و عمران،تاکید بر علوم مهندسی و ترافیک و ساخت و ساز،عدم توجه به شرایط شهر ها،شرایط محلی و ارزش های بومی،عدم توجه کافی به خواست شهروندان و نظرات آنان.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	شورایی برای راهبری و هدایت طرح،متشکل از مسئولین ذینفع و متخصصان شهرسازی،مشارکت هفت نهاد تخصصی،مشارکت ۲۲ مشاور شهرساز،رایزنی با یک مشاور خارجی،بهره گیری از کارشناسان متخصص متعدد.
	ضعف:	عدم توجه به پیوستگی مراحل مختلف تصمیم سازی و اجرا و نظارت
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح		نبود قانون جامع شهر سازی،تعدد مراکز سیاست گذار و

جامع تهران وجود داشته است؟	عدم هماهنگی بین آنها،تعدد مسئولیت های شورای عالی شهرسازی و معماری ایران،نبود هماهنگی بین نهاد های تصمیم ساز.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	پذیرش دوران گذار از رویکرد برنامه ریزی جامع به پارادایم برنامه ریزی راهبردی،تدارک پیش شرط ها،پذیرش تحولات تدریجی و گام به گام در تمام عرصه های شهرسازی.

۵۶- کاظمیان و جلیلی، ۱۳۹۳

ردیف	۵۶
نویسنده/ نویسندگان	غلامرضا کاظمیان،سید مصطفی جلیلی
عنوان مقاله	تحلیل قدرت ذی نفعان کلیدی در فرایند سیاست گذاری طرح جامع تهران(۱۳۹۰-۱۳۷۸)
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	نامه ی معماری و شهرسازی،اسفند ۱۳۹۳ ، صفحات ۱۳۹-۱۵۸
چکیده مقاله	موضوع این مقاله شناسایی ذینفعان کلیدی، منافع، منابع قدرت و نحوهٔ تعامل آنان در فرآیند سیاستگذاری طرح جامع تهران (۱۳۸۶)است. رویکرد این پژوهش، رویکرد حکمروایی شهری بوده که در آن امکان حضور ذینفعان مختلف در فرآیند تصمیم گیری و دستیابی به منفعت جمعی فراهم میشود. مسئله این تحقیق با توجه به رویکرد مذکور، برهم خوردن تعادل قدرت میان ذینفعان کلیدی در فرآیند تهیه، تصویب و اجرای طرح جامع بوده که ابعاد مختلف کیفیت زندگی در شهر تهران را تهدید کرده است. یافته های این پژوهش که از طریق ۲۲ مصاحبه نیمه ساختاریافته با نخبگان حوزهٔ مدیریت شهری در نهادهای مختلف گردآوری شده، نشان میدهد که فرآیند سیاستگذاری طرح جامع تهران با دو نوع انحصارگرایی مواجه بوده است: ۱)انحصارگرایی نهادی و عملکردی در نهادهای قدرت شهری و عدم تحمل یکدیگر؛

		که این نوع از انحصارگرایی انواع مختلفی را در برمی گیرد نظیر انحصارگرایی های حرفه ای، علمی و دانشی، اطلاعاتی ۲)انحصارگرایی ساختاری (منتج از ساختارهای تحمیل‌کننده و فرسایشی نظام شهرسازی)؛ این شکل از انحصارگرایی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و حقوقی به نهادهای مدیریت شهری تحمیل می شود به گونه ای که این نهادها باید در درون این ساختار متمرکز و انحصارطلب فعالیت کنند. این دو نوع انحصارگرایی یکدیگر را تقویت کرده و تبعات آن، نامتعادل کردن محیط و فرآیند سیاستگذاری کلان مدیریت شهری تهران و آسیب جدی به منافع عمومی، سرمایه ها و ثروت های همگانی شهر تهران است.
نتیجه‌گیری مقاله		-
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	تهیه این طرح توسط وزارت راه و شهر سازی و شهر داری تهران تهیه می شود،هر چهار نهاد دولتی، عمومی، خصوصی و مردمی در تهیه طرح بودند و حضور داشتند،
	ضعف:	وجود انحصار گرایی در تهیه طرح
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	وجود انحصار گرایی در محتوای طرح،برهم خوردن تعادل قدرت میان ذینفعان کلیدی (تضاد منافع)
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	تشکیل نهاد مشترک برنامه ریزی و مدیریت شهری طرح های توسعه شهری رد نظارت بر تهیه و اجرای طرح موثر واقع شد،
	ضعف:	وجود انحصار گرایی در تصویب پایش و بازنگری
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		انحصار گرایی نهادی
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		تلاش در جهت حذف انحصار گرایی،۱)تمرکز بر نهادها و ظرفیت سازی نهادی و بهره گیری از این ظرفیت ها؛ و۲)اصلاح ساختار قدرت موجود در نظام مدیریت شهری تهران.

۵۷- ماجدی، ۱۳۹۱

ردیف	۵۷
نویسنده/ نویسندگان	حمید ماجدی
عنوان مقاله	نظریه تهیه طرح های ساختاری- راهبردی (ناحیه ای و محلی)
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	هویت شهر،پاییز ۱۳۹۱،شماره یازده،صفحات۱۷-۳۶
چکیده مقاله	نظریه تهیه "طرح های ساختاری- راهبردی" در شروع فعالیت در دفتر طرح ریزی شهری وزارت مسکن و شهرسازی در اواخر سال ۱۳۶۹ ارائه گردید و بر این اساس تهیه طرح های "توسعه و عمران شهرستان (ناحیه ای)" در چارچوب نظریه مذکور به عنوان اولین گام در ایجاد تحول در نظام شهرسازی کشور آغاز شد. دومین گام در ایجاد تحول در نظام شهرسازی کشور با پیشنهاد تهیه "طرح های ساختاری- راهبردی شهر" به جای طرح های جامع شهری به صورت سنتی و تهیه طرح های تفصیلی "پایه"، "موضعی" و "موضوعی" به جای طرح های تفصیلی (مقیاس محلی)، در سال ۱۳۷۶ برداشته شد. در دوره مسئولیت معاونت شهرسازی و معماری شهرداری تهران در اواخر سال، ۱۳۸۰ اولین اقدام برای تهیه "طرح ساختاری- راهبردی" و طرح های تفصیلی "پایه"، "موضعی" و "موضوعی" برای شهر تهران صورت گرفت و این مهم با تهیه شرح خدمات و انتخاب مهندسین مشاور برای کلیه مناطق شهر تهران آغاز شد.
نتیجه‌گیری مقاله	با در نظر گرفتن دو گام اساسی برای ایجاد تحول در نظام شهرسازی کشور در فاصله سال های ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۹ شامل تهیه طرح های توسعه و عمران شهرستان و طرح های ساختاری- راهبردی شهر و طرح های تفصیلی موضعی و موضوعی، به نظر می رسد با تهیه و اجرای طرح های مذکور،

	راه حل هایی برای مقابله با چالش های موجود در شهرسازی کشور قابل حصول بوده و چشم انداز بهتری برای آینده شهرسازی ایران در این که در زیر به آن ها اشاره شده است،موارد قابل پیشبینی است - .با تهیه طرح های توسعه و عمران شهرستان، سازماندهی فضایی نظام اسکان در شهرستان تعیین، الگوی ساختاری توسعه همه جانبه شهرستان تبیین، حوزه بندی قابلیت های محیطی، اقتصادی و توسعه کالبدی وبرنامه های عمرانی شهرستان تنظیم وامکان ارتباط برنامه ریزی شهری با سطوح بالاتربرنامه ریزی فراهم شده است - .تهیه طرح های ساختاری- راهبردی برای شهرها، امکان در نظرگرفتن نقش سازمانهای محلی و شوراهادر جریان تصمیم گیری های مربوطبه فعالیت های عمرانی درسطح شهر را تسهیل و استقلال و خودکفایی شهرداری ها و نهادهای محلی در زمینه برنامه ریزی و اجرای طرح های عمرانی شهر را امکان پذیر نموده است - . تهیه طرح های تفصیلی موضعی و موضوعی، واقع گرایی طرح ها و برنامه های عمرانی و در نظر گرفتن امکانات و واقعیت های موجود را ایجاد، پویایی و انعطاف پذیری طرح ها و برنامه های عمرانی شهر را محقق و امکان مشارکت مردم در روند تهیه، بررسی و تصویب و اجرای طرح های توسعه شهری را فراهم آورده است .در طرح های ساختاری ابتدا ساختار توسعه شهر تعیین می شود و در چارچوب آن طرح برای محدوده های مورد مداخله تهیه می گردد و در برنامه ریزی راهبردی ابتدا چشم انداز توسعه شهر تدوین می شود و بعد راهبردهای لازم برای‌تحقق این چشم انداز ارائه می گردد. ولیکن طرح های ساختاری- راهبردی نه مشابه طرح های ساختاری هستند و نه نظیر برنامه های راهبردی می باشند و حتی تلفیقی از آن دو طرح و برنامه نیز نیستند. کشور ایران دارای تمدن چند هزار ساله و فرهنگی بسیارغنی است و شهرهای کشور دارای هویتی تاریخی و

	واجد اهمیت، نیازمند حفظ و نگهداری است. شرایط اقتصادی کشور نیز ویژه و با اصول اقتصادی دیگر کشورها متفاوت است. بنابراین در نظریه تهیه طرح های ساختاری- راهبردی پیشنهاد شد ابتدا ساختار توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی وکالبدی شهر با ًتاکیدبر در نظر گرفتن مسائل بومی، ویژگی های فرهنگی و اجتماعی وهویت شهری تعیین و سپس به ارائه راهبردهای لازم برای تحقق ساختار مورد نظر اقدام گردد .شایدبه نظر برسدنظریه تهیه طرحهای ساختاری- راهبردی که در کشور مطرح شده است همان الگوی تهیه طرح های ساختاری و یا برنامه ریزی راهبردی و یا تلفیقی از آن ها است، ولیکن باید اشاره شود که سعی شده است این ایده تا حد امکان بومی باشدو با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی ایران و با در نظرگرفتن فرهنگ، ارزش ها، هویت ملی و شهرسازی واجد ارزش گذشته ایران، این ایده ارائه شود .مهم ترین ویژگی طرح ساختاری - راهبردی شهر جنبه مشارکتی بودن آن است و مطالعات لازم در چهار محور توسعه اقتصاد شهری، از میان بردن فقر در شهر، حفاظت و توسعه محیط زیست در شهر و پایداری اقتصادی توسعه شهری با همکاری اعضاء کارگروه های تخصصی مرتبط با هر یک از محورهای مورد اشاره و با مشارکت کلیه ذی نفعان در شهر صورت می گیرد .چشم انداز توسعه آتی شهر با مشارکت اعضاء کارگروه های تخصصی تهیه و در چند کارگاه تخصصی و همچنین مجمع شهر متشکل از مسؤلان، اعضاء کارگروه های تخصصی و کلیه ذی نفعان به بحث گذاشته می شود. چشم انداز پیشنهادی برای توسعه آتی شهر با محوریت توسعه اقتصادی شهر و با در نظرگرفتن ضرورت ایجاد زمینه های لازم برای از میان بردن فقر، حفاظت از محیط زیست و مشارکت مردم در ًتامین منابع مالی برای ارائه زیرساخت ها و خدمات در شهر توسط شهرداری تنظیم می گردد، به

		طوری که ارائه راهبردهای مناسب و برنامه ها و طرح های عملیاتی مرتبط نیز امکان پذیر باشد .هدف از تعیین چهار محور مورد اشاره در طرح های ساختاری- راهبردهای توسعه اقتصادی شهر راهبردی برای این است که اولا، در جهت توسعه همه جانبه شهر یا ایجاد کارائی بیشتر تدوین گردد، ً ثانیا با توسعه اقتصادی شهر زمینه های لازم برای از میان بردن فقریا ایجاد عدالت اجتماعی فراهم شود، ً ثالثا توسعه اقتصادی شهر با توجه به ضرورت حفاظت از محیط زیست یا توسعه پایدار صورت گیرد و رابعا با توسعه اقتصادی شهر زمینه مشارکت مردم در تامین منابع مالی پایدار برای ارائه زیرساخت ها و خدمات در شهر توسط شهرداری فراهم گردد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	فرایند تهیه طرح به صورت حلزونی است(دیگر مثل طرح های جامع قبلی خطی نیست)،همکاری شهرداری در فرایند تهیه طرح مطرح است،این طرح به صورت ۵ساله تهیه می شود و هر ۵ سال مورد بازنگری قرار می گیرد،در تهیه طرح به جنبه ی مشارکتی توجه شده است،توجه کافی به ضرورت هدف گذاری، تصمیم سازی‌وتصمیم گیری شده است.
	ضعف:	فقدان ارتباط سیستمی بین اجزاء مختلف برنامه ریزی در سطوح مختلف و همچنین عدم وجود چارچوب های اولیه لازم برای تهیه طرح.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	توجه به ماهیت چند بعدی شهر،توجه به ابعاد کالبدی،اجتماعی،اقتصادی و ...،توجه به امکانات تحقیق پذیری و تغییر و اصلاح طرح ، تهیه طرح های ساختاری- راهبردی برای شهرها، امکان در نظرگرفتن نقش سازمانهای محلی و شوراهادر جریان تصمیم گیری های مربوط به فعالیت های عمرانی درسطح شهر راتسهیل و استقلال و خودکفایی شهرداری ها و نهادهای محلی در زمینه برنامه ریزی و اجرای طرح های عمرانی شهر را امکان پذیر نموده است،انعطاف پذیر تر نسبت به طرح جامع،تعیین ساختار های

		توسعه اقتصادی،اجتماعی،کالبدی شهر سپس تعیین راهبرد های حصول آن.
	ضعف:	-
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	بازنگری طرح ها به صورت ۵ ساله انجام می شود،
	ضعف:	نا پیوستگی میان مراحل برنامه ریزی طراحی، اجرا و مدیریت
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		وجود نارسائی در قوانین و مقررات شهرسازی و عدم وجود اهرم های لازم برای نظارت، اصلاح و پیگیری، فقدان الگوی مناسب برای مالکیت اراضی شهری و نحوه مداخله دولت در آن
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		-

۵۹- محملی ابیانه، ۱۳۹۰

ردیف	۵۹
نویسنده/ نویسندگان	حمیدرضا محملی ابیانه
عنوان مقاله	ارزیابی مفهوم منظر در طرح‌های شهری مقایسه تطبیقی سیر تکوین طرح‌های جامع تهران با تجارب جهانی.
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	ماهنامه باغ نظر ،سال۱۳۹۰،شماره ۱۷، دوره ۸، ۱۰.
	رویکردهای مختلفی در خصوص مفاهیم سیما و منظر شهری وجود دارد. این رویکردها ماهیت مفهوم منظر را گاه تا حد زیباسازی تنزیل داده و گاه آن را معادل هرگونه ارتباط و تعامل انسان و محیط و عامل هویت بخشی به آنها دانسته اند. تبعات مختلفی در نتیجه هر تعریف از منظر شهری برای برنامه ریزی و مدیریت آن به وجود می آید. نکته حائز اهمیت آن است که در یک گونه بندی عمومی، چگونه میتوان طرح های توسعه شهری را بر مبنای رویکرد آنها نسبت به

چکیده مقاله	موضوع برنامه ریزی و مدیریت منظر شهری دسته بندی نمود .بدین منظور، این مقاله تجارب جهانی و اسناد توسعه شهری تهران را مورد بررسی قرار می دهد. در چارچوب تجارب جهانی و به عنوان نمونه های مطالعاتی، طرح راهبردی جده (به عنوان نمونه ای از کشورهای در حال توسعه با شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مشابه ایران) و طرح لندن (به عنوان نمونه ای از کشورهای توسعه یافته و پیشرو در حوزه برنامه ریزی و مدیریت شهری در جهان) بررسی می شود، سپس به روند طرح های جامع تهران (در سه طرح جامع تهیه شده توسط فرمانفرمائیان، آتک و بومسازگان) می پردازد .روش بررسی، روش تحلیل محتواست که بیشتر برای بازخوانی متون مورد استفاده قرار می گیرد .بر این اساس، یافته های این پژوهش نشان میدهد که روند تکمیل اسناد توسعه شهری تهران در گذر زمان در جهت ارتقای جایگاه مفهوم منظر شهری بوده است، این موضوع همچنین در تجارب کشورهای توسعه یافته به چشم میخورد. در کشورهای در حال توسعه نیز، تغییرات اسناد توسعه شهری به سمت ایجاد نگاه هویت گرایانه به مفهوم منظر بوده است. با این وجود در تجارب موجود در طرح های توسعه شهری تهران، تاکنون راه حل های عملیاتی موثر تری در جهت پیاده سازی آرمان های تصویر شده در این اسناد طراحی و تدوین نشده است . اگرچه تجاربی مانند سند مکمل طرح لندن با نام «چارچوب مدیریت دید لندن» می تواند راهکار های عملیاتی مناسبی را برای تحقق اهداف و راهبرد های طرحهای جدید توسعه شهری تهران در حوزه منظر شهری پیش روی کارشناسان و مدیران شهری تهران قرار دهد.
نتیجه‌گیری مقاله	مشاهده می شود که مفهوم منظر در طرح جامع جدید نسبت به دو طرح اول بیشتر به تعریف منظر به مثابه نظامی از ارتباط هویت بخش متقابل انسان و محیط نزدیک است. با

		این وجود، طرح جامع نخست، پیشنهاد های معنادار تری را نسبت به دو طرح پس از خود مطرح کرده است، اما طرح جامع جدید تهران در مقایسه با تجارب جهانی کمتر در ارائه راهکارهای عملیاتی موفق بوده است. بنابراین همان گونه که در فرضیات مقاله اشاره شد، نتایج تحقیق و مقایسه تطبیقی اسناد توسعه شهری نیز بیانگر این حقیقت است که تحول مفهوم منظر شهری از تعریفی کالبدی به سمت تعریفی هویت محور حرکت می کند. هر چند هنوز طرح های توسعه شهری تهران کمتر توانسته اند راه حل دقیقی برای مدیریت و برنامه ریزی منظر عینی و ذهنی ارائه نمایند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	توجه به موضوعاتی نظیر چارچوب طراحی شهری، محورها، راسته ها، فضاها، میادین و مبادی به عنوان عناصر منظر شهری، در فرآیند تهیه طرح.
	ضعف:	در بخش پایانی، هیچ پیشنهاد مشخصی در جهت ارتقای منظر و هویت شهر و شهروند ارائه نشده و موضوع تا حد ساماندهی محورها تقلیل یافته و نهایتا به مطالعات آتی واگذار شده است.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	ساماندهی سیما و منظر شهری با تأکید بر هویت معماری و شهرسازی ایرانی – اسلامی.
	ضعف:	موضوع سیما و منظر شهری تنها در حد ضوابط کالبدی صرف و جزئیات معماری ابنیه مدنظر قرار گرفته است.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	ذیل ۷ طرح مجزا پیشنهادی علاوه بر طرح اصلی که مهم ترین آن برنامه راهبردی طراحی شهری و مدیریت منظر شهری تهران است.
	ضعف:	فاصله زمانی نسبتا زیاد میان تصویب طرح و اجرایی شدن آن.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		تأکید بر مطالعه جداگانه سیمای شهر که عبارت است از ابنیه و ساختمان، خیابان ها و فضا های باز، منظره و نمای ابنیه به خصوص و جنبه دوم طرز زندگی و آداب و رسوم و رفت و آمد و تفریح و طرز لباس و پوشاک و عادات خرید و

	فروش، نظر و افکار مردم.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	طرح های توسعه شهری تهران بتوانند راه حل های دقیقی برای مدیریت و برنامه ریزی منظر عینی و ذهنی ارایه نمایند.

۶۰- معصومی، ۱۳۸۹

ردیف		۶۰
نویسنده/ نویسندگان		هیربد معصومی
عنوان مقاله		آزمون طرح جامع؛ نتایج ابلاغ طرح تفصیلی جدید چه خواهد بود؟
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات		منظر، ۱۳۸۹، شماره ۶، ۲۸ -۲۹.
چکیده مقاله		از سال ۱۳۶۹ تا به امروز که در وزارت مسکن شاغل هستم، شاهد تصویب ۲۵۰ طرح جامع بوده ام. با بررسی این طرح ها و پیگیری نقد وارد به آنها می توانم بگویم که تشکیل نهاد برنامه ریزی و توسعه تهران یک اتفاق خوب و پسندیده بود؛ چراکه هرگاه ما با هم بر سر یک میز به تفاهم رسیده ایم، نتایج و برکات آن متوجه مردم بوده است و در مقابل، ضرر و زیان اختالفات دستگاه ها را نیز همواره مردم متحمل می شوند.
نتیجه‌گیری مقاله		از آنجا که طرح های ایستا دیگر پاسخگوی نیاز شهرهای امروز نیست، در طرح جامع تهران نیز ویژگی پویایی لحاظ شده است. طرح های راهبردی‌ساختاری به یک دفتر فنی دائمی برای بازبینی نیاز دارد و این کار در حوزه اختیارات نهاد برنامه ریزی است. همچنین از آنجا که این اولین طرح راهبردی ساختاری شهری در ایران است، با ابلاغ طرح تفصیلی در سال آینده، شهرداری وارد یک دوره جدید از مدیریت شهری خواهد شد. پیاده سازی اهداف و راهبرده ای طرح جامع به انرژی و همت بالایی نیاز دارد.
فرآیند تهیه طرح جامع	قوت:	تشکیل نهاد برنامه ریزی و توسعه تهران در یک توافق

تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟		سه جانبه میان وزارت مسکن، شهرداری و شورای شهر تهران.
	ضعف:	نبود مدیریت یکپارچه شهری و عدم هماهنگی دستگاه های دخیل در خدمات رسانی به شهر
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	تهیه طرح های موضوعی فراشهری و فرامنطقه ای، توسط نهاد.
	ضعف:	عدم پاسخگویی محتوای طرح های ایستا مانند طرح جامع برای شهر های امروزی مانند تهران.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	داشتن حق وتو توسط نماینده نهاد برنامه ریزی و توسعه تهران
	ضعف:	عدم وجود مدیریت یکپارچه و نظارت شهرداری.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		عدم اعتنای شهردار بعدی به طرح و اجرای آن پس از تصویب طرح در سال ۱۳۷۱.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		شهرداری باید پس از ابلاغ طرح تفصیلی، با همکاری نهاد نشست هایی با دستگاه های دخیل در عمران و امور خدماتی شهر، داشته باشد تا با اعلام برنامه ها، آنها را ملزم به اجرا و تأمین اراضی کند.

۶۱- منصوری، ۱۳۸۸

ردیف	۶۱
نویسنده/ نویسندگان	سید امیر منصوری
عنوان مقاله	درس‌هایی از گزارش APUR درباره طرح جامع جدید تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	منظر، ۱۳۸۸، شماره ۲، ۷۷ -۸۰.
	گزارش APUR در سه فصل ارائه شده است : فصل اول بررسی سابقه طرح های شهری و انتظارات از طرح های جدید را در بر می گیرد .فصل دوم تحت عنوان راهبردها و آینده

چکیده مقاله	نگری ابعاد مهم برنامه جامع تهران شامل مطالعات فرادست، روش انجام مطالعات، منطق ارتباط میان اجزا، نسبت مطالعات کلان (تهران) و خرد (مناطق) را بررسی می کند. فصل سوم به معرفی و نقد رویکردها و دستاوردهای کلان طرح به ویژه متدولوژی تهیه آن و سازمان تهیه کننده طرح می پردازد . روش مطالعه و تنظیم گزارش APUR نیز می تواند به عنوان یک سند تخصصی برای ارزیابی محتوای اسناد شهرسازی مورد توجه قرار گیرد. در این روش، APURبه جای داوری صرف نتایج، به متدولوژی به دست آمدن آن ها پرداخته است. چیزی که در کشور ما توسط مدیران و تصمیم گیران انجام نمی شود و سلیقه ایشان تحت عنوان اصلاح طرح به جای نظر برنامه ریز می نشیند. ساختار گزارش APUR ذیل هر عنوان، ابتدا تشریح مختصر موضوعاتی است که مورد نظر قرار داده، سپس ارزیابی محتوای موضوعات مذکور در طرح جامع و نهایتا ارائه پیشنهاد و رهنمودهایی است که می تواند به رفع مشکلات مدد رساند. این نوشتار، بخشی از بررسی هایی که APUR در ارزیابی طرح جامع تهران به آن ها پرداخته و بیشتر به کار تصمیم گیران و محققان شهری خواهد آمد را به صورت موضوعی تنظیم کرده و مورد توجه قرار داده است.
نتیجه‌گیری مقاله	ارزیابی گزارش APUR از طرح جامع تهران حاکی از آن است که :۱. بررسی گزارش با روش علمی و با دقت صورت گرفته است ۲. .گزارش در چارچوب اطلاعاتی است که توسط نهاد وقت طرح جامع در اختیار APUR قرار گرفته بود. برخی نواقص گزارش که APURنیز به آن ها اشاره کرده به دلیل فقدان اطلاعات پایه است ۳ .گزارش APUR با توجه به اهمیت محصول کار که "شهر" است، به برخی نکات انسانی و اجتماعی معطوف شده که در طرح جامع فراموش شده بود ٤ .تکرار اشکالات طرح جامع در پایان آن، علی رغم

		گزارش APUR در میانه راه، شایان تأمل است ۵.با توجه به فرصت و اعتبارات زیادی که صرف تهیه طرح جامع گردید، دلایل باقی ماندن اشکالات طرح که در میانه راه توسط APUR اعلام شده بود، شایان رسیدگی است ۶.سهم مدیریت وقت طرح جامع، چه مرجع مستقیم آن و چه مراجع بالادستی در بقای اشکالات قابل بررسی است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	۱-رویکرد منطقی: مقاله تاکید می‌کند که طرح جامع تهران بر پایه رویکردهای منطقی و علمی ایجاد شده است و از تحقیقات و پژوهش‌های زیادی بهره برده است. ۲-تعامل با جامعه: در فرآیند تهیه طرح جامع تهران، توجه به نیازها و نظرات جامعه و شهروندان بالا بوده است. به این دلیل که پروژه‌های شهرسازی برای ارضای نیازهای جامعه باید با تعامل و همکاری مستمر با شهروندان انجام شود. ۳-تأمین منابع مالی: در طرح جامع تهران توجه به تأمین منابع مالی به منظور اجرای پروژه‌ها و برنامه‌های طرح جامع وجود دارد. این امر باعث می‌شود که پروژه‌ها و برنامه‌ها به عملیاتی ساخت یابند.
	ضعف:	۱-عدم تعادل منطقه‌ای: مقاله بیان می‌کند که طرح جامع تهران ممکن است در توزیع منطقه‌ای تناسب ایجاد نکند و تراز نابالغ منطقه‌ای ایجاد شود. به عبارت دیگر، بعضی مناطق از تغییرات و تحولات بیشتری نسبت به دیگر مناطق برخوردار باشند. ۲-نبود رویکرد طولانی مدت: مقاله به این نکته اشاره می‌کند که طرح جامع تهران بیشتر بر برنامه‌های کوتاه مدت تمرکز کرده است و رویکردهایی برای عملکرد طولانی مدت و برنامه‌ریزی استراتژیک ندارد. ۳-مشکلات زیرساختی: مقاله بیان می‌کند که در فرآیند تهیه طرح جامع تهران، به مشکلات زیرساختی همچون وضعیت بن‌بست ترافیکی و برقراری ارتباطات عمومی دقت

		کافی نشده است.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	۱- اصلاح الگوهای ساختاری: طرح جامع جدید تهران قصد دارد الگوهای ساختاری شهر را اصلاح کند و بهبودهایی در زیرساخت‌ها، شبکه حمل‌ونقل، امنیت و ایمنی، پارک‌ها و فضای سبز ایجاد کند. ۲- توسعه پایدار: طرح جامع جدید تهران به توسعه پایدار شهر اهمیت می‌دهد و سعی می‌کند به توازن مابین توسعه اقتصادی، محیط زیست و فرهنگ و اجتماع برسد. ۳- چشم‌انداز طولانی‌مدت: این طرح جامع برای شهر تهران چشم‌انداز طولانی مدتی را در نظر می‌گیرد و سعی می‌کند برای ۲۰ سال آینده نقشه‌راهی را ارائه دهد که تا آن زمان شهر با چالش‌هایی مانند رشد جمعیت و توسعه فضای بزرگ‌شهری مواجه خواهد بود.
	ضعف:	۱- عدم ارتباط با طرح‌های موجود: گزارش مشاهده کرد که در طرح جامع جدید تهران، ارتباط و تعامل کافی با طرح‌های شهری و منطقه‌ای موجود وجود ندارد که ممکن است منجر به عدم مطابقت و ناهمسانگردی با طرح‌های موجود شود. ۲- عدم برابری و عدالت: مقاله به این موضوع اشاره کرد که طرح جامع جدید تهران عدالت فضایی و اجتماعی را به مناسبت تقسیم‌بندی منابع و امکانات مورد نیاز در مناطق پرجمعیت توجیه نکرده است. ۳- عدم مشارکت شهروندان: مقاله مشاهده کرد که در طرح جامع جدید تهران، مردم و جامعه به درستی مشارکت نکرده‌اند و برخی از تصمیمات این طرح بدون رعایت نیازها و عرضه‌های شهروندان گرفته شده است.
روش تصویب، پایش و	قوت:	استفاده از سناریوها: طرح جامع تهران با استفاده از

بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟		سناریوها، از پنجره های مختلف به آینده شهر نگاه می کند و تأثیر گذاری هر سناریو بر شهر را بررسی می کند.
	ضعف:	کمبود شفافیت: نقصان برخی از اطلاعات مورد نیاز جهت تصویب و پایش طرح جامع، می تواند به کمبود شفافیت در فرآیند تصمیم گیری منجر شود
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		مشکلات مالکیت و تملک زمین: اجرای طرح جامع تهران به تغییرات در مالکیت و استفاده از زمین‌ها منجر می شود. این می‌تواند با مشکلات حقوقی و اجرایی مرتبط شود که باعث تاخیر در اجرای طرح شود
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		۱-نیاز به بررسی مجدد و بازنگری طرح جامع: در نظر گرفتن تغییرات جدید در شهر و نیازهای جامعه، ضرورت بازنگری و به‌روزرسانی طرح جامع وجود دارد. مقاله مورد نظر می‌تواند به عنوان راهنمایی برای این بازنگری عمل کند. ۲-ترکیب بهینه حمل و نقل عمومی: اقداماتی برای افزایش استفاده از حمل و نقل عمومی، ایجاد شبکه‌ای یکپارچه و متکامل از خطوط اتوبوس، قطار و مترو، و بهبود خدمات حمل و نقل عمومی می‌تواند به تحقق‌پذیری طرح جامع تهران کمک کند.

۶۲- مهرنامی، ۱۳۸۵

ردیف	۶۲
نویسنده/ نویسندگان	شهره مهرنامی
عنوان مقاله	پیرامون نامتناهی یک شهر: لزوم تهیه طرحی جامع و کامل برای پایتختی در حال رشد.
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	اعتماد ملی ، ۱۲ آذر ۱۳۸۵، ص ۱۶.

چکیده مقاله		باتوجه به اهمیت توسعه تهران و اینکه ارکان مختلف شهری در اثر این توسعه زیر فشار سنگین قرار گرفته و اساس نظم شهری درهم ریخته بود، سازمان برنامه در بهمن ماه سال۱۳۴۴موسسه مهندسین مشاور عبدالعزیز فرمانفرمائیان و ویکتورگروئن را به سمت مشاور شهرسازی انتخاب و مقرر کرد طرح جامعی برای توسعه شهر تهران جهت ۲۵سال آینده تهیه کند. وضع قوانین و مقررات لازم جهت اجرای طرح جامع و ایجاد یک سازمان نظارت برای اجرای آن و اقدامات کوتاه‌مدت به منظور رفع معایب و نواقص موجود در نواحی شهری و ایجاد یک محیط مناسب و بهتر پیشنهاد شد.
نتیجه‌گیری مقاله		کلانشهرها با تعریفی که امروزه از آنها ارائه می‌شود، پدیده‌ای قرن بیستمی هستند. تهران به عنوان بزرگترین کلانشهر ایران، به رغم پیچیدگی‌های ساختاری و روابط حاکم و به دلیل کم‌توجهی و یا نارسایی در حل مسائل و مشکلاتش، آهسته‌آهسته تبدیل به شهری غیرمتعادل شده و هر لحظه با مشکلات عدیده‌ای دست به گریبان است. طرح جامع تهران، در حال اتمام است و امید می‌رود که در این دوره بتواند گره‌ای از مشکلات این کشورشهر را باز کند؛ اما این‌بار با توجه به نیاز مردم و در حالی که شهرداری حالا دیگر توانایی اجرای آن را دارد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-
	ضعف:	طرح باوجود تصویب در وزارت مسکن و شهرسازی هرگز مورد رعایت قرار نگرفت.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	طرح جامع تهران مصوب آذر۱۳۴۷ تهران را به ۹جامعه بزرگ (منطقه) تقسیم کرده که کاملاً از یکدیگر متمایز بوده و هرکدام دور یک هسته مرکزی و مستقل شهری در امتداد خطوط رفت و آمد سریع‌السیر گرد آمده‌اند.
	ضعف:	تهران ۱۹سال(۱۳۴۷ تا ۱۳۶۶) پس از ارائه طرح جامع هنوز در حل مشکلات اولیه خود ناتوان بود

روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	وسعت و پختگی طرح جامع: طرح جامع تهران به عنوان یک طرح بلند مدت برای امر توسعه و ارتقای منطقه و شهر تهران طراحی شده است. این طرح از ابتدا تا پایان بر زمان طولانی اجرا می‌شود و بر اساس ثبات زیادی طراحی شده است. این وسعت و پختگی می‌تواند به تدریج برآورده شود و نیازهای شهری را در نظر بگیرد.
	ضعف:	نقص در سازمان‌دهی و هماهنگی: در این روش، نقصی در سازمان‌دهی و هماهنگی می‌تواند وجود داشته باشد. از آنجا که روش ترکیبی است، نیاز به هماهنگی و همکاری بین مختلف سازمان‌ها و نهادها برای اجرای صحیح طرح وجود دارد.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		پایبندی به سیاست‌های ساختار موجود: موانع عمده‌ای که در مورد اجرای طرح جامع تهران گزارش شده‌اند، شناسایی و بررسی نشدن وضعیت اجرایی و پیروی از سیاست‌های ساختار موجود است. برخی افراد و سازمان‌ها ممانعت کردند و یا به اجرای طرح جامع تهران روی آوردند و از تغییر در سیاست‌های موجود امتناع کردند.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		ارتقای همکاری و هماهنگی بین بخش‌ها: همکاری و هماهنگی بین بخش‌ها و سازمان‌های مختلف شهرپیمایی برنامه‌ریزی شده می‌تواند به بهبود و تحقق پذیری طرح جامع کمک کند. ایجاد سازوکارها و مکانیزم‌های موثر برای همکاری و هماهنگی بین بخش‌ها لازم است.

۶۳- ناصر مستوفی و قلمبر دزفولی، ۱۴۰۰

ردیف	۶۳
نویسنده/ نویسندگان	انوشیروان ناصرمستوفی و راما قلمبردزفولی
عنوان مقاله	ارزیابی علل و پیامدهای نارسایی در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت با تاکید بر الزامات طرح جامع شهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای شماره ۴، ۱۴۰۰،دوره ۱۱.
چکیده مقاله	هدف از این پژوهش ارزیابی علل و پیامدهای نارسایی در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت با تاکید بر طرح جامع تهران است. فرض این پژوهش آن است که شکل گیری وضع نابسامان فعلی حریم در شهر تهران معلول رشته ای از نارسایی در سطوح مختلف مدیریتی است و از سوی دیگر این وضعیت خود مولد شکل گیری مجموعه ای پیامدها بر کالبد و روح شهر تهران است. پژوهش حاضر به لحاظ روش در رده تحقیقات کیفی قرار می گیرد. ابزار اصلی جمع آوری اطلاعات مصاحبه عمیق با خبرگان بوده است. تعداد ۳۱ مصاحبه با خبرگان حوزه شهرسازی که سابقه فعالیت اجرایی و پژوهشی در حوزه حریم را داشته اند صورت گرفته است و یافته های حاصل از مصاحبه از طریق نظریه داده بنیاد مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. یافته های این تحقیق نشان می دهد که اصلی ترین شرایط علّی شامل ابعاد محتوایی و ساختاری است در حالیکه اصلی ترین شرایط زمینه ای شامل ابعاد رویه ای است. مولفه های مداخله گر این پژوهش را فساد اداری، سیاست زدگی و فشارهای سیاسی شکل می دهند در حالیکه اصلی ترین راهبردهای اصلاح نظام مدیریت حریم شامل راهبردهای عملیاتی، قانونی و مدیریتی است که در صورت کاربست آن ها پیامدهای مثبتی در حوزه ملی و کلانشهری قابل مشاهده است.

نتیجه‌گیری مقاله		یکی از علل اصلی نارسایی در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت، عدم هماهنگی بین ادارات و سازمان ها در اجرای طرح جامع شهر تهران است. در عمل، هماهنگی کافی بین این ادارات صورت نمی‌گیرد و هر یک مستقل اقدامات خود را انجام می‌دهند. این عدم هماهنگی موجب ناهماهنگی در برنامه ریزی و اجرای طرح ها شده و در نهایت منجر به نارسایی در مدیریت می‌شود. پیامد های نارسایی در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت نیز به شرح زیر می‌باشد:۱- ایجاد هرج و مرج، گردش بی‌نظم و بسیاری از مشکلات در مناطق مختلف شهر تهران ۲- نبود زیرساخت‌های لازم و به‌روز شده مانند آموزش و پرورش، بهداشت و درمان و حمل و نقل عمومی ۳- کاهش کیفیت زندگی شهروندان شهر تهران ۴- افزایش هزینه ها و پراکندگی منابع در جهت اجرای طرح ها ۵- ناکارآمدی در حل مشکلات شهری و جلوگیری از توسعه پایدار شهر تهران برای رسیدن به مدیریت یکپارچه حریم پایتخت، لازم است که عوامل نارسایی در مدیریت شناخته شوند و بهبود یابند. این اصلاحات می‌توانند شامل تقویت هماهنگی بین ادارات، ایجاد زیرساخت‌های لازم و بهره‌برداری بهینه از منابع باشند. همچنین، ایجاد یک سیستم مدیریت یکپارچه و ارزیابی عملکرد مستقل نیز از اقدامات مهم در این زمینه می‌باشد. با انجام این اصلاحات، مدیریت یکپارچه حریم پایتخت و الزامات طرح جامع شهر تهران بهبود خواهد یافت و نتایج مطلوبی خواهد داشت
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	۱-شناسایی و تحلیل مسائل: در فرآیند تهیه طرح جامع تهران، مسائل شهری شناسایی و تحلیل می‌شوند. این امر باعث می‌شود تا نیازها و مشکلات شهری شناخته و برنامه‌های مناسبی برای حل آنها ایجاد شود. ۲-مشارکت عمومی: فرآیند تهیه طرح جامع تهران شامل مشارکت عمومی مردم و شهروندان است. این امر باعث

		می‌شود تا نیازها و نظرات آنان در مورد آینده شهر در نظر گرفته شود.
	ضعف:	۱-عدم هماهنگی: در فرآیند تهیه طرح جامع تهران، عدم هماهنگی بین دستگاه‌ها و نهادهای مسئول ممکن است باعث کاستی در اجرای این طرح شود. ۲-نبود الزامات مشروطه: در طرح جامع تهران، نباید به الزامات مشروطه نادیده گرفته شود. به عبارت دیگر، برنامه‌های ضروری برای حفظ شهر راه‌های رفع معضلاتی که در آینده توسط شهروندان واکنش‌هایی دربرابر مدیریت جغرافیایی خواهد داشت ، باید مد نظر قرار گیرد.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	توجه به مسائل محیط زیستی: طرح جامع تهران به صورت جدی به مسائل زیست محیطی و حفاظت از منابع طبیعی شهر توجه داشته و برنامه‌ها و اقدامات مدیریت حریم پایتخت را بر اساس این اصول طراحی می‌کند
	ضعف:	نقص در برنامه‌ریزی و مدیریت پروژه‌ها: عدم برنامه‌ریزی دقیق و نقص در مدیریت پروژه‌ها، باعث تاخیر در اجرای آنها و همچنین افزایش هزینه‌ها می‌شود و به عملکرد ضعیف طرح جامع تهران منجر می‌شود.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	در روند تصویب طرح جامع تهران قواعد و ضوابط مشخصی در نظر گرفته شده است و از این نظر به نظم و قواعد و مسئولیت ها پایبندی شده است.
	ضعف:	برای تصویب و اجرای طرح جامع تهران، نیاز به منابع و سرمایه زیادی است که در صورت کمبود آنها به عدم اجرای صحیح طرح و نارسایی در مدیریت حریم پایتخت منجر خواهد شد
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		عدم تامین منابع مالی کافی برای اجرای طرح جامع تهران یکی از موانع اصلی است. هزینه‌های بالای اجرای طرح جامع شامل تامین زمین‌ها، ساختارها، خدمات عمومی و توسعه اقتصادی نیازمند منابع قابل توجهی است که ممکن است باعث تاخیر در اجرای طرح شود.

برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	۱-شناسایی تمامی الزامات طرح جامع شهر تهران و ارتباط آن‌ها با نارسایی‌ها در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت صورت بگیرد. این کار به دقت درک از الزامات طرح جامع نیاز دارد و می‌توان با مشارکت کارشناسان و نهادهای مرتبط این کار را انجام داد. ۲-برای حل نارسایی‌های در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت، راه‌حل‌های مناسب و دقیق تدوین شود. این راه حل‌ها باید بر اساس الزامات طرح جامع شهر تهران و نیازهای شهری و مردمی تهران تدوین شود. همچنین، در تدوین راه‌حل‌ها باید از تجربه‌ها و دستاوردهای مشابه در سایر شهرها و کشورها نیز استفاده شود. ۳-برای اجرای راه‌حل‌ها و اصلاح نارسایی‌های در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت، هماهنگی و همکاری بین نهادهای مرتبط و سازمان‌های مسئول صورت بگیرد. این هماهنگی و همکاری باید به صورت مداوم و پیش بینی شده ادامه یابد تا بهبودهای حاصل از اجرای راه‌حل‌ها پایدار باشد

۶۴- نظرپور و منظوری، ۱۳۹۳

ردیف	۶۴
نویسنده/ نویسندگان	محمدتقی نظرپور، مهشید منظوری
عنوان مقاله	ارزیابی تاثیر طرح های جامع و تفصیلی تهران در شکل گیری بافت های فرسوده مطالعه موردی محله سیروس تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	دومین کنگره بین المللی سازه، معماری و توسعه شهری.۱۳۹۳.
	بافت تاریخی و هسته اولیه شهرها بخشی از سرمایه اجتماعی فرهنگی هستند که در طول سالیان متمادی شکل

چکیده مقاله	گرفته اند، با این وجود به دلیل ناتوانی این بافت ها در پاسخگویی به نیازهای فعلی ساکنان امروزی، آن ها به یکی از بخش های پر معضل در شهرها تبدیل شده اند، تجارب دهه های گذشته معماری و شهرسازی ایران، مبین از هم گسیختگی تاریخی ارزش های معماری این مرز و بوم و آشفتگی مبانی وارداتی در میل رسیدن به مدرنیسم با شتابزدگی بی وقفه موجب پیدایش شهرهای امروزی با سیمایی نابه هنجار و کالبدی بی رنگ و بوی هویت ایرانی است. بی مهری ساکنین نسبت به هسته ی اولیه شهر با بافت تاریخی و همچنین نداشتن برنامه ای منسجم از سوی مسولین امر موجب تبدیل شدن بافت تاریخی به بافت فرسوده با کالبدی ناکارآمد گردیده است. می توان ظهور طرح های جامع تقلیدی و غیر بومی را از عمد مسایل مهم در پیدایش بخشی از بافت های فرسوده دخیل دانست.هدف این تحقیق شناخت منطقه ۱۲ به عنوان هسته اولیه شکل گیری تهران و بررسی وضعیت محله سیروس به عنوان بخشی از بافت فرسوده و همچنین ارزیابی طرح های جامع و تفصیلی در تسریع امر فرسودگی در مناطق مرکزی تهران که دارای سابق تاریخی می باشند است. این پژوهش از روش تحلیلی و توصیفی جهت گردآوری اطلاعات بهره می گیرد. روش های مطالعه کتابخانه ای، مشاهده میدانی و حضور در سایت به تجزیه و تحلیل مسایل و مشکلات بخشی از بافت قدیم می پردازد. برخی نتایج حاصل از این تحقیق به قرار زیر است: طرح های بالادست و جامع باید بومی و برگرفته از معماری ایرانی باشد. نوسازی و بهسازی بافت های فرسوده وقتی پایدار می باشد که شناخت جامع از ساختار کالبدی، اجتماعی، تاریخی، فرهنگی و سیاسی اقتصادی محله مورد نظر را در برگیرد و شامل کلیه ابعاد چگونگی وضعیت حاصل در مورد مطالعه باشد، جهت بهبود شرایط موجود اقداماتی هم سو با زمینه سایت مورد نظر انجام گیرد و از ظرفیت های

		سایت به عنوان نقاط قوت و یک فرصت بهره جوید.
نتیجه‌گیری مقاله		طرح‌های جامع و تفصیلی در تهران تاثیر قابل توجهی در شکل‌گیری بافت‌های فرسوده می‌گذارند. مطالعه موردی در محله سیروس در تهران انجام شده است و نشان می‌دهد که طرح‌های جامع و تفصیلی می‌توانند بهبود و تحول زیادی در بافت‌های فرسوده به ارمغان بیاورند. این طرح‌ها می‌توانند با احداث و تغییرات در ساختار شهری و بهبود شرایط زیرساخت‌ها، بهبود زندگی و کیفیت معیشت ساکنین را دنبال کنند و در عین حال حفظ هویت فرهنگی و تاریخی منطقه را نیز در نظر بگیرند. همچنین، طرح‌های جامع و تفصیلی می‌توانند به توسعه اقتصادی و ایجاد فضایی پایدار و سازگار با محیط زیست کمک کنند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	حمایت از حقوق شهروندان: طرح جامع تهران به منظور محافظت از حقوق و منافع شهروندان و ایجاد فضایی مناسب برای زندگی، کار و تفریح در نظر گرفته شده است. مشارکت عمومی: در تهیه این طرح، مشارکت عمومی در جمع آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات، تعیین اولویت‌ها و تصمیم‌گیری‌ها، به عنوان یک نقطه قوت مورد توجه قرار گرفته است.
	ضعف:	نداشتن رویکرد های متناسب با شرایط محلی: برخی از طرح ها به دلیل مطالعه کم درباره شرایط محلی و توجه ناکافی به نیازها و خواسته های جامعه، نتوانسته‌اند به صورت کامل به هدف مورد نظر دست یابند.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	توجه به صرفه اقتصادی و امکانات در دسترس در منطقه
	ضعف:	-مشکلات مالکیت و املاک خالی در مناطق فرسوده - نداشتن برنامه های مشخص برای تبدیل مناطق فرسوده به مناطق مدرن و بازسازی منازل فرسوده
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی	قوت:	ایجاد ساز و کاری برای بازنگری و اصلاح طرح های جامع و تفصیلی در صورت نیاز و مشکلاتی که پس از اجرای ابتدایی بروز کرده باشد.

داشت؟	ضعف:	عدم رعایت محافظت از بناهای تاریخی و بافت های فرسوده در طرح های جامع که باعث از بین رفتن زیبایی های فرهنگی و تاریخی شهر می شود.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-مشکلات عمرانی و شهرسازی: مسائلی مانند کمبود زمین، اختلافات مالکیتی، عدم هماهنگی بین سازمان ها و بخش های مختلف شهرداری و دولت، و همچنین عدم توجه به نیازهای واقعی و مورد نیاز شهروندان در تهیه طرح ها، موانعی را برای اجرایی شدن طرح ها ایجاد می کند. -مشکلات اقتصادی: نداشتن بودجه کافی برای اجرای طرح ها و استفاده بهینه از منابع، عدم سرمایه گذاری مناسب و عدم توانایی در جذب سرمایه گذاری های ضروری برای اجرای طرح ها، از جمله موانع اقتصادی برای اجرای پروژه های شهرسازی و توسعه شهری هستند.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		-تحلیل و بررسی بافت فعلی محله سیروس به منظور شناسایی نواقص و مشکلات اساسی آن، از جمله تعداد بناهای فرسوده، خرابی های ساختاری و معماری، تورم و مشکلات حمل و نقل. - برنامه ریزی جهت تجدید سازی و به سازی بنا های فرسوده و آسیب دیده در محله سیروس و تغییر کاربری آنها بر اساس نقش و عملکرد شهری، به منظور ایجاد فضاهای زندگی اجتماعی، تجاری، فرهنگی و سبز برای ساکنان.

۶۵- هرندی و دیگران، ۱۳۹۹

ردیف	۶۵
نویسنده/ نویسندگان	عطا الله هرندی، اختر ضربی شهمار بیگلو، خمسه میرزائیان .
عنوان مقاله	مدلی به منظور شناسایی موانع اجرای طرح جامع راهبردی شهر تهران با استفاده از تئوری داده بنیاد کلاسیک
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره،	مدیریت شهری و روستایی،۱۳۹۹، شماره ۵۸، ۷ -۲۷.

صفحات	
چکیده مقاله	ناکارآمدی طرح‌های جامع شهری در برخورد با شرایط متحول مناطق شهری در ده ههای اخیر، زمینه ظهور الگویی جدید در برنامه ریزی شهری ایران، با عنوان برنامه ریزی راهبردی را فراهم نمود. رویکردی که در صورت فراهم بودن مجموع شرایط برای موفقیت، م یتواند گر هگشای بسیاری از مسائل و مشکلات ما در زمینه برنامه ریزی و مدیریت شهری باشد. اما مهمترین مسئله پس از انجام برنامه ریزی راهبردی، بحث "تحق قپذیری" این طرح هاست که بدون تردید عمد هترین چالش پی ش روی مدیران در مدیریت شهری بشمار م یرود. مشکلی که نوعا به اجرای استراتژ یها بازم یگردد. بنابراین با توجه به موارد بالا بحث علل و موانعی که باعث نتیج هگیری ضعیف از برنامه ریزی استراتژیک میشود، اهمیت پیدا م یکند و این که چرا برنام ههای استراتژیک با موفقیت اجرا نمی شوند و موانع اجرای آن چیست؟ مورد سوال قرار م یگیرد. هدف: هدف پژوهش حاضر شناسایی علل و موانعی ست که مانع از اجرای صحیح طرح جامع راهبردی شهر تهران می‌باشند. روش: این پژوهش بر مبنای پارادایم تفسیری و با استفاده از استراتژی تئوری پردازی داده بنیاد انجام شده است. نوع تحقیق از منظر جهت‌گیری اصلی کاربردی توسعهای، از منظر هدف اکتشافی و از منظر رویکرد کیفی و استقرایی است. جامعه آماری این پژوهش خبرگان حوزه مدیریت شهری می‌باشند که به وسیله نمونه گیری نظری و تا رسیدن به نقطه اشباع نظری با ایشان مصاحبه نیمه ساختار یافته انجام شده است. داده‌های حاصل توسط کد گذاری باز، محوری و نظری دسته بندی شده و در انتها مدل نهایی پژوهش ارائه شده است. یافته‌ها: مدل نهایی این پژوهش بیان می‌کند که موانع اجرای طرح جامع راهبردی شهر تهران در سه دسته کلی موانع پیش آیندی، موانع حین عمل و موانع پس آیندی می‌باشند که هر یک از مقولات و زیر

	مقولات مشخصی تشکیل شده‌اند. نتیجه: عدم تحقق اهداف طرح جامع راهبردی شهر تهران و اجرای ناقص و ناکارآمد این طرح‌ها تنها به علت ضعف مجریان نمی‌باشد بلکه موانع اجرای این طرح پیچیده، چندگانه و مرتبط به قبل، حین و بعد از برنامه ریزی بوده و سلسلهای از علل و عوامل مرتبط به همدیگر مانع از تحقق اهداف پیش بینی شده در این طرح‌ها می‌باشد.
نتیجه‌گیری مقاله	استفاده از مدلی بر پایه تئوری داده بنیاد کلاسیک می‌تواند به شناسایی موانع اجرای طرح جامع راهبردی شهر تهران کمک کند. با استفاده از این مدل، محققان توانایی دارند تا عوامل، موانع و چالش‌هایی که تحت عنوان موانع اجرای طرح جامع راهبردی شناخته می‌شوند را شناسایی کنند. این مقاله توصیف می‌کند که چگونه مدل داده بنیاد کلاسیک می‌تواند به تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به این طرح جامع راهبردی کمک کند. با استفاده از این مدل، محققان می‌توانند الگوها و روابط بین متغیرهای مختلف را شناسایی کنند و بر اساس آن‌ها توصیه‌هایی برای بهبود اجرای طرح جامع راهبردی ارایه کنند. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که برخی از موانع اجرای طرح جامع راهبردی شهر تهران شامل مشکلات ساختاری، مشکلات سیاسی و مشکلات مالی هستند. همچنین، تأثیر عواملی مانند نقش وزارتخانه‌ها، نظام اداری و فرهنگ سازمانی نیز بر عملکرد این طرح جامع راهبردی مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به نتایج این مقاله، پیشنهاد می‌شود که برای اجرای موثرتر این طرح جامع راهبردی، بهبود ساختارها و فرآیندهای داخلی، تقویت نظام اداری و فرهنگ سازمانی شهرداری تهران و همکاری و هماهنگی بیشتر بین وزارتخانه‌ها انجام شود. این اقدامات می‌توانند به کاهش موانع اجرای طرح جامع راهبردی شهر تهران کمک کنند و

		بهبود عملکرد شهر را تسهیل کنند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-استفاده از تئوری داده بنیاد کلاسیک: استفاده از این تئوری به پژوهشگران کمک می‌کند تا بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده بر پایه اصول این تئوری، موانع اجرای طرح جامع راهبردی شهر تهران را شناسایی کنند. این تئوری در تحلیل و تبیین روند فرآیند تهیه طرح جامع شهری مفید است.
	ضعف:	-عدم مطالعه عوامل محرک: مقاله بیان می‌کند که موانع اجرای طرح جامع راهبردی شهر تهران بازتاب‌های زمینه های خاصی از جامعه است. با این حال، مقاله به طور جزئی توجهی به مطالعه عوامل محرک موانع نداشته است، که تلقیحی برای طرح راهبردی شهر تهران به دست می‌دهند
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-
	ضعف:	-
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	-استفاده از روش تصویب، پایش و بازنگری: استفاده از روش تصویب، پایش و بازنگری در اجرای طرح جامع تهران می‌تواند به تشخیص موانع اجرایی و بهبود طرح اجرایی کمک کند.
	ضعف:	-عدم استفاده از روش‌های متنوع: مقاله برای شناسایی موانع اجرای طرح جامع تهران از روش تئوری داده بنیاد کلاسیک استفاده کرده است، اما ممکن است استفاده از روش‌های دیگر مانند روش‌های تحلیلی، تجربی و تحلیل حقوقی نیز سبب بهتر شناسایی موانع و ارائه راهکارهای مناسب شود.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		-مشکلات ساختاری و سازمانی: وجود بخشی برای اجرای طرح جامع، از جمله عدم تشکیل یک نهاد مجاز برای مدیریت و کنترل طرح، نبود ساختار سازمانی کامل و مشکلات حاکم بر ساختارهای موجود، باعث مشکلات در

	اجرای طرح جامع تهران می‌شود. -مشکلات قانونی و تنظیمی: عدم تناسب طرح جامع با قوانین و مقررات مربوطه و در نتیجه عدم تصویب و تایید این طرح توسط مقامات ذی‌صلاح، می‌تواند به تاخیر در اجرای طرح و یا حتی عدم اجرای آن منجر شود.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	- تدوین استراتژی‌های اصلاحی: بر اساس موانع شناسایی شده، استراتژی‌هایی برای اصلاح و ارتقای تحقق پذیری طرح جامع تهران تدوین کنید. این استراتژی‌ها باید شامل اقدامات قابل اجرا و تعیین واحدهای مسئول برای هر اقدام باشند. - ارزیابی مداوم: مداومت در ارزیابی پیشرفت و تحقق طرح جامع تهران و ارزیابی اثربخشی استراتژی‌های اصلاحی بسیار مهم است. با ارزیابی مداوم، می‌توان اقدامات اصلاحی را بهبود و تطبیق داد.

ب) پایان‌نامه

نویسنده/ نویسندگان	امیرحسین‌بخشی
عنوان پایان نامه	ارائه نظام‌مدیریت‌اجرایی‌طرح‌های‌توسعه‌شهری درایران (موردمطالعاتی: طرح‌جامع‌تهران۱۳۸۶)
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه علم و صنعت ایران، اردیبهشت ۱۴۰۲، صفحات۱۶۸
چکیده پایان نامه	معرفی و بیان مسئله: شهرها، محل زندگی مردم و توسعه آنها نیازمند برنامه های مدیریتی مناسب است. در سال های اخیر با توسعه شهرنشینی در سراسر جهان، برنامه هایی بر اساس اصول و نظریه های مختلف برای مدیریت شهرها در سطح جهانی تدوین شده است. در ایران با توسعه شهرنشینی، طرح های جامعی برای شهرها بر اساس اصول و استانداردهای غربی ارائه شده است .اما ارزیابی ها نشان می دهد که پروژه های عمران شهری در ایران به دستاوردهای مورد انتظار نرسیده

	و به اهداف خود نرسیده اند. تجربه اجرای طرح جامع تهران ۱۳۸۵ نیز پس از گذشت حدود ۱۵ سال از آغاز اجرای طرح همچنان با توجه به ارزیابی های طرح جامع به اهداف خود نرسیده است. این موضوع اهمیت بررسی نظام اجرای طرح جامع تهران ۱۳۸۵ را نشان داده و بر ضرورت این موضوع تاکید کرده است. هدف اصلی این تحقیق ارائه مدل مدیریت اجرایی پروژه های عمران شهری در ایران برای مطالعه موردی طرح جامع شهر تهران در سال ۱۳۸۵ بود. در این راستا، عوامل اصلی ناکارآمدی طرح‌های شهری و چالش‌های موجود در اجرای آن‌ها شناسایی و سپس راهکارهای مناسب برای پیشگیری و مقابله با آن‌ها بررسی شده است. از سوی دیگر، با توجه به دانش به دست آمده در خصوص علل و چالش ها، یک مدل مدیریت اجرایی ارائه شده است که می تواند روند اجرای طرح های توسعه شهری در ایران را بهبود ببخشد و بهینه کند. روش این تحقیق یک پژوهش کاربردی است که در آن از پارادایم عمل گرایی و رویکرد استقرایی استفاده شده است. راهبرد اصلی تحقیق کمی - پیمایشی است و هدف از انجام تحقیق، تجویز راه‌حل برای موضوع است. مطالعه موردی این پژوهش، طرح جامع شهر تهران در سال ۱۳۸۵ بوده که در آن از اسناد کتابخانه ای، مصاحبه و پرسشنامه برای جمع آوری داده ها استفاده شده است . در نهایت برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS و همچنین تحلیل هایی مانند تحلیل عاملی و روش دلفی استفاده شده است. یافته‌ها و نتیجه‌گیری‌های این پژوهش از طریق فرآیند تحلیل عاملی اکتشافی بر روی ۳۰ شاخص شناسایی‌شده، عوامل اصلی و مهم برای اجرای طرح جامع سال ۱۳۸۵ در شهر تهران شناسایی شده است. سپس با استفاده از پنل دلفی راهکارهایی برای کاهش تاثیر عوامل شناسایی شده ارائه می شود. در نهایت با تلفیق مطالعات انجام شده و نتایج تحلیل عاملی و راهکارهای شناسایی شده، مدل نهایی اجرا و تحقق طرح جامع شهر تهران در سال ۱۳۸۵ ارائه شده است. این مدل شامل پنج مرحله اجرا می باشد که با در نظر گرفتن هفت عامل اصلی و هشت راهکار معرفی شده، قابلیت اجرای کامل و صحیح طرح جامع و سایر طرح های توسعه شهری در شهر تهران را دارد.
نتیجه‌گیری پایان نامه	طرح جامع تهران ۱۳۸۶ به عنوان یک طرح بزرگ و چند ساله که هدف اصلی آن بهبود و توسعه شهر تهران و مقابله با چالش های شهرنشینی است، حدود ۱۵ سال پیش مطرح شد .اما پس از گذشت حدود ۱۵ سال از آغاز روند اجرای

	طرح جامع تهران ۱۳۸۶، بر اساس آمارهای مختلف می توان گفت که کمتر از ۳۰ درصد اجرا شده است و بر اساس نتایج به دست آمده در این تحقیق، می توان گفت طرح جامع تهران از نظر اجرایی شکست خورده است. در این تحقیق پس از بررسی دقیق مبانی نظری و تجربی جهانی و شناسایی آسیب های طرح جامع تهران، راهکارها و مدل نهایی اجرای موفق طرح جامع تهران۱۳۸۶ارائه شده است. مرور کلی فرآیند تحقیق از ابتدا تا انتها خلاصه شده است. در این قسمت مراحل و فعالیت های انجام شده در طول تحقیق به اختصار شرح داده شده است. سپس با استفاده از تخصص و دانش کارشناسان، شاخص های مناسب و مهم برای بررسی شرایط کلانشهر تهران در حوزه پژوهش غربالگری شده و شاخص های نهایی که بیشترین تاثیر و اهمیت را دارند به طور دقیق معرفی و انتخاب شده اند. در مراحل بعدی روش مورد استفاده در این تحقیق به دقت توضیح داده شده است .با استفاده از روش ترسیم پیاز، روش تحقیق و روش کاربردی برای انجام تحقیق به تفصیل تشریح شده است .این روش شامل فعالیت ها، مراحل و ابزارهای مورد استفاده در جمع آوری و تجزیه و تحلیل داده ها می باشد. ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق شامل استفاده از پرسشنامه و مصاحبه با کارشناسان مرتبط با حوزه مورد بررسی بوده است. برای تجزیه و تحلیل داده ها از روش تحلیل عاملی برای شناسایی عوامل تاثیرگذار و از روش تحلیل کیفی دلفی برای انتخاب راه حل های نهایی استفاده شد. این روش ها به منظور تفکیک و شناسایی عوامل کلیدی و تاثیرگذار در شرایط مورد بررسی و همچنین انتخاب بهترین راه حل ها برای بهبود وضعیت مورد بررسی مورد استفاده قرار گرفته است. در قسمت بعدی فرآیند تحقیق تفصیلی به طور کامل معرفی می شود. این بخش شامل توضیح مراحل و فعالیت های انجام شده در هر مرحله از تحقیق است و جزئیات دقیق روش ها، ابزارها و روش های تجزیه و تحلیل مورد استفاده در تحقیق را ارائه می دهد. در بخش آخر، یک نمونه موردی بر اساس دیدگاه اجرا و امکان سنجی به دقت مورد بررسی قرار گرفته است. در این بخش، نتایج و یافته های تحقیق بر اساس نمونه موردی بررسی شده و با انجام فرآیند تحلیل عاملی اکتشافی بر روی ۱۰۱ پرسشنامه که توسط متخصصان حوزه اجرا و تهیه طرح های توسعه شهری شهر تهران تکمیل شده است، به تفصیل توضیح داده شده است. پرداخت شد در این فرآیند از ۳۰ شاخص شناسایی شده در فصل قبل استفاده شده است. تحلیل عاملی فرآیندی

	است که برای شناسایی عوامل اصلی و مهم مؤثر بر اجرا و تهیه طرح جامع سال ۱۳۸۶ در شهر تهران، با توجه به نتایج این تحلیل استفاده شده است .هفت عامل اصلی که برای اجرای موفق طرح جامع در نظر گرفته شده است، شناسایی شده است. پس از شناسایی عوامل اصلی، در مرحله بعد با استفاده از پنل دلفی که شامل ۱۰ متخصص در زمینه اجرا و آماده سازی در طرح جامع تهران۱۳۸۶ بوده است. راهکارها برای کاهش یا حذف تأثیر عوامل شناسایی شده بررسی شد. اعضای این پنل دلفی با تجربه و دانش خود در طی مصاحبه های تخصصی در مجموع هشت نفر را معرفی کرده اند. این پنل دلفی با تجربه و دانش خود در طی مصاحبه های تخصصی در مجموع هشت راهکار کلی برای کاهش تاثیر منفی عوامل شناسایی شده معرفی کرده اند و سایر طرح های توسعه شهری مختص تهران معرفی شده است. در پایان با تلفیق مطالعات انجام شده در فصل دوم و نتایج حاصل از تحلیل عاملی و راهکارهای شناسایی شده با کمک صاحب نظران در فصل چهارم، مدلی نهایی برای اجرا و تحقق طرح جامع شهر تهران در سال ۱۳۸۶ ارائه شد. ارائه شده است. این مدل شامل پنج مرحله اجرا می باشد که با در نظر گرفتن هفت عامل اصلی شناسایی شده در این تحقیق به همراه هشت راهکار پیشنهاد شده و با استفاده از سیستم مدیریت اجرایی که شامل شش کارگروه معرفی شده می باشد، امکان اجرای کامل و صحیح طرح جامع ۱۳۸۶ تهران و سایر طرح های توسعه شهری مختص تهران می باشد. مدل نهایی اجرا و امکان سنجی طرح جامع تهران سال ۱۳۸۶ می تواند به عنوان راهنمای جامع و کاملی برای اجرای طرح جامع و سایر طرح های توسعه شهری در شهر تهران مورد استفاده قرار گیرد. با توجه به تحلیل ها و بررسی های انجام شده در این پژوهش، این مدل دارای منابع و دانش فنی قابل اعتمادی است و می تواند به عنوان ابزاری موثر در تحقق و موفقیت پروژه های عمران شهری شهر تهران عمل کند. با استفاده از این الگو، مسئولان و کارشناسان ذیربط می توانند اجرای و نظارت بر پروژه های عمرانی شهری را با اطمینان و کارآمدی بیشتر برنامه ریزی کنند و در نتیجه به توسعه پایدار و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان منطقه کمک کنند. الگوی نهایی اجرا و تحقق طرح جامع تهران ۱۳۸۶ شامل منابع و دانش فنی قابل اعتماد است و به عنوان ابزاری مؤثر در تحقق و موفقیت پروژه‌های عمران شهری شهر تهران عمل می‌کند. برنامه ریزی، اجرا و

		نظارت بر برنامه های توسعه شهری و مشارکت با اطمینان بیشتر در از تحقق و موفقیت پروژه های عمران شهری تهران مورد استفاده قرار گیرد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	دست یابی به وفاق عمومی در پذِیرش و اجرای طرح جامع به ویژه در سطح دولت و مسئولان شهرداری و نهاد های زیربط تاسیس نهاد دائمی و مسئول به عنوان متولی برنامه ریزی و تهیه طرح های توسعه شهری تهران با مشارکت شهرداری و سایر دستگاه های ذی ربط(وزارت مسکن،سازمان مدیریت و برنامه ریزی،وزارت کشور، استانداری و ...) تسریع در تامین منابع پایدار برای اداره امور و عمران شهر با همکاری موثر دولت اصلاحات لازم در تشکیل و روش های شهرداری تهران با هدف استقرار و حاکمیت طرح و برنامه بر مدیریت توسعه و کنترل تحولات کالبدی شهر جلب همکاری نهاد های انتظامی و نظامی و دولتی تجهیز منابع انسانی و جلب مشارکت عمومی، به ویژه مشارکت نهاد ها و مشارکت شورای های محلی و شورای شهر
	ضعف:	-عدم ارتباط طرح جامع و تفصیلی -تاثیرمنافع‌افرادخاص‌درزمان‌تهیه‌طرح -تغییر مقیاس از سلول به پهنه -مشکل‌دردانش‌فنی‌مجریان -نبود منبع درآمد مشخص برای اجرای برنامه -عدم تعیین دقیق مسئولیت ها -نبود مدیریت یکپارچه شهری -عدم حضور کافی دولت و ارگان ها -عدم دخالت مفید قوه قضاییه -عدم انجام بازنگری مناسب -عدم شفافیت در تهیه و اجرای طرح -عدم مشارکت عمومی -عدم وجود نهاد موثر برای صیانت از طرح -انعطاف پذیری بالای طرح(کمیسیون ماده ۵و۱۰۰) -غیر واقعی بودن متن طرح.

محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	ضوابط و مقررات طرح جامع تهران یکی از محصولات نهایی طرح جامع است که هدف آن مشروعیت بخشیدن به دستاوردهای کلیه مطالعات و نقشه نهایی طرح جامع در قالب ضوابط و مقررات است. به موضوع و قوانین و مقررات پهنه بندی کاربری اراضی می پردازد. همچنین مجموعه ضوابط و مقررات طرح تفصیلی که بر اساس ضوابط و مقررات طرح جامع و به منظور تکمیل بازنگری و عملیاتی شدن ضوابط و مقررات طرح جامع شهر تهران تهیه شده است، خواهد بود .مبنای هدایت و کنترل کاربری زمین در شهر تهران است. این ضوابط و مقررات با ماهیت هدایت و کنترل تحولات کالبدی شهر تهران و بر اساس ساماندهی و پهنه بندی فضایی پیشنهادی مناطق و زیرمجموعه های مختلف تهیه، تدوین و تنظیم شده است.
	ضعف:	
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	۱- فقدان قوانین جامع شهری این عامل ممکن است به دلیل ناهماهنگی و عدم وجود قوانین مرتبط با مدیریت شهری و اجرای آن باشد. ۲-تفکر از بالا به پایین در سیستم مدیریت شهری، این عامل به معنای اتخاذ رویکردی تک تصمیمی و محوری در مدیریت شهری است که ممکن است موجب عدم شفافیت، کاهش مشارکت مردمی و ناکارآمدی در اجرای طرح ها و متخصصان زیر شود. ۳-تفاوت در برداشت از قوانین در مقابل افراد مختلف، این عامل نشان می دهد که ممکن است قوانین در مقابل افراد مختلف به گونه ای متفاوت اجرا شوند و افراد تحت تأثیر آنها متفاوت عمل کنند. ۴- سفته بازی سرمایه داران در زمین و مسکن این عامل به این معناست که سرمایه داران از معاملات سرمایه گذاری در زمین و مسکن با هدف کسب سود بیشتر استفاده می کنن
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		ابتدا تعداد ۷۴ شاخص شناسایی شده در این بخش اول این تحقیق با کمک کارشناسان و ماتریس گولر امتیازدهی شده و سپس از بین ۳۰ شاخص نهایی انتخاب شده است. آنها سپس تعداد ۱۰۱ پرسشنامه بر اساس شاخص های نهایی در مقیاس لیکرت و بررسی وضعیت اجرای طرح جامع شهر تهران ۱۳۸۶ و شناسایی عوامل تأثیرگذار و تأثیر آنها توسط کارشناسان شهری تهیه شد. در نهایت پس از انجام تحلیل عاملی اکتشافی بر روی اطلاعات به دست آمده از

	پرسشنامه های تهیه شده، تعداد ۷ عامل نظارت بر اجرا، تعیین مسئولیت های اجرایی، "ارزیابی کلی" اجرای پروژه، "نظام نظارت بر اجرا، همکاری های درون دولتی "، فرآیند برنامه ریزی" "مشارکتی و تعاونی" و "اختیارات قانونی افراد، سپس عوامل عملکرد فنی و اجرایی، توانایی اجرایی"، "محیط بیرونی و زمینه ای، مدیریت مالی طرح"، انعطاف پذیری اجرا و قوانین و ... بخش خصوصی به‌ترتیب به‌عنوان عوامل مؤثر بر روند اجرای طرح جامع سال ۱۳۸۶ تهران شناسایی شده است. در نهایت نحوه ارتباط شاخص های عوامل و نمرات نهایی عوامل در شکل ۳-۵ نشان داده شده است.
برای اصــلاح و ارتقای تحقق‌پـذیری طرح جـامع تهران چه باید کرد؟	برای پاسخ به سوال سوم پژوهش، پس از شناسایی عوامل تاثیرگذار بر روند اجرای ۱۵ ساله طرح جامع تهران ۱۳۸۶، پنل دلفی متشکل از ۱۰ نفر از کارشناسان در زمینه اجرا و اجرای طرح جامع تهران ۱۳۸۶ تشکیل شد. سپس پس از انجام مصاحبه های کارشناسی با کارشناسان بر اساس عوامل شناسایی شده و مطالب به دست آمده در مبانی نظری این تحقیق، با تحلیل جامع مصاحبه های انجام شده به منظور کاهش تأثیر عوامل مؤثر بر اجرای طرح جامع تهران ۱۳۸۶، هشت راهکار نهایی برای بررسی نقش عوامل بیرونی و تحلیل تاثیر آنها، آموزش عمومی، تدوین قوانین اجرایی و برنامه اجرایی، بهبود بدنه و رویه فنی موجود در شهرداری، مشارکت مردمی، مدیریت یکپارچه شهری، شفافیت و شهروندی، نظارت بر قوه قضائیه محقق شده است .در نهایت با تلفیق نظام نهایی نظام بهینه مدیریت اجرایی در طرح های توسعه شهری به معنای عام در دنیا، عوامل موثر بر روند اجرای طرح جامع شهر تهران ۱۳۸۶ و راهکارهای نهایی متناسب با شرایط شهر تهران به دست آمد .مدل نهایی پنج مرحله ای با عنوان سیستم مدیریت بهینه در اجرای طرح های توسعه شهری مفهوم خاصی در ایران به عنوان نمونه موردی طرح جامع تهران ۱۳۸۶ معرفی شده است که این سیستم در شکل نشان داده شده است.

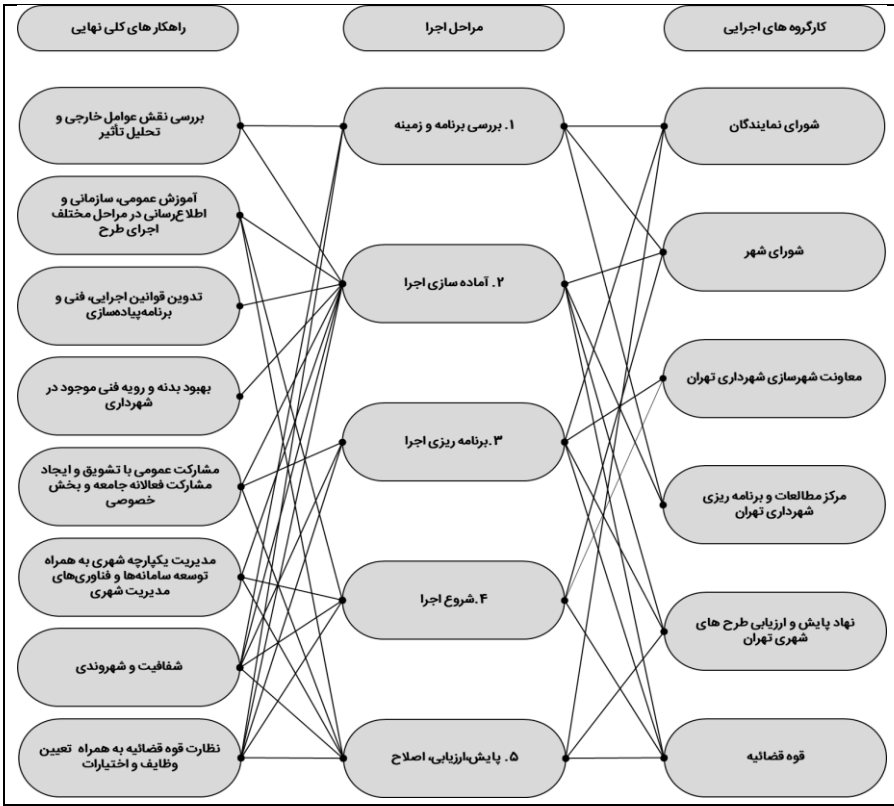

نویسنده/ نویسندگان	داود عزیزی
عنوان پایان نامه	ارزیابی میزان موفقیت سیاست های مهار شهری در طرح های جامع کلانشهر تهران
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه دانشگاه تربیت مدرس ، اردیبهشت۱۳۹۶،صفحات۱۰۲
چکیده پایان نامه	انقلاب صنعتی و به دنبال آن تحولاتی که به انقلاب در امر شهرنشینی در نیمه دوم قرن نوزدهم انجامید، استقرار انسان در شهرها را به گونه دیگری جلوهگر ساخت و سبب گسترش بیسابقه شهرها شد. این پدیده همه گیری بود که ایران نیز نمی توانست از آن در امان باشد. در همین جهت و به منظور مقابله با گسترش و پراکنش شهری در ایران نیز از اواسط قرن حاضر به تقلید از نظام های برنامه ریزی غربی، طرح های جامع شهری که در دل خود سیاست های مهار و محدودسازی رشد شهری را داشتند، به کار گرفته شدند. در قالبِ این طرحهای جامع، سیاستهای مهار رشد شهری شاملِ کمربند سبز، مرز خدمات شهری؛ و مرز رشد شهر محدوده فیزیکی رشد شهر به اجرا گذاشته شد. با گذشت

	بیش از چهار دهه از تهیه اولین طرحهای جامع برای شهرهای ایران و تعیین مرز رشد برای شهرها، هنوز ارزیابی جامع و دقیقی از موفقیت و اثربخشی این ابزارهـای مهـار رشـد شـهری صـورت نگرفته است. همین عامل باعث شد این تحقیق به انجام این مهم پرداخته و نمونـه مطالعـاتی خـود را کلانشهر تهران انتخاب و با بررسی این نمونه مطالعاتی به ارزیابی میزان موفقیت و اثربخشی مرز رشـد شهری مبادرت نماید. روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش، روش کمی و کیفی به طور همزمان بوده است. شاخصهای پژوهش از مبانی نظری استخراج و با بهره گیری از تصاویر ماهوراه ای و نرم٤،٨ Envi افزار به بررسی انطباق مرز رشد شهری طرح جامع و مرز واقعی پرداخته شد. همچنین برای پی بردن به دلایل انحراف بین مرز رشد شهری طرح جامع و وضع موجود با کارشناسـان آگـاه از موضـوع مصاحبه های تخصصی صورت گرفت.یافته های اصلی این تحقیق بدین گونه است: مرز رشد شهری تعیین شده در طرح جامع سـال ۱۳۷۱ به طور موثر توسعه شهری را کنترل نکرده است. در دوره ۱۳۸۶-۱۳۷۱بخش زیادی از توسـعه هـای جدید در خارج از مرز رشد شهری مکانیابی شده است. هنگامی که توانایی کنترل مرز رشد شهری بـا استفاده از شاخص "مهار مرز رشد "اندازه گیری شد، نشان داده شد که ارزش این شاخص ۱۵/۰است، که بر عدم توانایی مرز رشد شهری طرح جامع در محدود کردن توسعه شهری کلانشهر تهران دلالـت دارد. تحولات خارج از مرز رشـد کلانشـهر تهـران اکثـراً شـامل شـهرک هـای مسـکونی غیرقـانونی و غیررسمی و نیز پروژه های صنعتی است. اندازه و وسعت مرز رشد شهری تعیین شده در طرح جامعِ سال ۱۳۷۱مناسب و حتی بیش از مقـدار لازم بوده است. بنابراین، شکست مرز رشد شهری با توجه به تحولات و توسعه هـای بیـرون از مـرز در شرق کلانشهر تهران و تحولات و توسعه های پرتاب شده به بیرون در قسمت جنوب تا حدودی واضح و مبرهن است. از جمله دلایلی که به شکست مرز رشد شهری کمک کرده اسـت مـی تـوان بـه کیفیـت پایین طرح، کیفیت ضعیف اجرا و عدم پشتیبانی سیاسی دولت ها؛ اشاره کرد.

نتیجه‌گیری پایان نامه		شهر تهران از ابتدای قرن حاضر مرکز اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، فرهنگی و حتی فناوری کشور بوده و دارای سیر تاریخیِ رشد شگفت آوری است. رشد و گسترش فیزیکی مورد بررسی قرار گرفت. طبق اظهارات مشاور طرح جامع سوم۱۳۸۶ کلانشهر تهران دارای چند محدوده است که اتفاقاً با یکدیگر نه انطباقِ کمی و نه انطباقِ موفولوژیکی دارند، که این خود نشان دهنده چندپارگیِ فضایی-عملکردی در ساختار مدیریت شهری از بالا تا پایین می باشد. به عبارت دیگر محدوده شهری تصویب شده در سند طرح جامع که باید بالادست و الزامِ طرح تفصیلی باشد با یکدیگر مغایرت های اساسی دارند و مضاف بر آن محدودهای که شهرداری موظف به ارائه خدمات در آن است نیز نه با محدوده شهری طرح جامع و نه حتی با محدوده طرح تفصیلی مطابقت دارد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	مرز یا محدوده رشد شهری در طرح جامع سال ۱۳۷۱پیش بینی می شود و اولین گام برای تعیین مقدار مصرف زمین برای توسعه شهری اتخاذ می گردد و همین امر سهمیه بندی زمین را در سیستم برنامه ریزی کاربری زمین ایران شکل می دهد.
	ضعف:	در طرح جامع۱۳۷۱بعد از تعیین محدوده و مرز رشد شهری در طرح جامع بازیگر اصلی برای اجرای این طرح و مرز رشد شهرداری خواهد بود. شهرداریای که هیچ گونه نقشی در تهیه و تدوین این مرز رشد نداشته است. در معنایی دیگر، در تدوین طرح جامع هیچ همکاریای بین تصمیمسازان و تصمیم گیران رخ نداده است. به طوری که که طرح جامع به سفارش وزارت مسکن و شهرسازی و توسط مهندسان مشاور تهیه شده، به تصویب شورای عالی معماری وشهرسازی رسیده و برای اجرا به شهرداری ابلاغ شده است. با نگاه به این سازوکار دور از انتظار نخواهد بود که شهرداری تهران در برابر این طرح ایستادگی کند و مشخصا اعلام کند که این طرح را اجرا نخواهد کرد.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	کیفیت طرح به طور گستردهای در اجرای آن تاثیر دارد. در مورد طرح جامع تهران سال،۱۳۷۱ همانطور که نشان داده شد با اینکه اندازه تعیین شده برای مرز رشد شهری کافی و حتی بیشتر از ظرفیت موجود در نظر گرفته شده، با این حال مقدار قابل توجهی از توسعه های جدید در

		بیرون از مرز رشد شـهری رخ داده است. اول اینکه کیفیت پایین طرح جامع و مرز رشد شهری دلیلی برای ایـن سـطح پـایین انطبـاقِ مورفولوژیکی است. روش به کار برده شده برای تعیین مرز رشد شهری کاملا سردرگم و بی قاعده بوده است. دولت وقت نقش غالب را در تدوین طرح جامع ۱۳۷۱ایفا کرده است. به عنوان واقعیت، ارزش بازاری توسعه ی هر پارسل زمین متفاوت است و این تا حد زیادی در تصـمیم توسعه دهندگان در انتخاب سایت تاثیرگذار خواهد بود. به طور معمول، قیمـت زمـین در منـاطق حاشـیه ای بسیار پایینتر از مناطق مرکزی بوده و به عنوان یک نتیجه، غالباً پروژههـای صـنعتی و نیـز سـکونتگاه هـای غیررسمی در مناطق حاشیه ای مکانیابی شده است. نمونه ملموس در این زمینه روستای مسـگرآباد را مـی توان مثال زد. همچنین نقش نیروهای نظامی در گسترشِ خارج از مرز رشد شهری قابل توجه است، بـه طـوری کـه نهادها و سازمان های نظامی اکثر مراکز علمی-تحقیقاتی، پادگانهـا و منـازل سـازمانی کارکنـان خـود را در خارج از مرز رشد قانونی کلانشهر تهران و غالبا بدون توجه به الزامات و مقررات طرح جامع تـدارک دیـده و مکانیابی کردهاند. مانند دانشگاه امام حسین)ع(و مجتمع مسکونی امیرالمومنین. به طور خلاصه، بسیاری از تحولات خارج از مرز در قسمت شرق رخ داده است که یک مثال آشکار در شکست مرز طرح جامع در مهار توسعه شهری است. علاوه بر نقصانِ برنامه ریزی و طرح جامع که ویژگیهای اجتماعی و اقتصادی را در تعیـین مـرز رشـد شهری مورد غفلت قرار داده، عدم هماهنگی بین ذینفعان مختلف یکی دیگر از دلایل مهمی است که منجـر به انحراف در برنامه ریزی گردیده است. همچنین به دلیل عدم وجود مدیریت یکپارچه و کلنگر، برخـورد بـا طرحِ جامع با تغییر دولتها و مدیران متفاوت بوده است.
روش تصـویب، پـایش و بـازنگری طرح جـامع تهران چـه نقـاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	کیفیت پایین طرح، کیفیت پایین اجرا و عدم پشتیبانی زمینه سیاسی منجر به انحراف بین مرز رشـد در نظر گرفته شده طرح جامع و مرز واقعی ساخته شده بر روی زمین شده است. زمانی که مرز رشد شهری تدارک و فرموله شده، روش و تکنیک برنامه ریزی ناقص بوده و هیچ گونه هماهنگی بـین ذی نفعـان مختلـف صورت نگرفته است. این موارد بیشتر

		مشکلاتی در اجرای طرح را منجر شده است. علاوه بر این، با توجه به عدم وجود یک مکانیسم برای تضمین اجرای مرز رشد شهری، که توسط عدم وجود مقررات حمایت از مرز رشد شهری و سطح پایین از تعهد شهرداری به اجرای کامل مرز رشد شهری منعکس شده، هیچ راهحل موثری، هنگامی که درگیری به وجود آمده در دسترس نبوده است. برخی از تحولات توسط نیروی بازار و دیگر عوامل غیرقابل کنترل مدیریت شهری در نهایت محدودیت مرز رشد شهری را شکسته اند. به طور کلی، روند اجرای مرز رشد شهری را میتوان به عنوان یک رقابت بین نیروی اداری و نیروی بازار برجسته نمود. به عبارتی دولت به منظور کاهش اثرات منفی توسط توسعه شهری اقدام به تهیه طرح های جامع (در اینجا طرح جامع ۱۳۷۱)و سیاست های مهارکننده رشد نمود که با این حال و طبق شواهد اهداف پیشبینی شده در طرح توسط نیروی بازار به چالش کشیده شده است. دولت ها معمولا به توسعه جامعه دیدگاه نهادگرایانه دارند، در حالی که عموم مردم و سازندگان و سرمایه گذاران دیدگاه شان با قوانین بازارمحور مطابقت بیشتری دارد. در زمینه شهر تهران، رقابت بین شهرداری و بازار وضعیت را پیچیدهتر است چرا که شهرداری تهران در توسعه زمین متکی به درآمد اقتصادی و حفظ تعادل مالی خود است. در نتیجه، شهرداری تهران در اجرای طرح و هنگامی که با مقاومت قوی از سوی نیروی بازار مواجه است، در اکثر موارد سازش و توافق با آن را انتخاب می کند.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		روند اجرای آن نیز معیوب و مشکل ساز است. مشکلات به طور عمده در دو جنبه ۱-درگیری میان ذی نفعان مختلف عمدتاً دولت، شهرداری و توسعه دهندگان و مالکان،۲- وجود مقررات و قوانینی که اجرای مرز رشد شهری را حمایت کند، خلاصه میشود. به عنوان توضیح، درگیری های میان طرح های جامع و تفصیلی تا حد زیادی کیفیت اجرای سیاست های مهار رشد طرحهای جامع و خصوصاً مرز رشد شهری را پایین می آورد. با توجه به این واقعیت که شهرداری مرجعی است که به مسائل مربوط به ساخت وساز و درآمدهای حاصل از آن وابسته است بدون شک از توسعه زمین حمایت می کند؛ گرچه در خلاف و تضاد با مرز رشد شهری باشد. این تحولات به سادگی و با توجه به مدیریت

	سستِ مدیریت شهری و شهرداری رخ داده است. البته از لحاظ فنی، مدیریت شهری از طریق نظارت دقیق بر تغییرات کاربری اراضی با استفاده از تجزیه وتحلیل سنجش از راه دوری و تصاویر ماهوارهای باید قادر به شناسایی تحولات رخ داده در خارج از مرز رشد شهری باشد و برای جلوگیری از ساخت وساز اقدامات لازم را انجام دهد. موردی که تا اندازه زیادی به دلیل برخی چالش های فناورانه مورد غفلت قرار گرفته است. به طور مثال مناطق حاشیه ای تهران دارای سه نوع مرز یا محدوده۱-محدوده طرح تفضیلی مصوب ۲-محدوده ملاک عمل شهرداری ۳-محدوده منطقه در طرح جامع؛ است. به عبارتی دیگر این سه نوع محدوده هر یک دارای سازوکار عملکردی-اداری جداگانه است که به هیچ عنوان با هم مطابقت ندارند. در عوض، در به رسمیت شناخته شدن برخی تحولات شکل گرفته در خارج از مرز رشد شهری دو مورد قابل ذکر است: برخی از تحولات صورت گرفته بدون اجازه بودهاند و عمدتاً پس از ساخت مجوز دریافت کرده اند. با توجه ویژه به نقش نیروهای نظامی،شهرداری با همکاری برخی نهادهای دیگر به ارائه مجوز ساخت به توسعه دهندگان و سازندگان مبادرت می کرده است. در واقعیت، وزارت راه و شهرسازی دولت فقط متولی تهیه و تایید طرح جامع و مرز رشد شهری است و هیچ ابزاری برای نظارت بر اجرای مرز رشد شهری در اختیار ندارد. در نتیجه، بسیاری از شهرها و به طور خاص تهران اجرای کامل طرح جامع و مرز رشد شهری آن را جدی نمی گیرند. به طوری که طبق گفته یکی از کارکنان شهرداری، در نظر شهرداری محدوده مرز رشد شهری مندرج در طرح جامع لزوماً به عنوان یک محدودیت در نظر گرفته نمی شود. هنگامی که پروژهها شکل می گیرند، به خصوص آنهایی که ارزش افزوده اقتصادی و منافع زیادی در خود دارند، سازندگان بدون در نظر گرفتن محدودیتهای مرز رشد شهری تقریبا هر سایتی که مورد نظرشان بوده را در اختیار گرفته و ساخته اند. سازندگان که به طور کامل بازارگرا بودند، تصمیم گیری آنها برای ساخته شدنِ مکان عمدتاً به صورت تجزیه و تحلیل هزینه-فایده بوده است. بنابراین، آنها به ندرت به اجرای مرز رشد شهری اهمیت می دهند. اگر

	پروژهای خارج از مرز رشد شهری بوده و مزایای اقتصادی آن بصرفه بوده، این منافع بر محدودیت های مرز رشد شهری چربیده است.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	به نظر نگارنده به منظور بهبود در موفقیت و اثربخشی مرز رشد شهری، باید دو جنبه ذیل مورد توجه اساسی قرار گیرد: اول، به نظر می رسد شهرداری و مدیریت شهری توجه بیش از حدی به اندازه مرز رشد شهری می نمایند اما مورفولوژی مرز رشد شهری نادیده گرفته است. در واقع همان طور که در تئوری نظریه ای تحقیق عنوان گردید برنامه ریزی تکنوکراتیک که طرح های جامع تهران از ابتدا بر اساس آن تهیه شده، موفقیت طرح را به تحقق بی چون و چرای اهداف غالباً کمی منوط می کند. در شرایطی که تحولات به طور فزایندهای توسط نیروی بازار و عوامل غیر پیش بینی شده هدایت می شوند، پیش بینی مساحتِ مرز رشد شهری به تنهایی به شکست منتهی خواهد شد. بنابراین، به منظور بهبود موفقیت و اثربخشی مرز رشد شهری، باید در تعیین مورفولوژی مرز رشد شهری نیز ملاحظات کافی در نظر گرفته شود. برنامه ها و طرحهای دیگر مرتبط با مسئله مانند طرح تفصیلی، برنامه های بخشی مانند طرح های توسعه آب، برق و گاز در وزارت های نیرو و آب؛ طرحهای سیستم حمل ونقل ریلی و زمینی در وزارت راه و شهرسازی، طرح های حفاظت محیط زیست تهیه شده سازمان محیط زیست و ... با طرح جامع و مرز رشد شهری آن هماهنگ نبوده و تا اندازه زیادی مستقلاً تهیه میشوند. اگر چه طرح جامع کلانشهر تهران قرار بوده است به عنوان مرجع و سند بالادستی برنامه ها و طرح های دیگر کلانشهر تهران عمل کند، در واقعیت بخشهای مختلف تمایلی به همکاری خود با طرح جامع و سیاست های آن ندارند و اغلب برنامه ها و طرح های خود را بر اساس منافع خود تهیه و تدارک می بینند. به منظور بهبود هماهنگی بین بخش های مختلف دخیل در تهیه و اجرای برنامه ها و طرحهای مختلف توسعه شهری، یک راه حل مناسب شاید این باشد که مرز رشد شهری طرح جامع ضابطه ای همه شمول برای تمام دستگاه ها و سازمانها در نظر گرفته شود. هنگامی که مرز رشد شهری به طور مستقیم در دیگر طرحها و برنامه های توسعه شهری درنظر گرفته شده و تعبیه شود، مسلماً موفقیت و اثربخشی مرز رشد شهری افزایش خواهد

	یافت. به غیر از هماهنگی بین بخشهای مختلف دولتی، دخالت عموم مردم، به ویژه مالکان و ذینفعان برای تضمینِ طراحی مورفولوژیکِ معقولِ مرز رشد شهری بسیار حیاتی است. به طور کلی، مشارکت چند بخش و چند بازیگر برای بهبود تهیه و تدارک مرز رشد شهری بسیار ضروری است. دوم، اینکه باید یک سیستم مدیریت یکپارچهی مرز رشد شهری ایجاد شود. با توجه به اینکه برنامه ریزی در ایران عمدتاً با هدایت دولت صورتبندی و اجرایی می شود، بنابراین دولت باید نقش اصلی را در دستیابی به یک مدیریت یکپارچه از اجرای مرزِ رشد شهری بازی کند. به طور خاص، دولت باید حمایت از اجرای مرز رشد شهری را تعهد نماید و به طوری که میتوان میزان اجرای موفقیتآمیز مرز رشد شهری را به عنوان یک شاخص مهم برای ارزیابی دستاوردهای دولت در نظر گرفت. این مهم نیاز به این دارد که دولت در سطوح مختلف در مورد اهمیت کنترل توسعه شهری به اجماع و آگاهی برسد. بنظر میرسد وضعیت فعلی ایران بدین گونه است که تمایل و آگاهی دولت و وزارتخانه های دولتی به مهار شهری بیشتر از مدیریت شهری و یا به طور خاص شهرداری است شاید بیشتر به خاطر تضاد منافع مالی–سیاسی. البته ذکر این نکته خالی از لطف نیست که این آگاهی و تمایل در دولتهای گوناگون متفاوت بوده است .همانطور که نشان داده شد و در تحلیل ها آورده شده، اجرای مرز رشد شهری در تهران جدی گرفته نشده و نمی شود و تا حد زیادی موفقیت و اثربخشی اجرای مرز رشد شهری فدای توسعه اقتصاد محور و درآمدهای ناپایدار شهرداری می گردد. در اغلب موارد شهرداری به مغفول ماندن ضوابط طرح های جامع و تفصیلی کمک میکند. با این حال، با وجود برخی دولتهای آگاه بر کنترل رشد شهری، هیچ جایگاه قانونی در اجرای مرز رشد شهری به دولتها داده نشده است. از آنجایی که فرایند تهیه و تصویب و اجرای طرح های جامع به صورتی ناهماهنگ در اختیار شهرداری و وزارتخانه های دولتی است، دولت ها تنها در هنگام تصویب طرحهای جامع اعمال نظر می کنند و هیچ قانونی مبتنی بر اعمال قدرت دولت بر اجرای مرز رشد شهری وجود ندارد. این عوامل در واقع بهانه ای در دست شهرداری است تا یک مدیریت سُست و بی قاعده توسعه شهری

	اتخاذ نماید. به منظور جلوگیری از این مدیریت سُست و بی قاعده، ایجاد قوانین و مقررات قوی همراه با اجرای قوی آنها ضروری است. به غیر از یک هماهنگی چند سطحی مدیریت شهری، همکاری ادارات دولتی در همان سطح، و نیز توسعه دهندگان عمومی برای اجرای موثر بسیار مهم می باشد. از یک طرف، نیاز هست که نقش تمام نهادهای دولتی در اجرای مرز رشد شهری تعیین شود و به شدت از طریق مدیریت مجوزهای ساختوساز به شیوهای هماهنگ رشد شهری محدود گردد. از سوی دیگر، دولتها باید به طور گستردهای اهمیت مرز رشد شهری را درک نموده و عموم مردم را به شرکت در روند نظارت بر اجرای مرز رشد شهری تشویق نمایند.

نویسنده/ نویسندگان	ابوذر گرایی
عنوان پایان نامه	ارائه راهکارهای برنامه ریزی برای ارتقاء کیفیت محیط بافت فرسوده محله نظام آباد برمبنای ارزیابی کارایی ضوابط تشویقی طرح تفصیلی
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه بین المللی امام خمینی، شهریور ۱۳۹۸، صفحات۲۱۳
چکیده پایان نامه	در این تحقیق تلاش میشود اثرگذاری سیاست های تشویقی نوسازی طرح تفصیلی بر ارتقاءکیفیت محیط شهری در محله نظام آباد واقع در ناحیه ۱شهرداری منطقه ۷تهران بررسی شود. روش انجام این پژوهش از نوع کاربردی و روش تحقیق آن توصیفی- تحلیلی و شیوه گردآوری دادهها پیمایشی با استفاده از تهیه و تکمیل ۴۰۰ پرسشنامه است. استفاده از پرسشنامه و طیف لیکرت به عنوان مدل اصلی تحلیلی پژوهش به بررسی شاخصهای ذهنی و روشهای موجود در محیط GISبه بررسی شاخصهای عینی و نحوه دسترسی به خدمات شهری در محله نظام آباد پرداخته شده است و در نهایت از آزمون T-TESTبه منظور اثبات یا رد فرضیه استفاده شده است. براساس بررسیهای انجامشده در میان ساکنین محله نظام آباد میزان رضایت ساکنین از واحدهای مسکونی با امتیاز ۴۱. شرایط متوسط و نزدیک به نامناسب قرار دارد که این امر نشان میدهد ضوابط تشویقی بازسازی و نوسازی بافت های فرسوده در این

	مدت آن چنان نتوانسته باعث بهبود شرایط نامناسب گذشته شود. اما در مقابل میزان رضایت ساکنین از وضعیت دسترسی به خدمات شهری مورد نیاز (آموزشی، بهداشتی- درمانی، تسهیلات ورزشی و..). با امتیاز ۰/۵۰در شرایط تقریباً مناسبی قرار گرفته است. ضوابط تشویقی ارائه شده به منظور بهبود شرایط نامناسب بافت های فرسوده محله نظام آباد در زمینه محیط زیست و مسائل اقتصادی و اجتماعی نامناسب و اصلاً پرداخته نشده است بطوریکه این دو بخش با امتیازات ۰/۳۸و ۰/۳۹امتیاز پایین و نامناسبی به دست آورده اند.در کل ضوابط تشویقی طرح تفصیلی به دلیل نگاه صرفاً کالبدی و عدم توجه به مسائل اجتماعی، اقتصادی و کیفیت خدمات شهری نتوانسته موثر واقع شود و تنها در زمینه بهبود دسترسی ها و حمل و نقل شهری در محله نظام آباد موثر واقع شده است. از مهمترین سیاست های بهبود وضعیت محله نظام آباد میتوان به تمرکز بیشتر بر کیفیت ساخت وساز، توسعه حمل و نقل عمومی، ترویج پیاده مداری و دوچرخه سواری، ایجاد حس تعلق وافزایش همبستگی اجتماعی، افزایش امنیت اجتماعی کالبدی، توانمند سازی اقتصادی ساکنین، ارزان نمودن هزینه های زندگی، ارتقاء وضعیت بصری وکالبدی، ارتقاء وضعیت زیستی و بهداشتی محله و بالا بردن سطح دسترسی ساکنین به خدمات مورد نیاز را نام برد.
نتیجه‌گیری پایان نامه	نتایج این پژوهش در باب بهبود وضعیت بافت های فرسوده قابل استخراج است: ▪بررسی روند تغییرات نظری در باب بافت فرسوده نشانگر آن است که طرح ها و برنامه های بافت فرسوده از طرح های بزرگ مقیاس و عموما کالبدی به سمت طرح هایی با رویکردهای اقتصادی و اجتماعی با تاکید بر رویکردهای مشارکتی مبدل گشته اند. ▪با توجه به پیچیده بودن مسائل مرتبط با بافت فرسوده لازم است جهت بررسی بافت های فرسوده معیارها و شاخص های مختلف مورد بررسی قرار گیرد که مهم ترین آنها عبارتند از: سرزندگی فضاهای شهری، خوانایی، امنیت، تعلق مکانی، تناسب شبکه معابر با نیازهای امروزی، دسترسی به حمل ونقل عمومی، دسترسی به مسیرهای پیاده، توجه دولت به بافت فرسوده، توجه شهرداری به بافت فرسوده، میزان

	آگاهی از طرح های موجود، وجود سازمان های مردم نهاد، دانه بندی قطعات، مصالح ساختمان، دسترسی به فضای سبز، دسترسی به کاربری تجاری و خدماتی، دسترسی به کاربری های گذران اوقات فراغت، درآمد ساکنین، تمایل به ادامه سکونت در محله، مدت زمان ساکن بودن در محله، میزان مشارکت، میزان تمایل به مشارکت، میزان روابط اجتماعی با همسایگان، وضعیت شبکه فاضلاب، وضعیت جمع آوری آب های سطحی، وضعیت دسترسی به پارکینگ، امکانات و تسهیلات مسکن، سطح بهداشت در محله و آلودگی صوتی. ▪فرایند نوسازی بافتهای فرسوده میتواند به چهار صورت بازسازی تکواحدی، تجمیع با ملک مجاور، تجمیع با تمام ملکهای بلوک و بازسازی کل محله انجام شود و با توجه به ویژگی های بافت و همچنین نظرات ساکنین و همچنین معیارها و شاخصهای ارزیابی بر اساس تجارب و نظریات علمی باید روش متناسب را انتخاب نمود برخی از مهمترین شاخصها در جریان انتخاب نوع مداخله و سطح آن در بافتهای فرسوده عبارتند از: حفظ ساکنین اصلی بعد از تجمیع، توجه به ساختار اجتماعی، مشارکت ساکنین در فرایند تجمیع، وضعیت ساکنین در حین تجمیع، میزان سرمایه مورد نیاز، جلوگیری از سوداگری و بورس بازی، میزان دخالت دولت، هزینه تحمیل شده به شهرداری و دولت، میزان نیاز به تملک، توجه به سیما و منظر شهری، بهبود وضعیت معابر، تامین کمبود کاربریها، تامین کمبود زیرساخت ها، میزان مقاوم سازی بناها، حذف ریزدانگی، حفظ ساختار و شکل بافت، تطبیق با نظریات جدید شهرسازی و بافت فرسوده، زمان بندی پروژه، تدریجی بودن فرایند تجمیع، مقیاس پروژه. ▪با توجه به سکونت اقشار آسیب پذیر در بافت های فرسوده و شرایط خاص هر یک از بافت های فرسوده لازم است تا قبل از هرگونه اقدامی در این بافتها نظرسنجی مناسبی از ساکنین و مالکین بافت ها انجام شود تا از تبعات منفی این طرح ها جلوگیری شود. ▪با توجه به بالا بودن سطح فرسودگی در بافت های فرسوده کشور و به خصوص شهر تهران و بالا بودن هزینه بهسازی و نوسازی این بافت ها لازم است تا مشارکت ساکنین در فرایندهای پیشنهادی تجمیع در نظر گرفته شود.

		▪ارائه بسته های تشویقی موجود به دلیل عدم توجه به معابر، خدمات شهری، خدمات زیربنایی و ...آن چنان نتوانسته است میزان رضایت مردم را در بهبود کیفیت محیط شهری خود افزایش دهد. براین اساس پیشنهاد می شود در راستای بهبود شرایط زندگی ساکنین بافت های فرسوده به مسائل زیربنایی توجه بیشتری گردد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	ضوابط و مقررات نوسازی بافت فرسوده می تواند به عنوان ابزاری برای مداخله گسترده تر مورد استفاده قرار گیرد. این ضوابط باید در راستای برطرف کردن سه ویژگی بافت های فرسوده شامل ریزدانگی، ناپایداری و فقدان دسترسی مناسب (نفوذپذیری) باشند. بدین منظور این ضوابط باید به گونه ای ارائه شود که انگیزه ی لازم جهت نوسازی خودجوش را فرآهم آورد. فرایند نوسازی را آسان تر نماید و به ویژگی های هر محدوده و نوع مداخله مناسب جهت نوسازی و بهسازی توجه داشته باشد تا امکان دسترسی و خدمات مناسب برای آن محدوده فراهم شود. در حال حاضر تمهیدات ویژهای هم در قوانین بودجه نظیر بخشودگی های عوارض، انتشار اوراق مشارکت، اعطای وام و تسهیلات ویژه برای تشویق سرمایه گذاری و تسریع نوسازی خودجوش این گونه بافت ها در نظر گرفته شده است. در این رویکرد باید به جای کنترل ساخت و ساز با ضوابط عام، ضوابط و مقررات هرمحدوده به طور جداگانه و با توجه به ویژگی های آن محدوده از نظر گونه بندی بافت فرسوده تدوین شود و زمینه ای تشویقی لازم را برای نوسازی فراهم آورد. ▪کاهش موانع و مشکلات مرتبط با نوسازی و تجمیع بافت فرسوده محله نظام آباد به دلیل مشخص بودن مالکیت قطعات مسکونی ▪پشتیبانی حقوقی دفتر خدمات نوسازی از ساخت و ساز مردمی ▪بالابودن سطح تعلق محلهای در میان ساکنان ▪مالکیت خصوصی اغلب املاک

		▪وجود مراکز خدمات درمانی در مجاورت محله
	ضعف:	▪فقدان شفافیت در اعطای امتیازات ویژه از سوی شهرداری در خصوص پروژه های خاص (درشت دانه) به منظور تحریک توسعه در بافت فرسوده ▪نداشتن سیاست ویژه برای تامین پارکینگ در خدمات تثبیت شده ▪ایجاد لبه های دندان های شکل، به دلیل تغییر پی در پی ضوابط ساخت و ساز ▪افزایش جمعیت پذیری بدون در نظرگرفتن خدمات موردنیاز به دلیل اعطای تراکم تشویقی در نوسازی بافت فرسوده ▪تحقق پذیری پایین برخی از معابر پیشنهادی طرح تفصیلی به دلیل عدم امکان تملک کلیه قطعات معارض ▪وجود آسیب های اجتماعی نظیر اعتیاد، تولید و فروش مواد مخدر، درگیری، کارتن خوابی و کودکان فراری ▪سطح اقتصادی و معیشت پایین ساکنان
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	سیاست های احیاء و نوسازی باید به گونه ای تعریف و مدیریت گردد که همه ساکنین و شهروندان امکان، توان و انگیزه ورود به این جریان را داشته باشند ضمن اینکه تأمین منافع شهروندان و بخش خصوصی موجب تحقق مصالح عمومی شهر و شهروندان و احیاء کامل و اصولی بافتهای فرسوده اعم از اصلاح شبکه معابر، زیرساختها و خدمات و تأسیسات شهری و ... گردد. بر این اساس مقیاس مداخلات عبارتند از:۱- تک پلاک ۲-چند پلاک ۳-بلوک شهری ۴-محله یا پهنه شهری است که در این میان فعالیت در حد تک پلاک، نوسازی ملک و مداخله وسیع در سطح محلات بازسازی نامیده میشود و حالات بینابین یعنی مداخله در چند پلاک و یا یک بلوک شهری می تواند تجمیع نامیده شود.
	ضعف:	آنچه به صورت مشهود بر کیفیت محیط موثر است، بی توجهی این طرح ها به رشد و توسعه متغیرهای کیفیت محیط متناسب با افزایش تراکم و جمعیت بافت نوسازی شده است.

چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	میزان رضایت ساکنین از واحدهای مسکونی با امتیاز ۰/۴۱در شرایط متوسط و نزدیک به نامناسب قرار دارد که این امر نشان میدهد ضوابط تشویقی بازسازی و نوسازی بافت های فرسوده در این مدت آنچنان نتوانسته باعث بهبود شرایط نامناسب بوده است.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	باتوجه به اعداد و نتایج به دست آمده می توان گفت ضوابط تشویقی احیاء و نوسازی بافت های فرسوده شهری در محله نظام آباد نتوانسته تاثیر چندانی بر کیفیت محیط شهری بگذارد و دلیل اصلی آن نگاه صرفاً کالبدی و عدم توجه به مسائل اجتماعی، اقتصادی، محیط زیست و کیفیت خدمات شهری درسطح محله است و ضوابط ارائه شده تنها در زمینه ی بهبود دسترسی ها و حمل و نقل شهری در محله نظام آباد موثر واقع شده است.

نویسنده/ نویسندگان	رضا محمدیان گرنگاه
عنوان پایان نامه	تاثیر مدیریت مطلوب شهری بر اجرای طرح تفضیلی (نمونه موردی- منطقه۸)
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تابستان ۱۳۹۳، صفحات ۱۵۰
چکیده پایان نامه	چندین دهه است که کشورهای توسعه یافته با بهره گیری از مدیریت بهینه شهری، طرح های شهری اعم از طرح های جامع و طرح های تفضیلی را برای حل مشکلات پیش روی شهرهای خود در قالب فرآیندی سیستمی و مردم مدارانه در رأس برنامه های خود قرار داده اند. بسیاری از پژوهشگران بر این باورند که اگر برنامه ریزی به دنبال مدیریت شهری فرآیندی انسان محور و منطبق با نیازها و ظرفیت های محیط طبیعی و با هدف ارتقای کیفیت زندگی شهری باشد، می توان امیدوار بود که به سمت تحقق اهداف عالی انسانی در شهرها امیدوار بود. مدیران شهری شهر تهران با آگاهی از نقش مؤثر مدیریت بهینه شهری، طرحی تفضیلی تهیه و اجرا کرده اند، پژوهش حاضر سعی دارند با استناد به نظریه های علمی معتبر در زمینه ها، ویژگی های متمایز مدیریت بهینه شهری را در کنار هم قرار دهد. بررسی عوامل مختلف موفقیت در اجرای طرح ویژه نقش

	مدیریت شهری خوب در اجرای موفق طرح تفضلی را مورد بحث قرار می دهد. این طرح به روش پیمایشی در بین سازندگان ساختمانی در سطح شهرداری منطقه ۸ شهر تهران انجام شد و اطلاعات مورد نیاز تحقیق از سازندگان شاغل در این منطقه از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شد و پاسخ‌ها با کمک نرم افزار Spssمورد تحلیل قرار گرفت. در این تحقیق منطقه ۸ شهرداری تهران به عنوان حوزه مورد بررسی قرار گرفت و با بیان تأثیر مدیریت بهینه شهری، رویکرد جدید اجرای پروژه تفیلی که توسط اختیارات اداره و مدیریت کلانشهر تهران در ابعاد کالبدی، عملکردی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی پرداخت شده است. با توجه به گویه های در نظر گرفته شده و در راستای بررسی و ارزیابی تاثیر مدیریت بهینه شهری برای طرح تفضیلی، کمترین میزان رضایت مندی شهروندان از این بخش مربوط به شناسایی و کمک به گروه های سرمایه گذار در منطقه است و بالاترین سطح رضایت و توجه به بافت فرسوده و ریزدانه بوده است. همچنین در خصوص ارزیابی و بررسی اجرای پروژه تفدیلی، با توجه به نتایج به دست آمده، کمترین میزان موفقیت در اجرای پروژه مربوط به میزان ارتباط مردم با معتمدین و مدیریت شهری بوده است. همچنین بیشترین میزان موفقیت در اجرای موارد این قسمت از طرح مربوط به کنترل تراکم در ساخت و سازها می باشد. اجرای طرح تفضیلی رضایت عمومی شهروندان را به دنبال نداشته است و نتیجه کلی نظرات شهروندان در خصوص اجرای طرح تفضیلی در منطقه مورد مطالعه حاکی از عدم موفقیت این طرح ها دارد. همچنین این طرح با کمبودها و کاستی های چشمگیر مواجه است.
نتیجه‌گیری پایان نامه	تلاش برای به حداکثر رساندن بازده اقتصادی از طریق افزایش بی رویه تراکم زمین شهری در بخش ساخت و ساز منجر به فاجعه ای شده است که کل زندگی شهر و شهروندان را در درازمدت در معرض خطر قرار داده است، به طوری که در مجموع ساخت و سازها در مناطق فاقد طرح شهری شامل طرح های جامع و ویژه، انواع تخلفات ساختمانی در انواع بهداشتی، فنی و مهندسی و در نهایت خلاف ضوابط شهرسازی رخ می دهد و آثار این تخلفات مشکلات عدیده ای را برای مدیریت شهری و سازمان به همراه دارد. جامعه شهری که در این زمینه محاسبات و ارقام

		محققین در مورد وضعیت منابع طبیعی و محیط زیست شهر تهران بسیار ناامید کننده تر است در این راستا طرح تفصیلی به عنوان یکی از مهم ترین طرح های شهری برای توسعه و بازسازی شهر محسوب می شود و در حال حاضر در بیش از ۱۲۰ کشور جهان طرح های شهری در حال انجام است و شهرهای تحت مدیریت طرح تفصیلی و حلقه‌های بحث و نقد این موضوع در سال‌های اخیر به طور مستمر در حال افزایش است و یکی از عواملی است که باعث شده طرح‌های شهری به یک رویکرد جهانی تبدیل شود و رشد سریع در جوامع، اقتصادی بودن و اهمیت دادن به اکولوژی و حفظ خاک و محیط زیست و در نهایت مدیریت شهرها مطلوب است. در تهران با توجه به شرایط محیطی و محدودیت های موجود و مشکلات پیش رو باید به طرح های شهری از جمله طرح جامع و طرح ویژه توجه شود. طرح تفصیلی جایگاه ویژه ای در میان بخش‌های مختلف اقتصادی دارد. با توجه به اقتصاد تک محصولی و مسائل فرهنگی و اجتماعی از جمله رشد روزافزون جمعیت در دهه‌های ۶۰ و ۷۰، بخش مسکن با وجود فراز و نشیب های فراوان، مکان امنی برای سرمایه‌گذاری است. در این بخش از اقتصاد و صنعت در سال های گذشته ارتقای کمی و کیفی محصولات و تطبیق آن با زیرساخت ها از سوی دیگر مورد توجه قرار گرفته است، به گونه ای که اجرای طرح ترجیحی یکی از اهداف مهم سازمان می باشد. سیاست های مدیریت شهری مدیریت بهینه شهری مبتنی بر اجرای طرح ویژه در منطقه ۸ تهران است و برخی از اهداف تحقیقاتی خاص نیز شناسایی عوامل بازدارنده از اجرای صحیح طرح ترجیحی، سنجش نگرش سازندگان نسبت به طرح ترجیحی، سنجش میزان تمایل سازندگان نسبت به اجرای طرح ترجیحی و سنجش می باشد. میزان استفاده سازندگان منطقه از روش ها و فناوری های نوین، مورد مطالعه قرار می گیرد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
	قوت:	

محتوای طرح جامع تهران (طرح تفضیلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	ضعف:	بخش ساخت و ساز اهمیت چندانی به طرح تفضیلی نمی دهد و نه اشنایی کافی با طرح دارد و نه طرح را حافظ منافع شخصی و تجاری خود می پندارد. از این رو بخش خصوصی در جهت افزایش سطح تراکم و افزایش سطح ساخت زمین بیشترین تلاش ها را می کند و به ابعاد مربوط به کیفیت زندگی ناشی از طرح های شهری اهمیت چندانی نمی دهد.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	به نقش مدیریت شهری در اجرا و یا بازنگری طرح تفضیلی توجه خاصی نشده است. اساسا میزان اختیارات مطلوب نهاد های شهری یکی از ضعف های طرح های شهری بیان شده است
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		موانع عملیاتی:- عدم برگشت سود مطلوب ساختمانی در صورت استفاده عدم ارتکاب تخلفات ساختمانی - عدم توانایی در کنترل هزینه ها در صورت پایبندی به برخی تعهدات عدم معرفی روش های عملی برای جایگزینی -عدم وجود نیروی کاری متخصص و مجرب در حوزه ساخت و ساز -عدم معرفی روش هایی کاربردی برای جایگزینی در تخلفات ساختمانی موانع اقتصادی: -نیاز به نیروی کار بیشتر و در نهایت نیاز به پرداخت دستمزد های بالاتر -تمایز قائل نشدن بین سازه های استاندارد و محصولات غیر استاندارد موانع آموزشی اطلاعاتی: -عدم اگاهی سازندگان مسکن از اجرای طرح تفضیلی
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح تفصیلی تهران چه باید کرد؟		یافته های پژوهش ۵ اولویت متغیرهای محرک موثر بر روند اجرای طرح تفضیلی را از نظر لزوم جلب توجه از دیدگاه سازندگان، از طریق کارهای تکمیلی معرفی نمود: تشخیص سازه ها و طرح های استاندارد و غیراستاندارد، برگزاری نمایشگاه هایی برای معرفی طرح های استاندارد)، (تشویق مصرف کنندگان به خرید این محصولات با ارائه بسته های حمایتی)، (تضمین خرید ساختمان های ساخته شده به صورت استاندارد

	و منطبق با اصول طرح های شهری توسط بانک مسکن برای تشویق سازندگان و فراهم کردن زمینه ورود افراد تحصیل کرده های شهرسازی و معماری در زمینه ساخت و ساز ساختمان های شهری، از۵ اولویت های اول متغیرهایی است که منجر به پذیرش و توسعه اجرای طرح ویژه می شود.

نویسنده/ نویسندگان	رضوانه هوشمند
عنوان پایان نامه	ارزیابی مؤلفه های همه شمولی طرح های شهری در تأمین نیاز های معلولین (مورد مطالعه: طرح جامع شهر تهران و الگوهای توسعه مناطق ۲۲گانه تهران
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه علم و صنعت ایران، اردیبهشت ۱۳۹۹، صفحات۲۰۱
چکیده پایان نامه	ایجاد فرصت بهره برداری و استفاده از امکانات و مزایای زندگی شهری به طور یکسان در بین تمامی ساکنان یک شهر از حقوق اساسی و انکارناپذیر شهروندان تلقی می شود. معلولان از نظر دسترسی به فضاهای اجتماعی، آموزشی و شغلی محدود هستند و این وظیفه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران شهری هستند که می‌توانند با هنر برنامه‌ریزی خود تعادلی را در استفاده از امکانات شهری بین گروه‌های ذی نفع ایجاد کنند.برنامه ریزی شهری می تواند با استفاده از قوانین و سیاست های شهری زمینه حضور افراد ناتوان را فراهم کند و دسترسی آنها به خدمات شهری را افزایش دهد. این قوانین و سیاست ها در قالب طرح های جامع و تفصیلی و موضعی و موضوعی متجلی پیدا می کند. در این پژوهش، به بررسی و ارزیابی طرح‌های شهری شهر تهران با استفاده از معیارهای شهرهای همه شمول پرداخته می شود و در واقع میزان دسترسی به شهرها برای افراد معلول هدف این پژوهش است. روش این تحقیق تحلیل محتوای اسناد و گزارشات است. ابتدا با مرور ادبیات مربوط به شهرهای فراگیر در ابعاد مختلف زندگی شهری، مولفه های فراگیر مربوط به هر بعد جمع آوری شده و سپس با استفاده از این معیارها، طرح های توسعه شهری طرح

	جامع شهر تهران و طرح های تفصیلی مناطق تهران مورد مطالعه و ارزیابی قرار گرفته است. پس از ارزیابی طرح جامع شهر تهران، به این نتیجه رسید که مناسب سازی معابر و ارائه خدمات تخصصی برای معلولان در تعاریف پهنه بندی کاربری های شهری مورد توجه قرار گرفته است. همچنین دو طرح موضوعی با عناوین «ساماندهی فضاهای شهری جانبازان و معلولان و ایمن سازی فضاها و معابر عمومی پیشنهاد شده است که در آن بر دسترسی معلولان تاکید شده است. اما در طرح های تفصیلی به حقوق معلولان توجه چندانی نشده است. تنها در تعریف حوزه های کاربری بر تعریف کاربری آموزشی برای معلولان یا ارائه خدمات سلامت توانبخشی و ... تاکید شده است .با توجه به اینکه این طرح‌ها دارای خلأهایی در محتوا و سازوکارهای اجرایی هستند، پیشنهاد می‌شود این طرح‌ها با توجه به ضوابط شهر فراگیر مورد بازنگری قرار گرفته و با فراهم کردن فرصت‌های مشارکت معلولان، مفهوم شهری برای همگان محقق شود.
نتیجه‌گیری پایان نامه	پس از ارزیابی محتوای طرح جامع و تفصیلی مشخص شد که طرح جامع در خصوص معلولان عملکرد بهتری داشته است. راهبردهای مرتبط با بهبود دسترسی و افزایش تحرک و حضور معلولان در فضاهای شهری را پیشنهاد کرده است. همچنین دو طرح موضوعی ساماندهی فضاهای شهری برای جانبازان و معلولان و ایمن سازی فضاها و معابر عمومی در طرح های پیشنهادی پیشنهاد شده است. البته طرح جامع تهران با ضعف هایی در سیستم اجرایی مواجه است. در رابطه با طرح های تفصیلی می توان گفت که در اکثر طرح ها به نیازهای معلولان و نیازهای معلولان توجهی نشده است و نیاز های معلولین محدود به نیازهای آموزشی و نیازهای توانبخشی و درمانی دانسته اند. که حتی راهکارهای ارائه شده در این طرح ها برای رفع نیازهای آموزشی افراد دارای معلولیت مغایر با شیوه تحقق شهر همه شمول است چرا که با ساخت مدارس ویژه و فضاهای آموزشی ویژه ما افراد معلول را از ارتباط با سایر افراد جامعه محروم می کنیم. قوانین مربوط به حقوق شهری معلولان نیز با نارسایی هایی در سیستم اجرایی و نظارتی مواجه است و تا زمانی که نظارتی بر اجرای این قوانین و نهادهای مختلف به موازات آن وجود نداشته باشد و

		هماهنگی لازم با مسائل و مشکلات معلولان در صورت عدم هماهنگی صورت گیرد .پرداخت کنید، نتیجه آن چیزی می شود که امروز در شهر تهران دیده می شود.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	هدف از بررسی این طرح، یافتن ضوابط و مقررات اندیشیده شده در ارتباط با دسترسی به فضاها و خدمات شهری برای معلولان ذهنی و جسمی است که با ضوابط شهر منطبق باشد. بند ششم:تهران؛شهری روان با رفاه عمومی و زیرساخت های مناسب،همراه با تعدیل نابرابری ها و تامین عادلانه کلیه حقوق شهروندی. بند پنجم:تامین امنیت و سلامت در عرصه های سکونت با ساماندهی شبکه های دسترسی مناسب و حرکت پیاده برای تردد ارام در محلات و بین محلات مسکونی و حرکت معلولین بند پنجم:مناسب سازی راه های شهری و پایانه ها برای حرکت و دسترسی اسان معلولین جسمی و حرکتی؛ارجحیت منافع عمومی بر منافع خصوصی و تامین عدالت اجتماعی-فضایی و اولویت به فضاهای عمومی در ساماندهی فضایی شهر تهران.
	ضعف:	نقدی که به طرح های شهری از جمله طرح جامع عمدتا درباره اجرایی شدن طرح ها تا چه میزان نظارت وجود دارد.آیا نهادی مسئولیت این نظارت را برعده دارد؟ باصرف یک طرح پیشنهادی در یک سند شهری تا چه حد می توان عملی شدن آن را تضمین کرد. موارد مطرح شده در طرح جامع باید به کدام نهاد ها(شهرداری،وزارت مسکن یا وزارت راه و شهرسازی)باید منتقل شود؟ کدام یک از این نهاد ها مسئولیت اجرایی کردن این طرح ها را دارند؟
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران	قوت:	در طرح جامع تهران راهبرد هایی در رابطه با بهبود دسترسی و افزایش تحرک و حضور معلولین در فضای شهری مطرح شده است. که می توان با توجه به در دو بعد ساماندهی فضاهای شهری برای جانبازان و معلولین و ایمن سازی فضاهای همگانی و معابر دسته بندی کرد.

چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	ضعف:	بر اساس ارزیابی محتوایی انجام شده، بیشترین طرحی که مطابق با ضوابط شهر فراگیر بوده و به نیازهای معلولان بیشتر توجه شده است، طرح جامع شهر تهران است، اما در طرح های تفصیلی به این موضوع توجه کافی نشده است. نیازهای معلولان و یا در صورت وجود مسائل مربوط به معلولان پیشنهاد کرده اند که مختص به نیازهای آموزشی، پزشکی و بهداشتی آنها باشد و در واقع انطباق و هماهنگی لازم بین طرح جامع و طرح تفصیلی برای افراد ناتوان وجود ندارد
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		از جمله دلایل احتمالی عدم اجرای قوانین مناسب سازی می توان به عدم هماهنگی در تعیین مسئول مناسب سازی شهر در قوانین تعداد زیاد ابلاغ های قانونی اشاره کرد که باعث عدم ادغام و هماهنگی بین نهادهای دخیل، ضعف قوانین مصوب از نظر سازوکارهای نظارتی و اجرایی در ضوابط مصوب سال ۱۳۷۸، که وزارت راه و شهرسازی را موظف به بازنگری ضوابط هر ۵ سال یکبار کرد، اما پس از سه دوره پنج ساله، خبری از به‌روزرسانی نیست. بودجه کافی برای انجام قوانین مناسب سازی، عدم نظارت بر اجرای قوانین مربوط به معلولان، علیرغم توجه سازمان های نظارتی، عدم عواقب ناشی از نقض قوانین مربوط به معلولان، بی توجهی و بی توجهی عمدی به مشکلات معلولان .یا عدم آگاهی کارفرمایان، عدم آگاهی پیمانکاران از قوانین موجود و عدم آشنایی با اجرای صحیح جزئیات اجرایی متناسب با شرایط جسمانی معلولان و عدم آگاهی بدون مانع از ویژگی های فنی و مهندسی محیط زیست. عدم درخواست نهادهای متولی از پیمانکاران در رابطه با اجرای ضوابط و مقررات مناسب سازی و عملکرد ضعیف سازمان بهزیستی به قانون جامع حمایت از معلولان به عنوان مرجع نظارتی اشاره کرد.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		از جمله دلایل عدم توجه طرح های شهری به نیازهای افراد دارای معلولیت می توان به بی توجهی به علایق و نیازهای افراد دارای معلولیت و تصمیم گیری ها و سیاست های یک طرفه از بالا به پایین در طرح ها، فاصله زمانی طولانی مدت زمان تهیه و تدوین طرح ها تا زمان تصویب و اجرا شدن آنها، عدم بازنگری،تغییر،اصلاح و پایش دوباره ی طرح های شهری فقدان انسجام و یکپارچگی بین سطوح سیاست گذاری های اولیه و برنامه ریزی های مربوط به اجرا و اجرای برنامه ها،دوران کوتاه مدیریت

	مدیران شهری و ناتمام ماندن فرایند تصویب و اجرای طرح ها،در ارتباط نبودن ستاد های پیگیری مناسب سازی با شهرداری ها و سایر نهاد های مسئول،بخشی بودن نظام شهرسازی و عدم هماهنگی بین وظایف نهاد های مختلف درگیر، بنود امکانات لازم جهت رساندن صدای افراد دارای ناتوانی به گوش مسئولین و عدم شناخت کافی مسئولین نسبت به موضوع اشاره کرد.

نویسنده/ نویسندگان	سمیه رستم آبادی
عنوان پایان نامه	تبیین و تدوین الزامات برنامه های توسعه شهری با رویکرد ارتقا سرمایه اجتماعی در مواجه با پدیده جهانی شدن نمونه موردی : شهر تهران
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرقدس ، تابستان ۱۴۰۱، صفحات۲۹۷
چکیده پایان نامه	برنامه ریزی شهری در ایران یکی از قدیمی ترین انواع برنامه ریزی است که همزمان با رشد سریع شهرنشینی و جهانی شدن با چالش های متفاوتی روبرو بوده است. تغییرات اجتماعی و اقتصادی در ابعاد گوناگون وتمامی سطوح جامعه شهری یکی از این چالش هاست، از سویه دیگر روند رو به کاهش سرمایه اجتماعی در پنجاه سال اخیر ودر مقیاس کلان جامعه شهری در تمامی مطالعات وپژوهش های انجام شده دیده می شود که خصوصا شهر تهران به عنوان پایتخت ایران با حوزه نفوذی در سطح کشور در بیشتر این مطالعات به عنوان نمونه مورد مطالعه قرار گرفته است. لذا این پژوهش در پی آن است که نقش برنامه های توسعه شهری را از منظر توجه به مفهوم سرمایه ی اجتماعی به عنوان عنصری محرک در مقابل چالش ها و اثرات منفی جهانی شدن مورد بررسی قرار دهد. به این منظور مقیاس محله در جامعه شهری (یکی از مناطق شهر تهران) به عنوان محدوده مورد مطالعه مورد نظر قرار گرفته است. این تحقیق از نوع توصیفی ـ تحلیلی با رویکردی ترکیبی (کمی و کیفی) است و واحد آن در بعد کیفی بهره گیری از متخصصین و مدیران حوزه ی برنامه ریزی شهری در شهر تهران و در بعد کمی با نظر سنجی از شهروندان و مدیران

		شهری در محلات شهر تهران و با استفاده از مدل اشباع نظری بوده است. در مطالعه کمی با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۳۵۶نفر مورد پرسش قرار گرفته اند که سند پایه در پژوهش آخرین طرح جامع تهران در نظر گرفته شده است و در بعد کیفی ، با توجه به روش اشباع نظری مجموعا تعداد ۳۱نفر مورد مصاحبه قرار گرفته اند. یافته های پژوهش نشان میدهد که برنامه های توسعه شهری در مواجهه با سرمایه اجتماعی باتوجه به بررسی های صورت گرفته در دو رویکرد «مقیدساز» و «پل زننده یا پیوند دهنده» بیشتر منجر به افزایش سرمایهی اجتماعی «مقیدساز» شده است. بدین معنی که با ایجاد گروه هایی «منتفع» که بهره مندی بیشتری از این طرح ها دارند خود در روند کاهش سرمایه اجتماعی «پل زننده» تاثیر گذار بوده است. که این روند خود باعث تشدید اثرات منفی جهانی شدن مانند فردیت، مادی گرایی، چالش های محیط زیستی، کاهش هویت ملی ، محلی و... شده است. به نظر می رسد طرح ها و برنامه های شهری در ایران نیاز به تحول اساسی و نگاه تازه ای برگرفته از جوامع مشابه با رویکرد کاهش اثرات منفی جهانی شدن در هر سه پروسه ، پیش از تهیه طرح ، فرایند تولید و اجرا دارد. زیرا مطالعه حاضر نشان میدهد بی توجهی به سرمایه اجتماعی در برنامه های توسعه شهری و در مواردی معدود نگاه شعاری و غیر کارآمد به آن صرفا بدنبال افزایش سرمایه اجتماعی مقید ساز بوده که مربوط به لایه محدودی از جامعه بوده و به معنای مثبت سرمایه اجتماعی نبوده است. پژوهش حاضر با تبیین الزاماتی برگفته از برنامه ریزی شهری با رویکرد مشارکتی و وکالتی در فرایند رویکرد پیش از تهیه طرح ها ، تهیه و اجرا، سرمایه اجتماعی «پیونددهنده، پل زننده» که به معنای مثبت سرمایه اجتماعی در تمامی سطوح جامعه قلمداد می شود را ارتقا داده و به دنبال آن است که جامعه شهری را در مواجهه با چالشهای جهانی شدن تقویت نماید.
نتیجه‌گیری پایان نامه		
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	

محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		

نویسنده/ نویسندگان	سید مصطفی جلیلی
عنوان پایان نامه	ارزیابی فرآیند سیاستگذاری کلان مدیریت شهری تهران نمونه مطالعاتی: فرآیند سیاستگذاری کلان برنامه ساختاری- راهبردی (جامع) شهر تهران(۱۳۹۰-۱۳۷۸)
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه تهران، بهمن ۱۳۹۲،صفحات۱۳۷
چکیده پایان نامه	درخشش و موفقیت شهرها حاصل فرایندهای پیچیده سیاستگذاری در زمانی مشخص بوده و فرآیند سیاستگذاری شهری به معنای مجموعه تصمیمات برای هموارسازی اجرای راهبردها و حصول به اهداف توسعه شهر میباشد. سیاستگذاری شهری را میتوان در سه سطح کلان، میانی و خرد دنبال کرد و این پایان نامه بر ارزیابی سطح کلان آن متمرکز

	شده است، سطح کلان سیاستگذاری شهری به تشخیص مسائل کلان یک شهر، تصمیم گیری های راهبردی برای توسعه و کنترل آن، اجرا و پشتیبانی از این تصمیمات توجه می کند. موضوع کلیدی در بحث سیاستگذاری شهری و در این تحقیق، شناسایی بهره وران کلیدی، منافع، منابع قدرت و نحوه مشارکت آنان در فرآیند سیاستگذاری شهری میباشد. رویکرد این پژوهش، رویکرد حکمروایی شهری میباشد و در این رویکرد، زمینه تصمیمگیری جمعی و امکان حضور بهرهوران مختلف در فرآیند تصمیمگیری مورد نظر قرار گرفته و اصل اساسی و هنجاری آن در توزیع قدرت میان بهره وران، منفعت جمعی و شهروندمدار بودن می باشد. تحقیق حاضر بر دو موضوع تحلیل محیط سیاستگذاری کلان مدیریت شهری تهران در بازه زمانی ۱۳۷۸- ۱۳۹۰و تحلیل قدرت بهرهوران کلیدی در فرآیند سیاستگذاری طرح جامع تهران« متمرکز شده است و در این زمینه مسائل تحقیق عبارت اند از: ۱.یکی از مسائل کلیدی در محیط سیاستگذاری شهری تهران در بازه زمانی سالهای ۱۳۷۸تا ۱۳۹۰ه.ش، نبود الگو و مبنای نظری مشخص برای سیاستگذاری کلان میباشد که در نبود این الگو، جهتگیری تصمیمات کلیدی شهر ناکارآمد، بخشی و مقطعی شده است. ۲.کیفیت زندگی در شهر تهران و در کل منافع شهر با برهم خوردن تعادل قدرت میان بهره وران کلیدی در فرآیند سیاستگذاری طرح جامع تهران لطمه جدی خورده است و ادامه روند موجود، آینده شهر را به شدت تهدید میکند. با توجه به مسائل تحقیق، هدف این پژوهش، ارزیابی فرآیند سیاستگذاری کلان طرح ساختاری -راهبردی جامع تهران در دوره زمانی۱۳۹۰- ۱۳۷۸ از منظر تحلیل قدرت بهره وران کلیدی و تلاش برای متعادل کردن فضای سیاستگذاری کلان مدیریت شهری تهران می باشد. برای ارزیابی نمونه مطالعاتی، مدل

	تحلیلی تحقیق از دو مفهوم سیاستگذاری شهری و قدرت بهره وران کلیدی تشکیل شده است. روش تحقیق نیز در بخش نظری، بررسی اسناد و مطالعات کتابخانهای برای تدوین مدل تحلیلی تحقیق و در بخش تحلیل و ارزیابی نمونه مطالعاتی از دو روش کیفی تحلیل محتوای از اسناد مرتبط با موضوع و مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۲۲نفر از نخبگان حوزه مدیریت شهری می باشد. یافته های تحقیق نشان می دهد انحصارگرایی نهادهای قدرت شهری و عدم تحمل یکدیگر و ساختارهای قانونی و بوروکراتیک تحمیل کننده و فرسایشی نظام شهرسازی، محیط سیاست گذاری کلان مدیریت شهری تهران را نامتعادل کرده است. در نتیجه برای متعادل کردن فضای سیاستگذاری شهری تهران و رسیدن به ساختاری است که در آن نهادها و روابط قدرت شهری، متوازن و متعادل تعریف شوند، می توان به دو رویکرد توسعه ظرفیتهای نهادی و رویکرد حکمروایی شهری استقرار و تقویت ساختار و فرآیندهای حکمروایی شهری در فرآیند سیاستگذاری شهری تکیه کرد.
نتیجه‌گیری پایان نامه	در این گام که به استقرار و تقویت ساختار و فرآیند حکمروایی شهری در فرآیند سیاستگذاری شهری میپردازد، میتوان در ابتدا زمینه ها و فصل مشترک منافع نهادهای قدرت شهری دیده شود. با این حال این زمینه ها پیش شرط هایی دارد که عبارتند از:۱-منافع عمومی شهروندان و شهر در اولویت برنامه ها و اقدامات قرار گیرد.۲-هر نهاد به تناسب جایگاه آن دیده، به رسمیت شناخته شده و در فرآیند تصمیم سازی و تصمیم گیری درگیر شود. ۳.تفاهمها در چارچوبهای رسمی، قانونی، همه شمول و شفاف انجام بگیرد در نتیجه قدرت وقتی به چانه زنی کشیده شود و منافع گروه های قدرت ایجاب کند که اینها روی یک برنامه توافق کنند، توسعه پایدار آن وقت اتفاق می افتد و سطح توسعه یافتگی هم به این توافقات برمی گردد. در این زمینه باید وفاقی اتفاق افتد که منافع سیاسی، شخصی، اجتماعی، اقتصادی

		و قدرت بوروکراتیک دیده شود و اگر دیده نشود، نمی گذارد که طرح و برنامه حکم میکند جلو برود. همچنین باید تمام این اتفاقات در چارچوب رابطه برد -برد تنظیم شود و اصولاً در شهر میتوان قواعد بازی برد- برد را تعریف کرد. باحاکم شدن این شرایط، برنامه ها و طرحهای شهرسازی از حالتی که به ابزاری برای اجرا نکردن و درآمدزایی صرف تبدیل شده اند، خارج می شوند. ساز وکار نهادینه سازی فضای تعادل در محیط سیاست گذاری مدیریت شهری به نظر می رسد برای تعریف این سازوکار باید گام های زیر را برداشت:۱-یافتن فصل مشترک های منفعتی میان چهار نهاد۲-تعیین دایره قدرت منابع و ابزارها و منافع هر کدام از چهار گروه در فصل مشترک ها۳-بزرگتر کردن زمینه های منفعتی مشترک نزدیک کردن منافع بین بخشی نهادها و پذیرش فضای چانه زنی میان نهادهای قدرت شهری.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	درک اینکه خلاء قدرت شهرداری تهران به دلیل نبود برنامه مدون توسعه شهر است. تقاضاهای انباشته شده برای قانونمند کردن مدیریت شهری تهران. فهم مشترک و باور به تغییر شرایط موجود در میان نهادهای موثر مدیریت شهری تهران و تشکیل کمیته های پیشران تغییر در جهت قانونمند کردن شهر تهران.
	ضعف:	دخالت نابه جا دولت در فرآیند تصویب طرح جامع مقاومت بدنه شهرداری در مقابل اجرای طرح جامع و تفصیلی در فرآیند سیاستگذاری طرح جامع، روند مشارکت از اجماع حداکثری به مشارکت حداقلی رسید مشارکت جدی شهرداری تهران در طرحهای تفصیلی است تا طرح جامع

		چند دستگی در مشارکت دانشگاهیان در فرآیند سیاستگذاری طرح جامع دیده شد. مشی مشاوران معمار و شهرساز در فرآیند سیاستگذاری طرح جامع، مشی همراهی بود. موضوعات اجتماعی و اقتصادی چندان در طرح جامع مطرح نیست. موقعیت مکانی تهران در سلسله مراتب شهری تا حدی نادیده گرفته شده است. اهداف توسعه طرح تهران به اندازه کافی وضوح ندارد. مشارکت شهروندان در فرآیند سیاستگذاری طرح جامع بسیار اندک و ناچیز بود. در برآیند نظرات نخبگان مصاحبه شده می توان به نکات کلیدی زیر اشاره کرد: ۱.تعداد کمی از نخبگان روند پیشرو مدیریت شهری تهران را مثبت ارزیابی می کنند و بسیاری از آنان، ادامه وضعیت چند سال گذشته را به سمتی می دانند که کیفیت زندگی در شهر تهران تنزل جدی پیدا خواهد کرد. ۲.معضل کنونی مدیریت شهری تهران، ساختارهای مدیریت و ساختارهای قدرت میباشد که نمی گذارد شهر رسالتهای اصلی خود را در جهت خوشبختی، رفاه و آسایش شهروندان در محیطی با کیفیت مطلوب زندگی بازی کند. شهر تهران در فضای کنونی، شهر مطلوب عده-ای بورس باز و دلال و بساز و بفروش است. قاعده بازی و فضا طوری ترسیم شده است که نهادها به دنبال بیشترین سود برای خود باشند.بنابراین قاعده بازی باید عوض شود. ۳.با توجه به انحلال نهاد و در سایه نبود مکانیزمهای محکم نظارتی بینبخشی که امر پایش و ارزیابی اقدامات مدیریت شهری را رصد نمایند، اقدامات مدیریت شهری در درجه اول، منافع عمومی را در رأس امور خود نمیبیند .

		۴.محیط کنونی سیاستگذاری مدیریت شهری تهران، فضایی نامتعادل از منظر قدرت شهری بین چهار نهاد عمومی، دولتی، مردمی و خصوصی میباشد و در این فضا، بین چهار رأس نهادهایی که منافع مشترک دارند، نزدیک میشوند و بده و بستان میکنند، دولت با ابزار قانونی و سیاسی خود به بخش پر قدرت اقتصادی نزدیک میشود و در نتیجه سرمایهداری دولتی گسترش می یابد و بخش خصوصی مستقلی بوجود نمی آید. در این شرایط بخش خصوصی در واقع کارگزار بخش دولتی محسوب میگردد. شهرداری تهران هم با هر دو در ارتباط است. شرایط نیز به گونه ای دنبال می گردد که نهادها بر سر منافع و قدرت بیشتر با یکدیگر رقابت میکنند طبیعی است در این شرایط منافع عمومی شهر آسیب میبیند و تخریب میگردد. در این فضای نامتعادل محیط مناسبی برای گسترش رانت، قدرت بادآورده، سوء استفاده، ندانم کاری و کم دانشی فراهم میگردد.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	۱-شهر تهران پس از سالها بی برنامه گی و نبود طرح جامع و کل نگر دارای برنامه است ۲ -عدالت در طرح جامع تهران دیده شده است، تا بدین وسیله بی عدالتیهای فضایی در شمال و جنوب شهر تهران جبران شود ۳-راهبردهای ۱۷گانه تدوین شده، راهبردهای قوی هستند که از منظرهای متفاوت به بخشهای مختلف مدیریت شهری توجه کرده اند ۴-در میان طرحهای موضعی و موضوعی، طرحی با موضوع ارزش ذاتی زمین وجود دارد که عمل به آن جلوی بسیاری از زیاده خواهیها را می گرفت
	ضعف:	۱-طرح جامع برای خالی نبودن عریضه تهیه شده است. ۲-اینکه شهرداری برای رسیدن به طرحهای تفصیلی که دغدغه آنهاست نیاز به این داشت تا طرح جامع تهیه شود که طرح جامع به این دلیل تهیه شد»

		۳-وجود طرح جامع جلوی بیاعتبار بودن شـهرداری تهران را که در سـالهای دهه ۷۰با چند بخشـنامه اداره میشـد، می گرفت و از این بابت صرف اینکه طرح جامع وجود داشته باشد کافی است. ۴-مشـاوران میتوانسـتند به بهانه طرح جامع پروژههای متعددی تعریف کنند و تا سـالهـای متمـادی این پروژهها حضور آنان را در نظام مدیریت شهری تضمین کند. ۵-برخی از افراد نیز بـه دلیـل حضـور در بخشـهـای تصمیمگیری نهاد تهیه طرح جامع و تفصیلی مـی توانستند بر اعتبار علمی و حرفهای خود بیافزایند و از این منظر که اعتبار و شهرت از منابع اصلی قدرت است، بر قدرت خود بیافزایند و پیگیری و مطرح شدن طرح جامع به همین دلیل است.
روش تصـویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چـه نقـاط قوت و ضـعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	انحصارگرایی نهادهای قدرت شهری و عدم تحمل یکدیگر، اصلی ترین معضل نظام سیاستگذاری کلان مدیریت شهری تهران است.
چه موانعی برای اجرایی شـدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		شهر تهران از شهرسازی بخشنامه ای در دهه ۷۰و پیش از آن به شهرسازی با طرح و برنامه در اواخر دهه ۸۰تبدیل شده است، با این وجود بر مبنای مصاحبه نخبگان حوزه مدیریت شهری در این تحقیق، کمتر طرح جامع به عنوان میثاق پذیرفته شده میان نهادهای قدرت شناخته میشود و با شکاف و اختلافاتی که میان دولت و شهرداری تهران در سالهای پیش شدت گرفت، فضای سیاستگذاری عرصه رقابتهای ناسالم و غیر شفاف شده است. این فضا تا حدودی شبیهسازی فضای مدیریت شهری تهران در اواخر دهه ۷۰را دوباره تداعی کرده است که نهاد مشترکی در میان نیست، نظارت دولت بر انطباق و پیگیری طرح جامع به شدت تضعیف شده است، انتقادات بسیاری از سوی دانشگاهیان و مشاوران به عملکرد شهرداری تهران در خصوص اولویت دادن به احداث بزرگراهها و تونل و پروژههای نمایشی و... میشود، شورای شهر هم در اقدامی با

	پیگیری جدی »شورای عالی نظارت بر گسترش شهر تهران« را راه اندازی رده است که تاکنون جلسهای از این شورا برگزار نشده است. دانشگاهیان و متخصصین خواستار آن هستند تا عقلانیتی با در رأس قرار گرفتن منافع عمومی شهر و تعادل نیروهای شهری بر فضای سیاستگذاری مدیریت شهری تهران به دور از اختلافات سیاسی با دولت،حاکم گردد و مدیریت شهری تهران در مقیاس مدیریت شهری تهران بیاندیشد. در حال حاضر هم به رغم آنکه متأسفانه تا حدودی فضای تنش میان شهرداری تهران و دولت یازدهم مشاهده می گردد، همچنان نهادهای مختلف تأثیرگذار بر اقدامات مدیریت شهری تلاش های پراکندهای نظیر اقدام شورای شهر در تأسیس شورای عالی نظارت بر گسترش شهر تهران می کنند
برای اصـــلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	بررسی و اولویت بندی گام هایی برای متعادل کردن فضای سیاستگذاری مدیریت شهری و سازوکار نهادینه سازی این تغییر به حساب می آید. هدف اصلی، متعادل کردن فضای سیاستگذاری شهری تهران و رسیدن به ساختاری است که در آن نهادها و روابط قدرت شهری، متوازن و متعادل تعریف شوند. برای رسیدن به نقشه راهی در این زمینه، چارچوب و رویکردهای نظری در حوزه رویه ای و محتوایی، ترکیب دو رویکرد »توسعه ظرفیتهای نهادی« و رویکرد حکمروایی شهری می باشد. توسعه ظرفیتهای نهادی باعث میشود، برای مثال نهاد شورای شهر که در شرایط موجود نهاد قدرتمندی به حساب نمیآید بتواند با شکوفایی و بهره گیری از ظرفیتهای فکری، اجتماعی و سیاسی خود به جایگاه روشنی در نظام قدرت شهری دست یابد. از طرف دیگر به دلیل نبود یا ضعف ساختارهای مناسب و متناسب حقوقی، سیاسی و فرهنگی، نهاد شورای شهر و نهادهای متشکل مردمی نتوانستهاند از ظرفیتهای واقعی خود بهره کافی ببرند، در این راستا استقرار و تقویت ساختار و فرآیندهای حکمروایی شهری در فرآیند سیاستگذاری شهری گام دیگری است که باید برداشته شود.گام

	های اصلی برای متعادل کردن فضای سیاستگذاری مدیریت شهری گام های اصلی برای متعادل کردن فضای سیاستگذاری مدیریت شهری در چارچوب استقرار و تقویت ساختار و فرآیندهای حکمروایی شهری در فرآیند سیاستگذاری شهری و توسعه ظرفیتهای نهادی بهرهوران مختلف شهری به ترتیب عبارتند از فعال کردن و توسعه ظرفیتهای مثبت نهادها در هر چهار نهاد عمومی، خصوصی، مردمی و دولتی و سرمایه های نوین در شهر مهار قدرت نهادهای قدرتمند شهری سازوکار نهادینه سازی فضای تعادل در محیط سیاست گذاری مدیریت شهری

نویسنده/ نویسندگان	سیدمحمد میرکاظمیان
عنوان پایان نامه	ارزیابی فرایند تدوین طرح جامع راهبردی- ساختاری شهر تهران
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه علامه طباطبایی، زمستان ۱۳۹۳،صفحات۱۳۵
چکیده پایان نامه	ارزیابی طرح ها و برنامه های استراتژیک برای دستیابی به نقاط ضعف و قوت جهت تلاش برای رفع یا تقویت قوت و ضعف های احتمالی، همواره یکی از مهمترین فعالیت های اصلی فرایند برنامه ریزی استراتژیک محسوب می گردد. از طرف دیگر ارزیابی برنامه های استراتژیک نشاندهنده ی کارایی و اثربخشی فرایند برنامه ریزی است. طرح جامع راهبردی ساختاری شهر تهران که در سال ۱۳۸۶تهیه و تدوین گردید نمونه ای از طرح های استراتژیک شهری است که دارای قوت و ضعف های خاص خود است. از آنجا که این طرح در نوع خود نسبت به طرح های پیشین شهری دارای نوآوری هایی است، لذا ارزیابی روند تهیه این طرح می تواند اطلاعات حائز اهمیتی از قوت ها و ضعف های فرایند طی شده ارائه کند که این اطلاعات جهت برنامه ریزی های آتی بسیار ارزشمند خواهد بود. پژوهش پیش رو با هدف شناسایی مدل برنامه ریزی استراتژیک طرح جامع راهبردی ساختاری شهر تهران و

	ارزیابی فرایند طی شده جهت تدوین این طرح، تلاش دارد میزان توجه به دانش برنامه ریزی راهبردی در روند تهیه طرح جامع شهر تهران را ارزیابی نموده و نقاط مثبت و منفی موجود در این فرایند را مشخص سازد. بدین منظور در ابتدا با بررسی ادبیات مربوطه، ۲۲مدل برنامه ریزی استراتژیک مورد ارزیابی قرار گرفته و مدل مرجعی استخراج گردید تا در گام بعدی میزان تطابق این مدل با مدل طی شده در طرح جامع شهر تهران سنجیده شود. درگام بعدی اسناد استراتژیک طرح جامع شهر تهران مورد ارزیابی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. این تجزیه و تحلیل با استفاده از روش تحلیل تم صورت پذیرفت. در گام سوم پژوهش، پژوهشگر به مصاحبه نیمه ساخت یافته با گروهی از کارشناسان تدوین کننده طرح، مهندسان مشاور دخیل در تهیه طرح و مطلعین و منتقدین این فرایند اقدام نمود و پس از پیاده سازی، این داده ها نیز با استفاده از روش تحلیل تم مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تحلیل تم های بدست آمده از دو گام اخیر بیانگر این نکته بود که در روند تهیه طرح جامع شهر تهران توجه حداقلی به دانش برنامه ریزی استراتژیک و مدل های رایج برنامه ریزی استراتژیک شده است. همچنین این نکته قابل برداشت بود که میزان تطابق فرایند برنامه ریزی استراتژیک شهر تهران با فرایند اشاره شده در مدل مرجع حداقلی بود. از نقاط قوت عمده این فرایند می توان به نوآوری، گروه مطالعاتی منسجم و نهادسازی مناسب اشاره کرد و در مقابل، عدم پشتیبانی قانونی، کم توجهی به مدیریت و تفکر استراتژیک، ضعف روشی تدوین چشم اندازها، وابستگی نهادی، عدم مشارکت پذیری و کم توجهی به شرایط بومی شهر تهران از عمده ترین نقاط ضعف این فرایند محسوب می گردد.
نتیجه‌گیری پایان نامه	این پژوهش با هدف شناسایی فرایند تهیه طرح جامع شهر تهران با رویکردی روش شناسانه صورت پذیرفت. در دو بخش مطالعه و تحلیل اسناد و مصاحبه با کارشناسان و تحلیل تم های بدست آمده از این دو مرحله، سعی پژوهشگر بر این بود که با اخذ اطلاعات مربوطه به شناسایی هرچه بهتر فرایند تهیه و تدوین طرح جامع راهبردی ساختاری شهر تهران بپردازد. پس از تدوین و ارائه ابرمدلی که از ادبیات استخراج گردید، در گام بعد با توجه به داده های جمع آوری شده و تحلیل تم های بدست آمده،

		اقدام به تدوین مدل فرایندی طی شده توسط طرح جامع شهر تهران صورت پذیرفت و با مقایسه این مدل با سایر مدل های مورد بررسی، پژوهشگر به نتایج حائز اهمیتی دست پیدا نمود. همانطور که انتظار میرفت مشخص گردید که در روند تهیه طرح جامع شهر تهران تقریبا هیچ متدولوژی خاصی مد نظر تهیه کنندگان نبوده و مقایسه گام بندی های طی شده در طول فرایند تهیه و تدوین با گام بندی های مدل های برنامه ریزی استراتژیک بیانگر عدم پایبندی گروه تدوین کنندگان به مدلی خاص در جهت برنامه ریزی استراتژیک بوده است. البته با توجه به نوآوری ساختاری- راهبردی بودن طرح جامع جدید شهر، سعی بر آن بوده که برخی ویژگی های طرح های راهبردی و ساختاری مانند چشم انداز و راهبرد در طرح گنجانده شود که این امر اگرچه خود نوعی نوآوری و شایان قدردانی است اما روند تهیه همین مفاهیم نیز باز از روش شناسی خاص و مستدلی پیروی نکرده است. در نگاهی کلی روند تهیه طرح جامع تهران با وجود نوآوری هایی که در خود داشت، به دلیل عدم پایبندی به مدلی نظام مند، در گام هایی صورت پذیرفته که آن چنان قابل تفکیک نبوده و از ارتباط کمی نیز با یکدیگر برخوردارند. مسیر حرکت در این فرایند به نحوی بوده است که شناسایی حدود و ثغور و تقدم و تاخر گام های پیموده شده را سخت می نماید. فرایند تهیه و تدوین طرح جامع شهر تهران دارای نقاط قوت و ضعفی (مانند: نهادسازی موثر، جامعیت نسبی مطالعات، نوآور بودن طرح در زمان خود، عدم پشتیبانی قانونی، کم توجهی به مدیریت استراتژیک در کنار برنامه ریزی استراتژیک، ضعف روش شناختی تدوین راهبردها و چشم اندازها، وابستگی شدید نهادی، مشارکت پذیری بسیار پایین ذینفعان و کم توجهی به شرایط بومی) است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	شاید بتوان مهمترین نقطه قوت طرح جامع و فرایند تهیه آن را تصمیم به ایجاد "نهاد برنامه ریزی توسعه شهر تهران" عنوان کرد که به عنوان نهادی فرا بخشی، پایش، کنترل، نظارت، ارزیابی و اصلاح طرح را در طول ۲۰سال دوره آن عهده دار بود. وجود این نهاد می توانست اجرای مناسب طرح را تضمین کرده و همچنین در طول زمان اقدامات لازم برای بهنگام شدن و کارایی بیشتر طرح جامع را موجب گردد.

		نقطه قوت دیگر استفاده از ۲۲مشاور برای ۲۲منطقه شهر تهران است. بهره مندی از بار دانش و تجربه گروه پرتعدادی از شرکت های مهندسی مشاور در طرح از یک سو و تجربه مطالعاتی این شرکت ها در شناخت عمیق مسائل شهری هر منطقه، این امکان را در اختیار مسئولین اجرایی شهر قرار می دهد که شناخت جامع، عمیق و دقیقی از شهر و اجزای آن داشته باشند. به عبارت بهتر بهره گیری از یک مشاور تلفیق گر و ۲۲مشاور برای ۲۲منطقه شهر تهران و توانایی در یکپارچه سازی نتایج آن ها، نقطه اوج دانش کاربردی شهرسازی قابل توافق در یک فعالیت گروهی در ایران است. نقطه مثبت دیگری که می توان به آن اشـــاره نمود این نکته اســـت که خود راهبردی-ســـاختاری بودن طرح جامع و ترســـیم دورنما در قالب چشـم اندازها و راهبرد ها نوعی نوآوری در فضـای برنامه ریزی شـهری بوده و قابل تحسین است.
	ضعف:	از نقاط ضعف اساسی که می توان به آن اشاره نمود است که جایگاهی که برای نهاد برنامه ریزی توسعه شهر تهران در نظر گرفته شده بود بدلیل عدم تبدیل به قانون دچار تزلزل شده و وجود این نهاد را با مشکل مواجه نمود. این نهاد تقریبا تعطیل شده و از بین رفت و تمام وظایفی که در این نهاد تجمیع شده بود، یا بدون مسوول ماند و یا به نهاد های دیگر واگذار گردید که بسیاری از آن وظایف هیچ گاه پژوهشگر نشد. نقطه ضعف اساسی دیگر نبود تفکر استراتژیک و مدیریت استراتژیک در مراحل تدوین و اجرا بود. برنامه ریزی استراتژیک از مدیریت استراتژیک جدا انگاشته شده و بدون توجه به عدم آمادگی زیرساخت های مدیریت استراتژیک و اجرایی شهر تهران و عدم وجود ظرفیت های نهادی، سازمانی و اجتماعی شهر تهران اقدام به برنامه ریزی استراتژیک شد که این امر از مهمترین دلایل عدم موفقیت طرح جامع شهر تهران محسوب می گردد. نقطه ضعف اساسی دیگر در تدوین چشم انداز و راهبردها خود نمایی می کند. عدم پایبندی به روش شناسی مشخص، وکالتی بودن طرح و عدم مشارکت گروه های ذینفع در روند تهیه و تدوین، غیر واقعی، مبالغه آمیز

		و دور از دسترس بودن چشم اندازها و راهبردها و عدم تطابق آن ها با مطالعات انجام شده در شهر تهران همه از مشکلات و نقاط ضعفی بود که در روند پژوهش به آن برخوردیم. نقطه ضعف دیگری که قابل بیان است این نکته است که وابستگی شدید طرح جامع شهر تهران به وجود نهاد برنامه ریزی توسعه شهر تهران از یک سو و انحلال نهاد از سوی دیگر باعث شد که عملا تنها ضمانت اجرایی طرح جامع شهر تهران از بین رفته و نظام کنترل بر عملکرد دستگاه های مجری طرح جامع به شدت با مشکل مواجه گردد. عدم مشارکت مردمی و یک طرفه و از بالا به پایین بودن روند تهیه طرح باعث گردید که شهروندان تهران به عنوان اساسی ترین ذینفعان شهری نه تنها از راهبردها و چشم اندازهای تدوین شده در اسناد بی اطلاع باشند بلکه حتی از وجود اصل چنین طرحی نیز خبر نداشته باشند. بخش عمده ای از این نقص متوجه نبود سازوکار تعریف شده ومورد قبول حوزه سیاسی برای مشارکت مستقیم جامعه مدنی در فرایند برنامه ریزی است. فقدان طرح و برنامه ای که بومی و مطابق با ساختار اقتصادی و سیاسی ایران باشد لاجرم منجر به نسخه برداری از مدل ها ، طرح ها و برنامه های جهان اول آن هم با نیم قرن تاخیر شده است که نتیجه آن ضعف در چارچوب نظری و روش شناسی طرح جامع می باشد.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	طبق اطلاعات بدست آمده از تحلیل اسناد و همچنین مصاحبه های صورت گرفته می توان اذعان نمود که در هنگام تهیه و تدوین طرح پایبندی شاخصی به فرآیند برنامه ریزی استراتژیک وجود نداشته است. تهیه چشم انداز ها بدون توجه به مطالعات صورت گرفته و تحلیل محیط های درونی و بیرونی انجام پذیرفته است و در تحلیل های SWOT قابل ردیابی نیست. همچنین راهبردهای اتخاذ شده از هیچ مکانیزم ارزیابی و انتخابی پیروی

		نکرده و بر اساس حس کارشناسی تدوین کنندگان طرح به رشته تحریر درآمده است. در کل صدر و ذیل فرایند طی شده آنچنان بر سبک و سیاق مدل های شناخته شده و مطرح برنامه ریزی راهبردی نبوده هرچند سعی شده تا یک گام رو به جلو در گذر از برنامه ریزی سنتی به برنامه ریزی های بهنگام تر و جدید تر برداشته شود که وجود چشم انداز و راهبرد در طرح جامع گواه همین نوع تفکر است.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		تهیه مواد قانونی بازگرداندن نهاد برنامه ریزی توسعه شهر تهران و یا سازمانی که مسئولیت تهیه و تدوین دارد. پایش و نظارت بر اجرای طرح های جامع شهر تهران را عهده دار گردد و تصویب آن مواد قانونی در مجلس شورای اسلامی جهت تبدیل شدن به قانون. اصلاح ساختارهای اجرایی شهری برای ایجاد ظرفیت و توانمندی شهر تهران با هدف پیاده سازی مناسب تر طرح های جامع شهری. تهیه استراتژی های توسعه شهری بعنوان سندی جهت دهنده به فعالیت های حوزه برنامه ریزی شهری. تلاش در جهت ایجاد ظرفیت های نهادی، سازمانی و اجتماعی در شهر تهران با هدف تضمین اجرای بهتر مفاد برنامه های استراتژیک شهری. افزایش سهم نهادهای مردمی و مشارکت هرچه بیشتر ذینفعان شهری در روند تهیه طرح های بلندمدت شهری نظیر طرح جامع شهر تهران.

نویسنده/ نویسندگان	شبنم اکبری فرامند
عنوان پایان نامه	بررسی تحقق پذیری تراکم ساختمانی در طرح راهبردی و ساختاری کلانشهر تهران (مصوب۱۳۸۵)
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه مراغه، زمستان ۱۳۹۹،صفحات۱۰۰

چکیده پایان نامه	شرایط تحقق پذیری طرح، الزامات مورد نیاز برای رسیدن به چشم انداز، اهداف، راهبردها و اجرای کامل سیاست های اجرای طرح های جامع و تفصیلی است و در واقع بیان درخواست تهیه کنندگان، تصویب کنندگان و مجریان طرح های توسعه شهری تهران از کلیه مراجع در نظام جمهوری اسلامی است. با مطرح شدن دیدگاه توسعه پایدار و رشد فشرده شهری، شاید اصلی ترین ابزار تحقق این امر افزایش تراکم ساختمانی یا سطح زیربنا باشد. هدف اصلی افزایش تراکم ساختمانی، افزایش تراکم و اندازه جمعیت نیست بلکه هدف بیشتر این است که با استفاده از الگوهای آپارتمانهای بلند مسکونی سطح بیشتری از زمین به فضای باز و سبز اختصاص داده شود. هر چند در صورتی که این افزایش در مناطقی منجر به افزایش جمعیت شود نیز بالذات منفی نبوده بلکه برای استفاده مطلوب از زمین شاید ضروری باشد. در این راستا سعی شده است در این پژوهش به بررسی عوامل موثر بر حس مکان و عوامل تاثیرپذیر از بلندمرتبه سازی پرداخته و از طریق پرسشنامه، به بررسی دقیق تری از این موارد در محدوده مدنظر پرداخته شود.اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه ها، با استفاده از نرم افزار Spssتحلیل گشته است. نهایتا با تکیه بر نتایج به دست آمده از تحلیل پرسشنامه مشخص گردید: روند تحقق پذیری تراکم ساختمانی در مناطق ۲۲گانه تهران یکنواخت نمی باشد. به دلیل ارزش بالای قیمت زمین،روند تراکم ساختمانی در مناطق شمالی تهران بیشتر از مناطق جنوبی تحقق یافته است.
نتیجه‌گیری پایان نامه	تحولات جمعیتی، تقریباً در تمامی شهرهای جهان، به سوی افزایش خانوارهای کم تراکم دو تا سه نفره است. از این رو ساخت واحدهای مسکونی کم مساحت، در مجتمع های مسکونی، روند رو به رشد و در جهت افزایش تراکم ساختمانی و سکونتی دارد. این روند با پدیده عمومی افزایش قیمت زمین در شهرها

		نیز تشدید می شود. بدین جهت افزایش تراکم، تحول طبیعی و ناگزیر شهرهای آینده است.از ابتدای سال ۱۳۹۰،طرح تفصیلی یکپارچه شهر تهران، در کار گروه فنی کمیسیون ماده پنج شهر تهران، تحت بررسی قرار گرفت، که نهایتاً براساس پیشنهادات اعضای کار گروه و سپس اعضای کمیسیون ماده پنج، اصلاحات لازم انجام و سند نهایی طرح تفصیلی یکپارچه شهر تهران و ضوابط و مقررات آن، در اسفند ماه ۱۳۹۰،در کمیسیون ماده پنج شهر تهران به تصویب و سپس در شورای عالی معماری و شهرسازی به تصویب رسید. پهنه بندی استفاده از اراضی محدوده شهر تهران، مبتنی بر ساختاری است که برای جلوگیری از تداخل غیرضروری و نامناسب کارکردها، کاربری ها و فعالیت ها و ارتقاء کیفیت و کارایی محیط شهری نظام یافته است. پهنه بندی شهر تهران در مقیاس کلان، بیانگر نحوه استفاده از اراضی در عرصه های متمایز شهری، با توجه به کارکردهای کلی و در مقیاس خرد، شامل ضوابط و مقرراتی است که نحوه و چگونگی ساخت و ساز در زیر پهنه ها، مانند حداکثر تراکم ساختمانی مجاز و چگونگی توده گذاری (سطح اشغال و محل توده گذاری و استقرار بنا در قطعه) و ارتفاع و تعداد طبقات مجاز ساختمان با توجه به عرض معبر و توان دسترسی شبکه شهری را متناسب با مساحت قطعه و تراکم تعیین می سازد. جهت اولویت بندی عوامل روند تحقق پذیری تراکم ساختمانی از آزمون فریدمن استفاده شده است. با توجه به نتایج آزمون فریدمن، چون سطح معنی داری بدست آمده برای آزمون (۰,۰۰۰)کمتر از سطح خطای پذیرفته شده (۰,۰۵) است، نتیجه میگیریم که در سطح اطمینان ۹۵%میزان اولویت عوامل تفاوت معناداری با یکدیگر دارند. اولین رتبه مربوط به میانگین ارتفاع ساختمانهای هر بلوک ساختمانی و آخرین رتبه مربوط به سطح اشغال ساختمانها می باشد
	قوت:	

فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	۱-ساماندهی و صیانت از محدوده و جلوگیری از هرگونه گسترش شهر ۲-ساماندهی و صیانت از حریم پایتخت (تهران) ۳-ارتقاء نقش و جایگاه شهر تهران در سطوح فراملی، ملی و منطقه ای ۴-توسعه اجتماعی و ساماندهی اسکان جمعیت ۵-توسعه اقتصادی و رونق فعالیت شهر تهران ۶-بهبود وضعیت شبکه های ارتباطی و نظام حمل و نقل و ترافیک ۷-حفاظت از محیط زیست ۸-ایمن سازی در برابر سوانح طبیعی (زلزله، سیل و..). ۹-بهبود سیستم مدیریت بحران و ارتقاء کیفیت دفاع غیرعامل شهر تهران ۱۰-تأمین آب موردنیاز و توسعه و تجهیز تأسیسات آب و فاضلاب تهران و ساماندهی حریم و بستر رودخانه ها ۱۱-بهبود و ارتقاء وضعیت و ساماندهی کالبدی شهر تهران (سازمان فضایی شهر) ۱۲-رتقاء کیفیت کارایی محیط شهری باپهنه بندی نحوه استفاده از اراضی وساماندهی ساخت و ساز.
	ضعف:	روند تحقق پذیری تراکم ساختمانی در مناطق ۲۲گانه تهران یکنواخت نمی باشد. به دلیل ارزش بالای قیمت زمین،روند تراکم ساختمانی در مناطق شمالی تهران بیشتر از مناطق جنوبی تحقق یافته است
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	

چه موانعی برای اجرایی شـدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	نتیجه نهایی این اســت که طرح جامع تهران نیازمند یک سازمان نیرومند فکری / عملی برای ایجاد پیوند میان راهبردها ، سیاست ها و پهنه بندی ها با ساختار شهر می باشد؛ به جز این در عمل با دشـواری روبرو خواهد شـد. بررسـی کاربری اراضی و مقایسه نوع کاربری ها در مناطق شهرداری، انعکاس کالبدی و حقوقی سـازمان فضـائی شـهر اسـت. بر این اسـاس یکی از زمینه های اصـلی در شـهرسـازی، نحوه اسـتفاده از زمین و سـاخت و سـاز در انواع مناطق شـهری با توجه به وضـعیت کنونی شـهر و مسـائل مبرمی چون تراکم، نحوه اسـتقرار واحدهای اداری – تجاری و نحوه تخصـیص زمین برای خدمات شهری است. استفاده از اراضی در محدوده شهر تهران به تفکیک کاربری های عمده، نشـانگر فزونی کاربری زمین برای سکونت نسبت به سایر کاربری ها و قلت کاربری های خدماتی و فضای سبز در مقایسه با نیازهای شهری است
برای اصـلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	•ایجاد هیئت های متخصـص و فرصـت هایی برای برنامه ریزان و تصمیم گیرندگان برای خلق ضوابط و مقررات مربوط به تراکم با در نظر گرفتن حقوق شـهروندی و شـاخص های توسعه پایدار شهری و محله ایی •تصـویب مقررات مقتقن در خصـوص قطعات کوچک زمین و تاکید بر تجمیع این قطعات قبل از افزایش تراکم ساختمانی •تهیه و تدوین چارچوب علمی و عملی برای مفهوم تراکم جهت درا بهتر مفاهیم مرتبط با آن شـامل فضـاهای باز سـاختمانها، تعداد طبقات و ارتفاع، موقعیت قطعات، شـکل ساختمانها و حیاط نسبت به ساختمانها و..... •ایجاد یک گردهمایی عمومی با مشـارکت همه گروههای اجتماعی و تسـهیل مشـارکت آنها برای کمک به تشـخیص موضـوعات کلیدی در تراکم و انتخاب شـاخص های مرتبط با پایداری

	•تغییر نگرش به مساله تراکم در شهر بعنوان درآمد قابل اتکا شهرداری و تلاش در جایگزینی نمودن منابع درآمدی پایدار شهری به جای آن •افزایش تراکم و فشرده سازی هرچند از الزامات توسعه پایدار بشمار می رود اما استفاده از این راهکار بایستی با در نظر گرفتن همه پتانسیل ها طبیعی، شبکه معابر، خصوصیات کالبدی قطعات و فضای باز و ....صورت پذیرد. •تهیه نقشه سه بعدی شهر حداقل در محله های مسکونی و سنجش اثرات آن در ساختار کالبدی شهر قبل از تحقق یافتن و مواجه شدن با مشکلات مربوط به آن •افزایش تراکم ساختمانی مبتنی بر زیرساخت ها، شبکه معابر، شبکه آبرسانی، شبکه برق، شبکه گاز رسانی، شبکه فاضلاب در وضع موجود و آینده. تاکید بر کاربریهای ترکیبی در ساخت و سازها و تراکم ساختمانی •تصویب حداکثر ارتفاع ساختمانهای مسکونی و تعداد واحدهای مسکونی قابل احداث در قطعه در ضوابط مربوط به تراکم ساختمانی •احداث پارکینگ های طبقاتی در درون محله های مسکونی به دلیل بالا بودن ضریب مالکیت خودرو در محله های مسکونی بخصوص در مراکز دارای کاربری های تجاری و اداری و حتی درمانی و آموزشی که نیاز پارکینح عمومی در آنها بیشتر احساس می شود این امر ظرفیت معابر وضع موجود را بدلیل کاهش پارا حاشیه ایی افزایش می دهد. •جهت اجرای پژوهشهای بیشتر می توان از جامعه شناسان، اقتصاددانان، محیط شناسان، شهرسازان و برنامه ریزان شهری کمک گرفت تا اصول و معیارهای تدوین بهینه تراکم جمعیت در شهر جامع و مفید باشد.

	•توزیع متعادل و به یک نسبت خدمات، در بین محلات شهر تهران، برخی از محلات به علت پایین بودن میزان امکانات، نیازمند توجه ویژه است.

ردیف	
نویسنده/ نویسندگان	علی حنوک
عنوان پایان نامه	ارزیابی و ارائه سیاست های رشد شهری تهران بر اساس طرح های ۱۳۴۵تا ۱۳۹۰با تاکید بر سیاست های محدود نگه دارنده رشد شهری
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی،**شهریور ۱۳۹۲،صفحه۳۰۹**
چکیده پایان نامه	رشد سریع و شتابان شهر تهران پس از سال۱۳۴۵زمینه ساز ایجاد بسیاری مشکلات برای شهر تهران و برنامه ریزان شهری شده است. این مسائل و مشکلات ، در هر دو حوزه محدوده و حریم شهری نمود فراوانی داشته است . در حوزه حریم شهری ، نقاط جمعیتی بسیاری بدون برنامه ریزی رشد کرده اند. سطح وسیعی از اراضی ذخیره شهری مورد تعرض قرار گرفته اند. بسیاری از منابع طبیعی و فضاهای سبز شهری نیز مورد ساخت و ساز واقع شده اند . علاوه بر این موارد مساحت محدوده حریم نیز دستخوش تحولات فراوانی شده و تعارضات و ناهماهنگی ها در تقسیمات سیاسی مرزهای شهری نیز بر سایر مشکلات دامن زده است و سطح خدمات رسانی را کمتر از پیش نموده است. در حوزه محدوده شهر نیز جمعیت از ۲.۷میلیون نفر در سال ۱۳۴۵به بیش از ۸میلیون نفر در سال ۱۳۹۰ رسیده است. مساحت محدوده شهری تهران نیز از ۱۸۰کیلومتر مربع در سال ۱۳۴۵به بیش از چندین هزار کیلومتر مربع افزایش یافته است. اهمیت علمی پژوهش حاضر در آن است که به عنوان گامی

	در تقویت مبانی رویکرد مدیریت رشد و توسعه شهری می تواند از طریق آزمودن و محلی کردن تئوری ها، تجارب و گرایشات عمومی مدیریت رشد وتوسعه شهری در سطح جهان زمینه های لازم برای پیشرفت و گسترش مدیریت رشد و توسعه شهری نوین در ایران را فراهم کند. از سوی دیگر به لحاظ اهمیت عملی نیز این پژوهش با تحلیل و ارزیابی سیاست ها واقدامات انجام شده در ارتباط با مدیریت رشد شهر تهران می تواند نشانگر نقاط ضعف و قوت در سیاست ها و اقدامات از سال ۱۳۴۵تا ۱۳۹۰باشد. پژوهش حاضر پژوهشی کیفی بوده واز آنجائیکه به بررسی فرایند مدیریت رشد و توسعه شهری در تهران طی دوره زمانی ۱۳۴۵تا ۱۳۹۰می پردازد، به صورت مقطعی-تحلیلی (cross sectional) انجام می شود. برای بهبود روند رشد و توسعه شهر تهران را فراهم آورند.در چارچوب این اهداف کلان ، اهداف خرد زیر قابل طرح هستند: الف) بررسی و تحلیل انواع محدودکننده های شهری در طرح های شهری تهران و تحلیل چالش ها و تغییرات آنها ب) شناسایی و تطبیق مقایسه ای ابزارهای مدیریت رشد و توسعه شهر تهران پ) گونه شناسی طرح های مدیریت رشد شهری تهران با توجه به دسته بندی نلسون و داوکینز از طرح های مدیریت رشد با چارچوب محدودکنندگی شهری ت) پیشنهاد تکنیک های نوین مدیریت رشد قابل استفاده در طرح های شهری تهران
نتیجه‌گیری پایان نامه	طرح های مدیریت رشد شهری تهران نشان داد که تمامی این طرح ها در مسیر مدیریت رشد شهری گام برداشته اند و هیچ کدام از این طرح ها هدفشان پراکنده رویی نبوده است. بررسی های صورت گرفته، نشانگر انتخاب اهداف کلان متفاوتی در طرح های شهری تهران بوده است. برخی اهداف در تمامی این طرح ها مشترک بوده اند. اصلی ترین این اهداف عبارتند از:

	•حفاظت از دارایی های ارزشـــمند و عمومی: این هدف حفاظت از فضـــاهای ســبز و باز و نواحی حســـاس زیســت محیطی را در بر می گیرد. محدودیت فیزیکی توســـعه: در طرح های شـــهری تهران مرزی به عنوان محدوده شـــهری ترســیم شــده و توســعه در خارج از آن محدود گشــته. این فرایند نشـانگر اعمال محدودیت فیزیکی بر توسـعه شـهری و لذا تلاش برای کنترل و مدیریت رشد شهری می باشد. •محدودیت فیزیکی توســعه: در طرح های شــهری تهران مرزی به عنوان محدوده شـهری ترسـیم شـده و توسـعه در خـارج از آن محـدود گشـــتـه. این فراینـد نشـــانگر اعمـال محدودیت فیزیکی بر توسـعه شـهری و لذا تلاش برای کنترل و مدیریت رشد شهری می باشد. •باززنده سازی هسته های شهری: باززنده سازی هسته های شـهری و تلاش برای هدایت مجدد توسـعه به سـوی این مراکز به منظور پیشـگیری از سـرمایه گذاری های موجود و کنترل پراکنده رویی از اصـلی ترین اهداف مشـترک در طرح های شهری تهران بوده است. بررسی سیاست های استفاده شده جهت مدیریت رشد شـــهری تهران نشـــانگر ضـــعف در اســـتفاده از دو گونه ی مختلف ســـیاســـتی می باشـــد. حوزه اول مربوط به تدوین مقررات می باشـد و حوزه دوم ارائه سـیاسـت های مالی و محرک های اقتصـادی لا هدف پیشـگیری از توسـعه در حوزه ای مشـخص و یا بالعکس تشـویق توسـعه در محدوده دیگر می باشد. بررسی ساختارهای نهادی نیز این نکته را روشن ســـاخت که فرایند قالب نظارت بر محدود کننده های رشـــد شـهری، سـاختار نظارتی بالا به پایین بوده اسـت. نحوه قالب نگرش به توســـعه اراضـــی روســـتایی و مناطق شـــهری نیز امکان توســـعه با تراکم کم با توجه به قوانین و پهنه بندی موجود بوده اســـت. همچنین در این طرح هـا بـه جز طرح فرمانفرمائیان سیاستی شفاف برای ایجاد جوامع حومه ای

		وجود نداشته است. بررسی هماهنگی بین حکومتی نیز این نکته را روشن ساخت که هماهنگی افقی در طرح های شهری بسیار ضعیف بوده و صرفا هماهنگی به سطوح عمودی معطوف شده است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	۱)تعیین حریم مناسب و تثبیت حدود و مرز محدوده شهر تهران، ضمن حفظ یکپارچگی و با اعمال نظام مدیریت شهری واحد در محدوده و حریم شهر ۲)تثبیت سطوح اراضی مسکونی و هدایت میزان تراکم و استفاده مناسب از اراضی شهری به منظور گسترش فضاهای عمومی و کاربری های خدماتی برای حدود ۹.۵میلیون نفر جمعیت در افق طرح ۳)ارتقاء نقش ملی و و منطقه ای شهر تهران با استفاده مناسب از ظرفیت ها و سرمایه های فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی، مالی و انسانی شهر ۴)رونق فعالیت و توسعه اقتصادی تهران با حفظ و پالایش پهنه های کنونی فعالیت و بهره وری مناسب از این فضاها برای ایجاد فرصت های شغلی جدید تامین اشتغال ۵)حفاظت از محیط زیست و ایمن سازی شهر در مقابل سوانح طبیعی ۶)بهبود شبکه های ارتباطی و نظام حمل و نقل با توسعه زیرساخت ها و سیستم حمل و نقل همگانی و اعمال مدیریت تقاضای سفر ۷)بهبود و ارتقاء کیفیت محیط شهری و ساماندهی کالبدی آن، با پهنه بندی و تعیین محدوده های اعمال ضوابط و مقررات استفاده از اراضی و محدوده های نیازمند مداخله به ویژه بافت های فرسوده به منظور بهسازی، نوسازی و بازسازی

		۸)ساماندهی سیما و منظر شهری با تاکید بر هویت و معماری و شهرسازی ایرانی-اسلامی ۹)ارتقاء کیفیت زیست محیطی تهران و توسعه فضاهای عمومی و گردشگری با اجرای طرح های موضعی و موضوعی برای عمران و توسعه شهری تهران ۱۰)زمینه سازی برای مشارکت غعال کمشگران شهری و به ویژه مردم در اداره امور سطوح مختلف تقسیمات شهری ۱۱)رفع پارادوکس موجود بین اقتصاد زمین و الزامات توسعه فضایی پایدار حریم
	ضعف:	
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	۱-پالایش مراکز قدیمی تهران و ارتقاء کیفی عملکردی آن برای عملکردهای فرهنگی، گردشگری و ارتقاء کسب و کار استفاده از اراضی خالی بزرگ و فضاهای باز باقیمانده شهر ۲-بازیافت اراضی بافت های فرسوده و یا با عملکردهای نامتجانس شهری برای رفع کمبودهای اساسی شهر در راستای تکمیل زیرساخت های شهری و توسعه فضاهای سبزف عمومی و.... ۳-تثبیت وسعت نهایی کاربری های خالص مسکونی در محدوده شهر به مساحت ۱۸۰کیلومتر مربع ۴-توزیع متناسب جمعیت در نواحی شهری از طریق ارتقاء وضعیت مسکن شهر تهران به نحوی که این میانگین این سرانه در سطح نواحی حداقل ۱۷.۵مترمربع باشد.
	ضعف:	اجرای کمربند سبز در بخش های مختلف شهر تهران یکسان و همزمان نبوده است و این امر باعث شده تا پراکنده رویی شهر در غرب شهر تهران افزایش یابد. در نتیجه سرعت کم پروژه اثر بخشی آن را در برخی مناطق کاهش داده است.

چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	۱-مالکیت زمینها: در هنگام تصویب طرح تنها ۳۵٪ از آنها موات با بایر ۶۵٪بقیه به صورت زراعی یا باغی بوده است. بنابراین برای تبدیل آن ها به کمربند سبز بین مالکین زمین ها و مجری طرح، تعارض قابل پیش بینی بوده است. اما در ارایه راه کار باید خاطر نشان ساخت وجود باغات و مزارع نه تنها یک نکته منفی نیست بلکه خود در واقع نوعی خصوصی سازی در کمربند سبز است مشروط بر آن که در سالهای آتی تغییر کاربری به هیچ عنوان صورت نگیرد. ۲-بودجه: تدوین شامل اعتبار حریم املاک و مستحدثات موجود در محدوده طرح و هزینه های عملیات زمینی، احداث تأسیسات و ابنیه، حصارکشی، اعتبار خرید نهال، ماشین آلات و نگهداری قطعات احداث شده است که بخش اعظم آن خرید املاک موجود در محدوده طرح است که در صورت حذف این ردیف (توضیح آن در بند قبلی آمده است) می توان به میزان قابل توجهی در بودجه طرح ، صرفه جویی به عمل آورد. ۳-زمین های وقفی: چون بخشی از اراضی کمربند سبز اطراف تهران به موقوفات اختصاص دارد می بایست باتنظیم قرارداد اجازه با اداره اوقاف به رفع این مشکل اقدام نمود. ۴-تغییر کاربری: بخش زیادی از اراضی طرح بعد از تصویب، تبدیل به اراضی مسکونی، شهرک ها، دامداری ها و صنایع کوچک شده است که یکی از جدی ترین مشکلات بر سر اجرای طرح است و راه حل آن در نظرگرفتن یک دادگاه حقوقی ویژه رسیدگی به این تخلفات در قوه قضائیه است که بتواند راه حل اختلاف را سریع و بدون فوت وقت پیگیری کند همچنین در صورت تأمین چنین شعبه ای متخلفان بعلاوه بر این ها مشکلات فنی متعددی به ویژه درابعاد تأمین آب و گونه های گیاهی سازگار شناسایی شده است که برخی از آن ها به شرح زیر قابل اشاره هستند.

	❖مشکل آب ❖وضعیت خاک ❖جهت کاشت گیاهان ❖نوع گیاهان
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	بررسی طرح های شهری تهران به خوبی آشکار ساخت که تکنیک های مدیریت رشد کاربردی معدودی در این طرح ها، به ویژه در حوزه مالی مورد استفاده قرار گرفته است. این امر ضرورت کاربرد گونه های متنوع تکنیکی در طرح های آتی تهران را گوشزد می کند همانند: الف: برنامه ریزی کاربری اراضی -احیاء اراضی قهوه ای -استانداردها و یا الزامات تسهیلات عمومی کافی ب: برنامه ریزی مسکن -استراتژی های پراکنش واحدهای مسکونی در دسترس -تراکم مازاد برای تأمین مسکن -واحدهای مسکونی کمکی

نویسنده/ نویسندگان	علی مختاری طالقانی
عنوان پایان نامه	آسیب شناسی مخاطرات مترتب بر بافت های تاریخی ناشی از طرح های جامع تهران مورد مطالعه؛ محذوده حصار صفوی در منطقه ۱۲شهر تهران
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه پیام نور واحد تهران جنوب،دی۱۳۹۶،صفحات۱۴۱
چکیده پایان نامه	تهران از آغاز انتخاب به عنوان پایتخت کشور در سال ۱۲۰۰ و به ویژه از آغاز سلطنت فتحعلی شاه قاجار، محل تحولات کالبدی- فضایی وسیعی بوده است که معمولاً یک پایتخت به آن نیاز دارد. تغییرات و دگرگونی‌های اقتصادی که تحت تأثیر فشار و تقاضای نیروهای بیرونی قرار

	می‌گیرند و به صورت برون‌زا در بیان کالبدی- فضایی خود شکل می‌گیرند، تحت تأثیر نیروهای فرهنگی و هنری بومی و محلی است. مهم‌ترین بخش‌های تاریخی و با ارزش شهر تهران را می‌توان در محدوده تهران قدیم متشکل از محوطه حصار صفویه و محدوده شهر قاجار در مرکز شهر برشمرد. شهرستان، منطقه تاریخی و مذهبی ری در جنوب و منطقه ارزشمند شمیران در شمال و در دامنه کوه البرز قرار دارد. تاکنون سه طرح جامع برای شهر تهران تهیه شده است. در سال ۱۳۴۷ اولین طرح جامع شهر تهران ده سال پس از تدوین اولین طرح جامع شهر اصفهان تهیه شد .این طرح عمدتاً با هدف توسعه شهر بود .دومین طرح جامع شهر تهران در سال ۱۳۷۱ تهیه شد که به طرح ساماندهی معروف است. آخرین طرح جامع شهر تهران در سال ۱۳۸۴ تحت عنوان طرح راهبردی ساختاری به تصویب رسید .این طرح به دلیل جامع بودن بخش‌هایی که دارد از مطالعات تاریخی مختلفی تشکیل شده است. هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی آسیب هایی است که در هر یک از طرح های جامع به بافت تاریخی تهران وارد شده است .علاوه بر آن، شناسایی مخرب ترین طرح جامع شهر تهران برای بافت قدیم (دیوار صفوی) نیز بخش مهمی از هدف این پژوهش است. پژوهش حاضر از نظر هدف و ماهیت کاربردی تلقی می شود. تحقیقات کاربردی با استفاده از نتایج تحقیقات پایه به منظور بهبود و کمال رفتارها، روش ها، ابزارها، ابزار تولید، ساختارها و الگوهای مورد استفاده جوامع بشری انجام می شود .روش انجام این پژوهش توصیفی- تحلیلی است .جامع شهری تهران، بررسی میدانی محدوده مورد مطالعه از نظر شناسایی ابنیه و بافت تاریخی شهر تهران در محدوده حصار صفویه و ارزیابی خسارت از روند تخریب و فرسودگی بافت در زمان حضور طرح های جامع شهری مشخص شده است. از جمله نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش حاضر می‌توان به این

	نکته اشاره کرد که طرح جامع سوم تهران بیشترین آسیب را به بافت تاریخی این شهر در محدوده دیوار صفوی وارد کرده است. همچنین انواع آسیب های وارد شده به این بافت را می توان در سه دسته کلی آسیب های اجتماعی و اقتصادی و همچنین آسیب های فیزیکی دسته بندی کرد.
نتیجه‌گیری پایان نامه	بررسی ها و بررسی های انجام شده در این پژوهش نشان می دهد که طرح های توسعه شهری تهران در چند دهه اخیر با ناکارامدی و انفعال در مواجهه با بافت تاریخی روبرو هستند. این ناکارآمد و انفعال عامل عدم توجه به طرح های جامع به تغییر ساختار اجتماعی ناشی از برنامه های توسعه ملی است. از سوی دیگر، تمرکز بر کنترل کمی توسعه شهری و کنترل و اسکان جمعیت و ایجاد خدمات مورد نیاز در مناطق شهری از جمله تهران، باعث توجه به حفظ یا توسعه کیفی پیش ساخته و موجود شده است. مناطق شهری، مانند مناطقی که از نظر تاریخی نادیده گرفته شده اند. به همین دلیل است که اولین طرح جامع شهر تهران، مرکز تاریخی تهران را به رسمیت نمی شناسد و پرداختن به مرکز شهر را به برنامه های آینده موکول می کند طرح جامع دوم طرح ساماندهی شهر تهران (۱۳۷۱) علیرغم توجه به مرکز تاریخی شهر، نمی تواند به گستره اجرایی گام نهم و سومین برنامه جامع شهر تهران (مصوب ۱۳۸۵)به طور کلی به مرکز تاریخی شهر و لزوم حفظ هویت بافت تاریخی در محدوده حصار صفوی توجه دارد، اما با فراهم آوردن امکان توسعه بازار در تمامی مناطق مجاور خیابان های مرکز تاریخی شهر شهر، پاسخی وجود ندارد نحوه برخورد با ضعف های ناشی از تغییر ساختار اجتماعی در بافت تاریخی و موکول کردن آینده بافت تاریخی به پروژه های محلی، عملاً به ادامه روند فعلی و غالب در بافت تاریخی مرکز که افزایش تقاضا برای توسعه فعالیت و تجارت به جای سکونت و گرایش به سود است. به زودی بهره وری اقتصادی به جای کیفیت و هویت در مرکز تاریخی

		شهر رای داده است. در نتیجه این پروژه اثرات مخرب بیشتری بر محوطه تاریخی تهران و دیوار صفویه داشته است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	مهم ترین عاملی که منجر به کالبد شکافی و تخریب مناطق تاریخی و مرکزی شهر تهران در طرح های جامع شهر تهران شده است، در درجه اول عدم توجه و عدم برنامه ریزی مشخص برای این مناطق است، طرح های جامع شهر تهران اکثرا در مورد بافت تاریخی ساکت است. مناطق در سال هایی که جمعیت تهران به سرعت در حال افزایش است و در نتیجه بدنه شهر نیز به صورت افقی در حال رشد است، طرح های جامع حتی در آخرین طرح جامع شهر تهران، برنامه خاصی برای بافت تاریخی ارائه نمی کند. اشاراتی مختصر و کلی به بافت تاریخی وجود دارد و در نهایت تصمیم به واگذاری فرهنگی سازمان میراث فرهنگی برمی گردد. در چنین شرایطی به دلیل تفاوت عمده بافت‌های نوساز و جدید با محدوده تاریخی شهر از نظر امکانات زیربنایی و خدمات شهری، به تدریج شکافی اساسی بین این مناطق پدید می‌آید و بافت تاریخی دچار افول می‌شود. وضعیت اجتماعی – فضایی از دست دادن حیثیت آغاز انواع آسیب ها به بافت تاریخی است که تخریب و فرسودگی جسم فیزیکی است. در ادامه با توجه به عدم وجود خط مشی مشخص در برخورد با بافت تاریخی، در طرح جامع به عنوان سند اصلی و خارج از دسترس شهر، راهکارهای کالبدی بومی در بافت آزموده شده است که در دوره ها تخریب ها و تشریح های مختلفی را بر روی بافت تحمیل می کند.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	۱-تهران، شهری با اصالت و هویت ایرانی-اسلامی، شهری که برای رشد و تعالی انسانها و حیات طیبه طراحی شده است. ۲-تهران، شهر دانش، پایگاه هوشمند و جهانی

		۳- تهران، شهری سرسبز و زیبا، شاداب و سرزنده با فضاهای عمومی متنوع و وسیع ۴-تهران، شهری ایمن و مقاوم در برابر انواع آسیب ها و مقاوم در برابر خطرات و حوادث. ۵-تهران، شهری پایدار و منسجم با ساختاری مناسب برای زندگی، فعالیت و اوقات فراغت. ۷- تهران، شهری هموار با رفاه عمومی و زیرساخت های مناسب همراه با تعدیل نابرابری ها و تامین عادلانه تمامی حقوق شهروندی ۸- تهران،کلانشهری با کارکردهای ملی و جهانی و با اقتصاد مدرن و مرکز امور فرهنگی، پژوهشی و سیاسی در سطح ملی و حداقل یکی از سه شهر مهم منطقه جنوب غربی آسیا
	ضعف:	در طرح جامع شهر تهران در خصوص تغییر کاربری بناهای تاریخی شهر تنها به این نکته اشاره شده است که هرگونه تغییر کارکردی این بناها باید با نظر سازمان میراث فرهنگی انجام شود. در اینکه سازمان میراث فرهنگی مرجع تصمیم گیری در خصوص بناهای تاریخی است شکی نیست اما طرح جامع شهر تهران در حوزه سیاست گذاری و چابک سازی در حوزه بهره برداری از بناهای تاریخی سکوت کرده و بار را بر دوش سازمان میراث فرهنگی گذاشته است. همانطور که می دانیم، بهترین راه برای حفاظت از بناهای تاریخی از آنهاست. البته کاربری جدید این ساختمان ها باید مال آنها باشد. بنابراین برنامه ریزی برای چنین بناهای ارزشمندی در مقیاس طرح جامع امری ضروری است که متاسفانه مورد بی توجهی قرار گرفته است.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	طرح جامع تهران در مورد بافت تاریخی به جز محدوده کالبدی ساکت است. عمده ترین مشکل اقتصادی در بافت تاریخی تهران، فعالیت اقتصادی خارج از مقیاس در این منطقه

		است. منطقه ۱۲ تهران در دهه های اخیر بار اقتصادی سنگینی را متحمل شده است به طوری که این منطقه شهری به محل شکل گیری بورس های کالایی متنوع با ماهیت عمده فروشی و حتی تولیدات متفاوت تبدیل شده است. این جریان اقتصادی فضای شهری در محدوده تاریخی تهران را در حمل و نقل و بارگیری کالا و خدمات تحت فشار قرار داده است و حضور اقشار مختلف شهروندان در این منطقه آن را در تنگنا قرار داده است. بحث سازماندهی کسب و کار در بافت تاریخی شهر تهران موضوع بسیار مهمی است که در طرح جامع شهر تهران به آن توجه نشده است.
چه موانعی برای اجرایی شـدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		تهران امروز نه تنها یک کلان شهر بلکه یک منطقه شهری است و در این مرحله از تاریخ تحولات تهران، هویت تاریخی شهر دستخوش دگرگونی شده و ضرورت توجه به آن در بسیاری از دوره ها فراموش شده است. در تهران وضعیت امروز بافت تاریخی به ویژه دیوار صفوی ملتهب، آشفته و در آستانه نابودی و نابودی است. پیشنهاد می شود مانند بسیاری از شهرهای تاریخی، دنیای بافت تاریخی تهران نیز با آسیب های وارده به آن در شهرهای تاریخی، طرح ساماندهی مجزایی از طرح های جامع شهری داشته باشد. ارزش‌های زیست محیطی و سازگاری شهر با طبیعت، ارزش‌های کالبدی از جمله ساختمان‌های مسکونی و عمومی شهر، ارزش‌های توسعه شهری از جمله استخوان‌بندی بافت شهری و نحوه قرارگیری عناصر و اجزای شهر در فرآیند تحول شهری و ارزش‌های تاریخی دارند. از جمله روایت‌ها از محل سکونت شهروندان در توالی زمانی و رویدادهایی که برای شهر در گذشته رخ داده است، ارزش‌های هنری و معماری که تحول خلاق معماران و هنرمندان در شهر قدیمی، ارزش‌های اقتصادی، ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی، ارزش‌های عملکردی را که شهر قدیمی را تعریف می‌کند و رابطه شهر قدیمی را نشان می‌دهد. بدیهی است که آسیب

	شناسی شهر تاریخی باید با توجه به آسیب هایی که به ارزش های شهر وارد شده و نه بر اساس شعار نویسی ها و در حد رفع مسئولیت حفظ هویت شهر انجام شود.
برای اصـــلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	

نویسنده/ نویسندگان	فرهاد فیضی
عنوان پایان نامه	ارزیابی برنامه های توسـعه شـهر تهران از منظر انعکاس اثرات تغییرات اقلیمی
نام دانشـگاه، تاریخ دفاع، صـفحات پایان نامه	دانشـگاه هنـر، شـهریور ۱۳۹۹، صـفحه۱۲۵
چکیده پایان نامه	امروزه تغییرات اقلیمی به یکی از چالشهای جدی برای شهرهای جهان خصوصا در کشورهای در حال توسعه که شهرنشینی در آنها به شدت در حال گسترش است، تبدیل شده است. مراکز شهری باید با ابزارهای مناسبی برای روبه رو شدن با اثرات تغییر اقلیمی آماده شوند. همچنین باید روش هایی که تاکنون برای مدیریت شهرها کاربرد داشت، تغییر کند؛ چرا که عامل تولید بیش از ۸۰درصد گازهای گلخانه ای شهرها هستند. شهر تهران نیز با برخی از اثرات مخرب تغییرات اقلیمی همچون فرونشست زمین، افزایش آلاینده های هوا، طوفان های شدید، ریزگردها و کمبود منابع آب روبروست و در طی دو دهه اخیر مسائل و مشکلات آن شدت یافته است. برنامه های توسعه شهری نقش مهمی در کاهش یا سازگاری با اثرات تغییرات اقلیمی ایفا می کنند. در این تحقیق به کمک روش تحلیل محتوا، ۶معیار و ۳۱شاخص به منظور ارزیابی ۸برنامه توسعه شهر تهران از منظر انعکاس اثرات تغییرات اقلیمی، مورد استفاده قرار گرفته است. برای نمره دهی به هر یک از شاخص ها، از کد نویسی سه نقطه ای استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد که برنامه های توسعه شهر تهران طی دو دهه اخیر پیشرفت نسبی

	از لحاظ انعکاس اثرات تغییرات اقلیمی و راهکارهای مقابله با آنها داشته اند. یافته ها حاکی از آن است که در میان برنامه های بررسی شده، برنامه پنج ساله دوم و سوم توسعه شهر تهران به ترتیب با ۵۸.۰۶درصد و ۵۶.۴۵درصد، بیشترین میزان و برنامه کاهش آلودگی هوای تهران و طرح جامع حمل و نقل تهران به ترتیب با ۱۷.۷۴درصد و ۱۹.۳۵درصد، کمترین میزان توجه به اثرات تغییرات اقلیمی را دارند.
نتیجه‌گیری پایان نامه	بر اساس آمارهای جهانی از میان ۴۱بلای طبیعی، ۳۱نوع آن در ایران رخ می دهد که خشکسالی به دلیل تغییرات اقلیمی و وقوع سیل بیشترین خسارات را وارد کرده است. به گونهای که بر اثر کاهش بارندگیها و حفر چاه های غیر مجاز تعداد دشت های ممنوعه کشور افزایش قابل توجهی در سالهای اخیر داشته و پدیده فرونشست در اکثر نقاط تهران قابل مشاهده است. روند تغییرات اقلیم قطعا تاثیرات منفی بر اقتصاد جهان خواهد گذاشت و تمام کشورها را با مشکل روبرو خواهد ساخت. در مقیاس شهری و محلی، طرحها و برنامه های توسعه شهری نقش مهمی در انعکاس اثرات آن و راهکارهاری مقابله با آنها خواهند داشت. در همین راستا، در این پژوهش به ارزیابی و سنجش برنامه های توسعه شهر تهران از لحاظ میزان انعکاس اثرات زیان بار تغییرات اقلیمی بر روی منطقه کلانشهری تهران پرداخته شده است. طبق بررسی های صورت گرفته در این پژوهش، بیشترین میزان توجه به سیاستهای کاهش و سازگاری اثرات تغییرات اقلیمی در برنامه های مطالعاتی، مربوط به بخش حمل و نقل با ۵۰درصد و کمترین نیز مربوط به بخش انرژی با ۱۷.۵درصد است. برنامه های پنج ساله دوم و سوم توسعه شهر تهران به ترتیب با ۵۸.۰۶درصد و ۵۶.۴۵درصد بیشترین میزان انعکاس اثرات تغییرات اقلیمی و راهکارهای مقابله با آنها و برنامه کاهش آلودگی هوای شهر تهران با ۱۷.۷۴ درصد کمترین میزان را داشته است. به طور کلی با توجه به بررسی های صورت گرفته

		می توان به این نتیجه رسید که با توجه به اینکه تغییرات اقلیمی اثرات بسیار زیانباری را بر تهران داشته و در آینده نیز با ادامه همین روند خواهد داشت، ضروری است که در طرحها و برنامههای آتی به سیاستهای کاهش و سازگاری در مقابله با اثرات تغییرات اقلیمی توجه بیشتری داشت.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوا به ارزیابی ۸برنامه توسعه شهر تهران شامل: طرح مجموعه شهری تهران (۱۳۸۱)طرح چشم انداز تهران ۱۴۰۴طرح (۱۳۸۵)طرح جامع تهران (۱۳۸۶)طرح جامع حمل و نقل تهران (۱۳۸۶)برنامه آمایش استان تهران (۱۳۸۸) برنامه پنج ساله دوم توسعه شهر تهران (۱۳۹۳)برنامه کاهش آلودگی هوای تهران(۱۳۹۶)و برنامه پنج ساله سوم توسعه شهر تهران (۱۳۹۷)پرداخته شده است. چارچوب مفهومی این تحقیق شامل ۶معیار و ۳۱زیرمعیار میباشد. طبق یافته های پژوهش، بیشترین میزان توجه به اثرات تغییرات اقلیمی و راهکارهای مرتبط با آن در برنامههای پنج ساله دوم و سوم توسعه شهر تهران در حدود ۵۸درصد صورت گرفته است. طرح جامع تهران با ۵۲درصد، طرح مجموعه شهری با ۳۴درصد، برنامه آمایش استان تهران با ۲۶درصد، طرح جامع حمل و نقل با ۲۰درصد و برنامه کاهش آلودگی هوای تهران با ۱۸درصد به ترتیب بیشترین میزان انعکاس اثرات تغییرات اقلیمی را در سیاست هایشان داشته اند. طبق بررسی ها، بیشترین میزان توجه به سیاستهای کاهش/سازگاری با تغییرات اقلیمی در مولفه حمل و نقل شهری با حدود ۵۰درصد و کمترین میزان توجه نیز در ابعاد انرژی با ۱۸درصد و سکونتگاه ها و محیط های ساخته شده با ۲۴درصد صورت گرفته است.
	ضعف:	در فرایند ۸ طرح شهری مربوط به شهر تهران نسبت به بازدهی انرژی و نقش دستگاه ها در کاهش مصرف انرژی به جهت کنترل گاز های الاینده اشاره ای نشده است و صرفا بر

		حمل و نقل عمومی تاکید شده است. در حالی که تولید اکثر گاز های گلخانه ای به این نهاد و نهاد های مدیریت شهری مربوط نیست.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	طرح جامع سوم تهران (۱۳۸۶) موسوم به طرح ساختاری- راهبردی، موضوعات سنتی طرح های جامع شامل پیش بینی جمعیت و خانوارهای شهر در افق طرح (سال۱۴۰۴)تعیین محدوده و حریم شهر، پهنه بندی اراضی شهر از نوع کاربری، تعیین شبکه سرانه های خدماتی شهر، پیشنهاد شبکه معابر اصلی و ارائه ضوابط و مقررات ساخت و ساز در شهر را در بر دارد. بیشترین مزیت این سیاست ها در حوزه های توسعه شهری، حمل و نقل شهری و ترسیب کربن هستند. در حوزه توسعه شهری، بیشتر سیاست های طرح مجموعه شهری تهران بر ساماندهی و انتقال فعالیتهای صنعتی به خارج از محدوده داخلی شهرهاست که این موضوع تاثیر بسزایی بر کاهش کاهش آلودگی هوا خواهد گذاشت.
	ضعف:	بررسی طرح مجموعه شهری تهران و شهرهای اطراف آن که تنها طرح موجود و مصوب در مورد منطقه کلانشهری تهران محسوب می شود، نشان می دهد که در این طرح به جز مواردی چند، توجه جدی به اثرات تغییرات اقلیمی در سیاست ها و همچنین محتوای خود طرح نگردیده است. افزون بر این در طرح جامع تهران موضوعات جدیدی نیز همانند تغییر ساختار و کارکرد شهر، اصلاح نظام درآمدی شهرداری تهران، بهبود زیرساخت های شهری، ارتقاء کارایی نظام حمل و نقل شهری، تأمین ایمنی شهر در برابر سوانح طبیعی و بهبود کیفیت محیط زیست شهری مطرح شده اند که در طرح های سنتی جامع در مرکز توجه قرار نمی گیرد. توجه به زیرساخت های شهری در برابر فرونشست زمین یکی از موضوعات بسیار مهمی است که کل منطقه کلانشهری تهران را با تهدید روبرو ساخته است.
	قوت:	

روش تصـویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چـه نقـاط قوت و ضـــعفی داشت؟	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی شـــدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		یافته ها حاکی از آن است که در میان برنامه های بررسی شده، برنامه پنج ساله دوم و سوم توسعه شهر تهران بیشترین میزان و برنامه کاهش آلودگی هوای تهران کمترین میزان توجه به اثرات تغییرات اقلیمی را دارا می باشند. توجه ویژه ای در زمینه حمل و نقل و ترافیک، محیط زیست و انرژی، ایمنی و مدیریت بحران و .... در قالب برنامه های پنج ساله شهرداری ها صورت گرفته است. اما با این وجود نیز برخی سیاست های کاهش و سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی مورد غفلت قرار گرفته اند. در برنامه کاهش آلودگی پروژه هایی همانند نوسازی و بهسازی اتوبوس های شهر تهران، نوسازی و بهسازی ناوگان کامیون باری، جایگزینی موتورسیکلت بنزینی با برقی، جایگزینی مینی بوس فرسوده، نوسازی ناوگان سواری کاربراتوری و فرسوده و ... مطرح است. همانطور که مشاهده میشود در این برنامه تنها به نوسازی ناوگان حمل و نقل عمومی و خصوصی تاکید دارد و جنبه های دیگر تاثیرگذار بر کاهش آلودگی هوا را در بر نمی گیرد. یکی از دلایل ناکارآمدی اغلب برنامه ها را شاید بتوان نگاه تک بعدی و غفلت از نگاه همه جانبه به مسائل عنوان کرد.
برای اصـــلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		طبق بررسی ها، استفاده مجدد از زمین های متروکه برای تشویق توسعه فشرده و مختلط، ایجاد خانه ها و ساختمان های سبز، به کارگیری انرژی های تجدیدپذیر در شبکه های زیرساختی شهری، تدوین اصول کلی برنامه ریزی برای شبکه های حمل و نقلی در مناطق حساس به سیل و تقویت زیرساخت انتقال و توزیع هوایی جزو سیاست هایی هستند که تقریبا در هیچ کدام از برنامه های توسعه تهران به آنها اشاره ای نگردیده شده است. حوزه های انرژی، ترسیب کربن و زیرساختهای

	شهری حیطه های بسیار مهمی هستند که در اغلب برنامه های مورد بررسی به ندرت مورد توجه قرار گرفته اند.

نویسنده/ نویسندگان	فریماه نصرت پناه
عنوان پایان نامه	ارزیابی اثربخشی مرز رشد شهری تهران در طرح جامع سوم، (۱۳۹۶-۱۳۸۶)
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه هنر، تیرماه ۱۳۹۸، صفحات ۱۵۰
چکیده پایان نامه	انقلاب صنعتی شالوده گسترش آزاد و شتابان شهری و دگرگونی اقتصادی-اجتماعی را بنا نهاد .سیستم و منجر به رشد به اصطلاح پراکنده شد. پس از آنکه شهرها به دلیل بروز مسائلی مانند رشد صنعت سریع شهرنشینی، گسترش حمل و نقل و ... رشد خود به خودی را تجربه کردند، با ارائه مفهوم سیاست مهار رشد شهری در قالب طرح های جامع تلاش شد. برای پاسخ به مشکل گسترش برنامه ریزی نشده سه نوع کلی از بازدارنده های رشد شهری وجود دارد که به عنوان برنامه ها یا ابزارهای مدیریت رشد شهری تعریف می شوند که شامل مرزهای رشد شهری، مناطق خدمات شهری و کمربندهای سبز می شود. در ایران تغییرات شهرنشینی بسیار سریع و شتابان بوده است به طوری که نظام شهری ایران دچار نوعی عدم تعادل و ناهمگونی شده است. کلان شهر تهران که در دهه های اخیر شاهد عمده ترین تحولات و گسترش شهرنشینی بوده است، بیش از پیش درگیر پیامدهای پدیده پراکنده و توسعه سریع شهری است .تهیه طرح های جامع از دهه ۴۰ در ایران آغاز شده است و پاسخ به گسترش ناهموار شهرها در قالب تعریف و تعیین سیاست های مهار شهری در این طرح ها گنجانده شده است. با توجه به اهمیت مهار شهری در شهرهای بزرگ امروز ایران به ویژه تهران، ارزیابی این سیاست ها می تواند بسیار مفید و موثر باشد. بر این اساس، ارزیابی اثربخشی مرز رشد شهری تهران طی برنامه جامع سوم و در بازه زمانی ۹۸-۱۳۹۷ در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است. این ارزیابی با استفاده از شاخص های پوشش اراضی و اراضی ساخته شده که از قسمت نظری استخراج شده اند، انجام شده است. روش تحقیق مورد استفاده در این تحقیق کمی

	و کیفی بوده و تحلیل سنجش از دور با استفاده از تصاویر ماهواره ای لندست و نرم افزارهای Envi ۵،۳ و ArcGIS انجام شده است. با بررسی تغییرات پوشش اراضی و سطوح اراضی ساخته شده در داخل و خارج از محدوده رشد شهری تهران، نسبت مهار مرز ۱.۶۳ محاسبه شد که نشان می دهد در بازه زمانی در نظر گرفته شده، میزان این اثر کم است و مرز رشد شهری تهران عملکرد موثری در تحقق پوشش اراضی پیش بینی شده دارد و کنترل اراضی توسعه یافته خارج از مرز انجام نشده است .بیشترین تغییرات در پوشش ساخته شده در غرب و شمال غرب در داخل مرز و در شرق و جنوب شرقی خارج از مرز رخ داده است. در رابطه با موضوع مورد بررسی، ابهامات و تضادهایی شناسایی شده است که در سه دسته کانون های شهری مجزا، تداخل مرزی در حریم شهر تهران و اصلاحات خط حریم طرح تفصیلی جدید تهران بررسی شده است. همچنین مهم‌ترین عوامل مؤثر بر اثربخشی مرز رشد شهری تهران، نبود مدیریت یکپارچه، ناکافی بودن قوانین، ضعف شدید در تهیه طرح‌ها و برنامه‌ها، نبود مکانیسم‌های تضمینی برای اجرا و نظارت بر اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها است. طرح ها و برنامه ها، تغییر ارزش ها و اولویت های جامعه و رشد سریع جمعیت شهری تهران شناسایی شد.
نتیجه‌گیری پایان نامه	در بررسی ها مشخص شد که مرز رشد شهری تهران عموماً تأثیر مؤثری بر توسعه خارج از محدوده و تحقق کاربری اراضی نداشته و شاهد گسترش ساخت و سازهای نسبتاً بزرگ در نواحی شرقی و جنوبی خارج از محدوده بوده است. مرز و فشار ناشی از آن ناشی از ساخت و ساز در زمین های کشاورزی بود. اما با توجه به اینکه مرز رشد شهری در درجه اول به عنوان مرز کنترلی شناخته می شود، می توان گفت که این وظیفه را در محدوده شمالی و ارتفاعات تهران به خوبی انجام داده و تا حدودی از گسترش بیشتر شهر جلوگیری کرده است. خارج از مرز رشد تعیین شده بوده است در ادامه به تشریح مختصری از تضادها و ابهاماتی که چالش هایی را برای پژوهش ایجاد کرده است، از جمله وجود نقاط شهری مجزا و همپوشانی مرزی در شهر تهران و نکات قابل تامل در رابطه با اصلاحات مورد بحث و بررسی قرار گرفت. خط مرزی در طرح تفصیلی جدید تهران است که با توجه به اهمیت شناسایی عوامل مؤثر بر اثربخشی

		مرز رشد شهری و به طور کلی سیاست های مهار شهری، قسمت پایانی این فصل به بررسی و شناسایی این عوامل در سایر تحقیقات و از دیدگاه صاحب نظران اختصاص یافته است که شکاف سیاسی و عملکردی را نشان می دهد. ناکارآمدی طرح ها و برنامه ها و تعارض در قوانین از مهم ترین این عوامل است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	بر اساس مصوبه شورای عالی شهرسازی در سال ۱۳۸۲، شهرداری تهران موظف است برای ۲۱ نقطه جمعیتی واقع در حریم به صورت تفکیک جمعیتی طرح جامع و تفصیلی تهیه کند. موضوع موجود مربوط به این نقاط اختلاف، مدیریت آنها بین استانداری و شهرداری مناطق است که در برخی موارد منجر به سوء استفاده برخی سودجویان و ارتکاب انواع تخلفات ساختمانی می شود. محدوده هایی که این نقاط تفکیک شده شامل ۱۵، ۱۸، ۱۹ و ۲۰ می باشد.براساس تبصره ۱ بند اول صورتجلسه ۴۹۱ مصوبات کمیسیون شهرداری تهران ماده ه ۱۳۹۰ شهرداری مکلف است. هدایت و کنترل تحولات فیزیکی مراکز مجزا در سطح شهر تهران ضمن تهیه طرح این مراکز در رابطه با خط کشی محدوده این مراکز و نیز انجام مطالعات شناسایی، شفاف سازی و تعیین تکلیف سایر مناطق، تا پایان سال اول اجرای طرح تفصیلی انجام شود. امسال برای برخی از این نقاط واقع در شرق و جنوب شرق تهران، طرح تفصیلی و جامع تهیه و پس از تصویب به عنوان سند خواهد بود. ساخت و سازهای مرتفع برای اجرا در این نقاط اعلام شده است. اما همچنان مراکز جدا شده بدون تعیین تکلیف در محدوده تهران زمینه ساز ایجاد درگیری و اختلاف بر سر مدیریت و خدمات رسانی به این نقاط در این حوزه است. این مناطق به عنوان مناطق مجزا شهری (نه روستاها به عنوان بخشی از شهر و در حوزه اختیارات شهرداری) شناخته می شوند. با این حال، پس از گذشت چندین سال از رسمی شدن این نوع تقسیم بندی، هنوز برنامه ریزی مدونی وجود ندارد . برای خدمات رسانی به مناطق دور افتاده انجام نشده است.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط	قوت:	
	ضعف:	بر اساس پهنه بندی سطح پوشش فضای سبز مصوب طرح جامع شهر تهران۱۳۸۶،صد و هفت کیلومتر مربع بوده است. در حالی که در ارزیابی

قوت و ضعفی دارد؟		های سال۱۳۹۶ حدود پنج کیلومتر مربع کاهش یافته است. همچنین کاهش۵۶کیلومتر مربع سطح پوشش گیاهی در خارج از محدوده نشان از این دارد که اختلاف جدی بین برنامه ریزی در طرح جامع و انچه رخ داده است را نشان می دهد و مدیریت کاربری اراضی در مورد زمین های کشاورزی با طرح های مصوب و پیش بینی های انها شکاف جدی وجود دارد. که منجر به کاهش اثر بخشی در تحقق مرز شهری است.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	بر اساس طرح جامع تهران باید رشد شهری در درون محدوده رشد شهری قرار بگیرد سطح زمین ساخته شده در شهر تهران ۱۰۸ هزار کیلومتر مربع است که از این مقدار ۶۲ درصد معادل ۶۷کیلومتر مربع در خارج از شهر انجام شده است در حالی که ۳۵ کیلومتر زمیت بدون پوشش در سطح شهر تهران وجود دارد.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		اعطای اختیار به روستاهای واقع در محدوده شهرها از جمله شهر تهران برای صدور پروانه و نظارت بر ساخت و ساز در حریم روستا آثار منفی زیر را به دنبال دارد: الف) این اقدام موجب افزایش تقسیم اداری در محدوده شهرها می شود و به ویژه شهرهای بزرگ کشور و در نتیجه وضعیت نابسامان کنونی در کنترل ساخت و سازها در حریم شهرهای بزرگ روز به روز تشدید می شود تا حریم شهرها به عرصه رقابت دهیاری ها تبدیل شود تا ساخت و سازها هر چه بیشتر افزایش یابد به منابع درآمدی تبدیل شود. واضح است که شوراهای روستاها فاقد ظرفیت فنی، تخصصی و انسانی لازم برای مدیریت توسعه هستند. این شوراهای روستایی اساساً فاقد ظرفیت و بینش لازم برای حفظ منافع استراتژیک هستند و در توسعه کلان شهرها سهیم هستند. یقیناً این تصمیم در تضاد آشکار با مبانی نظری است که رویه مدیریت کلان شهرها بر مبنای آن قرار می گیرد که هرگونه سیاست برنامه ریزی بر مبنای آن قرار می گیرد و اجرای آن باید با در نظر گرفتن کلان شهر به عنوان یک کل منسجم صورت گیرد. مغایرت درونی قانون: طبق ماده ۲ قانون مصوب، حریم شهر بخشی از اراضی بلافاصله در اطراف محدوده شهر است که نیاز به نظارت و کنترل شهرداری دارد. اما طبق تبصره ۱ ماده ۳ قانون و برخلاف

	آنچه در ماده ۲ مورد تاکید قرار گرفته شهرداری مجاور حق دخالت و نظارت بر بخشی از حریم خصوصی خود را ندارد .تحدید محدوده شهرها به تقسیمات اداری و سیاسی: این تاکید در قانون جدید، در واقع ادامه مصوبه شورای اسلامی شهر در سال ۱۳۷۲ با عنوان قانون الحاق یک بند و سه تبصره به عنوان بند ۳ می باشد. ماده ۹۹ قانون شهرداری بر اساس این قانون مقرر شد مبنی بر حفظ شهر تهران اساس تقسیمات کشوری اصلاح شود که با مخالفت منطقی وزیر کشور در زمان اجرای مصوبه مجلس۱۳۷۹عملی نشد. زیرا اجرای این مصوبه به این دلیل است که محدوده شهر تهران حتی بخشی از بافت ساخته شده شهر تهران در شمال و جنوب شهر را در بر نمی گرفت بخشی از شهرستان های شمیران و ری امکان پذیر نبود. برای جلوگیری از آثار منفی اجرای این قانون، بازنگری و اصلاح آن ضروری است به شرح ذیل (برک پور و اسدی، ۱۳۹۴، ۱۳۹۴)۱. حذف اعطای اختیار به روستاهای واقع در محدوده شهرها .در زمینه صدور پروانه ساختمانی و یا حداقل معافیت کلانشهرها به ویژه تهران از این بند قانون به دلیل فشار تقاضا توسعه در این گونه مناطق. ۲.حذف بخشی از ماده ۲ قانون تحدید محدوده شهرها به مرز تقسیمات کشوری شهر و بخش.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	-حوزه کارکرد ها: تا اواخر دهه هفتاد هیچ کاربری خاصی برای بیرون از شهر ها تعریف نشده بود -حوزه برنامه ریزی: مبهم بودن مفاهیم حریم و محدوده-عدم ارتباط طرح های فرادست با طرح های محلی در سیاستگذاری-فقدان شفافیت در مالکیت زمین ها -حوزه مدیریت و حکمروایی: در این حوزه به واسطه تعارض منافع بین نهاد ها هم در مقیاس ملی-منطقه ای و محلی و هم به دلیل تعارض منافع عملکردی باعث به هم ریختگی شده است. مشکل واقعی مدیریت مجموعه شهری تهران ناشی از نبود چشم‌انداز و هماهنگی کلی در مدیریت مجموعه و سیستم ناهماهنگ و ناهماهنگ فعلی یعنی مدیریت متشکل از استانداری‌ها، بخشداری‌ها، شهرداری‌ها و وزارتخانه های متعدد است، قادر به شناسایی صحیح مشکلات و مشکلات مجتمع و رفع آنها نبود .و

	مدیریتی که از این طرح ها و طرح ها به عنوان راهنمای اقدامات خود استفاده می کند، نمی تواند تنها از اجزا و عناصر مستقل، مجزا و غیرمرتبط تشکیل شود، بلکه عملکرد آنها نیز باید بر اساس اهداف برنامه باشد. -حوزه قانون گذاری. -کیفیت طرح: در این خصوص را می توان ابتدا در روش تعیین مرز رشد شهری که کاملاً مغشوش و نامنظم بود ذکر کرد. دولت در آن زمان در تدوین طرح جامع سال ۱۳۷۱ نقش غالب داشت و در آن زمان ابزار اصلی کار، تحلیل تناسب اراضی و عمدتاً توجه به ویژگی‌های طبیعی زمین بود و به ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی توجه چندانی نمی‌شد. تفاوت ارزش زمین در داخل و خارج از محدوده شهر که باعث شکل گیری سکونتگاه های غیررسمی و صنعتی شده است. پروژه های خارج از محدوده شهر و همچنین نقش نیروهای نظامی که نهادها و سازمان های آنها شامل اکثر مراکز علمی تحقیقاتی، پادگان ها و خانه های سازمانی کارکنان در خارج از محدوده رشد قانونی کلانشهر تهران و اغلب می باشد. بدون در نظر گرفتن الزامات و مقررات طرح جامع تهیه شده و قرار گرفتن آنها در خارج از مرز رشد شهری قابل توجه است. -کیفیت عملکرد: در این زمینه، مشکلات عمدتاً از دو جنبه است (۱) تعارض بین ذینفعان مختلف (عمدتاً دولت، شهرداری و توسعه‌دهندگان و مالکان)، (۲) عدم وجود مقررات و قوانینی که اجرا کننده مرز حمایت از رشد شهری است. خلاصه شده است. تعارض طرح های جامع و تفصیلی تا حد زیادی کیفیت اجرای سیاست های مهار رشد طرح های جامع و به ویژه محدودیت های رشد شهری را کاهش می دهد. همچنین با توجه به اینکه شهرداری مرجعی وابسته به ساخت و ساز و درآمدهای آن است، بدون شک از توسعه زمین حمایت می کند. هر چند مغایر با مرز رشد شهری است.

نویسنده/ نویسندگان	محمد تقی زاده
عنوان پایان نامه	زمینه ها و کنشـــگران موثر بر مدیریت کاربری زمین در شهر تهران

نام دانشـــگاه، تاریخ دفاع، صـــفحات پایان نامه	دانشگاه هنر، فروردین ۱۳۹۸،صفحات۱۸۸
چکیده پایان نامه	برنامه ریزی کاربری زمین مدیریت خردمندانه فضـــا به منظور بهینه سـازی الگوی توزیع فعالیتهای انسـان اسـت و به دلیل ماهیت پیچیده ی آن بسـیاری از صـاحب نظران آن را به عنوان نظریه بازی در نظر گرفته اند که در آن برنامه ریزان تنها به عنوان یک عامل در نظر گرفته نمی شـــوند و بعضـــا مدیریت فرآیند آن را نیز بر عهده دارند. ســایر عوامل موثر بر بازار توســـعه شـــامل گروه های ذی نفع و ذی نفوذ، نهادها، مدیران و نمایندگان گروههای خاص مالکان خصوصی عاملین توسـعه، سـازنده ها مشـاوران املاک و دیگر افراد و گروه ها نیز به نحوی از رفع و انفعلات کاربری زمین ســـود می برند. چنین فرایند پیچیده و ماتریس گونه ای از تصـــمیم گیری برای تعیین و تغییر و کنترل کاربری زمین نیازمند شناسایی دقیل و عمیق زمینه ها و بســـترهـای موثر بر تصـــمیم گیری و نیز شـناسـایی چگونگی نقش آفرینی کنشـگران متعدد اسـت. شـهر تهران به عنوان مرکز سیاسی اداری و اقتصادی کشور از دهه ۱۳۴۰سـابقه ی طرح های شـهری به صـور رسـمی را داشـته اسـت که طی آن چندین طرح توسـعه شـهری شـامل طرح های جامع و تفصـیلی تهیه شـده اند. هر یک از طرح های تهیه شـده اگرنه در پی ســـامان نظام کاربری های شـــهری برای پاســـخ گویی به نیازهای فضـــایی شـــهر بوده اند اما در دســـتیابی به اهداف تعیین شـده همچون تخصـیص عادلانه فضـا به فعالیت های عمومی از جمله فعالیت های خدمات رفاهی و فضـــاهای ســـبز و باز که ماهیت غیرانتفاعی دارند با چالشـــهای زیادی همراه بودند. افزایش تراکم ســـلاختمانی شـــهر، تغییر کاربری های تعیین شـده در اسـناد برنامه ای و اجرا شـده در فضـای عملیاتی افزایش ظرفیت جمعیت پذیری که بار اضـــافی را بر توان زیرساختی شهر تحمیل می کند مصادیقی از چگونگی اثر گذاری عواملی غیر از برنامه های تهیه شـــده در شـــهر تهران

	هستند. بر این اساس تحقیق حاضر با هدف تبیین زمینه ها و کنشگران موثر بر مدیریت کاربری زمین در شهر تهران انجام شده است تا چگونگی تعیین و تغییر الگوهای کاربری زمین در اسناد و عوام زمینه ای موثر بر آنها را روشن سازد. از آنجائی که رویکرد پژوهش کیفی و نوع آن مسأله محور بود با راهبرد تئوری داده بنیاد و روش تحلیل موضوعی و محتوای اسناد شامل طرح های کاربری زمین شهر تهران و مصوبات کمسیون ماده ۵شهر تهران و همچنین مصلاحبه-های عمی با متخصصین و حرفه مندان استفاده گردید. یافته های تحقیق نشان داده اند که مدیریت کاربری زمین شهر تهران با تعارض هایی در پهنه های فعالیت حفاظت و سکونت که در انها کنشگران خصوصی غیررسمی نقلش مهمی ایفا می کنند و هشت عامل اصلی شام عامل اقتصاد سیاسی ملی و محلی،عامل ضعف در ناکارامدی مدیریت کاربری زمین، عامل ضعف در نظام فنی مدیریت کاربری زمین، عمل نهادینه نشدن منافع عمومی در بخش عمومی، عامل ضعف در نظام قانونی مدیریت کاربری زمین ،عامل بخشلی نگری در مدیریت کاربری زمین عامل فقدان در نظام مشارکتی و عامل فقدان در بخش نظارتی نیز به عنوان عوامل موثر بر بروز این تعارض ها در نظام مدیریت کاربری زمین در شهر تهران شناسائی شده اند و همچنین کنشگران اصلی در سه دسته اصلی کنشگر رسمی و دولتی کنشگر غیررسمی و شبه دولتی و کنشگر خصوصی دسته بندی گردیده اند. در نهایت مدل تبیینی از عوام موثر بر مدیریت کاربری زمین در شهر تهران ارائه گردید. به طوری که اقتصاد سیاسی غیرتولیدی و نهادینه نشدن منافع عمومی در بخش عمومی به عنوان عوامل زمینه ای موثر عمل می کنند. ضعف نظام قانونی، مدیریتی،فنی و عدم مشارکت در طرحهای کاربری زمین از عوامل علی موثر بر ناکارآمدی های مدیریت کاربری زمین در شهر تهران است که در نتیجه ی آن بخشی نگری و اجرای بدون نظارت از عوامل راهبردگزینی تشخیص

	داده شـــد که ســـرانجام برای برون رفت از این شـــرایط و دســـتیابی به اهداف رســـاله جامع نگری در مدیریت کاربری زمین و توجه به جایگلاه کنشـــگران در امر برنامه ســـازی و نظارت عمومی بر آن پیشنهاد گردید.
نتیجه‌گیری پایان نامه	سه دسته کنشگران اصلی مشخص گردید که در دسته اول کنشلگران رسمی و دولتی قرار داشته اند. در میان این گروه شهرداری به واسطه تابیرگذاری و ایفای نقش بیشتر در فرآیند مدیریت کاربری زمین و همچنین به لحاظ حوزه اثرگذاری و در اختیار داشتن اراضی به طور مستقیم یا غیر مستقیم (تعاونی های مسکن شهرداری) در مرتبه اول قرار می گیرد و پس از آن دولت و سازمان های مرتبط با آن در رتبه بعدی قرار دارند. در دسته دیگر کنشگران غیر رسمی یا همان شبه دولتی قرار گرفته اند که این دسته به واسطه برخورداری از نفوذ و قدر در بدنه حاکمیت و با استفاده از امکانات سازمانی نسبت به دیگر کنشگران از جمله بخش خصوصی اثرگذاری بلاتری داشته و نقش متفاوتری را ایفا می نمایند؛ ولیکن همه کنشگران به جهت کسب درآمد و ثروت و منتفع شدن از منافع بیشتر از منابع در اختیار و نادیده گرفتن منافع عمومی وجه مشترک دارند. ضعف در نظام قانونی مربوط با کاربری زمین که از یک سو قدرت اجرایی شهرداری را برای تحقل برنامه های کاربری زمین مشخص نمی کند و از سوی دیگر خود از نظر محتوایی کاستی های ناشی از بخشی نگری را در بر دارد. و همچنین بخشی از پهنه بندی ها و کاربری های مصوب با عدم اجرا مواجه است از عوامل علی در مدیریت کاربری زمین در شهر تهران محسوب میشود. همچنین ضعف در نظام درآمدی شهرداری تهران که از یک سوی آن را به عنوان نهاد ناظر و مجری برنامله های توسعه کاربری زمین که در راستای اهداف توسعه پایدار هستند قرار می دهد و از سوی دیگر به دلیل وابستگی منابع درآمدی که محرک کارکرد و عملکرد شهرداری در خدمت رسانی است به

		منابع درامدی ناشی از عارضه های های ساختمانی است از عوامل اصلی تداخل وظایف و عملکرد شهرداری به عنوان مجری و ناظر است. از این رو شهرداری نیز به عنوان متولی بخش عمومی و حامی منافع همگانی در بازار مستغلات کنش های سوگیرانه در پیش می گیرد. ضعف در نظام مدیریت فنی نیز از سوی دیگر به عنوان عامل علی عمل می کند. به طوری که ناکارآمدی رویکردهای برنامه ریزی در مدیریت کاربری زمین به ویژه در زمینه رویکرد تک پلاک برای مشلخص کردن وضعیت کاربری زمین پیشنهادی در مقایسه با رویکرد پهنه بندی فعالیتی در طرح تفصیلی جدید شهر تهران از عوامل موثر بر مدیریت کاربری زمین به ویژه در عرصه تحقق نیافتن کاربری های پیشنهادی است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	مسئله اصلی طرح جامع جدید تهران هدایت تغییر و تحوت درونی ناشی از نیازهای فرهنگی اجتماعی اقتصادی و کالبدی شهر» ذکر شده است. بندهای سوم پنجم و ششم نشم انداز شهر تهران به طور غیرمستقیم مواوع کاربری های خدماتی را علاوه بر کاربری مسکونی مورد توجه قرار دادهاند نرا که از ملزوما اصلی تحق بندهای مذکور در افق طرح تأمین و برخورداری ساکنین مناط مختلظ از خدمات شهری در مقیاس های مختلظ است. با توجه به مسائل برشمرده و چشم انداز متصور برای شهر تهران در طرح جامع اهدافی جهت حصول به آنها و نهایتاً ارتقای موقعیت شهر تهران از ابعاد مختلف تدوین شده است که ضرورت مدیریت کاربری زمین را بیش از پیش مشخص ساخته است. در اهداف طرح جامع نیز موضوع توجه به تامین کاربری های خدماتی در کنار کاربری های مسکونی برای پاسخ گویی به نیازهای جمعیت ۹میلیون نفری در تهران مورد تاکید قرار گرفت

	ضعف:	در طرح جامع شـــهر تهران به افزایش دوبرابری ســـرانه خدمات شـــهری تاکید شـــده اســـت اما بر تغییر کاربری و نوع مالکیت کاربری هایی که برای خدمات شـــهری لازم اســـت استفاده شود اشاره نشده بود که این اراضی اراضی دولتی است یا خصوصی و سهم هر کدام تعیین نشده بود
روش تصـویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چـه نقـاط قوت و ضـــعفی داشت؟	قوت:	مســـائل و مشـــکلاتی که اهمیت کاربری زمین را در طرح جامع ۱۳۸۵ تهران مشخص کرده است: ۱-شهر تهران به تناسب نیازهای جمعیت آن از حداقل قابل قبول خدمات و فضای عمومی برخوردار نیست. ۲-افزایش بی رویه تراکم جمعیت به ویژه در سـالهای اخیر (افزایش تعداد واحد مســـکونی در هکتـار از ۷۸به ۱۲۵واحد مسـکونی در فاصـله ۱۳۷۵-۱۳۸۱در محدوده هایی از شـهر و تشـدید مسـتمر کمبودها در زمینه خدمات و تسـهیلات شـهری (به ویژه در نواحی متراکم فرسوده و کم درآمد شهری). ۳-جابه جایی جمعیت در قلمرو شـهر و افزایش اسکان های خودانگیخته و غیررسمی. ۴-توزیع نابرابر امکانات خدماتی شـــهر و تشـــدید شـــکاف شمال- جنوب و گسترش آسیب های اجتماعی. ۵-تشـدید جابه جایی برای سـکونت کار و خدمات در درون شـهر
	ضعف:	تعارض های مدیریت کاربری زمین در پهنه فعالیت غالبا به بلندمرتبه سازی و همچنین ساخت و سازهای تجاری مربوط می شود. بر اساس طرح جامع تهران مصوب سال ۱۳۸۶شهرداری تهران موظف شد تا سه تا شش ماه پس از تصویب طرح جامع، ضواط بلندمرتبه سازی را به تصویب شورای عالی معماری و شهرسازی برساند تا صدور پروانه های ساخت و سازهای بلندمرتبه بر اساس این مصوبه انجام شود. این درحالی است که بررسی ها نشان داده است شهرداری بدون توجه به ضوابط بلندمرتبه سازی نسبت به صدور پروانه ساخت وساز بلند مرتبه در شهر تهران اقدام

		کرده است. حدود ۵۰۰برج بلند در ده سال مدیریت شهری تهران از نتایج این اقدام است.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		این زمینه ها شامل عواملی چون اقتصاد سیاسی ملی نهادینه نشدن منافع عمومی فقدان در سیستم نظارتی عدم سیستم مشارکتی ضعف در سیستم قانونی، ضعف در سیستم فنی و همچنین ضعف در نظام درآمدی مدیریت کلاربری زمین در شهر تهران که از عوامل موثر بر مدیریت کاربری زمین در شهر تهران شناسایی شدند
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		در شرایطی که شهرداری تهران با سیستم درآمدی وابسته به منابع تخلفا ت ساختمانی به عنوان منبع اصلی مالی برای تحقق برنامه های توسعه شهری مواجه است بسیاری از سازوکارهای نظارتی و کنترلی برای مدیریت کاربری زمین مورد دخالت و انحراف قرار می گیرد. در نتیجه بر پایدار سازی منابع مالی شهرداری برای مصارف جاری این نهاد باید تلاش کرد.

نویسنده/ نویسندگان	محمد حسن پور
عنوان پایان نامه	ارزیابی فرآیند تهیه طرح های ساختاری راهبردی شهری (نمونه موردی منطقه ۱۱شهرداری تهران بین میدان راه آهن و چهار راه ولی عصر (عج))
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه عدالت، تابستان ۱۳۹۸، صفحات۱۵۲
چکیده پایان نامه	طرح های جامع شهری که بر اساس الگوی برنامه ریزی عقلی استوار بود در عمل با عوارض منفی بسیاری روبرو بوده است، این گونه طرح ها از سال ۱۹۶۰به بعد در آمریکا و اروپا با انتقادات وسیعی روبرو گردید و حرکتی رو به زوال را طی کرد، مواردی نظیر انتقادات نظری، انتقادات اجتماعی و فرهنگی، انتقادات سیاسی و اقتصادی و انتقادات طراحی و معماری نسبت به طرح های جامع مطرح بود. هدف اصلی: نتیجه گیری درباره تطابق یا عدم تطابق فرآیند تهیه طرح ساختاری راهبردی در شهر

	تهران(نمونه موردی منطقه ۱۱شهر تهران حدفاصل چهارراه ولیعصر تا میدان راه آهن(با نمونه های تهیه شده درشهرهای داخل کشور وکشورهای دیگر است. طلاعات این تحقیق از طریق اسنادی-کتابخانه ای و میدانی جمع آوری گشته است. جهت آزمون فرضیات و تحلیل داده ها از مدل ارزیابی Swot استفاده می شود و برای تهیه نمودار فراوانی متغیرها و کاربری ها نیز از نوع نرم افزار Excell استفاده می گردد.
نتیجه‌گیری پایان نامه	با مطالعه و ارزیابی و سنجش ارتقای کیفی و همچنین با استفاده از نتایج بدست آمده از مدلSWOT و تحلیل وضع موجود، عوامل درونی (ضعف و قوت) و بیرونی (فرصت ها و تهدیدها) محدوده مورد مطالعه محور ولیعصر جنوب و میدان راه آهن میتوان گفت که برای این محور در سطح راهبردی برنامه ای ارایه نگردیده و تصمیمی اتخاذ نشده و همچنین از لحاظ فراگیر بودن با توجه به مقیاس شهری محور و نقش مهم محوردر ارتباط با ناحیه های شهری، مناطق، محله ها و فضاهای شهری، مطالعه ای صورت نگرفته و تصمیمی اتخاذ نگردیده است. برخلاف برخی برداشت ها، مشکلات طرح های جامع –تفضیلی رایج درمنطقه ۱۱شهرداری تهران فقط ناشی از کمبود ها و نارسایی های روش شناسی و مدیریت اجرایی نیست ،بلکه تا حدود زیادی ریشه در ماهیت رویکرد برنامه ریزی جامع – عقلانی دارد. پارادیم برنامه ریزی جامعه و الگوی عملی آن به صورت طرح های جامع-تفضیلی در شهرتهران به دلیل اینکه از جهت نظری براصول عقلانی و تحلیل منطقی و از جهت کاربردی برنگرش کالبدی استوار است،ضرورتاً گرایش به رویکرد آمرانه ،اندیشه هندسی و معیارهای کمی دارد. حاصل این پارادیم این است که سرنوشت تمام حیات پیچیده شهر و نیازهای متنوع انبوه شهروندان درچارچوب نقش های کاربری زمین و جداول خشک سرانه ها و ضوابط یکنواخت منطقه بندی محدود و محصور می گردد. بنابراین ،چنین برنامه های مبتنی بر پیش فرض ها و نظراتی هستند که اصولاً مغایر با طبیعت پیچیده و پویای شهر و شهروندان است و به همین دلیل نمی تواند در عمل به تحقق درآید. از این میان برنامه ریزی شهری راهبردی، بواسطه داشتن شرایط انعطاف و بومی شدن ،توانسته است همزمان هم در کشورهای توسعه یافته و هم در کشورهای در حال توسعه بکار گرفته شود. بدون آنکه در همه آنها به

		یک نسخه واحد متوسل شده باشند. در برنامه ریزی های شهری، بخصوص درسطح شهرتهران که در آن شهر به عنوان یک مجموعه واحد، زنده و منسجم متولی مشخصی ندارد و اجزاء پاره پاره شده آن، بدون هماهنگی لازم بین بخش های مختلف ، با رویکرد های مختلف و گاه متضاد و جزءنگرتقسیم شده است،دیگر نمی توان به روش های سنتی متوسل شد و تغییرو تحول بنیادین در این عرصه غیرقابل اجتناب است. برنامه ریزی شهری به روش راهبردی، براین مبانی فکری استوار شده است که با حداکثر امکان و به شکلی واقع گرایانه ضمن سعی در دستیابی به آرمان های مشترک قابل حصول برای توسعه بلند مدت شهر،آنها را با نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدهای رودروی شهر قرارداده و فرآیندها و برنامه های اجرایی و مشخصی رابرای تحقق آن آرمان ها پیشنهاد دهد. این روش برنامه ریزی سیستماتیک مشخصاً سعی در شکل گیری یک وفاق جمعی بین کلیه ذی نفعان شهر در حصول به مجموعه ای از چشم اندازهای جاه طلبانه ولی قابل دسترسی می نماید. خاصیت این کار آن است که شهر ضمن بدست آوردن اهداف بلند مدت مشخص و مورد توافق اکثریت مردم، مدیران، مسئولان، نخبگان و کارشناسان، در مراحل بعدی، اهم نیروها، ایده ها، سرمایه های فکری واجتماعی و همینطور سرمایه های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی خود را که بربستر توان های اکولوژیکی و طبیعی جریان دارند،برای دست یابی به اهداف مشترک فوق ، باتوجه به امکانات و محدودیت های بالقوه و بالفعل و هدایت آنها بسوی اهداف بلند مدت از طریق فرآیندهای مشخص و برنامه ریزی های اجرایی و قابل ارزیابی به کار گرفت.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	۱-ما در شهر تهران برای رواج برنامه ریزی شهری راهبردی و پیاده سازی آن در سطح مناطق شهرداری و حتی محله ها نیاز به اصلاح ،تغییر و استقرار نظام مدیریت متناسب و راهبردی داریم.مدیریتی که ضمن مشارکت مستقیم و مستمر در تهیه برنامه به شکلی واحد و یا حداقل، هماهنگ با سایر مدیران، اشخاص،نهادها و گروه های ذی نفوذ،برنامه را درچارچوبی مشارکتی تهیه کرده و به اجرا در آورد.

		۲-در شـــرایط کنونی موجود و درحالی که قوانین جاری کشـــور، تنها از نظام طرح های جامع- تفضـــیلی و مدیریت ســـنتی شـــهری حمایت می کنند. وجود یک شـــهردار قوی و حمایت کامل و مســـتمر مردم و نهادهای دولتی در محل و نیز بهره داشتن از حمایت شورای اسلامی شهر برای این منظور ضروری است. ۳-درگیر شدن و حضور مستقیم،مستمر و جدی شوراهای اسلامی شهر تهران و نیز شورای برنامه ریزی استان نیز،در غیاب مدیریت واحد و راهبردی شهری،بسیار کارساز خواهد بود.تصویب برنامه های راهبردی مناطق و یا محله ها باید بلافاصله در شورای شهرها و سپس در شورای برنامه ریزی استان ها تصویب و تحت نظارت یک شـورای عالی سـیاسـی اجرایی- علمی به اجرا گذاشـته شـده و مورد پایش و ارزیابی و اصلاح احتمالی قرار گیرد. ۴-جلب و مشارکت دادن مردم در اداره و تو سعه شهری در برنامه ریزی راهبردی از ارکان اصلی توسعه شهری ا ست. هر گونه بومی سازی برنامه ریزی شهری راهبردی با حذف این مو ضوع به تخریب این نوع برنامه ریزی خواهد انجامید و آنرا به سطح طرح های جامع -تفضیلی یا طرح های به ا صطلاح ساختاری- راهبردی تنزل خواهد کرد. ۵-نخبه گرایی و قطعیت گرایی که از اصـــول غیر قابل انکار طرح های جامع -تفضـــیلی و ســـاختاری - راهبردی هســـتند،برنامه ریزی راهبردی برای توســـعه شـــهرها محلی از اعراب ندارند، نقش برنامه ریزان شهری در برنامه ریزی های نوع اول بیشتر شبیه به مهندسان ا ست. برعکس ،در برنامه ریزی های توسعه راهبردی ، نقش برنامه ریزان شـــهری (شـــهرســـازان) بیشـــتر به پزشـــکان شـــبیه اســـت.یعنی بجای تعیین پی شنهادهای قاطع مهند سی و تعیین تکلیف نخبه گرایانه برای شهر، به روندهای طبیعی امور،و هدایت و نظارت براجرای ارکان و اجزاء توسعه شهری می پردازند
محـتـوای طرح جامع تهران (منطقه	قوت:	استقرار مهم ترین مراکز سیاسی-حکومتی در محور توسعه سیستم حمل و نقل عمومی تهیه برنامه های نوسازی و بهسازی بافت های فرسوده ناحیه جنوبی

۱۱) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟		بهره برداری از اراضی نظامی تثبیت نشده در طرح های فرادست و جابه جایی این مراکز
	ضعف:	وضعیت نا به سامان بافت های فرسوده و آسیب پذیر نارسایی و مشکلات شبکه معابر، تقاطع ها و میادین. ناسازگاری و همجواری نامناسب کاربری ها میدان راه آهن و چهار راه ولی عصر عدم تخصیص زمین به کاربری های خدماتی در تناسب با حجم جمعیت ساکن تداخل بافت های مسکونی با مراکز کارگاهی فقدان فضاهای جمعی در عرصه تعاملات اجتماعی وجود کانون های الاینده محیط به لحاظ مشاغل و کارگاه های آلوده کننده تبدیل بدون برنامه کاربری های مسکونی به محیط کاری و فعالیت و کمبود پارکینگ عدم توجه و تصویب برنامه ها در راستای فرسودگی شبکه تاسیسات زیر بنایی
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	چشم انداز منطقه ۱۱ شهرداری تهران اهداف کلان و خرد خود را منطبق با اهداف طرح جامع ۱۳۸۶ و در مقیاس خردتر تهیه کرده است و انطباق اهداف در دو چشم انداز دو طرح دیده می شود.
	ضعف:	ریشه اهم مشکلات شهری منطقه ۱۱شهرداری تهران را باید در مدیریت متمرکز دولتی، برنامه ریزی از بالا و بی توجهی به نقش گروههای ذینفع به ویژه شهروندان در فرایند برنامه ریزی توسعه شهری، شکاف بین تصمیم و اجرا، فن گرا و تخصص محوربودن پیشنهادهای برنامه ریزان دانست. نظریه متداول برنامه ریزی توسعه در منطقه ۱۱شهرداری تهران، عمدتاً تحلیل سیاست گذاری با رویه ای محافظه کارانه و تکنوکراتیک در قلمروی دیوانسالاری از بالا به پایین بوده است.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		حساسیت کاربری های غیرمسکونی و فرامنطقه ای(عمدتاً تجاری و کارگاهی)به دسترسی ها سبب استقرار آنها در بدنه های اصلی گشته و گسترش این کاربری ها بطور تدریجی اما مستمر در بافت مسکونی همجوار صورت می پذیرد. نحوه استفاده از زمین در منطقه قبل از آنکه

	متکی به محدوده منطقه به عنوان یک منطقه مسکونی باشد در ارتباط با مسائل گسترش کالبدی شهر تهران و مراحل تاریخی است.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	-برنامه ریزی ها باید با توجه به محدودیت ها و امکانات داخلی و محیط بیرونی انجام گیرد. -مکانیزم های اجرایی و نظارتی در ارتباط با فرآیند برنامه ریزی قرار داشته باشند. -منابع مالی به طور صحیح شناسایی شود. -تهیه کنندگان برنامه و اجرا کنندگان در ارتباط با یکدیگر باشند. -طراحی نظام نظارت و کنترل در فرایند تهیه، تصویب و اجرای برنامه ها -شناسایی و اولویت بندی اهداف کلان، میانه و خرد -شناسایی و وقوف کامل بر ظرفیت ها و محدودیت های طرح و برنامه مورد نظر -استفاده از نیروهای متخصص در امر برنامه ریزی شهری -ارائه پیشنهادات اجرایی دقیق و منطقی در برنامه های توسعه شهری مناطق -توجه به گروه های ذینفع و امکانات موجود. -لزوم مدیریت یکپارچه شهری در ساختار مدیریت شهری -مشارکت بخش خصوصی در فرایند برنامه ریزی شهری -طراحی سازوکار آموزش اصول و مبانی برنامه ریزی و مدیریت ارتباطی، استراتژیک و مشارکتی

نویسنده/ نویسندگان	محمد قادری
عنوان پایان نامه	واکاوی علل ایجاد رانت زمین در مراحل مختلف طرح توسعه شهری
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه تهران، شهریور ۱۳۹۷،صفحات۱۳۳
چکیده پایان نامه	مطالعه حاضر به بررسی موضوع رانت زمین شهری در تحقق طرحهای توسعه شهری می پردازد. رانت زمین شهری درآمدی که بدون فعالیت تولیدی از زمین حاصل می شود. به عنوان یکی از چالشهای پیش

	روی مدیریت شهری در جهت تحقق طرحهای توسعه شهری است. به دلیل حجم بالای رانت زمین شهری و جذابیت آن برای دولتهای محلی موجب عدم تحقق و بی اعتباری طرحهای توسعه شهری شده است. در این مطالعه ابتدا مفاهیم زمین شهری و عوامل مؤثر بر زمین شهری از ادبیات استخراج گردید. سپس مطالعاتی پیرامون چیستی و علل و عوامل ایجادکننده رانت زمین شهری انجام شد. پس از بررسیها محل اصلی ایجاد رانت زمین شهری در طرحهای توسعه شهری فروش تراکم و تغییر کاربری تشخیص داده شد. سپس در مرحله بعد رویکرد انتقادی با تأکید بر حوزه عمومی و کنش ارتباطی موردبررسی قرار گرد و بدین منظور شاخص های برنامه ریزی ارتباطی و حوزه عمومی که در آن می بایست برنامه ریزی ارتباطی صورت گیرد، استخراج شد. در فصل سوم این پژوهش به بررسی طرح های جامع و تفضیلی تهران و همچنین درآمدهای رانتی شهرداری تهران پرداخته شد و در فصل چهارم و پنجم با استفاده از روش کیفی مصاحبه و کدگذاری نتایج حاصل از مصاحبه، انواع رانت و فرآیندهای رانت جویی در فرآیند تهیه، تصویب و استخراج طرحهای توسعه شهری استخراج گردید. یافته های تحقیق نشان دهنده این است که مهم ترین گروههای رانت جو شهرداری، تعاون یهای دولتی، سازمانهای نظامی و حکومتی هستند که به دلیل برخورداری از منابع کلان زمین به دنبال رانت جویی از طریق لابی در مراحل مختلف تهیه، تصویب و اجرای طرحهای توسعه شهری روی می آورند. مهمترین نتیجه پژوهش این است که طرح توسعه شهری خود تولید کننده رانت است، بنابراین حذف رانت غیر ممکن است بلکه باید آن را تحدید کرد و پیشنهاد این پژوهش ایجاد حوزه عمومی و استفاده از کنش ارتباطی در جهت تحدید رانت و بهره مندی همه گروه های ذینفع و ذینفوذ از منافع رانت زمین است.
نتیجه‌گیری پایان نامه	رانت از طرح های توسعه شهری قابل حذف نیست و همچنین رانت اساساً برای توسعه شهری مضر نیست بلکه رانت اگر تحدید و شفاف شود و از طریق مصالحه برد برد میان تمام گروه های ذینفع در توسعه شهری تعیین شود می تواند رشد و توسعه شهری را نیز در پی داشته باشد. برخلاف نگاه عامیانه به موضوع، رانت می تواند باعث جذب سرمایه گذاری در توسعه شهری، تأمین سرمایه لازم برای پروژههای شهری و...

		شود. اما شرط آن مصالحه برد برد است. شهرداری تهران برای جذب سرمایه در بسیاری از پروژه های خود اقدام به واگذاری رانت کرده است و چه بسا اگر این رانت اعطا نمیشد نمی توانست این پروژه ها شکل گیرد و شهر تهران با معضلات و مشکلات بسیار شدیدی همراه بود. بیشترین رانت جویی در طرحهای توسعه شهری از جانب سازمان ها و گروه های دولتی و حکومتی بوده است و فرآیند رانت جویی اتفاق افتاده نیز عمدتا استفاده از لابی گری سیاسی، رانت قانونی و ... بوده است و سهم بخش خصوصی و مردم در بهره مندی از منافع رانتی طرح های توسعه شهری چندان زیاد نیست و این عاملی شده است که چانه زنی و مذاکره بر سر منافع رانتی تنها در بین سازمانهای دولتی و حکومتی جریان داشته باشد و عموم مردم از این فرآینرد حرذف شده باشند و در نتیجه منافع عمومی نیز در نظر گرفته نشود.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	•اعطای زمین توسط سازمان ملی زمین و مسکن به تعاونیها و فشار اجتماعی و سیاسی برای الحاق آنها به محدوده شهری (رانت سیاسی و قانونی) •نفوذ در مناقصات و مزایده های تعیین مشاوران تهیه کننده طرح های توسعه شهری (رانت اطلاعاتی) •تغییر رویکرد طرح تفضیلی به پهنه بندی به عنوان عامل رانت جویی برای شهرداری (رانت قانونی) •رانت جویی غیررسمی شرکت های مشاور تهیه کننده طرح های توسعه شهری که شرکت های مشاور به دنبال آن هستند تا با استفاده از رانت اطلاعاتی که در اختیار دارند اقدام به خرید زمین هایی کنند که میخواهد با الحاق به شهر، تغییر کاربری، افزایش تراکم و یا قرارگیری در کنار یک پروژه ارزش پیدا کنند. •عدم در نظر گرفتن مسئله مالکیت در مرحله تهیه طرح های توسعه شهری که باعث شده است که شهرداری در مرحله اجرا به دلیل مسئله مالکیت اقدام به تغییر کاربری زمین کند.

		•انتخاب مشاور طرح تفضیلی توسط شهرداری و تأثیر آن بر رانت جویی تهیه طرح جامع باعث شده است که طرح جامع و تفضیلی هر دو جای آنکه مطابق منرافع تمام گروه ها باشد بیشتر بر مبنای منافع شهرداری تدوین و تهیه شود تا شرکت مشاور بتواند توسط شهرداری برای تهیه طرح تفضیلی انتخاب شود. •تعیین محدوده شهری؛ به عنوان یکی از مهمترین رانت های زمین شهری نگریسته شده بود در این سؤال نیز مسئله تعین محدوده شهری را یک سازوکار و عامل رانت جویی می داند که بر زمین به صرف قرارگیری در محدوده شهری ارزش چند برابری می دهد.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	•تأثیر بر مصوبات طرح های توسعه شهری از طریق نمایندگان سازمانها و وزارتخانه های حاضر در شورای عالی شهرسازی و معماری (رانت سیاسی و قانونی) •بده و بستانهای غیررسمی اعضای تصویب کننده طرح های توسعه شهری که عمدتا نماینده سازمانها و ارگان های بزرگ زمین دار شهر تهران هستند. به عبارتی لابی اعضای شورای عالی شورای شهرسازی و معماری برای تصویب منافع خود در طرح های توسعه شهری •وجود نگاه خودی و غیرخودی در بهره مندی از منافع رانتی طرح های توسعه شهری شامل الحاق محدوده، تغییر کاربری و فروش تراکم (رانت سیاسی.) این نگاه باعث می شود که نهادهای دولتی و حکومتی به نظور تأمین مالی سازمانی برای پیاده سازی منافعشان حتی اگر برخلاف طرح توسعه شهری باشد.

چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	برمبنای مطالعات نظری و مصاحبه انجام شده برای نخبگان رانت های بازار زمین که بر تحقق پذیری طرح های توسعه شهری اثرگذارند به ۸دسته کلی تقسیم می شوند که عبارت اند از: ۱-**تغییر کاربری**: بر اساس بررسی درآمدهای شهرداری تهران از سال ۹۰تا کنون که طرح تفضیلی شهر تهران تصویب و اجرا شده است بیشترین رشد درآمدهای رانتی شهرداری تهران در این بخش بوده است که عامل و مبنای آن نیز تدوین طرح تفضیلی برمبنای پهنه بندی بوده است. تغییر کاربری یک نوع رانت قانونی است که به مالک اجازه می دهد که با برخورداری از مجوز قانونی کاربری خود را از مسکونی، فضای سبز و... که ارزش پایین تری دارد به تجاری و... که ارزش افزوده بالایی دارد تبدیل نماید و قیمت ملک خود را چند برابر کند. ۲-**فروش تراکم**: با توجه به بالا بودن قیمت زمین میزان اختصاص تراکم در قیمت زمین بسیار تأثیرگذار است. هرچقدر میزان تراکم اختصاص داده شده به یک زمین بیشتر باشد، هزینه ساخت ارزان تر و درنتیجه سود حاصل از ساختن واحدهای اضافی بیشتر می شود و این زمین نسبت به زمین های مشابه که تراکم پایین تری دارند ارزش بالاتری دارد. ۳-**الحاق به محدوده شهری**: الحاق به محدوده شهری باعث افزایش ارزش زمین و ایجاد ارزش افزوده بدون هیچ گونه فعالیت یا تولیدی می شود و بر اساس تعریف رانت یک نوع رانت زمین شهری به حساب می اید که می تواند ارزش افزوده و سود هنگفتی را نصیب مالک زمین کند.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	

نویسنده/ نویسندگان	مهیا رضایی
عنوان پایان نامه	**ارزیابی فرایند توسعه اراضی درشت دانه در طرح های توسعه شهری نمونه پژوهش:اراضی درشت دانه شهر تهران**

نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه هنر، فروردین ۱۳۹۹،صفحات۱۰۵
چکیده پایان نامه	امروزه گسترش شهرنشینی و افزایش روزافزون جمعیت، شهرها را با مشکلات متعددی از جمله کمبود خدمات عمومی، مسکن، تامین زیرساختهای شهری، مشکلات مالی، گسترش حاشیه نشینی، زوال شهری، گسترش پراکنده شهر و... رو به رو نموده است. از این رو توجه به ظرفیتهای موجود در شهر و توسعه پایدار با استفاده از فرصت اراضی ناکارآمد شهری، اراضی بایر و... با عنوان اراضی درشت دانه اهمیت مییابد. بحث در ارتباط با فرآیند توسعه اراضی درشت دانه و نحوه برخورد با این اراضی حول محور رویکردهای توسعه شهری، در برنامهریزی شهری به طور خاص آن طور که باید، مورد توجه نبوده است. در صورت برنامه ریزی دقیق و سیاست گذاری در ارتباط با توسعه این اراضی می توان از مزایای بیشمار آن بهره مند گردید. توسعه اراضی درشت دانه در شهرها، به دنبال خود پایداری کالبدی، زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی خواهد داشت. این پژوهش، با هدف ارزیابی فرآیند توسعه اراضی درشتدانه در شهر تهران انجام شده است. در پژوهش حاضر از رویکرد کیفی و به منظور جمعآوری دادهها از شیوه های اسنادی، کتابخانه ای و پیمایشی استفاده شده است. ابتدا مطالعه و بررسی منابع به صورت نظاممند و سیستماتیک مطابق با واژگان کلیدی پژوهش انجام شده است و در گام بعدی با مطالعه تجارب موفق جهانی در خصوص توسعه مجدد اراضی درشتدانه در آسیا و امریکا و بهرهگیری از روش توصیفی، چارچوب مفهومی تحقیق شکل گرفته است؛ تا فرآیند توسعه اراضی درشتدانه و سیاستهای برخورد با این اراضی در مقیاس توسعه محلی استخراج گردد. سپس با تدوین سوالات مصاحبه تلاش شد تا با مصاحبه با جامعه آماری، آسیبشناسی فرآیند توسعه این اراضی در شهر تهران در مقیاس شهر نگر انجام شود و در ادامه با استفاده از اطلاعات بدست آمده از بررسی اسناد فرادست، مصاحبه و چارچوب مفهومی تحقیق با به کارگیری روش توصیفی و تحلیل محتوا کیفی، فرآیند توسعه اراضی درشتدانه در شهر تهران مورد ارزیابی قرار گرفته و در انتها پیشنهادات در خصوص کاربست آن در فرآیند توسعه اراضی

		درشتدانه شهر تهران ارائه شده است. با توجه به یافتههای پژوهش، فرآیند توسعه این اراضی در وضعیت مطلوبی در شهر تهران قرار ندارد و این فرآیند در بسیاری از حوزه ها از جمله حوزه مدیریتی، سیاستگذاری و برنامه ریزی که شامل مواردی مانند عدم تهیه چشم انداز اولیه از توسعه اراضی درشت دانه، ناکارآمدی بسترهای نهادی جهت مدیریت یکپارچه و بین بخشی اراضی درشت دانه، ضعف در زمینه قوانین و دستورالعملها، عدم توجه به منافع عمومی شهر و شهروندان هنگام تهیه طرح توسعه این اراضی و.... دچار کمبود میباشد در نتیجه نیازمند آن است تا مدیران شهری با نگاهی ویژه به این موضوعات درصدد رفع کمبودهای موجود در زمینه فرآیند توسعه اراضی درشت دانه شهر تهران بپردازند.
نتیجه‌گیری پایان نامه		پژوهش حاضر با هدف کلی بازبینی فرآیند توسعه اراضی درشت دانه مبتنی بر اصول نظری در شهر تهران صورت گرفته است. با مطالعات انجام شده در این رابطه می توان اینگونه اظهار نمود که در مقیاس شهرنگر، فرآیند برنامه ریزی، ساختار مدیریتی و ساختار سیاست گذاری سه مقوله ای هستند که می توانند در فرآیند توسعه این اراضی نقش حائز اهمیتی را دارا باشند. شهر تهران با توجه به پتانسیل های گوناگون در زمینه های مختلف (منابع انسانی، قانون گذاری، منابع مالی و...)، جهت توسعه مجدد اراضی درشت دانه و نیاز به توسعه این اراضی به دلیل وجود تراکم جمعیتی بالا و کمبود خدمات و فضای باز شهری، جهت توسعه این اراضی مناسب می باشد. همچنین با بررسی اسناد فرادست تهیه شده برای شهر تهران می توان این گونه استنباط نمود که به دلیل هم سو بودن سیاست های توسعه اراضی درشت دانه با اهداف و چشم انداز شهر در اسناد فرادست، این گونه توسعه در شهرسازی معاصر قابلیت کارایی و اجرائی در شهر تهران را دارا می باشد. توسعه اراضی درشت دانه با فرآیندی نظام مند و یکپارچه در واقع گام موثری در جهت توسعه پایدار شهر تهران است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	

محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	در این طرح به دلیل وجود بافت های فرسوده در حوزه های مرکزی و جنوبی شهر تهران، کمبود عناصر خدماتی مناسب و مورد نیاز ساکنین در تمام سطح شهر، عدم وجود فضاهای عمومی و عرصه های حضور برای شهروندان و با توجه به وجود فضاهای باز و بزرگ خالی در سطح شهر تهران (پادگان های فعلی) به عنوان امکانی برای ایجاد عرصه های عمومی (اراضی قلعه مرغی، جی، دوشان تپه، کوهک، اقدسیه، میدان تیر و..)، ضرورت تعریف و تبیین اراضی درشت دانه در طرحهای توسعه جدید مطرح شد.
	ضعف:	به نظر می رسد، شهر تهران هنوز برنامه از پیش اندیشیده شده و سازوکارهای مدونی برای توسعه اراضی درشتدانه نداشته و علی رغم خطوط و لکه های طرح جامع برای این اراضی، همچنان رویکردی مشخص برای درهم تنیدگی آنها با بافت شهری در نظر گرفته نشده است. نبود چنین چارچوب و یا سند بالادستی موجب مشکلات متعددی از جمله[۱]- : هدر رفت وقت و نیروی انسانی ۲-افزایش موازی کاری - ۳افزایش هزینه در هر پروژه خواهد شد به این دلیل که نهاد متولی ملزم به تهیه اطلاعاتی است که باید از قبل در یک سند بالادستی تهیه می شده ولی این اتفاق نیافتاده است و همچنین ملزم به گرفتن مصوبه هایی است که اگر در سند بالادستی ضوابطی در این خصوص گذاشته شده باشد، دیگر نیازی به افزایش این روند های اداری نیست.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		•عدم تعیین وظیفه برای دستگاههای ذینفع و ذینفوذ در چارچوب مدلهای همکارانه؛ •عدم توافق و اجماع کنشگران کلیدی بر نحوه همکاری مشترک در این اراضی؛ مدلهای همکاری در توسعه و بهرهبرداری از این اراضی با توجه به مقیاس و اهمیت آن، ضمن اینکه می تواند فشار زیادی بر گروههای درگیر داشته باشد، انتفاع اقتصادی یا اجتماعی قابل توجهی نیز

	برای همین گروهها خواهد داشت. در نتیجه مدل همکاری و انتفاع کنشگران کلیدی، خود به عنوان یک نقطه مورد بحث، به خصوص در دوره تعدد مالکیت در این اراضی، مانعی بر پیشبرد برنامه های توسعه آن بوده است. عدم توافق و توازن در شیوه پاسخ به الزامات توسعهای کوتاه مدت و بلند مدت؛ پاسخ به نیازهای روزمره شهر و منطقه (همچون نیاز به مسکن، فضاهای درمانی و....) و الزامات توسعه ای بلندمدت (مرکز اقتصادجهانی، فضای شهری خلاق و...) دو سر طیفی هستند که در برنامه های تهیه شده برای توسعه این اراضی دیده می شوند. در نتیجه به نظر می رسد هر بار برنامه های توسعه ای از شرایط زمین های و انتظارات کارفرما مبتنی بر همین شرایط تاثیر پذیرفته و در نهایت رویکردهای متفاوتی را برای توسعه این اراضی انتخاب کرده اند. •عدم هماهنگی میان نهادهای اجرایی با طرح های فرادست؛ در سند طرح جامع تهران برای برخی از این اراضی و تعیین نهاد متولی برای هر کدام از این پروژه ها ولی طی سالیان به دلیل عدم اجرایی شدن این پروژه ها برخی از این نهادها از بین می روند از جمله نهاد توسعه شهری که هم اکنون نیز وجود ندارد. •فقدان بسترهای نهادی لازم برای مدیریت یکپارچه، بین بخشی و مستقل. •فقدان اجماع و توافق بر شیوه بهره گیری از اراضی درشت دانه.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	•ساماندهی موثر امور گردشگری، فرهنگی، هنری و ورزشی در جهت افزایش نقش تهران در رقابتهای ملی و جهانی در راستای ارتقا جایگاه تهران در سطوح فراملی، ملی و منطقه ای. •تقویت الگوی چند مرکزی در ساختارفضایی مجموعه شهری تهران در راستای تمرکززدایی و توزیع بهینه مرکزیت ها. •ایجاد مراکز خدماتی، اداری و تجاری با عملکردهای جهانی در پهنه مرکزی به منظور ایجاد فضای لازم برای حضور شرکت های فراملی و خدمات مولد جهانی در راستای توسعه اقتصادی و رونق فعالیت در شهر تهران.

	•پالایش مرکز قدیمی تهران و ارتقا سطح و کیفیت عملکرد آن برای کارکردهای فرهنگی، گردشگری، کسب و کار و ساماندهی هدایت و تقویت روند شکل گیری مرکز مکمل برای مراکز قدیمی، با عملکرد شهری و فراشهری در شمال و جنوب پهنه مرکزی. •توزیع متقارن خدمات و کاهش تقاضای سفر با توزیع مرکزیت ها با عملکردهای فرامنطقه ای و شهری. •بهره گیری از فرصت اراضی خالی بزرگ، اراضی سبز طبیعی، باغات و فضاهای باز باقی مانده شهر و بازیافت اراضی فرسوده با عملکرد مزاحم و نامناسب برای رفع کمبودهای اساسی شهر در زمینه توسعه فضاهای عمومی، خدماتی، فعالیت و گذران اوقات فراغت و تفرج در راستای بهبود و ارتقا وضعیت ساماندهی کالبدی شهر تهران.

نویسنده/ نویسندگان	مریم حاجی زاده
عنوان پایان نامه	تحلیل گفتمان سیاست های زمین شهری در تولید فضا، دوره ۷۹۱۱-۷۹۳۱؛ مورد مطالعه: کلانشهر تهران
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه زنجان،تابستان۱۴۰۰، صفحه۳۲۰
چکیده پایان نامه	هدف از پژوهش حاضر، انجام یک تحلیل گفتمانی از سیاست های زمین شهری در دوره زمانی (۱۳۰۰-۱۳۹۷) می باشد. با مبنا قرار دادن نظریه تولید فضای هانری لوفور در کانون تحلیل و به تأسی از این ایده که هر فضای تولید شده، حاصل مفهوم پردازی کنشگران آن است، تلاش شد تا بازنماییهای فضایی مربوط به مقوله زمین شهری، در قالب یک امر گفتمانی توضیح داده شود. همچنین روابط بین کنشگران و عملکرد آنها با استفاده از دیدگاه نهادگرایی و با مدنظر قرار دادن «دولت» به عنوان مهمترین گفتمان پرداز و کنشگر نهادی زمین شهری مورد بررسی قرار گرفت. بدین منظور، شهر تهران برای مطالعه موردی انتخاب گردید. روش شناسی پژوهش مبتنی بر پارادایم انتقادی و طرح تحقیق آن، آمیخته از نوع «همزمان- تغییرپذیر» بود که بر اساس استراتژی استقرایی به سوالات پژوهش پاسخ میدهد. دادههای پژوهش بر اساس محتوای جراید، مستندات

	و برنامه های شهر تهران و همچنین مصاحبه های موجود از مدیران و مسئولان ذینفوذ زمین و مسکن و گردآوری شد. برای تحلیل داده ها روش گفتمانی لاکلائو و موفه مدنظر قرار گرفت و بدین منظور، از تکنیکهای آماری، تحلیل محتوای کیفی، استدلال منطقی و تحلیل تفسیری استفاده شد. بر اساس نتایج، در طول یکصد سال اخیر، در مجموع هفت گفتمان بر سیاستگذاری زمین شهری اثرگذار بوده اند که یک گفتمان مربوط به دوره پهلوی و شش گفتمان مربوط به دوره جمهوری اسلامی بوده است. گفتمان دوره پهلوی، مدرنیسم مطلقه(۱۳۵۷-۱۳۰۴) بوده و گفتمان های جمهوری اسلامی شامل گفتمان گذار (۱۳۵۷-۱۳۶۰) تعادل و مساوات (۱۳۶۰-۱۳۶۸) گفتمان کنترل سیاسی و آزادسازی اقتصادی (۱۳۶۸-۱۳۷۶)گفتمان مشارکت سیاسی و آزادسازی اقتصادی (۱۳۷۶-۱۳۸۴)گفتمان کنترل سیاسی و کنترل بازار (۱۳۸۴-۱۳۹۲)و گفتمان مشارکت محدود سیاسی و آزادسازی اقتصادی (۱۳۹۲-۱۴۰۰)می باشند. پیامدهای فضایی این گفتمانها شامل «افزایش شدید قیمت زمین و مسکن در تهران»، «شکل گیری ساختار درآمدزایی رانتی در شهرداری تهران»، «عدول از ضوابط طرح جامع»، «واگذاری های بی ضابطه زمین» و «شکل گیری و گسترش سکونتگاه های غیررسمی» بود. در نهایت با مبنا قرار دادن نظریه نهادگرایی، این نتیجه به دست آمد که عدم نهادسازی در نظام برنامه ریزی کشور و یا ضعف و محدودیت شدید نهادهای دولتی و بخش خصوصی در سیاست گذاری، تأمین و عرضه زمین و مسکن، منجر به سوق یافتن سیاستها و اقدامات به سمت گفتمان سازیهای سلیقه ای، فردی و شخصی شده است که معادل با بی برنامگی و آشفتگی در نظام مدیریت زمین و مسکن میباشد. این مشکل پس از گذشت چهار دهه از انقلاب همچنان پابرجا بوده و بحرانی تر از قبل شده است. بنابراین، مهمترین محور آسیب شناسی سیاست های زمین و مسکن که قابل استنتاج از این مطالعه به مثابه دکترین می باشد، همانا «تقویت نهادهای سیاست گذار و افزایش ظرفیت های حقوقی و اختیارات این نهادها به صورت یکپارچه در جهت پاسخگویی به کف مطالبات عمومی جامعه در خصوص زمین و مسکن شهری» است

نتیجه‌گیری پایان نامه	زمین شهری به عنوان منبعی کمیاب که دائما در معرض کالایی شدن قرار دارد، عرصه کشمکش و رقابت گروه های ذی نفوذ صاحب قدرت و گروه های فاقد قدرت می باشد که هر یک از این گروه های رقیب، پرکتیس های فضایی خاص خود را برای تملک و از آن خودسازی زمین به کار میگیرند. اتخاذ رویکرد شبکه ای و متکثر به قدرت در رساله حاضر با همین هدف بوده و در صدد نشان دادن پیامدهای فضایی پرکتیس هر یک از این گروه ها در دستیابی به زمین شهری است. در این بین، پرکتیسها خود حاصل گفتمان ها و ایده های اولیه ای هستند که دقیقاً به مثابه بازنمایی های فضا عمل می کنند. در واقع، گفتمان پردازی زمین شهری در بادی امر، تلاشی است برای حل مشکل زمین و مسکن در کشور. این مشکل لاینحل، همانا ناکامی بخش عظیمی از لایه های طبقات پایین جامعه در دستیابی به مسکن میباشد. تحلیل عناصر گفتمانی در هر دوره برای شناخت نحوه مداخله دولت در سیاستگذاری، تملک، توزیع، تخصیص و واگذاری زمین نشان داد که اقدامات و سیاستهای هر دولت در ضدیت با سیاستهای دولت قبلی شکل گرفته و بیش از آنکه به حل بحران زمین و مسکن بیانجامد، به رقابت های گفتمانی با جریان سیاسی رقیب و دولت های قبلی توجه داشته است. این رقابت ها و ناکارآمدی ها را میتوان بر طبق نظریه نهادی توضیح داد. بدین صورت که عدم نهادسازی در نظام برنامه ریزی کشور و یا ضعف و محدودیت شدید نهادهای دولتی و بخش خصوصی در سیاست گذاری، تأمین و عرضه زمین و مسکن، منجر به سوق یافتن سیاستها و اقدامات به سمت گفتمان سازی های سلیقه ای، فردی و شخصی شده است که معادل با بی برنامگی و آشفتگی در نظام مدیریت زمین و مسکن میباشد. این مشکل پس از گذشت چهار دهه از انقلاب همچنان پابرجا بوده و شاید بتوان گفت بحرانی تر از قبل شده است. بنابراین، مهمترین محور آسیب شناسی سیاست های زمین و مسکن که قابل استنتاج از این مطالعه به مثابه دکترین میباشد، این است که همانا قدرت در شکلدهی گفتمان زمین شهری در یک صد سال گذشته نقش اساسی داشته و با شکل گیری گفتمان این بار در یک دیالکتیک منطقی، قدرت را در راستای خود تغییر داده است. از اینرو در یکصد سال گذشته فضای شهری و در کنار آن زمین شهری در تکاپوی انطباق با قدرت و

		گفتمان حاصل از آن بوده و این چالش در نهایت در هر دو دوره مورد بررسی به رانتیشدن فضای شهری و در نهایت به ضرر کمدرآمدها منتهی گردید. از اینرو پیام اصلی این رساله آن است که تقویت نهادهای سیاستگذار و افزایش ظرفیت های حقوقی و اختیارات این نهادها به صورت یکپارچه در جهت پاسخگویی به کف مطالبات عمومی جامعه در خصوص زمین و مسکن شهری، مهمترین رسالت گفتمانی نظام سیاستگذاری توسعه شهری کشور است. در پایان می توان دکترین رساله را در قالب جمله زیر خلاصه نمود: تلاقی امر گفتمانی با امر نهادی در بستر یک نظام برنامه ریزی دولت رانتی، منجر به ناکارآمدی در فرایند سیاستگذاری زمین و مسکن شهری در شهر تهران شده است
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	سیاست های زمین شهری از پراکنده رویی شهری در شهر تهران جلوگیری کرده است.
	ضعف:	بر اساس نتایج مرور شده در خصوص مغایرت های طرح تفصیلی تهران با طرح جامع سال ۱۳۸۶این نتیجه به دست آمده که بسیاری از توافقات انجام شده و تغییرات کاربری و بلندمرتبه سازی در فاصله زمانی ابلاغ طرح جامع شهر تهران ۱۳۸۷تا ابلاغ طرح تفصیلی و بازنگری های آن سال ۱۳۹۱ صورت پذیرفته است که این مسأله یکی از بسترها و زمینه های تغییر شهر با توافقات می باشد. پس از ابلاغ طرح تفصیلی در سال ۱۳۹۱ دو بازنگری در فاصله سالهای ۱۳۹۱تا ۱۳۹۴بر روی این طرح انجام شد. در این بازنگری ها تغییرات عمده ای در زمینه پهنه بندی (تغییر پهنه و جمعیت پذیری)، تغییر کاربری های تثبیت شده (فضای سبز، تجهیزات شهری و پارکینگ های عمومی،) اراضی ذخیره و باغات (عدم حفظ باغات) در مقایسه با طرح جامع و طرح تفصیلی اولیه صورت گرفته است. این تغییرات دارای اثرات و پیامدهایی همچون افزایش میزان تراکم ساختمانی، افزایش جمعیت پذیری و کاهش حجم خدمات عمومی و به ویژه نابودی باغات، آسیب جدی بر زیست پذیری و حیات سالم شهر تهران بوده است.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط	قوت:	
	ضعف:	بیش از ۵۸درصد از درآمدهای شهرداری را درآمدهای ناپایدار و ناسالم تشکیل می دهند که عمده این درآمدها از دو کد اصلی یعنی جرائم مربوط به ساخت وساز و فروش تراکم بدست آمده است.

قوت و ضعفی دارد؟		
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	در مجموع کلیه متغیرهای مورد بررسی در این محور حاکی از آن است که گرایش از ساخت وساز مسکونی به غیرمسکونی (با محوریت ساخت وسازهای تجاری) و همچنین افزایش در تعداد پروانه های ساختمانی و بلندمرتبه سازی، همگی نمودهایی از تشدید کالایی شدن فضای شهری تهران به مثابه یک منبع کمیاب و سودآور بوده است که مغایر با اهداف اولیه گفتمان پردازان زمین شهری است و نه تنها به تحقق عدالت و تأمین مسکن گروههای کمدرآمد منجر نشده است، بلکه در جهت اهداف تجاری و سوداگرانه قیمت گذاری شده و به فروش می رسد. پیامد طبیعی چنین روندی، افزایش دوقطبی شدن فضای شهری، حذف اقشار کمدرآمد از فضا و محرومیت بیش از پیش طبقات کم درآمد از حق سکونت در شهر تهران بوده است.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		تبعات چالش نهادی در رابطه با سیاست گذاری زمین شهری، عبارت است از واگذاری های بی ضابطه زمین، عدول از ضوابط طرح جامع، تغییر و تبدیل کاربری گسترده، شکل گیری درآمدهای رانتی، همپیمانی نهادها با سوداگران زمین و مسکن در قالب شورای توافقات و شکل گیری رانت های کلان در عرصه زمین.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		لازم است در طرح های توسعه شهری در آینده برای حجم و شیوه سرمایه گذاری در بخش مسکن و زمین شهری برنامه ریزی مدون شود. تا از سوداگری زمین و مسکن تا حد امکان جلوگیری نموده و کمک شایانی در جهت تحقق پذیری طرح های شهری باشد.

نویسنده/ نویسندگان	مسعود رضایی
عنوان پایان نامه	سنجش اثرات ضوابط و مقررات برنامه های توسعه شهری بر تولید و عرضه مسکن، موردپژوهی: کلانشهر تهران

نام دانشـــگاه، تاریخ دفاع، صـــفحات پایان نامه	دانشگاه شهید بهشتی، تابستان ۱۴۰۰، صفحات۱۰۹
چکیده پایان نامه	نقش آفرینی مسکن به عنوان یک کالای مهم اقتصادی در اقتصاد کلان کشورها، ثروت خانوارها و به طور هم زمان ماهیت عمومی آن به عنوان حق اولیه برای تمام خانوارها، آن را تبدیل به یک موضوع مهم و پیچیده در سطح جهان کرده است. این موضوع در ایران با اختصاص بیش از ۸۰ درصد ثروت خانوارها،۳۰ تا ۵۰ درصد مخارج و ۴ تا ۶درصد کل تولید ناخالص ملی، شکل ویژه تری یافته است. باوجود این حجم از اختصاص سرمایه های کشور به بخش ساختمان و مسکن اما شاهد رشد فزاینده حاشیه نشینی و بالا رفتن خط فقر مسکن در کل کشور و به شکل ویژه تری در شهر تهران هستیم. پاسخ به این مسئله معمولا ازطریق دخالت های مستقیم و غیرمستقیم دولت ها ارائه شده است. اما پژوهش های متعددی نیز نشان می‌دهند که برنامه های توسعه شهرها و ضوابط و مقررات مندرج در آنها می‌توانند در التیام یا وخیم‌تر کردن مشکلات مسکن مؤثر باشند. در همین چهارچوب این پژوهش با موردپژوهی کلان‌شهر تهران با استفاده از روشهای کمی درپی توصیف و تحلیل اثر ضوابط و مقررات برنامه های شهری بر تولید، عرضه و ویژگیهای فیزیکی مساکن عرضه شده در این شهر است. در این تحقیق طرح جامع شهر تهران مصوب ۱۳۸۶ و ضوابط یکپارچه تفصیلی آن در سال ۱۳۹۱ که ملاک عمل شهرداری قرار گرفته است، مورد بررسی‌قرارگرفته اند. بدین‌منظور پروانه های‌صادره برای احداث ساختمان مسکونی توسط شهرداری تهران در دو بازه‌ی زمانی، یک دوره قبل از تصویب ضوابط تفصیلی ملاک‌عمل شهرداری یعنی سالهای ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۰ و یک دوره بعد از آن یعنی از سالهای ۱۳۹۱ تا۱۳۹۷ مورد بررسی قرار گرفته اند تا نحوه تغییر و تحولات آنها بر اساس ضوابط و مقررات مصوب سنجیده شود. می توان گفت که در طی سالهای مورد بررسی، ضوابط و مقررات مصوب شهر تهران نتوانسته اند اولا در چهارچوب اهداف درونی خود برای کنترل و مدیریت ساخت و سازهای مسکونی در شهر تهران موفق عمل کنند و از سویی دیگر با بالاتر رفتن مساحت واحدهای مسکونی، حجم

		مشاعات (زیربنای‌غیرمفید) و توزیع نامتناسب آنها در مناطق شمالی و غربی (مناطق‌باقیمت‌بالا) بر استطاعت پذیری این کالای مهم اثری منفی داشته اند.
نتیجه‌گیری پایان نامه		در این پایان نامه با استفاده از داده های اماری وزارت راه و شهرسازی، مرکز امار و شهرداری تهران به نقش برنامه های توسعه شهری در تعادل بخشی به کیفیت زندگی شهروندان بر اساس طرح جامع پرداخته است. نتایج نشان می دهد که طرح های توسعه شهری در هدایت و جذب سرمایه های مالی و توزیع مناسب جمعیت نقش مثبتی ایفا نکرده اند و نتوانستند به تعادل بخشی فضایی در سطح شهر تهران کمک کنند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	تلاش برای تهیه و تصویب طرح های جامع و تفصیلی جدید برای شهر تهران در اوایل دهه ۱۳۸۰ پس از شکست اولین طرح جامع شهر تهران پس از انقلاب موسوم به طرح ساماندهی شهر تهران تصویب شد، به دلیل تراکم مغازه ها و تغییر کاربری های آن دوره در عملا مسکوت ماند. در سال های پایانی دهه ۱۳۷۰ در نهایت با همکاری وزارت مسکن و شهرسازی مقرر شد با مشارکت کلیه نهادهای اجرایی مرتبط و استفاده گسترده از توان نهادها و نیروهای متخصص، همزمان طرح های جامع و تفصیلی تهیه شود. رویکرد جدیدی به نام راهبردی- ساختاری و تهیه همزمان اسناد دقیق و جامع اتخاذ شد.
	ضعف:	در نهایت دو نتیجه بسیار مهم قابل استنباط است، اول اینکه قوانین و مقررات برنامه‌های توسعه شهری تهران نیاز به انعطاف‌پذیری دارد و در مقابل نوسانات بازار حفاظتی ندارند و نمی‌توانند روند صدور پروانه‌ها و ساخت‌وسازهای مسکونی در شهر را کنترل کنند .تهران به گونه ای ترتیب می دهد که در دوره های رونق و رکود بازار مسکن، ساخت و سازهای مسکونی متناسب با افزایش تعداد خانوارها باشد. به عبارت دیگر، متناسب با نیاز بازار، در دوره رونق، بیش از نیاز و در دوره رکود، کمتر از نیاز خانوارها به پروانه ساخت صادر شده است.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت	قوت:	
	ضعف:	در دو طرح جامع (۱۳۸۶) و طرح تفصیلی (۱۳۹۱) شهر تهران سعی شده است رشد شهری و طبیعتاً مهمترین عامل آن افزایش یابد. یعنی تولید و توزیع فضاهای مسکونی در شهر در پاسخ به مسائلی مانند ساخت و سازهای بی رویه در گذشته، آسیب پذیری در برابر زلزله، کمبود چشمگیر

و ضـــعفی دارد؟		فضاهای عمومی و خدماتی و پراکندگی فضاهای کار و فعالیت در چارچوب اهداف و چشم انداز مندرج در سند طرح جامع برای کنترل و مدیریت، (طرح جامع شهر تهران۱۳۸۶) است. برای سنجش تأثیر ضوابط و مقررات بر تولید مسکن، سه شاخص، تعداد پروانه‌های زیربنایی و تعداد واحدها تعریف شده است. در دوره اول ۱۳۸۵-۱۳۹۰ تعداد ۱۲۳۰۷۹ پروانه با زیربنای کل ۱۲۳ میلیون و در دوره دوم ۱۳۹۱-۱۳۹۷ تعداد ۹۲۱۱۱ پروانه با زیربنای کل ۱۳۲ میلیون در نظر گرفته شده است که در مجموع ۴۸ مورد می باشد ۳۶۹۷ . واحد در دوره اول و ۳۲۷۱۲۲ واحد در دوره دوم باشد. در دوره دوم، در دوره اول سال ۱۳۹۲، حدود ۲۰ میلیون متر مربع زیربنا و ۸۰ هزار و ۶۱۶ واحد مسکونی و در دوره دوم، سالانه ۱۳ هزار و ۱۵۹ پروانه برای حدود ۱۹ میلیون مترمربع زیربنا و ۴۶ هزار و ۷۳۲ واحد مسکونی صادر شد واحدهای مسکونی همانطور که مشاهده می شود در دوره ۷ ساله دوم پس از تصویب طرح تفصیلی تعداد پروانه ها و تعداد واحدها کمتر اما با زیرساخت های مسکونی بیشتر نسبت به دوره ۶ ساله اول است .دوره دوم با توجه به رکود بازار زمین و املاک در کل کشور باشد.
روش تصـــویب، پـــایـــش و بـــازنـــگـــری طرح جـامع تهران چـه نقـاط قوت و ضـــعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	محاسبه تراکم توسط شهرداری برای اخذ عوارض یعنی تنها محاسبه زیربنای مفید، باعث ایجاد اختلاف در این زمینه و افزایش سطح اشغال زمین شده است. میانگین اشغال پروانه ها در بازه زمانی ۱۳۹۱-۱۳۹۷ برای کل شهر تهران ۶۶.۷ درصد بوده است. این میانگین برای مناطق جنوبی حدود ۶۹ درصد و برای مناطق شمالی ۶۴ درصد است، در حالی که طبق ضوابط طرح جامع و تفصیلی حداکثر ۶۰ درصد در مناطق مسکونی تعیین شده است . از نظر تراکم ساختمان، حداکثر تراکم ساختمانی برای مناطق مسکونی عمومی ۳۶۰ درصد با حداکثر ۶ طبقه با توجه به عرض معابر می باشد. در پایان دو دوره، میانگین تراکم مفید ساختمان از ۲۱۱ درصد در دوره قبل از تصویب طرح تفصیلی به ۲۵۹ درصد در دوره پس از ورود آن افزایش یافته است. این در حالی است که اگر از تراکم کل مسکونی برای محاسبه تراکم ساختمان استفاده کنیم، میانگین تراکم مسکونی در دوره اول به ۳۳۰ درصد و در دوره دوم به ۴۲۰ درصد می رسد، به عبارت دیگر در سطح اشغال ۶۰

		درصد به اندازه یک است. طبقه اضافی بر ضوابط طراحی در شهر تهران پروانه سکونت صادر شده است.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		اصولا دو برنامه شهری تهران یعنی طرح جامع (۱۳۸۷) و طرح تفصیلی پس از آن در سال ۱۳۹۱ اساساً ضوابط و مقررات ویژه مداخله در بازار مسکن و مناسب سازی ساخت و سازهای مسکونی برای گروه هایی که تقاضای مسکن ندارند و کلیه قوانین و مقررات آنها در چارچوب سیاست‌های کنترل و توزیع رشد، در حالی که اولین برنامه جامع شهر تهران (۱۳۴۹) به وضوح سیاست‌های مشخصی برای تولید و عرضه مسکن برای دهک‌های مختلف اقتصادی شهر تهران دارد که اگر مثلاً تعداد معینی واحد مسکونی قرار است در ۵ سال آینده ساخته شود، درصد مشخصی از آنها باید با توجه به دهک های پایین، متوسط یا بالا از مجموع تقریبی ۱۵۸۰۰۰۰ واحد مسکونی ساخته شود. پیش بینی می شود حتی یک واحد مسکونی در این ها ساخته شود. دو دوره مورد بررسی به ویژه در چارچوب گروه های کم درآمد تعریف نشده است و همه آنها به سیستم بازار سپرده شده است. بحث مسکن در طرح جامع جدید تهران فقط در چارچوب است.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		در خصوص امکان سنجی طرح می توان گفت که در رابطه با کنترل رشد و توسعه ساخت و ساز مسکونی، قوانین و مقررات برنامه های عمران شهری تهران نتوانسته رشد را در چارچوب اهداف خود مهار کند. در عمل، تقریباً در همه مناطق به جز منطقه ۲۱، از حد مجاز فراتر می روند. البته این تحلیل باید تکمیل شود زیرا فقط به بحث ظرفیت مسکونی در پروانه های ساختمانی مربوط می شود.

نویسنده/ نویسندگان	مهدی ایمانی
عنوان پایان نامه	واکاوی اثر برنامه ها و طرح های جامع توسعه ی شهری در تشدید جدایی گزینی اقتصادی-اجتماعی کلانشهرها و پیآمدهای آن. نمونه ی موردی: کلانشهر تهران
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه بین المللی امام خمینی،فروردین ۱۳۹۸، صفحات۱۲۴.
چکیده پایان نامه	مدت زمان زیادی از این حقیقت نمی گذرد که کلانشهرها درگیر اختلاف طبقاتی وحشتناک (به شکلی که امروزه نمونه

	های آن را میتوانیم در کشورهایی با اقتصاد باز شاهد هستیم) هستند که بحث اختلاف طبقاتی، خود را علاوه بر جامعه شناسی و اقتصاد، با نمایش در کالبد و تحت تأثیر قرار دادن آن به گرایشهای شهرسازی تحمیل کرده است؛ ماجرایی که ما آن را با عنوان جداییگزینیِ اقتصادی-اجتماعیِ سکونتی می شناسیم. هدف این پژوهش دستیابی به پاسخ این پرسش است که آیا جداییگزینی در تهران پدیدهای قابل رؤیت است، یا برخلاف چیزی که در زندگی در شهر میتوان حس کرد، صرفاً به استفاده از واژه های بالاشهر و پایینشهر محدود میشود؟ همچنین این رساله درصدد یافتن روشِ برخورد طرح جامع مصوب سال (۱۳۸۶آخرین طرح جامع) با این معضلِ شهریِ جهان شمول است. این پژوهش با استفاده از نرم افزارهای GISو Microsoft Excelانجام و شبیه سازی شده و از روش تحقیق اسنادی- کتابخانه ای بهره گرفته است. اطلاعاتِ اسنادیِ مورد استفاده در این پژوهش نیز از دادههای مسکن وبگاه دفتر اقتصاد مسکن در بازهی سالهای ۱۳۹۱و دی ماه ۱۳۹۶تا بهمن ماه ۱۳۹۷و همچنین از دادههای درآمدی مرکز آمار ایران سال ۱۳۸۵استفاده شده است. شاخص اطلاعات تِیل (آنتروپی) شاخص برگزیده ی پژوهش با توجه به شرایط خاص آن بود. درنهایت و پس از بررسیهای به عمل آمده مشخص شد که وضعیت جداییگزینی تهران در شش سال موردِ عملِ طرح جامعِ کلانشهرِ تهران از نظر جداییگزینی، به سمت اختلاطِ اقتصادیِ بیشتر پیش رفته است که با توجه به وضعیتِ مورد مشاهده در شهر، وضعیتی دور از انتظار است. بررسی بیشتر در این حوزه با استفاده از نرم افزارِ GISانجام شد. در بررسی های به عمل آمده، مشخص شد که تهران علیرغم افزایش تناسبِ (برابری) اقتصادی میان ساکنین، اقشار کم درآمد و پردرآمد به طرز معناداری از هم جداشده و می توان متصور شد که انزوای این اقشار از هم در این سالها فزونی یافته است.

نتیجه‌گیری پایان نامه	در این بخش پس از تحلیل محتوای سند راهبردیِ مصوب طرح جامع، نتیجه ای که چندان قابل اعتماد نبود گویای توجهِ ویژهی طرح به رعایت توازن، جلوگیری از پراکنده روی، کم کردن نسبیِ سلطه ی اتومبیل به خصوص در مرکز شهرها و ... بود. به بیانی دیگر این طرح با وجود نقصان های زیادی که به همراه داشت، درصدد کنترل جدایی گزینیِ شهری در تهران برآمده بود. برای فاصله گرفتن از دنیای تئوریکِ صِرف، به شاخص های دیگر برای بررسی عملی تغییرات در این سالها فکر کردیم که شاخص مسکن دراین بین بهترین گزینه به نظر می رسید. با استفاده از شاخص مسکن و استفاده از روش آنتروپی، اعداد به دست آمده ی ۰.۳۹و ۰.۳۱به ترتیب در دو سال اردیبهشت تا اسفند ۱۳۹۱و دی ماه ۱۳۹۶تا آذرماه ۱۳۹۷نیز گویای روند روبه رشد شهر از نظر شاخص جدایی گزینی بود، هرچند تغییر هشت صدم درصدی تغییر شاخصی نبود. نقشه های تنوعی محله ای را نیز در قسمتهای قبل دیدیم و دریافتیم که استفاده از شاخص انحراف معیار قیمت مسکن، برای سنجش تنوع قومی در نواحی خاص، شاخصی گمراه کننده است. نیاز به تعیین شاخص دیگری احساس میشد. با به دست آوردنِ میانگین قیمت مسکن در هر دو سال موردپژوهش، آستانهای شکل گرفت که میشد از خانه های زیر آن، آستانه به عنوان خانه های دارای سرپرست فقیر و بالعکس از خانه های باارزش بالاتر از آستانه، به عنوان خانه های ثروتمندنشین نام برد. حال محلات به سه دسته تقسیم می شدند. دسته ی اول محله هایی که بیش از ۷۰٪خانه های آن، ارزشی بیش از آستانه ی قیمتی، دسته ی دوم محله هایی با کمتر از ۳۰درصد خانه های بالاتر از آستانه و درنهایت دسته ی سوم دسته ی میانی، تقسیم بندی های پیشنهادیِ این پژوهش بودند. با این تقسیمات، می شد تغییرات مساحتیِ اشغال شده توسط گروه سوم، یعنی گروهِ با تنوع درآمدی زیاد را اندازه گیری و مشاهده کرد. این تحقیق همچنین به منظور واقعی تر شدن نتایج پا را از این فراتر

		گذاشت و محله هایی که در هر دو گروهِ تنوعیِ کم (چه ثروتمندنشین و چه فقیرنشین) با یکی از سایر محلات تنوعی ارتباط داشت را به عنوان محله ای با تنوع بالا در نظر گرفت و به دسته ی سوم ملحق کرد. درنهایت مشخص شد که گروه های متنوع تر، اراضی بیشتری را در بین سال های مورد مطالعه، اشغال کرده اند. همچنین گروهای فقیرنشینِ نیز بر تمرکز و میزان مساحت اشغال شده شان افزوده اند که می تواند ناشی از فقر نسبی در این سالها در میان مردمِ شهر تهران باشد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	جدایی گزینی ناشی از فقر مدیریتی و سازوکاری طبیعی ولی مضر در شهر است که می تواند حیات سیاسی و اجتماعی شهر را بر هم زده و تنفر محسوسی را از زندگی در شهر برای قشر وسیعی از افراد ایجاد کند. نبود سیاست های مدون و از پیش اندیشیده شده در هر صورت به تشدید جدایی گزینی و وخیم کردنِ ماجرا دامن می زند.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		به منظور تضعیف برتری های محلی بایستی کاربری های بزرگ مقیاسِ شهری و +فراشهری را تضعیف کرد، کاربری ها را در محلات و در مقیاس پیاده تعبیه کرد، پهنه بندی های تراکمی و مساحتی قسمتهای مختلف شهر را لغو کرد و اهمیت

	مراکز شهری را تقلیل و شهر را به سمت ساختارهای عادلانه تر مانند شبکه ی شطرنجی پیش برد.
پیشنهاد های پژوهش	به منظور کاهش جدایی گزینی اجتماعی-اقتصادی باید چند هدف خرد را دنبال کرد. از جمله: اجازه ندادن به شکل گیری سکونتگاه های غیر رسمی تضعیف شبکه ی حمل ونقلِ شخصی، تأکید و توجه بر هویت شهری و محلی، جلوگیری از پراکنده رویی شهری،تضعیف برتری های محلی، تقویت ضعف های محلی.

نویسنده/ نویسندگان	مهرناز شریفی منش
عنوان پایان نامه	تبیین ضرورتهای یکپارچگی سیاستهای مسکن در طرحهای توسعه شهری با تاکید بر مسکن اقشار کمدرآمد (نمونه موردی: طرح جامع تهران)
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه تهران،بهمن ۱۳۹۶،صفحه۱۴۶
چکیده پایان نامه	مسکن از دیرباز، نه تنها به عنوان سرپناهی برای زندگی، بلکه مکانی برای کسب آرامش و رشد بشر بوده است. توسعه و گسترش روزافزون شهرها، نیازهای سکونتی را نیز تحت تاثیر خود قرار دادهاست و برنامهریزان شهری، پیوسته به دنبال حل مشکلات شهرها، و بهبود عملکرد جنبه های گوناگون زندگی شهری و پاسخ به نیازهای شهروندان، به ویژه در حوزه سکونت، بودهاند. برنامهریزی برای شهر، بدون درنظر گرفتن "مسکن شهری"، امری غیرممکن و ناقص خواهد بود. بنابراین، مسکن همواره یکی از اجزای اصلی برنامه توسعه شهرها بوده و به تبع آن، مسکن اقشار کمدرآمد نیز از اهمیت خاصی برخوردار بوده است. بر این اساس، پایاننامه حاضر، به تبیین ضرورت های یکپارچگی سیاستهای مسکن در طرح های توسعه شهری با تاکید بر مسکن اقشار کمدرآمد، پرداخته است

	و هدف از انجام این پژوهش، یافتن موانع تحقق یکپارچگی سیاستهای مسکن و همچنین یافتن راهکارهای سیاستگذاری یکپارچه مسکن اقشار کمدرآمد، در طرحهای توسعه شهری و به خصوص طرح جامع شهر تهران، میباشد. برای نیل به این هدف، در پژوهش حاضر ابتدا به بررسی ادبیات موضوع و تجربیات جهانی تامین مسکن اقشار کمدرآمد، استخراج شاخصهای یکپارچگی و تدوین چارچوب نظری پژوهش، و سپس بررسی دقیق و اولیه طرحهای توسعه شهری و طرحهای جامع شهر تهران، پرداخته شده است و نتایج این بررسیها نشان از عدم وجود انسجام و یکپارچگی در سیاستگذاری مسکن طرحهای جامع دارد. سپس با بهرهگیری از روش کیفی "نظریه مبنایی"، به تبیین ضرورتها و کشف موانع تحقق یکپارچگی پرداخته شده است و نتایج حاصل از این روش، به عنوان مبنایی برای تدوین برنامه راهبردی قرار گرفته است. نتایج بررسی ها نشان می دهد که ضعف قوانین موجود، عدم توجه به بسترهای برنامه ریزی، ناکارآمدی سازوکار شناسایی گروه های کم درآمد، وجود افتراق سازمانی و عملکرد جداگانه و بدون ارتباط طرح های مسکن و سایر طرح های شهری و هم چنین سیاستگذاری آمرانه و از بالا به پایین، از مهمترین عوامل شکست طرح های تامین مسکن اقشار کم درآمد در سالهای گذشته بودهاند. با توجه به این امر، برنامه راهبردی در پژوهش حاضر، مبتنی بر رفع این موانع و تقلیل اثر آنها، و پیشنهادات برای اصلاح نظام برنامه ریزی مسکن و مسکن اقشار کم درآمد، تدوین شده است
نتیجه‌گیری پایان نامه	پس از بررسی جایگاه سیاستهای مسکن و مسکن اقشار کم درآمد در برنامه های توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی پنج ساله کشور و طرح جامع مسکن، طرح های جامع شهر تهران، با رویکرد "یکپارچگی"، مورد مطالعه و ارزیابی کلی قرار گرفتند. نتایج این ارزیابی، به همراه مطالعه تفصیلی اسناد این سه طرح، حاکی از آن است که طرح های جامع تهران، همواره

		رویکردی کالبدی و فیزیکی درباره توسعه شهر داشته و آن طور که لازم است، به مقوله مسکن و مسکن اقشار کمدرآمد نپرداخته اند. طرح جامع هر شهر، یکی از اصلی ترین اسناد توسعه آن شهر به شمار میرود، از سوی دیگر، برنامه ریزی توسعه هر شهر، بدون در نظر گرفتن "مسکن"، امکان پذیر نخواهد بود. طرح های جامع تهران، از این دیدگاه، دارای عملکردی بسیار ضعیف بوده اند. در واقع، فقدان "برنامه- ریزی مسکن"، یکی از ایرادات اصلی وارد شده به طرح های جامع است و روشن است که با وجود ضعف در پرداختن به مسکن شهری، در پرداختن به "مسکن اقشار کم درآمد"، حتی بسیار ضعیف تر عمل کرده اند و به طور مشخص، آن را نادیده گرفته اند. این در حالی است که انتظار میرود تا سیاستهای کلان مسکن و مسکن اقشار کم درآمد، مانند طرح جامع مسکن، که در سطح کلان به مسکن اقشار کم درآمد پرداخته است، در طرح های خرد مانند طرح جامع، نمود پیدا کنند؛ اما هیچگونه ارتباطی میان این سیاست ها و طرح های جامع، وجود ندارد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	با افزایش مشکلات ناشی از گرایش به فروش تراکم و عدم پیروی از طرحی جامع برای تهران، تهیه طرح های جامع و تفصیلی، با مشارکت کلیه نهادهای اجرایی مرتبط و موثر و همچنین استفاده گسترده و هماهنگ از توان نهادها و نیروهای تخصصی، در دستور کار قرار گرفت و طرح جامع سوم تهران نیز با همین رویکرد، تدوین شد.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	-برخورداری برنامه ریزان از تجارب گوناگون در زمینه تامین مسکن اقشار کم درآمد در سه دهه اخیر -حفظ مالکیت دولتی زمین و عدم واگذاری آن به اقشار کم درآمد -افزایش مشارکت دستگاههای دولتی (غیر از وزارت راه و شهرسازی) در مسئله مسکن نسبت به گذشته -تغییر رویکرد وزارت راه و شهرسازی نسبت به تامین

		مسکن اقشار کم درآمد و توجه به راه حل هایی غیر از واگذاری مسکن به گروههای نیازمند
	ضعف:	-عدم وجود بخش مسکن و مسکن اقشار کم درآمد در طرح جامع -عدم توجه برنامه های مسکن به سیاست های اقتصادی، زیست محیطی، اجتماعی و ... -ارائه سیاست کلی مسکن اقشار کم درآمد از سوی دولت ها برای کل شهرهای ایران بدون درنظر گرفتن شرایط خاص هر منطقه -تمرکز سیاستگذاری مسکن در دولت مرکزی -عدم وجود بانک اطلاعاتی به روز و شفاف برای شناسایی گروه های درآمدی -عدم وجود قوانین مشخص برای نظارت بر اجرای صحیح برنامه های مسکن اقشار کم درآمد -عدم ارتباط طرح های کلان و خرد توسعه شهری -تفرق سازمانی و عملکرد جزیره ای نهادهای مختلف -رویکرد غالب کالبدی در امر تامین مسکن - بی توجهی به ظرفیت های اقتصادی و زیرساختی در تامین مسکن گروه های کم درآمد -عدم شفافیت انتظارات و اهداف طرح های جامع در زمینه مسکن
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	بسیاری از برنامه های طرح جامع، پس از تدقیق در طرح تفصیلی و یا حین اجرا، دچار تغییر شده و یا قسمتی از آنها اجرا نمی شود. علت این امر، علاوه بر عدم شفافیت انتظارات طرح، ضعف قانونی و نظارتی بر اجرای صحیح و کامل طرح است که باعث می شود طرح ها به فراموشی سپرده شوند. در این میان، برنامه های مسکن اقشار کم درآمد، به دلیل ماهیت خاص خود، دارای سودآوری کمتری برای مجریان بوده و

	ممکن است آنان را به فکر واگذاری این تسهیلات، به سایر اقشار جامعه اندازد.
چه موانعی برای اجرایی شـــدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	طرح های جامع شهر تهران، فاقد یکپارچگی در تهیه و اجرا بوده و فقدان بخش مجزای برنامه ریزی مسکن و مسکن اقشار کم درآمد، در آن به چشم می خورد. در این طرح ها، اهداف و راهکارهای رسیدن به آنها، به خوبی تدقیق نشده اند و سازمانهای ذینفع و مجریان، خود را ملزم به اجرای کامل طرح نمی دانند. از طرفی، نقص در مکانیزم شناسایی و ارائه برنامه ها به اقشار کم درآمد، موجب عدم تحقق اهداف سیاستهای مسکن و تداوم پدیده بدمسکنی و بی مسکنی در کشور – علیرغم ساخت مسکن برای این اقشار – شده است. از این رو، لزوم بازنگری و اصلاح نظام سیاست گذاری مسکن و وجود یک نظام یکپارچه برنامه ریزی مسکن اقشار کم درآمد، به روشنی حس می شود.
برای اصـــلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	–لزوم تدوین سازوکار مناسب برای شناسایی گروههای کم درآمد و ویژگی های آنان –ضرورت تقویت جایگاه مسکن و مسکن اقشار کم درآمد در طرح جامع –اهمیت نظارت قانونی و الزام‌آور بر روند تهیه و اجرای برنامه های مسکن و تقویت بنیانهای قانونی طرح ها –لزوم تمرکززدایی و ایجاد نظام سلسلهمراتبی برنامه ریزی مسکن تقویت –تقویت هماهنگی عمودی و افقی سازمانها و یکپارچگی سیاستهای مسکن با سایر برنامه ها –ایجاد ارتباط عمودی و افقی میان سازمان ها و نهادهای درگیر در امر تامین مسکن اقشار کم درآمد –تقویت بنیان های قانونی و زیرساخت های حقوقی –تجدید نظر و بازنگری اساسی در محتوای طرح های جامع –توجه به مطالعات مقدماتی و پشتیبان برنامه های مسکن

	-ارائه ساز و کار نظارت بر اجرای طرح ها -پیش بینی سیاست های گوناگون حمایت از اقشار کم درآمد -برقراری پیوند و تعامل میان سیاست های مسکن و سایر سیاست های توسعه شهری -کاهش نقش دولت مرکزی در سیاست گذاری مسکن -توجه و ارتباط طرح های جامع با طرح های فرادست و آمایشی -پیش بینی کامل الزامات برنامه های مسکن نظیر نحوه تامین منابع مالی، نیروی انسانی، زیرساخت ها و... -طراحی نظام مدیریت و بهره برداری محلی مسکن اقشار کم درآمد -اصلاح نظام شناسایی متقاضیان مسکن -توجه به پتانسیل های موجود در فضای داخلی شهرها برای تامین مسکن گروه های کم درآمد -توجه به نیازهای خدماتی، فضای سبز و سایر ملزومات محیط مسکونی در کنار تامین مسکن

نویسنده/ نویسندگان	نگین پشمچی زاده
عنوان پایان نامه	ارزیابی عوامل موثربرتحقق پذیری طرح های شـــهری در ایران (نمونـه موردی: طرح تفصـــیلی منطقـه پنج شـــهرداری تهران)
نام دانشـــگاه، تاریخ دفاع، صـــفحات پایان نامه	دانشـــگاه دانشـــگاه آزاد اســـلامی واحد صـــفادشـــت ، بهار ۱۳۹۷،صفحات۱۰۳
چکیده پایان نامه	تهیه طرح ها توسعه شهر در ایران فرآیند است که از تصمیم گیری برا تهیه طرح شروع شده و تا ابلاغ آن جهت اجرا ادامه می یابد .طرح ها جامع و تفصیلی پس از جنگ دوم جهلانی و در جهت حل مشکلات شهرها پس از جنگ وارد ادبیات شهرسازی شد اما در دوره ها بعدی این طرح ها با انتقادات فراوانی روبه رو شدند. اهم انتقادات وارد شده بر الگو جامع از بعد نظری شامل صلبی و ایستا بودن طرح ها، بی توجهی به مشارکت مردمی، کالبدی بودن طرح ها، نقشه کاربری زمین به

	عنوان سند نهایی، آرمانی و غیرواقعی بودن، پرداختن به انبوهی از جزئیات و بی توجهی به امکانات اجرایی شهر برا اجرا طرح می باشد.. هدف این پژوهش شناخت عوامل تحقق پذیری طرح های شهری در طرح تفصیلی منطقه پنج، موانع تحقق پذیری طرح ها و شناخت روش ها بهره وری حداکثری از فضاهای شهری است. در این پژوهش با استفاده از مطالعات کتابخانه ای و متن خوانی و فیش برداری، آمارخوانی و استفاده از جداول و نقشه ها، به تشریح موضوع و بیان نظریات و مفاهیم پرداخته شده است. همچنین به منظور تدوین یافته ها قابل استناد و علمی، با استفاده از روش کمی و کیفی عوامل موثر بر تحقق پذیری طرح تفصیلی مورد ارزیابی قرار گرفت. سپس پس از بررسی دقیق وضع موجود، وتطابق آن با پیشنهاد ها طرح تفصیلی، میزان تحقق مشخص گردید و در ادامه راهبردها وپیشنهاد هایی جهت تحق برنامه در منطقه پنج شهردار تهران ارایه شد ،درنهایت با رتبه بندی پیشنهادها ،اولویت راهبرداها مشخص گردید، لذا با توجه به اولویت آنها می توان تمهیداتی جهت تحق کاراتر برنامه درنظرگرفت. در این تحقیق به این نتیجه دست یافتیم که پیش بینی های طری تفصیلی در ابعاد کالبدی، فرهنگی،اقتصاد به نتایج قابل قبولی رسیده و بیش از نیمی از آنها تحقق یافته است اما در کاربر های خدماتی همچنان با تحقق اهداف برنامه فاصله زیاد وجود دارد. بدین منظور با استفاده از روش برنامه ریز راهبردی پیشنهاداتی ارائه گردید.
نتیجه‌گیری پایان نامه	تحقیق حاضر تلاش نمود تا با بررسی وضعیت اجرا برنامه پیش بینی شده در ابتدا نشان دهد وضعیت برنامه در چه وضعیتی قرار دارد سپس به تحلیل ها بیشتر بپردازد. برنامه طرح تفصیلی در منطقه در جمعیت پذیری رشد فروانی حتی بیش از برنامه مصوب دارد این امر ناشی از روند پرشتاب مهاجرت، نوساز بودن منطقه و سهم زیاد ساخت و سازها منطقه می باشد.پتانسیل های طبیعی و اجتماعی منطقه جاذبه ی

		آنجا را افزایش داده و این حجم جمعیت پذیری را به وجود آورد. در بحث پیش بینی های پهنه بندی طرح تفصیلی منطقه روند مثبتی را طی می کند. با توجه به افق طرح که سال ۱۴۰۴می باشد. روند کنونی در احقاق پهنه های کاربری اراضی سیر صعودی است در حال حاضر با بررسی به عمل آمده در پهنه های سکونت ، فعالیت، مختلط و حفاظت بیش از نیمی از پیش بینی ها محقق گشته و روند قابل قبولی مشاهده می شود در این بین حفاظت از باغات کن ،باغات کوهسار و محله باغ فیض همواره رسالتی است که طرح تفصیلی همواره از آنها محافظت نموده است. درنهایت در ارزیابی وضعیت کنونی بحث کاربری های خدماتی مبحثی که متاسفانه منطقه پنج نتوانسته روند مثبتی در تحقق کاربری های خدماتی داشته باشد . میانگین ۱۰درصد از تحقق کاربری های خدماتی نشان از فاصله زیاد برنامه و روند تحقق آن می باشد.البته عدم سودآوری کافی می تواند دلیلی بر عدم رغبت کافی به انجام فعالیت های سازندگی در مسیر تامین کاربری خدماتی می تواند باشد. همواره ساخت و سازها فعالیت ها تجاری و مسکونی و سودآوری در این دسته ها می تواند از کشش و جدابیت در استقرار خدمات را بزداید. هر چند از عوامل موثر در تحقق اهداف نمی توان غافل بود. در بررسی ها به عمل امده به نتایجی دست یافتیم که عوامل موثر در تحقق برنامه ها را به اولولیت و اهمیت معرفی نمود و استفاده از رویکردهای نوین بهره گیری از نیرو های خبره و کاهش زمان تهیه برنامه و اجرا و ارزیابی از جمله دلایل معرفی گریدند. درنهایت عوامل مورد اشاره در تحقق پذیری نقش بسزایی دارد و می توانند در احقاق اهداف برنامه کارا و مفید به فایده باشد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	

محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	سازگاری و ناسازگاری کاربری ها و معابر در طرح دیده نشده است. همچنین طرح تفضیلی باید توزیع کاربری های خدماتی را در مقیاس منطقه شهری یا محله به سمت توزیع متوازن حرکت بدهد که این مورد مشاهده نشده است.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		نبود مدیریت یکپارچه در خصوصی تامین کاربری ها و تصویب یا اتخاذ برخی تصمیم ها از طرف مراجع تصمیم گیرنده بدون انجام مطالعه برخلاف طرح ها مصوب از موانع تحقق پذیری طرح های جامع و تفصیلی شهرهاست.
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		توجه به این عوامل می تواند تحقق پذیری طرح تفصیلی را ممکن تر کند.عوامل به شرح زیر می باشند: ۱. برنامه ریزی و نگارش طرح تفصیلی از دانش ها و شیوه ها جدید شهرسازی ،رویکرد های نوین استفاده گردد. ۲. استفاده از عوامل و نیروهای خبره ،بادانش و صاحب نظر در فرایند اجرا طرح تفصیلی ضرورت دارد. لذا افرادی که نسبت به قوانین شهرسازی و علم برنامه ریز شهر آگاهی دارند و همچنین در سازمان مجری نیز به مسایل اداری و قوانین شهری اشراف دارند لازمه تحقق بهتر برنامه ها هستند۳. در فرآیند برنامه ریزی همواره شکاف دانش و عمل ،برنامه ریزی و اجرا مشکلاتی را به وجود می آورد . لذا برای کارایی بهتر ضرورت دارد که برنامه ریزان و مشاوران با کارفرمایان و مجریان تعلاملی گسترده و پویا داشته باشند تا به اجرای بهتر برنامه ها کمک شود. ۴. برای اجرای بهتر طرح تفصیلی نیاز است همواره فرآیند اجرا مورد ارزیابی قرار گیرد تا تحقق و عدم تحقق مشخص گردد. لذا شیوه نامه مشخص ارزیابی از طرح نیاز است تهیه گردد. ۵. برخی از برنامه ها و قوانین موجود در طرح تفصیلی به دلیل

	تغییرات چندباره در گذر زمان ابهاماتی وجود دارد. لذا شفافیت در برخی از قوانین نیاز است. ۶. نظام برنامه ریز سلسله مراتبی احساس تعلق را از شهروندان و مجریان برنامه گرفته و صرفا نگاه غریبانه و منفی نگری به آن ها می دهد. لذا نیاز است تا برنامه ریزی مشارکتی و با مشارکت شهروندان صورت گیرد تا همگی احساس تعلق خاطر به برنامه پیدا کنند و درانجام ان خود را متعهد بدانند. ۷. نیاز است چرخه مدیران رویکرد تعامل گرا ،نه صرفا صفر و یکی به مسایل پیش رو داشته باشند و در تعامل با ارباب رجوعان گره ها موجود در اجرا کام در برنامه را بگشایند. ۸. متاسفانه نهادها نظارتی مانند شورا شهر،دیوان عدالت اداری و... گاها به دلایل مختلف از جمله ناآگاهی از قوانین شهر یا صاحب حق اجرا دانستن خود در فرآیند اجرا برنامه مداخله می نمایند که مسیر تحقق برنامه را دشوار می سازد ۹. در برنامه طرح تفصیلی در برخی مواقع به مجری و مدیر اجرا اجازه تصمیم گیر موضعی در موارد را داده است نیاز است است این تصمیم گیر ها به دور از تملایلات شخصی و صرفا در راستای اجرا قانون باشد ۱۰. وابسته به بودجه دولتی بودن و مساله کمبود درآمد در سلزمان مجری موجب می گردد نگرش درآمد نسبت به اجرای طرح تفصیلی به وجودآید. ۱۱. داشتن نیرو متعهد از واجبات نمو و پیشرفت همه سازمان هاست علاوه بر این نکته نیاز است طرح تفصیلی گلوگاه ها اجرای مبهم برخی قوانین را ببندد تا با ایجاد سلامت اداری در تحقق طرح و برنامه کمک شایانی موجب شود.
پیشنهاد های پژوهش	اهداف و مقاصد که به عنوان تأثیرات نهایی تحقق طرح تفصیلی در منطقه پنج شهرداری تهران مد نظر می باشد و کلیه تلاش ها بایستی به این سمت جهت گیری و معنادار شوند. این اهداف عبارتند از:

	✓جذب سرمایه گذاری در استفاده از لبه ها طبیعی و پتانسیل های موجود درمنطقه ✓برجسته کردن بصری عناصر تاریخی به عنوان شاخص منطقه برا جلوگیری از انزوای عناصر تاریخی و بی توجهی به نشانه های شهری ✓کمک به افزایش بهره وری زمین های بی رنگ در جهت تامین خدمات عمومی ✓احیا محلات و برنامه ریزی برای فضاهای بی دفاع ناشی از متروکه بودن و مخروبه بودن ✓بازنگری در سیاست های جمعیتی و تثبیت جمعیت ساکن منطقه وکنترل نحوه توزیع آن متناسب با مشخصات پهنه های سکونتی ✓توجه ویژه به گردشگری و فراهم سازی زمینه اشتغال در این صنعت برای جلوگیری از مشاغل کاذب و دوره گرد ✓بازنگری در برنامه ریزی حمل و نقل عمومی شهر باتوجه به ضعف در این سیستم و داخل و تزاحم حوزه های تردد سواره و پیاده ✓کمک به پالایش عناصر و عوامل آلاینده محیط وعدم دخالت نابه جا در محیط طبیعی برای جلوگیری از پیامدهای ناشی از سوانح احتمالی ✓ارزیابی پیامدهای محیطی قبل از هرگونه تغییر اساسی در کارکردهای زمین برای جلوگیری از آسیب های محیطی ✓تشویق به سرمایه گذاری در بخش گردشگری با توجه به پتانسیل های منطقه ✓اصلاح و احیای هویتی منطقه باتوجه به قدمت هسته های اولیه سکونت و حضور نشانه های تاریخی شهر مثل امامزاده ها ✓تنوع و توسعه فعالیت ها اقتصاد با توجه به نقش مرکز فعالیت و اقتصاد شهر و پینیدگی و سرزندگی فعالیت های وجود ✓استقرار خدمات برتر با توجه به عوامل طبیعی برتر به منظور

	گذراندن اوقات فراغت ✓تقویت هویت بومی منطقه در تلفیق با بافت جدید و جاذبه ای چشم نواز در جهت رونق گردشگری ✓کمک به تامین بخشی از نیازها کالبد کلانشهر تهران برا تبدی به کلانشهر جهانی دارای امکان رقابت در سطوح بین المللی و منطقه ای ✓فرصت بهره گیری از میراث ها طبیعی جهت ارتقا کیفیت محیط شهر و ماندگاری آنها ✓فرصت استفاده از زمین های درشت دانه جهت توسعه عرصه های عمومی (شامل فضاهای گردشگری، فرهنگی، تفریحی- ورزشی) ✓استفاده از موقعیت طبیعی و امکانات منطقه برای استقرار فعالیت ها اقتصاد برتر بله ویژه فراهم آوردن فضای لازم برای حضور شرکت های فراملیتی گردشگری و خدمات مولد بین المللی گردشگری با توجه پتانسی ها طبیعی منطقه

نویسنده/ نویسندگان	وحید نمازی
عنوان پایان نامه	تبیین سهم بهره وران طرح های توسعه شهری از تامین منابع طرح جامع۱۳۸۶ تهران
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه تهران، تیر ۱۳۹۴،صفحات۱۸۸
چکیده پایان نامه	دولت‌های محلی، به‌ویژه شهرداری‌ها، که سازمان‌هایی در سطح مدیریت عملیاتی در بخش عمومی هستند. آنها نیاز ویژه ای به تامین منابع مالی پایدار دارند. دستیابی به الگوی پایدار منابع اقتصادی یکی از مهمترین دغدغه های مدیران شهری است که برای دستیابی به آن لازم است ابتدا نظام منافع و سودمندی گروه های ذینفع از توسعه فضاهای شهری تبیین شود و بر اساس آن بودجه و درآمدهای پایدار شهرداری ها محقق شود. تا به امروز نگاهی اصولی و جامع به نقش ذینفعان مدیریت شهری در تامین درآمدهای شهرداری صورت نگرفته

	است. در عین حال شاید مهم ترین موضوع نظام درآمدی شهرداری های کشور و استقلال قانونی آنها سهم و نقش این عوامل در پرداخت عوارض و هزینه های خدمات عمومی باشد. میزان مشارکت بهره وران شهری در تامین منالع مالی طرح های توسعه شهری مسئله ایست که همواره در ادبیات علمی و اجرایی کشور مطرح شده است، اما به تبیین سهم هر یک از گروه ها و سازوکار اجرایی آن توجه چندانی نشده است. لذا در این تحقیق سعی بر آن است تا با بررسی و تحلیل میزان بهره برداری و سودمندی هر یک از گروه‌های تولیدی در عرصه شهر، سهم هر یک از این گروه‌ها در تأمین منابع مالی پروژه‌های عمران شهری تبیین شود. منافع و تأثیرگذاران توسعه شهر باید نقش و مسئولیت ویژه ای در تحقق طرح توسعه شهری داشته باشند و این نقش آفرینی از دو بعد نهادی و مالی انجام می شود. توسعه شهری متفاوت است .بنابراین با مقایسه سودمندی و فواید گروه‌ها و نقش‌های ذی‌نفع، ایجاد آن‌ها در تحقق طرح توسعه شهری می‌تواند سهم هر یک را در توسعه شهرها بازتعریف کند .بر این اساس، به منظور شناسایی و بازتعریف میزان سودمندی و بهره‌وری گروه‌های مختلف توسعه شهر، رفتار گروه‌های ذینفع، طبقه‌بندی و عناصر کالبدی و سازمان فضایی طرح توسعه شهری تهران، طرح جامع (۸۶) به عنوان مبنایی برای تحقق تحقیق مورد مطالعه قرار گرفت. پس از آن با شناسایی قدرت منفعت و تأثیر قدرت بر منفعت به عنوان مولفه های سهم ذینفعان از تامین منابع برای تحقق طرح جامع و با استفاده از روش تحلیل ذی نفعان ،. میزان سود و مزایای گروه ها از تحقق طرح جامع تهران شناسایی شد .یکی از موثرترین راهکارهای پیش روی شهرداری های کشور در راستای اجرای نظام درآمدی و بودجه ریزی عادلانه، تبیین نقش ها و مزایای عرصه شهر برای گروه های بهره برداران شهری است .برای دستیابی به یک نظام مالی عادلانه در شهرهای کشور در فضای ساختاری مدیریت شهری، لازم

		است ابتدا گفتمان مشترکی در مورد تعادل منافع و ایفای نقش گروه های مختلف از عرصه شهری ایجاد شود که به موجب مسئولیت نهادهای دولتی باشد .اعم از شهرداری و دولت بر این سامانه نظارت کنند و کنترل اثربخشی آن در مقاطع زمانی مختلف به عنوان مسئولیت اصلی دولت ملی و ایجاد رونق و دخالت در فعالیت ها و سرمایه های خارجی برای گردش و ایجاد ارزش افزوده در شهر بر عهده دولت یا شهرداری محلی خواهد بود.
نتیجه‌گیری پایان نامه		با تحلیل مدل تحقیق به این نتیجه می رسد که بخش دولتی که شهرداری و نهادهای مرتبط با آن می باشد باید حدود ۳۵ درصد از کل هزینه های اجرای طرح جامع را تامین کند. این هزینه نیز برای انتفاعی است که از نظر مالی در اختیار این اداره قرار گرفته است و همچنین بابت منافعی که بر دوش مسئولیت و نهاد شهرداری است، بخش دولتی باید نزدیک به ۳۰ درصد از منابع طرح جامع را تامین کند که شباهت زیادی به بررسی های انجام شده در مطالعات نمونه های جهانی به روش ها و روش های مختلف از ۲۵ تا ۴۰ درصد بوده است که با مقایسه شرایط تامین مالی موجود شهرداری های کشور با این تحلیل، درآمد شهرداری را تامین کرده است. میزان تغییرات مورد نیاز در اقتصاد شهری کشور، در این میان، بخش خصوصی بر عهده می گیرد حدود یک چهارم از کل هزینه های طرح جامع باید با واقعیت امروزی تغییرات زیادی داشته باشد و عملا این فصل نیازمند مطالعات فراوانی است تا بتوان به آن پی برد. مبنای مشارکت و هزینه های پرداختی بخش خصوصی شهروندان هستند که با پرداخت۱۲ درصد هزینه ها تقریباً مبنای خوبی برای پرداخت عوارض دارند.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	نتایج تحلیل به وضوح نشان می دهد که شهروندان کمترین نقش و تأثیر را در طرح جامع دارند. در واقع علت اینکه شهروندان خود را مالک شهر نمی دانند و توسعه یا عدم توسعه

		آن عملا برای این قشر تفاوت چندانی ندارد این است که میزان منافع این گروه از توسعه طرح جامع بسیار محدود و مربوط به عناصر مرتبط با قدرت مالکیت آنها بر زمین و همچنین منافع اجتماعی و زیست محیطی پروژه های بزرگ شهری می گردد. لذا گروه شهروند که باید حدود ۱۳ درصد از مسئولیت و نقش توسعه شهر را بایستی بپذیرند. تنها به عنوان یک کاربر و مخاطب توسعه شهر، منتظر حرکت و اقدام سایر گروه های مولد شهری است و از سوی دیگر شهروندان به عنوان تنها گروهی که نقش حجم مالی را در بر نمی گیرد و لزوماً ارزیابی مالی و اقتصادی رفتار خود را انجام نمی دهد، نقش بسیار کمرنگی در شهر دارند.این به این معنی است که شهر ایرانی محل سوداگری و قدرت و پول است و ارزش های غیر مادی نقش زیادی در معادلات شهری ندارد.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	در مجموع می توان کل طرح جامع و فضاهای پیشنهادی و مورد نیاز برای توسعه آن در چند سال آینده را با داشتن سهم عمده ای از منافع، مالک و تنها سهامدار عمده تحقق طرح جامع دانست. قدرت و حوزه نفوذ بالا در طرح جامع و توسعه برنامه ریزی شده شهر تهران یکی از عوامل اصلی قدرت بخش عمومی در شهرهای ایران به دلیل موضوع زمین و املاک است. این موضوع تا حد زیادی همه بخش های توسعه و اجرای طرح ها را در کشور تحت الشعاع قرار داده است تا جایی که نهادهای موسوم به نیمه دولتی و خصوصی در تهران با در اختیار داشتن زمین های فراوان، در سرعت کمی و حتی یکسانی توسعه ۴ و ۲۲ خاص تأثیرگذار بوده اند . .از سوی دیگر بخش دولتی نیز با توجه به جمعیت حدود ۱۰ میلیون نفری که روزانه از خدمات و امکانات ارائه شده در کلانشهر تهران استفاده می کنند، سهم عمده ای از وظایف خود را ناشی از اجرای پیشنهادات برنامه جامع عملیاتی می بیند و سود نسبتاً زیادی دریافت می کند. در این زمینه، در نتیجه بخش خصوصی متناسب با شرایط و شرایط دارای منافع و قدرت محدودی است

		که نتیجه آن عملکرد کاملا هوشمندانه و مقرون به صرفه این گروه از ذینفعان طرح توسعه شهری است.در نتیجه این گروه کیفیت و فضای تعاونی خود را با توجه به امکان سنجی و پتانسیل بهره برداری بیشتر و بهتر از فعالیت ها و عملیات تنظیم می کند که عمدتاً مبتنی بر شدت و ضعف بهره وری کاربری اراضی و مستغلات خواهد بود .یعنی هر چه استفاده از زمین و املاک شدیدتر باشد و فعالیت آن سودآورتر باشد، برای مشارکت بخش خصوصی مولد و جذاب تر خواهد بود .این باعث می شود مشارکت آنها بسیار خاص و ناقص باشد.
	ضعف:	افراد قدرتمند در توسعه شهر، دولت و شهرداری هستند و بیشترین ذینفع از تحقق آن شهرداری بخش خصوصی و پس از آنها دولت ملی هستند. در حالی که اصولاً در شهر انسان محور، قدرت باید ناظر منافع و منفعت ها باشد و نه خود یک بازیگر بزرگ برای کسب منفعت خود. از پیامد های این اتفاق میتوان به کالایی شدن زمین و افزایش تصاعدی سیکل تناوبی قیمت آن در دوره ۶ ساله بی تاثیر شدن و کمرنگ شدن اهمیت حضور و نقش افرینی شهروندان در توسعه و نگهداری شهر و جایگزینی رابطه و پول به جای قوانین و مقررات شهرسازی اشاره کرد.
روش تصـویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضـــعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	در حال حاضر نظام فعلی تامین منابع مالی شهرداری ها در کشور با کوچک سازی دولت در تضاد است. زیرا منافع کلان و چشمگیر دولت و تمایل وابستگان و قدرتمندان به اقدام و نقش آفرینی در حوزه های خدمات شهری و عملاً با نقش آفرینی فراوان دولت در این زمینه، نه تنها امید به کوچک شدن دولت ملی در فضای حکومت محلی از بین نمی رود، اما رد پای دولت های مختلف در مناطق شهری باقی می ماند. با استقرار سیستم عادلانه تقسیم مسئولیت ها و منافع، این روند به تدریج به کوچک شدن دولت ملی می انجامد. اصل خصوصی‌سازی باید عملاً منجر به تفکیک منافع شود تا گروه‌های مختلف بتوانند با

		ایفای نقش و مشارکت، به صورت دوجانبه و بر خلاف منافع خود، خدماتی را برای شهر ارائه کنند، اما در حال حاضر نوعی انحصار قدرت در دستان. تصمیم گیران اصلی توسعه شهری است که در این عرصه رانت ایجاد کرده و خصوصی سازی را معطوف به رانت خواران و موسسات نیمه دولتی یا خصوصی متمرکز شده اند. قیمت‌گذاری کارآمد نتیجه واگذاری صحیح مسئولیت‌ها، نقش‌آفرینی و تلاش مشترک در ابعاد نهادی، مسئولانه و مالی در بین بهره وران است که لازمه تحقق آن شفاف‌سازی مسئولیت‌ها، نقش‌ها و سهم سودمندی گروه‌ها در تحقق و توسعه شهر خواهد بود.
چه موانعی برای اجرایی شـــدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		شهرداری با داشتن قدرت اجرایی در عمران و آبادانی شهر، گاه حتی برنامه های عمرانی مصوب دولت را به تعویق می اندازد و آن را مختل می کند، هرچند این نهاد در اکثر شهرها به جز تهران دخالت چندانی در روند تهیه طرح جامع ندارد، اما اگر طرحی نتواند منافع سیاسی و مالی کنترل شهر را برای شهرداری تامین کند، این نهاد به عنوان بزرگترین عامل مانع از تحقق طرح محسوب می شود و تنها با چند دستورالعمل و بخشنامه توسعه آن را به تاخیر می اندازد. در عین حال شهرداری تنها نهادی در شهر است که می تواند بین گروه های مختلف تعامل ایجاد کند و منافع فراوان بخش خصوصی و قدرت دولت ملی را روی یک میز بگذارد و به سمت منافع مشترک سوق دهد. البته این اتفاق با ایجاد نهاد مشترک تهیه طرح های توسعه شهری در دهه گذشته نسبتا شکل گرفت که متاسفانه بازوی قدرت بر برایند نیروهای سودمندانه شهری تقدم داشت و باعث انحلال شد.
برای اصـــلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		به منظور دستیابی به یک نظام مالی عادلانه در شهرهای کشور که هدف این پژوهش تلقی می شود، لازم است از هر یک از گروه های ذینفع در فضای ساختاری مدیریت شهری گام های عملیاتی برداشته شود. لازم است گفتمان مشترکی در مورد توازن سودمندی و نقش گروه های مختلف شهری ایجاد

	شود که این امر بر عهده نهادهای عمومی اعم از شهرداری و دولت، تشکیل محلی، منطقه ای و شهری خواهد بود. صندوق ها، تشکیل انجمن های قدرتمند از میان شهروندان یا نهادهای مشترک، تهیه طرح های جامع، بسترهای مناسب برای شکل گیری فضای گفتمان را به اشتراک می گذارند. در مرحله بعد لازم است هر یک از گروه ها به طور واضح از منابع سود خود آگاه باشند، البته لازمه این امر تخریب رانت دانش، قدرت ارتباطی و سرمایه در تمام مناطق شهری است که عملیات ملی و فرا شهری خواهد بود. پس از آگاهی گروه ها از علایق خود، باید حوزه های کلان و خرد نقش گروه ها تبیین و وظایفی که برای افراد تعیین می شود، مشخص شود .در نهایت نظارت بر این سیستم و کنترل اثربخشی آن در مقاطع زمانی مختلف به عنوان مسئولیت اصلی دولت ملی و ایجاد رونق و دخالت در فعالیت ها و سرمایه های خارجی جهت گردش و ایجاد ارزش افزوده در شهر می باشد. مسئولیت آن بر عهده دولت محلی یا شهرداری خواهد بود.

نویسنده/ نویسندگان	اسماعیل غلامحسینی
عنوان پایان نامه	تبیین و تحلیل نقش سیاست های زمین شهری در طرح های توسعه شهری
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۴،صفحات ۲۸۱
چکیده پایان نامه	به دنبال رشد و توسعه شهرها زمین شهری و برنامه ریزی کاربری اراضی شهری از اهمیت ویژه ای برخوردار شد. سیاستهای زمین شهری عموماً از سیاست‌های نظام اقتصادی و اجتماعی حاکم هر کشور نشأت می گیرد. کشورهای مختلف دنیا سیاست‌های متفاوتی را در این خصوص اعمال می کنند. اقتصاد سیاسی مسلط در نظام های اقتصادی

	و اجتماعی نیز در این امر تعیین کننده می‌باشند؛ بویژه در تخصیص زمین به طرح های توسعه شهری اقتصاد سیاسی مسلط در سیاست‌های زمین شهری نقش اساسی دارد. در کشور ما نیز بدنبال تغییرات عمده ،سیاسی اقتصادی و اجتماعی شهرها گسترش یافتند. در این میان شهر، تهران از جذابیت خاصی برای مهاجران روستایی برخوردار بود. تهران بعنوان کانون اقتصادی اداری و سیاسی کشور رشد قابل ملاحظه ای یافت و فرآیند رشد و توسعه شهری تهران مشکلاتی را برای دولت به وجود آورد؛ از جمله این مشکلات گسیختگی، کالبدی خدماتی اجتماعی و سیاسی شهر تهران می‌باشد. دولت برای غلبه بر مشکلات فوق به برنامه ریزی شهری بویژه برنامه ریزی کاربری زمین روی آورد در این راستا تهیه طرح‌های شهری از اولین مداخله منسجم و برنامه ریزی شده در کالبد فیزیکی شهر تهران بوده است. به همراه ،طراحی طرح‌های شهری تهران دولت برای کنترل رشد و توسعه شهر سیاست‌هایی را نیز در رابطه با زمین شهری اتخاذ نمود، از جمله این سیاست‌ها، سیاستهای مربوط به مالکیت زمین قوانین، زمین بازار زمین و مدیریت زمین شهری می‌باشد. سؤال اساسی در این تحقیق این است که چرا و چگونه سیاست‌های زمین شهری طرح های توسعه شهری طرح جامع شهر تهران را تحت تأثیر قرار داده است؟ فرضیه تحقیق این است که عدم همبستگی میان انتخاب مجموعه ای از سیاست های زمین شهری و طرح های توسعه شهری به همراه اقتصاد سیاسی کلاسیک مسلط در شهر از دلایل مهم در عدم تحقق کامل طرح های توسعه شهری بوده است. هدف این است که با تحلیل عدم همبستگی میان انتخاب مجموعه ای از سیاست‌های زمین و فرآیند طرح های توسعه شهری بخشی از نیازهای اساسی جامعه شهری تهران را پاسخگو بوده و در راستای رسیدن به اهداف عدالت اجتماعی و نیازهای جامعه شهری ایران گام برداریم. در فصل دوم با تشریح مبانی نظری تحقیق با اتکاء به مکتب ساختارگرایی دو دیدگاه اقتصاد سیاسی کلاسیک و کلاسیک نو زمین و اقتصاد سیاسی سوسیالیستی زمین مورد بحث و بررسی قرار گرفته است و سیاستهای زمین شهری کشورهای مختلف دنیا عنوان گردیده است. در فصل سوم، اقتصاد سیاسی مسلط بر زمین شهری ایران و همچنین سیاست‌های زمین شهری با توجه به محورهای زیر مورد بررسی قرار گرفته است. • تأثیر درآمدهای نفتی در سیاست های زمین شهری و طرح های توسعه شهری • نقش نقدینگی در افزایش قیمت زمین و سوداگری زمین • اهمیت مالکیت دولتی و خصوصی زمین

	در فصل چهارم ضمن تشریح و تحلیل ویژگی‌ها و موقعیت مکانی شهر تهران و نقش اقتصاد سیاسی مسلط زمین شهری در جذب جمعیت به شهر تهران، مجموعه سیاست های زمین شهری آن مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. نتیجه این بررسی و تحلیل در فصل پنجم با آزمون فرضیه ها به این صورت عنوان شده است که میان انتخاب مجموعه ای از سیاست‌های زمین شهری به همراه اقتصاد کلاسیک مسلط در شهر و طرح های توسعه شهری همبستگی وجود ندارد. لذا راه حل و پیشنهاد این است دولت باید اقتصاد سیاسی زمین مسلط در شهر را در چارچوب ابزارهای سیاستگذاری زمین (مالکیت زمین، قوانین زمین، مدیریت زمین و بازار زمین) در راستای تحقق محورهای زیر تغییر دهد. • تعیین تکلیف حقوقی مالکیت اراضی دایر و بایر شهری؛ • تدوین و تصویب مجموعه قوانین معاملات زمین شهری در راستای تثبیت قیمت زمین شهری؛ • ایجاد و تشکیل سازمان مستقل مدیریت اراضی شهری؛ • ملی کردن اراضی شهری در شهرهای بزرگ، بویژه شهر تهران؛ • آماده سازی زمین با هدف تأمین مسکن برای گروه های کم درآمد؛ • ایجاد بانک زمین زیر نظر سازمان مدیریت اراضی شهری کلید واژه ها سیاست زمین/ طرح جامع / مالکیت زمین / اقتصاد سیاسی زمین / بازار زمین / مدیریت زمین شهری
نتیجه‌گیری پایان نامه	سالهاست که تهران فاقد یک طرح بهنگام عملی و کاربردی برای هدایت تحولات شهر است. بعبارت دیگر تهران طی ۲۵ سال اخیر بدون طرح های تفصیلی اداره شده است. البته همانطوریکه ذکر شد نخستین طرح جامع تهران در سال ۱۳۴۹ توسط شرکت فرمانفرمائیان تهیه شد پس از انقلاب اسلامی نیز بنا به ضرورت در سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۵ تلاشهایی برای بازنگری این طرح صورت گرفت. اما این بازنگری کارساز نبود زیرا این طرح با گذشت زمان کارآمدی خود را از دست داده بود در نتیجه با دستورالعمل های تک راه حلی، بخشنامه ای و براساس تصمیمات یک شبه اداره می‌شد و همین شیوه های غیر متعارف طی دو دهه گذشته روند توسعه شهری را با مشکلات فراوانی مواجه ساخت. در پی بروز این مشکلات در سال ۱۳۷۸ موافقت نامه ای میان وزارت مسکن و

	شهرداری مبادله شد با این موضوع که این دو ارگان بطور مشترک نسبت به تهیه طرح برای تهران اقدام کنند ولی به دلایلی که عمده ترین آنها تحولات در مدیریت شهری این توافقنامه عملی نشد. سپس در سال ۱۳۸۱ و در دوره جدید مدیریت شهری، این موضوع دوباره مورد توجه قرار گرفت و در مهرماه ۱۳۸۲ براساس توافقنامه ای که به امضای وزیر مسکن و شهرسازی تهران رسیده بود مقرر شد. نهاد مشترکی بین وزارت مسکن و شهرسازی تهران شکل بگیرد و وزارت مسکن و شهرسازی در بعد تهیه طرح جامع شهرداری در ارتباط با طرح تفصیلی اختیارات خود را با به این نهاد واگذار کنند با این هدف که طرح جامع و تفصیلی تهران همزمان تهیه شوند و بر این اساس کلیه مطالعات در مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری تهران تحت رهبری شورای راهبردی شهر تهران شکل گرفت. در نتیجه فعالیت این شورا ۲۲ مشاور برای تهیه طرحهای تفصیلی ۲۲ منطقه و ۸ مشاور برای تهیه طرح جامع انتخاب شد در این راستا شورا تصویب کرد که از مشاوران خارجی بهره گیرد تا اینکه بالاخره آتلیه شهرسازی پاریس (اپور) برای اینکار انتخاب شد. این مؤسسه به عنوان مشاور عالی در تهیه طرحهای توسعه شهر تهران انتخاب شد تا مشاوران داخلی از تجربیات آنها آگاه شوند. به هر حال طرحهای جامع و تفصیلی جدید تهران در دست تهیه است و امید نجات تهران به آنهاست. یکی از مسائل بسیار مهمی که مورد توافق وزارت مسکن و شهرداری قرار گرفته است. ایجاد یک نهاد دایمی برای برنامه ریزی و طرح ریزی شهر تهران میباشد و جای امیدواری است که این نهاد تحولات تهران را کنترل و هدایت کند. اما مهمترین مشکلات شهری تهران در ارتباط با طرحهای توسعه شهری بدون پاسخ مانده است. از آن جمله نداشتن یک برنامه بهنگام و جامع بحران مالی و تأمین هزینه های اداره شهر و ناسازگاری و غیر کارآمد بودن ساختار شهرسازی کشور و تداخل وظایف نهادهای دخیل در مدیریت شهری تهران. سندهای اجرایی اصولاً باید بلافاصله پس از تعیین اهداف سیاستها به اجرا در آیند، در غیر اینصورت با مشکلات مواجه خواهند شد.	
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
	قوت:	توجه به مشکلات طرح قبلی و تلاش برای کاهش اثرات منفی آنها.

محتوای طرح جامع تهران (سند بازنگری ۱۳۷۱) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟		توجه به این نکته که رشد خطی در تهران مناسب نیست و لازم است از توسعه کالبدی و جمعیتی شهر جلوگیری شود توجه به این نکته که وابستگی منابع تامین مالی طرح، به درآمد های نفتی منطقی و صحیح نیست.
	ضعف:	• شرح خدمات طرح برای برخورد با تمامی اجزای سیستم شهری تهران کفایت لازم را نداشت. • ناموفق بودن طرح در شناختی هدفمند از سیستم شهری تهران و نیروهایی که در تغییر و تحول شهر تهران در طول زمان نقش اصلی را داشته اند و در آینده نیز خواهند داشت. • عدم مشارکت شهرداری تهران در فرآیند تهیه طرح بعنوان نهاد اصلی اجرای پیشنهادهای آن که گردید نهاد مذکور یا بعبارتی اصلی ترین تصمیم گیرنده تحول و توسعه تهران از آن پشتیبانی نکند. • عدم تحقق جمعیت پیش بینی شده ،طرح پیش بینی طرح برای سال ۱۳۷۵ معادل ۸۵/۷ میلیون نفر بوده که براساس تصمیم شورای عالی شهرسازی این رقم در حد ۶۵/۷ میلیون نفر تثبیت .گردید لیکن بر مبنای سرشماری سال ۱۳۷۵ جمعیت مناطق ۲۲ گانه تهران معادل ۷۵/۶ میلیون نفر بوده است. • به رغم آنکه طرح مذکور اراضی جدیدی را برای کاربری های مسکونی در نظر نگرفته بود و در جهت گیری آن عمدتاً تأمین اراضی خدماتی بود عملاً چنین چیزی رخ نداد و افزایش بسیاری در میزان کاربری‌های مسکونی شهر بوجود آمد. • اراضی نظامی داخل شهر، که با پیشنهاد طرح مقرر شده بود که پس از تغییر کاربری به خدمات عمومی (بویژه فضای سبز و پارک) اختصاص یابند یا تغییر کاربری نیافتند و یا عمدتاً به کاربری مسکونی تغییر شکل دادند. • انتقال و تغییر کاربری انبارهای داخل شهر به خارج از محدوده شهر عملاً با مشکلاتی مواجه گردید و تحقق نیافت. • تغییر مکان ترمینال غرب به اراضی جنگلی چیتگر و تغییر مکان ایستگاه راه آهن به اراضی حاشیه قلعه حسن خان محقق نشد.

روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	• زمان بسیار طولانی برای تهیه و تصویب برنامه ها و طرحهای توسعه شهری که باعث عدم انطباق وضع موجود هر شهر در زمان شروع اجرای برنامه ها و طرحهای مصوب و نسبت وضع موجود در زمان شروع تهیه و تدوین برنامه ها و طرح های توسعه است.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		• عدم انعطاف برنامه ها و طرحهای توسعه شهری در ایران در برخورد با تغییرات و تحولات جدید و پیش بینی نشده و تجدید نظر در اهداف سیاستها و راهکارهای آنها • خصوصیت اقتدارگرایانه و از بالا به پایین برنامه ها و طرحهای شهری در ایران و خطی بودن آنها. • عدم ارائه راهبردها و راهکارها و بالاخص روشهای اجرایی برای حل مشکلات موجود در شهر در یک چارچوب برنامه جامع و کلان‌نگر. • عدم توجه به هزینه اجرای پیشنهادات و عدم توجه و ارائه راهکارهای تأمین درآمد و عدم توجه به ساختار سازمان نیروی انسانی متخصص لازم برای اجرای آنها. عدم هماهنگی در اجرا و ایجاد هماهنگی بین نهادها و ارگان‌هایی که در توسعه شهر تأثیر می گذارند • عدم وجود نیروی فنی و تخصصی برنامه ریزی و طراحی شهری در شهرداری های مناطق تهران. • عدم وجود اختیار در شهرداری مناطق در انطباق برنامه ها و طرحها با شرایط موجود و بروز کردن برنامه ها و ارائه طرحهای متناسب با تحولات روز • عدم وجود هسته تفکر و اندیشه سازی و تدوین کننده برنامه و طرح های لازم. • فقدان قوانین و پشتوانه حقوقی لازم جهت اجرای کامل و درست برنامه ها و طرحها و لذا نقص در اجرا یا حذف آنها در عمل

برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	با نگاهی به مجموعه سیاستهای زمین شهری در کشورهای مختلف دنیا، در می یابیم که هدف از این سیاست ها دست یابی به شیوه کنترل و بهره برداری بهینه از زمین در رابطه با مالکیت زمین قیمت و مدیریت و مجموعه قوانین زمین شهری است بررسی مجموعه ابزارهای کنترل زمین در ایران و شهر تهران نشان میدهد که به دلیل نارسائیهای مدیریت قوانین و بازار و مالکیت زمین شهری در شهر تهران سیاستهای زمین شهری نه تنها موفق عمل نکرده است بلکه در مواردی ،متعدد بازیگران زمین با استفاده از خلاء های قانونی و فرصتهای پیش آمده به سوداگری زمین پرداخته اند و از این طریق موجب رشد بی قواره و از هم گسیخته شهر شده اند؛ بنابراین بر اساس مطالعه انجام شده و بررسی عملکرد نقش سیاستهای زمین شهری در ایران و تهران برای اجرای طرحهای توسعه شهری موارد زیر پیشنهاد می‌شود: • تعیین تکلیف حقوقی مالکیت اراضی دایر و بایر شهری؛ • تدوین و تصویب مجموعه قوانین معاملات زمین شهری در راستای تثبیت قیمت زمین شهری؛ • ایجاد و تشکیل سازمان مستقل مدیریت اراضی شهری؛ • ملی کردن اراضی شهری در شهرهای بزرگ، بویژه شهر تهران؛ • آماده سازی زمین با هدف تأمین مسکن برای گروه های کم درآمد؛ • ایجاد بانک زمین زیر نظر سازمان مدیریت اراضی شهری

نویسنده/ نویسندگان	بهنام بشیری
عنوان پایان نامه	**بررسی عوامل و پیامدهای انحلال نهاد مدیریت و برنامه ریزی توسعه شهری تهران با رویکرد مدیریت یکپارچه و ارائه راهکارهای مدیریت شهری**
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه تهران، بهمن ۱۳۹۵ ،صفحات ۱۷۵
چکیده پایان نامه	مدیریت شهر نیازمند برنامه ای هوشمند و کاراست که از یک سو عوامل و نیروهای گوناگونی بر آن تأثیر گذارند و از سوی دیگر، نیروهای مختلفی نیز از آن شکل گرفته و

	یا تأثیر می پذیرند. هماهنگی، تلفیق، یکپارچه سازی اهداف راهبردها سیاستها و توان نیروها و عوامل ذی نفع و ذی نفوذ بس پیچیده و نیازمند اندیشه های قوی، راهکارهای متقن و سازمانی توانمند و در عین حال اندیشمند است؛ لذا به سازمان یا نهادی نیاز است که بر اساس اقدامات خردمندانه نیروهای متعدد را بر سر دستیابی به منافع عادلانه میانجیگری نماید. با امضاء موافقتنامه مبتنی بر ایجاد نهادی جهت تهیه طرحهای توسعه شهری در سال ۱۳۸۲ ما بین وزارت مسکن و شهرسازی وقت و شهرداری تهران گام ابتدایی در این راستا برداشته شد اما این نهاد پایدار نماند و نهایتاً در سال ۱۳۸۹ منحل و وظایف آن به شهرداری واگذار شد با آگاهی از این مهم هدف از انجام این پژوهش بررسی عوامل و پیامدهای ناشی از انحلال نهاد مدیریت و برنامه ریزی توسعه شهری تهران میباشد و رویکرد این پژوهش، رویکرد مدیریت یکپارچه میباشد. تحقیق حاضر بر دو موضوع بررسی عوامل انحلال نهاد» و «پیامدهای ناشی از وجود و عدم وجود نهاد بر مدیریت یکپارچه شهری متمرکز شده است و در این زمینه راهکارهایی برای احیا و اصلاح نهاد تدوین گردیده است برای ارزیابی نمونه مطالعاتی، مدل تحلیلی تحقیق از مفاهیم مدیریت یکپارچه شهری»، «نهاد و نهادسازی»، «قدرت» و «تمرکززدایی» تشکیل شده است. روش تحقیق پژوهش حاضر، کیفی است که اطلاعات آن از بررسی اسناد و مطالعات کتابخانه ای و مصاحبه نیمه ساختار یافته با نخبگان گردآوری شده است و از روش کیفی تحلیل محتوا اسناد و مدارک مرتبط با موضوع و مصاحبه های نیمه ساختار یافته با ۲۴ نفر از نخبگان حوزه مدیریت شهری تحلیل شده است. یافته های تحقیق نشان می‌دهد تخاصم میان نهادهای ذی نفوذ دولت و شهرداری و منفعت اندیشی و انحصار طلبی بهره وران اصلی منجر به انحلال نهاد مشترک شده است و اصلی ترین پیامد ناشی از انحلال نهاد فقدان نظارت بر نظام مدیریت شهری را به ارمغان آورده است که این فضا به ضرر منافع عمومی شهر است. در نتیجه برای اصلاح این شرایط راهکارهایی برای رسیدن به ساختاری که نهادهای ذی نفوذ در مدیریت شهری را هم سو و روابط هم افزایی را برای آنها تعریف نماید ارائه شده است.
نتیجه‌گیری پایان نامه	حدود ۲۶ اداره چه رسمی و چه غیر رسمی و چه نیمه رسمی کار و فعالیت می کنند و هر کدام در مدیریت شهر تهران دخالت هایی دارند و تأثیر گذار هم هستند و بین آنها ممکن است تضاد رخ بدهد و ما همواره شاهد قوانین و نهادهای تصمیم گیر و تصمیم سازی موازی در سرنوشت مدیریت شهری هستیم. در مدیریت کلان برای توسعه ذی نفعان حتماً باید باهم هماهنگ باشند. دلیل عمده این مسئله فقدان یک قانون منسجم،

		یکپارچه و جامع شهرسازی نظیر بسیاری از کشورهای دیگر مرتبط با نظام برنامه ریزی و مدیریت توسعه و عمران کشور است لذا وقتی که می‌خواهند هماهنگی هایی را انجام بدهند این ضرورت به وجود می آید که نهادی بی طرف این وظیفه را بر عهده بگیرد؛ در نتیجه این گونه برمی آید که چون در تهیه طرح جامع، نهادهای زیادی همانند وزارت مسکن، شهرداری و نهادهای دیگری هم دخالت داشتند، پس یک نهاد دیگری باید بتواند بین وزارت مسکن و شهرداری و نهادها دیگری هماهنگی ایجاد کند. با توجه به متفرق بودن و عدم هماهنگی در نهادهای مذکور و پافشاری آنها به جایگاه خود نظام اجرایی در شهرسازی کشور نتوانسته آنها را ساماندهی کند و از طرفی تعدد در طرحها قوانین به روز نشده و تکاپو برای به انضباط در آوردن شهر تهران موضوع دیگری است که به موازی کاری و تفرق در سیاستهای به کار رفته دامن زده است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	• برای ساماندهی و مدیریت وجوه کالبدی، اجتماعی ،اقتصادی، زیست محیطی و غیره در تهران که با پیچیدگیهای فراوانی در درون و همچنین در روابط میان وجوه مختلف روبه رو هستند، سازمانها و نهادهای مختلفی شکل گرفته اند و هریک در جایگاه قانونی خود به برنامه ریزی و مدیریت یک یا حداکثر دو وجهی تهران پرداخته اند این سازمانها و نهادهای ذی نفوذ و صاحب قدرت در بعضی وجوه شاخص در طول چند دهه گذشته هرگز نتوانسته اند با رویکردی میان بخشی و فرابخشی به ارتباط با سایر سازمانها و نهادها بپردازند و گرچه در موارد معدودی چنین ارتباطی شکل گرفته است • عدم صلاحیت مشاور مادر تهیه طرح • ابهاماتی در خصوص انتخاب مشاور مادر برای طرح وجود دارد، اینکه «سوابق شرکت چیست کجا آمده؟ • ابهام در دلایلی انتخاب مشاور مادر. • ابهام در وظایف و روابط مشاورین • برای تهیه طرح جامع با ۲۹ مهندس مشاور قرارداد بسته شده بود و در کنار آنها یک مشاور مادر عهده دار مسائل شهرسازی شده است. بی آنکه ارتباط نهادی مشاور شهرسازی با سایر مشاورین روشن باشد،

		هماهنگی های انجام شده کافی و مناسب نبود چراکه سازمان موظف به تبعیت از مشاور مادر نیست و هر یک از مشاوران مسئول کار خود میباشند هیچ یک رابطه برتری نسبت به دیگری نداشته. مشاور مادر نمی تواند مسئولیت را بپذیرد چراکه نه شرح خدمات آن را نوشته نه انتخاب مشاور از سوی آن صورت گرفته و نه به طور نظام مند مشاور موردنظر تابع مشاور مادر است
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی ۱۳۸۵) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	• فقدان ناظر بین بخشی و یکپارچه کننده اقدامات مدیریت شهری که کار پایش و ارزیابی را به صورت متمادی و پی در پی انجام دهد، اولین لطمه را به منافع عمومی وارد می کند. • غلبه اراده سیاسی بر نظر کارشناسانه که ساده ترین راه فرار از پاسخگویی صحیح در رابطه با نتایج تصمیمات و طرح های توسعه شهری است.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	کیفیت پایین تعاملات میان ،بخشی یکی از برجسته ترین نقاط ضعف فرآیند سیاست گذاری عمومی در ایران با عدم تحقق مدیریت و برنامه ریزی برای توسعه شهری تهران یکی از بزرگترین چالشها سر راه تحقق اهداف و چشم اندازهای متعالی در تهران شکل گرفته است یکی از نکات کلیدی که معضل کنونی مدیریت شهری تهران میباشد تعدد نهادهای مداخله کننده در مدیریت شهر میباشد که هر کدام بر جایگاه خود پافشاری دارند و از طرفی دیگر تعدد در طرحها و به روز نبودن قوانین بر ،تفرق عدم هماهنگی و تنزل کیفیت زندگی دامن زده است	

برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	

نویسنده/ نویسندگان	فرزانه داداشی
عنوان پایان نامه	**مدیریت اراضی ذخیره توسعه شهری با رویکرد ساماندهی عملکردهای نامتجانس شهری (نمونه موردی منطقه ۱۸ شهرداری تهران**
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه تربیت مدرس، آبان ۱۳۹۳ ،صفحات ۲۱۵
چکیده پایان نامه	توجه به ظرفیتهای توسعه ای در درون مناطق شهری امروزه به عنوان یک سیاست پذیرفته شده در حوزه برنامه ریزی شهری مورد قبول واقع شده است این توجه به ویژه با گسترش مفهوم توسعه پایدار شهری که در آن بهره گیری موثر و پایدار از ظرفیتهای توسعه ای رها شده در درون مناطق شهری را توصیه می کند، اهمیت مضاعف پیدا کرده است. با توجه به اینکه توسعه فیزیکی شهرهای کشورمان و از جمله شهر ،تهران عموما بصورت افقی و در جهت تخریب و دست اندازی به اراضی کشاورزی اطراف شهرها بوده است لاجرم ارائه الگوی خاصی از توسعه که هدف آن استفاده از ظرفیتهای توسعه ای مانند اراضی ذخیره توسعه و نوسازی شهری در درون مناطق و محلات شهری می باشد ضرورت مضاعف پیدا میکند که بدین ترتیب هم مانع دست اندازی به اراضی کشاورزی اطراف شهرها بشود و هم هزینههای گزاف ایجاد محلات و شهرک های جدید را بر ساختار اقتصادی کشور تا حد امکان کاهش دهد.

	این رویکرد توسعه ای رویکرد توسعه میان افزای شهری میباشد که محلات را دارای قابلیت ها و پتانسیل هایی همچون سطوح بایر و متروکه و کم استفاده ای میداند که از امکاناتی همچون شبکه های ارتباطی و همچنین تاسیسات زیر بنایی در محل برخوردار می‌باشند. با توجه به این مساله و از سوی دیگر توجه به مسائل توسعه ای شهرهای کشور، رویکرد توسعه اراضی ذخیره توسعه و نوسازی شهری از پتانسیل مناسبی برای ورود به رویکردهای برنامه ریزی کشور برخوردار میباشد به ویژه در داخل مناطق شهری بزرگ همچون تهران استفاده از این رویکرد در سطح یکی از مناطق آن مورد توجه این تحقیق قرار گرفته است. منطقه ۱۸ شهرداری تهران یکی از مناطق حاشیه ای شهر تهران است که در اثر سیاست های توسعه و گسترش شهر تهران در دوران ابتدایی پیروزی انقلاب اسلامی موجودیت یافت. اما پس از انقلاب و با شروع جنگ تحمیلی و آغاز سیل مهاجرت گسترده از شهرستانها به سمت تهران، محلات منطقه ۱۸ در داخل زمینهای زراعی و بصورت شتابزده و البته بصورت گسترده و پراکنده از یکدیگر گسترش یافتند. عدم توجه به پیشنهاد راهبردهای مناسب جهت ارتقای زمینه توسعه اراضی ذخیره در سطح محلات شهری در قالب طرحهای جامع و تفصیلی سبب گردیده است که اکنون پس از گذشت چندین دهه از شکل گیری محلات این منطقه همچنان از عمده ظرفیتهای کالبدی میان افزای موجود در محله استفاده نشود. به طور کلی به نظر میرسد یکی از مهمترین طرحهای موضعی موضوعی در طرح های مصوب جامع و تفصیلی شهر تهران اراضی ذخیره توسعه و نوسازی شهری باشد که در مقیاس های مختلف، از فراشهری و شهری، فرامنطقه ای منطقه ای و بالاخره ناحیه ای و محلی بهره برداری می شوند. لذا در این تحقیق تلاش می،شود راهکارهای موثری برای مدیریت و ساماندهی اراضی ذخیره توسعه و نوسازی شهری با) کاربری نامتجانس شهری معرفی شود. هدف اصلی این پژوهش تحلیل سنجش ظرفیت و قابلیت توسعه هر یک از اراضی ذخیره در منطقه مورد مطالعه می‌باشد که برای این منظور منطقه ۱۸ شهرداری تهران به عنوان نمونه موردی انتخاب شده است. برای دستیابی به این هدف با استفاده از روش ارزیابی چند معیاره فضایی، ظرفیت توسعه هر سایت بررسی و در نهایت بر اساس قابلیت توسعه هر یک از سطوح عملکردها، راهبردها و پیشنهاداتی ارائه می شود.

	واژگان :کلیدی اراضی ذخیره توسعه و نوسازی شهری توسعه میان ،افزا روش ارزیابی چند معیار	
نتیجه‌گیری پایان نامه		
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی ۱۳۸۵) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	اسکان در منطقه ۱۸ در برنامه های توسعه مصوب تهران در گذشته جایگاهی نداشته است و به همین لحاظ است که ساخت و سازهای مسکونی در جوار و بینابین کاربری های صنعتی و انبارداری و تعمیرگاهی انجام شده و در اغلب موارد این تداخل به ضرر سکونت رقم خورده است. بدین ترتیب ویژگی منطقه از نظر نحوه استفاده از زمین در فرازهای زیر قابل دسته بندی است
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران		

وجود داشته است؟	
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	

نویسنده/ نویسندگان	محمد جوادی
عنوان پایان نامه	امکان سنجی ایجاد کمربند سبز در محدوده حریم پیشنهادی طرح جامع تهران با هدف مدیریت توسعه شهری
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه تربیت مدرس، بهمن ۱۳۹۰ ،صفحات ۱۸۴
چکیده پایان نامه	تحولات شتابان شهرنشینی و جمعیت شهرنشین که از دهه چهل آغاز گردیده موجب بروز مشکلاتی در ابعاد گوناگونی نظیر مسکن، بیکاری و اسکان غیر رسمی به شدیدترین شکل ممکن، گردیده است و عدم توان پاسخگویی محیط های شهری به مسائل ایجاد شده، موجب گردید تا نواحی پیرامون شهرها (حریم شهرها) دائماً در معرض رشد ناموزون شهرها و هجوم کاربری های شهری قرار گیرند. کلان شهر تهران در رابطه با مسائل مذکور در نواحی پیرامونی (محدوده حریم) با چالش های متعددی روبروست که علاوه بر منطقه کلا نشهری تهران، قلمرو ملی را نیز تحت تأثیر قرار می دهند. تحولات گذشته و چالش های موجود موجب گردیده که نوعی ناپایداری در ابعاد مختلف زیست محیطی، اجتماعی –فرهنگی، سیاسی–امنیتی، اقتصادی، کالبدی و فضایی و ... در این محدوده حاکم گردد که محدوده حریم تهران را به مسئله ای محلی و ملی بدل می سازد. از این منظر ضرورت برنام هریزی برای محدوده حریم تهران مطرح می گردد. بنابراین امکا نسنجی

ایجاد کمربند سبز به عنوان یکی از سیاست های محدود سازی رشد شهری در محدوده حریم شهر تهران، در این پژوهش مورد بحث قرار می گیرد. هدف اصلی در این پژوهش هدایت و کنترل رشد شهر تهران و سایر شهرهای واقع در محدوده حریم تهران از طریق بررسی نحوه ایجاد کمربند سبز و تعریف عملکردهای مجاز در این محدوده است. در این راستا، بررسی مفاهیم مرتبط با حریم نشان می دهد که مفهوم کمربند سبز نوعی برنامه ریزی برای حریم است. این مفهوم برای اولین بار به عنوان یکی از سیاست های تحدید رشد شهری در برابر رشد سریع و بی رویه حومه ها و مقابله با چالش هایی نظیر پراکنده رویی و اتصال شهرهای حومه ای به شهر مرکزی) برای اولین بار در انگلستان، در دهه ۱۹۳۰ بعد از فشار از سوی ((انجمن محافظت از مناطق روستایی انگلستان)) و سازمان های مختلف دیگر پایه ریزی شد. تا پیش از دهه ۱۹۹۰ صرفاً جنبه حفاظتی کمربند سبز مورد توجه بود اما از دهه ۱۹۹۰ ابعاد مختلفی نظیر ویژگی های تفریحی و زیست محیطی کمربند سبز نیز مورد توجه قرار گرفت. در این ارتباط پس از بررسی رویکردهای نظری مرتبط با این مفهوم، نگرش یکپارچه به دلیل نگاه چندبعدی به موضوع در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است. بر این اساس چهار پهنه حفاظتی، کشاورزی، شهری و تأسیساتی در محدوده حریم شهر تهران در قالب کمربند سبز پیش بینی شده است. به منظور شناسایی محدوده پهنه های مذکور، شاخص های مربوط به تعیین هر پهنه تدوین شده و با استفاده از روش دلفی و مصاحبه با کارشناسان ذی ربط، طبقه بندی شاخص ها و ضریب اهمیت آ نها نسبت به یکدیگر تعیین م یگردد. سپس شاخص ها مکانی شده و با استفاده از روش همپوشانی لایه های مکانی فرآیند روی هم گذاری لایه‌ها انجام می شود. یافته های پژوهش حاکی از این است که در محدوده حریم شهر تهران، با نگرش یکپارچه، کمربند سبز در قالب چهار پهنه حفاظتی، کشاورزی، توسعه شهری و تأسیسات و زیرساخت ها می تواند تعریف شود. به این صورت که پهنه های شمالی و شرقی شهر تهران به دلیل اینکه واجد ارزش های طبیعی و زیست محیطی هستند در اولویت حفاظت قرار دارند، اگر چه فعالیت های کشاورزی و باغداری به صورت پراکنده در این مناطق انجام م یپذیرد. اما شرایط در جنوب شهر تهران (نیمه جنوبی محدوده حریم) به گونه دیگری است، به این صورت که علاوه بر محوریت کشاورزی در این حوزه، شرایط برای توسعه پهن ههای شهری و تأسیسات و زیرساخت ها در این منطقه فراهم می‌باشد و به این ترتیب، ترکیبی از هر چهار پهنه را در نیمه جنوبی حریم می توان مشاهده نمود.

واژگان کلیدی:

	حریم، کمربند سبز، مدیریت رشد شهری، نگرش یکپارچه، همپوشانی لایه های مکانی، پهنه بندی	
نتیجه‌گیری پایان نامه		
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی ۱۳۸۵) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	راهبردهای طرح جامع در ارتباط با حریم شهر تهران شامل: • لزوم اعمال ضوابط و مقررات هماهنگ برای کلیه مراکز جمعیت و فعالیت» واقع در این حریم و عدم تعیین حریم جداگانه برای کانونهای جمعیتی و کلیه سکونتگاه های موجود در آن از طریق تهیه طرح حریم در قالب طرح جامع ،تهران همراه با ضوابط و مقررات ساخت وساز. • برخورد جدی و همه جانبه و بدون اغماض با هر گونه تخلف در ساخت و ساز در حریم پایتخت و جلوگیری از هر گونه فعل و انفعال غیر رسمی و غیر قانونی و برخورد با تمامی اشخاص متخلف اعم از حقیقی و حقوقی دولتی و غیر دولتی تعاونیهای مسکن وابسته به دستگاههای دولتی ،عمومی قوه ،قضائیه ،شهرداری نیروهای مسلح نظامی و انتظامی و نهادهای انقلاب اسلامی نهادها ستادها و مؤسسات عمومی که املاک و اراضی بزرگ در نقاط مختلف واقع در محدوده و حریم در اختیار دارند. • بنیاد مسکن انقلاب اسلامی موظف است ظرف مدت یکسال با هماهنگی شهرداری تهران نسبت به تهیه طرح هادی روستاهای بدون طرح هادی و نیز بازنگری و اصلاح طرح های هادی روستاهای موجود واقع در حریم پایتخت بر اساس ضوابط حریم اقدام نماید.

		• نحوه ساخت و ساز و تعیین کاربری اراضی در روستاهای فاقد طرح واقع در این حریم بر اساس ضوابط ملاک عمل بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و مبتنی بر گردش کار نظام فنی روستایی و در هماهنگی با ضوابط و مقررات طرح جامع شهر تهران صورت خواهد گرفت. • استقرار کاربریها و هرگونه مرکز و یا پهنه فعالیت جدید اعم از کارگاه کارخانه، ناحیه صنعتی، مجتمع صنعتی و کارگاهی شهرک صنعتی و مانند (آن در این حریم، در چارچوب ضوابط و مقررات مربوط و طرح حریم پایتخت تهران مجاز میباشد فرودگاه امام خمینی (ره)، شهرکهای صنعتی ،موجود محدوده های چهارگانه محیط زیست و منابع طبیعی بر اساس ضوابط مصوب قانونی خود اداره میشوند و در دستورالعملی که برای حریم به تصویب شورای عالی خواهد رسید مقررات لازم تدوین می شود. • نظارت بر حریم تعیین شده و همچنین توزیع درآمدهای حاصل از توسعه و عمران و نظارت بر ساخت و سازهای مجاز و قانونی بین مراکز جمعیتی شهری و روستایی) واقع در حریم مذکور، بر اساس دستورالعملی میباشد که ظرف مدت ۳ ماه از تاریخ تصویب طرح جامعتوسط وزارت کشور تهیه و ابلاغ خواهد شد.
	ضعف:	
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی		

شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	

نویسنده/ نویسندگان	محمد صالح شکوهی بیدهندی
عنوان پایان نامه	**ارزیابی عدالت فضایی در برنامه های توسعه شهری مورد پژوهشی طرح راهبردی - ساختاری توسعه و عمران شهر تهران طرح جامع (تهران و برنامه آمایش و توسعه پایدار پاریس (PADD)**
نام دانشگاه، تاریخ دفاع، صفحات پایان نامه	دانشگاه تهران، دی ۱۳۹۳ ،صفحات ۳۰۵
چکیده پایان نامه	این رساله مفهوم عدالت در معنای عام و عدالت فضایی در معنای خاص و در سایه ی برنامه های توسعه شهری را مورد مداقه قرار میدهد ،بنابراین مفهوم و ابعاد عدالت و به ویژه عدالت فضایی، شیوه های ارزیابی آن و معیارهایی که میتوانند جهت ارزیابی آن در برنامه های توسعه شهری به کار گرفته شوند، از مباحثی هستند که در این پژوهش مورد توجه هستند به همین منظور رساله حاضر با پرداختن به این مباحث و تبیین اصول و معیارهایی قابل توافق برای ارزیابی عدالت فضایی بر اساس نظریه ها و اندیشه - های پایه در این زمینه به ارزیابی میزان دستیابی به هر یک از معیارها در دو نمونه از برنامه های توسعه شهری می پردازد نخست طرح راهبردی ساختاری توسعه و عمران شهر

	تهران (طرح جامع (تهران) (مصوب سال ۱۳۸۶ ش. (۲۰۰۷) (م.)) و دوم برنامه آمایش و توسعه پایدار پاریس (مصوب ۲۰۰۲ م.). روش تحقیق در مرحله ی تحلیل محتوای اسناد روش ویژوال پسورس (مبتنی بر نظریه ی شبکه ی نشانه ها و مفهوم همنشینی و جانشینی متأثر از آراء فردینان دوسوسور و در مرحله ی ارزیابی، روش کارت امتیازی متوازن بوده است. به علاوه به عنوان داده های تکمیلی اقدام به مصاحبه ی عمیق با متخصصان تهیه کنندگان و بهره برداران دو طرح تهران و پاریس شده است. برنامه آمایش و توسعه پایدار پاریس یکی از اسنادی است که در زمان تهیه طرح جامع تهران مورد توجه برنامه ریزان و کارشناسان ایرانی بوده است و به همین جهت تأثیرات مهمی در دیدگاههای حاکم بر طرح جامع تهران دارد. با این وجود تفاوتهایی از دو بعد محتوایی و رویه ای میان این دو برنامه وجود دارد که ناشی از تفاوت های نظام های شهرسازی حاکم بر دو شهر تهران و پاریس است. بر این اساس، این مطالعه به ارزیابی عدالت در این دو برنامه توسعه شهری پرداخته است. با وجود تفاوتهای جدی در محتوای این دو برنامه توسعه شهری این قیاس از این حیث صورت میگیرد که بتواند رویه های برنامه ریزی را تطبیق دهد و ارزشها و نقاط ضعف هر یک از دو برنامه را در جهت تحقق عدالت فضایی تبیین نماید. مهمترین یافته ی این مطالعه تدوین چارچوبی برای ارزیابی عدالت فضایی در برنامه های توسعه شهری است. این مطالعه نشان میدهد که عدالت فضایی را میتوان از طریق سه معیار اصلی «مشارکت شهروندی»، «توانمندسازی» و حق به شهر تعریف و ارزیابی کرد مشارکت شهروندی به صورت سهیم شدن شهروندان در تدوین و اجرای سیاستها و پیشنهادها به منظور اکتساب قدرت تعیین سرنوشت شهر تعریف گردید حق به شهر نیز بدین صورت تعریف گردیده است حق شهروندان برای زندگی در شهر به مثابه یک فضای فرهنگی غنی و متنوع که به تمام ساکنان تعلق دارد و همه در این فضا بدون هیچ گونه تبعیض جنسیتی ،سنی وضعیت ،سلامتی درآمد ،ملیت ،نژاد وضعیت مهاجرت و یا گرایشهای سیاسی و دینی از حق زندگی شهری و نگهداری هویت و خاطرات فرهنگی برخوردارند. افزون بر این، در این رساله، توانمندسازی به عنوان وجه فضایی کرامت انسانی در نظر گرفته شده است که مهمترین نمودهای آن آموزش ،اجتماعی اشتغال زایی و غلبه بر فقر است. در این رساله به منظور تدقیق هر یک از سه معیار فوق، اقدام به سطح بندی آنها شد. برای معیار مشارکت شهروندی مقاله ی مشهور ،ارنشتاین سطح بندی قابل قبولی را تحت عنوان نردبان مشارکت ارائه کرده است که در این رساله نیز به کار گرفته شد. اما برای دو معیار ،دیگر نردبان های دیگری به تبعیت از نردبان ارنشتاین تدوین گردید. نردبان حق به شهر از پایین به بالا شامل هشت سطح رفع

		تبعیض دینی و نژادی رفع تبعیض جنسیتی، رفع تبعیض سنی و وضعیت سلامتی، دسترسی برابر به زیر ساختها و خدمات ،شهری دسترسی برابر به فرصتهای آموزشی دسترسی برابر به موقعیت های اقتصادی و اجتماعی حق برخورداری از فضای غنی فرهنگی و بالاخره حق زندگی شهری است. همچنین نردبان توانمندسازی نیز شامل هشت پله ی شهروند کم توان شهروند تحت حمایت، شهروند تحت ،آموزش شهروند ،شاغل شهروند ،ماهر ،شهروند اندیشمند شهروند خلاق و در نهایت شهروند کارآفرین می.شود با توجه به سه نردیان ،مشارکت حق به شهر و توانمندسازی، مطالعه حاضر تلاش کرده است از طریق مطالعات ،اسنادی تهیه پرسش ،نامه مصاحبه و مشاهده وضعیت هر یک از معیارهای عدالت فضایی را در دو نمونه ی موردی بررسی نماید. ارزیابی دو برنامهی تهران و پاریس با استفاده از تکنیک کارت امتیازی متوازن و سه معیار پیش گفته نشان می دهد که برنامه ی آمایش و توسعه پایدار پاریس در سطح بالاتری از توجه به عدالت فضایی، نسبت به طرح جامع تهران واقع شده است. با آزمون مدل تحلیلی تحقیق بر روی دو نمونه ی موردی، مشخص شد که میتوان از این مدل برای ارزیابی عدالت فضایی در سایر برنامه های توسعه شهری نیز بهره برد. واژگان کلیدی: عدالت ،فضایی برنامه های توسعه شهری طرح جامع ،تهران برنامه ی آمایش و توسعه پایدار پاریس، مشارکت شهروندی حق به شهر، توانمندسازی.
نتیجه‌گیری پایان نامه		همان طور که پیش از این نیز اشاره شد شهر تهران با آسیبهای اجتماعی زیادی مواجه است. جلوه های آشکار بی عدالتی در قالب شبکه های سازمان یافته ی تکدی گری فساد و فحشا، دزدی، توزیع مواد مخدر و ..... در این شهر دیده میشود با این وجود طرح جامع به هیچ یک از این مسائل اشاره نمی کند و به طریق اولی راه حلی نیز برای این مشکلات در بر ندارد. بنا به این روایت طرح جامع در هر سه محور مشارکت توانمندسازی و حق به شهر دچار کاستیهای جدی است. این مشاهدات در کنار نتایج حاصل از مصاحبه با نخبگان و تحلیل محتوای اسناد طرح جامع تهران میتواند تعیین کننده وضعیت عدالت فضایی در این سند باشد.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	• پیش از تهیه طرح قرار بود کنسرسیومی متشکل از ۲۲ مشاور تشکیل شود تا پس از آن طرح جامع تهران را تهیه کند. برای تهیه ی این طرح، سه کمیته در نظر گرفته شد ((کمیته محتوای طرح)) ((تهیه ی قوانین و مقررات)) و ((ساختار اجرایی و تشکیلات)) کمیته ی دوم و سوم تشکیل نشد اما کمیته ی محتوا تشکیل شد و اسنادی را نیز منتشر نمود

		• شاید برجسته ترین نقطه ی قوت در دوره تهیه طرح جامع، ایجاد نهاد توسعه شهری تهران بود بنابراین برای اولین بار، نهادی فرابخشی زمینه همگرایی گروه های ذی نفع و ذی نفوذ را فراهم آورد و در بلند مدت برنامه ریزی مستمر را جایگزین برنامه ریزی محصول گرا و مبتنی بر تهیه طرح نماید. •
	ضعف:	• قرار بود هماهنگی بین طرحهای توسعه ی مناطق در سطح حوزه های پنج – گانه توسط مهندسان مشاور منتخب از بین مهندسان مشاور مناطق صورت گیرد. لکن در عمل این اتفاق نیافتاد و شرکت بوم سازگان به عنوان مهندس مشاور مادر و تهیه کننده ی طرح جامع مسئولیت جمع – بندی پیشنهادها و هماهنگی بین مناطق را نیز بر عهده گرفت • در جریان رفت و برگشت های بین مهندسان مشاور مناطق با نهاد تهیه طرحهای توسعه شهری و مهندس مشاور طرح جامع به طور مرتب دستورالعملهای متفاوت و حتی متضاد به مهندسان مشاور مناطق ابلاغ میگردید که باعث بلاتکلیفی، تکرار کارهای انجام یافته و ابهام در مفاهیم می گردید. این امر باعث طولانی شدن زمان تهیه و ارائه ی طرح های مناطق و در نتیجه طرح مقیاس کلان تهران و همچنین تیره شدن رابطه بین مسئولان سطوح بالا و شهرداری های مناطق با مهندسان مشاور نیز گردید. • طرح جامع نهایتا توسط شرکت بوم سازگان جمع بندی شد و رویه تلفیق و تصویب مطالعات به شکلی که از آغاز پیش بینی شده بود پایان نپذیرفت. • متأسفانه در شهر تهران پایگاه داده ای جامعی که به صورت مستمر روزآمد شود وجود ندارد در نتیجه تهیه طرح جامع همواره فرآیندی پرهزینه و زمان- بر بوده که بخش مهمی از این هزینه و زمان معطوف گردآوری اطلاعات اولیه بوده است. در طرح جامع تهران نیز علیرغم صرف این هزینه و زمان بسیاری از اطلاعات ضروری برای برنامه ریزی تحصیل نشده اند

		• سند طرح جامع ،تهران با وجود درگیر کردن بسیاری از مشاوران متخصصان و اساتید، در نهایت توسط گروهی کوچک و پشت درهای بسته تهیه شد. • طرح جامع ،تهران نظام مشخصی را برای پایش و ارزیابی خود پیشنهاد نکرده است. تنها پیشنهاد این طرح برای این منظور ایجاد نهاد تهران بود که به خاطر فقدان پشتوانه های قانونی مورد نیاز و به چالش کشیدن منافع ساختار ،قدرت چندان مورد اعتنای دستگاههای مجری طرح قرار نگرفت ،بنابراین این سند از ضمانت اجرایی کافی برخوردار نبود و به روایتی، جنینی بود که مرده به دنیا آمد. • از آنجا که مطالعات سند توان پاسخگویی به مسائل مهم شهر تهران از جمله حریم، نظام اقتصادی و درآمدی آسیبهای اجتماعی و ... را نداشت، بیشتر مباحث را به مطالعات آتی موکول کرده بود. در نتیجه عملا وظائف دستگاهها در اجرای این سند چندان مشخص و قابل پیگیری نبود به جز اینکه انجام برخی طرح های تحقیقاتی در قالب پروژه های موضوعی و موضعی در دستور کار برخی از نهادها قرار گرفته بود که آن هم در عمل به طور کامل پیگیری نشد. در حقیقت میتوان گفت طرح جامع به هیچ سؤال مشخصی پاسخ نداده بود. • مشارکت شهروندان در تهیه طرح جامع تهران به حدی پایین بود که اکثریت قریب به اتفاق ایشان حتی در جریان تهیه چنین طرحی نیز نبوده.اند جامعه علمی و دانشگاهی نیز از بیم تر دامن شدن از این جریان فاصله گرفته و کناری نشسته .است طرح جامع تهران یکی از نمونه های آشکار شکاف میان حرفه و رشته است. متأسفانه تعداد مقالات انتقادی منتشر شده در باب طرح جامع در زمان تهیه طرح کمتر از انگشتان یک دست است. • نهاد تهران به ویژه پس از تصویب طرح بیش از هر چیز دغدغه ی موقعیت حقوقی و سیاسی خود را داشت و به همین جهت دست خود را برای نظارت بر دستگاههای مجری طرح چنداند باز نمی دید. به همین جهت سیاست چراغ خاموش» را در پیش گرفته بود که عملا راه به جایی نبرد. خارج شدن فرآیند تهیه طرح تفصیلی از اختیار نهاد تهران عملا

		موجب شد که لایه های اجرایی طرح جامع خارج از ساختار مشارکتی پیش بینی شده تهیه .گردند این امر بیش از پیش موجب تضعیف طرح جامع گردید. •
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی ۱۳۸۵) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	وجود طرح به جای بخش نامه ها و دستورالعملهای موردی و سلیقه ای راهبردهای توسعه شهر تهران، به مراتب نسبت به اهداف، جامع نگرتر و کامل ترند به ویژه آن که همانگونه که در بحث رویه ی تهیه طرح جامع تهران اشاره شد، این راهبردها از طریق طرح شدن در کارگروه های مرتبط تا حدود زیادی به بلوغ رسیده اند. با این وجود، ضعف یا تردید در وجود بینش سیاسی و اجتماعی نسبت به مقوله ی تأمین عدالت در این راهبردها کماکان به چشم میخورد.
	ضعف:	• بخش «اهداف» در سند اصلی طرح جامع وجود ندارند و فقط در مصوبه شورای عالی ذکر شده اند. از آنجا که ظاهرا متن مصوبه ی شورای عالی خلاصه ای از سند اصلی ،است اضافه شدن اهداف به این متن نسبت به سند اصلی جای تعجب دارد بررسیهای نگارنده نشان میدهد که تدوین «اهداف و گنجاندن آن در متن طرح جامع میان) چشم انداز و (راهبردها در نتیجه انتقادهای متخصصان دانشگاهی به ویژه در کارگاه های نقد طرح جامع برگزار شده توسط خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا) پیش از تصویب طرح جامع) صورت پذیرفته است ،بنابراین میتوان تا حد زیادی این اهداف را انضمامی و الحاقی دانست. • چشم انداز طرح جامع در شرایطی انجام شد که با فاصله زمانی کمی پیش از آن، سندی دیگری به نام «تهران ۱۴۰۴؛ جهانشهری فرهنگی دانش بنیان و معیار در دنیای اسلام به تصویب شورای اسلامی شهر تهران رسیده بود. تصویب دو چشم انداز برای یک شهر، در فاصله ی زمانی کمتر از یک سال از بهمن ۱۳۸۵ تا آذر (۱۳۸۶ ممکن است نشانگر عدم اعتقاد تهیه کنندگان به این چشم اندازها باشد. • بسیاری از سوالات اساسی در شهر تهران در این طرح بی پاسخ ماندند و پاسخ گویی به آنها به مطالعات آتی طرحهای موضوعی و موضعی واگذار شد. از جمله ی این مسائل اساسی که حداقل انتظار از طرح جامع

		پاسخگویی به آنها بود، مسئله ی حریم پایتخت .است سند طرح جامع به جهت رفع نشدن مشکلات قانونی مربوط به حریم پایتخت، تهیه برنامه ای به نام «ساماندهی و صیانت از محدوده و حریم را در پیوست چهار خود برای آینده پیش بینی کرده است. • یکی از نقدهایی که به طرح جامع وارد شده است فقدان یک مبانی نظری و تلاش برای تلفیق الگوهای مختلف است. طرح جدید شهر تهران در صدد است تمام ویژگیهای مطلوب را داشته باشد؛ یعنی مشارکتی، ساختاری راهبردی، جامع و دارای تغییرات نظری و تکنیکی باشد. اما محدودیت های زیادی در این تغییرات بر آن حاکم می‌شود. بنابراین با کمی دقت در می یابیم نظام برنامه ریزی ترکیبی بر این طرح حاکم است. • مفاهیم و مولفه های جدید همچون چشم انداز مأموریت طرح های تفصیلی و موضوعی تا مفاهیم قدیمی مانند طرح تفصیلی همگی در کنار یکدیگر دیده شده اند اما به لحاظ نظام و مکانیزم تحقق همچنان دچار مشکل و تنگنای جدی است. • سطح مشارکت مردمی در محتوا و رویه ی طرح جامع، بر اساس نردبان مشارکت ارنشتاین، پایین تر از اطلاع رسانی است. • طرح جامع تهران موضوع مسکن را به طور جدی مورد بررسی قرار نداده است. و به جز پیشنهاد حداقل سرانه ۱۷۵ متر مربع در سطح نواحی و دو پیشنهاد «ایجاد صندوق های محلی اعتباری مسکن و ساماندهی قانونی بنگاههای معاملات املاک» تقریبا هیچ پیشنهاد یا راه حلی برای مشکلات این بخش ارائه نشده است این در حالی است که موضوع مسکن همواره یکی از مسائل مهم شهروندان تهرانی به حساب آمده است. • طرح جامع تهران همچنین برای بسیاری از مسائل اجتماعی و اقتصادی شهر تهران پاسخی ندارد. از جمله مشکلاتی نظیر دگرگونی ساختار خانوار و آمار بالای طلاق، اعتیاد، بیکاری و مسئله اشتغال، حقوق زنان و کودکان، مشاغل غیر رسمی، ورزش و سلامت موضوعات دیگری هستند که طرح جامع به ندرت به آنها پرداخته است.

		• طرح جامع بسیاری از سؤالات مهم تهران را بی پاسخ گذاشته است. پیش از این به موضوع حریم پایتخت به عنوان یکی از اساسی ترین سوالهایی که طرح جامع از پاسخ گویی به آن طفره میرود و حل آن را به طرحهای آینده موکول می کند، یاد شد. از دیگر نمونه های واگذاری مسائل اساسی شهر تهران به مطالعات آتی طرح های موضوعی و موضعی را در خصوص برنامه راهبردی طراحی شهری و مدیریت منظر شهری تهران، برنامه ساماندهی عرصه ها و محورهای شهری شرقی غربی و شمالی جنوبی و تهیه تراز مالی شهر تهران در اجرای طرح های جامع و تفصیلی جدید میتوان مشاهده کرد. اجزای این سند کاملا همسو با یکدیگر نبوده اند برای مثال علی رغم وجود یک چشم انداز بلند پروازانه دستاورد نهایی طرح به هیچ وجه توان و ادعای تحقق این چشم انداز را ندارد و در مواردی حتی میتوان نتایج متناقض با توصیه های چشم انداز را احصا نمود پهنه بندی طرح جامع ،نیز نسبت به سازمان فضایی این طرح، انحرافاتی جدی داشته است مغایرت این طرح با اسناد بالادستی و به ویژه طرح مجموعه شهری • در هیچ یک از اهداف ذکر شده در مصوبه ی شورای عالی، نمیتوان عبارات و واژگان مستقیما مربوط به عدالت را نظاره کرد. با این وجود، برخی از عبارات ذکر شده در میان این اهداف تا حدودی میتوانند در جهت ارتقای عدالت کارا باشند. این عبارات شامل موارد زیر می گردند استفاده مناسب از ظرفیت ها و سرمایه های ،فیزیکی ،اجتماعی، انسانی و مالی – اقتصادی شهر»، «گسترش فضاهای عمومی و کاربری های خدماتی رونق فعالیت و توسعه اقتصادی تهران»، «بهره وری مناسب از فضاها برای ایجاد فرصت های شغلی جدید و تأمین اشتغال»، «حفاظت از محیط زیست (به ویژه آب، هوا، صدا و منابع طبیعی)»، «توسعه زیرساختها و سیستم حمل و نقل همگانی»، «تعیین محدوده های اعمال ضوابط و مقررات استفاده از اراضی و محدوده های نیازمند مداخله به ویژه بافت های فرسوده به منظور ،بهسازی نوسازی و بازسازی و توسعه فضاهای عمومی و گردشگری». همان گونه که از این عبارات برمی آید، نگاه تهیه کنندگان طرح جامع در زمان تدوین اهداف، عمدتا

		کالبدی بوده و به ابعاد اجتماعی، سیاسی و فرهنگی عدالت توجه کافی ندارد. اشاره به رونق اقتصادی نیز در حد «بهره وری مناسب از فضاها برای ایجاد فرصت های شغلی در نظر گرفته می شود. تا اینجا میتوان نتیجه گرفت که نگاه طرح جامع تهران به مقوله ی ،عدالت عمدتا معطوف بعد کالبدی آن بوده و حتی در خصوص رونق اقتصادی ،نیز تکیه اصلی برنامه ریزان بر ساماندهی محیط های کسب و کار و تأمین اراضی مورد نیاز برای کاربری های تجاری و پهنه های کار و فعالیت است. تهیه کنندگان طرح جامع در زمان تدوین «اهداف» حتی مفهوم «حقوق شهروندی» را که در چشم انداز به صورت گذرا به آن اشاره شده بود به فراموشی می سپارند. • اجزای این سند گاه با یکدیگر نیستند به عبارت دیگر تحقق لایه های اجرایی لزوما به تحقق راهبردها منجر نمیشود. راهبردها نیز الزاما منجر به چشم انداز سند نمیشوند. در این خصوص پیش از این با تفصیل بیشتری توضیح داده شد. • به نظر می رسد که گروه کوچکی که به تلفیق مطالعات مشاوران و نگارش سند مصوب اقدام کرده است در برخی موارد در جمع کردن دیدگاه های متناقض با مشکل مواجه شده و با مصلحت اندیشی گزاره های متناقض را در کنار یکدیگر قرار داده و در نهایت با به کارگیری نوعی ابهام در واژگان از پاسخ به مسائل مهم طفره رفته است. • اگرچه در زمان تهیه طرح موضوع نابرابری های گسترده در شمال و جنوب شهر تهران از سوی بسیاری از متخصصان و کارشناسان مورد تأکید قرار گرفته است در سند اصلی موضوع کاهش شکاف میان شمال و جنوب در حد شعار باقی مانده و در لایه های اجرایی (به ویژه در موضوع جمعیت پذیری محلات این موضوع مورد غفلت واقع شده است. • مسئله ی مهم دیگری که در زمان تهیه طرح مغفول مانده بود موضوع نوسازی بافت های شهری تهران بود با وجود مساحت بالای اراضی ای که به طور رسمی بافتهای فرسوده» خوانده می شوند طرح جامع تا ماه های آخر پیش از تصویب هیچ ایده ای را برای این موضوع در نظر نگرفته بود. در جریان انتقاداتی که به ویژه از طرف سازمان نوسازی شهر تهران نسبت به این طرح وارد شد راهبردی در ارتباط با نوسازی

		شهری به صورت دفعتی به طرح اضافه شد. این حال، طرح این راهبرد از آنجا که فاقد مطالعات پشتیبان بود با تناقضات زیادی مواجه شد. فراتر از نوسازی ،شهری موضوع توانمندسازی تقریبا به طور کامل مورد غفلت برنامه ریزان قرار گرفته است.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	• تصویب طرح ،تفصیلی حدود پنج سال پس از تصویب طرح جامع تهران صورت پذیرفت و این درست زمانی است که قرار بود اولین بازنگری در طرح جامع نیز انجام گردد. اصولا تهیه و تصویب همزمان طرحهای جامع و تفصیلی تهران از همان ابتدای کار نیز امری غیر منطقی بود که مورد نقد کارشناسان قرار میگرفت به خصوص آن که در مواردی، بخش هایی از طرح تفصیلی پیش از طرح جامع وارد فرآیند تأیید یا تصویب می‌شد. • شورای عالی بدون اینکه به عواقب این تصمیم توجه کند عملا اختیارات نظارتی بر اجرای طرح جامع تهران و حتی بازنگری در طرح را به مجری طرح (شهرداری) واگذار میکند تا بدین ترتیب سه نقش قانون گذاری اجرا و قضاوت همزمان به صورت متمرکز به شهرداری تفویض شود. موضوع مشارکت مردمی را در زمان تهیه و تنظیم خود سند به طور کلی مورد غفلت داشته و در محتوای سند ،نیز آن را به ایجاد نهادهای محلی تقلیل داده است اما مسئله این است که این نهادها شورایاری های محلات از اختیارات اجرایی یا نظارتی برخوردار نشده اند و صرفا نقش مشورتی دارند حتی اجرای طرح مدیر محله نیز نتوانسته است شهرداری را مجاب کند که اختیارات خود را به نهادهای محلی تفویض نماید. اما در خصوص مشارکت بین بخشی طرح جامع مجددا به رویکرد نهادسازی گرایش دارد در این حوزه پیشنهاد طرح جامع تهران روشن تر است، گرچه در اولین اصلاحیه به طرح جامع، پیشنهاد این طرح در خصوص شکل گیری نهاد دائمی نظارت بر طرح جامع و تفصیلی تهران از متن سند حذف میشود. این اقدام به انحلال نهاد برنامه ریزی توسعه ی شهری و ادغام آن با مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران بیشتر به شکل صوری منجر

		شد که عملا موضوع مشارکت بین بخشی نیز همچون مشارکت مردمی منتفی شد. • تهیه کنندگان طرح جامع، یکی از نقاط قوت فرآیند تهیه این طرح را تهیه ی همزمان طرح جامع و تفصیلی شهر تهران میدانند، اما دقیقا همین موضوع سرفصل بسیاری از نقدها به فرآیند تهیه طرح جامع بوده و رویکردی «غیر متعارف» خوانده شده است.
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		

پ) طرح‌های پژوهشی

ردیف	۱
نویسنده/ نویسندگان	اندیشه آریانا، مولود صالحی نجف آبادی
عنوان مقاله	معرفی روشهای ارزیابی پس از اجرا برنامه های توسعه شهری با تأکید بر سند طرح جامع تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران خرداد ۱۳۹۴ ،صفحات ۷۵ تا ۹۲
چکیده مقاله	فرایند برنامه‌ریزی متشکل از سه مرحله کلان سیاست‌گذاری و طراحی، تحلیل و ارزش‌گذاری (ارزیابی)

	برنامه است که در مرحله اجرا به برنامه‌های شهری محدود می‌شود. برنامه‌های شهری محصول فرآیند برنامه‌ریزی هستند و در پاسخ به مشکلات شهری تدوین می‌شوند. در این میان ارزش‌گذاری (ارزیابی) برنامه‌های شهری درصورتی که هدفمند باشد، می‌تواند از بروز پیامدهای ناخواسته و مشکلات جدید که احتمال دارد در اثر تولید راه‌حل‌های نادرست، اجرا نکردن و اجرای نادرست و نارسای راه‌حل‌ها پدید آیند و از اتلاف منابع (چون مالی، زمان، نیروی انسانی) جلوگیری نمایند. به منظور به این مهم، لازم است برنامه‌های شهری پیش از اجرا ارزیابی شوند تا از بروز اثرات و نتایج نادرست جلوگیری شود. با این وجود در صورت عدم انجام ارزیابی پیش از اجرا، بهتر است به منظور آشنایی با اثرات و کارآمدی هزینه در اجرای برنامه، ارزیابی پس از اجرای برنامه‌های شهری انجام پذیرد تا در صورت اجرای برنامه‌های مشابه، بتوان بروز اثرات ناخواسته و یا منفی را کاهش داد. بنابراین هدف این پژوهش معرفی روش‌های ارزیابی پس از اجرای برنامه‌های توسعه شهری با تأکید بر سند طرح جامع تهران است که برای دستیابی به این هدف، نخست مبانی نظری و تجربی پژوهش و سپس در بخش دوم، روش‌های ارزیابی پس از اجرای برنامه‌های توسعه شهری معرفی می‌شوند و در بخش سوم، روش‌های ارزیابی پس از اجرا قابل به کارگیری در سند طرح جامع تهران (برنامه راهبردی - ساختاری شهر تهران) شرح داده می‌شود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که استفاده از روش‌های ارزیابی پس از اجرا در برنامه‌های توسعه شهری می‌تواند نقش بسیار مهمی در تحقق‌پذیری برنامه‌های شهری و دستیابی به اهداف برنامه داشته باشد. به عبارت دیگر استفاده از مجموعه‌ای از روش‌های

	ارزیابی پس از اجرا در برنامه‌های توسعه شهری تصمیم‌گیرندگان شهری را در شناسایی مسائل و مشکلات پیش‌آمده پس از اجرای برنامه کمک می‌کند.
نتیجه‌گیری مقاله	فرایند برنامه‌ریزی راهبردی متشکل از یک رشته فعالیت‌های برنامه‌ریزی است که نقش مهمی در تعیین ساختار فرایند مشکل‌گشایی ایفا می‌کند. این فرایند شامل ۱۰ مرحله می‌شود که در جدول ۱۴ به آن‌ها اشاره شده است. در مراحل اول و دوم که شامل معرفی مبانی نظری و روش تهیه برنامه و توصیف و تحلیل ساختار فضایی فعالیتی است، نخست ادبیات نظری فرایند برنامه‌ریزی راهبردی مورد بررسی قرار می‌گیرد و در مرحله بعد ساختار فضایی شهر که متشکل از عوامل کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، سیستم‌های تصمیم‌گیری و... است و نقش مهمی در شناخت تحولات تاریخی توسعه شهر دارند توصیف می‌شود. در مرحله سوم ساختار تصمیم‌گیری و تصمیمات تصمیم‌گیرندگان مختلف که تصمیماتشان به نحوی بر شهر تأثیرگذار بوده و برنامه‌های مختلفی که برای شهر تهیه، تدوین و اجرا شده است توصیف و تحلیل می‌شود. در این مرحله می‌توان از روش ارزیابی اثر اجتماعی معرفی شده توسط راسی و همکاران به منظور شناسایی ذینفعان کلیدی و جمعیت هدف ساختار تصمیم‌گیری بهره جست. در مرحله چهارم محلات برنامه‌ریزی به منظور رسیدن به یک الگوی تقسیم‌بندی در منطقه تعیین می‌شود. این کار با استفاده از روش‌ها و فنون تحلیل نواحی اجتماعی انجام می‌شود. بنابراین استفاده از روش‌های ارزیابی پس از اجرا در این مرحله جایگاهی ندارد. در مرحله پنجم مشکلات و نیازهای شهروندان در نواحی خرد برنامه‌ریزی با استفاده از پرسشنامه شناسایی می‌شود. در این مرحله استفاده از روش ارزیابی اثرات اجتماعی معرفی شده توسط راسی و همکاران به منظور

	شـــناســـایی ذینفعان کلیدی برنامه و تعیین جمعیت هدف می‌تواند نقش مهمی در توصیف نیازهای مهم ایشان داشته باشد. در مرحله ششم نواحی قابل تغییر و توسعه مجدد با به کارگیری فرایند مطالعات کیفیت فضـاهای شـهری در جهت ممیزی فضـاهای سـاخته شـده و موجود شـهری، توصـیف می‌شود. استفاده از روش‌ها و فنون برنامه‌ریزی بازنوسازی و تجـدیـد حیـات شـــهری بـه منظور تعیین کیفیت نواحی فضـاهای شـهری و شـناسـایی نواحی قابل تغییر و توسـعه مجدد، عدم کاربرد روش‌های ارزیابی پس از اجرا را در این مرحله تأیید می‌کند. در مرحله هفتم تحلیل مناســبت محیطی با هدف تعیین یا رتبه‌بندی نظام‌مند مکان‌ها در رابطه با کاربرد مورد نظر (مسـکونی، ورزشـی، تفریحی، تجاری و...) صـورت می‌گیرد. استفاده از روش ماتریس به منظور شناسایی پیامدها و آثار ناشـی از اجرای پروژه برای شـناسـایی مکان‌های مناسـب از نظر زیست‌محیطی در این مرحله کاربرد بسیاری دارد. در مرحله هشـــتم تخمین نیاز به فضـــا برای اندازه‌گیری زمین مورد نیاز که برای جای‌دادن به رشد ناحیه شـهری در طول دوره برنامه‌ریزی آینده مورد نیاز می‌باشـد، صـــورت می‌گیرد. اســـتفاده از روش‌های تخمین نیاز به فضـــا برای تخمین مقدار زمین مورد نیـاز در افق برنـامـه‌ریزی موجب شـــده تـا روش‌هـای ارزیـابی پس از اجرا در این مرحلـه کاربردی نداشته باشد. • در مرحله نهم و دهم به منظور طراحی برنامه راهبردی (در سطح راهبردی و عملیاتی) و تدوین اهداف برنامه‌ریزی، تعیین اولویت‌ها، تدوین راهبردها، سیاست‌ها (خط‌مشی‌ها) و پیشنهادهای گزینه، ارزیابی و انتخاب برنامه برتر برای اجرا، مجموعه‌ای از روش‌های ارزیابی پس از اجرا استفاده می‌شود. نخست اهداف، راهبرد و سیاست‌های برنامه راهبردی با استفاده از جلسات متعدد با ذینفعان کلیدی برنامه و جامعه هدف آن (نتایج حاصل از روش‌های ارزیابی

		اثرات اجتماعی) تدوین می‌شود. سپس پروژه‌های پیشنهادی با استفاده از برونداد تحلیل مناسبت محیطی و انتخاب مکان‌های مناسب برای اجرای هر یک از آن‌ها، شناسایی می‌شود. سپس به منظور اولویت‌بندی و تحقق‌پذیری پروژه‌های پیشنهادی، از روش ارزیابی کارآمدی هزینه (تحلیل هزینه منفعت) و مجموعه‌ای از معیارهای مالی نظیر بودجه، میزان سود، برگشت‌پذیری سود و مانند آن استفاده می‌شود.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	• عدم شناسایی ذینفعان و نقش آنها: برنامه بدون شناسایی نهادها و گروه های ذینفع در برنامه ریزی شهری تهران و نحوه تأثیرگذاری آنها بر سیستم فضایی شهر تدوین شده است. • عدم توجه به امکانات اجرایی: برنامه بدون در نظر گرفتن پتانسیل ها و امکانات فنی و ابزاری نهادهای مسئول اجرای برنامه تهیه شده است. • فقدان مشارکت: چشم انداز برنامه تنها بر اساس نظرات مهندسان مشاور و برنامه های فرادست تهیه شده و جلسات مشاوره با نهادهای درگیر و نظرخواهی از شهروندان نقشی در آن نداشته است. • عدم بازبینی: برنامه تا زمان تصویب انتشار مناسبی نداشته تا با نظرات برنامه ریزان به چالش کشیده شود و پس از آن مورد بازبینی قرار گیرد. در زمان اجرای برنامه نیز نهاد مسئول تهیه برنامه منحل شده و امکان فرابینی آن بسیار کم و دشوار شده است. • فقدان فرایندهای مشورتی: اهداف و راهبردها بر اساس دانش فنی مهندسین مشاور و قدرت قانونی نهادهای دولتی پیشنهاد شده اند و فرایندهای مشورتی و مشارکتی در تدوین آنها نقشی نداشته است.
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	

روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	• تعیین مشکلات بدون نظرخواهی عمومی • تدوین چشم انداز، اهداف و راهبردها به صورت فن سالارانه • عدم انتشار و اعلان عمومی برنامه تا پس از تصویب • حذف شهروندان، نهادهای مردمی، دانشگاهی و بخش خصوصی از فرایند برنامه ریزی • برخورد با مشارکت به عنوان منبع تخریب • عرضه محصولی واحد با پاسخ های آماده • تصمیم بالا به پایین • عدم برگزاری جلسات مشاوره عمومی • درگیر شدن شهروندان عاملی برای تأخیر • حذف نهادهای مردمی و دانشگاهی در ابتدای فرایند • نبود ساختارهای همکاری • عدم انتشار بروندادهای مراحل مختلف تا پس از تصویب • عدم توجه به شبکه سازی در اجتماع • عدم سازوکارهای همکاری • تعریف نقش برنامه ریز به عنوان فن سالار • تعریف قانونی برنامه جامع و عدم تصویب برنامه بدون نقشه کاربرد زمین
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		• تمرکز قدرت برنامه ریزی در دست نهادهای دولتی • چندپارگی در سیستم مدیریت شهری • وجود روابط بالا به پایین و دیوان سالاری • عدم توجه به شهروندان به عنوان موضوع توسعه • رویکرد برنامه ریزی از بالا به پایین و فن سالارانه • برنامه ریزی ایستا و محصولی • عدم توجه به تدوین برنامه ای فرادست • موانع قانونی و مدیریتی در تعیین محدوده و حریم شهر • عدم مشاوره عمومی و برنامه ریزی بر اساس قدرت • عقلانیت ابزاری به عنوان تنها استدلال • عدم توجه به تنوع و تضاد در جامعه • تمرکز بر برنامه ریزی کاربرد زمین و کالبدی • عدم تهیه شناخت‌شناسی و روش‌شناسی مناسب • عدم توجه به برخی حقوق شهروندی

	• توجه به محیط زیست فقط برای جذب سرمایه
برای اصـــلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	۱. تدوین بیانیه مسـائل و مشـکلات شـهر تهران: در این مرحله، مشکلات شهر با استفاده از روش های مختلف مانند پیمایش، مصاحبه و تحلیل داده ها شناسایی می شوند. ۲. تدوین بیانیه اهداف: اهداف بلندمدت و کوتاه مدت طرح جامع در این مرحله تدوین می شوند. ۳. تدوین بیانیه چشم انداز: تصویری از وضعیت مطلوب شهر در آینده در این مرحله ارائه می شود. ۴. تدوین بیانیه راهبردهای توسعه: راهبردها و سیاست های کلی برای دسـتیابی به اهداف طرح جامع در این مرحله تدوین می شوند. ۵. تحلیل وضعیت موجود ساختاری و سازمانی: در این مرحله، وضعیت موجود شهر از نظر ساختاری و سازمانی مورد بررسی قرار می گیرد. ۶. پهنه بندی اراضی شهری: اراضی شهری بر اساس کاربری های مختلف پهنه بندی می شوند. ۷. تعیین عرصه های ساماندهی و توسعه شهری: عرصه های مناسب برای توسعه و ساماندهی شهر مشخص می شوند. ۸. طراحی الگوی توسـعه و طرح تفضـیلی مناطق: الگوی توسـعه شـهر و طرح تفضـیلی مناطق با توجه به اهداف و راهبردهای طرح جامع تدوین می شوند. ۹. تدوین شرایط تحقق پذیری سند طرح جامع تهران: در این مرحله، شـرایط و الزامات تحقق طرح جامع بررسـی و تدوین می شوند. **روش های منتخب ارزیابی پس از اجرا:** **روش ارزیابی اثرات اجتماعی:** این روش به منظور شناسایی و ارزیابی اثرات اجتماعی طرح جامع به کار می رود. **روش ارزیابی اثرات زیست محیطی:**

	این روش به منظور شناسایی و ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح جامع به کار می رود. **روش ارزیابی کارآمدی هزینه:** این روش به منظور ارزیابی اقتصادی طرح جامع و بررسی سود و هزینه های آن به کار می رود. **نقاط مشترک مراحل و روش های ارزیابی:** **مرحله اول و روش های ارزیابی اثرات اجتماعی و زیست محیطی:** هر سه روش به دنبال شناسایی مشکلات و چالش های شهر هستند. **مرحله پنجم و روش ارزیابی اثرات زیست محیطی:** هر دو روش به دنبال مکان یابی مناسب شهر از نظر زیست محیطی هستند. **مرحله هفتم و روش های ارزیابی اثرات اجتماعی، زیست محیطی و کارآمدی هزینه:** هر سه روش به دنبال کاهش اثرات منفی و افزایش کارایی طرح جامع هستند. **مرحله نهم و روش ارزیابی کارآمدی هزینه:** هر دو روش به دنبال بررسی feasibility طرح جامع از نظر اقتصادی هستند.

ردیف	۲
نویسنده/ نویسندگان	موسی پژوهان
عنوان مقاله	بررسی چالشهای مدیریت یکپارچهٔ اجرای طرح‌های جامع و تفصیلی شهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران،شهریور ۱۳۹۶،صفحات ۲۳ تا ۲۷
چکیده مقاله	اجرای طرح‌های توسعه شهری مهم‌ترین بعد آن‌ها به شمار می‌رود؛ چرا که تمامی فعالیت‌های برنامه‌ریزی از تهیه تا تصویب طرح‌ها به منظور اجرای آن‌ها انجام می‌شود. در حالی که، بیشتر تمرکز حول محور تهیه و سپس تصویب

	طرح‌های توسعه شهری است و زمانی که طرح برای اجرا به شهرداری ابلاغ می‌شود، گویی که این فرآیند به اتمام رسیده است و هیچ‌گونه وظیفه یا رسالتی بر عهدهٔ سایر دستگاه‌های دخیل در مدیریت شهری نیست. چنین برداشتی در نبود قوانین و مقررات لازم برای یکپارچه‌سازی تهیه تا اجرای طرح‌های جامع و تفصیلی بر تحقق‌پذیری این طرح‌ها به شدت تأثیر گذاشته است و نتیجهٔ آن درصد بسیار ناچیز اجرای این‌گونه طرح‌هاست. هدف این پژوهش بررسی چالش‌های فراروی مدیریت اجرای یکپارچه طرح جامع و تفصیلی در تهران و میزان اهمیت آن‌هاست. برای این امر رویکرد تحقیق کیفی است و از پرسشنامه نیمه‌باز نخبگان مدیریت شهری برای بررسی چالش‌ها و رتبه‌بندی آن‌ها استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد از نظر کارشناسان و صاحب‌نظران، نبود قوانین دربارهٔ یکپارچه‌سازی اجرای طرح‌های جامع و تفصیلی و فشار گروه‌های مختلف به شهرداری برای انحراف از مسیر اجرای صحیح طرح و براساس منافع فردی و گروهی، مهم‌ترین چالش و مانع بر سر راه مدیریت یکپارچه اجرای طرح جامع و تفصیلی است.
نتیجه‌گیری مقاله	یکی از انتقادهای فراگیر نسبت به سیستم‌های برنامه‌ریزی شهری در سراسر دنیا، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، این است که به اجرای طرح‌های توسعه شهری به اندازه کافی و لازم توجه نمی‌شود و بیشتر توجهات به سمت تهیه طرح‌ها است. همین امر موجب شده است تا طرح‌های توسعه شهری در عمل با مشکلات و چالش‌های متعددی مواجه شوند. در کنار این چالش کلان، نبود یکپارچگی در اجرای طرح‌های جامع و تفصیلی در شهری مانند تهران با وجود نزدیک به بیست و چهار دستگاه و نهاد خدمات‌رسان شهری که به نوعی پیشنهادهای طرح‌های جامع و تفصیلی با حوزه اختیارات و وظایف آن‌ها مرتبط است، بر پیچیدگی و

	دشـــواری موضـــوع می‌افزاید. شـــهرداری در حالی مجری قـانونی اجرای طرح جـامع و تفصـــیلی می‌شـــود کـه نـه از امکانات مالی کافی برای اجرای پیشنهادها برخوردار است و نه ســـایر دســـتگاه‌های خدمات‌رســـان شـــهری الزامی به مسئولیت‌پذیری در قبال طرح جامع و تفصیلی به عنوان سند رســـمی و قانونی هدایت کالبدی شـــهر دارند. نتیجه هماهنگ نبودن در اجرای این طرح‌ها و ضـــعف شـــهرداری در این زمینه است. این تحقیق با آگاهی از اینکه زمینه‌های مناسـب کاربسـت الگوی مدیریت یکپارچه شـهری در سـاختار مدیریت شـهری فعلی تهران وجود ندارد، با تمرکز بر مدیریت اجرای یکپارچه براساس تجارب و اقدامات گسسته در گذشته در این زمینه، در جســـتجوی راهبردی‌ترین چـالش‌هـا و بزرگترین موانع اجرای طرح‌های جامع و تفصـیلی و رتبه‌بندی آن‌ها به لحاظ میزان اهمیت و تأثیرگذاری منفی بوده است. چنین موانعی با اسـتفاده از پرسـشـنامه نیمه‌باز نخبگان مـدیریـت شـــهری و مرور متون و تجـارب مرتبط داخلی مشخص و متناسب با هر چالش و مانع، راهکارهای احتمالی منطبق بر ساختار وضعیت موجود بررسی شد. نتایج نشان می‌دهند که نبود قوانین مناسب برای مدیریت یکپارچه و فشـار گروه‌های خاص به شـهرداری برای نادیده گرفتن یـا عبور از حـدود مجـاز تراکم و کـاربری در منـاطق خـاص، مهم‌ترین موانع مـدیریـت اجرای یکپـارچـه طرح‌هـای جامع و تفصـیلی هسـتند. تهیه و تصـویب قوانین مناسـب و ایجـاد شـــفـافیـت در فرآینـد تهیـه و اجرای طرح، ضـــمن پایدارســـازی درآمدهای شـــهرداری مبتنی بر عوارض، از جملـه محتمـل‌ترین راهکـارهـا برای برخورد بـا این موانع هستند. همچنین، نتایج تحقیق نشان داد که نبود قوانین و مقررات فرابخشـــی با رویکرد ایجاد هماهنگی نهادها و دسـتگاه‌هایی که به نوعی در اجرای طرح‌های توسعه شهری دخیل و متنفذ

		هستند، از جدی‌ترین کمبودهای شهر تهران به طور خاص و شهرهای کشور به طور عام است.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	**۱. تمرکز و عدم هماهنگی:** • تمرکز در تهیه، تصویب و اجرا • عدم سهم نهادهای منطقه ای، محلی و مردمی • عدم هماهنگی بین سازمان های متعدد **۲. عدم مشارکت:** • نادیده گرفتن نقش سازمان های غیردولتی، بخش خصوصی و شهروندان • بی اعتمادی و بی انگیزگی شهروندان • عدم وجود مکانیزم های جلب مشارکت **۳. ضعف های فنی و مالی:** • عدم انطباق طرح ها با توانایی های شهرداری ها • کمبود منابع مالی برای اجرا • کلی بودن پیشنهادات طرح ها **۴. عدم نظارت و بازخورد:** • عدم هماهنگی بین تهیه کننده، ناظر و مجری طرح • عدم نظارت موثر • بی انگیزگی مشاور برای نظارت **۵. سایر مشکلات:** • تعطیل شدن برنامه ریزی پس از تصویب طرح • وجود متولی های متعدد و متناقض • نبود پشتوانهٔ حقوقی و قضایی • تناقض و عدم شفافیت در قوانین • عدم هماهنگی و موازی کاری بین نهادها

		• عدم پیروی شهرداری از طرح ها و قوانین نهاد بالادست
چه موانعی برای اجرایی شـدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		**۱. عدم تناسب طرح با توانایی های شهرداری:** • کاربری های پیشنهادی تراز مالی و فیزیکی ندارند. • اجرای طرح خارج از قلمرویی و توان مالی شهرداری است. **۲. مشکلات مربوط به مالکیت:** • نادیده انگاشتن موضوع مالکیت در بارگذاری کاربری های خدمات عمومی • بلاتکلیفی صاحبان املاک و اراضی در طرح پیشنهادی **۳. عدم انطباق طرح با واقعیت های شهری:** • پیچیدگی و پویایی شهر در نظر گرفته نشده است. • طولانی شدن فرآیند تصویب و ابلاغ طرح **۴. مشکلات فنی:** • هماهنگی بین مرز مناطق شهرداری • استقرار خدمات فرا منطقه ای • معضل بافت های فرسوده **۵. عدم همکاری سایر نهادها:** • الزام قانونی برای اجرای طرح وجود ندارد. • کمبود بودجه شهرداری برای جلب همکاری نهادها **۶. نارضایتی مردم:** • عدم آگاهی مردم از طرح • پایمال شدن حقوق شهروندی • مقاومت در برابر اجرای طرح **۷. مشکلات مربوط به شهرداری:** • عدم نقش مؤثر در تهیه طرح • عدم اعتقاد به اجرای طرح • عدم تناسب پیشنهادات با نیازهای شهر **۸. عدم هماهنگی بین دستگاه های متولی:** • عملکرد بخشی • نبود ساز و کار هماهنگی • عدم جایگاه طرح در بودجه ها و آیین نامه ها **۹. عدم مشارکت مردم:** • عدم نظرخواهی از مردم در تهیه و تصویب طرح • بی اعتمادی به سیستم اجرای طرح

	• مقاومت در برابر واگذاری املاک شخصی **۱۰. مغایرت طرح با واقعیت:** • دقت نکردن در برداشت وضع موجود شهر • محدودیت در حقوق مالکانهٔ شهروندان
برای اصـــلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	**۱. ایجاد قوانین و مقررات:** • تصویب و اجرای قانون مدیریت شهری یکپارچه • وضع قوانین و مقررات توسط شورای شهر با رویکرد یکپارچه سازی • قانونمند کردن اسناد طرح جامع و تفصیلی • درگیر کردن تمامی نهادهای متولی در فرآیند تهیه و اجرای طرح **۲. ایجاد نهاد توسعهٔ شهری:** • بازگشت نهاد منحل شده تهیهٔ طرح های توسعهٔ شهری تهران • ایجاد تعامل و توافق با سازمانها و نهادهای ذینفع **۳. مشارکت شهروندان:** • مشارکت شهروندان و ذینفان شهری در تهیهٔ طرح ها • استفاده از روش های نوین مانند TDR **۴. اصلاح ساختار شهرداری:** • جلوگیری از گسترش بیحد و اندازهٔ ساختار سازمانی شهرداری • کوچک سازی و چابک سازی شهرداری **۵. الزام قانونی برای هماهنگی:** • الزام قانونی شهرداری به هماهنگکردن سایر نهادهای متولی • تعریف روشن وظایف سایر نهادهای متولی **۶. بازنگری در تهیه طرح ها:** • بازنگری واقعی و اصولی در تهیه طرح ها به صورت تخصصی • به کارگیری روش سناریو نویسی **۷. امکان سنجی و تأمین مالی:** • ملزم کردن تهیه کنندگان طرح برای امکان سنجی پیشنهادات • پیش بینی روش های تأمین مالی پایدار و نوین

	۸. تقویت انگیزه و نظارت: • تقویت انگیزه در مدیران اجرایی • تقویت کنترل های نظارتی بر فرآیند اجرا **۹. نظارت فرابخشی:** • تعریف نهاد فرابخشی نظارت بر طرح های توسعه • تقویت قدرت نظارتی شورای شهر **۱۰. شفاف سازی و پاسخگویی:** • شفاف سازی همهٔ تصمیمات کمیسیون مادهٔ ۵ • تقویت نظارت برشهرداری توسط ارگان های نظارتی • ایجاد ساز و کارهای پاسخگویی **۱۱. ایجاد منابع درآمدی پایدار:** • ایجاد منابع درآمدی پایدار برای جلوگیری از نفوذ گروه های خاص • درنظر گرفتن ساز و کارهای قانونی قاطعانه **۱۲. درگیر کردن مردم:** • درگیر کردن مردم در فرآیند تهیهٔ طرح از نخستین مراحل

ردیف	۳
نویسنده/ نویسندگان	سید محمد حسینی، لاله فرهادی، سمیه خسروی، منصوره صادقی
عنوان مقاله	ارزیابی روند تهیه طرح جامع تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران،شهریور ۱۳۹۲،صفحات ۲۰ تا ۲۷
چکیده مقاله	برنامه‌ریزی شهری حیات رسمی خود را در جهان با قانون برنامه‌ریزی شهری و روستایی انگلستان در سال ۱۹۴۷ میلادی آغاز کرد. این نوع برنامه‌ریزی برگرفته از نظریات گدس و ابرکرامبی بود و در اصل تهیه نقشه‌هایی را مد نظر داشت که تصویری تفصیلی از وضعیت دلخواه آینده به صورت کاربری‌های تعیین شده زمین در مقاطع زمانی مشخص به دست دهد. بنابراین با وجود آنکه امکان تجدیدنظر در نقشه‌ها در مقاطع ۵ ساله پیش‌بینی شده بود،

	اما فلسفه پشتیبان این شیوه برنامه‌ریزی در واقع طرح‌های جامع ثابت را مد نظر داشت (اطهاری، ۱۳۷۵: ۲۳). پس از جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵-۱۹۳۹ م) بسیاری از شهرهای کوچک و بزرگ بدون برنامه‌ریزی و به صورت خود به خود گسترش یافتند. طی این دوره، شهرهایی که رشد زیاد داشتند با انبوهی از مشکلات و معضلات روبرو شدند. مهاجرت گسترده به شهرها سبب کمبود مسکن و افزایش تراکم و کمبود فضاهای باز و... گردید. از این رو به منظور از بین بردن مشکلات شهرها و حفظ رفاه عمومی شهروندان طرح‌های جامع شهری مطرح شدند (هیراسکار، ۱۳۷۶: ۱۹۷). این الگوی برنامه‌ریزی تا دهه ۱۹۶۰ میلادی در خاستگاه خود دوام آورد و در این دهه بود که از زوایای مختلف مورد نقد قرار گرفت. حاصل این انتقادات در غرب منجر به کارگیری رویکردهای دیگر در برنامه‌ریزی از جمله رویکرد سیستمی و سپس برنامه‌ریزی استراتژیک شده است. رویکرد برنامه‌ریزی جامع برای هدایت توسعه شهری در اکثر شهرها تهیه شد. این رویکرد به خاطر تکراری و صلبی بودن و نداشتن مطابقت با شرایط شهرها مورد انتقاد واقع شد. در پاسخ به این نارسایی برنامه‌ریزی استراتژیک به وجود آمده است که در دهه اخیر نهادها و ذینفعان شهری با استفاده از این برنامه‌ریزی، تصمیمات توسعه‌ای خود را در چارچوبی پویا انجام می‌دهند (Halla، ۲۰۰۲). این در حالی است که آثار شیوه برنامه‌ریزی جامع در کشورهای جهان سوم به طور عام و کشور ایران به طور خاص باقی مانده است و هنوز پارادایم غالب در تهیه طرح‌های توسعه شهری می‌باشد (وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۸۵: ۷۸). • در این نوشتار ابتدا مروری بر مبانی نظری مربوط به طرح جامع شهری، طرح‌های پیشین شهر تهران و سپس روند تهیه طرح جامع تهران صورت گرفته است. در پایان نیز بر اساس نظرات صاحب‌نظران حرفه، ارزیابی از روند تهیه طرح

		جامع تهران صورت گرفته و در قالب جدول SWOT جمع‌بندی شده است.
نتیجه‌گیری مقاله		
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	• همزمانی فرآیند تهیه و تصویب طرح • مشارکت بدنه کارشناسی و متخصصین کشور • شکل‌گیری فرآیند فعلی تهیه طرح به عنوان مقدمه‌ای برای تحول در نظام شهرسازی کشور • وجود چشمانداز در طرح • پاسخگویی طرح جامع به نیازهای شهروندان • مشارکت نهادها و سازمان‌های ذی‌مدخل • همکاری مناسب بین مشاوران مناطق ۲۲ گانه • تشکیل یک نهاد میان‌رشته‌ای • طرح جامع تهران با مفاهیم جدید مطرح شده است • تدوین چشم‌انداز در فرآیند تهیه طرح برای اولین بار • وجود نگاه فرآیندگرا به جای نگاه نتیجه‌گرا • پهنه‌بندی کاربری و وجود جدول کاربری‌های مختلف
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	• پاسخگویی به نیازهای جاری شهر در حین فرآیند تهیه و اجرا: طرح جامع به طور همزمان به نیازهای روزمره شهر پاسخ می‌دهد و برنامه‌ریزی برای ساماندهی شهر را انجام می‌دهد. • همزمانی تهیه و تصویب طرح: طرح جامع علاوه بر ارائه خروجی‌های میان‌کار برای اجرا، به نیازهای فوری شهرداری نیز پاسخ می‌دهد و با تأیید کمیسیون ماده پنج، به طور موردی به تصویب می‌رسد. • مشارکت در تهیه طرح: برای اولین بار، وزارت کشور، وزارت مسکن، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، استانداری تهران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، شهرداری و شورای شهر در کنار هم در تهیه طرح مشارکت دارند. • دارای چشم‌انداز: طرح جامع جدید برخلاف طرح‌های قدیمی، دارای چشم‌انداز است و به دنبال آینده‌ای روشن برای شهر است. • مسئله‌محور: طرح جامع به دنبال پاسخگویی به اصلی‌ترین مسائل شهر است و به جای تمرکز بر جزئیات، به دنبال حل مشکلات کلان شهر است.

		• طرحی نیمه‌سیال: طرح جامع جدید انعطاف‌پذیر است و حق انتخاب، پهنه‌بندی، تغییر و جابه‌جایی را در نظر می‌گیرد. • نیاز به کنترل و نظارت: برخلاف طرح‌های سابق که به طور قطعی اجرا می‌شدند، طرح جامع جدید نیاز به کنترل و نظارت مداوم دارد. • تعیین حوزه برای مناطق: طرح جامع برای ۲۲ منطقه شهر به طور جداگانه تدوین نشده و برای هر منطقه حوزه‌هایی تعیین شده است تا اطلاعات با هم مغایرت نداشته باشد. • همکاری بین مشاوران مناطق: همکاری بین مشاوران مناطق ۲۲ گانه نسبتاً مثبت بوده است. • تشکیل نهاد میان‌رشته‌ای: تشکیل یک نهاد میان‌رشته‌ای و فراتر از شهرداری و وزارت مسکن، گامی مثبت در روند تهیه طرح جامع بوده است. • انطباق با مبانی طرح‌های راهبردی: درصد زیادی از طرح منطبق بر مبانی و فرایند طرح‌های راهبردی - ساختاری است. • روند موفق: با وجود مشکلات، روند تهیه طرح جامع حاضر، کار موفقی بوده و به نقطه‌های امیدبخشی رسیده است. • نگاه فرآیندگرا: طرح جامع تهران با مفاهیم جدید مطرح شده است و نگاه فرآیندگرا را جایگزین نگاه نتیجه‌گرا کرده است. • جدول کاربری: ابتکاری به نام پهنه‌بندی در طرح‌های راهبردی وجود دارد و در همین راستا، جدول کاربری نیز به آن اضافه شده است که یک نقطه قوت است.
	ضعف:	• فقدان اسناد به هنگام، جامع و صحیح: تهران فاقد اسناد به روز و دقیقی است که برای برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری صحیح لازم است. • عدم وجود اراده و توان لازم برای اجرا: طرح جامع به تنهایی کافی نیست و برای اجرا به اراده و توان قوی نیاز دارد. قوانین موجود، به ویژه قوانین ارضی و مالکیت، باید برای تسهیل اجرا اصلاح شوند.

		• عدم نیاز به تهیه طرح جامع به معنای متداول: با توجه به وجود طرح‌های قبلی و شرایط فعلی شهر، نیازی به تهیه طرح جامع به معنای سنتی آن وجود نداشت. • ضعف در فرآیند تهیه طرح • عدم وجود وحدت رویه در مراحل تهیه و تصویب طرح • حضور ۲۲ مشاور که می‌تواند باعث ناهماهنگی شود • عدم مشارکت واقعی مردم و دانشگاهیان • عدم شفافیت و اطلاع‌رسانی • فقدان متدولوژی مشخص و مدون • ایرادات ساختاری • طرح جامع محصول‌گرا است و به دنبال حل مسائل شهر نیست. • ادغام طرح ساختاری و راهبردی بدون مبانی نظری مشخص انجام شده است. • طرح جامع با ساختارهای اقتصادی و اداری کشور همخوانی ندارد. • مدیریت پیچیده کشور مانع از اجرای موفق طرح جامع می‌شود. • ضعف در برنامه‌ریزی: • برنامه‌ریزی طرح جامع انعطاف‌پذیر و قابل تغییر نیست. • دیدگاه کاملاً مشخصی بر فرایند طرح وجود نداشت. • جمع‌بندی‌ها به درستی انجام نشد و شرح خدمات مرتباً تغییر یافت. • ضعف در اجرا • نهاد پیگیری طرح جامع حذف شده است. • طرح جامع بدون هدف مشخص تهیه شده است. • طرح جامع ضمانت اجرایی قوی ندارد. • روش تهیه طرح جامع مشخص نیست و ممکن است روش مناسبی انتخاب نشده باشد. • نارسایی‌های حقوقی و اجرایی در طرح وجود دارد.
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	• پاسخگویی به نیازهای شهروندان در حین فرآیند تهیه و اجرا • نگاه مسئله‌محور طرح • ماهیت نیمه‌سیال طرح • تعیین حوزه‌های برنامه‌ریزی

	• نگرش نوین طرح جامع • نگاه واقعبینانه به مسائل شهر	
	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی شـدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	• عدم تحقق کامل ماهیت تحقیقی طرح راهبردی-ساختاری • نظام مدیریتی پیچیده کشور • عدم حضور دانشگاه در فرآیند تهیه طرح • مداخله سلیقه‌های شخصی در روند تهیه طرح • نارسایی‌های حقوقی و اجرایی ناظر بر کار مشاوران • فقدان اسناد به هنگام، جامع و درست • عدم مشارکت مردم • عدم اطلاع‌رسانی به موقع به شهرداران مناطق • عدم حضور مردم و دانشگاه در فرآیند برنامه‌ریزی • نبود متدولوژی مشخص و شرح خدمات تدقیق شده • نبود دیدگاه مشخص ناظر بر فرآیند تهیه و تصویب طرح	
برای اصـــلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	• ضرورت وجود اسناد به هنگام، جامع و صحیح • لزوم وجود اراده و توان قوی برای اجرای طرح • عدم نیاز به تهیه طرح جامع به معنای سنتی آن • ضرورت اصلاح فرآیند تهیه طرح با رویکردی مشارکتی، شفاف و مبتنی بر متدولوژی مشخص • رفع ایرادات ساختاری طرح و همخوانی آن با ساختارهای اقتصادی و اداری کشور • انعطاف‌پذیری و قابلیت تغییر برنامه‌ریزی طرح • تعیین هدف مشخص برای طرح و ضمانت اجرایی قوی • انتخاب روش مناسب برای تهیه طرح و رفع نارسایی‌های حقوقی و اجرایی	

ردیف	۴
نویسنده/ نویسندگان	دکتر لعبت زبردست
عنوان مقاله	ارزیابی راهبردی زیسـت محیطی راهبرد های سـند طرح جامع راهبردی- ساختاری شهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مرکز مطـالعـات و برنـامـه‌ریزی شـــهرداری تهران،مهر ۱۳۹۴،صفحات ۳۴ تا ۳۷

چکیده مقاله	امروزه ورود ملاحظات محیطزیستی در فرایند برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری یکی از اصول اولیه دستیابی به توسعه پایدار است. روش‌های معمول جهت وارد نمودن این ملاحظات در فرایند تصمیم‌گیری، اغلب توانایی پاسخگویی به مقیاس‌ها و سطوح بالاتر تصمیم‌گیری را ندارند. به همین علت، ارزیابی راهبردی محیطزیستی (SEA) به عنوان راهی برای تلفیق ارزیابی‌های محیطی در برنامه‌ریزی و ارتقای پایداری در محیط‌های شهری مطرح شده است. طرح جامع شهر تهران به عنوان راهنما و چارچوب توسعه پایدار و هماهنگ کلان‌شهر تهران، به تبع یکی از عالی‌ترین سطوح برنامه‌ریزی شهری محسوب می‌شود که هر کدام از راهبردهای مطرح شده در آن می‌تواند در سطح کلان، دارای جنبه‌ها و اثرات زیست‌محیطی باشد. برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌های کلان برای شهرها نیز دارای عوارض و اثرات (مثبت و منفی) از لحاظ محیطزیستی هستند که برای ارزیابی آن‌ها نیاز به استفاده از روش‌های کلان و راهبردی است. بنابراین انجام ارزیابی راهبردی زیست‌محیطی (SEA) می‌تواند رهیافتی جهت سنجش ماهیت و میزان نزدیکی راهبردهای ارائه شده در طرح جامع شهر تهران به اصول توسعه پایدار همراه با صیانت از محیطزیست باشد. ارزیابی راهبردی زیست‌محیطی (SEA) عبارت است از یک فرایند نظام‌مند پشتیبان تصمیم‌گیری که هدف آن حصول اطمینان از توجه کافی به ملاحظات محیطزیستی در سیاست‌گذاری، طراحی و برنامه‌ریزی بوده و با وجود تمرکز اصلی بر مسائل زیست‌محیطی، هدف کلی و اصلی آن دستیابی به توسعه پایدار است. سیاست‌ها، برنامه‌ها و طرح‌ها، سه رکن اصلی و اساسی در ارزیابی راهبردی محیطزیست هستند که طیف گسترده‌ای از تصمیمات را شامل می‌شوند و تصمیمات مذکور نیز

	تبعات و پیامدهای محیط‌زیستی بسیاری را به دنبال خواهند داشت. در این مطالعه، جهت ارزیابی راهبردی محیط‌زیستی برای راهبردهای توسعه شهر تهران در سند طرح جامع شهر، از میان روش‌های متداول ارزیابی، روش ماتریس RIAM به علت مزایایی نظیر سرعت، دقت و قابلیت تکرارپذیری انتخاب شد. نتایج کار نشان داد که راهبردهای تدوین شده برای شهر تهران در سطح و مقیاس کلان در راستای توسعه پایدار بوده و در این سطح عوارض و اثرات منفی به دنبال ندارند. با این حال به منظور کاهش اثرات منفی ناخواسته این راهبردها در مرحله اجرا لازم است برای برنامه‌ها و طرح‌های پایین‌دستی نیز ارزیابی‌های محیط‌زیستی مناسب سطح و مقیاس مربوطه انجام شود. لذا در این تحقیق پیشنهاد می‌شود که برای این قبیل پروژه‌ها، ارزیابی اثرات محیط‌زیستی (EIA) صورت گیرد. همچنین پیشنهاد شد که انجام برنامه‌های پایش جهت مطالعه، بررسی و سنجش میزان دستیابی به اهداف تعیین شده در سند طرح جامع می‌تواند مؤثر و مفید باشد و به عنوان راهنما، جهت ارزیابی عملکرد و میزان موفقیت برنامه مزبور به کار گرفته شود.
نتیجه‌گیری مقاله	شهرها و محیط‌های انسان‌ساخت و به‌خصوص کلان‌شهرها، از جمله پیچیده‌ترین واحدهای برنامه‌ریزی به شمار می‌روند که نیازمند تدوین سطوح مختلفی از برنامه‌ها و راهبردها هستند که به تبع هر کدام از آن‌ها دارای نتایج و عوارض از پیش برنامه‌ریزی شده و یا حتی ناخواسته بر وضعیت محیط‌زیست منطقه می‌باشند. در راستای دستیابی به توسعه پایدار و اجرای برنامه‌ریزی عقلایی لازم است این جنبه‌ها در سطوح و مقیاس‌های مختلف شناسایی شود که برای سطح و مقیاس راهبردی نیاز به انجام ارزیابی راهبردی محیط‌زیستی (SEA) است.

		همچنین انجام برنامه‌های پایش جهت مطالعه، بررسی و سنجش میزان دستیابی به اهداف تعیین شده در سند طرح جامع می‌تواند مؤثر و مفید باشد و به عنوان راهنما، جهت ارزیابی عملکرد و میزان موفقیت برنامه مزبور به کار گرفته شود.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟		
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	**راهبردهای توسعه کمربند سبز و ساماندهی حریم پایتخت:** • نیاز به منابع آبی جدید با توجه به کمبود منابع آب • احتمال شکست در طرح های توسعه فضای سبز به علت آلودگی و اختلال در آب های زیرزمینی • امکان ایجاد مزاحمت و اختلال در عملکرد مناطق تحت حفاظت با توسعه گردشگری • احتمال افزایش فشار محیط زیستی بر مناطق دیگر کشور در عین عدم کاهش جاذبه جمعیت برای شهر تهران **راهبردهای توسعه اقتصادی و رونق فعالیت شهر تهران:** • توسعه شبکه دسترسی ها می تواند منجر به افزایش بار ترافیک و آلودگی محیط زیست شود • دادن بعد خدماتی- اداری- تجاری با عملکرد جهانی در پهنه مرکزی منجر به افزایش بار آلودگی محیط زیستی خواهد شد • راهبردهای بهبود وضعیت شبکه های ارتباط و نظام حمل ونقل و ترافیک • تکمیل شبکه های بزرگراهی می تواند منجر به افزایش فشار و آلودگی محیط زیستی بخصوص آلودگی هوا شود **راهبردهای حفاظت از محیط زیست:** • انتقال فعالیت ها به دروازه شهر می تواند منجر به حاشیه نشینی گردد.

		راهبردهای تأمین آب موردنیاز و توسعه و تجهیز شبکه و تأسیسات آب و فاضلاب تهران: • جابجایی جمعیت به اطراف تهران می تواند منجر به رشد سکونتگاه های اقماری و پیوستن آن ها به هم و ایجاد کانون های بزرگ و بی ضابطه جمعیت شود. **راهبردهای بهبود و ارتقاء وضعیت و ساماندهی کالبدی شهر تهران:** • افزایش تراکم واحدهای مسکونی به جهت جلوگیری از ریزدانگی می تواند منجر به افزایش فشار بر زیربناها و زیرساخت های شهر ازجمله شبکه دسترسی ها گردد **راهبردهای ارتقاء کیفیت کارایی محیط شهری:** • توسعه فضاهای سبز شهری و افزایش سرانه ها در صورت عدم توجه به نیازهای آبی و انتخاب گونه می تواند به بحران های کم آبی دامن بزند • امکان تداخل توسعه فضاهای گردشگری در محدوده شرق تهران با مناطق تحت حفاظت محیط زیست **راهبردهای توسعه فضاهای سبز، عمومی، تفرجگاهی و گردشگری:** • ایجاد تسهیلات گردشگری در صورت عدم توجه به ملاحظات محیط زیستی می تواند منجر به افزایش دسترسی به مناطق کمتر توسعه یافته شهر شود. • ایجاد مراکز و مجتمع های بزرگ خدماتی می تواند منجر به افزایش بار ترافیکی گردد **راهبردهای تأمین نیازها و ساماندهی خدمات شهری تهران:** • تجمیع و افزایش تراکم در بافت های فرسوده می تواند منجر به فشار بر شریان های حیاتی و افزایش بار ترافیکی شود
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	

چه موانعی برای اجرایی شـدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟	
برای اصـــلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟	**راهبردهای توسعه کمربند سبز:** • استفاده از گیاهان بومی و مقاوم به کم آبی • تقویت شبکه اکولوژیکی **راهبردهای ساماندهی و صیانت از محدوده شهر:** • تقویت شبکه اکولوژیکی • انجام ارزیابی های دقیق محیط زیستی **راهبردهای ارتقاء نقش و جایگاه شهر تهران:** • طراحی مناسب شهری توام با برنامه ریزی محیط زیست **راهبردهای توسـعه اقتصـادی و رونق فعالیت شـهر تهران:** • تقویت شبکه اکولوژیکی شهری • استفاده از حمل و نقل پاک **راهبردهای بهبود وضـعیت شـبکه های ارتباط و ترافیک:** • تقویت شبکه اکولوژیکی شهری **راهبردهای تبدیل کاربری های غیرضروری نظامی:** • تبدیل به فضاهای سبز و باز **راهبردهای تأمین آب موردنیاز:** • برنامه ریزی برای جلوگیری از رشد سکونتگاه های اقماری **راهبردهای ارتقاء کیفیت کارایی محیط شهری:** • کنترل و کاهش تعداد و سطح پهنه های مسکونی **راهبردهای توسعه فضاهای سبز:** • انتخاب گونه های مناسب و سازگار با کم آبی **راهبردهای توسعه فضاهای گردشگری:** • رعایت حریم مناطق حفاظت شده • طراحی مسیرهای گردشگری **راهبردهای تأمین نیازها و ساماندهی خدمات شهری:** • مکان یابی مناسب مراکز و مجتمع های خدماتی **راهبردهای بهسـازی، نوسـازی و بازسـازی بافت های فرسوده:** • تأمین سطح مناسبی از شریان های حیاتی

ردیف	۵
نویسنده/ نویسندگان	مهرداد رحمانی، فاطمه جمال آبادی
عنوان مقاله	کنکاشی در الگوهای تهیه طرح‌های توسعه شهری به‌منظور تبیین رهیافت مناسب کلانشهر تهران به‌عنوان الگویی برای جهان اسلام
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران،پاییز ۱۴۰۲،صفحات ۴۸ تا ۵۶
چکیده مقاله	با توجه به اینکه افق طرح ساختاری-راهبردی (جامع) تهران در سال ۱۴۰۴ به پایان می‌رسد، این پژوهش با هدف بررسی تجارب خارجی به منظور نیل به رهیافت مناسب تهران برای برنامه توسعه شهری طرح‌ریزی شد. برای این منظور، تجارب عملی در ۶ کلان‌شهر نمونه (عبارت از شیکاگو، توکیو، استانبول، لندن، داکا و کوالالامپور) و همچنین رهیافت‌های نظری برنامه‌ریزی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. در فصل دوم، الگوی برنامه‌های توسعه شهری در کلان‌شهرهای مورد مطالعه در دو قالب کلی «ویژگی‌های مترتب بر چیستی برنامه» و «ویژگی‌های مترتب بر چگونگی برنامه» مورد بررسی قرار گرفته و وجوه اشتراک و افتراق آن‌ها با تهران تحلیل شده و آموزه‌های اکتسابی از هر یک برای برنامه آتی تهران مستخرج گردید. فصل سوم، حاوی تدوین چهارچوبی مفهومی برای کاربست رویکرد تمدنی برای تهیه طرح جامع تهران است؛ این مهم با مرور تحلیلی بر انگاره‌های نظری برنامه‌ریزی همراه شده است. تحلیل و طبقه‌بندی انگاره‌های نظری به غنای درک شرایط نظری و تجربی در جهان کمک کرده و زمینه را برای بررسی موضوع در زمینه‌ی پژوهش (تهران) فراهم نمود؛ لذا، در فصل چهارم، کارآمدی و اثرگذاری طرح ساختاری-راهبردی (جامع) تهران، از منظرهای مختلف (ساختار

	برنامه، اهداف و چشم‌اندازها، مبانی فکری و فرهنگی، روش‌ها و فرایندهای تهیه برنامه، خروجی‌ها، نظام مدیریت، رابطه با اسناد فرادست و فرودست، تکالیف و شروط تحقق‌پذیری و امور حقوقی و قانونی) مورد ارزیابی و آسیب‌شناسی قرار گرفت. در ادامه، به منظور به کارگیری از تجارب شهرهای نمونه، کلیه تجارب مورد اشاره ارزیابی شده و امکان کاربست آن‌ها به سنجش گذاشته شد که در دو قالب «قیاس محتوایی- روشی تجارب» و «مطلوبیت‌سنجی تجارب» در مطالعات ارائه شده است.
نتیجه‌گیری مقاله	بر اساس نتایج حاصل از پژوهش، گفتگو با صاحبنظران و جلسه گروه بحث برگزار شده مورخ ۱۱ بهمن ۱۴۰۱، در نهایت نتیجه نشان داد که مطلوب‌ترین رهیافت برای طرح توسعه آتی تهران که با هدف تمدن‌سازی و الگوسازی برای جهان اسلام تهیه خواهد شد، رهیافتی دو سطحی است. در این رهیافت، چهارچوب کنونی طرح جامع و تفصیلی تهران حفظ می‌شود و اصلاحات مورد نیاز براساس ارزیابی‌های انجام شده (از جمله ارزیابی طرح تفصیلی تهران؛ گزارش دانشگاه تربیت مدرس ۱۳۹۹، ارزیابی تحقق‌پذیری طرح جامع، نهاد پایش و نظارت بر طرح‌های توسعه شهری تهران ۱۴۰۰) و نتایج این گزارش انجام خواهد شد. از سوی دیگر، اقدامات زیربنایی جهت اصلاح رویه‌ها، روندها، مبانی و... در سطح دوم انجام خواهد شد تا در یک بازه زمانی معین بتوان لوکوموتیو توسعه تهران را به ریل برنامه‌ریزی صحیح و مطلوب بازگرداند. در این بخش، مفاد این رهیافت دو سطحی صورت‌بندی شده است. سطح اول: تداوم و اصلاح چارچوب فعلی طرح جامع و تفصیلی تهران با هدف افزایش اثربخشی طرح

		در این سطح، به جای تهیه برنامه جدید توسعه شهری تهران، پیشنهاد بازنگری طرح فعلی مطرح می‌شود. هماهنگی برنامه ۵ ساله شهرداری تهران و بودجه‌ریزی سالانه آن با اهداف و اولویت‌های طرح جامع تهران، یک ضرورت حتمی در این سطح است؛ به عبارت دیگر، زمان‌بندی، اولویت‌بندی، و نقشه راه تحقق برنامه یا طرح جامع آتی تهران می‌بایست مبنای اصلی تهیه برنامه‌های پنج ساله شهرداری و بودجه‌ریزی سالانه آن باشد. مجموعه‌ای از معیارها و شاخص‌های پایش و نظارت در این سطح لازمه کنترل هماهنگی‌هاست که توسط نهادی نسبتاً مستقل باید انجام پذیرد. پیشنهاد می‌شود «مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران» با همکاری نهادهای مدنی، دانشگاه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد نسبت به این امر مبادرت ورزد. در این سطح، طرح جامع جدیدی برای تهران تهیه نخواهد شد، بلکه طرح جامع فعلی و طرح تفصیلی آن، مورد بازنگری قرار می‌گیرد. با این حال، تداوم الگوی فعلی، به معنای پذیرش بلاشرط کلیه ویژگی‌های طرح فعلی نیست؛ بلکه اصلاحاتی جدی لازم است. این اصلاحات با هدف افزایش اثربخشی طرح جامع و تفصیلی در کنترل روندهای توسعه تهران خواهد بود.
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	**رهیافت اول:** • ارائه برنامه برای تمام موضوعات و مسائل • ناهماهنگی با سیستم اداری-مدیریتی و حقوقی • نیازمند توان و اختیارات قانونی فراتر از حد معمول **رهیافت دوم:** • اقدام‌محور • فاقد پیشنهادات فضایی کامل • نیازمند سازوکارهای مشارکتی

		رهیافت سوم: • برنامه‌ریزی راهبردی • قائل به نظام دو سطحی از برنامه‌ریزی و اجرا • نیازمند سازوکارهای مشارکتی **رهیافت چهارم:** • برنامه‌ریزی ساختاری-محلی • مبتنی بر نظام مدیریتی موجود • احتمال افزایش ناهماهنگی‌های بین نهادی **رهیافت پنجم:** • برنامه‌ریزی بخشی • پهنه‌بندی کاربری اراضی به شکل کلان • هماهنگی با نهادها به عهده متقاضیان توسعه است **رهیافت ششم:** • حذف برنامه‌ریزی کلان **منوط کردن اقدامات توسعه‌ای به کسب رضایت و ارائه طرح توجیهی**
	ضعف:	**۱. عدم تناسب:** • عدم تناسب نتایج برنامه با منابع مالی، انسانی و فناوری • عدم تناسب مبانی فکری و فرهنگی برنامه با اختیارات برنامه • عدم واقع‌بینی در چشم‌انداز، اهداف و راهبردها **۲. عدم هماهنگی:** • عدم هماهنگی برنامه با چارچوب‌های قانونی شهرسازی • عدم هماهنگی با مدیریت بالادست • عدم هماهنگی با طرح تفصیلی **۳. ضعف در اجرا:** • عدم تحقق شروط تحقق‌پذیری، از جمله نهاد و همکاری با دستگاه‌های خدمات‌رسان • ناآشنایی با نقاط ضعف سیستم پهنه‌بندی • عدم مشارکت شهروندان **۴. فقدان سیستم‌های حمایتی:** • فقدان سیستم حقوقی و قانونی قدرتمند

روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		**ابهامات و تناقضات:** • مراد از شهر ایرانی-اسلامی یا شهرسازی ایرانی-اسلامی روشن نیست. • نگرش جهانی شدن نوعی نگرشی توخالی و صوری است. • تناقض میان اهداف پایداری و مقررات منطقه‌بندی • عدم وجود دیدگاه روشنفکری و فرهنگی **فرایند تهیه برنامه:** • انتخاب مشاوران بدون مناقصه و شفافیت • تغییر سقف جمعیت‌پذیری بدون تغییر در محاسبات • تغییرات گسترده و متعدد در پهنه‌بندی **خروجی‌های برنامه:** • تحقق‌پذیری واقعی برنامه ساختاری-راهبردی تهران کمتر از ۲۷ درصد • عدم انطباق طرح تفصیلی با برنامه جامع • عدم هماهنگی با برنامه‌های ۵ ساله شهرداری **نظام مدیریت برنامه:** • انحلال نهاد در سال ۱۳۸۹ و تشکیل مجدد در سال ۱۴۰۱ • ضعف قوت مصوبات شورایعالی شهرسازی **تحقق‌پذیری:** • ابهام در تحقق‌پذیری و اثربخشی برنامه • عدم وجود سازوکارهای قانونی و حقوقی
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		**سطح اول: تداوم و اصلاح چارچوب فعلی** • بازنگری طرح جامع و تفصیلی فعلی تهران • اصلاحات با هدف افزایش اثربخشی طرح • بازبینی چشم‌اندازها، راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌ها • تقویت شوراهای محله • تکمیل تکالیف باقی‌مانده در خصوص دفترچه ضوابط و مقررات طرح • تعیین تکلیف وضعیت خدمات هفتگانه

	• انعکاس و اثرگذاری پهنه‌بندی‌های مطالعاتی تهران در طرح جامع و تفصیلی **سطح دوم: برنامه‌ریزی راهبردی** • تدوین چشم‌انداز و دورنمای بلندمدت • تعیین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های متناسب با منابع و اولویت‌ها • تعیین تارگت‌های عینی و مشخص برای برنامه‌ها • تعیین نهادهای نظارت و پایش **سطح سوم: برنامه‌ریزی ساختاری** • اضافه کردن واحد برنامه‌ریزی به ساختار شوراهای محله • فعال کردن شوراها برای شناسایی مشکلات، حل مشکلات خرد، ارائه گزارش به مردم و مدیریت شهری • درگیر کردن تدریجی مردم در برنامه‌ریزی محله **سطح دوم: اصلاح بسترها، رویه‌ها، اصول و ارزش‌ها با هدف تمدن‌سازی و الگوسازی** **اصلاحات مورد نیاز:** **اصلاح و تکمیل قوانین:** •قانون شهرداری‌ها •قانون تأسیس شورایعالی شهرسازی و معماری ایران •قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی •قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک •رویه‌های صدور احکام وحدت رویه دیوان عدالت اداری و استفساریه‌های شورای نگهبان **اصلاح و تکمیل ساختارها:** •تشکیل نهاد مدیریت شهری یکپارچه •وجود نهادهای نظارتی و پایش مستقل •تشکیل ساختار مدیریت محلی •تقویت جایگاه و نقش‌آفرینی کمیسیون ماده ۵ و شورایعالی شهرسازی و معماری ایران

	•هماهنگی ساختار برنامه‌های ۵ ساله شهرداری با طرح‌های توسعه شهری **اصلاح و بازنگری در روندها و رویه‌ها:** •تمرکززدایی •شفافیت و پاسخگویی •مشارکت همگانی

ردیف	۶
نویسنده/ نویسندگان	محمدآزاد حسن باروق
عنوان مقاله	فراتحلیل و فراترکیب مطالعات مرتبط با طرح راهبردی ساختاری جامع شهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران،بهار ۱۴۰۱،صفحه ۹۷
چکیده مقاله	طرح جامع و تفصیلی شهر تهران (مصوب ۱۳۸۶) و طرح‌های تفصیلی آن به عنوان برنامه ملاک عمل سیستم هدایت و کنترل تغییر و توسعهٔ شهری در بزرگشهر تهران از سال ۱۳۸۶، مورد مطالعات و بررسی‌های متعددی قرار گرفته است. با وجود تعدد و تکثر مطالعات مرتبط با این طرح، مطالعات پیش‌گفته یکپارچگی، جامعیت و هم‌افزایی لازم را ندارد و در برخی جنبه‌ها، با تعدد و هم‌پوشانی مطالعات و در برخی جنبه‌ها نیز کمبود یا خلأ مطالعه وجود دارد. علاوه بر آن، جمع‌بندی از مطالعات انجام‌شده برای تبیین مسیر پیش رو الزامی است. بر این اساس، هدف کلان پروژهٔ مطالعاتی حاضر عبارت است از: تحلیل، قیاس و جمع‌بندی نتایج برآمده از مطالعات مرتبط با طرح جامع و تفصیلی شهر تهران (مصوب ۱۳۸۶) و تبیین زمینه‌های نیازمند بررسی تکمیلی آن. مبتنی بر این هدف، با بررسی مبانی مرتبط با سنجش طرح‌های تغییر و توسعهٔ شهری و فرایندهای ناظر بر فرا

		تحلیل و فراترکیب برنامه‌ها، مطالعات مرتبط با طرح جامع و تفصیلی شهر تهران (مصوب ۱۳۸۶) شناسایی و با به کارگیری فرایند فرا تحلیل و فراترکیب انتخاب شده، مطالعات جمع‌بندی و دسته‌بندی شده است. در نهایت، جنبه‌های نیازمند بررسی و مطالعهٔ تکمیلی شناسایی و برای انجام، پیشنهاد پژوهشی متناسب ارائه شده است.
نتیجه‌گیری مقاله		
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		**نیاز به بررسی عمیق تر در زمینه های زیر وجود دارد:** • پیوستار شناخت شناسی، نظریه، رویکرد و روش • تمرکز برنامه بر مشکلات کلیدی • فرایند مشکل یابی • نقش برنامه در حل مشکلات برنامه ریزی • نقش کنشگران در دورهٔ پیش از تهیهٔ برنامه • تناسب ساختار های حقوقی و اجرایی با برنامه • روشها و ابزار برنامه ریزی کاربری زمین • سازوکار های مرتبط با تحقق پذیری برنامه **نقش کنشگران:**

	• نیاز به بررسی بیشتر نقش کنشگران در دوره پس از تهیهٔ برنامه وجود دارد. **سایر موارد:** • سازو کار های مرتبط با نظارت بر اجرا نیاز به بررسی دارد. **جمع بندی:** • برنامه در زمینه های مختلف نیاز به بررسی و ارتقا دارد. • تمرکز باید بر حل مشکلات کلیدی و افزایش تحقق پذیری برنامه باشد.

ت) کتاب‌ها

ردیف	۷
نویسنده/ نویسندگان	سید مصطفی جلیلی
عنوان مقاله	پیدا و پنهان مدیریت طرح جامع شهر تهران
عنوان نشریه، تاریخ انتشار، شماره، صفحات	مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران
چکیده مقاله	خلاصه متن **مقدمه:** • تهیه و تصویب طرح جامع شهر تهران با چالش‌های متعددی روبرو است. • این چالش‌ها منجر به عدم اجرایی بودن طرح، فواصل بین محتوا و عملکرد توسعه شهری، و شکاف‌های سیاسی، نظری، روش‌شناسی و فرایندی شده است. **مهم‌ترین چالش‌ها:** • عقب‌ماندگی نظام شهرسازی پس از انقلاب • سیاست خودکفایی مالی شهرداری‌ها • تراکم فروشی • الگوی توافق • سوداگری زمین و مسکن • نبود طرح جامع برای شهر تهران • خلاء برنامه‌ریزی • ضعف قدرت شهرداری • تقاضاهای انباشته برای قانونمند کردن توسعه • ابهام در فرایند تدوین طرح‌های جامع و تفصیلی

		• اعمال قدرت نهادهای دولتی • مشارکت ناچیز شهروندان • تضعیف نهادها • ابهامات قانونی • ناهماهنگی نهادی • رقابت قدرتی • برخورد چندمرحله‌ای شهرداری با طرح جدید • مناقشات میان نهادها **نتیجه‌گیری**: • این چالش‌ها، فرآیند تصویب طرح جامع تهران را با مشکل مواجه کرده است. • برای حل این مشکل، لازم است که به ریشه‌های این چالش‌ها توجه شود و راهکارهای مناسب برای آنها ارائه شود. **نکات کلیدی**: • طرح جامع شهر تهران یک برنامه بلندمدت برای توسعه شهر است. • عدم اجرایی بودن طرح جامع، می‌تواند پیامدهای منفی زیادی برای شهر داشته باشد. • برای تدوین و تصویب یک طرح جامع کارآمد، لازم است که به نظرات و دیدگاه‌های مختلف توجه شود.
نتیجه‌گیری مقاله		
فرآیند تهیه طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
محتوای طرح جامع تهران (سند اصلی) چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟	قوت:	
	ضعف:	**۳۳** • عدم اجرایی و ناقص بودن • فاصله زیاد بین محتوا و عملکرد توسعه شهری در ایران • شکاف سیاسی • شکاف نظری • شکاف روش شناسی • شکاف فرایندی **۵۸**

		• عقب ماندگی نظام شهرسازی پس از انقلاب و زمزمه های تغییرات اساسی در نظام برنامه ریزی شهری ۶۱ • سیاست خودکفایی مالی شهرداری ها • اتخاذ سیاست تراکم فروشی • نهادینه شدن الگوی توافق • رواج سوداگری زمین و مسکن در تهران ۶۴ • شانزده سال بلاتکلیفی و نبود طرح جامع برای شهر تهران • خلا برنامه بلندمدت توسعه شهر و حاکمیت مدیریت بخشنامه ای ۶۶ • خلا قدرت شهرداری تهران به دلیل متزلزل شدن جایگاه شهرداری قوی ۶۷ • تقاضاهای انباشته شده برای قانونمند کردن توسعه تهران و تشکیل کمیته های پیشران تغییر ۱۲۷ • ابهام در فرایند تهیه و تدوین همزمان طرح جامع و طرح های تفصیلی شهر تهران ۱۳۵ • اعمال قدرت نهادهای دولتی در فرایند تصویب طرح جامع تهران ۱۳۸ • اندک و ناچیز بودن مشارکت شهروندان در فرایند سیاست گذاری طرح جامع ۱۴۲ • تضعیف نهاد اول ۱۴۵ • اهمال در تدوین لایحه قانونی تشکیل نهاد ۱۴۹ • چرخش از الگوی ساختاری راهبردی به ایرانی پلان ۱۷۰ • ابهام در جایگاه قانونی نهاد

		• ناهماهنگی و اختلاف و چنددستگی در نهاد • ساختارمندنبودن شرکت مشاور مادر • گرفتن تصمیم افزایش سطح مسکونی در جریان تصویب طرح ۱۹۱ • برخورد چندمرحله ای شهرداری تهران با طرح جامع جدید ۱۹۲ • مناقشه در موضوع فرایند تهیه طرح های موضوعی و موضعی میان نهاد و حوزه معاونت شهرسازی شهرداری تهران ۱۹۸ • تضعیف نهاد پس از تصویب طرح جامع تهران ۲۰۱ • رقابت قدرتی شورای شهر و شهرداری برای تسخیر نهاد
روش تصویب، پایش و بازنگری طرح جامع تهران چه نقاط قوت و ضعفی داشت؟	قوت:	
	ضعف:	
چه موانعی برای اجرایی شدن طرح جامع تهران وجود داشته است؟		
برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران چه باید کرد؟		

۱۰- کدگذاری باز، محوری و انتخابی

در این مرحله، پس از بازخوانی فیش‌های برداشت شده توسط کارشناسان همکار پرژه، در سه مرحله کدگذاری صورت گرفت.

۱) کدگذاری باز

کدگذاری باز اولین گام متداول در تحلیل تحقیقات کیفی است و اغلب به عنوان رمزگذاری اولیه در نظریه پایه استفاده می شود. در این مرحله، محققان شروع به جمع‌آوری داده‌های کیفی، مانند متن مقالات یا پایان‌نامه‌ها می‌کنند. با کدگذاری باز، داده های خود را به بخش های مجزا تقسیم می کنید و "کدهایی" را برای برچسب گذاری آنها ایجاد می کنید. همانطور که از نام آن پیداست، کدگذاری باز به این منظور است که دیدگاه‌ها را به روی احتمالات نظری جدید باز کند. هدف از شکستن داده ها و برچسب زدن آنها با کدها این است که به عنوان محقق به طور مداوم رویدادهای مشابه را در داده های خود مقایسه و مقایسه کنید. این کار را با جمع‌آوری تمام داده‌ها (مانند نقل قول) که با یک کد خاص برچسب‌گذاری شده‌اند، انجام می‌دهید. این فرآیند سبب می‌شود از پیش‌اندیشه‌ها و سوگیری‌ها درباره تحقیقات خود خارج شوید. کدگذاری باز در تحقیقات کیفی معمولا با یک یا چند روش کدگذاری مانند کدگذاری محوری دنبال می شود.

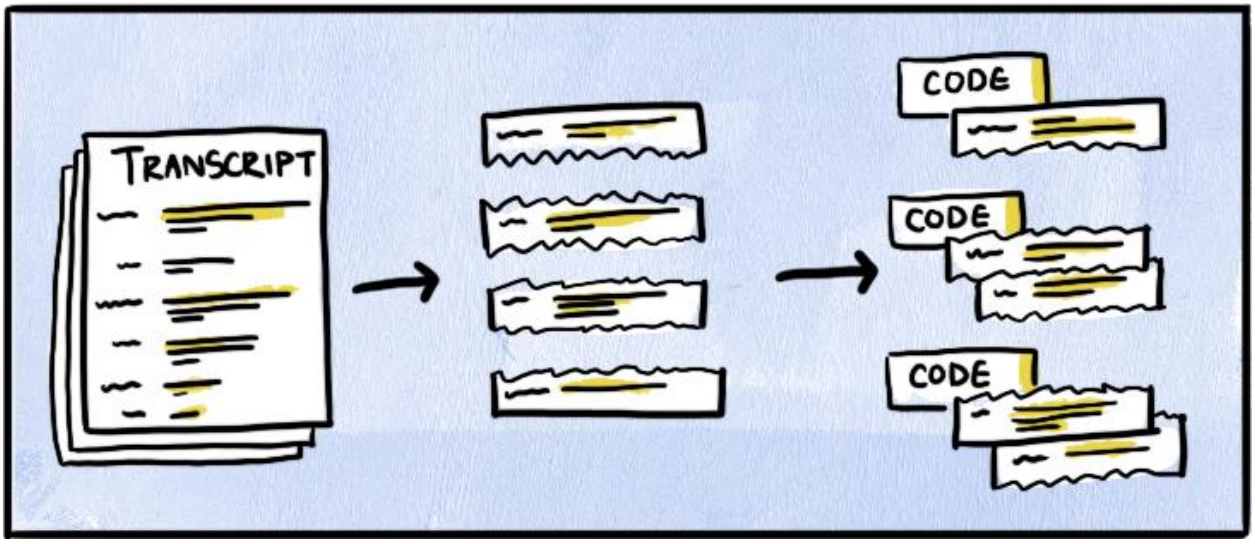

۲) کدگذاری محوری:

کدگذاری محوری در گراندد تئوری مرحله دوم کدگذاری است که درپی کدگذاری باز می‌آید. برخلاف کدگذاری باز که در آن داده‌ها به بخش‌های مجزا تقسیم می‌شدند، با کدگذاری محوری شروع به رسم ارتباط بین کدها می کنید. با کدگذاری محوری، کدهایی را که در کدگذاری باز ایجاد کرده اید سازماندهی می‌کنید.

با کدگذاری محوری در تحقیقات کیفی، کدهای خود و داده‌های زیربنایی را مطالعه می‌کنید تا نحوه دسته‌بندی کدهایتان را در دسته‌ها بیابید. یک دسته می‌تواند بر اساس یک کد موجود ایجاد شود، یا یک دسته بندی انتزاعی جدید می تواند ایجاد شود که تعدادی کد مختلف را در بر می‌گیرد.

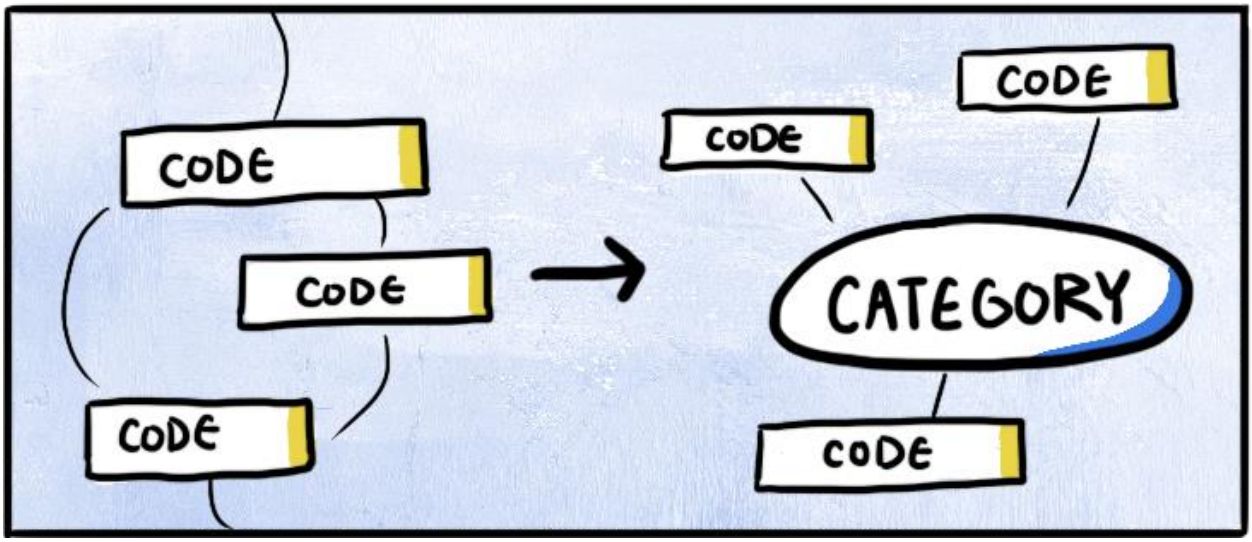

۳) کدگذاری انتخابی

کدگذاری انتخابی آخرین مرحله در گراندد تئوری است که در آن همه دسته‌های خود را حول یک دسته اصلی به یکدیگر متصل می‌کنید. با انجام این کار، یک نظریه یکپارچه در مورد تحقیق خود تعریف می کنید. کدگذاری انتخابی دسته‌هایی را که از داده‌های کیفی خود در چرخه‌های کدگذاری قبلی ایجاد کرده‌اید، مانند کدگذاری محوری، به هم متصل می‌کند. مقوله اصلی که در کدنویسی انتخابی ایجاد می‌کنید ممکن است از بالا بردن یکی از دسته‌ها از مرحله کدگذاری محوری ناشی شود یا ممکن است دسته جدیدی باشد که بر اساس دسته‌های دیگر خود استخراج می‌کنید. مقوله اصلی در نهایت تز اصلی تحقیق شما را نشان می دهد.

کدگذاری انتخابی نقطه اوج فرآیند نظریه زمینه‌ای است و هدف آن تعریف یک نظریه جدید یا اصلاح یک نظریه موجود بر اساس تحقیقات است. در حالت ایده آل، قادر خواهید بود نظریه خود را به سادگی در چند کلمه یا جمله بیان کنید و باید به وضوح در گزارش تحقیق خود بیان شود.

پس از انجام کدگذاری محوری، تعدادی دسته خواهید داشت که توسط مجموعه پاکسازی شده ای از کدهای پشتیبان، پشتیبانی می‌شوند. این دسته‌ها «محورهایی» هستند که کدهای پشتیبانی حول آن‌ها می‌چرخند.

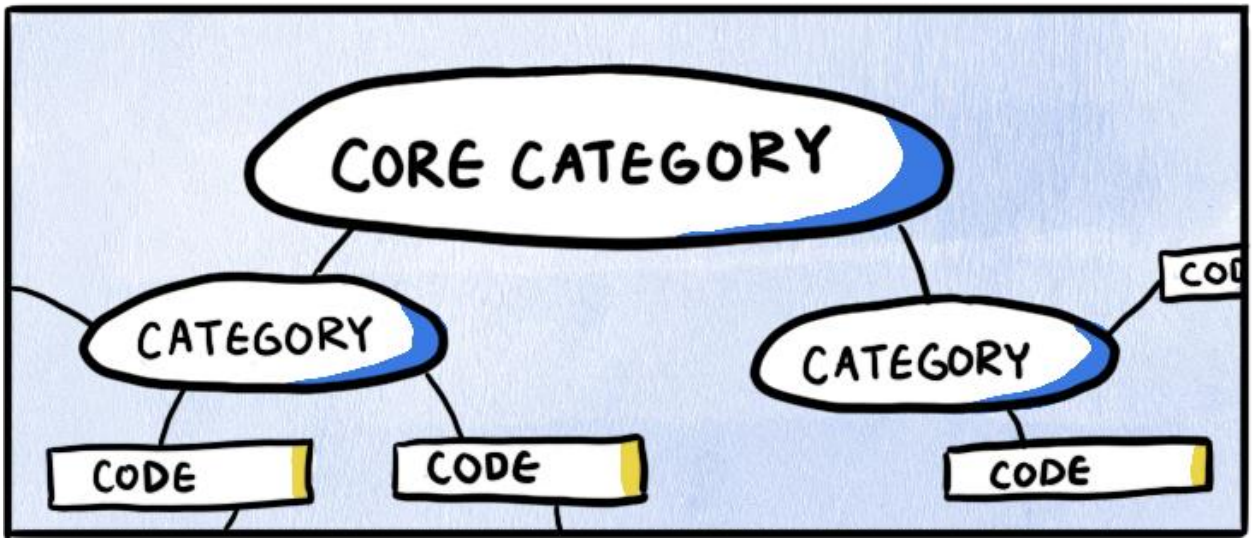

بر اساس این سه مرحله، جدولی از کدهای حاصل از فیش‌های تحقیقاتی ترسیم شد که درادامه مشاهده می‌شود. در این جدول، در ستون اول ابعاد (نتایج کدگذاری انتخابی)، در ستون دوم مقوله‌ها (نتایج کدگذاری محوری)، در ستون سوم کدهای باز و در ستون چهارم ردیف اسناد مورد ارجاع (شامل حروف اختصاری م برای مقالات، پ برای پایان‌نامه‌ها، ط برای طرح‌های پژوهشی و ک برای کتاب‌ها) در نظر گرفته شده است. ستون آخر در واقع نشان می‌دهد که هر کد به استناد کدام فیش تحقیقاتی (مطابق شماره‌هایی که در بخش نهم گزارش حاضر فهرست شده‌اند) تعریف شده است.

الف)

جدول۵- کدگذاری باز، محوری و انتخابی نقاط قوت طرح جامع تهران بر اساس مطالعات انجام شده

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
نفس تهیه طرح	استفاده از مشاوران متعدد	• استفاده از ۲۲ مشاور برای ۲۲ منطقه شهر تهران، که از تجربه و دانش گروه‌های پرتعداد شرکت‌های مهندسی مشاور بهره می‌برند به منظور شناخت جامع و دقیق مسئولین اجرایی شهر از شهر و اجزای آن	پ ۸ قوت تهیه
نفس تهیه طرح	پایان دوران بی‌برنامگی تهران	• شهر تهران پس از سال‌ها بی‌برنامه‌گی و عدم وجود طرح جامع، دارای برنامه‌ای شد	پ ۷ قوت محتوا
نفس تهیه طرح	پایان دوران بی‌برنامگی تهران	• مسئله اصلی طرح جامع جدید تهران، هدایت تغییر و تحولات درونی ناشی از نیازهای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، و کالبدی شهر است.	پ ۱۴ قوت محتوا
نفس تهیه طرح	عدم شفافیت	نهایتاً طرح جامع تهران به وسیله‌ی شرکت بوم سازگان تدوین شد.	پ ۲۸ ضعف تهیه
نفس تهیه طرح	وجود تجارب پیشین	• برنامه ریزان از تجارب مختلف در سه دهه اخیر بهره‌مند شده‌اند.	پ ۲۱ قوت محتوا
نفس تهیه طرح	وجود تجارب پیشین	• توجه به مشکلات طرح قبلی و تلاش برای کاهش اثرات منفی آنها.	پ۲۴ قوت محتوا
نفس تهیه طرح	وفاق میان دولت و مدیریت شهری	• دست یابی به وفاق عمومی در پذیرش و اجرای طرح جامع، به ویژه در سطح دولت و مسئولان شهرداری و نهادهای زیربط.	پ ۱ قوت تهیه
همگرایی در تهیه برنامه	استفاده از مشاوران متعدد	• تشکیل کنسرسیومی از ۲۲ مشاور برای تهیه طرح جامع تهران، گرچه تشکیل کمیته‌های تهیه قوانین و مقررات، و ساختار اجرایی و تشکیلات انجام نشد	پ ۲۸ قوت تهیه
همگرایی در تهیه برنامه	پایان دوران بی‌برنامگی تهران	• مشکلات و مسائلی که اهمیت کاربری زمین را در طرح جامع ۱۳۸۵ تهران مشخص کرده‌اند شامل نداشتن شهر تهران از حداقل قابل قبول خدمات و فضای عمومی، افزایش بی‌رویه تراکم جمعیت، جابه‌جایی جمعیت در قلمرو شهر، توزیع نابرابر امکانات خدماتی، و تشدید جابه‌جایی برای سکونت کار و خدمات در درون شهر می‌باشند.	پ ۱۴ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	پیش‌بینی دستگاه‌های متولی و همکار	• دستگاه‌های دولتی، به جز وزارت راه و شهرسازی، در مسئله مسکن نقش بیشتری ایفا کرده‌اند.	پ ۲۱ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	تاب آوری	• ایجاد امنیت در برابر سوانح طبیعی مانند زلزله و سیل	پ ۹ قوت محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	جامعیت راهبردها	• تدوین ۱۷ راهبرد قوی انجام شده که از دیدگاه‌های مختلف به بخش‌های مختلف مدیریت شهری توجه کرده‌اند.	پ ۷ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	جامعیت راهبردها	• راهبردهای توسعه شهر تهران، نسبت به اهداف، جامع‌تر و کامل‌تر هستند و از طریق کارگروه‌های مرتبط به بلوغ رسیده‌اند.	پ ۲۸ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	حمل و نقل و ترافیک	• بهبود شبکه‌های ارتباطی، حمل و نقل و مدیریت ترافیک	پ ۹ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	حمل و نقل و ترافیک	• بهبود شبکه‌های ارتباطی و حمل و نقل با توسعه زیرساخت‌ها و مدیریت تقاضا.	پ ۱۰ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	حمل و نقل و ترافیک	• بیشترین مزیت‌های این سیاست‌ها در حوزه‌های توسعه شهری، حمل و نقل شهری، و کاهش ترسیب کربن قرار دارد.	پ ۱۲ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	حمل و نقل و ترافیک	• توسعه سیستم حمل و نقل عمومی	پ ۱۵ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	راهبردهای اجتماعی	• توسعه اجتماعی و ساماندهی اسکان جمعیت	پ ۹ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	راهبردهای اقتصادی	• توسعه اقتصادی و افزایش فعالیت‌های اقتصادی شهر تهران	پ ۹ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	راهبردهای اقتصادی	• توسعه اقتصادی با حفظ و بهره‌وری از فضاهای فعلی برای ایجاد فرصت‌های شغلی.	پ ۱۰ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	محیط زیست	• حفاظت از محیط زیست	پ ۹ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	محیط زیست	• حفاظت از محیط زیست و ایمنی در مقابل سوانح طبیعی.	پ ۱۰ قوت محتوا
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	مدیریت بحران	• بهبود سیستم مدیریت بحران و تقویت دفاع غیرعامل	پ ۹ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	اهداف	• بندهای سوم، پنجم، و ششم اهدافی را برای تامین و برخورداری ساکنین مناطق مختلف از خدمات شهری در مقیاس‌های مختلف مدنظر قرار داده‌اند.	پ ۱۴ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	اهداف	• اهداف طرح جامع شامل توجه به تامین کاربری‌های خدماتی در کنار کاربری‌های مسکونی به منظور پاسخگویی به نیازهای جمعیت ۹ میلیون نفری در تهران است.	پ ۱۴ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	برنامه‌های موضوعی و موضعی	• در میان طرح‌های موضوعی و موضوعی، یک طرح با موضوع ارزش ذاتی زمین وجود دارد که می‌توانست از بسیاری از زیاده‌خواهی‌ها جلوگیری کند.	پ ۷ قوت محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
برنامه‌ریزی راهبردی	برنامه‌های موضوعی و موضعی	• بهبود کیفیت محیط شهری و بازسازی و نوسازی بخش‌های فرسوده.	پ ۱۰ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	برنامه‌های موضوعی و موضعی	• ساماندهی سیما و منظر شهری با تاکید بر هویت معماری ایرانیاسلامی.	پ ۱۰ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	برنامه‌های موضوعی و موضعی	• در حوزه توسعه شهری، برنامه‌های طرح به منظور ساماندهی و انتقال فعالیت‌های صنعتی به خارج از محدوده داخلی شهرها متمرکز است، که این اقدام به کاهش آلودگی هوا کمک می‌کند.	پ ۱۲ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	برنامه‌های موضوعی و موضعی	• بهره‌برداری از اراضی نظامی تثبیت نشده و جابه‌جایی این مراکز	پ ۱۵ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	برنامه‌های موضوعی و موضعی	• با توجه به وجود فضاهای باز و بزرگ خالی در سطح شهر تهران، امکان استفاده از آنها به عنوان فضاهای عمومی (مانند پادگان‌های فعلی و اراضی قلعه مرغی، جی، دوشان تپه، کوهک، اقدسیه، میدان تیر و ...) برای ایجاد عرصه‌های عمومی مطرح شده است.	پ ۱۷ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	چشم‌انداز	• تهران به عنوان یک شهر روان با رفاه عمومی و زیرساخت‌های مناسب، با تعدیل نابرابری‌ها و تامین عادلانه کلیه حقوق شهروندی	پ۵ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	چشم‌انداز	• ارتقاء نقش و جایگاه شهر تهران در سطوح ملی، فراملی و منطقه‌ای	پ ۹ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	چشم‌انداز	• ارتقاء نقش ملی و منطقه‌ای شهر با استفاده از ظرفیت‌های موجود.	پ ۱۰ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	حفظ مرکزیت تهران	• استقرار مراکز سیاسی حکومتی در محور	پ ۱۵ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	راهبردی- ساختاری بودن	• راهبردی ساختاری بودن طرح جامع و ترسیم دورنما در قالب چشم‌اندازها و راهبردها	پ ۸ قوت تهیه
برنامه‌ریزی راهبردی	شرایط تحقق‌پذیری	• تلاش برای جبران بی عدالتی ها با در نظر گرفتن ارزش افزوده و خسارت ناشی از طرح‌های توسعه شهری در شرایط تحقق‌پذیری	پ ۷ قوت محتوا
برنامه‌ریزی راهبردی	نوآوری	• توجه به راه حل های تازه‌ی تامین مسکن اقشار کم درآمد غیر از واگذاری مسکن به گروه‌های نیازمند	پ ۲۱ قوت محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
پهنه‌بندی کاربری زمین	پهنه بندی و ساماندهی ساخت و ساز	• . ارتقاء کیفیت کارایی محیط شهری از طریق پهنه‌بندی استفاده از اراضی و ساماندهی ساخت و ساز	پ ۹ قوت محتوا
پهنه‌بندی کاربری زمین	تثبیت کاربری‌های مسکونی	• تثبیت کاربری‌های مسکونی در محدوده شهر به مساحت ۱۸۰ کیلومتر مربع.	پ ۱۰ قوت تصویب
پهنه‌بندی کاربری زمین	توزیع متوازن جمعیت	• در نظر گرفتن سرانه‌ی متوسط مسکونی برای هر نفر حداقل ۱۷.۵ متر مربع	پ ۱۰ قوت تصویب
پهنه‌بندی کاربری زمین	نوآوری در برنامه‌ریزی کاربری زمین	• تغییر مقیاس از سلول به پهنه	پ ۱ قوت تهیه
تأسیس نهاد	فرابخشی بودن نهاد	• ایجاد "نهاد برنامه‌ریزی توسعه شهر تهران" به عنوان نهاد فرا بخشی عهده دار پایش، کنترل، نظارت، ارزیابی و اصلاح طرح در طول ۲۰ سال دوره آن	پ ۸ قوت تهیه
تأسیس نهاد	نقش نهاد در هماهنگی	• ایجاد نهاد توسعه شهری تهران برای هماهنگی گروه‌های ذی نفع و فراهم آوردن همگرایی.	پ ۲۸ قوت تهیه
تأسیس نهاد	نهاد مشترک	• تاسیس نهاد متولی برنامه‌ریزی و تهیه طرح‌های توسعه شهری تهران با مشارکت شهرداری و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط (وزارت مسکن، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، وزارت کشور، استانداری و ...).	پ ۱ قوت تهیه
سازمان فضایی	رودره‌ها	• ساماندهی حریم و بستر رودخانه‌ها	پ ۹ قوت محتوا
سازمان فضایی	ساماندهی کالبدی شهر	• . بهبود و ساماندهی کالبدی شهر تهران (سازمان فضایی شهر)	پ ۹ قوت محتوا
شرایط تحقق پذیری	ارزش افزوده ناشی از توسعه شهری	• پیش بینی اخذ ارزش افزوده ناشی از طرح های توسعه شهری، رفع پارادوکس میان اقتصاد زمین و توسعه فضایی پایدار.	پ ۱۰ قوت محتوا
شرایط تحقق پذیری	پیشنهادهای درآمد پایدار	• توجه به وابستگی نامناسب منابع مالی طرح به درآمد های نفتی و نیاز به راهکارهای منطقی و صحیح برای تامین مالی.	پ۲۴ قوت محتوا
محدوده و حریم	ابعاد نظارت بر حریم تعیین شده	• تاکید بر نظارت بر حریم تعیین شده و توزیع درآمدهای حاصل از توسعه و عمران و نظارت بر ساخت و سازهای مجاز و قانونی بین مراکز جمعیتی شهری و روستایی در حریم مذکور.	پ ۲۷ قوت محتوا
محدوده و حریم	استقرار کارگاه‌ها و نواحی فعالیت جدید در حریم	• توجه به استقرار کارگاه‌ها و نواحی فعالیت جدید در حریم پایتخت تهران بر اساس ضوابط و مقررات مربوط.	پ ۲۷ قوت محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
محدوده و حریم	تاکید بر حفظ محدوده و حریم	• برخورد جدی با هر گونه تخلف در ساخت و ساز در حریم پایتخت و جلوگیری از فعل و انفعال غیر قانونی.	پ ۲۷ قوت محتوا
محدوده و حریم	تعریف حریم پایتخت	• تعیین حریم مناسب و مرزهای شهر تهران با نظام مدیریت واحد در این محدوده.	پ ۱۰ قوت محتوا
محدوده و حریم	جلوگیری از توسعه کالبدی	• توجه به ناتوانی رشد خطی در تهران و لزوم جلوگیری از توسعه کالبدی و جمعیتی شهر.	پ۲۴ قوت محتوا
محدوده و حریم	جلوگیری از گسترش بی‌رویه شهر	• ساماندهی و حفاظت از محدوده‌ها و جلوگیری از گسترش شهر	پ ۹ قوت محتوا
محدوده و حریم	جلوگیری از گسترش بی‌رویه شهر	• حفظ حریم پایتخت (تهران) و ساماندهی آن	پ ۹ قوت محتوا
ماخذ:نگارندگان			

ب)

جدول۶- کدگذاری باز، محوری و انتخابی نقاط ضعف طرح جامع تهران بر اساس مطالعات انجام شده

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	افزایش هزینه	• عدم وجود پایگاه داده جامعی برای تهیه طرح جامع و افزایش هزینه و زمان برای گردآوری اطلاعات	پ ۲۸ قوت تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	التقاط روش‌شناسی	• راهبردی نبودن طرح جامع تهران	م ۱۷ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	التقاط روش‌شناسی	• رقابت دو دیدگاه فکری حاکم (دیدگاه مبتنی بر تهیه طرح جامع و تفصیلی و دیدگاه مبتنی بر برنامه‌ریزی راهبردی و ساختاری) در فرآیند تهیه و تدوین طرح جامع تهران	م ۲۰ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	التقاط روش‌شناسی	• ناآگاهی و بدون تأمل عمیق و در نظر گرفتن جنبه های عمیق	م ۲۹ فرآیند

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	التقاط روش‌شناسی	• چارچوب نظری و روش شناسی طرح ملقمه ای از ترکیب الگوی طرح های جامع و الگوی طرح های راهبردی است و بیشتر متکی به بررسی های کالبدی با نگاه از بالا و اراده گرایانه بدون اتکا به واقعیت ها، ضعف ها، امکانات و توانایی ها	م ۲۱ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	التقاط روش‌شناسی	• فقدان رویکرد مشخص در طرح : فاقد چشم انداز ، اهداف کلی ، جمع بندی امکانات و محدودیت ها، نظر سنجی از گروه های ذی نفع و ذی نفوذ	م ۳۶ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	التقاط روش‌شناسی	• فقدان متدولوژی مشخص در طرح	م ۳۶ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	التقاط روش‌شناسی	• فقدان یک طرح و برنامه بومی و متناسب با ساختار ایران باعث نسخه‌برداری از مدل‌ها و طرح‌های جهان اول با تأخیری نیم قرنه شده است که نتیجه‌اش ضعف در چارچوب نظری و روش شناسی طرح جامع است.	پ ۸ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	التقاط روش‌شناسی	• پایبند نبودن به فرآیند برنامه‌ریزی استراتژیک در تهیه و تدوین طرح جامع	پ ۸ ضعف تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	التقاط روش‌شناسی	• راهبردهای اتخاذ شده بر اساس حس کارشناسی تدوین‌کنندگان طرح و نه مکانیزم ارزیابی و انتخابی پیروی شده است.	پ ۸ ضعف تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	التقاط روش‌شناسی	• شکست تفکر راهبردی در برابر تفکر برنامه‌ریزی جامع به دلیل قدرت و خاصیت تحمیل‌کنندگی بالای ساختارهای بوروکراتیک نظام شهرسازی	م ۲۰ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• مشخص نکردن راهیردها و سیاست‌ها در خصوص رسیدن به چشم‌انداز	م ۱۶ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• برخورد سطحی با پروژه‌های موضعی – موضوعی پیشنهادی	م ۷ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• مغایرت‌های اساسی بین طرح تفصیلی شهر تهران و راهبردهای طرح جامع شهر تهران	م ۱۵ محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• مغایرت برخی از اصول در طرح تفصیلی با طرح جامع	م ۱۵ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• مغایر بودن بخش های مختلف طرح جامع با هدف طرح	م ۳۸ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• در سند اصلی طرح جامع، بخش «اهداف» وجود ندارد و تنها در مصوبه شورای عالی ذکر شده است، که نشان می‌دهد اهداف به طور واضح در سند اصلی ذکر نشده است.	پ ۲۸ ضعف محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• دو چشم انداز برای شهر تهران در فاصله زمانی کوتاهی از یکدیگر تصویب شده است که ممکن است نشانگر عدم اعتقاد به این چشم‌اندازها باشد.	پ ۲۸ ضعف محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• فاصله زمانی طولانی بین تهیه و تدوین طرح‌ها تا زمان تصویب و اجرا شدن آن‌ها.	پ ۵ ضعف
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• فقدان اهداف روشن برای طرح‌ها و در نتیجه مشخص نبودن جهت‌گیری آن‌ها	م ۱ تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• تعدد قوانین و ایجاد سردرگمی	م ۶ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• انجام مطالعات مفصل،پراکنده و بی ارتباط با اهداف طرح	م ۵۰ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• عدم توجه به پیوستگی مراحل مختلف تصمیم سازی و اجرا و نظارت	م ۵۰ تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• فقدان ارتباط سیستمی بین اجزاء مختلف برنامه ریزی در سطوح مختلف	م ۵۲ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• عدم وجود چارچوب های اولیه لازم برای تهیه طرح	م ۵۲ فرایند

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• عدم ارتباط طرح‌های کلان و خرد توسعه شهری	پ ۲۱ ضعف محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• عدم تبعیت طرح جامع از طرح ساماندهی و عدم اجرای طرح مجموعه شهری تهران	م ۱۹ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	انسجام ناکافی در طرح	• اجزای مختلف این سند گاهی با یکدیگر منطبق نیستند و اجرای راهبردها به تحقق چشم‌اندازها منجر نمی‌شود.	پ ۲۸ ضعف محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	تداخل‌های مدیریتی	• وجود تداخل‌های مدیریتی	م ۹ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	تقسیمات اداری ناکارآمد	• تقسیمات اداری – سیاسی ناکارآمد استان تهران و بی‌تناسب با ساختار کالبدی و عملکردی پایتخت	م ۹ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	تکرار روش‌های سنتی	• دنبال کردن همان روش سنتی طرح‌های جامع در طرح جدید (۱۳۸۶)، و تنها تغییر نام آن	م ۱۷ تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	تکرار روش‌های سنتی	• تبعیت از رویکردهای سنتی و بعضاً موضعی و مقطعی به‌جای نگرشی فراسازمانی و مدرن و منطبق بر اصول مدیریت یکپارچه و توسعه پایدار	م ۳۱ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	تمرکز بر برنامه‌های کوتاه‌مدت	• تمرکز بر برنامه‌های کوتاه مدت و نبود برناممه بلند مدت	م ۵۴ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	خلاء قدرت	• خلاء قدرت شهرداری تهران ناشی از عدم وجود برنامه مدون توسعه شهر است.	پ ۷ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	خلاء قدرت	• خلاء قدرت شهرداری تهران به علت نبود برنامه مدون توسعه شهر است و تقاضاهای انباشته برای قانونمند کردن مدیریت شهری تهران ا	پ۷ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	خلاء قدرت	• عدم تعیین اختیارات ابزار های مطرح شده برای مهار پراکنده رویی شهری و کنترل توسعه شهر	م ۴۰ فرایند

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	خلاء قدرت	• مراکز جدا شده بدون تعیین تکلیف در محدوده تهران هنوز به درگیری و اختلاف منجر شده است و برنامه ریزی مدون برای خدمات رسانی به مناطق دورافتاده انجام نشده است.	پ ۱۳ ضعف فرایند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	خلاء قدرت	• قرار گرفتن محیط سیاست‌گذاری کلان هدایت-کننده طرح‌های توسعه شهری تهران در شرایط عدم تعادل	م ۲۰ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	سنتی بودن برنامه ریزی	• عدم توجه به برنامه‌ریزی راهبردی و در پیش گرفتن طرح جامع	پ ۱۲ ضعف محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	سنتی بودن برنامه ریزی	• این طرح شامل پیش‌بینی جمعیت و خانوارهای شهر در سال ۱۴۰۴، تعیین محدوده و حریم شهر، پهنه‌بندی اراضی شهر، تعیین شبکه سرانه‌های خدماتی شهر، و پیشنهاد شبکه معابر اصلی است.	پ ۱۲ قوت محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در اجرای طرح	• عدم توجه به زمانبندی اجرای طرح ها و راهنمایی و هدایتی برای اجرای تدریجی طرح	م ۱۱ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در اجرای طرح	• نبود راهبردها و سیاست‌های اجرایی در خصوص رسیدن به اهداف طرح،	م ۱۶ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در اجرای طرح	• ناتوانی در پاسخگویی به مسائل شهری و تحقق اهداف و چشم‌اندازهای ارائه شده .	پ ۲۸ ضعف محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در به‌روزرسانی	• ناتوانی در بهره‌گیری از سازوکارها و رویکردهای نظری پویا و پیشرفته برای فهم بهتر شهر تهران و به‌روزرسانی طرح‌های توسعه شهری	م ۲۹ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در به‌روزرسانی	• فقدان بازنگری مداوم در تصویرگری از شهر و استفاده از رویکردهای نظری پیشرفته‌تر	م ۲۹ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در به‌روزرسانی	• عدم انعطاف برنامه‌ها و طرح‌های توسعه شهری در برخورد با تغییرات و تحولات جدید و پیش‌بینی نشده.	پ ۲۴ موانع

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در بومی سازی	• متاثر بودن محتوای طرح از تعاریف مدرنیستی پنج دهه اول قرن بیستم و عدم تطابق طرح با رویکرد ها و دیدگاه های جدید و به روز	م ۴۱ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در بومی سازی	• نداشتن رویکرد های متناسب با شرایط محلی و توجه ناکافی به نیازها و خواسته‌های جامعه	م ۵۸ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در تحقق پذیری	• عدم رسیدن به شرایط استاندارد سرانه‌ها	م ۴۹ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در تحقق پذیری	• در این طرح‌ها، اهداف و راهکارهای تحقق آنها به خوبی تدقیق نشده است و سازمان‌های ذینفع و مجریان احساس ملزمیت کامل به اجرای طرح را ندارند.	پ۲۱ موانع
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در تحقق پذیری	• اگر طرحی نتواند منافع سیاسی و مالی شهرداری را تامین کند، این نهاد ممکن است به عنوان بزرگترین عامل مانع از تحقق طرح محسوب شود و با استفاده از دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌ها، آن را به تاخیر بیندازد.	پ ۲۳ موانع
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در تحقق پذیری	• نا ممکن بودن هدایت کلان شهری مثل تهران با سندی که در یک تاریخ مشخص تصویب می‌شود و به حال خود رها می‌شود	م ۱۰ تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در تحقق پذیری	• عدم تحقق سرانه های کاربری مطلوب مطرح شده در طرح	م ۴۵ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در تحقق پذیری	• پیشنهاد تعداد زیادی شرط برای تحقق این طرح و عدم وجود هیچ تضمین و سازوکاری برای تحقق آن‌ها	م ۴۴ فرِاند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در تحقق پذیری	• داشتن نگاه ایده آل و آرمانی	م ۴۵ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در تحقق پذیری	• پایین بودن میزان تحقق پذیری	م ۴۹ تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در مسئله شناسی	• سازگار نبودن تعدادی از فرضیات پایه در مطالعات پیشین با حقایق امروز	م ۳۱ محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در مسئله شناسی	• عدم در نظر گیری امکان ایجاد منطقه کلانشهری یا همان مجموعه شهری تهران	م ۴۴ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در مسئله شناسی	• عدم ارائه راهبردها و راهکارها برای حل مشکلات موجود در شهر در یک چارچوب برنامه جامع و کلان‌نگر.	پ ۲۴ موانع
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در مسئله شناسی	• عدم تطبیق پذیری با چالش های جدید	م ۴۲ تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در مسئله شناسی	• عدم شفافیت انتظارات و اهداف طرح‌های جامع در زمینه مسکن.	پ ۲۱ ضعف محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در مطالعه	• عدم مطالعه عوامل محرک به دلیل تقویت بعد راهبردی بودن طرح	م ۵۹ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در مطالعه	• عدم تعیین مهم ترین شاخص‌ها در خصوص تاثیرگذاری در روند طرح و اهداف آن	م ۱۴ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در مطالعه	• خدمات طرح برای سیستم شهری تهران کفایت لازم را نداشته و در شناختی هدفمند از این سیستم ناموفق بود.	پ ۲۴ ضعف محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در مطالعه	• عدم ارزیابی جامع از طرح‌های گذشته	م ۱۲ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	ضعف در مطالعه	• زمان طولانی برای تهیه و تصویب برنامه‌ها و طرح‌های توسعه شهری و عدم انطباق وضع موجود هر شهر در زمان شروع اجرای برنامه‌ها	پ ۲۴ ضعف تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	عدم انعطاف‌پذیری طرح	• عدم انعطاف پذیری طرح	م ۱۲ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	عدم برنامه‌ریزی برای نوسازی	• نداشتن برنامه های مشخص برای تبدیل مناطق فرسوده به مناطق مدرن و بازسازی منازل فرسوده	م ۵۸ محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	عدم توجه به فناوری های آینده	• مخفی باقی‌ماندن بسیاری از ملاحظات نظیر ((Base ITشدن شهر آینده	م ۱۷ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	فقدان آینده‌نگری	• عدم توجه کافی به ماهیت پیچیده و پویای شهر و مشکلات آینده نگری	م ۵۰ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	فقدان نگاه کیفی	• تاکید بر معیار های کمی،تقسیمات مصنوعی و یکسان سازی الگو ها.	م ۵۰ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	فقدان نگاه کیفی	• ارائه جمعیت پذیری و پهنه بندی و سرانه های کاربری به عنوان تنها ابزار های کمی سازی شده	م ۴۵ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	فقدان نگاه کیفی	• تاکید بر ابعاد کالبدی و غفلت از ابعاد کیفی و فرهنگی توسعه و عمران	م ۵۰ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	فقدان نگاه کیفی	• تاکید بر علوم مهندسی و ترافیک و ساخت و ساز و عدم توجه به شرایط شهرها شرایط محلی و ارزش های بومی	م ۵۰ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	فقدان نگاه کیفی	• عدم توجه به چشم‌اندازهای وسیع شهری و تمرکز پیشنهادات بر قطعات زمین	م ۱ تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	کمرنگ بودن نقش شهرداری	• سلب اختیارات از شهرداری در زمینه طرح های بلند مدت	م ۶ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	مداخلات بدون برنامه	• مداخلات بخشی و برنامه ریزی نشده	م ۷ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	نبود برنامه عملی	• نبود پیشنهادهایی برای اجراشدن طرح	م ۱۱ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	نقص اطلاعات و شفافیت	• کمبود شفافیت طرح به دلیل نقصان برخی از اطلاعات مورد نیاز جهت تصویب و پایش طرح جامع	م ۵۵ تصویب

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	استفاده ابزاری از دانشگاه	• استفاده ابزاری از شخصیت های دانشگاهی	م ۱۰ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	انحصارگرایی	• انحصارگرایی نهادهای قدرت شهری و عدم تحمل یکدیگر	پ ۷ ضعف تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	انحصارگرایی	• وجود انحصار گرایی در تهیه طرح	م ۵۱ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	پاسخگویی نامناسب	• پاسخ‌های ناکافی و در برخی موارد مغالطه‌آمیز مسئولین طرح به انتقادات	م ۳۶ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	تمرکز دولتی و عدم انعطاف‌پذیری	• دولت محور بودن طرح و عدم توجه به نقش شهوندان و انعطاف‌پذیری طرح	م ۱۷ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	ضعف در انتخاب مشاوران	• نامشخص بودن ضابطه انتخاب مشاوران تهیه طرح جامع	م ۱۰ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	ضعف در انتخاب مشاوران	• عدم انتخاب مشاور مادر مناسب	م ۱۰ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	ضعف در انتخاب مشاوران	• ابهام در فرآیند انتخاب و به‌کارگیری مشاور مادر طرح جامع.	م ۲۰ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی	ضعف در انتخاب مشاوران	• فرایند انتخاب مشاوران طرح و تمرکز در انتخاب مشاوران	م ۳۶ فرآیند

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
(مشاورین و افراد)			
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	ضعف در انتخاب مشاوران	• سهل‌انگاری در انتخاب و راهبری مشاوران برای اجرای طرح‌های پیشنهادی	م ۷ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	ضعف در انتخاب مشاوران	• ابهاماتی در خصوص انتخاب مشاور مادر برای طرح وجود دارد، از جمله سوابق شرکت و دلایل انتخاب او.	پ۲۵ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	ضعف در انتخاب مشاوران	• وظایف و روابط مشاورین و مشاور مادر در تهیه طرح جامع قابل بررسی است.	پ۲۵ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	ضعف در انتخاب مشاوران	• هیچ یک از مشاوران مسئولیت ارتباط برتری نسبت به دیگری ندارند، و هماهنگی کافی و مناسب بین آن‌ها صورت نگرفته است.	پ۲۵ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	ضعف در انتخاب مشاوران	• مشاور مادر نمی‌تواند مسئولیت را به عهده بگیرد، زیرا شرح خدمات آن مشخص نشده و انتخاب او به صورت منظم صورت نگرفته است.	پ۲۵ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم ارتباط بین متخصصان	• عدم ارتباط مناسب بین متخصصان برنامه‌ریزی شهری و متخصصان پدافند غیرعامل	م ۳۵ فرایند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم شفافیت	• طرح جامع تهران به هیچ سؤال مشخصی پاسخ نداد و مشارکت شهروندان و جامعه علمی کم بود.	پ ۲۸ قوت تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم شفافیت	• عدم شفافیت و مشارکت کم در فرایند تهیه طرح	م ۳۶ فرآیند

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم کارآمدی	• غلبه اراده سیاسی بر نظر کارشناسانه، ساده‌ترین راه فرار از پاسخگویی صحیح در رابطه با نتایج تصمیمات و طرح‌های توسعه شهری است.	پ ۲۵ ضعف تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم کارآمدی	• ۴. مشاوران می‌توانستند با بهانه طرح جامع، پروژه‌های متعددی را تعریف کنند و حضور آنان در نظام مدیریت شهری را تضمین کنند.	پ ۷ ضعف محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت ذینفعان	• تصمیمات مقطعی و گروه گرایانه به دلیل نبود نهاد مشترک و سازوکار مورد وفاق اکثریت بهره‌وران کلیدی در شهر	م ۲۰ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت ذینفعان	• ، «وکالتی» بودن طرح یا عدم مشارکت مسقیم ذی نفعان در فرایند تألیف و تدوین	م ۲۱ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت ذینفعان	• عدم درگیر شدن شهرداران مناطق در طرح	م ۱۰ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت ذینفعان	• عدم پذیرش و اجرای طرح به دلیل عدم مشارکت جامعه و ذی‌نفعان در فرایند تصمیم‌گیری و اجرای طرح	م ۳۱ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت ذینفعان	• عدم مشارکت شهرداری تهران در تهیه طرح به عنوان نهاد اجرایی و عدم پشتیبانی از پیشنهادهای آن توسط شهرداری.	پ ۲۴ ضعف محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت متخصصان	• عدم وجود مشارکت و بحث و مذاکره میان کار متخصصان و مشاوران مختلف	م ۲ تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی	عدم مشارکت متخصصان	• عدم حضور دانشگاه در فرایند تهیه طرح	م ۱۰ فرآیند

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
(مشاورین و افراد)			
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• عدم حضور کافی مردم در برنامه‌ریزی‌ها و مطرح نشدن نیازها در سطح محلی	م ۶ فرایند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• رویه ای تک‌روانه، غیر مشارکتی و ضد نهاد سازی	م ۱۰ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• مغفول ماندن حقوق شهروندی در فرایند تهیه طرح	م ۱۱ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• عدم مشارکت شهروندان در فرآیند تهیه طرح	م ۱۳ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• عدم توجه به به نقش مردم و بخش خصوصی در اجرای طرح‌ها	م ۱۱ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• عدم مراجعه مستقیم به مردم در خصوص کشف معانی موجود در ساختار و شکل شهر و خوانایی آن	م ۱۳ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• عدم توجه کافی به خواست شهروندان و نظرات آنان	م ۵۰ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• عدم مشارکت شهروندان	م ۵۵ محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• مشارکت شهروندان در فرآیند سیاست‌گذاری طرح جامع بسیار کم و ناچیز بوده و موضوعات اجتماعی و اقتصادی به اندازه کافی در طرح جامع مطرح نشده است.	پ۷ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• نقص در تدوین چشم‌اندازها و راهبردها، عدم مشارکت مردمی و یک طرفه بودن روند تهیه طرح، و عدم آگاهی شهروندان از وجود و جزییات طرح	پ ۸ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• عدم مشارکت مردم در برنامه‌ریزی راهبردی اداره و توسعه شهری و جلب آنان در فرآیند برنامه‌ریزی.	پ ۱۵ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• شهروندان در طرح جامع شهری کمترین نقش و تأثیر را دارند.	پ ۲۳ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• شهروندان باید حدود ۱۳ درصد از مسئولیت و نقش توسعه شهر را بپذیرند، اما در عمل نقش آنها بسیار کمرنگ است.	پ ۲۳ ضعف تهیه
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• مشارکت مردمی در تهیه سند جامع نادیده گرفته شده و نهادهای محلی تنها نقش مشورتی دارند بدون اختیارات اجرایی یا نظارتی.	پ ۲۸ ضعف تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• در حوزه مشارکت بین بخشی، رویکرد نهادسازی انتخاب شده که منجر به انحلال نهاد برنامه‌ریزی توسعه شهری و تضعیف مشارکت مردمی شده است.	پ ۲۸ ضعف تصویب
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	عدم مشارکت مردم	• تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌های یک‌طرفه از بالا به پایین در طرح‌ها.	پ ۵ ضعف
ضعف در برنامه‌ریزی	عدم وجود سیستم مشارکتی	• عدم وجود سیستم مشارکتی	پ ۱۴ موانع

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
(مشاورین و افراد)			
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	غیرعلمی بودن	• عدم انجام مطالعه برخلاف طرح‌های مصوب از موانع تحقق پذیری طرح‌های جامع و تفصیلی شهرهاست.	پ ۲۲ موانع
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	فقدان طرح بالادستی	• عدم وجود طرح بالادست طرح جامع تهران	م ۱۰ محتوا
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	فهم نادرست از شهر	• : فهم نادرست و بدون تأمل عمیق از شهر توسط تهیه‌کنندگان طرح‌ها	م ۲۹ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	فهم نادرست از شهر	• موقتی بودن نتیجه تحقیقات هرمنوتیکی نشان از تفاوت‌های زمانی و مکانی در فهم و تصویرگری از شهر تهران	م ۲۹ موانع اجرایی
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	کمبود تخصص	• عدم وجود نیروی فنی و تخصصی برنامه‌ریزی و طراحی شهری در شهرداری‌های مناطق تهران.	پ ۲۴ موانع
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	کمبود تخصص	• عدم وجود هسته تفکر و اندیشه‌سازی و تدوین کننده برنامه و طرح‌های لازم.	پ ۲۴ موانع
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	ناهماهنگی در تهیه طرح	• مشارکت شرکت‌های مشاور متعدد در تهیه طرح و نبود هماهنگی میان سطح محلی و کلی	م ۲ فرآیند
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	ناهماهنگی در تهیه طرح	• مشکل در هماهنگی ۲۹ مشاور با تفکرات، سوابق حرفه ای و دانش های مختلف	م ۱۰ فرآیند

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (اجتماعی)	پیامدهای منفی جهانی شدن	• تشدید اثرات منفی جهانی شدن با توجه به محتوای طرح	م ۳۹ محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	عدم توجه به نیازهای معلولان	• نبود امکانات لازم جهت رساندن صدای افراد دارای ناتوانی به گوش مسئولین.	پ ۵ ضعف
ضعف محتوایی (فرهنگی)	کم توجهی به هویت تاریخی	• عدم برنامه‌ریزی برای بهره‌برداری و حفظ بناهای تاریخی در مقیاس طرح جامع شهر تهران	پ ۱۱ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	اولویت منافع فردی	• عدم تقدم منافع عمومی بر منافع فردی و خصوصی	م ۴۱ تصویب
ضعف محتوایی (اجتماعی)	بی‌توجهی به ساکنان	• عدم توجه طرح به ساکنان بافت فرسوده و توانمندسازی آنان	م ۳۷ محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	بی‌توجهی به نیازهای فرهنگی	• عدم توجه به نیازهای فرهنگی، مذهبی و هویت‌بخشی که در ابتدای طرح جامع به آن‌ها اشاره شده و عدم ارائه پیشنهاد در راستای دستیابی به آن‌ها	م ۱۶ محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	بی‌توجهی به هویت	• عدم توجه به حفظ و تقویت ساختارهای تاریخی و فرهنگی شهر (تضعیف هویت شهری و مانعی برای اجرای طرح)	م ۳۰ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (اجتماعی)	بی‌توجهی به هویت	• عدم توجه به اهمیت تاریخی و هویتی کوه به ویژه کوه البرز و قله دماوند در طرح جامع تهران.	م ۲۶ محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	تحلیل سطحی مفهوم عدالت	• تحلیل سطحی و فاقد جزئیات در خصوص مفهوم عدالت در شهر و نادیده گرفتن ابعاد گوناگون آن	م ۴۱ فرآیند
ضعف محتوایی (اجتماعی)	تحلیل سطحی مفهوم عدالت	• عدم توانایی طرح جامع در ارجحیت دادن منافع عمومی بر منافع خصوصی	م ۴۱ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (اجتماعی)	تحلیل سطحی مفهوم عدالت	• تردید در وجود بینش سیاسی و اجتماعی نسبت به مقوله تأمین عدالت	پ ۲۸ قوت محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	تحلیل سطحی مفهوم عدالت	• طرح جامع تهران با وجود تدوین اهداف و راهبردها، نقدها و انتقادات متخصصان را به عدم تأمین عدالت در این راهبردها بازمی‌گرداند.	پ ۲۸ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	تحلیل سطحی مفهوم عدالت	• تدوین اهداف در زمان تهیه طرح مشکلاتی ایجاد کرده است، از جمله عدم تأمین عدالت اجتماعی و توجه کافی به ابعاد اجتماعی و فرهنگی.	پ ۲۸ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	تحلیل سطحی مفهوم عدالت	• نقص در مکانیزم شناسایی و ارائه برنامه‌ها به اقشار کم درآمد	پ۲۱ موانع
ضعف محتوایی (اجتماعی)	تراکم جمعیت	• تمرکز رشد شهری در محدوده مرکزی شهر	پ ۱۳ ضعف تصویب

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (اجتماعی)	عدم تحقق جمعیت	• عدم تحقق جمعیت پیش‌بینی شده در طرح و اختلاف با آمار رسمی جمعیت شهر.	پ ۲۴ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	عدم توجه به ابعاد اجتماعی	• تاکید بر بعد اقتصادی وجه اندک به ابعاد اجتماعی و اقتصادی و زیست محیطی	م ۳۸ محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	عدم توجه به الزامات	• توجه ناکافی به الزامات و مبانی فرهنگی، اجتماعی، حقوقی و اجرایی، تشکیلاتی، زیست‌محیطی، اقتصادی و هماهنگی‌های بین سازمانی	م ۳۱ فرایند
ضعف محتوایی (اجتماعی)	عدم توجه به الزامات	• عدم توجه به اصل ایمنی و امنیت (Security & Safety) که سلامت شهروندان را تضمین می‌کند	م ۱۷ محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	عدم توجه به نابرابری‌ها	• عدم توجه طرح جامع به تفاوت‌های شمال و جنوب شهر و وضعیت بدتر بافت‌های فرسوده در مرکز و جنوب شهر	م ۳۷ محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	عدم توجه به نیازهای معلولان	• هماهنگی و انطباق لازم بین طرح جامع و طرح تفصیلی برای افراد ناتوان فاقد است.	پ ۵ ضعف تصویب
ضعف محتوایی (اجتماعی)	عدم توجه به نیازهای معلولان	• در طرح‌های تفصیلی، توجه کافی به نیازهای معلولان و انطباق با ضوابط شهر فراگیر صورت نگرفته است.	پ ۵ ضعف تصویب
ضعف محتوایی (اجتماعی)	عدم توجه به نیازهای معلولان	• بی‌توجهی به علایق و نیازهای افراد دارای معلولیت.	پ ۵ ضعف
ضعف محتوایی (اجتماعی)	عدم نهادینه شدن منافع عمومی	• عدم نهادینه شدن منافع عمومی	پ ۱۴ موانع
ضعف محتوایی (اجتماعی)	نادیده‌گیری ابعاد اجتماعی	• عدم توجه به ابعاد اجتماعی و ارتباط ان با ابعاد دیگر	م ۱۴ فرآیند
ضعف محتوایی (اجتماعی)	نادیده‌گیری ابعاد اجتماعی	• عدم توجه به مباحثی چون مشارکت عمومی، گردشگری، توجه به ذهنیت شهروندان، و مسائل هویتی و نمادین	م ۳۳ محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	نادیده‌گیری ابعاد اجتماعی	• بی تفاوتی طرح جامع نسبت به مسائل اجتماعی حاکم بر بافت‌های فرسوده	م ۳۷ محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	نادیده‌گیری ابعاد اجتماعی	• عدم توجه کافی به جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی توسعه شهری	م ۳۸ محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	نادیده‌گیری ابعاد اجتماعی	• بی توجهی به ابعاد مربوط به کیفیت زندگی	پ ۴ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (اجتماعی)	نقص در برنامه‌ریزی	• بی توجهی به الگوهای اقتصادی و اجتماعی زمانی با برنامه‌ریزی گسترش شهر بر مبنای رشد کمی جمعیت	م ۳۳ محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (اجتماعی)	نقص در توانمندسازی	• عدم ارائه پیشنهادات لازم برای نهادسازی و توانمندسازی ساکنان بافت فرسوده	م ۳۷ محتوا
ضعف محتوایی (اقتصادی)	ابهام در منابع مالی	• عدم وجود منابع و سرمایه زیاد وایجاد اختلال در اجرای طرح	م ۵۷ تصویب
ضعف محتوایی (اقتصادی)	ابهام در منابع مالی	• در نظر نگرفتن منابع تامین مالی مناسب و کمبود بودجه	م ۳ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (اقتصادی)	ابهام در منابع مالی	• مشخص نبودن چگونگی تأمین منابع مالی طرح	م ۱۱ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (اقتصادی)	ابهام در منابع مالی	• کسری بودجه و بحران بدهی	م ۱۲ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (اقتصادی)	ابهام در منابع مالی	• عدم وجود اقتصاد پایدار شهری	م ۱۲ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (اقتصادی)	ابهام در منابع مالی	• شهرداری تهران برای تحقق برنامه‌های توسعه شهری از منابع مالی حاصل از تخلفات ساختمانی بهره می‌برد.	پ ۱۴ ضعف
ضعف محتوایی (اقتصادی)	بی‌توجهی به ظرفیت‌های اقتصادی و زیرساختی در زمینه مسکن	• بی‌توجهی به ظرفیت‌های اقتصادی و زیرساختی در تامین مسکن گروه‌های کم درآمد.	پ ۲۱ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (اقتصادی)	عدم برگشت سود مطلوب ساختمانی	• موانع عملیاتی: عدم برگشت سود مطلوب ساختمانی در صورت استفاده عدم ارتکاب تخلفات ساختمانی	پ ۴ موانع
ضعف محتوایی (اقتصادی)	عدم توانایی در کنترل هزینه ها	• عدم توانایی در کنترل هزینه ها در صورت پایبندی به برخی تعهدات عدم معرفی روش های عملی برای جایگزینی	پ ۴ موانع
ضعف محتوایی (اقتصادی)	عدم معرفی روش هایی کاربردی برای جایگزینی در تخلفات ساختمانی	• عدم معرفی روش هایی کاربردی برای جایگزینی در تخلفات ساختمانی	پ ۴ موانع
ضعف محتوایی (اقتصادی)	عدم وجود نیروی کاری متخصص	• عدم وجود نیروی کاری متخصص و مجرب در حوزه ساخت و ساز	پ ۴ موانع
ضعف محتوایی (اقتصادی)	نگاه غیرواقع‌بینانه به پیشرفت اقتصادی	• واقع‌بینانه نبودن نگاه طرح به پیشرفت اقتصادی کشور	م ۴۴ فرآیند
ضعف محتوایی (غیره)	استفاده از طرح مجموعه شهری تهران با کاستی‌ها	• استفاده از طرح مجموعه شهری تهران به عنوان چارچوب تهیه طرح جامع و عدم توجه به کاستی‌های آن	م ۲ محتوا
ضعف محتوایی (غیره)	انحصارگرایی	• وجود انحصار گرایی در محتوای طرح	م ۵۱ محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (غیره)	بی‌پاسخ ماندن مسائل اساسی	• طرح جامع بسیاری از مسائل اساسی شهر تهران را بی‌پاسخ گذاشته است، از جمله موضوعاتی مانند مسکن، مسائل اجتماعی و اقتصادی، و مشکلات حریم پایتخت.	پ ۲۸ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (غیره)	بی‌توجهی به پدافند غیرعامل	• عدم اولویت‌بندی کافی موضوع پدافند غیرعامل در میان مسئولان	م ۳۵ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (غیره)	تناقض و عدم انسجام طرح‌ها	• وجود تضاد بین طرح‌های مختلف شهری و هم راستا نبودن آن‌ها با یکدیگر	م ۱ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (غیره)	تناقض و عدم انسجام طرح‌ها	• عدم مطابقت و ناهمسانگردی با طرح‌های موجود به دلیل عدم وجود ارتباط و تعامل کافی با طرح‌های شهری و منطقه‌ای	م ۵۵ محتوا
ضعف محتوایی (غیره)	ضعف در سیستم فنی	• ضعف در سیستم فنی	پ ۱۴ موانع
ضعف محتوایی (غیره)	عدم انطباق با واقعیت	• شناسایی و بررسی نشدن وضعیت اجرایی و پیروی از سیاست‌های ساختار موجود	م ۵۶ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (غیره)	عدم وجود بانک اطلاعاتی در زمینه مسکن	• عدم وجود بانک اطلاعاتی به روز و شفاف برای شناسایی گروه‌های درآمدی.	پ ۲۱ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (غیره)	فقدان آینده‌پژوهی	• طرح فاقد مطالعات آینده نگر به ویژه مطالعات عمیق استراتژیک، ژئوپولیتیک، اقتصادی و اجتماعی است	م ۲۱ محتوا
ضعف محتوایی (غیره)	نبود پاسخگویی به مسائل اساسی شهر	•نبود پاسخگویی به مسائل اساسی شهر، ناکارآمدی در نوسازی بافت‌های شهری، و انحرافات از اسناد بالادستی.	پ ۲۸ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (قوانین)	ابهام در وظایف و اختیارات	• روشن نبودن جایگاه قانونی شهرداری تهران و دولت در امور محلی در حوزه‌های مختلف سیاست‌گذاری و عدم شکل‌گیری مدیریت یکپارچه	م ۲۰ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (قوانین)	بودجه ناکافی برای انجام قوانین	• بودجه ناکافی برای انجام قوانین مناسب‌سازی.	پ ۵ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	بی‌توجهی به مشکلات معلولان	• بی‌توجهی به مشکلات معلولان و عدم توجه به آگاهی کارفرمایان و پیمانکاران از قوانین مربوط.	پ ۵ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	تضاد قانونی	• تحدید محدوده شهرها به تقسیمات اداری و سیاسی و ایجاد تضاد در قانون	پ ۱۳ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	تعداد زیاد ابلاغ‌های قانونی	• تعداد زیاد ابلاغ‌های قانونی که باعث عدم ادغام و هماهنگی بین نهادهای دخیل می‌شود.	پ ۵ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	رانت و فساد	• ایجاد اختلال در اجرای طرح به دلیل فروش تراکم و کسب درآمد از آن	م ۱۹ موانع اجرایی

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (قوانین)	سوداگری و دلالی	• حمایت از دلالان و افزایش سوداگری با توجه به سیاست‌های طرح	م ۵ محتوا
ضعف محتوایی (قوانین)	سوداگری و دلالی	• هدایت رشد شهر توسط نافع گروه‌های قدرتمند سودجویی از زمین و رانتهای شهری	م ۱۱ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (قوانین)	ضعف در سیستم قانونی	• ضعف در سیستم قانونی	پ ۱۴ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	ضعف قوانین مصوب	• ضعف قوانین مصوب از نظر سازوکارهای نظارتی و اجرایی.	پ ۵ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	عدم اثربخشی طرح‌ها	• فقدان قوانین و پشتوانه حقوقی جهت اجرای کامل و درست برنامه‌ها و طرح‌ها.	پ ۲۴ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	عدم انطباق با طرح	• نقض و عدم رعایت مفاد و ضوابط طرح جامع در فرایند اجرایی	م ۳۰ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (قوانین)	عدم آگاهی سازندگان مسکن از اجرای طرح تفصیلی	• موانع آموزشی اطلاعاتی: عدم اگاهی سازندگان مسکن از اجرای طرح تفضیلی	پ ۴ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	عدم به‌روزرسانی ضوابط	• عدم به‌روزرسانی ضوابط هر ۵ سال یکبار، که پس از سه دوره پنج‌ساله انجام نشده است.	پ ۵ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	عدم توجه به مالکیت اراضی	• عدم توجه طرح به تغییر کاربری و نوع مالکیت اراضی مورد نیاز برای ارائه خدمات شهری اشاره نمی‌کند.	پ ۱۴ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (قوانین)	عدم درخواست نهادهای متولی از پیمانکاران در رابطه با اجرای ضوابط	• عدم درخواست نهادهای متولی از پیمانکاران در رابطه با اجرای ضوابط و مقررات مناسب‌سازی.	پ ۵ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	عدم کارآمدی و اثربخشی در توسعه اراضی درشت‌دانه	• نبود چنین چارچوب یا سند بالادستی موجب مشکلات متعددی از جمله هدر رفت وقت و نیروی انسانی، افزایش موازی کاری، و افزایش هزینه در هر پروژه خواهد شد.	پ ۱۷ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (قوانین)	عدم نظارت کافی بر اجرای قوانین	• عدم نظارت کافی بر اجرای قوانین مربوط به معلولان.	پ ۵ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	عدم هماهنگی در تعیین مسئول مناسب	• عدم هماهنگی در تعیین مسئول مناسب سازی شهر در قوانین.	پ ۵ موانع
ضعف محتوایی (قوانین)	عدم وجود قوانین مشخص در زمینه مسکن	• عدم وجود قوانین مشخص برای نظارت بر اجرای صحیح برنامه‌های مسکن اقشار کم درآمد.	پ ۲۱ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (قوانین)	فقدان الگوی مناسب برای مالکیت	• فقدان الگوی مناسب برای مالکیت اراضی شهری و نحوه مداخله دولت در آن	م ۵۲ موانع اجرایی

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (قوانین)	محدودیت‌های ساخت‌وساز	• عدم اجازه ساخت و ساز در تراز بالاتر از ۱۴۰۰ متر در برخی مناطق و ۱۸۰۰ متر در برخی مناطق دیگر	م ۲۶ محتوا
ضعف محتوایی (قوانین)	نادیده‌گیری الزامات قانونی	• نبود الزامات قانونی کافی برای لحاظ کردن جنبه‌های پدافند غیرعامل در طرح‌های شهری	م ۳۵ فرایند
ضعف محتوایی (قوانین)	نادیده‌گیری الزامات قانونی	• نبود الزانات مشروطه در طرح و نادیده گرفتن ان‌ها	م ۵۶ فرآیند
ضعف محتوایی (قوانین)	نادیده‌گیری الزامات قانونی	• عدم وجود دستورالعمل و قوانین مشخص برای اندازه قطعات زمین	م ۴ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (قوانین)	نادیده‌گیری الزامات قانونی	• عدم توجه به اخذ عوارض	م ۵ محتوا
ضعف محتوایی (قوانین)	نادیده‌گیری الزامات قانونی	• عدم دستیابی به اهداف طرح به دلیل ضعف در قوانین و مقررات	م ۳۴ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (قوانین)	نادیده‌گیری الزامات قانونی	• تفسیر محدود از الزامات قانونی موجود در زمینه پدافند غیرعامل	م ۳۵ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (قوانین)	نادیده‌گیری الزامات قانونی	• عدم تدوین قوانین مناسب جهت محدود کردن ساخت و سازهای شهری	م ۴۰ محتوا
ضعف محتوایی (قوانین)	نادیده‌گیری الزامات قانونی	• وجود نارسائی در قوانین و مقررات شهرسازی و عدم وجود اهرم های لازم برای نظارت، اصلاح و پیگیری،	م ۵۲ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (قوانین)	نادیده‌گیری الزامات قانونی	• تغییرات در مالکیت و استفاده از زمین‌ها و ایجاد مشکلات حقوقی	م ۵۵ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	ابهام در تعاریف محدوده و حریم	• تعاریف محدوده و حریم روستا و شهرک و شهر و نحوه تعیین آن	م ۵ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	ارائه سیاست کلی مسکن	• ارائه سیاست کلی مسکن اقشار کم درآمد توسط دولت برای کل شهرهای ایران بدون درنظر گرفتن شرایط خاص هر منطقه.	پ ۲۱ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	اولویت‌های نامناسب	• قرار گرفتن ساختمان‌سازی به عنوان یکی از اولویت‌های اصلی شهرسازی به دلیل تاکید بر مادی‌گرایی	م ۳۳ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	بی‌توجهی به پدافند غیرعامل	• عدم توجه به نقش پدافند غیرعامل و کاهش آسیب پذیری در تدوین و انتخاب الگوی شهری در جریان تدوین طرح	م ۴ فرآیند
ضعف محتوایی (کالبدی)	بی‌توجهی به پدافند غیرعامل	• عدم توجه به نقش پدافند غیرعامل و لزوم بازنگری در آن	م ۴ تصویب
ضعف محتوایی (کالبدی)	بی‌توجهی به پدافند غیرعامل	• توجه اندک به موضوع دفاع غیرعامل و پدافند غیرنظامی در طرح	م ۳۵ محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (کالبدی)	بی‌توجهی به تراکم	• عدم توجه به تراکم شهری در طرح	م ۴ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	بی‌توجهی به شبکه‌های پیاده	• عدم ارائه هیچ سیاست یا ضوابط خاص در رابطه با شبکه‌های پیاده‌روی اطراف ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی (با طول ۴۰۰ تا ۸۰۰ متر)	م ۲۸ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	بی‌توجهی به مسائل زیرساختی	• عدم توجه به مسائل زیرساختی مانند وضعیت بن‌بست ترافیکی و برقراری ارتباطات عمومی	م ۵۵ فرآیند
ضعف محتوایی (کالبدی)	بی‌توجهی به میراث فرهنگی	• عدم رعایت محافظت از بناهای تاریخی و بافت‌های فرسوده در طرح و از بین رفتن زیبایی فرهنگی و تاریخی شهر	م ۵۸ تصویب
ضعف محتوایی (کالبدی)	بی‌عدالتی فضایی	• عدم توجه و چاره‌اندیشی در خصوص رعایت عدالت فضایی	م ۱۲ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	بی‌عدالتی فضایی	• عدم توجیه عدالت فضایی به دلیل تقسیم‌بندی نامناسب منابع و امکانات	م ۵۵ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	پراکنده‌رویی	• پراکندگی و پراکنده رویی شهر در غرب تهران به دلیل این عدم هماهنگی.	پ ۱۰ ضعف تصویب
ضعف محتوایی (کالبدی)	پهنه‌بندی نامناسب	• پهنه بندی اراضی سطح شهر تهران بر اساس طرح جامع در قالب ضوابط چهار پهنه متمایز و کلان «سکونت»، «فعالیت»، «مختلط» و «حفاظت»(سبز و باز)	م ۲۴ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	پیچیدگی و پویایی	• تعدد مؤلفه های تاثیرگذار بر روند حمل و نقل، جایگاه اساسی حمل و نقل در روند توسعه و نقش تاثیرگذار حمل و نقل در زندگی مردم	م ۴۲ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	پیچیدگی و پویایی	• تعدد مؤلفه های تاثیرگذار بر روند حمل و نقل، جایگاه اساسی حمل و نقل در روند توسعه و نقش تاثیرگذار حمل و نقل در زندگی مردم	م ۴۲ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	تخریب بافت تاریخی تهران	• وضعیت فعلی بافت تاریخی تهران، به ویژه دیوار صفوی، نشان دهنده آشفتگی، نابودی و نابودی آن است.	پ ۱۱ موانع
ضعف محتوایی (کالبدی)	تراکم ساختمانی	• روند تحقق پذیری تراکم ساختمانی در ۲۲ منطقه تهران یکنواخت نیست.	پ ۹ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	تراکم ساختمانی	• در مناطق شمالی تهران به دلیل ارزش بالای قیمت زمین، تراکم ساختمانی بیشتر از مناطق جنوبی تحقق یافته است.	پ ۹ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	تشدید مشکلات شهر	• تشدید و تمرکز بیشتر جمعیت و گسترش کالبدی شهر با توجه به فرصت‌های شغلی عنوان شده	م ۳۸ محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (کالبدی)	تشدید معضلات	• افزایش معضلات حال حاضر شهر تهران با افزایش تراکم در پهنه‌های مختلف	م ۲۴ مانع
ضعف محتوایی (کالبدی)	تغییرات کاربری	• تغییرات کاربری اراضی شهری	م ۳۲ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	تقلیل TOD به مجتمع‌های ایستگاهی	• تقلیل الگوی توسعه TOD صرفاً به احداث و ایجاد مجتمع‌های ایستگاهی در اطراف ایستگاه‌های مترو	م ۲۸ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	تمرکز بر افزایش تراکم	• تهیه طرح بر مبنای افزایش تراکم تهران	م ۳ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	تمرکز بر بلندمرتبه‌سازی	• تاکید بر بلند مرتبه سازی	م ۳ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	تمرکز بر تراکم فروشی	• تکیه بر تراکم فروشی در تهران	م ۱۰ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	تمرکز بر فروش تراکم	• تاکید طرح بر فروش تراکم	م ۵ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	تناقض در الگوها	• مغایرت داشتن الگوی وضع موجود با الگوی پیشنهادی طرح جامع تهران	م ۲۷ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	توجه صرف به کالبد	• توجه به سیما و منظر شهری در حد ضوابط کالبدی ضرف و جزئیات معماری ابنیه	م ۵۳ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	توزیع ناعادلانه منافع	• مدل‌های همکاری در توسعه و بهره‌برداری از این اراضی می‌تواند فشار زیادی بر گروه‌های درگیر داشته باشد و انتفاع اقتصادی یا اجتماعی قابل توجهی برای آن‌ها داشته باشد.	پ ۱۷ موانع
ضعف محتوایی (کالبدی)	چالش‌های پویای محیط حمل و نقل	• آشفتگی و تغییرات پرشتاب و مداوم در مؤلفه های اساسی حمل و نقل در کنار مسائلی مانند سیاست های متغیر دولت ها	م ۴۲ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	حساسیت کاربری‌های غیرمسکونی و فرامنطقه‌ای	• حساسیت کاربری‌های غیرمسکونی و فرامنطقه‌ای، اغلب تجاری و کارگاهی، به دسترسی‌ها	پ ۱۵ موانع
ضعف محتوایی (کالبدی)	رویکرد تداوم‌گرایانه	• اتخاذ تفکر ساختارگرایانه و رویکردی تداوم‌گرایانه به ساختار فضایی شهر	م ۲۸ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	رویکرد سنتی در حمل و نقل	• تدوین راهبرد های جامع حمل ونقل صرفاً بر مبنای معضلات شناخته شده ازگذشته و یا پدیدآمده در زمان حال	م ۴۲ فرآیند
ضعف محتوایی (کالبدی)	رویکرد غالب کالبدی در زمینه مسکن	• رویکرد غالب کالبدی در امر تامین مسکن.	پ ۲۱ ضعف محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (کالبدی)	رویکرد گزینشی	• ماهیت گزینشی برخورد طرح جامع با کالبد شهر	م ۴۰ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	ساخت و سازهای مسکونی در جوار و بینابین کاربری‌های صنعتی	• به دلیل این نبود، ساخت و سازهای مسکونی در جوار و بینابین کاربری‌های صنعتی، انبارداری، و تعمیرگاهی انجام شده است.	پ ۲۶ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	سرانه خدمات شهری	• طرح جامع شهر تهران تأکید دارد که سرانه خدمات شهری باید دوبرابر شود.	پ ۱۴ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	شکاف بین مدیریت کاربری اراضی و طرح های مصوب	• مدیریت کاربری اراضی، به ویژه در زمین های کشاورزی، با طرح های مصوب و پیش بینی های آنها شکاف جدی دارد و این منجر به کاهش اثر بخشی در تحقق مرز شهری شده است.	پ ۱۳ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	صرفه‌جویی در بودجه	• حذف بخش خرید املاک می‌تواند به صرفه‌جویی قابل توجهی در بودجه طرح منجر شود.	پ ۱۰ موانع
ضعف محتوایی (کالبدی)	ضعف در کنترل ساخت‌وسازها	• ضعف محتوایی طرح در کنترل ساخت و ساز ها	م ۱۹
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم اجرای کمربند سبز	• عدم اجرای کمربند سبز به‌طور یکسان و همزمان در بخش‌های مختلف شهر تهران.	پ ۱۰ ضعف تصویب
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم انسجام بین سطوح مختلف	• فاصله میان اهداف و راهبردهای پیشنهادی طرح با سیاست‌ها و اقدامات صورت گرفت در مقیاس میانی و خرد	م ۷ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم انطباق با پویایی شهر	• عدم پاسخگویی محتوای طرح های ایستا مانند طرح جامع برای شهر های امروزی مانند تهران.	م ۵۴ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم انطباق با ضوابط	• بخش ساخت و ساز اهمیت چندانی به طرح تفضیلی نمی‌دهد و اشنایی کافی با طرح را ندارد.	پ ۴ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم بینش شوراهای روستاها برای حفظ منافع استراتژیک شهرها	• شوراهای روستاها فاقد ظرفیت فنی و تخصصی برای مدیریت توسعه هستند و عدم بینش لازم برای حفظ منافع استراتژیک شهرها را دارند.	پ ۱۳ موانع
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم تحقق تغییر مکان ترمینال	• عدم تحقق تغییر مکان ترمینال غرب و ایستگاه راه‌آهن به مکان‌های جدید مورد نظر.	پ ۲۴ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم تطبیق‌پذیری	• عدم تطبیق پذیری راهبرد های جامع حمل و نقلی شهری	م ۴۲ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم تعادل شغل و سکونت	• عدم ایجاد تعادل میان شغل و سکونت به عنوان یکی از ارکان اصلی TOD	م ۲۸ موانع اجرایی

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم تعادل و توزیع منطقه‌ای	• عدم رعیات تعادل و توزیع منطقه‌ای توسط طرح	م ۵۴ فرآیند
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم تغییر کاربری انبارهای داخل شهر	• مشکلات در تغییر کاربری انبارهای داخل شهر و عدم تحقق انتقال آنها به خارج از شهر.	پ ۲۴ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم تناسب با ضوابط	• بخش خصوصی در جهت افزایش سطح تراکم و افزایش سطح ساخت زمین بیشترین تلاش‌ها را می‌کند.	پ ۴ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم تناسب در طرح	• عدم توجه به سازگاری و ناسازگاری کاربری‌ها و معابر در طرح	پ ۲۲ ضعف تصویب
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم توجه به اسکان در منطقه ۱۸	• اسکان در منطقه ۱۸ در برنامه‌های توسعه مصوب تهران در گذشته مورد توجه قرار نگرفته است.	پ ۲۶ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم توجه به لبه‌های شهری	• عدم قرارگیری عنصر رود دره به‌عنوان لبه‌های شهری در زاویه دید مدیران	م ۳۳ فرایند
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم توجه به مناطق تاریخی	• عدم توجه و برنامه‌ریزی مشخص برای مناطق تاریخی و مرکزی شهر تهران و ایجاد کالبدشکافی و تخریب این مناطق	پ۱۱ ضعف تهیه
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم توجه به مناطق تاریخی	• بی توجهی طرح‌های جامع شهر تهران به بافت تاریخی	پ۱۱ ضعف تهیه
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم توجه به مناطق تاریخی	• عدم توجه به نیازها و ویژگی‌های مناطق تاریخی باعث تفاوت عمده با بافت‌های جدید شده و ایجاد شکافی اساسی بین این مناطق	پ۱۱ ضعف تهیه
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم توجه به مناطق تاریخی	• عدم وجود خط‌مشی مشخص در برخورد با بافت تاریخی و ایجاد تخریب و فرسودگی در این مناطق	پ۱۱ ضعف تهیه
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم توجه به نوسازی بافت‌های شهری	• همچنین، نقدهایی وارد شده است که طرح جامع به نوسازی بافت‌های شهری و توانمندسازی شهری به طور کامل توجه نکرده است.	پ ۲۸ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم توجه به وضعیت کالبدی موجود	• عدم توجه به سازمان فضایی شهر	م ۴ فرآیند
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم در نظر گرفتن اراضی جدید	• عدم در نظر گرفتن اراضی جدید برای کاربری‌های مسکونی در طرح، باعث افزایش کاربری‌های مسکونی شد.	پ ۲۴ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم رعایت ضوابط بلندمرتبه‌سازی	• که شهرداری، صدور پروانه‌های ساخت و ساز بلندمرتبه بدون رعایت ضوابط	پ ۱۴ ضعف تصویب

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم کارآمدی و اثربخشی در توسعه اراضی درشت‌دانه	• شهر تهران هنوز برنامه‌ای از پیش‌اندیشیده شده و سازوکارهای مدونی برای توسعه اراضی درشت‌دانه ندارد.	پ ۱۷ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم کارآمدی و اثربخشی در توسعه اراضی درشت‌دانه	• علی‌رغم وجود خطوط و لکه‌های طرح جامع برای این اراضی، رویکرد مشخصی برای درهم‌تنیدگی آنها با بافت شهری در نظر گرفته نشده است.	پ ۱۷ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم کنترل رشد	• شکست مرز رشد شهری در محاصره توسعه شهری تهران	م ۴۰ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم وجود بخش مسکن	• عدم وجود بخش مسکن و مسکن اقشار کم درآمد در طرح جامع.	پ ۲۱ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم وجود بخش مسکن	• عدم توجه برنامه‌های مسکن به سیاست‌های اقتصادی، زیست محیطی، اجتماعی و ...	پ ۲۱ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	عدم وجود فضاهای عمومی	• عدم وجود فضاهای عمومی و عرصه‌های حضور برای شهروندان نیز یک مشکل است.	پ ۱۷ قوت محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	فرسودگی شبکه تاسیسات	• عدم توجه و تصویب برنامه‌ها در راستای فرسودگی شبکه تاسیسات زیربنایی	پ ۱۵ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	فضای سبز	• طرح جامع شهر تهران در سال ۱۳۸۶ صد و هفت کیلومتر مربع فضای سبز را در نظر گرفته بود.	پ ۱۳ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	فضای سبز	• در ارزیابی های سال ۱۳۹۶، این مساحت به حدود پنج کیلومتر مربع کاهش یافته است.	پ ۱۳ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	فضای سبز	• کاهش ۵۶ کیلومتر مربع سطح پوشش گیاهی در خارج از محدوده نشان از اختلاف جدی بین برنامه ریزی و واقعیت است.	پ ۱۳ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	فقدان راه حل برای عدالت فضایی	• عدم ارائه راه حل برای برقراری عدالت فضایی علی رغم گوشزد کردن آن	م ۴۱ تصویب
ضعف محتوایی (کالبدی)	کاهش کاربری‌های خدماتی و فضای سبز	• استفاده از اراضی در محدوده شهر تهران به تفکیک کاربری‌های عمده، نشانگر فزونی کاربری زمین برای سکونت نسبت به سایر کاربری‌ها و کاهش کاربری‌های خدماتی و فضای سبز در مقایسه با نیازهای شهری است.	پ ۹ موانع
ضعف محتوایی (کالبدی)	کمبود عناصر خدماتی	• وجود بافت‌های فرسوده در حوزه‌های مرکزی و جنوبی شهر تهران باعث کمبود عناصر خدماتی مناسب و مورد نیاز ساکنین در تمام سطح شهر شده است.	پ ۱۷ قوت محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	گسترش شهر	• استقرار کاربری‌های نامناسب در بدنه‌های اصلی شهر و گسترش آنها به صورت مستمر در بافت مسکونی همجوار	پ ۱۵ موانع

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (کالبدی)	گسترش کالبدی شهر	• نحوه استفاده از زمین در منطقه قبل از تبدیل به منطقه مسکونی، در رابطه با گسترش کالبدی شهر تهران و مراحل تاریخی	پ ۱۵ موانع
ضعف محتوایی (کالبدی)	محدودیت‌های کالبدی	• محدود شدن ۷۰۰ کیلومترمربعی شعر تهران و عدم وجود امکان گسترش آن	م ۴۴ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	مشکلات شهر تهران	• وضعیت نا به سامان بافت‌های فرسوده و آسیب‌پذیر	پ ۱۵ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	مشکلات شهر تهران	• مشکلات شبکه معابر، تقاطع‌ها و میادین	پ ۱۵ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	مشکلات شهر تهران	• ناسازگاری و همجواری نامناسب کاربری‌ها، مانند میدان راه‌آهن و چهارراه ولی‌عصر	پ ۱۵ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	مشکلات شهر تهران	• عدم تخصیص زمین به کاربری‌های خدماتی با توجه به حجم جمعیت ساکن	پ ۱۵ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	مشکلات شهر تهران	• تداخل بافت‌های مسکونی با مراکز کارگاهی	پ ۱۵ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	مشکلات شهر تهران	• فقدان فضاهای جمعی در عرصه تعاملات اجتماعی	پ ۱۵ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	مشکلات شهر تهران	• تبدیل بدون برنامه کاربری‌های مسکونی به محیط کاری و فعالیت، همچنین کمبود پارکینگ	پ ۱۵ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	مشکلات مالکیت	• مشکلات مالکیت و املاک خالی در مناطق فرسوده	م ۵۸ محوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	نابسامانی در محدوده شهرها	• اعطای اختیار به روستاها برای صدور پروانه و نظارت بر ساخت و ساز در حریم روستا، منجر به افزایش تقسیم اداری و نابسامانی در محدوده شهرها شده و وضعیت نابسامان کنونی در کنترل ساخت و سازها را تشدید کرده است.	پ ۱۳ موانع
ضعف محتوایی (کالبدی)	نادیده‌گیری منظر و هویت	• تقلیل منظر و هویت شهر و شهروند به ساماندهی محورها و واگذاری آن به مطالعات اتی	م ۵۳ فرایند
ضعف محتوایی (کالبدی)	ناکارآمدی پهنه‌بندی	• بی اثر بودن یا فقدان اهداف آمایشی پهنه بندی طرح جامع	م ۲۴ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	ناکارآمدی در پهنه‌بندی	• ناکارآمدی در تعیین ساختارهای طبیعی شهر، به‌ویژه نقشه‌های پهنه‌بندی و کاربری زمین	م ۳۰ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	ناکارآمدی راهبردهای حمل و نقل	• عدم کارایی لازم راهبردهای جامع حمل ونقل صرفاً بر مبنای معضلات شناخته شده ازگذشته	م ۴۲ محتوا

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (کالبدی)	ناکارآمدی طرح در ساماندهی شهر	• کارا نبودن پیشنهاد های مطرح شده در طرح برای بهبود وضعیت سازمان فضایی شهر تهران و هدایت تحولات عملکردی و کالدی کلان شهر در راستای ارتقای میزان همپیوندی و یکپارچگی بافت	م ۱۸ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	نقص در برنامه‌ریزی	• توجه کمتر به معیارهای کاربری مختلط و حمل و نقل پایدار	م ۳۲ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	نقص در برنامه‌ریزی	• انحراف از مسیر به دلیل نگاهی اجمالی و تنها گرافیکی به نقشه تهران	م ۳۳ محتوا
ضعف محتوایی (کالبدی)	نقص در شبکه ارتباطی	• نقص در ساختار شبکه ارتباطی شهر و عدم هماهنگی با ساختارهای حمل‌ونق	م ۳۰ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (کالبدی)	نگاه ناقص به رود دره‌ها	• نگاه ناقص به رود دره‌های تهران به دلیل بنیان مدرنیستی طرح جامع	م ۳۳ تصویب
ضعف محتوایی (کالبدی)		• بررسی کاربری اراضی و مقایسه نوع کاربری‌ها در مناطق شهرداری، انعکاس کالبدی و حقوقی سازمان فضائی شهر است.	پ ۹ موانع
ضعف محتوایی (کالبدی)		• در هنگام تصویب طرح، ۳۵٪ از زمین‌ها با مالکینی موافقت شده و ۶۵٪ مزارع و باغات بودند.	پ ۱۰ موانع
ضعف محتوایی (محیط زیست)	افزایش آلودگی هوا	• افزایش آلودگی هوا در صورت اجرای طرح و عدم ارائه راهکار برای آن	م ۵ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (محیط زیست)	بی‌توجهی به خطر زلزله	• عدم توجه به مسئله نوسازی در طرح و بحران وقوع زلزله‌های احتمالی	م ۳۷ محتوا
ضعف محتوایی (محیط زیست)	تخریب محیط‌زیست	• تشدید مشکلات محیط‌زیستی حریم با بهره‌برداری بی رویه از منابع زمین، مهاجرت‌های پلکانی به سبب سیاست‌های غلط، تغییر کاربری‌های اراضی حریم،ادغام روستاهای حریم به کلان شهر تهران	م ۴۸محتوا
ضعف محتوایی (محیط زیست)	تخریب محیط‌زیست	• وجود کانون‌های الاینده محیط، مانند مشاغل و کارگاه‌های آلوده‌کننده	پ ۱۵ ضعف محتوا
ضعف محتوایی (محیط زیست)	تناقض با ساختار طبیعی	• همساز نبودن الگوی حال حاضر شهر تهران و الگوی پیشنهادی برای توسعه در طرح جامع با ساختار طبیعی بنیادین شهر	م ۲۲ محتوا
ضعف محتوایی (محیط زیست)	چالش‌های زیست‌محیطی	• افزایش جمعیت و مشکلات محیط‌زیستی و محقق نشدن اهداف محیط‌زیستی طرح	م ۳۸ محتوا
ضعف محتوایی (محیط زیست)	عدم توجه به شرایط توپوگرافی	• شرایط توپوگرافیک و شیب و گسل‌ها	م ۶ موانع اجرایی

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف محتوایی (محیط زیست)	عدم توجه به شرایط توپوگرافی	• وجود یک مانع اصلی برای جمع‌آوری و هدایت فاضلاب به دلیل نفوذپذیری بالای اراضی در اکثر نقاط شهر تهران	م ۳۱ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (محیط زیست)	عدم توجه به شرایط توپوگرافی	• تجاوز به حریم مسیل‌ها و حذف بخش‌هایی از شبکه طبیعی سیلابروها به دلیل رشد سریع جمعیت و توسعه سریع نواحی شهری	م ۳۱ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (محیط زیست)	کمبود داده	• ناکافی بودن داده‌ها و مطالعات هیدرولوژیکی	م ۳۱ محتوا
ضعف محتوایی (محیط زیست)	کمبود داده	• محدودیت در دسترسی به داده‌های هیدرولوژی به مقدار کافی و باکیفیت	م ۳۱ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (محیط زیست)	مصرف بی‌رویه	• اجرایی نشدن طرح‌های بهینع مدیریت آب به دلیل مصرف بی‌رویه و نامتعادل آب در برخی قسمت‌های جامعه	م ۳۱ موانع اجرایی
ضعف محتوایی (محیط زیست)	نادیده‌گیری نقش هویتی و زیبایی‌شناسی رودخانه‌ها	• در نظر گرفتن نقش عملکردی برای رودخانه‌های شهر تهران و نادیده گرفتن نقش هویتی و زیبا شناسی	م ۳۳ فرایند
ضعف محتوایی (محیط زیست)	نقص اطلاعات	• نقص در اطلاعات مرتبط با زیرساخت‌ها، اقلیم، و سایر عوامل محیطی	م ۳۱ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مراحل)	هماهنگی سلسله مراتب برنامه ریزی	• عدم ارتباط طرح جامع و تفصیلی	پ ۱ ضعف
ضعف مدیریتی (مدیران)	اولویت‌دهی به طرح‌های نمایشی	• انتقادات از اولویت‌دهی به طرح‌های نمایشی توسط شهرداری تهران	پ ۷ موانع
ضعف مدیریتی (مدیران)	پایین بودن سطح تخصص افراد	• مشکل‌دردانش‌فنی‌مجریان	پ ۱ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (مدیران)	پایین بودن سطح تخصص افراد	• عدم شناخت کافی مسئولین نسبت به موضوعات مرتبط.	پ ۵ ضعف
ضعف مدیریتی (مدیران)	ضعف در نظام درآمدی مدیریت کلان‌شهری.	• ضعف در نظام درآمدی مدیریت کلان‌شهری.	پ ۱۴ موانع
ضعف مدیریتی (مدیران)	عدم تعهد به طرح	• عدم اعتنای شهردار بعدی به طرح و اجرای آن پس از تصویب طرح در سال ۱۳۷۱.	م ۵۴ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مدیران)	عدم وجود شفافیت	• عدم شفافیت در چگونگی انتخاب افراد حقیقی در شورای راهبری تهیه طرح	م ۱۰ فرآیند
ضعف مدیریتی (مدیران)	عدم وجود شفافیت	• کاهش کارایی و شفافیت در فرآیند تصمیم‌گیری به دلیل پیچیدگی ساختاری	م ۳۰ فرآیند

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• متمرکز بودن دولت و میدان عمل بسیار محدود مسئولان محلی	م۱ فرآیند
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• نبود لایه متشکل تشکیلاتی برنامه ریزی و نظام مدیریت شهری	م ۶ فرآیند
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• تعدد مدیریت ها و وجود مدیریت چندگانه در حریم شهر تهران	م ۴۸ تصویب
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• نبود مدیریت یکپارچه شهری و عدم هماهنگی دستگاه های دخیل در خدمات رسانی به شهر	م ۵۳ فرآیند
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• فاصله داشتن طرح با نظام مدیریت یکپارچه شهری	م ۱۷ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• نقص در مدیریت آب و سیلابروها، تصمیم‌گیری ناکافی، و عدم هماهنگی	م ۳۱ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• تضاد مدیریت های نوین با ساختار سنتی و قوانین ضعیف و کاستی های آن	م ۴۸ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• عدم تعیین دقیق مسئولیت ها	پ ۱ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• نبود تفکر و مدیریت استراتژیک در تدوین و اجرای برنامه جامع شهر تهران از مهمترین دلایل عدم موفقیت این طرح است.	پ ۸ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• ۱. نیاز به اصلاح و تغییر نظام مدیریت متناسب با برنامه‌ریزی شهری در سطح شهرداری و حتی محله‌ها در شهر تهران.	پ ۱۵ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• نیاز به مدیریت شهری متمرکز بر منافع عمومی و تعادل نیروهای شهری	پ ۷ موانع
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان ساختار مدیریتی مناسب	• فقدان بسترهای نهادی لازم برای مدیریت یکپارچه، بین‌بخشی و مستقل در توسعه اراضی.	پ ۱۷ موانع
ضعف مدیریتی (مدیران)	فقدان نگرش منطقه‌ای	• نبود نگرش برنامه‌ریزی منطقه‌ای برای محدوده پایتخت	م ۹ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مدیران)	ناکارآمدی شورای راهبری	• تبدیل شورای راهبری طرح به یک شورای تشریفاتی	م ۱۰ فرایند
ضعف مدیریتی (مدیران)	ناکارآمدی شورای راهبری	• تعداد کم جلسات، نامنظم بودن و فواصل طولانی میان جلسات شورای راهبری	م ۱۰ فرآیندیندآ
ضعف مدیریتی (مدیران)	ناکارآمدی شورای راهبری	• نبود کمیته‌های پایین دستی تخصصی در شورای راهبری	م ۱۰ فرآیند

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف مدیریتی (مدیران)	ناکارآمدی شورای راهبری	• تفویض اختیارات شورای راهبری به یک شخص	م ۱۰ فرآیند
ضعف مدیریتی (مدیران)	ناکارآمدی شورای راهبری	• حذف گروه پژوهش و ارزیابی از فرایند تهیه طرح	م ۱۰ فرآیند
ضعف مدیریتی (مدیران)	ناهماهنگی نظام مدیریت شهری با هویت پویای شهر	• عقب ماندگی نظام مدیریت شهری از میزان رشد جمعیتی و کالبدی شهر، ساخت و ساز های بدون مجوز و ادغام آن‌ها در محدوده قانونی شهرداری	م ۴۰ تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	اولویت سوداگری	• کمرنگ بودن ارزش‌های غیرمادی در مقایسه با سوداگری	پ ۲۳ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (مراحل)	تناقضات درونی	• مغایرت طرح تفصیلی مصوب کمیسیون ماده ۵ و پیشنهاد های طرح مجموعه شهری	م ۴۶ محتوا
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف در بازبینی و اصلاح طرح	• عدم اصلاح بنیادین شیوه تدوین طرح توسعه تهران با مشارکت دستگاه‌های ذی ربط و گروه‌های ذی نفوذ به صورت دایمی، شفاف و با رویکردهای جدید علمی توسط نهاد مشترک	م ۱۰ فرآیند
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف در بازبینی و اصلاح طرح	• اعمال نظر تهیه کنندگان طرح (مشاوران طرح) در ارزیابی طرح	م ۱۰ فرآیند
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف در بازبینی و اصلاح طرح	• در نظر نگرفتن راهکاری جهت نظام بررسی و بازنگری در طرح	م ۲۱ تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف در بازبینی و اصلاح طرح	• عدم انجام بازنگری مستمر برنامه‌ها و طرح‌ها	م ۲۹ تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف در بازبینی و اصلاح طرح	• عدم وجود ساز و کار مشخصی برای پایش و ارزیابی اثربخشی طرح	م ۳۷ تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف در بازبینی و اصلاح طرح	• نبود سازوکارهای پایش، ارزیابی و بازخوردگیری از ذی‌نفعان در خصوص اجرای طرح	م ۳۷ تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف در بازبینی و اصلاح طرح	• تغییرات متعدد در نظام اداری و پدیدار شدن خلاء نظارتی بر طرح	م ۴۴ تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف در بازبینی و اصلاح طرح	• عدم نظارت بر اجرا، به دلیل مشکلات مالی در تأمین اعتبارات لازم برای نظارت و نبود باور به ضرورت اعمال چنین نظارتی	م ۱۱ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف در بازبینی و اصلاح طرح	• خلاء ابزار های نظارتی و هماهنگ سازی بین نهاد های دخیل در طرح	م ۴۶ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف در بازبینی و اصلاح طرح	• . حضور مستمر شوراهای اسلامی شهر و شورای برنامه‌ریزی استان‌ها در تصویب و اجرای برنامه‌های راهبردی مناطق و محله‌ها با پایش و ارزیابی مداوم.	پ ۱۵ ضعف تهیه

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف در بازبینی و اصلاح طرح	• عدم بازنگری، تغییر، اصلاح و پایش دوباره ی طرح‌های شهری.	پ ۵ ضعف
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف سیستم اداری	• در نظر گرفته نشدن تغییرات در سیستم اداری ناظر بر طرح ها	م ۴۵ فرآیند
ضعف مدیریتی (مراحل)	ضعف سیستم اداری	• دوره کوتاه مدت مدیریت مدیران شهری و ناتمام ماندن فرایند تصویب و اجرای طرح‌ها.	پ ۵ ضعف
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم انسجام و هماهنگی	• فقدان ناظر بین بخشی و یکپارچه‌کننده اقدامات مدیریت شهری و ضربه به منافع عمومی	پ ۲۵ ضعف تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم انسجام و هماهنگی	• ز عدم هماهنگی و منطقی نبودن فرآیند تهیه و تصویب همزمان طرحهای جامع و تفصیلی دارد.	پ ۲۸ ضعف تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم انسجام و هماهنگی	• عدم تحقق مدیریت و برنامه‌ریزی مناسب برای توسعه شهری تهران	پ ۲۵ موانع
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم انسجام و هماهنگی	• فقدان انسجام و یکپارچگی بین سطوح سیاست‌گذاری اولیه و برنامه‌ریزی مربوط به اجرا.	پ ۵ ضعف
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم انطباق طرح با تحولات	• تحولات محدود در فهم شهر و عدم بهره‌گیری عمیق از رویکردهای نظری علی رغم تحولات گسترده در نظریه‌های شهرسازی	م ۲۹ فرآیند
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم انطباق طرح با تحولات	• عدم هماهنگی روش تصویب طرح با تحولات گسترده در نظریه شهرسازی	م ۲۹ تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم انعطاف‌پذیری طرح	• عدم وجود اختیار در شهرداری مناطق در انطباق برنامه‌ها و طرح‌ها با شرایط موجود و بروز کردن آنها.	پ ۲۴ موانع
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم بررسی دقیق طرح	• سرعت بالا در بررسی طرح و توجیه‌پذیر نبودن برخی قسمت‌ها (مانند ضوابط کاربری زمین)	م۱ فرآیند
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم شفافیت	• عدم ارائه ابزارهای مناسب جهت سنجش تحقق چشم انداز	م ۴۹ محتوا
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم شفافیت	• عدم شفافیت در تهیه و اجرای طرح	پ ۱ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم شفافیت	• عدم شفافیت انتظارات و ضعف قانونی و نظارتی،	پ ۲۱ ضعف تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	عدم هماهنگی	• عدم هماهنگی و تداخل در اجرا به دلیل عدم وجود استانداردهای یکپارچه و کلیات مشخص در زمینه طراحی و اجرای طرح	م ۳۱ موانع اجرایی

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف مدیریتی (مراحل)	فقدان ابزار و منابع مالی	• عدم اختصاص ابزار های لازم یا منابع مالی به شهرداری ها برای نظارت بر احقاق اهداف طرح	م ۴۵ فرآیند
ضعف مدیریتی (مراحل)	فقدان ابزار و منابع مالی	• تاخیر در اجرای پروژه و افزایش هزینه‌ها به دلیل عدم برنامه‌ریزی دقیق و نقص در مدیریت پروژه‌ها	م ۵۷ محتوا
ضعف مدیریتی (مراحل)	فقدان ابزار و منابع مالی	• عدم تامین منابع مالی کافی برای اجرای طرح جامع تهران	م ۵۷ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مراحل)	فقدان ابزار و منابع مالی	• نداشتن بودجه کافی برای اجرای طرح ها و استفاده بهینه از منابع، عدم سرمایه گذاری مناسب و عدم توانایی در جذب سرمایه گذاری های ضروری برای اجرای طرح	م ۵۸ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مراحل)	فقدان ابزار و منابع مالی	• عدم توجه به هزینه اجرای پیشنهادات و عدم توجه به ساختار سازمانی و نیروی انسانی متخصص لازم برای اجرای آنها.	پ ۲۴ موانع
ضعف مدیریتی (مراحل)	کندی در اجرا	• کندی در اجرای سازمان فضایی شبکه‌ای غیرمتمرکز	م ۳۰ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مراحل)	موانع اجرایی	• تغییر مداوم شرح خدمات قرارداد ها و ایجاد چالش های اجرائی	م ۴۶ محتوا
ضعف مدیریتی (مراحل)	موانع اجرایی	• ایجاد اختلال در اجرای طرح به دلیل مسائلی مانند کمبود زمین، اختلافات مالکیتی، عدم هماهنگی بین سازمان ها و بخش های مختلف شهرداری و دولت، و همچنین عدم توجه به نیازهای واقعی و مورد نیاز شهروندان در تهیه طرح ها	م ۵۸ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (مراحل)	موانع اجرایی	• توجه خاصی به نقش مدیریت شهری در اجرا و بازنگری طرح تفضیلی نشده است.	پ ۴ ضعف تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	موانع اجرایی	• کاهش سرعت پروژه و کاهش اثربخشی آن در برخی مناطق به دلیل عدم هماهنگی در اجرا.	پ ۱۰ ضعف تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	ناپیوستگی در مراحل	• نا پیوستگی میان مراحل برنامه ریزی طراحی، اجرا و مدیریت	م ۵۲ تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	ناپیوستگی در مراحل	• فاصله زمانی نسبتا زیاد میان تصویب طرح و اجرایی شدن آن.	م ۵۳ تصویب
ضعف مدیریتی (مراحل)	نظارت نامناسب	• در نقد طرح‌های شهری، یکی از اصلی‌ترین مسائل، میزان نظارت بر اجرایی شدن طرح‌ها است.	پ ۵ ضعف محتوا
ضعف مدیریتی (مراحل)	نظارت نامناسب	• تضعیف نظارت دولت بر انطباق و پیگیری طرح‌های جامع	پ ۷ موانع

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف مدیریتی (مراحل)	نظارت نامناسب	• فقدان در سیستم نظارتی	پ ۱۴ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	انحصارگرایی	• انحصار گرایی نهادی	م ۵۱ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	انحصارگرایی در تصویب، پایش و بازنگری	• وجود انحصار گرایی در تصویب پایش و بازنگری	م ۵۱ تصویب
ضعف مدیریتی (نهادها)	بی‌توجهی به طرح تهیه شده	• کمبود تصویب طرح‌های جامع به عنوان میثاق مشترک نهادهای قدرت	پ ۷ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	تضاد منافع	• برهم خوردن تعادل قدرت میان ذینفعان کلیدی	م ۵۱ محتوا
ضعف مدیریتی (نهادها)	تمرکز بر شهرداری	• عدم وجود مدیریت یکپارچه و تمرکز در نظارت شهرداری	م ۵۳ تصویب
ضعف مدیریتی (نهادها)	تمرکز بر شهرداری	• شهرداری به عنوان تنها نهاد اجرایی برناخه‌های توسعه و عدم پیش‌بینی نقش و سهمی برای سایر نهادها	م ۱۱ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	تمرکز بر شهرداری	• به دلیل نبود سازمانی برای نظارت، شهرداریها خود اقدام به نظارت بر اجرا کرده اند که بیشتر معطوف به نظارت بر ساخت وساز و جلوگیری از اقدام های خالف بوده است.	م ۱۱ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	تمرکز بر شهرداری	• واگذار کردن اختیارات نظارتی ر به شهرداری و تمرکز اختیارات در دست یک نهاد و کاهش یافتن نقش مشورتی نهادهای محلی	پ ۲۸ ضعف تصویب
ضعف مدیریتی (نهادها)	تمرکز سیاست‌گذاری مسکن	• تمرکز سیاست‌گذاری مسکن در دولت مرکزی.	پ ۲۱ ضعف محتوا
ضعف مدیریتی (نهادها)	حمایت دولتی	• . ضعف در حمایت قانونی و اجرایی از برنامه‌های راهبردی شهری توسط یک شهردار قوی و با حمایت مردم و نهادهای دولتی.	پ ۱۵ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (نهادها)	دخالت دولت	• تداوم دخالت نابه‌جا دولت در فرآیند تصویب طرح جامع و مقاومت بدنه شهرداری در مقابل اجرای آن	پ۷ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (نهادها)	دخالت دولت	• منافع کلان دولت و تمایل وابستگان به اقدام و نقش‌آفرینی در حوزه خدمات شهری باعث ادامه ردپای دولت‌ها در مناطق شهری می‌شود.	پ ۲۳ ضعف تصویب
ضعف مدیریتی (نهادها)	دیوان‌سالاری و رانت‌خواری	• دیوان‌سالاری‌های عظیم و رانت جویی های سازمانهای عمومی	م ۱۱ موانع اجرایی

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف مدیریتی (نهادها)	دیوان‌سالاری و رانت‌خواری	• انحصار قدرت توسط تصمیم‌گیران اصلی توسعه شهری و ایجاد رانت و خصوصی‌سازی به نفع رانت‌خواران و موسسات نیمه دولتی یا خصوصی	پ ۲۳ ضعف تصویب
ضعف مدیریتی (نهادها)	صیانت از طرح	• عدم وجود نهاد موثر برای صیانت از طرح	پ ۱ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (نهادها)	ضعف حضور دولت	• عدم حضور کافی دولت و ارگان ها	پ ۱ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (نهادها)	ضعف در عملکرد نهاد تهیه‌کننده طرح	• عملکرد نهاد تهیه‌کننده طرح و عدم نقش‌آفرینی مؤثر آن	م ۳۶ فرآیند
ضعف مدیریتی (نهادها)	ضعف ساختاری در نهاد ناظر	• عدم برخورداری از ساز و کار و قوانین لازم و نظارت‌های کافی در نهاد مدیریت کننده و تهیه کننده‌ی طرح	م ۱۰ فرآیند
ضعف مدیریتی (نهادها)	ضعف مالی	• درآمد شهرداری‌ها، به هیچ وجه متناسب با هزینه‌های طرح نیست.	م ۱۱ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	ضعف مالی	• عدم پشتیبانی دولت به منظور ارائه اعتبار مورد نیاز برای تحقق اهداف طرح	م ۴۴ محتوا
ضعف مدیریتی (نهادها)	ضعف مالی	• ضعف در نظام فعلی تامین منابع مالی شهرداری‌ها در کشور	پ ۲۳ ضعف تصویب
ضعف مدیریتی (نهادها)	ضعف نهادهای ناظر	• عدم اختصاص قدرت اجرائی کافی به برخی از نهاد های ناظر.	م ۴۳ فرایند
ضعف مدیریتی (نهادها)	عدم به‌کارگیری طرح جامع	• قرارنگرفتن طرح جامع به عنوان مبنای سیاستگذاری و پذیرفته نشدن طرح به عنوان میثاقی در میان تمامی نهادهای مدیریتی	م ۲۰ تصویب
ضعف مدیریتی (نهادها)	عدم پایداری توسعه	• عدم توافق و توازن در شیوه پاسخ به الزامات توسعه‌های کوتاه مدت و بلندمدت و همچنین عدم هماهنگی میان نهادهای اجرایی با طرح‌های فرادست باعث ناهماهنگی و مشکلات مدیریتی می‌شود.	پ ۱۷ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	عدم توجه به طرح	• عدم توجه کافی به طرح علی‌رغم تصویب آن توسط وزارت مسکن و شهرسازی	م ۵۶ فرآیند
ضعف مدیریتی (نهادها)	عدم ثبات در نهادهای ناظر	• تغییر نهاد های ناظر بر طرح و اعمال تغییرات بسیار در آن	م ۴۶ فرایند
ضعف مدیریتی (نهادها)	عدم شفافیت	• عدم وجود شفاف‌سازی مسئولیت‌ها، نقش‌ها و سهم سودمندی گروه‌ها در توسعه شهر	پ ۲۳ ضعف تصویب

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان ساختار اجرایی	• نبود سازمان اجرایی مناسب برای اجرای طرح ها	م ۱۱ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• عدم برقراری رابطه متقابل و مطلوب بین سازمان تهیه کننده طرح و مهندسان مشاور مناطق ۲۲ گانه	م ۲۱ تصویب
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• عدم مرتفع ساختن دوگانگی میان وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری توسط نهاد	م ۳۰ فرآیند
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• پایین‌بودن مسئولیت‌پذیری شهرداری در تقابل با نهادهای مختلف داخلی شهر	م ۳۰ فرایند
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• استقلال بخش‌های دخیل در تهیه طرح و عدم ارتباط بین آن‌ها	م ۳۸ فرآیند
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• فاقد ساز و کار های مطلوب هماهنگی،همکاری و همیاری یا حکمروایی یکپارچه در تهیه طرح در سطح منطقه کلان شهر تهران	م ۴۸ فرآیند
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• نقص در سازمان‌دهی و هماهنگی بین سازماان‌ها و نهادهای مختلف	م ۵۶ فرآیند
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• عدم هماهنگی بین دستگاه‌ها و نهادهای مسئول	م ۵۷ فرایند
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• پیچیدگی ساختاری طرح به دلیل هماهنگی بین سازمان‌ها و ارائه اطلاعات متنوع	م ۳۰ محتوا
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• عدم تحقق هماهنگی و مدیریت مناسب بین مهندسین مشاور، سازمان‌ها، و نهادهای مختلف	م ۳۰ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• عدم وجود سازوکار مناسب برای هماهنگی و مدیریت هم‌زمانی بین نهادها و سازمان‌های محتلف	م ۳۰ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• کمبود همکاری بین‌بخشی و تعامل میان دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط	م ۳۵ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• عدم ایجاد هماهنگی بین نهاد های مداخله کننده در طرح	م ۴۵ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• نبود قانون جامع شهر سازی،تعدد مراکز سیاست‌گذار و عدم هماهنگی بین آن‌ها	م ۵۰ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• تعدد مسئولیت های شورای عالی شهرسازی و معماری ایران و نبود هماهنگی بین نهاد های تصمیم ساز	م ۵۰ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• عدم تشکیل یک نهاد مجاز برای مدیریت و کنترل طرح، نبود ساختار سازمانی کامل و مشکلات حاکم بر ساختارهای موجود،	م ۵۹ موانع اجرایی

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• اختلافات مدیریتی بین استانداری و شهرداری در مناطق ۱۵، ۱۸، ۱۹ و ۲۰ و بروز تخلفات	پ ۱۳ ضعف فرایند
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• ایجاد سازمان‌ها و نهادهای مختلفی برای برنامه‌ریزی و مدیریت تهران	پ۲۵ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• ارتباط پایین بین سازمان‌ها و نهادها به صورت میان بخشی و فرابخشی	پ۲۵ ضعف تهیه
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• تفرق سازمانی و عملکرد جزیره‌ای نهادهای مختلف.	پ ۲۱ ضعف محتوا
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• اختلافات شدید بین دولت و شهرداری تهران در فضای سیاستگذاری	پ ۷ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• تلاش‌های پراکنده برای تأثیرگذاری بر مدیریت شهری، از جمله ایجاد شورای عالی نظارت بر گسترش شهر تهران	پ ۷ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• عدم تعیین وظیفه برای دستگاه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفوذ در چارچوب مدل‌های همکارانه و در نتیجه عدم توافق و اجماع کنشگران کلیدی بر نحوه همکاری مشترک در این اراضی.	پ ۱۷ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• عدم اجماع و توافق بر شیوه بهره‌گیری از اراضی درشت‌دانه.	پ ۱۷ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• طرح‌های جامع شهر تهران از یکپارچگی در تهیه و اجرا بی‌بهره بوده و فاقد بخش مجزای برنامه‌ریزی مسکن و مسکن اقشار کم درآمد است.	پ۲۱ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• نبود مدیریت یکپارچه در خصوصی تامین کاربری‌ها و تصویب یا اتخاذ برخی تصمیم‌ها از طرف مراجع تصمیم‌گیرنده.	پ ۲۲ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• عدم هماهنگی در اجرا و ایجاد هماهنگی بین نهادها و ارگان‌های تاثیرگذار در توسعه شهر	پ ۲۴ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• کیفیت پایین تعاملات میان بخشی	پ ۲۵ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• تعدد نهادهای مداخله‌کننده در مدیریت شهری تهران و ایجاد عدم هماهنگی و تفرقه در طرح‌ها و به روز نبودن قوانین	پ ۲۵ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• عدم ارتباط مناسب ستادهای پیگیری مناسب‌سازی با شهرداری‌ها و سایر نهادهای مسئول.	پ ۵ ضعف

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضعف مدیریتی (نهادها)	فقدان هماهنگی بین سازمان‌ها	• بخشی بودن نظام شهرسازی و عدم هماهنگی بین وظایف نهادهای مختلف درگیر.	پ ۵ ضعف
ضعف مدیریتی (نهادها)	کوچک‌سازی شهر	• کاهش محدوده شهر	م ۹ محتوا
ضعف مدیریتی (نهادها)	مخالفت‌های گسترده با طرح تهیه شده	• وجود مخالفان زیاد برای اجرای طرح (نهادهای دولتی عمومی و خصوصی .. که از بی برنامگی تهران درامدزایی داشتند)	م ۱۰ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	مشکلات حقوقی	• عدم تناسب طرح جامع با قوانین و مقررات مربوطه و در نتیجه تاخیر در تصویب و تایید این طرح توسط مقامات ذی‌صلاح	م ۵۹ موانع اجرایی
ضعف مدیریتی (نهادها)	مشکلات حقوقی	• نهاد تهران به دلیل مشکلات حقوقی و سیاسی، سیاست "چراغ خاموش" را اتخاذ کرده بود که به تضعیف طرح جامع منجر شد.	پ ۲۸ قوت تهیه
ضعف مدیریتی (نهادها)	ناکارآمدی نهاد مشترک	• عدم قانونمندی و نهادینه شدن ساختار و عملکرد نهاد مشترک	م ۱۰ فرآیند
ضعف مدیریتی (نهادها)	ناکارآمدی نهاد مشترک	• فقدان آیین نامه تفصیلی و ضابطه‌مندکردن اجرای تفاهم نامه در نهاد مشترک	م ۱۰ فرآیند
ضعف مدیریتی (نهادها)	ناکارآمدی نهاد مشترک	• برهم‌خوردن تعادل قدرت در نهاد مشترک	م ۲۰ فرآیند
ضعف مدیریتی (نهادها)	ناکارآمدی نهاد مشترک	• کاهش تاثیرگذاری نهاد به دلیل توزیع مسئولیت‌ها و عدم تحقق مسئولیت‌پذیری شهرداری نسبت به سایر نهادها	م ۳۰ محتوا
ضعف مدیریتی (نهادها)	ناکارآمدی نهاد مشترک	• انحلال نهاد مشترک برای تهیه طرح‌های توسعه شهری	پ ۲۳ موانع
ضعف مدیریتی (نهادها)	نبود هدف مشترک و انگیزه جهت ایجاد تغییر	• عدم وجود فهم مشترک و باور به تغییر شرایط موجود در میان نهادهای موثر مدیریت شهری تهران و تشکیل کمیته‌های پیشران تغییر در جهت قانونمند کردن شهر تهران.	پ ۷ ضعف تهیه

ماخذ:نگارندگان

پ)

جدول۷- کدگذاری باز، محوری و انتخابی پیشنهادهایی برای اصلاح رویه و محتوای تهیه طرح جامع تهران بر اساس مطالعات انجام شده

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
اصلاح شرح خدمات طرح	ارزیابی تاثیرات	• مطالعه و ارزیابی تاثیرات گزینه‌های ارائه شده در طرح	م۱ پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	اهداف طرح	• یکپارچگی اهداف اجتماعی، اقتصادی و محیطی به عنوان زیر ساخت توسعه در اجرای طرح.	م ۲۱پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	اهداف طرح	• شناسایی و اولویت‌بندی اهداف کلان، میانه و خرد.	پ ۱۵ پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	بررسی کیفی	• بررسی جنبه‌های کیفی هر یک از عوامل موثر در اجرای طرح	م ۱۴پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	تصویب شرح خدمات جدید	• تصویب سندی در مراجع قانونی و تغییر و یا تکمیل تیپ ۱۲	م ۱۷پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	تعریف شاخص‌های تحقق	• لزوم تعریف و تصویب ابزار و شاخص های تحقق پذیری طرح	م ۴۵پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	توجه به اسناد فرادست	• توجه و ارتباط طرح‌های جامع با طرح‌های فرادست و آمایشی	پ ۲۱ پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	درس‌آموزی از تجارب گذشته	• بررسی دقیق اجرای طرح‌های گذشته و شناسایی نقاط ضعف آن‌ها	م ۲۹پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	روش‌شناسی	• استفاده بیشتر از تکنیک‌های مدیریت رشد در طرح‌ها، به ویژه در حوزه مالی	پ ۱۰ پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	سیاست ها	• ترویج یکپارچگی سیاست‌ها در جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی فرهنگی، محیطی و همسویی و کمک آنان به یکدیگر	م ۱۷پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	سیاست ها	• تهیه استراتژی‌های توسعه شهری به عنوان سندی جهت هدایت فعالیت‌های حوزه برنامه‌ریزی شهری.	پ ۸ پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	مقیاس های برنامه‌ریزی	• سنجش روابط به هم پیوسته و وابسته طرح‌های موضعی و موضوع در تمامی زمینه‌ها	م ۱۲پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	مقیاس های برنامه‌ریزی	• تهیه طرح‌های تفصیلی در راستای اصول طرح جامع	م ۱۵پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
اصلاح شرح خدمات طرح	مقیاس های برنامه‌ریزی	• تقسیم طرح های موضعی به سطح فرامنطقه ای و شهری (مانند طرح موضعی شوش – بعثت) که همزمان با تهیه طرح تفصیلی اجرا می گردد	م ۴۳پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	مقیاس های برنامه‌ریزی	• ضرورت برنامه ریزی هم زمان در مقیاس های مختلف از خرد تا کلان	م ۴۶پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	ارزیابی	• مداومت در ارزیابی پیشرفت و تحقق طرح جامع تهران و ارزیابی اثربخشی استراتژی‌های اصلاحی	م ۵۹پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	ارزیابی	• ایجاد مکانیزم‌های اجرایی و نظارتی مرتبط با فرآیند برنامه‌ریزی.	پ ۱۵ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	استراتژی‌های اصلاح	• تعیین استراتژی‌های اصلاح برای طرح و تعیین واحدهای مسئول برای هر اقدام	م ۵۹پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	استفاده از متخصصان	• ایجاد هیئت‌های متخصص برای ایجاد ضوابط و مقررات مرتبط با تراکم با در نظر گرفتن حقوق شهروندی و شاخص‌های توسعه پایدار شهری.	پ ۹ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	استفاده از متخصصان	• استفاده از متخصصان مختلف برای تدوین اصول بهینه تراکم جمعیت در شهر.	پ ۹ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	استفاده از متخصصان	• بهره‌گیری از نیروهای متخصص در امر برنامه‌ریزی شهری.	پ ۱۵ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	استفاده از متخصصان	• استفاده از دانش و شیوه‌های جدید شهرسازی در برنامه‌ریزی و نگارش طرح‌های تفصیلی.	پ ۲۲ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	استفاده از متخصصان	• تعامل فعال با افراد خبره و صاحب نظر در زمینه‌های مرتبط با قوانین شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری.	پ ۲۲ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	استفاده از متخصصان	• ایجاد تعامل گسترده و پویا بین برنامه‌ریزان، مشاوران، کارفرمایان و مجریان برای بهبود عملکرد و کارایی برنامه‌ها.	پ ۲۲ پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	اصلاح نگرش	• پذیرش پایان یافتن دوران برنامه ریزی متمرکز، امرانه، و خطی(الگوی شهرسازی ضابطه‌ای)	م ۴۷پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	اصلاح نگرش	• پذیرش دوران گذار از رویکرد برنامه ریزی جامع به پارادایم برنامه ریزی راهبردی	م ۵۰پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	اعمال استانداردهای بین‌المللی	• اعمال استانداردها و مفاهیم بین‌المللی در طراحی و اجرای طرح.	م ۳۱پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	افزایش هماهنگی	• هماهنگی بین تهیه‌کنندگان برنامه و اجراکنندگان.	پ ۱۵ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	بازنگری مداوم	• بازنگری مداوم بر طرح‌ها و تعیین نیازمندی‌ها در ارتباط با تحولات زمانی و فضایی	م ۲۹پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	بازنگری مداوم	• بازنگری و به‌روزرسانی طرح جامع به دلیل تغییرات شهر و نیازهای جامعه	م ۵۵پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	بازنگری مداوم	• تجدید نظر و بازنگری اساسی در محتوای طرح‌های جامع	پ ۲۱ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	برنامه ریزی راهبردی	• وارد کردن بخش‌های قابل دفاع و اطمینان طرح جامع به برنامه‌ریزی و مدیریت راهبردی	م ۴۷پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	برنامه‌ریزی مستمر	• توجه به این امر که برنامه ریزی امری مستمر و دایمی است و قائل به فرد نیست.	م ۱۰پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	پیشنهادهای اجرایی	• ارائه پیشنهادات اجرایی دقیق و منطقی در برنامه‌های توسعه شهری مناطق.	پ ۱۵ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	توجه به مبانی نظری برنامه‌ریزی	• ترکیب دو رویکرد توسعه ظرفیتهای نهادی و حکمروایی شهری.	پ ۷ پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	درس‌آموزی از تجارب گذشته	• درس گرفتن از ناکامی‌های گذشته و تجارب و عبرت‌های دنیا	م ۴۷پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	روش‌شناسی	• تدوین متدولوژی مشخص و روشن برای انجام مطالعات و ارائه راه‌حل‌ها در طرح	م ۳۶پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	رویکرد یکپارچه	• استفاده از رویکرد یکپارچه و هوشمند در برنامه‌ریزی فنی و اجرایی طرح	م ۳۱پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	سامانه جامع GIS	• توسعه سامانه GIS برای تحلیل و پردازش داده‌ها و ذخیره اطلاعات به‌صورت جامع	م ۳۱پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	شفافیت در فرآیند	• اطمینان از شفافیت کامل در فرایند تصمیم‌گیری و تدوین طرح‌ها	م ۲۹پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	شفافیت و مشارکت	• ایجاد شفافیت و مشارکت بیشتر ذی‌نفعان و شهروندان در فرایند تدوین و اجرای طرح	م ۳۶
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	شناسایی ظرفیت ها و محدودیت ها	• شناسایی و توقف کامل بر ظرفیت‌ها و محدودیت‌های طرح و برنامه مورد نظر.	پ ۱۵ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	شناسایی ظرفیت ها و محدودیت ها	• توجه به گروه‌های ذینفع و امکانات موجود.	پ ۱۵ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	مبانی نظری طرح	• استفاده از بهترین دانش به روز شده و پشتیبانی از حل مشکلات	م ۱۷پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	مبانی نظری طرح	• در نظر گرفتن اصل دوراندیشی	م ۱۷پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	مبانی نظری طرح	• استفاده از رویکردهای نوین شهرسازی	م ۲۹پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	مبانی نظری طرح	• طراحی سازوکار آموزش اصول و مبانی برنامه‌ریزی و مدیریت ارتباطی، استراتژیک و مشارکتی.	پ ۱۵ پیشنهاد
اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	مسئله محوری	• اتخاذ رویکرد تعاملی و حل مسائل بر اساس نیازهای محیطی و اجتماعی.	پ ۲۲ پیشنهاد
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	ارزیابی مالی و سنجش اثرات اقتصادی	• سنجش امکانات و موانع مالی برای اجرای طرح، اثرات متقابل اقتصادی طرح بر شهروندان و کشور و ایجاد ساز وکار و مدیریت مناسب برای ارزیابی طرح در مقاطع مختلف	م ۲۱پیشنهاد
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	اقتصاد شهر و ساکنان	• توجه به نقش اینده اقتصادی در سطح شهر منطقه و کشور، توجه به درامد، هزینه های شهر و مردم	م ۳۸پیشنهاد
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	اقتصاد شهر و ساکنان	• اشتغال توزیع فضایی عملکرد ها، مسکن مناسب همراه با سطوح زیر بنایی متعادل، تراکم متعادل جمعیت و ساختمان و	م ۳۸پیشنهاد
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	اقتصاد شهر و ساکنان	• فعال کردن و توسعه ظرفیت‌های مثبت نهادها در هر چهار نهاد عمومی، خصوصی، مردمی و دولتی.	پ ۷ پیشنهاد
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	اقتصاد شهر و ساکنان	• تنوع و توسعه فعالیت‌های اقتصادی با توجه به نقش مرکز فعالیت و اقتصاد شهر و پایندگی و سرزندگی فعالیت‌ها	پ ۲۲ پیشنهاد
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	پایدارسازی منابع مالی	• تغییر نگرش به مساله تراکم به عنوان منبع درآمد شهرداری و تلاش در جایگزینی منابع درآمدی پایدار شهری به جای آن.	پ ۹ پیشنهاد
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	پایدارسازی منابع مالی	• پایدارسازی منابع مالی شهرداری و استفاده بهینه از آنها برای مصارف جاری	پ ۱۴ پیشنهاد
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	پایدارسازی منابع مالی	• شناسایی منابع مالی به صورت صحیح.	پ ۱۵ پیشنهاد
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	پایدارسازی منابع مالی	• مدیریت موثر منابع مالی و ارزیابی نگرش نسبت به اجرای طرح‌های تفصیلی.	پ ۲۲ پیشنهاد
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	پایدارسازی منابع مالی	• تسریع در تامین منابع پایدار برای اداره امور و عمران شهر با همکاری موثر دولت.	پ ۱ پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	رقابت‌پذیری جهانی	• ایجاد مراکز خدماتی، اداری و تجاری با عملکردهای جهانی در پهنه مرکزی جهت حضور شرکت‌ها و خدمات مولد جهانی و توسعه اقتصادی و فعالیت‌های شهری در تهران.	پ ۱۷ پیشنهاد
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	رقابت‌پذیری جهانی	• کمک به تامین بخشی از نیازهای کالبدی کلانشهر تهران برای تبدیل به کلانشهر جهانی و رقابت‌پذیر در سطوح بین‌المللی و منطقه‌ای.	پ ۲۲ پیشنهاد
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	آموزش عمومی	• برگزاری نمایشگاه‌هایی برای معرفی طرح‌های استاندارد	پ ۴ پیشنهاد
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	بافت قدیمی و تاریخی	• پالایش مرکز قدیمی تهران و ارتقاء سطح و کیفیت عملکرد آن برای کارکردهای فرهنگی، گردشگری، کسب و کار و ساماندهی.	پ ۱۷ پیشنهاد
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	تشویق الگوهای سکونت پایدار	• تشویق مصرف‌کنندگان به خرید محصولات با ارائه بسته‌های حمایتی	پ ۴ پیشنهاد
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	توسعه فرهنگی	• ساماندهی موثر امور گردشگری، فرهنگی، هنری و ورزشی برای افزایش نقش تهران در رقابت‌های ملی و جهانی و ارتقای جایگاه آن در سطوح فراملی، ملی و منطقه‌ای.	پ ۱۷ پیشنهاد
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	سیاست گذاری جمعیتی	• بازنگری در سیاست‌های جمعیتی و تثبیت جمعیت ساکن منطقه با کنترل نحوه توزیع آن متناسب با مشخصات پهنه‌های سکونتی.	پ ۲۲ پیشنهاد
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی	• توجه به ویژگی های فرهنگی، تقسیمات محله ای و ناحیه مناسب، اندازه متعادل جمعیت، زمینه سازی برای حفظ و ارتقا سنت ها و ارزش های اجتماعی	م ۳۸پیشنهاد
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	گردشگری	• توجه ویژه به گردشگری و فراهم‌سازی زمینه اشتغال در این صنعت برای جلوگیری از مشاغل کاذب و دوره‌گرد.	پ ۲۲ پیشنهاد
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	گردشگری	• تشویق به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری با توجه به پتانسیل‌های منطقه.	پ ۲۲ پیشنهاد
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	گردشگری	• تقویت هویت بومی منطقه و تلفیق با بافت جدید جهت رونق گردشگری.	پ ۲۲ پیشنهاد
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	گردشگری	• استفاده از موقعیت طبیعی و امکانات منطقه برای استقرار فعالیت‌های اقتصادی و گردشگری برتر.	پ ۲۲ پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	مسجد محوری و الگوی شهرسازی اسلامی	• تدوین و تبیین الگویی از طرح‌ها و برنامه‌های شهری با محوریت توجه به مراکز مذهبی، برای تحقق شهری منطبق با فرهنگی اسلامی	م ۱۶پیشنهاد
پدآفند غیرعامل	الزام قانونی	• الزام قانونی قوی‌تر برای در نظر گرفتن جنبه‌های پدافند غیرعامل و امنیتی در طرح‌های شهری	م ۳۵پیشنهاد
پدآفند غیرعامل	همکاری بین دستگاهی	• ایجاد و تقویت همکاری و تعامل میان دستگاه‌ها و نهادهای ذی‌ربط در حوزه برنامه‌ریزی شهری و پدافند	م۳۵پیشنهاد
توسعه حمل و نقل و زیرساختها	پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری	• تقویت پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری، افزایش نفوذپذیری از طریق تغییر در ضوابط ایجاد بلوک‌های حیات شهری در محدوده‌های TOD شهر تهران	م ۲۸پیشنهاد
توسعه حمل و نقل و زیرساختها	پیاده‌مداری و مناسب‌سازی	• تضمین امنیت و سلامت در عرصه‌های سکونت با ساماندهی شبکه‌های دسترسی مناسب و حرکت پیاده برای تردد ارام در محلات و بین محلات مسکونی و حرکت معلولین	پ۵ پیشنهاد
توسعه حمل و نقل و زیرساختها	تسهیلات عمومی	• تدوین استانداردها و الزامات کافی برای تسهیلات عمومی	پ ۱۰ پیشنهاد
توسعه حمل و نقل و زیرساختها	تقویت فضاهای شهری در اطراف ایستگاه ها	• افزایش کیفیت‌های محیطی و تقویت فضاهای شهری در اطراف ایستگاه‌های مترو و محدوده‌های TOD	م ۲۸پیشنهاد
توسعه حمل و نقل و زیرساختها	تمایز گذاری در تخصیص تراکم و ضوابط ساخت و پارکینگ	• تمایز قراردادن بین محدوده‌های TOD (محدوده‌های با شعاع ۴۰۰ تا ۸۰۰ متر در اطراف ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی) با بقیه شهر؛ از منظر تخصیص تراکم، ضوابط ساخت و ساز، ضدوابط پارکینگ و الگوهای طراحی شهری	م ۲۸پیشنهاد
توسعه حمل و نقل و زیرساختها	توسعه پارکینگ	• ایجاد پارکینگ‌های طبقاتی در محله‌های مسکونی به دلیل بالا بودن ضریب مالکیت خودرو.	پ ۹ پیشنهاد
توسعه حمل و نقل و زیرساختها	حمل و نقل هوایی	• تقویت زیرساخت انتقال و توزیع هوایی.	پ ۱۲ پیشنهاد
توسعه حمل و نقل و زیرساختها	ضوابط TOD و اختلاط کاربری ها	• تعیین ضوابط و مقررات خاص محدوده‌های TOD به‌منظور انطباق با الگوی TOD از منظر نظام توزیع تراکم، اختلاط، ایجاد مسکن ارزان‌قیمت، کاهش پارکینگ و...	م ۲۸پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
توسعه حمل و نقل و زیرساختها	کاهش مزیت خودرو شخصی	• اولویت‌دادن به حرکت حمل‌ونقل عمومی، پیاده و دوچرخه‌سواری در محدوده‌های TOD از طریق راهکارهای طراحی کاهش مزیت استفاده از خودروی شخصی	م ۲۸پیشنهاد
زمین و مسکن	ارتقای حکمرانی مسکن	• ساماندهی احداث ساختمان‌های مسکونی باتوجه‌به ضوابط توسعه‌پذیر و کنترل سرانه مسکن	م ۳۰پیشنهاد
زمین و مسکن	ارتقای حکمرانی مسکن	• لزوم بازنگری و اصلاح نظام سیاست‌گذاری مسکن و وجود یک نظام یکپارچه برنامه‌ریزی مسکن اقشار کم درآمد	پ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	ارتقای حکمرانی مسکن	• اهمیت نظارت قانونی و الزام‌آور بر روند تهیه و اجرای برنامه‌های مسکن و تقویت بنیانهای قانونی طرح‌ها	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	ارتقای حکمرانی مسکن	• لزوم تمرکززدایی و ایجاد نظام سلسله‌مراتبی برنامه‌ریزی مسکن	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	ارتقای حکمرانی مسکن	• توجه به مطالعات مقدماتی و پشتیبان برنامه‌های مسکن	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	ارتقای حکمرانی مسکن	• برقراری پیوند و تعامل میان سیاست‌های مسکن و سایر سیاست‌های توسعه شهری	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	ارتقای حکمرانی مسکن	• پیش‌بینی کامل الزامات برنامه‌های مسکن نظیر نحوه تامین منابع مالی، نیروی انسانی، زیرساخت‌ها و ...	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	ارتقای حکمرانی مسکن	• اصلاح نظام شناسایی متقاضیان مسکن	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	ارتقای حکمرانی مسکن	• توجه به نیازهای خدماتی، فضای سبز و سایر ملزومات محیط مسکونی در کنار تامین مسکن	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	ارتقای حکمرانی مسکن	• ایجاد بانک زمین تحت نظر سازمان مدیریت اراضی شهری.	پ ۲۴ پیشنهاد
زمین و مسکن	توسعه میان افزا	• تعیین تراکم مازاد برای تأمین مسکن	پ ۱۰ پیشنهاد
زمین و مسکن	توسعه میان افزا	• توجه به پتانسیل‌های موجود در فضای داخلی شهرها برای تامین مسکن گروه‌های کم درآمد	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	جلوگیری از سوداگری	• تعریف زمین در عنوانی غیر از کالا و نه برای سودآوری	م ۵پیشنهاد
زمین و مسکن	قوانین و مقررات	• تعیین تکلیف حقوقی مالکیت اراضی دایر و بایر شهری.	پ ۲۴ پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
زمین و مسکن	قوانین و مقررات	• تدوین و تصویب مجموعه قوانین معاملات زمین شهری به منظور تثبیت قیمت زمین.	پ ۲۴ پیشنهاد
زمین و مسکن	کاهش تصدی گری دولت	• کاهش نقش دولت مرکزی در سیاست‌گذاری مسکن	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	مسکن استطاعت پذیر	• استراتژی‌های پراکنش واحدهای مسکونی در دسترس	پ ۱۰ پیشنهاد
زمین و مسکن	مسکن استطاعت پذیر	• ایجاد واحدهای مسکونی کمکی	پ ۱۰ پیشنهاد
زمین و مسکن	مسکن اقشار کم درآمد	• حمایت از فقرا برای تهیه مسکن	م ۵پیشنهاد
زمین و مسکن	مسکن اقشار کم درآمد	• ضرورت تقویت جایگاه مسکن و مسکن اقشار کم درآمد در طرح جامع	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	مسکن اقشار کم درآمد	• ایجاد ارتباط عمودی و افقی میان سازمان‌ها و نهادهای درگیر در امر تامین مسکن اقشار کم درآمد	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	مسکن اقشار کم درآمد	• طراحی نظام مدیریت و بهره‌برداری محلی مسکن اقشار کم درآمد	پ ۲۱ پیشنهاد
زمین و مسکن	مسکن اقشار کم درآمد	• آماده‌سازی زمین برای تأمین مسکن برای گروه‌های کم درآمد.	پ ۲۴ پیشنهاد
زمین و مسکن	ملی کردن اراضی	• ملی کردن اراضی شهری در شهرهای بزرگ، به ویژه شهر تهران.	پ ۲۴ پیشنهاد
زمین و مسکن	نظام نهادی مدیریت اراضی	• ملزم کردن دستگاه‌های دخیل در عمران و امور خدماتی شهر به اجرا و تامین اراضی توسط شهرداری و با کمک نهاد	م ۵۴پیشنهاد
زمین و مسکن	نظام نهادی مدیریت اراضی	• ایجاد و تشکیل سازمان مستقل مدیریت اراضی شهری.	پ ۲۴ پیشنهاد
سازمان فضایی و نظام کاربری	اراضی بایر	• استفاده صحیح از اراضی بایر واقع در در داخل مرز رشد شهری	م ۴۰پیشنهاد
سازمان فضایی و نظام کاربری	الگوهای توسعه	• تغییر الگوها، سازمان دادن و نظم بخشیدن به شهر و چگونگی رشد و تحول آن	م ۴۲پیشنهاد
سازمان فضایی و نظام کاربری	توزیع کاربری‌ها	• تعریف امکانات نواحی مختلف بر اساس عملکردهای مختلف شهری	م ۱ پیشنهاد
سازمان فضایی و نظام کاربری	خدمات عمومی	• کمک به افزایش بهره‌وری زمین‌های بی‌رنگ برای تامین خدمات عمومی.	پ ۲۲ پیشنهاد
سازمان فضایی و نظام کاربری	کابری های فراغتی	• استقرار خدمات برتر با توجه به عوامل طبیعی برتر به منظور گذراندن اوقات فراغت.	پ ۲۲ پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
شرایط تحقق	التزام به قانون	• تصمیم‌گیری منطبق با قوانین و مقررات و دوری از تمایلات شخصی در فرآیند اجرا.	پ ۲۲ پیشنهاد
شرایط تحقق	تقویت نهاد راهبری	• قانونی شدن لایحه نهاد مشترک تهیه طرح توسعه شهری تهران	م ۱۰پیشنهاد
شرایط تحقق	تقویت نهاد راهبری	• اهمیت وجود یک نهاد دایمی به عنوان حافظ و مولد توسعه	م ۱۰پیشنهاد
شرایط تحقق	تقویت نهاد راهبری	• الزام به تقویت نهاد در جهت تعریف رابطه میان منافع امروز و منابع فردای شهر	م ۴۳پیشنهاد
شرایط تحقق	تقویت نهاد راهبری	• ایجاد پشتوانه حقوقی، مدیریتی و سیاسی برای نظارت بر تحقق طرح جامع تهران	م ۴۹پیشنهاد
شرایط تحقق	تقویت نهاد راهبری	• پیگیری پیش شرط های تحقق طرح جامع خصوصا راه اندازی واقعی نهاد طرح های توسعه شهری تهران	م ۴۹پیشنهاد
شرایط تحقق	تقویت نهاد راهبری	• تهیه مواد قانونی برای بازگرداندن نهاد برنامه‌ریزی توسعه شهر تهران یا سازمانی که مسئولیت تهیه و تدوین طرح‌های جامع شهری را دارد.	پ ۸ پیشنهاد
شرایط تحقق	تقویت نهاد راهبری	• پایش و نظارت بر اجرای طرح‌های جامع شهر تهران با تصویب مواد قانونی در مجلس شورای اسلامی جهت تبدیل شدن به قانون.	پ ۸ پیشنهاد
شرایط تحقق	تقویت نهاد راهبری	• طراحی نظام نظارت و کنترل در تهیه، تصویب و اجرای برنامه‌ها.	پ ۱۵ پیشنهاد
شرایط تحقق	تقویت نهاد راهبری	• ارائه ساز و کار نظارت بر اجرای طرح‌ها	پ ۲۱ پیشنهاد
شرایط تحقق	تقویت نهاد راهبری	• ارزیابی مداوم و مستمر از فرآیند اجرا به منظور تشخیص موانع و بهبود عملکرد.	پ ۲۲ پیشنهاد
شرایط تحقق	توجه به پیش‌شرط‌ها	• تدارک پیش شرط ها،پذیرش تحولات تدریجی و گام به گام در تمام عرصه های شهرسازی	م ۵۰پیشنهاد
شرایط تحقق	زیرساخت های حقوقی	• تقویت بنیان‌های قانونی و زیرساخت‌های حقوقی	پ ۲۱ پیشنهاد
شرایط تحقق	نظارت و کنترل	• پیشگیری نهادهای نظارتی از مداخله در فرآیند اجرای برنامه‌های تفصیلی.	پ ۲۲ پیشنهاد
ضوابط ساخت	ارتقای کیفیت ساخت و ساز	• تشخیص سازه‌ها و طرح‌های استاندارد و غیراستاندارد به عنوان اولویت اول برای جلب توجه سازندگان	پ ۴ پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ضوابط ساخت	ارتقای کیفیت ساخت و ساز	• فراهم کردن زمینه ورود افراد تحصیل‌کرده در زمینه شهرسازی و معماری به حوزه ساخت و ساز ساختمان‌های شهری، از میان اولویت‌های برجسته برای پذیرش و توسعه اجرای طرح مطرح شده است.	پ ۴ پیشنهاد
ضوابط ساخت	اصلاح کمیسیون ماده پنج	• عدم اکتفای طرح جامع به کلیات و ضوابط کمیسیون ماده ۵	م ۴۴پیشنهاد
ضوابط ساخت	ایجاد انگیزه برای سازندگان	• تضمین خرید ساختمان‌های ساخته شده به صورت استاندارد توسط بانک مسکن، به منظور تشویق سازندگان و فراهم کردن زمینه ورود افراد تحصیل‌کرده در زمینه ساخت و ساز، به عنوان اولویت چهارم ذکر شده است.	پ ۴ پیشنهاد
ضوابط ساخت	تجدید نظر در تراکم و طبقات	• تجدید نظر در تراکم و بلند مرتبه سازی	م ۳پیشنهاد
ضوابط ساخت	تجدید نظر در تراکم و طبقات	• تصویب مقررات مربوط به قطعات کوچک زمین و تاکید بر تجمیع قبل از افزایش تراکم ساختمانی.	پ ۹ پیشنهاد
ضوابط ساخت	تجدید نظر در تراکم و طبقات	• تهیه و تدوین چارچوب علمی و عملی برای مفهوم تراکم با درنظرگرفتن فضاهای باز، تعداد طبقات، موقعیت قطعات، شکل ساختمانها و حیاط نسبت به ساختمانها و ...	پ ۹ پیشنهاد
ضوابط ساخت	تجدید نظر در تراکم و طبقات	• افزایش تراکم با درنظرگرفتن همه پتانسیل‌ها و شبکه‌ها در وضع موجود و آینده.	پ ۹ پیشنهاد
ضوابط ساخت	تجدید نظر در تراکم و طبقات	• تصویب حداکثر ارتفاع واحدهای مسکونی و تعداد واحدهای قابل احداث در ضوابط مربوط به تراکم ساختمانی.	پ ۹ پیشنهاد
ضوابط ساخت	تنقیح مقررات	• ایجاد شفافیت در قوانین و مقررات مربوط به طرح‌های تفصیلی.	پ ۲۲ پیشنهاد
عدالت فضایی	اولویت منافع عمومی	• قرار دادن منافع عمومی در اولویت سیاست‌گذاری و تشکیل مدیریت یکپارچه.	م ۲۰پیشنهاد
عدالت فضایی	اولویت منافع عمومی	• ارجحیت منابع عمومی بر منافع خصوصی در تامین عدالت کالبدی – فضایی شهر و اولویت به تقویت فضاهای عمومی در ساماندهی فضایی شهر تهران	م ۲۲پیشنهاد
عدالت فضایی	تعادل و توازن توسعه	• تعادل بخشی به الگوی استقرار سکونت و فعالیت متناسب با الزامات طبیعی و تاریخی شهر و	م ۲۲پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
		جلوگیری از گسیختگی و دوگانگی فضایی با پی ریزی ساختاری منسجم، زیست پذیر و توسعه پذیر	
عدالت فضایی	تعادل و توازن توسعه	• ایجاد توازن در توسعه شهری با اعمال سیاست‌های تشویقی به‌منظور تجمیع اراضی، تخصیص تراکم‌های سازمان‌یافته در استقرارهای مختلف، و تنظیم توسعه‌پذیری اراضی	م ۳۰پیشنهاد
عدالت فضایی	تعادل و توازن توسعه	• توجه به شکاف شمال و جنوب شهر تهران و وضعیت نامطلوب‌تر بافت‌های فرسوده مرکزی و جنوبی.	م ۳۷پیشنهاد
عدالت فضایی	تعادل و توازن توسعه	• توزیع متعادل خدمات در بین محلات شهر تهران.	پ ۹ پیشنهاد
عدالت فضایی	تعادل و توازن توسعه	• تقویت الگوی چندمرکزی در ساختار فضایی مجموعه شهری تهران به منظور تمرکززدایی و توزیع بهینه مرکزیت‌ها.	پ ۱۷ پیشنهاد
عدالت فضایی	تعادل و توازن توسعه	• توزیع متقارن خدمات و کاهش تقاضای سفر با توزیع مرکزیت‌ها با عملکردهای فرامنطقه‌ای و شهری.	پ ۱۷ پیشنهاد
عدالت فضایی	حمایت از کم درآمدها	• لزوم تدوین سازوکار مناسب برای شناسایی گروه‌های کم درآمد و ویژگی‌های آنان	پ ۲۱ پیشنهاد
عدالت فضایی	حمایت از کم درآمدها	• پیش‌بینی سیاست‌های گوناگون حمایت از اقشار کم درآمد	پ ۲۱ پیشنهاد
عدالت فضایی	حمل‌ونقل عمومی عادلانه	• محور قراردادن حمل‌ونقل عمومی و حمل‌ونقل پاک (پیاده و دوچرخه) به‌عنوان ستون فقرات و ساختارهای اصلی شهر جهت تعیین نظام مراکز محلی، ناحیه‌ای و منطقه‌ای و توزیع تراکم در شهر	م ۲۸پیشنهاد
عدالت فضایی	حمل‌ونقل عمومی عادلانه	• افزایش کیفیت و کمیت سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی از طریق سرمایه‌گذاری هدفمند شهری	م ۲۸پیشنهاد
عدالت فضایی	حمل‌ونقل عمومی عادلانه	• در نظر گرفتن اقداماتی برای افزایش استفاده از حمل‌ونقل عمومی و ایجاد شبکه یکپارچه	م ۵۵پیشنهاد
عدالت فضایی	حمل‌ونقل عمومی عادلانه	• بازنگری در برنامه‌ریزی حمل و نقل عمومی با توجه به ضعف در این سیستم و داخل و تزاحم حوزه‌های تردد سواره و پیاده.	پ ۲۲ پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
عدالت فضایی	مناسب سازی فضاها برای معلولان	• بهبود دسترسی و تحرک معلولین در فضای شهری و افزایش حضور آنها	پ ۵ پیشنهاد
عدالت فضایی	مناسب سازی فضاها برای معلولان	• مناسب‌سازی راه‌های شهری و پایانه‌ها برای حرکت و دسترسی آسان معلولین جسمی و حرکتی، با اولویت دادن به منافع عمومی بر منافع خصوصی و تامین عدالت اجتماعی-فضایی و اولویت به فضاهای عمومی در ساماندهی فضایی شهر تهران.	پ ۵ پیشنهاد
عدالت فضایی	مناسب سازی فضاها برای معلولان	• یافتن ضوابط و مقررات مرتبط با دسترسی به فضاها و خدمات شهری برای معلولان ذهنی و جسمی	پ۵ پیشنهاد
عدالت فضایی	همه شمولی	• درنظر گیری سایر ابعاد عدالت و شمولیت نظرات مردمی	م ۴۱
عرصه های عمومی و منظر شهری	توجه به فضاهای بی دفاع	• احیای محلات و برنامه‌ریزی برای فضاهای بی‌دفاع ناشی از متروکه‌بودن و مخروبه‌بودن.	پ ۲۲ پیشنهاد
عرصه های عمومی و منظر شهری	توسعه فضاهای شهری	• فرصت استفاده از زمین‌های درشت‌دانه جهت توسعه عرصه‌های عمومی.	پ ۲۲ پیشنهاد
عرصه های عمومی و منظر شهری	منظر شهری	• ارائه راه حل‌های دقیقی برای مدیریت و برنامه‌ریزی منظر عینی و ذهنی توسط طرح‌های شهری	م ۵۳پیشنهاد
عرصه های عمومی و منظر شهری	هم پیوندی فضاهای شهری	• استفاده از روش تحلیلی چیدمان فضا در جهت آشنایی با وضعیت هم‌پیوندی فضاهای شهری تهران به صورت یک کل واحد	م ۱۸ پیشنهاد
محدوده و حریم	سیاست گذاری حریم	• در نظر گرفتن ساز وکار مناسب برای برنامه ریزی و کنترل توسعه فضایی محدوده و حریم	م ۸پیشنهاد
محدوده و حریم	قوانین و مقررات	• در نظر گیری مجموعه قوانین مبنی بر اختیارات لازمه برای کنترل رشد شهر	م ۴۰پیشنهاد
محدوده و حریم	قوانین و مقررات	• لزوم اعمال ضوابط و مقررات هماهنگ برای کلیه مراکز جمعیت و فعالیت و عدم تعیین حریم جداگانه برای کانون‌های جمعیتی و سکونتگاه‌ها در شهر تهران.	پ ۲۷پیشنهاد
محدوده و حریم	محدودیت گسترش به غرب	• محدودکردن گسترش سکونت در پهنه‌های غربی شهر و ایجاد تمایز کاتبانی با مناطق پیرامون، باتوجه‌به امکانات موجود و عملکرد مناسب هر منطقه	م ۳۰پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
محدوده و حریم	مدیریت حریم پایتخت	• شناسایی تمامی الزامات طرح جامع شهر تهران و ارتباط آن‌ها با نارسایی‌ها در مدیریت یکپارچه حریم پایتخت	م ۵۷پیشنهاد
محدوده و حریم	مدیریت حریم پایتخت	• ارائه راه‌حل‌های مناسب و دقیق جهت حل نارسائی‌ها و مدیریت یکپارچه حریم پایتخت	م ۵۷ پیشنهاد
محدوده و حریم	مدیریت حریم پایتخت	• ایجاد هماهنگی و همکاری بین نهادهای مرتبط و سازمان‌های مسئول جهت اجرای راه حل‌ها و اصلاح نارسائی‌ها	م ۵۷پیشنهاد
مدیریت شهری	اختیارات شهرداری	• اصلاح اختیارات شهرداری ها در روند تهیه طرح های جامع به عنوان نهاد اصلی تهیه کننده و اجرا کننده و متمرکز کردن نقش وزارت مسکن و شهرسازی بر سیاست گذاری	م ۱۹پیشنهاد
مدیریت شهری	استفاده از متخصصان	• توجه به توسعه نیروی انسانی متعهد و اجرایی برای پیشرفت موثر در اجرای برنامه‌ها.	پ ۲۲ پیشنهاد
مدیریت شهری	اصلاح ساختار قدرت	• اصلاح ساختار قدرت موجود در نظام مدیریت شهری تهران	م ۵۱پیشنهاد
مدیریت شهری	اصلاح مدیریت	• اراده قوی مدیریت، برای پیش برد برنامه	م ۱۰پیشنهاد
مدیریت شهری	اصلاح مدیریت	• لزوم ایجاد مدیریت راهبردی به منظور رسیدن به نظام راهبردی قانون	م ۱۰پیشنهاد
مدیریت شهری	اصلاح مدیریت	• اصلاحات لازم در تشکیل و روش‌های شهرداری تهران با هدف استقرار و حاکمیت طرح و برنامه بر مدیریت توسعه و کنترل تحولات کالبدی شهر.	پ ۱ پیشنهاد تهیه
مدیریت شهری	اصلاح نگرش	• اصلاح نگرش و رویه در حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی شهری	م۳۶پیشنهاد
مدیریت شهری	افزایش اثربخشی طرح‌ها	• اصلاح ساختارهای اجرایی شهری به منظور ایجاد ظرفیت و توانمندی برای پیاده‌سازی بهتر طرح‌های جامع شهری.	پ ۸ پیشنهاد
مدیریت شهری	افزایش هماهنگی	• لزوم مدیریت یکپارچه شهری در ساختار مدیریت شهری.	پ ۱۵ پیشنهاد
مدیریت شهری	افزایش هماهنگی	• تقویت هماهنگی عمودی و افقی سازمان‌ها و یکپارچگی سیاست‌های مسکن با سایر برنامه‌ها	پ ۲۱ پیشنهاد
مدیریت شهری	برآورد هزینه	• در نظر گرفتن هزینه‌های اجرای طرح‌ها متناسب با زمان اجرای طرح	م ۱۲پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
مدیریت شهری	پاسخگویی	• پاسخگویی صادقانه و منطقی مسئولین طرح نسبت به انتقادات مطرح‌شده، و تلاش برای رفع نواقص احتمالی	م ۳۶پیشنهاد
مدیریت شهری	پاسخگویی	• مهار قدرت نهادهای قدرتمند شهری.	پ ۷ پیشنهاد
مدیریت شهری	پاسخگویی	• ایجاد سازوکار نهادینه‌سازی برای فضای تعادل در محیط سیاست‌گذاری مدیریت شهری.	پ ۷ پیشنهاد
مدیریت شهری	توازن قدرت	• متعادل کردن فضای سیاستگذاری مدیریت شهری تهران و ایجاد ساختاری که نهادها و روابط قدرت شهری متوازن و متعادل باشند.	پ ۷ پیشنهاد
مدیریت شهری	توانمندسازی نهادی	• تلاش در جهت ایجاد ظرفیت‌های نهادی، سازمانی و اجتماعی در شهر تهران به منظور تضمین اجرای بهتر مفاد برنامه‌های استراتژیک شهری.	پ ۸ پیشنهاد
مدیریت شهری	ثبات سیاست‌گذاری	• قراردادن محیط سیاست‌گذاری کلان طرح جامع در شرایط تعادل و ثبات و تعیین کردن چارچوب مشخصی در این فضا برای سیاست‌گذاری شهری	م ۲۰پیشنهاد
مدیریت شهری	حذف انحصار	• تلاش در جهت حذف انحصار گرایی	م ۵۱پیشنهاد
مدیریت شهری	ظرفیت‌سازی نهادی	• تمرکز بر نهادها و ظرفیت سازی نهادی و بهره گیری از این ظرفیت ها	م ۵۱پیشنهاد
مدیریت شهری	مدل مدیریتی مشارکتی	• لزوم دیده شدن شهرسازی به عنوان یک مدل مدیریتی و مشارکتی	م ۱۱پیشنهاد
مدیریت شهری	مدیریت یکپارچه	• دنبال کردن سیاست مدیریت یکپارچه شهری به معنای سیاست‌های متمرکز اما با اجرای پراکنده و همسو	م ۱۷پیشنهاد
مدیریت شهری	مدیریت یکپارچه	• بستر سازی مناسب به منظور ایجاد مدیریت یکپارچه با اختیارات مستقل برای هر دستگاه	م ۴۸پیشنهاد
مدیریت منابع آب	استفاده از تجارب بین‌المللی	• بهره‌گیری از تجربیات بین‌المللی در حوزه مدیریت و استفاده از آب‌های سطحی.	م ۳۱پیشنهاد
مدیریت منابع آب	ایستگاه‌های هیدرولوژی	• ایجاد ایستگاه‌های هیدرولوژی هواشناسی باتوجه‌به توزیع زمانی و مکانی مناسب	م ۳۱پیشنهاد
مدیریت منابع آب	شبکه داده‌گیری هیدرولوژیکی	• تشکیل یک شبکه گسترده از ایستگاه‌های داده‌گیری برای تأمین دقیق‌ترین اطلاعات هیدرولوژیکی	م ۳۱پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
مدیریت منابع آب	مطالعات آب شناسی	• انجام مطالعات هیدرولوژی، هیدرولیک، و رسوب‌شناسی به‌صورت دقیق‌تر و گسترده‌تر	م ۳۱پیشنهاد
مشارکت	درک عمومی	• توجه به مردم و درک آنها از فضای شهری موجود	م ۱۳ پیشنهاد
مشارکت	ظرفیت‌سازی	• توسعه مهارت‌ها و دانش فنی کارشناسان و نهادهای مشارکت‌کننده در تدوین طرح‌ها	م ۲۹پیشنهاد
مشارکت	مشارکت اجتماعی	• مشارکت مردم و گروه های ذی نفع در تهیه طرح جامع	م ۱۰پیشنهاد
مشارکت	مشارکت اجتماعی	• جلب نظرات و مشارکت فعال افراد و نهادهای مختلف در فرایند تصمیم‌گیری و تدوین طرح‌ها، اطمینان از انعکاس واقعی نیازها و خواسته‌های جامعه	م ۲۹پیشنهاد
مشارکت	مشارکت اجتماعی	• مشارکت جامعه و ذی‌نفعان در اجرا و پیاده‌سازی طرح	م ۳۱پیشنهاد
مشارکت	مشارکت اجتماعی	• برگزاری گردهمایی عمومی با مشارکت همه گروه‌های اجتماعی برای تشخیص موضوعات کلیدی در تراکم و انتخاب شاخص‌های مرتبط با پایداری.	پ ۹ پیشنهاد
مشارکت	مشارکت اجتماعی	• ارتقاء نظام برنامه‌ریزی مشارکتی با حضور فعال شهروندان در فرآیند تصمیم‌گیری.	پ ۲۲ پیشنهاد
مشارکت	مشارکت بخش خصوصی	• مشارکت بخش خصوصی در فرایند برنامه‌ریزی شهری.	پ ۱۵ پیشنهاد
مشارکت	مشارکت ذی‌نفعان	• مشارکت فعال ذی‌نفعان در انجام و اجرای طرح	م ۳۱پیشنهاد
مشارکت	مشارکت ذی‌نفعان	• افزایش مشارکت ذینفعان شهری و نهادهای مردمی در تهیه طرح‌های بلندمدت شهری مانند طرح جامع شهر تهران.	پ ۸ پیشنهاد
مشارکت	مشارکت زنان	• لزوم استفاده از مشارکت زنان در طرحهای توسعه شهری	م ۱۱ پیشنهاد
مشارکت	مشارکت نهادهای محلی و شورایی	• تجهیز منابع انسانی و جلب مشارکت عمومی، به ویژه مشارکت نهادها و مشارکت شورای‌های محلی و شورای شهر.	پ ۱ پیشنهاد
مشارکت	میانجی گری	• درنظرگیری تمام جوانب، خواسته ها و منافع هر یک از گروه های ذی نفع شهر در حد منطقی و متناسب	م ۴۳پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
مشارکت	هماهنگی بین بخشی	• مشارکت مقامات شهرها و جوامع روستایی اطراف تهران در طرح جامع و تصمیم‌گیری در رابطه با گسترش و توسعه تهران	م ۱پیشنهاد
مشارکت	هماهنگی بین بخشی	• زمینه سازی برای ایجاد مدیریت یکپارچه	م ۹پیشنهاد
مشارکت	هماهنگی بین بخشی	• وجود نهاد های فنی در کنار شهرداری	م ۱۰پیشنهاد
مشارکت	هماهنگی بین بخشی	• ایجاد ساختارهای هماهنگ و مؤثر برای هماهنگی بین نهادها و سازمان‌های مختلف در تدوین و اجرای طرح‌ها	م ۲۹پیشنهاد
مشارکت	هماهنگی بین بخشی	• هماهنگی بین بخشی و روشن ساختن جایگاه شهرداری و حدود وظایف و روابط بین سازمان های دولتی	م ۴۶پیشنهاد
مشارکت	هماهنگی بین بخشی	• همکاری و هماهنگی بین بخش‌ها و سازمان‌های مختلف شهر	م ۵۶پیشنهاد
مشارکت	هماهنگی بین بخشی	• جلب همکاری نهادهای انتظامی و نظامی و دولتی.	پ ۱ پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	ارزیابی اثرات محیط زیستی	• انجام مطالعات زیست‌محیطی برای افزودن جنبه‌های زیست‌محیطی به طرح.	م ۳۱پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	ارزیابی اثرات محیط زیستی	• ارزیابی پیامدهای محیطی قبل از هرگونه تغییر اساسی در کارکردهای زمین برای جلوگیری از آسیب‌های محیطی.	پ ۲۲ پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	انرژی های تجدید پذیر	• به‌کارگیری انرژی‌های تجدیدپذیر در شبکه‌های زیرساختی شهری.	پ ۱۲ پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	پایداری معماری	• توجه به مسائل محیط زیستی، اعمال سیاست‌های تشویقی به ساختمان‌های پایدار و استفاده از فناوری‌های پاک	م ۳۰ پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	پایداری معماری	• ایجاد خانه‌ها و ساختمان‌های سبز.	پ ۱۲ پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	تاب آوری و پایداری محیطی	• تضمین پایداری مناطق حفاظت شده و تنوع زیستی اکوسیستم‌ها، حفظ باغات و اراضی کشاورزی و توسعه فضاهای سبز در درون و پیرامون شهر	م ۲۲پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	تاب آوری و پایداری محیطی	• توجه به پایداری طبیعی محیط، توجه به مخاطرات طبیعی مانند سیل و زلزله و ...	م ۳۸پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	تاب آوری و پایداری محیطی	• تدوین اصول کلی برنامه‌ریزی برای شبکه‌های حمل و نقلی در مناطق حساس به سیل.	پ ۱۲ پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
ملاحظات محیط زیستی	تاب آوری و پایداری محیطی	• توجه به حوزه‌های انرژی، ترسیب کربن، و زیرساخت‌های شهری در برنامه‌های توسعه تهران	پ ۱۲ پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	ساختارهای طبیعی	• تقویت و محافظت از عناصر طبیعی و ساختارهای زیست‌محیطی	م ۳۰پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	ساختارهای طبیعی	• استفاده از ساختار طبیعی شهر، به‌ویژه رودخانه و دشت‌های میانی، به‌عنوان عناصر اصلی برای سازماندهی کاتب شهر	م ۳۰پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	ساختارهای طبیعی	• استفاده از ظرفیت‌های طبیعی شهر با استفاده بهینه از اراضی خالی و فضاهای باز و ایجاد تعادل و تنوع در کاربری‌ها	م ۳۰پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	ساختارهای طبیعی	• جذب سرمایه‌گذاری در استفاده از لبه‌ها و پتانسیل‌های طبیعی منطقه.	پ ۲۲ پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	ساختارهای طبیعی	• فرصت بهره‌گیری از میراث‌های طبیعی جهت ارتقا کیفیت محیط شهر و ماندگاری آنها.	پ ۲۲ پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	کاهش آلایندگی	• توسعه مدیریت منابع زیست محیطی و کاهش خسارت‌های زیست‌محیطی آلاینده	م ۱۷پیشنهاد
ملاحظات محیط زیستی	کاهش آلایندگی	• کمک به پالایش عناصر و عوامل آلاینده محیط و عدم دخالت نابه‌جا در محیط طبیعی.	پ ۲۲ پیشنهاد
نوسازی شهری	اصلاح راهبرد اقتصادی نوسازی	• اصلاح راهبرد اقتصادی نوسازی در طرح جامع تهران به نحوی که تضمین‌کننده کرامت انسانی باشد.	م ۳۷پیشنهاد
نوسازی شهری	اصلاح راهبرد اقتصادی نوسازی	• بازنگری در راهبرد اقتصادی نوسازی با تراز مالی صفر و اصلاح آن	م ۳۷پیشنهاد
نوسازی شهری	آسیب‌شناسی	• تحلیل و بررسی بافت های فرسوده فعلی به منظور شناسایی نواقص و مشکلات اساسی آن، از جمله تعداد بناهای فرسوده، خرابی های ساختاری و معماری، تورم و مشکلات حمل و نقل.	م ۵۸پیشنهاد
نوسازی شهری	آسیب‌شناسی	• ارزش‌های زیست‌محیطی، کالبدی، توسعه شهری و تاریخی شهر باید در آسیب‌شناسی شهر تاریخی مدنظر قرار گیرند.	پ ۱۱ پیشنهاد
نوسازی شهری	آسیب‌شناسی	• آسیب‌شناسی شهر تاریخی باید بر اساس آسیب‌های وارد شده به ارزش‌های شهر انجام شود و نه بر اساس شعارنویسی‌ها.	پ ۱۱ پیشنهاد
نوسازی شهری	بُعد اجتماعی	• لحاظ کردن بُعد اجتماعی و فرهنگی در برنامه‌ریزی نوسازی بافت‌های فرسوده.	م ۳۷پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
نوسازی شهری	بازنگری در ضوابط نوسازی	• اصلاح در نظرات بافت و مصالح مورد استفاده	م ۳پیشنهاد
نوسازی شهری	بازنگری در ضوابط نوسازی	• ایجاد راهکارهای مناسب برای ترغیب مالکان به تجمیع و افزایش اندازه قطعات ضروری	م ۴پیشنهاد
نوسازی شهری	بهسازی و بازآفرینی	• برنامه ریزی جهت تجدید سازی و به سازی بنا های فرسوده و آسیب دیده در محله سیروس و تغییر کاربری آنها بر اساس نقش و عملکرد شهری	م ۵۸پیشنهاد
نوسازی شهری	بهسازی و بازآفرینی	پالایش و بهبود مراکز قدیمی تهران برای استفاده در امور فرهنگی، گردشگری و توسعه کسب و کار.	پ ۱۰ پیشنهاد
نوسازی شهری	توانمندسازی ساکنان	• ارائه پیشنهادهایی برای نهادسازی و توانمندسازی ساکنان بافت فرسوده.	م ۳۷پیشنهاد
نوسازی شهری	توسعه میان افزا	• احیاء اراضی قهوه‌ای	پ ۱۰ پیشنهاد
نوسازی شهری	توسعه میان افزا	• استفاده مجدد از زمین‌های متروکه برای تشویق توسعه فشرده و مختلط.	پ ۱۲ پیشنهاد
نوسازی شهری	توسعه میان افزا	• بهره‌گیری از فرصت‌های اراضی خالی بزرگ، اراضی سبز طبیعی و فضاهای باز برای رفع کمبودهای اساسی شهر در زمینه توسعه فضاهای عمومی، خدماتی و فعالیت‌ها.	پ ۱۷ پیشنهاد
نوسازی شهری	توسعه میان افزا	بازیافت اراضی بافت‌های فرسوده برای رفع کمبودهای شهری و تکمیل زیرساخت‌ها و توسعه فضاهای سبز.	پ ۱۰ پیشنهاد
نوسازی شهری	توسعه‌ی حمل و نقل‌محور	• بررسی پتانسیل های نوسازی شهری در ارتباط با شبکه مترو شهری و شبکه منطقه ای کارآمد در آینده (قطارهای شهری)	م ۱ پیشنهاد
نوسازی شهری	روایت‌ها و ارزش‌های تاریخی شهر	• روایت‌ها و ارزش‌های تاریخی شهر، شامل محل سکونت، هنر و معماری، اقتصاد، اجتماع و فرهنگ مردم، باید مورد توجه قرار گیرند.	پ ۱۱ پیشنهاد
نوسازی شهری	طرح جامع بافت تاریخی	• تهیه طرح جامع بافت تاریخی شهر تهران	پ ۱۱ پیشنهاد
هویت بخشی	میراث تاریخی	• ارتقا و حفظ میراث تاریخی شهر، به‌ویژه در سه هسته تاریخی تهران به منظور حفظ هویت	م ۳۰پیشنهاد
هویت بخشی	نشانه های شهری	• برجسته کردن عناصر تاریخی به عنوان شاخص منطقه و جلوگیری از انزوا و بی‌توجهی به نشانه‌های شهری.	پ ۲۲ پیشنهاد

ابعاد	مقوله	کدهای باز	ردیف سند مورد ارجاع
هویت بخشی	نشانه های شهری	• اصلاح و احیای هویتی منطقه با توجه به قدمت هسته‌های اولیه سکونت و حضور نشانه‌های تاریخی شهر.	پ ۲۲ پیشنهاد
عرصه های عمومی و منظر شهری	توسعه فضاهای شهری	ارتقاء کیفیت زیست محیطی و توسعه فضاهای عمومی و گردشگری.	پ ۱۰ پیشنهاد

ماخذ:نگارندگان

۱۱- فراتحلیل (کمی) نقاط قوت و ضعف طرح جامع تهران ۸۶ و راهکارهای پیشنهادی

فراتحلیل (meta-analysis) روشی برای دستیابی به حقیقت مشترک در پشت همه‌ی مطالعات علمی درباره‌ی یک موضوع است. فراتحلیل یا فراپژوهش داده‌های بدست‌آمده از پژوهش‌های مختلف را یکجا گردهم می‌آورد و آنها را به عنوان یک مجموعه داده تحلیل می‌کند. با سرجمع کردن و تحلیل حجم زیادی از داده‌ها، امکان اعتماد به نتایج به طور قابل توجهی بیشتر می‌شود. به این ترتیب می‌توان گفت که یافته‌های «فراتحلیل» اساسی‌تر از یافته‌های مطالعات پژوهشی منفرد هستند. فراتحلیل را می‌توان تحلیل تحلیل‌ها یا پژوهش کردن روی مجموعه پژوهش‌ها تعریف کرد.

در بررسی مجموعه‌ی مطالعات، در مجموع ۷۷۱ کد شناسایی شده است. همانگونه که در نمودار زیر مشخص است، بیشترین مباحث مطرح شده در منابع مرتبط با طرح جامع تهران (حدود ۶۰ درصد) در تشریح نقاط ضعف این طرح هستند. در مقابل، تنها حدود هفت درصد از مطالب مندرج در منابع علمی مکتوب مرتبط با طرح جامع، به نقاط قوت این طرح اشاره دارد. حدود ۳۲ درصد از کدهای شناسایی شده نیز به پیشنهادهایی برای اصلاح و بازنگری در طرح دلالت دارند.

کدهای شناسایی شده	تعداد	درصد تکرار کدها در پژوهش‌ها
پیشنهاد	۲۵۰	۳۲.۴۳٪
نقاط قوت	۵۶	۷.۲۶٪
نقاط ضف	۴۶۵	۶۰.۳۱٪
جمع	۷۷۱	۱۰۰.۰۰٪

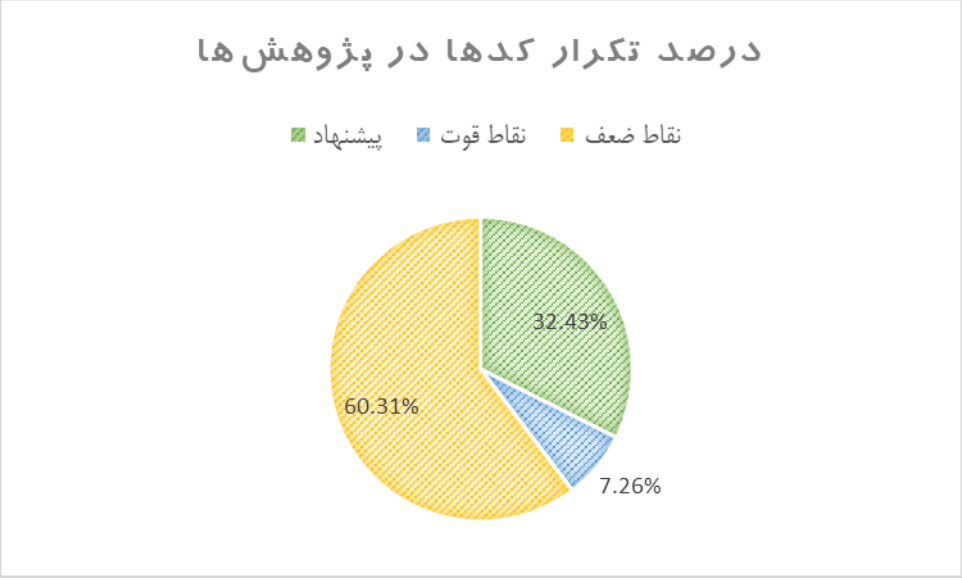

شکل۳-نسبت کلیدواژگان شناسایی شده در اسناد مرتبط با طرح جامع تهران

ماخذ: نگارندگان

در بیان نقاط ضعفی که در منابع مورد توجه محققان و پژوهشگران قرار گرفته‌اند، اشکالات محتوای طرح جامع تهران سهم قابل توجهی دارد. نمودارها و جدول زیر میزان تأکید محققان بر ضعف‌های مرتبط با طرح جامع تهران را به صورت کمی نشان می‌دهد.

	تعداد کدهای مربوط به هر یک از نقاط ضعف
ضعف در برنامه‌ریزی (تحلیل و طرح)	۷۹
ضعف در برنامه‌ریزی (مشاورین و افراد)	۵۱
ضعف محتوایی (اجتماعی)	۳۰
ضعف محتوایی (فرهنگی)	۱
ضعف محتوایی(اقتصادی)	۱۲
ضعف محتوایی(غیره)	۱۱
ضعف محتوایی(قوانین)	۳۱
ضعف محتوایی(کالبدی)	۹۹
ضعف محتوایی(محیط زیست)	۱۴
ضعف مدیریتی(مدیران)	۲۶
ضعف مدیریتی(مراحل)	۴۳
ضعف مدیریتی(نهادها)	۶۸

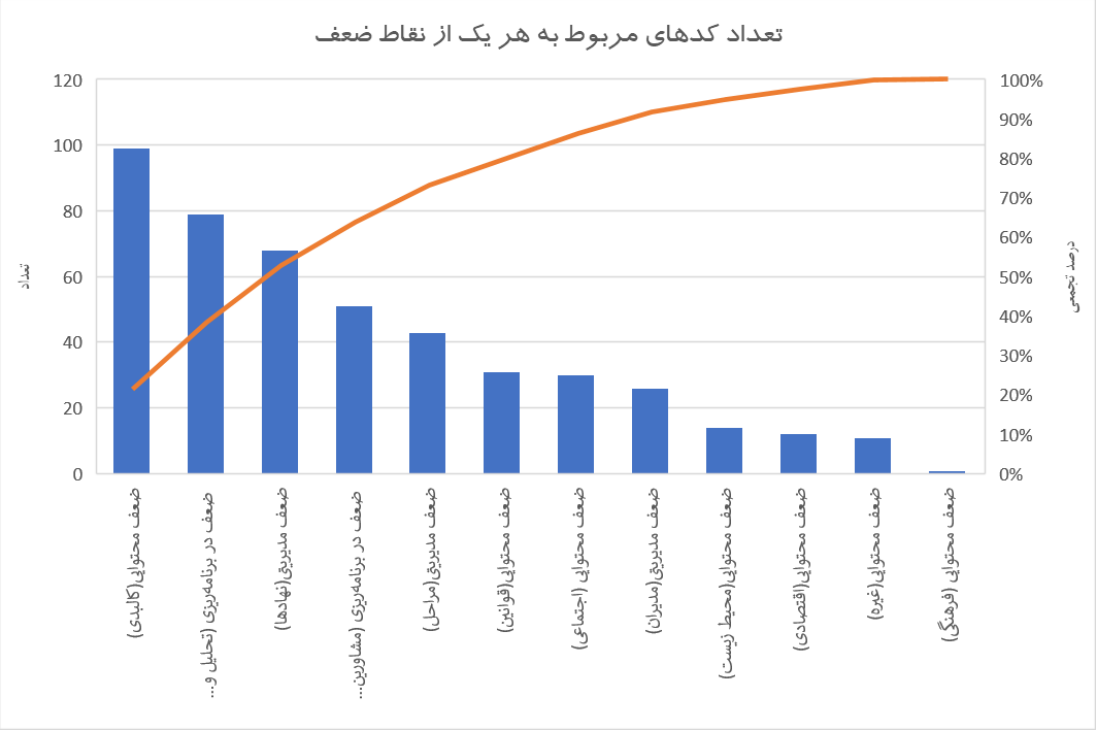

شکل۴-تعداد کدهای مربوط به هر یک از نقاط ضعف

ماخذ: نگارندگان

شکل۵–ضعف‌های موجود در طرح جامع تهران

ماخذ: نگارندگان

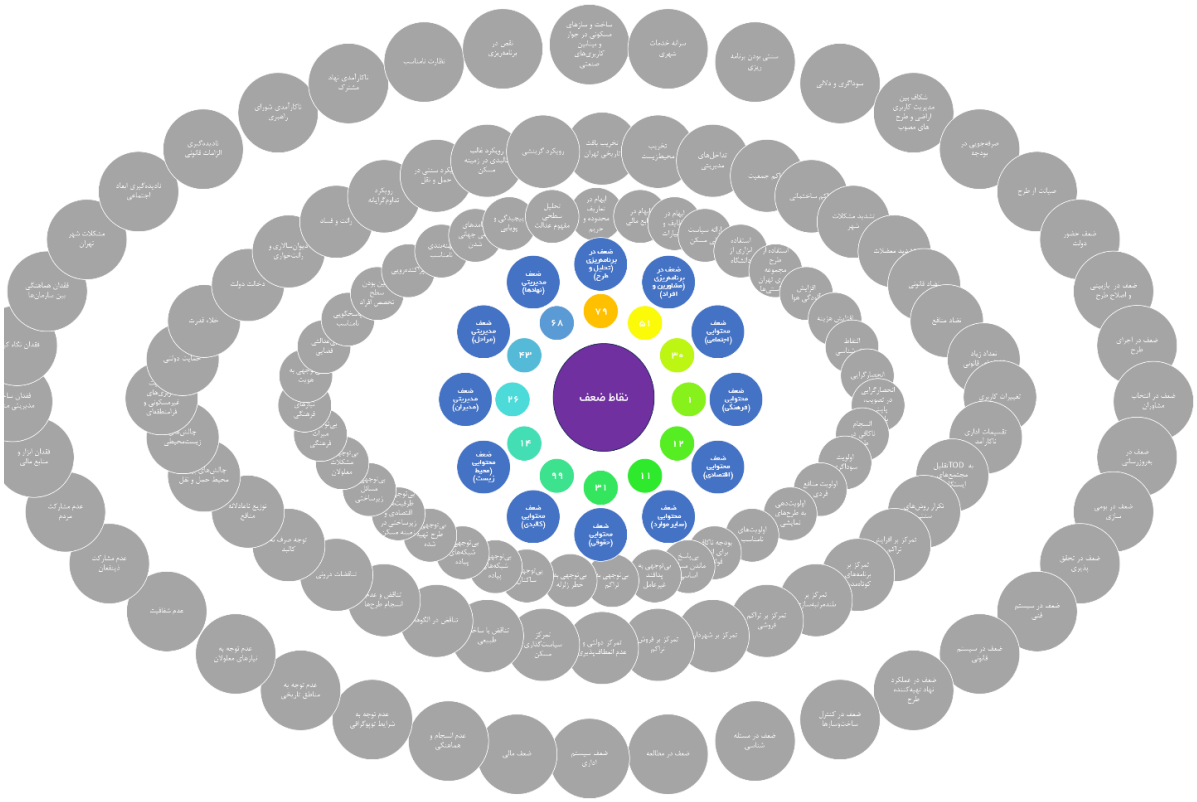

شکل۶- ضعف‌های موجود در طرح جامع تهران

ماخذ: نگارندگان

در میان نقاط قوت نیز، از نظر کمی برخی نکته‌های مثبت در برنامه‌ریزی کالبدی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. جدول و نمودارهای زیر نقاطی که از نظر محققان به عنوان قوت‌های طرح جامع شناسایی شده را تحلیل می‌کنند.

	تعداد کدهای مربوط به هر نقاط قوت
برنامه‌ریزی جامع‌نگر	۱۴
برنامه‌ریزی راهبردی	۱۵
پهنه‌بندی کاربری زمین	۴
تأسیس نهاد	۳
سازمان فضایی	۲
شرایط تحقق پذیری	۲
محدوده و حریم	۷
نفس تهیه طرح	۷
همگرایی در تهیه برنامه	۲

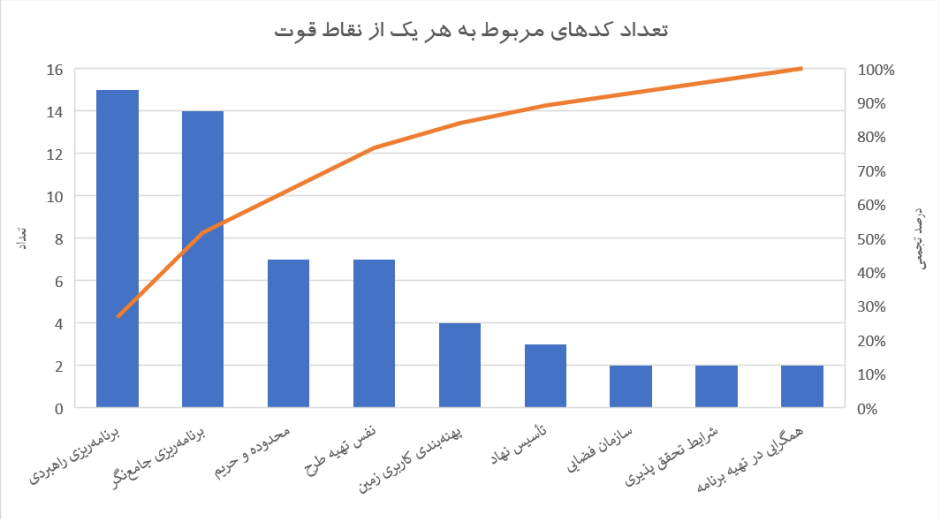

شکل ۷- تعداد کدهای مربوط به هر یک از نقاط قوت

ماخذ: نگارندگان

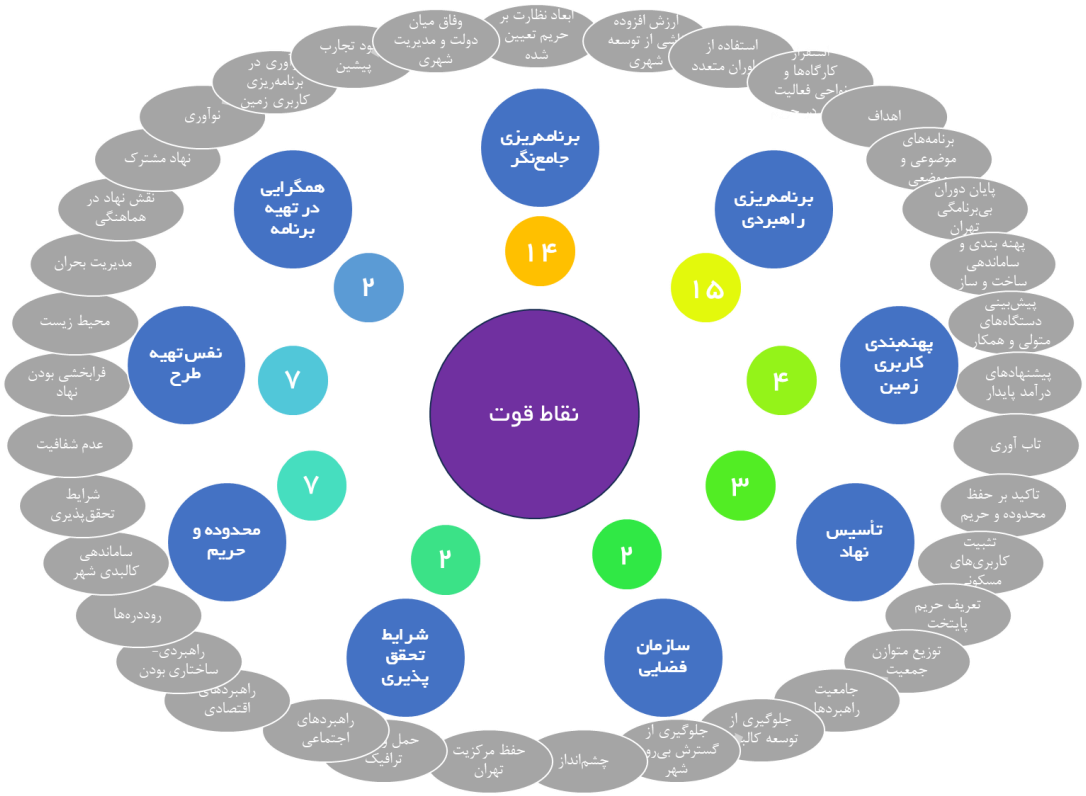

شکل ۸- نقاط قوت طرح جامع تهران

ماخذ: نگارندگان

پیشـــنهادهای مطرح شـــده در منابع بر وجوه مختلفی تأکید دارند، اما بیشـــترین تأکید بر روی وجوه محتوایی کالبدی بوده است. جدول و نمودار زیر ترکیب این پیشنهادها را نشان می‌دهد.

	تعداد کدهای مربوط به هر پیشنهاد
اصلاح شرح خدمات طرح	۱۵

اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی	۳۳
اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری	۱۲
برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی	۱۱
پدآفند غیرعامل	۲
توسعه حمل و نقل و زیرساختها	۹
زمین و مسکن	۲۶
سازمان فضایی و نظام کاربری	۵
شرایط تحقق	۱۴
ضوابط ساخت	۱۰
عدالت فضایی	۱۸
عرصه های عمومی و منظر شهری	۵
محدوده و حریم	۷
مدیریت شهری	۲۲
مدیریت منابع آب	۴
مشارکت	۲۰
ملاحظات محیط زیستی	۱۶
نوسازی شهری	۱۸
هویت بخشی	۳

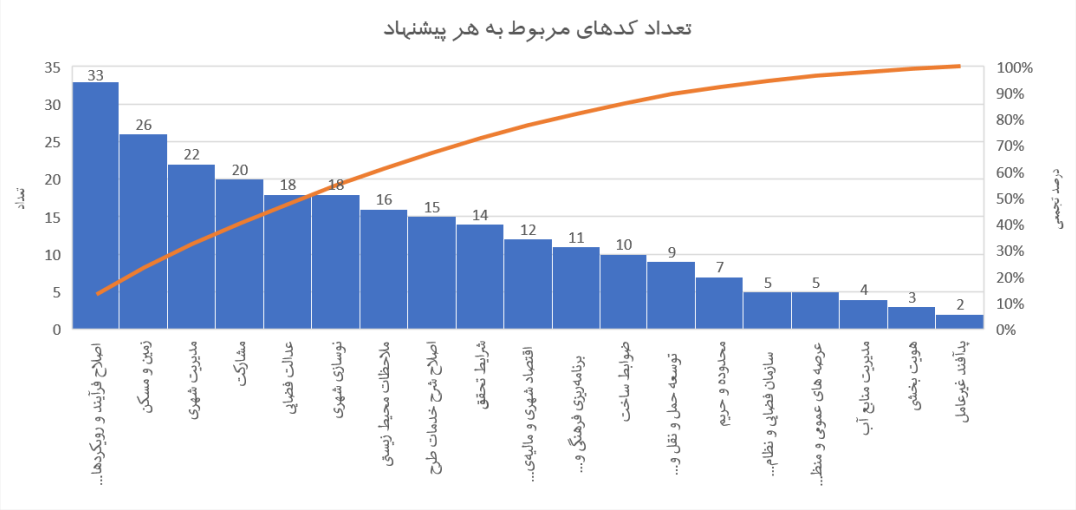

شکل۹- تعداد کدهای مربوط به هر یک از پیشنهادات

ماخذ: نگارندگان

شکل ۱۰-پیشنهادات ارائه شده جهت بهبود طرح جامع تهران

ماخذ:نگارندگان

۱۲- فراترکیب (کیفی) نقاط قوت و ضـعف طرح جامع تهران ۸۶ و راهکارهای پیشنهادی

فراترکیب (meta-synthesis) فرایند ترکیب نتایج چندین مطالعه دست اولی و معمولا با هدف آزمایش یک فرضـیه مفهومی اسـت. این روش ممکن اسـت اهداف کلی این روش این اسـت که یافته‌های حاصـل از چندین مطالعه مختلف را قابل تعمیم تر و کاربردی تر کند. هدف این روش تولید دانش جدید با ترکیب و مقایسه نتایج مطالعات متعدد در یک موضوع معین است.

معمولا گفته می‌شـود که پژوهش‌های فراتحلیل بیشـتر حاوی نتایج کمی هسـتنند و نسـبت تأکید روی مفاهیم مختلف را در مجموعه‌ای مطالعات نشـــان می‌دهند. در مقابل گفته می‌شـــود که برای پژوهش‌های کیفی روش فراترکیب بهتر اســـت. در پژوهش حاضـــر، هر دو رویکرد کمی و کیفی وجود دارد و تعبیر فراتحلیل به معنای چشم‌پوشی از وجوه کیفی نخواهد بود.

برای انجام این تحلیل، از روش فراترکیب استفاده شده است. برای این منظور اسناد مرتبط گردآوری شدند. با بررسی اولیه، منابع غیرمرتبط حذف شدند. در مرحله ی بعد، با مطالعهٔ متون، کدگذاری در سه سـطح باز، محوری و مقوله ها انجام شـد. در کدگذرای باز، پاراگراف خوانده می شـود و هر جمله ای که در آن نتیجه و خبری مرتبط با نقد فرآیند و محتوای طرح جامع تهران مشخص کرده است، برچسب دهی می شود. سپس کدهای باز کنارهم گذاشته می‌شوند و هر چند کدی که از نظر معنایی شبیه به هم بودند در یک طبقه دسته بندی قرار می گیرند. دسته های نام برده در نهایت، با یکدیگر مقایسه شده و از ترکیب کدهای محوری، مقوله های اصلی و ابعاد آنها حاصل می شوند.

جدول ۸: ویژگی های فراترکیب برای تحلیل متون انتقادی موجود

عرصه	تشریح
چه چیزی	مهم ترین آسیب‌های طرح جامع تهران کدام اند؟
واحد تحلیل	مقالات، طرح های پژوهشی، کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها
چه وقت	دهه‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰ و سال‌های ابتدایی دهه‌ی ۱۴۰۰ (۱۳۸۰-۱۴۰۲)
چگونه	اســـتفاده از تحلیل ثانویه، طی فرایند مرحله ای و خطی و اســـتفاده از الگوها (مدل ساندورسکی و بولوسو)

به کارگیری روش فراترکیب و بررســـی محتوایی متون انتقادی موجود، ابعاد و مقوله های گوناگون مرتبط با کاستی های فرآیند و محتوای طرح جامع تهران را مشخص کرده است.

جدول۸-نقاط قوت و ضعف فرایندهای طرح جامع

	نقاط قوت	نقاط ضعف

فرایند	۱. راهبردی- ساختاری بودن ۲. نوآوری در برنامه‌ریزی کاربری زمین ۳. فرابخشی بودن نهاد ٤. نقش نهاد در هماهنگی ٥. نهاد مشترک ٦. استفاده از مشاوران متعدد ۷. نفس تهیه طرح ۸. وفاق میان دولت و مدیریت شهری ۹. استفاده از مشاوران متعدد	۱. فقدان ساختار مدیریتی مناسب ۲. عدم بررسی دقیق طرح ۳. ناهماهنگی در تهیه طرح ٤. عدم توجه به وضعیت کالبدی موجود ٥. بی‌توجهی به پدافند غیرعامل ٦. عدم انسجام طرح ۷. کمرنگ بودن نقش شهرداری ۸. عدم مشارکت مردم ۹. ضعف در بازبینی و اصلاح طرح ۱۰.عدم وجود شفافیت ۱۱.ضعف در انتخاب مشاوران ۱۲.ناکارآمدی شورای راهبری ۱۳.ضعف ساختاری در نهاد ناظر ۱٤.ناکارآمدی نهاد مشترک ۱٥.عدم مشارکت متخصصان ۱٦.استفاده ابزاری از دانشگاه ۱۷.عدم ارزیابی گذشته ۱۸.نادیده‌گیری ابعاد اجتماعی ۱۹.ضعف محتوایی ۲۰.عدم توجه به فناوری ۲۱.عدم انسجام طرح ۲۲.عدم مشارکت ذینفعان ۲۳.عدم انطباق طرح با تحولات ۲٤.عدم وجود هماهنگی بین سازمان‌ها ۲٥.تکرار روش‌های سنتی ۲٦.عدم توجه به الزامات ۲۷.نادیده‌گیری نقش هویتی و زیبایی‌شناسی رودخانه‌ها ۲۸.عدم توجه به لبه‌های شهری ۲۹.عدم ارتباط بین متخصصان ۳۰.نادیده‌گیری الزامات قانونی ۳۱.ضعف در عملکرد نهاد تهیه‌کننده طرح ۳۲.عدم شفافیت

		۳۳.تحلیل سطحی مفهوم عدالت ۳٤.رویکرد سنتی در حمل و نقل ۳٥.ضعف نهادهای ناظر ۳٦.نگاه غیرواقع‌بینانه به پیشرفت اقتصادی ۳۷.ضعف سیستم اداری ۳۸.عدم تضمین تحقق‌پذیری ۳۹.فقدان ابزار و منابع مالی ٤۰.عدم ثبات در نهادهای ناظر ٤۱.انحصارگرایی در تهیه طرح ٤۲.نادیده‌گیری منظر و هویت ٤۳.عدم تعادل و توزیع منطقه‌ای ٤٤.تمرکز بر برنامه‌های کوتاه‌مدت ٤٥.بی‌توجهی به مسائل زیرساختی ٤٦.عدم توجه به طرح ٤۷.عدم تناسب با شرایط محلی ٤۸.پایین بودن سطح تخصص افراد ٤۹.ضعف حضور دولت ٥۰.عدم شفافیت ٥۱.صیانت از طرح ٥۲.خلاء قدرت ٥۳.نبود هدف مشترک و انگیزه جهت ایجاد تغییر ٥٤.دخالت دولت ٥٥.عدم توجه به مناطق تاریخی ٥٦.حمایت دولتی ٥۷.اولویت سوداگری ٥۸.افزایش هزینه ٥۹.عدم شفافیت ٦۰.مشکلات حقوقی ٦۱.دخالت دولت ٦۲.دیوان‌سالاری و رانت‌خواری ٦۳.عدم انطباق با وضع موجود ٦٤.عدم انسجام و هماهنگی ٦٥.عدم کارآمدی

		٦٦.عدم انسجام و هماهنگی ٦٧.تمرکز بر شهرداری ٦٨.عدم مشارکت مردم
محتوا	۱. پیش‌بینی دستگاه‌های متولی و همکار ۲. تاب آوری ۳. جامعیت راهبردها ٤. حمل و نقل و ترافیک ٥. راهبردهای اجتماعی ٦. راهبردهای اقتصادی ۷. محیط زیست ۸. مدیریت بحران ۹. اهداف ۱۰. برنامه‌های موضوعی و موضعی ۱۱. چشم‌انداز ۱۲.حفظ مرکزیت تهران ۱۳.شرایط تحقق‌پذیری ۱٤.نوآوری ۱٥.پهنه بندی و ساماندهی ساخت و ساز ۱٦.رودره‌ها ۱۷.ساماندهی کالبدی شهر ۱۸.ارزش افزوده ناشی از توسعه شهری ۱۹.پیشنهادهای درآمد پایدار ۲۰.ابعاد نظارت بر حریم تعیین شده ۲۱.استقرار کارگاه‌ها و نواحی فعالیت جدید در حریم ۲۲.تاکید بر حفظ محدوده و حریم ۲۳.تعریف حریم پایتخت ۲٤.جلوگیری از توسعه کالبدی ۲٥.جلوگیری از گسترش بی‌رویه شهر ۲٦.پایان دوران بی‌برنامگی تهران ۲۷.وجود تجارب پیشین	۱. استفاده از طرح مجموعه شهری تهران با کاستی‌ها ۲. تمرکز بر بلندمرتبه‌سازی ۳. تمرکز بر افزایش تراکم ٤. تمرکز بر فروش تراکم ٥. سوداگری و دلالی ٦. نادیده‌گیری الزامات قانونی ۷. ضعف محتوایی ۸. کوچک‌سازی شهر ۹. فقدان طرح بالادستی ۱۰.عدم مشارکت ذینفعان ۱۱.عدم انعطاف‌پذیری طرح ۱۲.بی‌عدالتی فضایی ۱۳.عدم مشارکت مردم ۱٤.بی‌توجهی به نیازهای فرهنگی ۱٥.عدم توجه به الزامات ۱٦.تمرکز دولتی و عدم انعطاف‌پذیری ۱۷.ناکارآمدی طرح در ساماندهی شهر ۱۸.غلبه تفکر برنامه‌ریزی جامع ۱۹.فقدان آینده‌پژوهی ۲۰.تناقض با ساختار طبیعی ۲۱.پهنه‌بندی نامناسب ۲۲.ناکارآمدی پهنه‌بندی ۲۳.محدودیت‌های ساخت‌وساز ۲٤.بی‌توجهی به هویت ۲٥.تناقض در الگوها ۲٦.رویکرد تداوم‌گرایانه ۲۷.عدم وجود هماهنگی بین سازمان‌ها ۲۸.ناکارآمدی نهاد مشترک ۲۹.کمبود داده

		۳۰.نقص در برنامه‌ریزی ۳۱.نقص در برنامه‌ریزی ۳۲.اولویت‌های نامناسب ۳۳.نادیده‌گیری ابعاد اجتماعی ۳٤.بی‌توجهی به پدافند غیرعامل ۳٥.بی‌توجهی به ساکنان ۳٦.عدم توجه به نابرابری‌ها ۳۷.نقص در توانمندسازی ۳۸.بی‌توجهی به خطر زلزله ۳۹.عدم توجه به ابعاد اجتماعی ٤۰.تشدید مشکلات شهر ٤۱.چالش‌های زیست‌محیطی ٤۲.عدم تطابق با رویکردهای نوین ٤۳.ناکارآمدی راهبردهای حمل و نقل ٤٤.عدم تطبیق‌پذیری ٤٥.ضعف مالی ٤٦.عدم تحقق اهداف ٤۷.تناقضات درونی ٤۸.موانع اجرایی ٤۹.تخریب محیط‌زیست ٥۰.عدم شفافیت ٥۱.فقدان آینده‌نگری ٥۲.انحصارگرایی ٥۳.تضاد منافع ٥٤.توجه صرف به کالبد ٥٥.عدم انطباق با پویایی شهر ٥٦.تناقض و عدم انسجام طرح‌ها ٥۷.فقدان ابزار و منابع مالی ٥۸.عدم برنامه‌ریزی برای نوسازی ٥۹.عدم انطباق با ضوابط ٦۰.عدم تناسب با ضوابط ٦۱.نظارت نامناسب ٦۲.عدم کارآمدی

		٦٣.تراکم ساختمانی ٦٤.سنتی بودن برنامه ریزی ٦٥.فضای سبز ٦٦.شکاف بین مدیریت کاربری اراضی و طرح های مصوب ٦٧.سرانه خدمات شهری ٦٨.عدم توجه به مالکیت اراضی ٦٩.مشکلات شهر تهران ٧٠.فرسودگی شبکه تاسیسات ٧١.کمبود عناصر خدماتی ٧٢.عدم وجود فضاهای عمومی ٧٣.عدم کارآمدی و اثربخشی در توسعه اراضی درشت‌دانه ٧٤.عدم کارآمدی و اثربخشی در توسعه اراضی درشت‌دانه ٧٥.عدم وجود بخش مسکن ٧٦.ارائه سیاست کلی مسکن ٧٧.تمرکز سیاست‌گذاری مسکن ٧٨.عدم وجود بانک اطلاعاتی در زمینه مسکن ٧٩.عدم وجود قوانین مشخص در زمینه مسکن ٨٠.عدم انسجام طرح ٨١.رویکرد غالب کالبدی در زمینه مسکن ٨٢.بی‌توجهی به ظرفیت‌های اقتصادی و زیرساختی در زمینه مسکن ٨٣.عدم شفافیت ٨٤.عدم تحقق جمعیت ٨٥.عدم در نظر گرفتن اراضی جدید ٨٦.عدم تغییر کاربری انبارهای داخل شهر ٨٧.عدم تحقق تغییر مکان ترمینال ٨٨.عدم توجه به اسکان در منطقه ١٨ ٨٩.ساخت و سازهای مسکونی در جوار و بینابین کاربری‌های صنعتی ٩٠.تحلیل سطحی مفهوم عدالت

		۹۱.بی‌پاسخ ماندن مسائل اساسی ۹۲.عدم توجه به نوسازی بافت‌های شهری ۹۳.عدم انسجام طرح ۹٤.نبود پاسخگویی به مسائل اساسی شهر ۹٥.ضعف در اجرای طرح
پیشنهادها	۱. اختیارات شهرداری ۲. اراضی بایر ۳. ارتقای حکمرانی مسکن ٤. ارتقای حکمرانی مسکن ٥. ارتقای کیفیت ساخت و ساز ٦. ارزیابی تاثیرات ۷. ارزیابی مالی و سنجش اثرات اقتصادی ۸. استراتژی‌های اصلاح ۹. استفاده از تجارب بین‌المللی ۱۰.استفاده از متخصصان ۱۱.اصلاح راهبرد اقتصادی نوسازی ۱۲.اصلاح ساختار قدرت ۱۳.اصلاح کمیسیون ماده پنج ۱٤.اصلاح مدیریت ۱٥.اصلاح نگرش ۱٦.اعمال استانداردهای بین‌المللی ۱۷.افزایش اثربخشی طرح‌ها ۱۸.افزایش هماهنگی ۱۹.اقتصاد شهر و ساکنان ۲۰.التزام به قانون ۲۱.الزام قانونی ۲۲.الگوهای توسعه ۲۳.انرژی های تجدید پذیر ۲٤.اهداف طرح ۲٥.اولویت منافع عمومی ۲٦.ایجاد انگیزه برای سازندگان ۲۷.ایستگاه‌های هیدرولوژی ۲۸.آسیب‌شناسی	

	۲۹.آموزش عمومی ۳۰.بُعد اجتماعی ۳۱.بازنگری در ضوابط نوسازی ۳۲.بازنگری مداوم ۳۳.بافت قدیمی و تاریخی ۳٤.برآورد هزینه ۳٥.بررسی کیفی ۳٦.برنامه ریزی راهبردی ۳۷.برنامه‌ریزی مستمر ۳۸.بهسازی و بازآفرینی ۳۹.پاسخگویی ٤۰.پایدارسازی منابع مالی ٤۱.پایداری معماری ٤۲.پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری ٤۳.پیاده‌مداری و مناسب‌سازی ٤٤.پیشنهادهای اجرایی ٤٥.تاب آوری و پایداری محیطی ٤٦.تجدید نظر در تراکم و طبقات ٤۷.تسهیلات عمومی ٤۸.تشویق الگوهای سکونت پایدار ٤۹.تصویب شرح خدمات جدید ٥۰.تعادل و توازن توسعه ٥۱.تعریف شاخص‌های تحقق ٥۲.تقویت فضاهای شهری در اطراف ایستگاه ها ٥۳.تقویت نهاد راهبری ٥٤.تمایز گذاری در تخصیص تراکم و ضوابط ساخت و پارکینگ ٥٥.تنقیح مقررات ٥٦.توازن قدرت ٥۷.توانمندسازی ساکنان ٥۸.توانمندسازی نهادی ٥۹.توجه به اسناد فرادست ٦۰.توجه به پیش‌شرط‌ها ٦۱.توجه به فضاهای بی دفاع

	٦٢.توجه به مبانی نظری برنامه‌ریزی ٦٣.توزیع کاربری‌ها ٦٤.توسعه پارکینگ ٦٥.توسعه فرهنگی ٦٦.توسعه فضاهای شهری ٦٧.توسعه میان افزا ٦٨.توسعه‌ی حمل و نقل‌محور ٦٩.ثبات سیاست‌گذاری ٧٠.جلوگیری از سوداگری ٧١.حذف انحصار ٧٢.حمایت از کم درآمدها ٧٣.حمل و نقل هوایی ٧٤.حمل‌ونقل عمومی عادلانه ٧٥.خدمات عمومی ٧٦.درس‌آموزی از تجارب گذشته ٧٧.درس‌آموزی از تجارب گذشته ٧٨.درک عمومی ٧٩.رقابت‌پذیری جهانی ٨٠.روایت‌ها و ارزش‌های تاریخی شهر ٨١.روش‌شناسی ٨٢.رویکرد یکپارچه ٨٣.زیرساخت های حقوقی ٨٤.ساختارهای طبیعی ٨٥.سامانه جامع GIS ٨٦.سیاست گذاری جمعیتی ٨٧.سیاست گذاری حریم ٨٨.سیاست ها ٨٩.شبکه داده‌گیری هیدرولوژیکی ٩٠.شفافیت در فرآیند ٩١.شفافیت و مشارکت ٩٢.شناسایی ظرفیت ها و محدودیت ها ٩٣.ضوابط TOD و اختلاط کاربری ها ٩٤.طرح جامع بافت تاریخی

	۹۵.ظرفیت‌سازی ۹۶.ظرفیت‌سازی نهادی ۹۷.فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی ۹۸.قوانین و مقررات ۹۹.کابری های فراغتی ۱۰۰. کاهش آلایندگی ۱۰۱. کاهش تصدی گری دولت ۱۰۲. کاهش مزیت خودرو شخصی ۱۰۳. گردشگری ۱۰۴. مبانی نظری طرح ۱۰۵. محدودیت گسترش به غرب ۱۰۶. مدل مدیریتی مشارکتی ۱۰۷. مدیریت حریم پایتخت ۱۰۸. مدیریت یکپارچه ۱۰۹. مسجد محوری و الگوی شهرسازی اسلامی ۱۱۰. مسکن استطاعت پذیر ۱۱۱. مسکن اقشار کم درآمد ۱۱۲. مسئله محوری ۱۱۳. مشارکت اجتماعی ۱۱۴. مشارکت بخش خصوصی ۱۱۵. مشارکت ذی‌نفعان ۱۱۶. مشارکت زنان ۱۱۷. مشارکت نهادهای محلی و شورایی ۱۱۸. مطالعات آب شناسی ۱۱۹. مقیاس های برنامه‌ریزی ۱۲۰. ملی کردن اراضی ۱۲۱. مناسب سازی فضاها برای معلولان ۱۲۲. منظر شهری ۱۲۳. میانجی گری ۱۲۴. میراث تاریخی ۱۲۵. نشانه های شهری ۱۲۶. نظارت و کنترل ۱۲۷. نظام نهادی مدیریت اراضی

	۱۲۸. هم پیوندی فضاهای شهری ۱۲۹. هماهنگی بین بخشی ۱۳۰. همکاری بین دستگاهی ۱۳۱. همه شمولی
موانع	۱. تناقض و عدم انسجام طرح‌ها ۲. ابهام در منابع مالی ۳. بی‌توجهی به تراکم ٤. نادیده‌گیری الزامات قانونی ٥. ابهام در تعاریف محدوده و حریم ٦. افزایش آلودگی هوا ۷. عدم توجه به شرایط توپوگرافی ۸. ضعف در انتخاب مشاوران ۹. مداخلات بدون برنامه ۱۰.عدم انسجام بین سطوح مختلف ۱۱.تقسیمات اداری ناکارآمد ۱۲.فقدان نگرش منطقه‌ای ۱۳.تداخل‌های مدیریتی ۱٤.مخالفت‌های گسترده با طرح تهیه شده ۱٥.تمرکز بر تراکم فروشی ۱٦.سوداگری و دلالی ۱۷.دیوان‌سالاری و رانت‌خواری ۱۸.عدم وجود برنامه عملی ۱۹.تمرکز بر شهرداری ۲۰.عدم مشارکت مردم ۲۱.ضعف در اجرای طرح ۲۲.ضعف در بازبینی و اصلاح طرح ۲۳.فقدان ساختار اجرایی ۲٤.ضعف مالی ۲٥.ضعف محتوایی ۲٦.فقدان ساختار مدیریتی مناسب ۲۷.رانت و فساد ۲۸.عدم تعادل در سیاست‌گذاری ۲۹.ابهام در وظایف و اختیارات

	۳۰.بی‌توجهی به شبکه‌های پیاده ۳۱.تقلیل TOD به مجتمع‌های ایستگاهی ۳۲.عدم تعادل شغل و سکونت ۳۳.فهم نادرست از شهر ۳٤.ضعف در به‌روزرسانی ۳۵.ناکارآمدی در پهنه‌بندی ۳٦.بی‌توجهی به هویت ۳۷.نقص در شبکه ارتباطی ۳۸.کندی در اجرا ۳۹.عدم انطباق با طرح ٤۰.عدم وجود هماهنگی بین سازمان‌ها ٤۱.کمبود داده ٤۲.مصرف بی‌رویه ٤۳.نقص اطلاعات ٤٤.عدم هماهنگی ٤۵.عدم مشارکت ذینفعان ٤٦.تغییرات کاربری ٤۷.بی‌توجهی به پدافند غیرعامل ٤۸.پاسخگویی نامناسب ٤۹.رویکرد گزینشی ۵۰.عدم کنترل رشد ۵۱.تحلیل سطحی مفهوم عدالت ۵۲.چالش‌های پویای محیط حمل و نقل ۵۳.پیچیدگی و پویایی ۵٤.محدودیت‌های کالبدی ۵۵.انحصارگرایی ۵٦.فقدان الگوی مناسب برای مالکیت ۵۷.عدم تعهد به طرح ۵۸.عدم انطباق با واقعیت ۵۹.فقدان ابزار و منابع مالی ٦۰.موانع اجرایی ٦۱.مشکلات حقوقی ٦۲.عدم برگشت سود مطلوب ساختمانی

	٦٣.عدم توانایی در کنترل هزینه ها ٦٤.عدم وجود نیروی کاری متخصص ٦٥.عدم معرفی روش هایی کاربردی برای جایگزینی در تخلفات ساختمانی ٦٦.عدم آگاهی سازندگان مسکن از اجرای طرح تفصیلی ٦٧.عدم هماهنگی در تعیین مسئول مناسب ٦٨.تعداد زیاد ابلاغ‌های قانونی ٦٩.ضعف قوانین مصوب ٧٠.عدم به‌روزرسانی ضوابط ٧١.بودجه ناکافی برای انجام قوانین ٧٢.عدم نظارت کافی بر اجرای قوانین ٧٣.بی‌توجهی به مشکلات معلولان ٧٤.عدم درخواست نهادهای متولی از پیمانکاران در رابطه با اجرای ضوابط ٧٥.بی‌توجهی به طرح تهیه شده ٧٦.نظارت نامناسب ٧٧.اولویت‌دهی به طرح‌های نمایشی ٧٨.کاهش کاربری‌های خدماتی و فضای سبز ٧٩.صرفه‌جویی در بودجه ٨٠.تخریب بافت تاریخی تهران ٨١.نابسامانی در محدوده شهرها ٨٢.عدم بینش شوراهای روستاها برای حفظ منافع استراتژیک شهرها ٨٣.تضاد قانونی ٨٤.عدم نهادینه شدن منافع عمومی ٨٥.عدم وجود سیستم مشارکتی ٨٦.ضعف در سیستم قانونی ٨٧.ضعف در سیستم فنی ٨٨.ضعف در نظام درآمدی مدیریت کلان‌شهری. ٨٩.حساسیت کاربری‌های غیرمسکونی و فرامنطقه‌ای ٩٠.گسترش شهر ٩١.گسترش کالبدی شهر ٩٢.توزیع ناعادلانه منافع ٩٣.عدم پایداری توسعه ٩٤.عدم اثربخشی طرح‌ها ٩٥.غیرعلمی بودن

	۹۶.ناکارآمدی نهاد مشترک ۹۷.عدم انعطاف برنامه‌ها ۹۸.کمبود تخصص ۹۹.عدم انعطاف‌پذیری طرح ۱۰۰. عدم اثربخشی طرح‌ها ۱۰۱. عدم انسجام و هماهنگی

ماخذ: نگارندگان

با توجه به مطالب فوق، در ادامه کدهای مربوط به هر بعد و سپس جمع‌بندی مطالب در سه بخش نقاط قوت، نقاط ضعف و پیشنهادها ارائه خواهد شد. در نمودارهای زیر، رنگ‌ها نشان‌دهنده‌ی ابعاد و دوایر نشان‌دهنده‌ی مقوله‌ها هستند. مساحت هر دایره، متناسب با تعداد کدهای تکرار شده مرتبط با آن مقوله ترسیم شده است. شایان ذکر است که این که موضوعی نقطه‌ی قوت یا نقطه‌ی ضعف تلقی شود، تا حدود زیادی به پارادایم محققان بستگی دارد. برای نمونه از نظر برخی محققان ممکن است رشد نکردن مساحت شهر تهران حسن تلقی شود و از نظر محققان دیگری عیب. همچنین افزایش تراکم ممکن است از نظر محققی نقطه‌ی قوت محسوب شود و از نظر محققی دیگر، نقطه‌ی ضعف. در این جا تلاش شده تا حد امکان نسبت به این مباحث قضاوت نشود و به ارزیابی‌ها و تحلیل‌های پژوهش‌های مورد بررسی اکتفا شود.

الف) فراترکیب نقاط قوت

مقولات مرتبط با نفس تهیه‌ی طرح

مقولات مرتبط با برنامه‌ریزی جامع‌نگر

مقولات مرتبط با برنامه‌ریزی راهبردی

مقولات مرتبط با پهنه‌بندی کاربری زمین

مقولات مرتبط با تأسیس نهاد

مقولات مرتبط با سازمان فضایی

مقولات مرتبط با شرایط تحقق‌پذیری

مقولات مرتبط با محدوده و حریم

شکل ۱۱-مقوله‌های استخراج شده مرتبط با نقاط قوت

ماخذ: نگارندگان

ب) فراترکیب نقاط ضعف

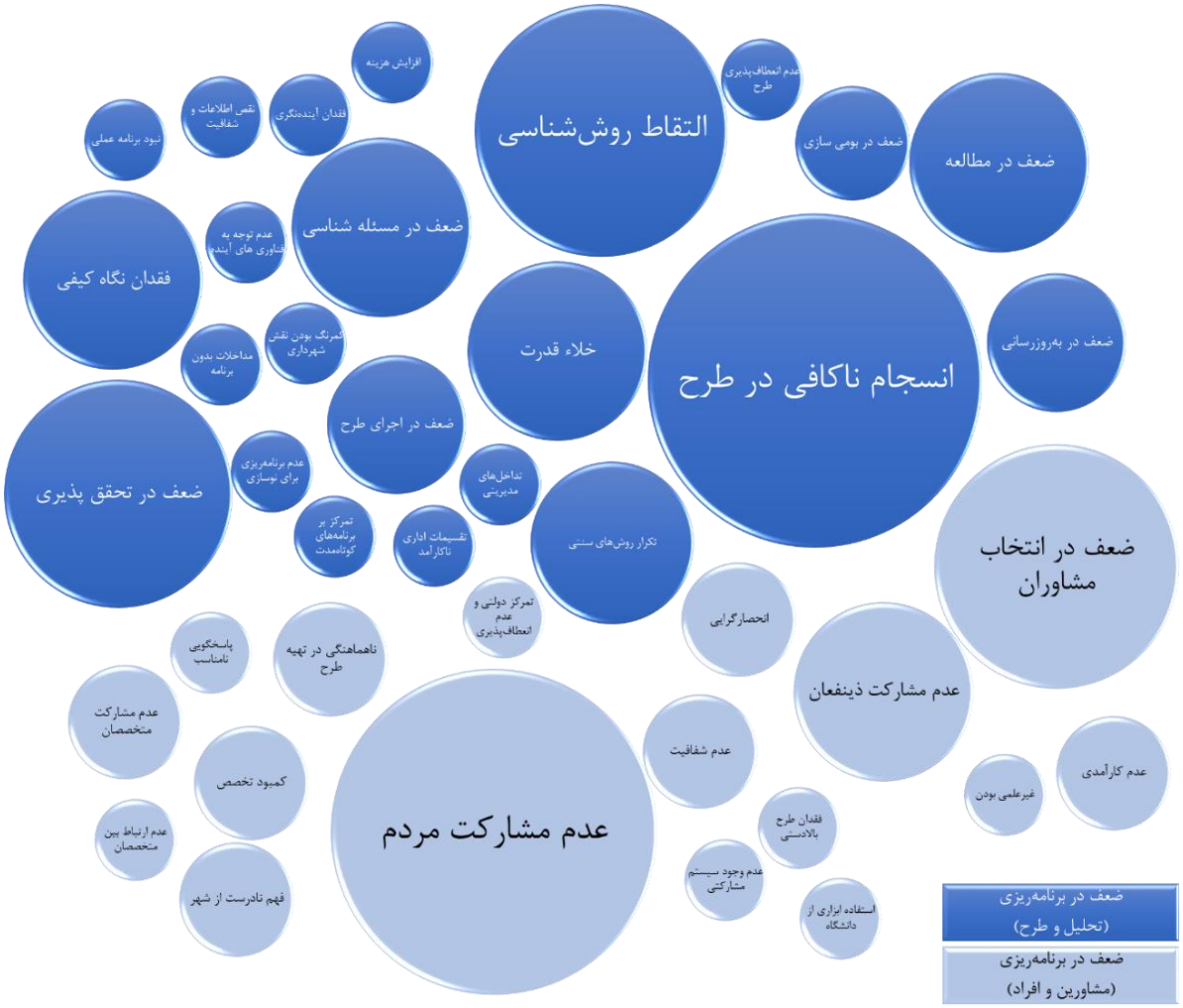

شکل ۱۲- مقوله‌های استخراج شده مرتبط با ضعف در برنامه‌ریزی

ماخذ:نگارندگان

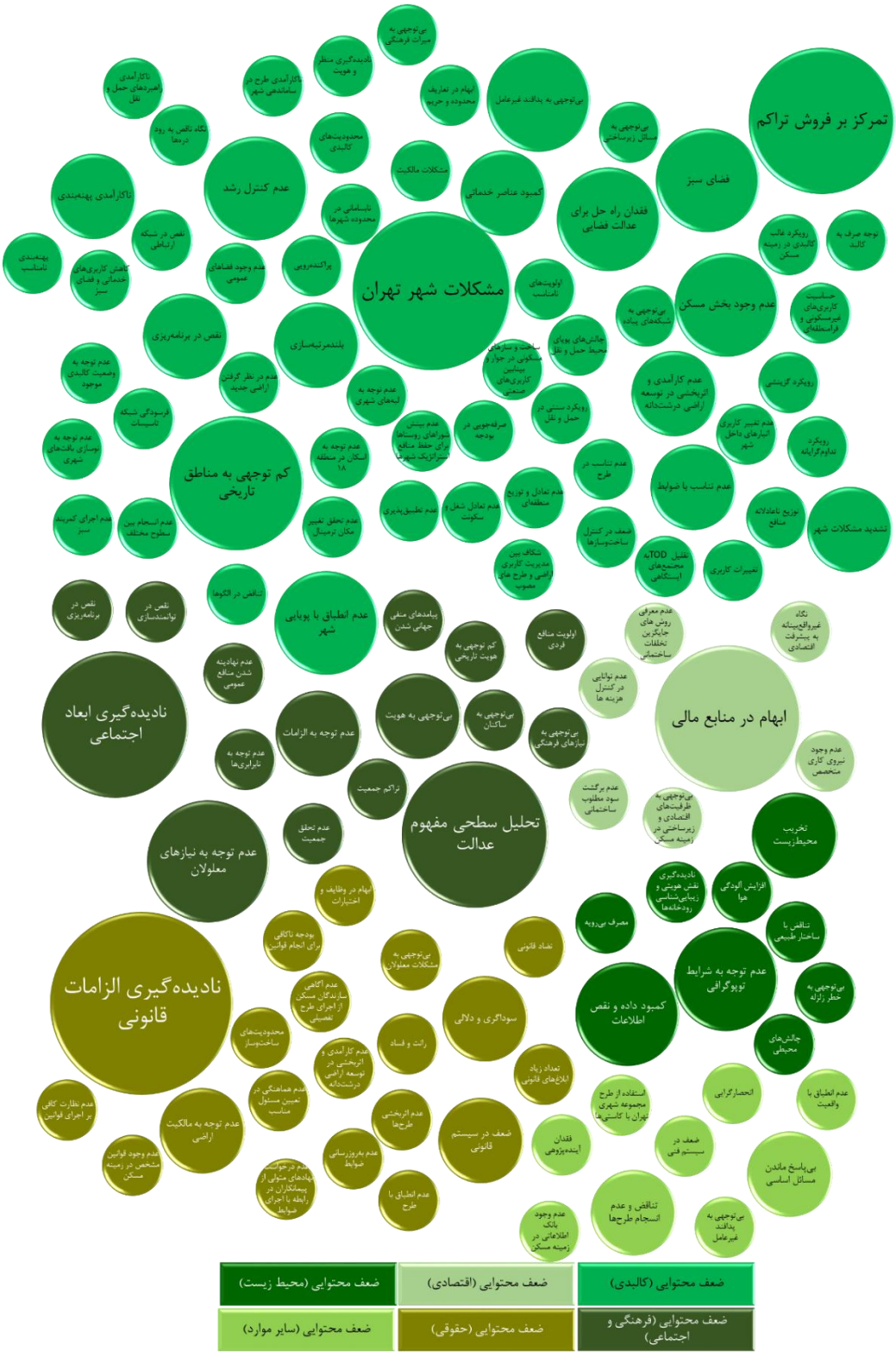

شکل ۱۳-مقوله‌های استخراج شده مرتبط با ضعف محتوایی

ماخذ:نگارندگان

شکل ۱۴-مقوله‌های استخراج شده مربتط با ضعف مدیریتی

ماخذ:نگارندگان

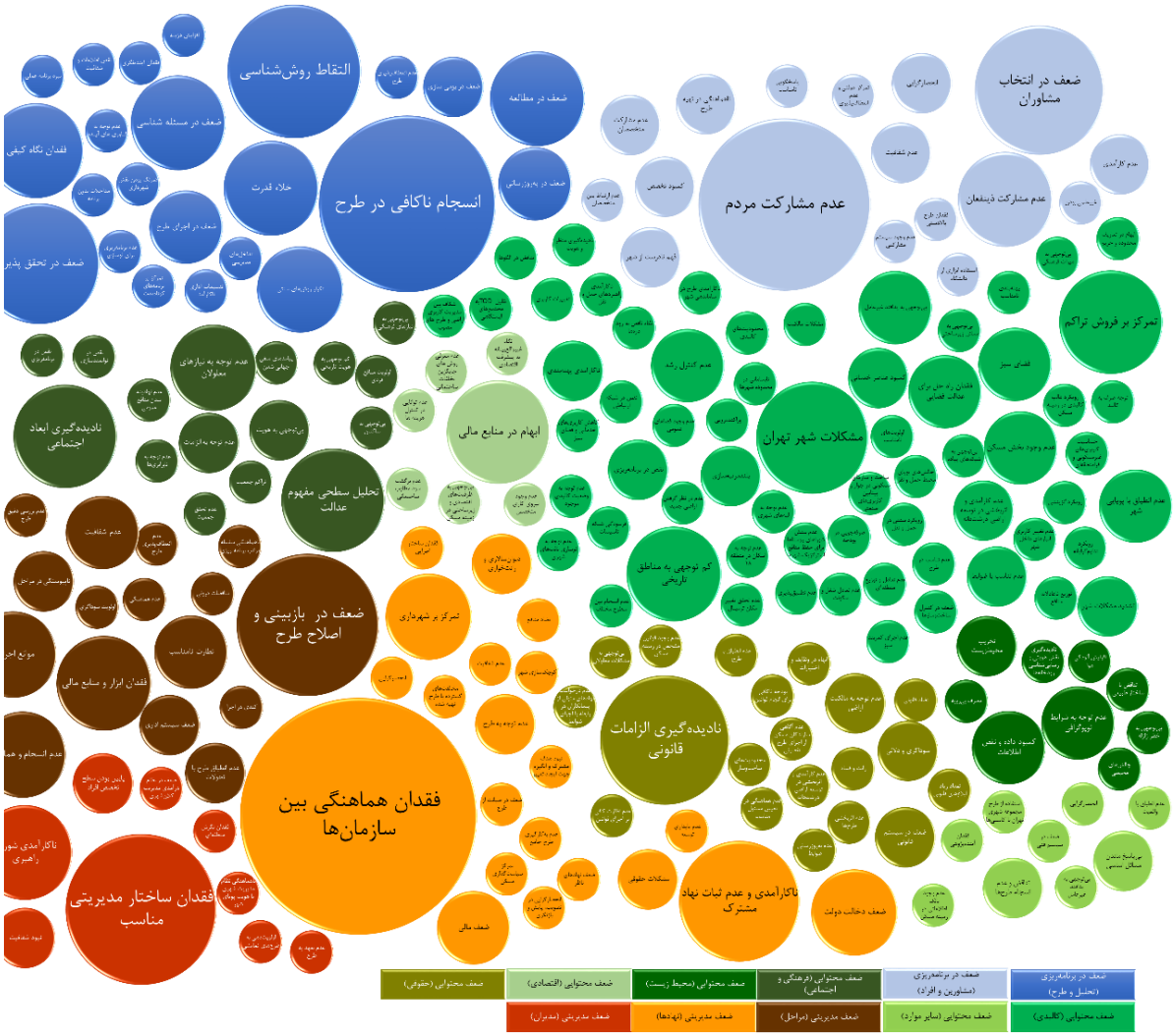

شکل ۱۵-مقوله‌های استخراج شده مرتبط با نقاط ضعف

ماخذ:نگارندگان

پ) فراترکیب پیشنهادها

مقولات مرتبط با اصلاح فرآیند و رویکردهای برنامه‌ریزی

مقولات مرتبط با اصلاح شرح خدمات طرح جامع

مقولات مرتبط با اقتصاد شهری و مالیه‌ی شهرداری

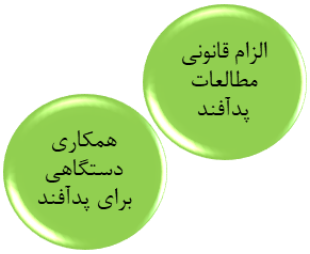

مقولات مرتبط با پدآفند غیرعامل

مقولات مرتبط با برنامه‌ریزی فرهنگی و اجتماعی

مقولات مرتبط با توسعه حمل و نقل و زیرساخت‌ها

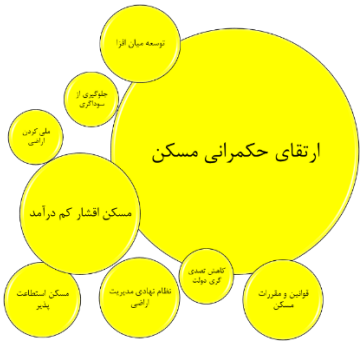

مقولات مرتبط با زمین و مسکن

مقولات مرتبط با سازمان فضایی و نظام کاربری

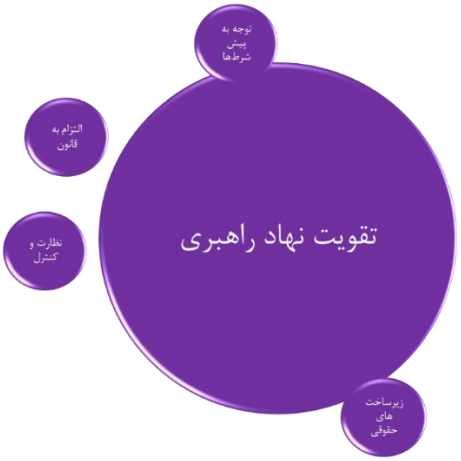

مقولات مرتبط با شرایط تحقق

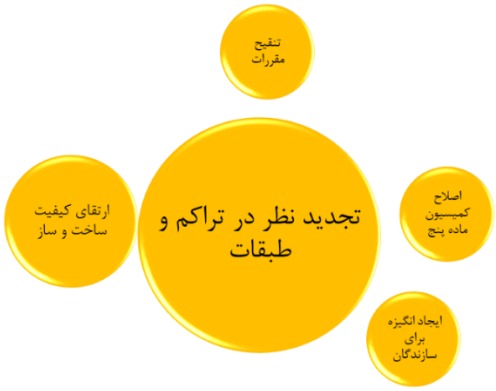

مقولات مرتبط با ضوابط ساخت

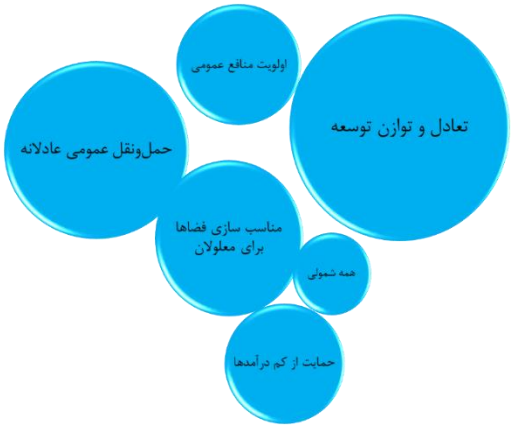

مقولات مرتبط با عدالت فضایی

مقولات مرتبط با عرصه‌های عمومی و منظر شهری

مقولات مرتبط با محدوده و حریم

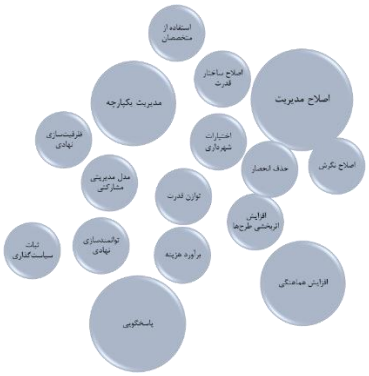

مقولات مرتبط با مدیریت شهری

مقولات مرتبط با مدیریت منابع آب

مقولات مرتبط با مشارکت

مقولات مرتبط با ملاحظات محیط زیستی

مقولات مرتبط با نوسازی شهری

مقولات مرتبط با هویت بخشی

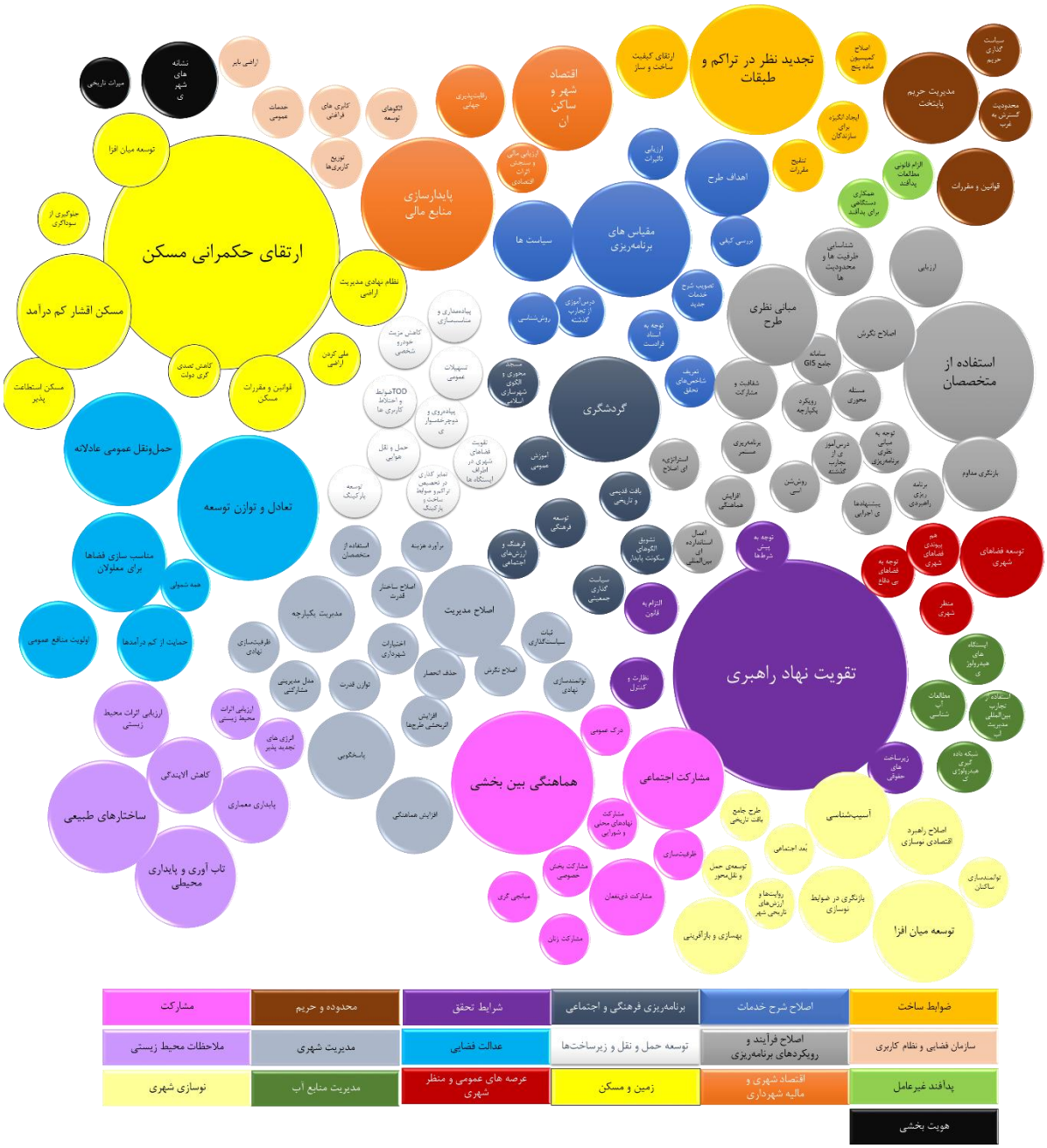

شکل ۱۶-مقوله‌های استخراج شده‌ی مرتبط با پیشنهادها

ماخذ: نگارندگان

۱۳- آسیب‌های شناسایی شده در مطالعات پیشین درباره‌ی فرآیند تهیه، محتوا، روش تصویب و موانع اجرایی شدن طرح جامع تهران

نفس تهیه یک برنامه‌ی شهرسازی برای شهر تهران را می‌توان یک گام رو به جلو در قانون‌پذیری دانست. به ویژه برای شهر تهران که پیش از تصویب طرح جامع جدید، سال‌ها بدون برنامه اداره می‌شد، اقدام برای تهیه و تصویب یک برنامه‌ی توسعه شهری یک گام به جلو در مسیر عدالت به حساب می‌آید. با این وجود، با توجه به تکثر گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفوذ در شهر تهران و تجربه‌ی تاریخی گذشته که نشان‌دهنده‌ی برنامه‌ناپذیری آن‌هاست، زمانی که تحت شرایطی استثنایی، امکان تدوین و تصویب یک برنامه‌ی شهرسازی ایجاد می‌شود و گوش شنوایی برای حرف‌های کارشناسی پیدا می‌شود، اگر این برنامه به قدر کافی منطقی و پاسخ‌گوی نیازهای شهر و شهروندان نباشد، فرصتی تاریخی و بزرگ از دست رفته است.

همانگونه که اشاره شد، طرح پیشین تهران، طرح ساماندهی آتک بود که مطالعات آن از سال ۱۳۶۳ آغاز شده بود و در سال ۱۳۷۱ به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری رسید. با این حال، این طرح به دلایل مختلفی نتوانست همگرایی لازم را برای اجرا ایجاد کند و شهردار وقت تهران (البته به صورت غیرقانونی) از ابلاغ آن شانه خالی کرد. در سال ۱۳۷۴، احمد سعیدنیا، در مقاله‌ای ضمن آسیب‌شناسی برنامه‌های جامع و به ویژه طرح آتک، پیشنهاد تهیه الگویی جدید از برنامه‌های توسعه شهری را داد و احتمالا برای اولین بار، از ضرورت تهیه «طرح‌های راهبردی- ساختاری» سخن گفت (سعیدنیا، ۱۳۷۴). این اصطلاح، بعدها در زمان تهیه‌ی طرح جامع تهران به شدت مورد استقبال قرار گرفت.

پس از سال‌های بی‌برنامگی، از حدود ۱۳۷۸، به دنبال مباحثی که در ارتباط با طرح جامع شهر کرمان مطرح شد و در نهایت به مجامع حرفه‌ای نیز کشیده شد، گروه شهرسازی جامعه‌ی مهندسان مشاور، با شرکت جامعه‌ی شهرسازان ایران و انجمن صنفی مهندسان مشاور معمار و شهرساز، گروهی را به نام «گروه مشترک شهر تهران» به منظور بررسی و پی‌گیری مسائل شهر تهران تشکیل داد. این گروه طی چندین سال متوالی مسائل مربوط به برنامه‌ریزی و نظام هدایت و کنترل توسعه‌ی شهر تهران را مورد بررسی قرار داد و مرتبا ضمن تماس با مسئولان و مراجع ذی‌ربط، ضرورت بازنگری در این نظام را گوشزد می‌نمود (فریور صدری، ۱۳۸۸ : ۳۶).

تا سال ۱۳۷۹، چندین قرارداد تهیه طرح‌های راهبردی- ساختاری برای شهرهای ایران از جمله شهر شیراز منعقد شد. به گفته‌ی ماجدی واژه‌ی ساختاری از structure plan انگلستان و لغت راهبردی از strategic plan امریکا گرفته شده است (محمودی، ۱۳۸۸: ۳۹). در سال ۱۳۸۰، معاونت شهرسازی و

معماری شـــهرداری تهران با ۲۱ مشـــاور برای انجام مطالعات پایه‌ی مناطق بیســـت و یک‌گانه[۵۵] قرارداد منعقد نمود تا مطالعات پایه را ظرف مدت شش ماه انجام دهند (محمودی، ۱۳۸۸: ۴۰).

گروه مشـترک شـهر تهران، مأمور تهیه‌ی شـرح خدمات مقدماتی و انتخاب مشـاوران شـد. با توجه به اینکه توافق به عمل آمده میان معاونت شـهرسـازی و معماری شـهرداری تهران و گروه مشـترک تهران در اواخر سـال ۱۳۸۰ صـورت گرفت و فرصـت زیادی برای جذب اعتبارات پیش‌بینی شـده در اختیار نبود، در عرض چند روز (کمتر از یک هفته)، شـرح خدمات برای انجام مطالعات و شـناخت سـریع مسـائل منطقه و ارائه‌ی پیشـنهاد برای نحوه‌ی تداوم برنامه‌ریزی تهیه شـد و با انتخاب مهندسـان مشـاور مورد نظر برای مناطق شـــهر تهران[۵۶]، قراردادهایی که بعدها «گام اول» نامیده شـــد، منعقد گردید (فریور صـــدری، ۱۳۸۸: ۳۶).

همچنین قرار بود کنسـرسـیومی متشـکل از ۲۲ مشـاور تشـکیل شـود تا پس از آن طرح جامع تهران را تهیه کند. برای تهیه‌ی این طرح، ســـه کمیته در نظر گرفته شـــد: کمیته‌ی «محتوای طرح»، «تهیه‌ی قوانین و مقررات» و «ساختار اجرایی و تشکیلات». کمیته‌ی دوم و سوم تشکیل نشد، اما کمیته‌ی محتوا تشکیل شد و اسنادی را نیز منتشر نمود (محمودی، ۱۳۸۸: ۴۰).

پس از انعقاد قرارداد با مشـــاوران، به تشـــکیل دو واحد هماهنگ‌کننده «شـــورای نمایندگان مهندســـان مشـاور مسـئول مناطق» و «کمیته‌ی هماهنگی مهندسـان مشـاور» اقدام شـد. علاوه بر این، «کمیته‌ی اجرایی برنامه‌ریزی و طراحی شـهری تهران»، با نمایندگانی از حوزه‌ی معاونت شـهرسـازی و معماری شـهرداری تهران (ســـه مدیر)، شـــهرداری‌های منطقه (دو معاون شـــهرســـازی)، حوزه‌ی معاونت خدمات شـــهری شـــهرداری تهران، وزارت کشـــور (دفتر امور شـــهرداری‌ها)، شـــرکت پردازش و برنامه‌ریزی شـــهری، نمایندگان صـنفی مهندسـان شـهرسـازی (گروه شـهرسـازی جامعه‌ی مهندسـان مشـاور و انجمن صـنفی مهندسـان مشـاور معمار و شـهرسـاز)، نمایندگان سـازمان‌های دیگر (به طور مدعو)، مسـئولیت راهبری، مدیریت و تشکیل بانک اطلاعات را بر عهده گرفت (فریور صدری، ۱۳۸۸: ۳۷).

در مهرماه ۱۳۸۲، برای نخسـتین‌بار موافقت‌نامه‌ای میان وزارت مسـکن و شـهرسـازی و شـهرداری

---

[۵۵] - در توضیحات ماجدی به ۲۱ شرکت مشاور اشاره شده، اما در توضیحات فریور صدری، از ۲۲ شرکت مشاور برای بیست و دو منطقه‌ی شهر تهران یاد می‌شود (محمودی، ۱۳۸۸ و فریور صدری، ۱۳۸۸). متأسفانه به جز چند ویژه نامه که بعدها در قالب ماهنامه‌ی منظر منتشر شد، مستندات کافی و مناسبی از روند تهیه طرح جامع برای اطلاع جامعه‌ی علمی منتشر نشده است. ضعف در مستندسازی یکی از محدودیت‌های جدی برای ارزیابی طرح جامع تهران است (رفیعیان، ۱۳۸۸: ۷۳). نتایج مصاحبه‌ی نگارنده با معاون وقت شهردار تهران (ماجدی) نشان می‌دهد که در آن زمان، با ۲۱ مشاور قرارداد منعقد شده، زیرا یکی از مناطق ۲۲ گانه تهران (منطقه ۲۱) از پیش قراردادی با مشاوری برای ساماندهی صنایع منطقه داشت که همان قرارداد حفظ شد

[۵۶] - منصوری معتقد است که فرآیند انتخاب مشاوران (چه مشاوران مناطق و چه مشاوران بخش‌های دیگر مطالعاتی) به صورت روش‌مند اتفاق نیافتاده است: «در طرح تهران حدود ۲۹ مشاور انتخاب شد. اگر فرآیند انتخاب آن‌ها را نگاه کنیم، می‌بینیم که انتخاب همه‌ی آن‌ها به یک نفر منتهی می‌شود. بی‌آنکه ضابطه‌ی انتخاب این مشاوران مشخص باشد. اگر چه در این میان افرادی دیدگاه‌های مشورتی می‌دادند، اما ما به دنبال آن نبودیم که نهادی تأسیس کنیم که تنها یک نفر فعال مایشاء و تعیین کننده‌ی همه چیز باشد» (ایسنا،۱۳۸۵: ۶).

تهران، برای تشکیل نهاد تهیه طرح‌های توسعه شهری تهران منعقد می‌گردد[۵۷]. این نهاد، کارفرمای اصلی تهیه طرح جامع شهر تهران می‌شود. با توجه به تجربه‌ی گذشته (در طرح ساماندهی آتک)، بنای کار بر این است که تشکیل این نهاد، زمینه‌ی همگرایی میان شهرداری و وزارت مسکن و شهرسازی را برای تهیه طرح فراهم آورد. این نهاد از پشتوانه‌ی حقوقی کافی برخوردار نبود، به همین جهت در نیمه‌ی دوم سال ۱۳۸۴ تلاش نمایندگانی از وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری تهران برای تدوین قانون تشکیل نهاد دائمی مطالعه و برنامه‌ریزی و مدیریت طرح‌های توسعه‌ی شهری آغاز می‌شود (عندلیب، ۱۳۸۸: ۳۱ و ۳۲).

از سال ۱۳۸۳، قرار داد دیگری تحت عنوان «الگوی توسعه، طرح تفصیلی و همکاری با شهرداری مناطق» که در اصطلاح به قرارداد «گام دوم» معروف شد با مهندسان مشاور مناطق منعقد گردید. کمیته‌ی اجرایی نیز، با تغییراتی در اعضا و وظایف به «شورای راهبری و کمیته‌ی هماهنگی طرح‌های توسعه‌ی شهری تهران» تغییر شکل داد (فریور صدری، ۱۳۸۸: ۳۷).

پس از ابلاغ قرارداد گام دوم، قرار بود هماهنگی بین طرح‌های توسعه‌ی مناطق در سطح حوزه‌های پنج‌گانه توسط مهندسان مشاور منتخب، از بین مهندسان مشاور مناطق صورت گیرد. لکن در عمل این اتفاق نیافتاد و شرکت بوم‌سازگان به عنوان مهندس مشاور مادر و تهیه کننده‌ی طرح جامع، مسئولیت جمع‌بندی پیشنهادها و هماهنگی بین مناطق را نیز بر عهده گرفت. در جریان رفت و برگشت‌های بین مهندسان مشاور مناطق با نهاد تهیه طرح‌های توسعه شهری و مهندس مشاور طرح جامع به طور مرتب دستورعمل‌های متفاوت و حتی متضاد به مهندسان مشاور مناطق ابلاغ می‌گردید که باعث بلاتکلیفی، تکرار کارهای انجام یافته و ابهام در مفاهیم می‌گردید. این امر باعث طولانی شدن زمان تهیه و ارائه‌ی طرح‌های مناطق و در نتیجه طرح مقیاس کلان تهران و همچنین تیره شدن رابطه بین مسئولان سطوح بالا و شهرداری‌های مناطق با مهندسان مشاور نیز گردید. برای مثال تعریف مفاهیم پهنه‌بندی، چگونگی برخورد با نحوه‌ی استفاده از اراضی (که طبق شرح خدمات قراردادها بایستی در طرح‌های تفصیلی منعکس می‌گردید) و نحوه نشان داده پیشنهادها و طرح‌های ارائه شده، مرتباً در حال تغییر و تفسیر بود (فریور صدری، ۱۳۸۸: ۳۷).

[۵۷] – این نهاد با نام‌های مختلفی (در دوره‌های مختلف) خوانده شده که از جمله می‌توان به نهاد مدیریت و برنامه‌ریزی تهیه طرح‌های توسعه شهری تهران (بوم‌سازگان، ۱۳۸۵)، نهاد تهیه طرح‌های توسعه شهری تهران (فریور صدری، ۱۳۸۸)، نهاد تهیه کننده‌ی طرح‌های جامع و تفصیلی تهران (منصوری، ۱۳۸۸)، نهاد دائمی مطالعات و تهیه طرح‌های توسعه شهری تهران (متن سند طرح جامع) و نهاد برنامه‌ریزی توسعه شهری تهران (عندلیب، ۱۳۸۸) اشاره کرد. واژگان مشترک میان همه‌ی این عناوین، تنها «نهاد» و «تهران» است. نهاد تهران، با نام «نهاد برنامه‌ریزی توسعه‌ی شهری تهران» در تاریخ ۸۸/۲/۵ در اساسنامه‌ای به تأیید شورای عالی نهاد (وزیر مسکن و شهرسازی، شهردار تهران و رئیس شورای شهر تهران) رسید (شورای عالی نهاد، ۱۳۸۸)، اما در نهایت در سال ۱۳۸۹، با همین نام منحل گردید! این نهاد را شاید بتوان مابه‌ازای اپور (آتلیه‌ی شهرسازی پاریس) در تهران دانست.

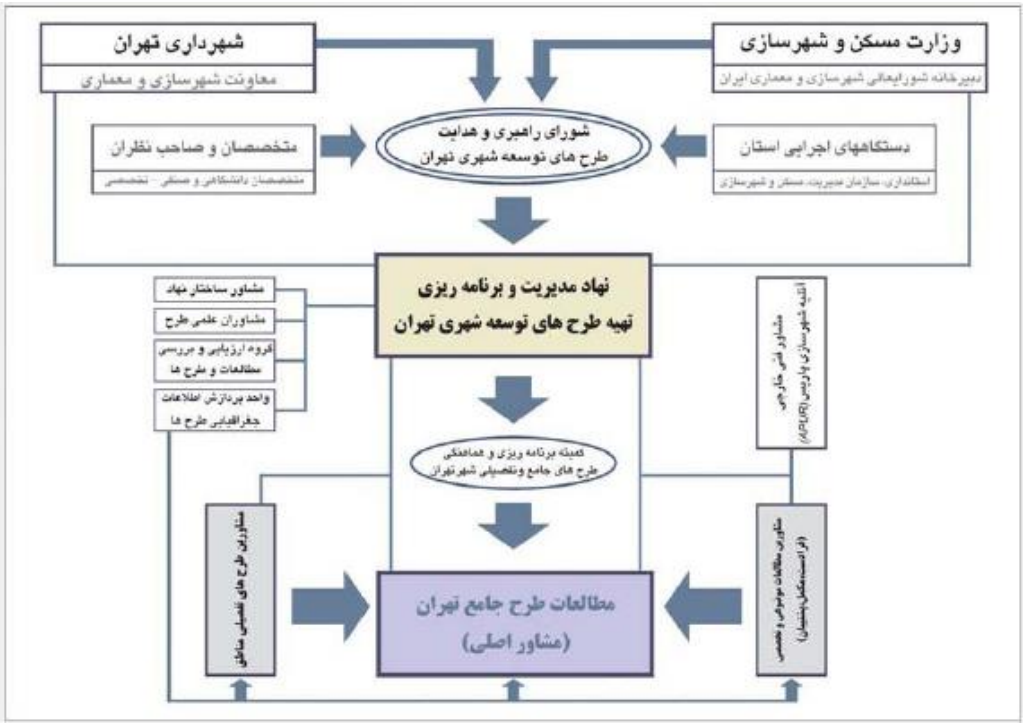

شکل ۱۷- نمودار سازمان و تشکیلات تهیه طرح جامع تهران

مأخذ: بوم‌سازگان، ۱۳۸۵: ۷

تا این‌که بالاخره طرح جامع شهر توسط شرکت بوم‌سازگان‌پایدار با استفاده از پیشنهادهای ارائه شده توسط مهندسان مشاور مناطق تهیه شد و جهت تصویب به شورای عالی شهرسازی و معماری ایران ارائه گردید که در جریان تصویب نیز دچار تغییرات عمده گردید و اجرای آن دشوار شد (فریور صدری، ۱۳۸۸: ۳۷).

سند طرح جامع نهایتا در سال ۱۳۸۶ به تصویب رسید و در آغاز سال ۱۳۸۷ به شهرداران مناطق و معاونان شهردار تهران ابلاغ گردید. اگر چه بنا بر این بود که تهیه و تصویب طرح جامع زیر نظر نهاد تهیه طرح‌های توسعه شهری تهران انجام پذیرد، اما ظاهرا در نهایت، به جز مهندسان مشاور، این نهاد نیز از دایره‌ی کار خارج می‌شود! علیرضا عندلیب می‌نویسد «اقدامات خارج از نهاد منجر به تصویب طرح جامع و ابلاغ سند طرح جامع می‌شود. سندی که در [متن] خود مجوز تشکیل قانونی نهاد را تأیید می‌نماید» (عندلیب، ۱۳۸۸: ۳۲). در سال‌های بعد، مجددا نهاد احیا شد، اما همچنان برای ارزیابی و بازنگری طرح جامع مسیری دشوار پیش رو دارد.

در یک ارزیابی اولیه می‌توان مجموعه‌ای از نقاط قوت و ضعف را در محتوا و تهیه‌ی طرح جامع شناسایی کرد. بدین منظور، شاید بد نباشد که بحث با نقل قولی از کارشناسان اپور آغاز شود. اپور در گزارش خود درباره‌ی ویژگی‌های مثبت و نوآوری‌های طرح جامع جدید تهران، چنین می‌آورد: از آن‌جا که هیچ‌یک از دو طرح جامع پیشین به طور کامل اجرا نشد، از یک سو نوعی شهرسازی همراه با هرج و مرج حاصل از ساخت و سازهای غیرقانونی به وجود آمده بود؛ از سوی دیگر تراکم و ازدحام بسیار واضحی در سامانه‌ی عبور و مرور به ویژه در بزرگراه‌ها به وجود آمده بود. رویکرد طرح جامع جدید

در مقایسه با گذشته یک نقطه‌ی عطف می‌باشد. در سطح تهیه‌ی طرح‌ها به جای یک شرکت واحد، [شرکت‌های زیادی درگیر مطالعات شده‌اند که] انتخاب آن‌ها بر اساس تقسیم‌بندی مناطق شهرداری و موضوعات مورد مطالعه صورت گرفته است. در سطح محتوا، رویکردها متقاطع بوده و از نگرش‌های مجرد و بخشی اجتناب شده است و در سطح روش‌شناسی تهیه طرح جامع و طرح‌های تفصیلی به صورت همزمان انجام شد که هرگز قبلا بدین شکل نبوده است. این روش البته نیازمند هماهنگی در سطح محلی و کلی است (اپور، ۱۳۸۸: ۶۴).

گزارش اپور البته در حین انجام مطالعات تهیه‌ی طرح جامع تنظیم شده بود و به همین جهت قضاوت‌های آن با محدودیت‌های جدی مواجه است. از سوی دیگر این گزارش به وضوح تحت تأثیر توضیحات تهیه‌کنندگان طرح جامع است که دعوت‌کنندگان اپور به ایران بوده‌اند. اما امروز مشخص است که:

- اولا، از نظر رویه‌ای، طرح جامع نهایتا توسط شرکت بوم‌سازگان جمع‌بندی شد و رویه‌ی تلفیق و تصویب مطالعات به شکلی که از آغاز پیش‌بینی شده بود پایان نپذیرفت.
- دیگر آن‌که از نظر محتوایی نیز، بسیاری از سوالات اساسی در شهر تهران در این طرح بی‌پاسخ ماندند و پاسخ‌گویی به آن‌ها به مطالعات آتی (طرح‌های موضوعی و موضعی) واگذار شد. از جمله‌ی این مسائل اساسی که حداقل انتظار از طرح جامع، پاسخگویی به آن‌ها بود، مسئله‌ی حریم پایتخت است. سند طرح جامع به جهت رفع نشدن مشکلات قانونی مربوط به حریم پایتخت (که توضیح آن در این مقال نمی‌گنجد)، تهیه برنامه‌ای به نام «ساماندهی و صیانت از محدوده و حریم» را در پیوست چهار خود برای آینده پیش‌بینی کرده است.
- از نظر روش‌شناختی نیز، تصویب طرح تفصیلی، حدود پنج سال پس از تصویب طرح جامع تهران صورت پذیرفت و این درست زمانی است که قرار بود اولین بازنگری در طرح جامع نیز انجام گردد. اصولا تهیه و تصویب همزمان طرح‌های جامع و تفصیلی تهران از همان ابتدای کار نیز امری غیر منطقی بود که مورد نقد کارشناسان قرار می‌گرفت. به خصوص آن‌که در مواردی، بخش‌هایی از طرح تفصیلی پیش از طرح جامع وارد فرآیند تأیید یا تصویب می‌شد! امیر منصوری در گزارش خود، از نقد متخصصانی یاد می‌کند که از تأیید نقشه‌های ۱:۱۰۰۰۰ تفصیلی، پیش از تصویب طرح جامع نگران و متعجب بوده‌اند (منصوری، ۱۳۸۸: ۷۸).

با این مقدمه، مجموعه‌ای نقاط مثبت و منفی طرح جامع که از زمان انجام مطالعات این سند تا امروز منتشر شده‌اند، در ادامه فهرست خواهند شد:

الف) نقاط مثبت:

۱. **نهادسازی:** شاید برجسته‌ترین نقطه‌ی قوت در دوره‌ی تهیه طرح جامع، ایجاد نهاد توسعه شهری تهران بود. بنابراین بود که برای اولین بار، نهادی فرابخشی زمینه‌ی همگرایی گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفوذ را فراهم آورد و در بلندمدت، برنامه‌ریزی مستمر را جایگزین برنامه‌ریزی محصول‌گرا و مبتنی بر تهیه طرح نماید. اما در

عمل، این نهاد نتوانست دائمی و پابرجا بماند. از دست رفتن فرصت تصویب قانونی این نهاد موجب شد تا با بی‌توجهی به انگاره‌ی تشکیل یک نهاد دائمی ناظر بر توسعه‌ی شهر تهران، مصوبه‌ای در ۲۸ مهر ۱۳۸۹ به تصویب شورای عالی شهرسازی و معماری برسد. «شورای عالی شهرسازی و معماری ایران [...] در تاریخ ۱۹/۷/۱۳۸۹موضوع خاتمه موافقت‌نامه شماره ۶۱۸۹/۱۰۰/۰۲ مورخ ۱۳۸۲/۸/۲۰ مبنی بر همکاری و مشارکت وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری تهران در «تهیه همزمان طرح‌های توسعه شهری تهران و راهبری آنها» را بررسی و به شرح ذیل مورد تصویب قرار داد: وظایف نهاد مطالعات برنامه‌ریزی و توسعه شهری تهران (مندرج در ردیف‌های ۴ و ۵ از بند ۴ـ ۸ ، ردیف ۴ از بند ۷، بند ۲ و ۳ از پیوست پنجم سند طرح جامع شهر تهران) به شهرداری تهران واگذار و ردیف‌ها و بندهای مذکور از سند طرح جامع شهر تهران حذف گردید. علاوه بر آن در سند طرح جامع تهران به جای عنوان نهاد مطالعات برنامه‌ریزی و توسعه شهری تهران، شهرداری تهران جایگزین می‌شود» (دبیر شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۸۹). نکته‌ی جالب اینکه شورای عالی بدون اینکه به عواقب این تصمیم توجه کند، عملا اختیارات نظارتی بر اجرای طرح جامع تهران و حتی بازنگری در طرح را به مجری طرح (شهرداری) واگذار می‌کند تا بدین ترتیب، سه نقش قانون‌گذاری، اجرا و قضاوت همزمان به صورت متمرکز به شهرداری تفویض شود.

۲. **وجود طرح به جای بخش‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های موردی و سلیقه‌ای:** شهر تهران طی سال‌های مدیدی به علت عدم تبعیت از طرح ساماندهی و عدم اجرای طرح مجموعه شهری تهران، بر مبنای برنامه و طرحی جامع مدیریت نشده بود. ضرورت نوسازی شهر تهران و قطع کمک‌های دولت برای عمران و نوسازی شهر تهران، موجب گرایش به فروش تراکم و توافق با مالکان برای نحوه‌ی استفاده از اراضی گردید. این وضعیت، پس از چندسال پیامدهای مخربی در ساخت و ساز و نحوه‌ی استفاده از اراضی پدید آورد. با تصویب و صدور پی‌در پی بخش‌نامه‌ها و ضوابط محدود کننده تلاش شد که وضعیت نابسامان ساخت و ساز تا حدودی کنترل شود. لیکن نابسامانی‌ها تداوم یافت و به تدریج جایگزین کردن برنامه و طرح به جای بخش‌نامه و دستورالعمل، بین برخی از مسئولان تقویت شد (پاکساز، ۱۳۸۸: ۷۰).

ب) نقاط منفی:

۱. **فقدان چارچوب نظری مشخص و نگاه التقاطی:** یکی از نقدهایی که به طرح جامع وارد شده است، فقدان یک مبانی نظری و تلاش برای تلفیق الگوهای مختلف است. کاظمیان این موضوع را بدین شکل مطرح می‌کند که طرح جدید شهر تهران درصدد است تمام ویژگی‌های مطلوب را داشته باشد؛ یعنی مشارکتی، ساختاری، راهبردی، جامع و دارای تغییرات نظری و تکنیکی باشد. اما محدودیت‌های زیادی در این تغییرات بر آن حاکم می‌شود. بنابراین با کمی دقت درمی‌یابیم نظام برنامه‌ریزی ترکیبی بر این طرح حاکم است. مفاهیم و مولفه-های جدید همچون چشم‌انداز، مأموریت، طرح‌های تفصیلی و موضوعی تا مفاهیم قدیمی مانند طرح تفصیلی [همگی در کنار یکدیگر دیده شده‌اند]. اما به لحاظ نظام و مکانیزم تحقق همچنان دچار مشکل و تنگنای جدی است و تنها دلیل آن عدم وجود نظام اجرایی است و این‌که برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک متناسب

وجود ندارد تا زمینه‌ی تحقق آن را فراهم [آورد] و آن را پشتیبانی کند. این طرح محصول ترکیبی نظام‌های برنامه‌ریزی است و اسم آن نیز مؤید همین مسئله است: «طرح جامع راهبردی- ساختاری»! (محمودی، ۱۳۸۸: ۲۷).

۲. **ضعف در جلب مشارکت اجتماعی:** طرح جامع موضوع مشارکت مردمی را در زمان تهیه و تنظیم خود سند به طور کلی مورد غفلت داشته و در محتوای سند نیز، آن را به ایجاد نهادهای محلی تقلیل داده است. اما مسئله این است که این نهادها (شورایاری‌های محلات) از اختیارات اجرایی یا نظارتی برخوردار نشده‌اند و صرفا نقش مشورتی دارند. حتی اجرای طرح مدیر محله نیز نتوانسته است شهرداری را مجاب کند که اختیارات خود را به نهادهای محلی تفویض نماید. اما در خصوص مشارکت بین بخشی، طرح جامع مجددا به رویکرد نهادسازی گرایش دارد. در این حوزه پیشنهاد طرح جامع تهران روشن‌تر است، گرچه در اولین اصلاحیه به طرح جامع، پیشنهاد این طرح در خصوص شکل‌گیری نهاد دائمی نظارت بر طرح جامع و تفصیلی تهران، از متن سند حذف می‌شود. این اقدام به انحلال نهاد برنامه‌ریزی توسعه‌ی شهر ی و ادغام آن با مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران (بیشتر به شکل صوری) منجر شد که عملا موضوع مشارکت بین بخشی نیز، همچون مشارکت مردمی، از حیز انتفاع ساقط گردید. در هر حال سطح مشارکت مردمی در محتوا و رویه‌ی طرح جامع، بر اساس نردبان مشارکت ارنشتاین، پایین‌تر از اطلاع رسانی است. برای نمونه، ناصر براتی از فقدان توجه به دیدگاه‌های مردم در طراحی و پیشنهاد ساختار فضایی شهر تهران انتقاد کرده است (براتی، ۱۳۸۹). در این چارچوب می‌توان گفت که مردم و دانشگاه عناصری بودند که تحلیل‌های آن‌ها می‌توانست تضمین-کننده‌ی جهت‌گیری درست شورای راهبردی باشد. اما متأسفانه از همان آغاز، هم‌دانشگاه و هم مردم حذف شدند (ایسنا، ۱۳۸۵: ۱۱).

۳. **مباحث مغفول مانده:** طرح جامع تهران موضوع مسکن را به طور جدی مورد بررسی قرار نداده است. و به جز پیشنهاد حداقل سرانه‌ی ۵/ ۱۷ مترمربع در سطح نواحی و دو پیشنهاد «ایجاد صندوق های محلی اعتباری مسکن» و «ساماندهی قانونی بنگاه‌های معاملات املاک» تقریبا هیچ پیشنهاد یا راه حلی برای مشکلات این بخش ارائه نشده است. این البته در حالی است که موضوع مسکن همواره یکی از مسائل مهم شهروندان تهرانی به حساب آمده است (مدنی‌پور، ۱۳۸۱). طرح جامع تهران همچنین برای بسیاری از مسائل اجتماعی و اقتصادی شهر تهران پاسخی ندارد. از جمله مشکلاتی نظیر دگرگونی ساختار خانوار و آمار بالای طلاق، اعتیاد، بی‌کاری و مسئله‌ی اشتغال، حقوق زنان و کودکان، مشاغل غیررسمی، ورزش و سلامت موضوعات دیگری هستند که طرح جامع به ندرت به آن‌ها پرداخته است. با توجه به آن‌چه پیش از این تحت عنوان «مروری اجمالی به تاریخ تهران و برنامه‌ریزی شهری در تهران» گفته شد، اهمیت پاسخگویی به تک‌تک این مسائل در زمان تهیه و تصویب طرح جامع تهران مورد تأکید کارشناسان قرار گرفته بود.

٤. **استناد به داده‌های ناکافی:** متأسفانه در شهر تهران، پایگاه داده‌ای جامعی که به صورت مستمر روزآمد شود وجود ندارد. در نتیجه، تهیه‌ی طرح جامع همواره فرآیندی پرهزینه و زمان‌بر بوده که بخش مهمی از این هزینه و زمان، معطوف گردآوری اطلاعات اولیه بوده است. در طرح جامع تهران نیز، علی‌رغم صرف این

هزینه و زمان، بسیاری از اطلاعات ضروری برای برنامه‌ریزی تحصیل نشده‌اند. اسناد طرح جامع شامل ۵۰ مجلد گزارش با ۹۶۲۶ صفحه به استثنای خلاصه گزارش‌های فنی و مدیریتی است (بوم‌سازگان، ۱۳۸۵: ۶). برای مثال، اپور در گزارش خود چنین می‌نویسد که «در مورد مسکن در تهران نیز ما چیز دقیق و زیادی مشاهده نکردیم: در مورد ویژگی‌های مسکن: اندازه‌ی مسکن، تعداد اتاق‌ها، سطح رفاه [...]؛ در مورد نحوه‌ی کار مسکن در تهران: شکل مسکن یارانه‌ای (از سوی کارفرما)، نقشه‌ی توسعه‌ی مسکن اجتماعی که از سوی معاون وزیر مسکن و شهرسازی به آن اشاره شد (اجاره‌ای یا اجاره به شرط تملیک؟)، شیوه‌ی کارپارک اجاره‌ای (که به نظر می‌رسد از سختگیری‌های فراوان رنج می‌برد)، وسعت مسکن‌های خالی (که در شمال تهران به دلیل بورس‌بازی و همچنین به دلیل اندازه‌ی بسیار وسیع، مناسب حال طبقه‌ی متوسط و فقیر نیست و در جنوب به دلیل رشد مزاحمت‌ها و تنزل وضعیت ساختمان‌ها می‌باشد)؛ در مورد نوع در خواست مسکن [...]: ترکیب جمعیت مواجه با کمبود مسکن، تنوع نیازها از نظر حجم، اندازه و شکل شهری، تمایل به تلفیق اجتماعی» (اپور، ۱۳۸۴: ۷۲). مشاهده می‌شود که کارشناسان اپور، به سوالات بسیار زیادی برای برنامه‌ریزی مسکن در تهران اشاره کرده‌اند که متأسفانه داده‌های پایه‌ی آن‌ها فراهم نشده است. سپس این گزارش ادامه می‌دهد که «اهمیت زیادی دارد که دید روشنی از وضعیت مسکن در تهران داشته باشیم تا بتوانیم برای کمبود مسکن، علی‌الخصوص برای فقیرترها، راه حل‌هایی بیابیم بدون اینکه لزوما مجبور به احداث مسکن‌های نو و گسترش شهر باشید» (همان). فراتر از این سوالات، حدس قرین به شواهد نگارنده بر این است که از انگیزه‌های اساسی تهیه کنندگان طرح جامع و تفصیلی در روی‌آوری به پهنه‌بندی منعطف به جای ضوابط تک‌بنا، نگرانی از عدم صحت و خطای بالای داده‌های حاصل از برداشت وضع موجود بود.

۵. **سوال‌های بی‌پاسخ:** طرح جامع، بسیاری از سؤالات مهم تهران را بی‌پاسخ گذاشته است. پیش از این به موضوع حریم پایتخت به عنوان یکی از اساسی‌ترین سوال‌هایی که طرح جامع از پاسخ‌گویی به آن طفره می‌رود[۵۸] و حل آن را به طرح‌های آینده موکول می‌کند، یاد شد. از دیگر نمونه‌های واگذاری مسائل اساسی شهر تهران به مطالعات آتی (طرح‌های موضوعی و موضعی) را در خصوص «برنامه‌ی راهبردی طراحی شهری و مدیریت منظر شهری تهران»، برنامه‌ی «ساماندهی عرصه‌ها و محورهای شهری (شرقی- غربی و شمالی- جنوبی)» و «تهیه تراز مالی شهر تهران در اجرای طرح‌های جامع و تفصیلی جدید» می‌توان مشاهده کرد. پیوست چهار سند طرح جامع، مجموعه‌ی بسیار زیاد سوالاتی را که طرح جامع بی‌پاسخ گذارده است را دربرمی‌گیرد (نهاد برنامه‌ریزی توسعه شهری تهران، ۱۳۸۸، ب[۵۹]). به جز این موارد، بسیاری از مسائل اجتماعی و اقتصادی نیز به طور کلی مورد توجه برنامه‌ریزان و تهیه کنندگان طرح جامع تهران نبوده‌اند. چنانکه

[۵۸] - در این خصوص، در مصوبه‌ی شورای عالی، در ذیل موضوع حریم، به صورت تبصره آمده است که «آن بخش از حریم مذکور که در خارج از مرز تقسیمات کشوری شهرستان تهران واقع است، پس از رفع مغایرت‌های قانونی از طریق اصلاح تقسیمات کشوری و یا اصلاح قوانین و مقررات مربوط لازم‌الاجرا می‌باشد». این تبصره موجب شده که تا به امروز نیز، خط حریم قانونی برای تهران وجود نداشته باشد.

[۵۹] - رویکرد و محتوای طرح‌های موضوعی و موضعی در سند طرح جامع، معاونت طرح‌های موضوعی و موضعی، کارگاه هم‌اندیشی، گزارش منتشر نشده.

جهانشاهی[۶۰] معتقد است «طرح مطالعات آینده‌نگر و به ویژه مطالعات عمیق استراتژیک، ژئوپلتیک، اقتصادی و اجتماعی است» (جهانشاهی، ۱۳۸۸: ۷۲).

۶. **ناسازگاری‌های درونی:** از انتقادات جدی‌ای که نسبت به طرح جامع وارد شده این است که اجزای این سند، کاملا همسو با یکدیگر نبوده‌اند. برای مثال، علی‌رغم وجود یک چشم‌انداز بلندپروازانه، دستاورد نهایی طرح به هیچ وجه توان و ادعای تحقق این چشم‌انداز را ندارد و در مواردی حتی می‌توان نتایج متناقض با توصیه‌های چشم‌انداز را احصا نمود (دولت‌آبادی، ۱۳۸۸: ۷۱). علاوه بر این، پهنه‌بندی طرح جامع نیز، نسبت به سازمان فضایی این طرح، انحرافاتی جدی داشته است. این انحرافات تا آن‌جا پیش می‌رود که علی خانی با برشمردن نمونه‌هایی از آن، پهنه‌بندی طرح جامع را بیان گرافیکی وضع موجود و فاقد اثر آمایشی می‌داند (خانی، ۱۳۸۷: ۲۷). از سوی دیگر، حتی میان راهبردهای طرح جامع نیز گاه تناقضاتی یافت می‌شود. برای مثال، طرح جامع در راهبرد ۲-۳-۲ به «تداوم مرکزیت» سیاسی - اداری شهر تهران در مقیاس کشور و استان اشاره دارد و از سوی دیگر، در راهبرد ۳-۳-۲، به «تمرکززدایی و کاهش وابستگی سکونت‌گاه‌های پیرامونی به شهر تهران» تصریح می‌کند.

۷. **تناقض میان مقیاس‌های برنامه‌ریزی:** یکی دیگر از انتقادهایی که به طرح جامع تهران می‌شود، مغایرت این طرح با اسناد بالادستی و به ویژه طرح مجموعه شهری است[۶۱]. از سوی دیگر، تهیه کنندگان طرح جامع، یکی از نقاط قوت فرآیند تهیه این طرح را تهیه‌ی همزمان طرح جامع و تفصیلی شهر تهران می‌دانند (منصوری، ۱۳۹۴). اما دقیقا همین موضوع سرفصل بسیاری از نقدها به فرآیند تهیه طرح جامع بوده و رویکردی «غیرمتعارف» خوانده شده است (ذکاوت، ۱۳۸۸: ۷۱). در جلسات کارگاه‌هایی که ایسنا برای نقد و بررسی طرح جامع برگزار می‌کرد، به نارضایتی از این روش تهیه طرح جامع اشاره شد و چنین بیان شد که «برخی از مشاوران ۲۲ منطقه نیز با متدولوژی طرح موافقت نداشتند. آن‌ها نیز یا مجبور به خروج از بازی بودند یا آن‌که می‌بایست دیدگاه فرد هماهنگ کننده طرح را بپذیرند. یکی از چالش‌های جدی این بود که قبل از آن‌که طرح بالادست (طرح جامع تهران) دیده شود و کلیات و خطوط هادی طراحی شود، آن‌چه که تحت عنوان الگوی توسعه‌ی منطقه طرح شد، چگونه می‌تواند در منطقه‌ی مورد بحث قرار گیرد؟ این موضوع یکی از پرسش‌های برخی از مشاوران بود، اما آن‌ها هرگز محلی برای ابراز نظرشان نداشتند. می‌توانم بگویم به نوعی تخطئه می‌شدند. به این معنا که یا نمی‌بایست نظر بدهند یا آن‌که می‌بایست نظر نهاد را بپذیرند» (ایسنا، ۱۳۸۵: ۸). چالش‌ها باعث شد طرح تفصیلی در عمل با توقفی چندساله مواجه شود و با فاصله حدود پنج‌سال پس از طرح جامع تهران مصوب شود.

در هر حال، طرح جامع با همه‌ی نقاط قوت و ضعف خود، امروزه سند مصوبی است که باید ملاک عمل دستگاه‌های مختلف دولتی و عمومی در تهران قرار گیرد. جدول زیر نقاط قوت و ضعف محتوا و

[۶۰] - جالب است که جهانشاهی، مدیر عامل مهندسان مشاور فرنهاد است که یکی از مشاوران مناطق ۲۲ گانه به حساب می‌آید. نقد مشاوران مناطق نسبت به روند تهیه طرح جامع، موضوعی است که در ادامه و در قالب «تناقض میان مقیاس‌های برنامه‌ریزی» مجددا مورد اشاره قرار خواهد گرفت.

[۶۱] - این مغایرت به ویژه در خصوص صدور مجوز ساخت و ساز در پهنه‌های غربی تهران و به ویژه منطقه‌ی ۲۲ شهرداری تهران مشهود است.

فرآیند تهیه‌ی طرح جامع تهران را بر اساس مطالعات پیشین نشان می‌دهد.

۱۴- دسته‌بندی راهکارهای ارائه شده در پژوهش‌های پیشین برای اصلاح و ارتقای تحقق‌پذیری طرح جامع تهران

با عنایت به مباحث گفته شده در منابع موجود، پیشنهادهایی برای اصلاح رویه و محتوای طرح جامع تهران قابل طرح است. در ادامه فهرستی از این پیشنهادها ارائه می‌شود.

۱. **در نظر گرفتن محدودیت‌های توسعه شهر تهران**: یکی از پیشنهادهایی که جهت بهبود این طرح ارائه شده، محدود کردن گسترش سکونت به ویژه در پهنه‌ها غربی شهر است. طرح جامع هم جمعیت و هم فعالیت را پراکنده در نظر گرفته است که این امر در مغایرت با الگوی وضع موجود است. این پراکندگی که در طرح جامع مطرح شده و نبود هسته قوی فعالیتی در تهران سبب برهم زدن ساختار فضایی می‌شود. در نتیجه ایجاد توازن در توسعه شهری با اعمال سیاست‌های تشویقی به‌منظور تجمیع اراضی، تخصیص تراکم‌های سازمان‌یافته در استقرارهای مختلف و تنظیم توسعه‌پذیری اراضی پیشنهاد می‌گردد (داوری، ۱۴۰۲: ۲۰).

۲. **توجه بیشتر به ساختار طبیعی در پهنه‌بندی‌ها، استفاده از ظرفیت‌های طبیعی**: از دیگر پیشنهادهای ارائه شده می‌توان به تعادل بخشی به الگوی استقرار سکونت و فعالیت متناسب با الزامات طبیعی و تاریخی شهر و جلوگیری از گسیختگی و دوگانگی فضایی با پی ریزی ساختاری منسجم، زیست پذیر و توسعه پذیر اشاره کرد (جلیلی،۱۳۹۴). همچنین تقویت و محافظت از عناصر طبیعی و ساختارهای زیست‌محیطی و استفاده از ساختار طبیعی شهر، به‌ویژه رودخانه و دشت‌های میانی، به‌عنوان عناصر اصلی برای سازماندهی کاتب شهر پیشنهاد می‌گردد(داوری، ۱۴۰۲). توجه به پایداری طبیعی محیط و مخاطرات طبیعی مانند سیل و زلزله و ... نیز مورد تاکید است (شاهی، ۱۵:۱۳۹۵).

۳. **تأکید بر میراث فرهنگی و هویت تاریخی شهر تهران**: ارتقا و حفظ میراث تاریخی شهر، به‌ویژه در هسته‌های تاریخی تهران به منظور حفظ هویت این شهر، الزامی است(داوری، ۱۴۰۲). عدم توجه به ابعاد فرهنگی و هویتی و نادیده گرفتن ظرفیت‌های آن‌ها در کلانشهری مانند تهران توجیه‌ناپذیر است، بنابراین لحاظ کردن بُعد اجتماعی و فرهنگی در برنامه‌ریزی نوسازی بافت‌های فرسوده پیشنهاد می‌گردد. همچنین رود-دره‌های شهر تهران نیز به عنوان لبه‌های طبیعی شهری و عناصر واجد هویت و ارزش فرهنگی باید مورد توجه قرار گرفته و پیشنهادهایی در طرح جامع برای آن‌ها ارائه گردد (زهرایی‌پور،۸:۱۴۰۰). در جهت حفظ میراث فرهنگی شهر، تدوین و تبین الگویی از طرح‌ها و برنامه‌های شهری با محوریت توجه به مراکز مذهبی، برای تحقق شهری منطبق با فرهنگی اسلامی پیشنهاد می‌گردد (بیگدلی:۱۳۹۵)

٤. **توازن توسعه با تأکید بر برنامه‌ریزی برای رفع شکاف شمال و جنوب**: از دیگر مواردی که جهت بهبود این طرح پیشنهاد شده است توجه به شکاف موجود در شهر تهران و تلاش در راستای برطرف ساختن این شکاف است. شکاف طبقاتی در قسمت‌های مرکزی و جنوبی شهر تهران شدیدتر بوده و نیازمند برنامه‌ریزی مناسب‌تر و نظام‌مندتری است(زهرایی‌پور،۱۴۰۰).

۵. **برنامه‌ریزی منسجم برای مسکن**: یکی از مواردی که بسیار مورد تاکید متخصصان و صاحب‌نظران است توجه به مبحث مسکن در طرح جامع و ارائه راهکارهای مناسب جهت بهبود وضعیت آن است. ساماندهی احداث ساختمان‌های مسکونی با توجه به ضوابط کنترل سرانه مسکن، لزوم بازنگری و اصلاح نظام سیاست‌گذاری مسکن و وجود یک نظام یکپارچه برنامه‌ریزی مسکن اقشار کم درآمد، از جمله مواردی است که باید مورد توجه قرار گیرند(تقی‌زاده،۱۳۹۶). همچنین در دیگر بررسی‌های صورت گرفته در خصوص این بخش، توجه به ایجاد ارتباط عمودی و افقی میان سازمان‌ها و نهادهای درگیر در امر تامین مسکن اقشار کم درآمد و کاهش نقش دولت مرکزی در سیاست‌های تامین مسکن بسیار مورد تاکید متخصصین قرار گرفته‌است (تقی‌زاده،۱۳۹۶).

٦. **ایجاد شبکه داده‌گیری و توسعه سامانه GIS** : یکی از گام‌هایی که در راستای بهبود طرح جامع و ارتقا سطح راهکارهای آن ارائه می‌شود، توسعه سامانه GIS برای تحلیل و پردازش داده‌ها و ذخیره اطلاعات به‌صورت جامع است. در این صورت با تحلیل و بررسی مناسب این اطلاعات و داده‌ها می‌توان راهکارهای مناسب‌تری ارائه داد و تعارضات میان وضع موجود و راهکاراهای ارائه شده را کاهش داد؛ به عبارت دیگر با استفاده از اطلاعات GIS می‌توان برنامه‌ریزی و سیاستگذاری را با توجه به زمینه و وضع موجود ارائه نمود (رحمانی،۱۴۰۰).

۷. **مطالعات دقیق‌تر با داده‌های روشن‌تر نسبت به طرح پیشین با رویکرد یکپارچه**: طرح باید با یک متدولوژی روشن و دقیق تعیین شود. نکته حائز اهمیت این است که باید بر طرح مسلط بود. هر گزارش و تحقیقی برای آنکه شکل علمی پیدا کند باید متدولوژی مشخصی داشته باشد(شکوهی،۱۳۹۸).

۸. **تأکید بر مطالعات زیست‌محیطی و حفظ محیط زیست**: با توجه به موقعیت کلانشهر تهران و رشد روزافزون جمعیت آن یکی از چالش‌های اساسی که با آن روبرو است مسائل محیط‌زیستی است. توسعه مدیریت منابع زیست‌محیطی و کاهش خسارت‌های زیست‌محیطی از جمله مواردی‌است که باید مورد توجه قرار گیرد (بیگ‌زاده،۱۳۸۵). از دیگر مباحث حائز اهمیت در بخش مطالعات محیط‌زیستی، تضمین پایداری مناطق حفاظت شده و تنوع زیستی اکوسیستم‌ها، حفظ باغات و اراضی کشاورزی و توسعه فضاهای سبز در درون و پیرامون شهر است. با در نظر گرفتن این موارد می‌توان سیاستگذاری مناسبی برای کلانشهری مانند تهران کرد و طرح‌های ارائه شده مسیر توسعه پایدار را برای شهر فراهم خواهند کرد (جلیلی،۱۳۹۵). از سوی دیگر ارائه این طرح‌ها نیازمند پایگاه اطلاعاتی مناسب و کاملی شامل مطالعات هیدرولوژی، هیدرولیک و رسوب‌شناسی به‌صورت دقیق‌تر و گسترده‌تر است، تشکیل یک شبکه گسترده از ایستگاه‌های داده‌گیری برای تأمین دقیق‌ترین اطلاعات می‌تواند کمک‌کننده باشد(رحمانی،۱۳۹۹).

۹. **مشارکت جامعه**: یکی از مواردی است که به دفعات در منابع مختلف و توسط متخصصان مختلف پیشنهاد شده‌است. مشارکت مردم، ذی‌نفعان و گروه‌های مختلف از افراد ضامن تهیه یک طرح مناسب و همگام با نیازهای واقعی جامعه و شهروندان است. این مشارکت در مراحل مختلفی مانند تهیه طرح و حتی اجرای آن می‌تواند به کار گرفته‌شود.افزایش مشارکت در نهایت باعث بالارفتن شفافیت نیز خواهد شد. باید این نکته را در نظر داشت که گروه‌های مختلف اجتماعی و زنان در این مشارکت دخیل

باشند تا بتوان دید جامع و کاملی نسبت به موضوعات پیدا کرد. به بیانی دیگر لازم است تا به شهرسازی به عنوان یک مدل مدیریتی و مشارکتی نگاه شود (ایسنا،۱۳۸۵).

۱۰. **توجه به تجارب و استانداردهای بین‌المللی**: یکی از راه‌های ارتقای سطح محتوای طرح‌هایی مانند طرح جامع، توجه به استانداردهای بین‌المللی و لحاظ کردن آن‌ها در حوزه سیساتگذاری و ارائه طرح است. اعمال استانداردها و مفاهیم بین‌المللی و توجه به تجربیات بین‌الملل می‌تواند موجب کاهش خطاها و بهبود سطح کیفی محتوای ارائه شده شود به طوری که با در نظر گرفتن این تجربیات احتمال خطا کاهش پیدا خواهد کرد. در نظر گرفتن این استانداردها و تجربیات افراد را از سردرگمی نجات داده و به عنوان منبعی مناسب در اختیار سیاست‌گذاران قرار خواهد گرفت(رحمانی،۱۳۹۹).

۱۱. **مشارکت ذی‌نفعان و همکاری بین دستگاهی**: ایجاد و تقویت همکاری و تعامل میان دستگاه‌ها و نهادهای ذی‌ربط در حوزه برنامه‌ریزی شهری از الزامات تهیه و تدوین و اجرای طرح‌های توسعه شهری است. چنین همکاری‌ای از بخشی‌نگری جلوگیری کرده و طرح به صورت یکپارچه تدوین خواهد شد. در تهیه طرح جامع دیدگاه های همه بخش ها باید لحاظ شود طرح به شکل جمعی و با نظرات همه بخش ها و دستگاه ها تدوین شود (زبردست،۱۳۹۱).

۱۲. **پیش‌بینی الزامات قانونی، قوانین و مقررات**: در هنگام تهیه و تدوین طرح برخی از بخش‌ها نیازمند در نظر گرفتن اصول و الزامات قانونی لازم هستند. به طور مثال بخش پدافند غیرعامل یکی از آن‌ها بوده و بدون در نظر گرفتن الزامات قانونی مناسب نمی‌توان به ارائه طرح و اجرای آن پرداخت. بدون در نظر گرفتن الزامات قانونی یک طرح، عملا قابلیت اجرایی طرح مورد تردید قرار خواهد گرفت(زبردست،۱۳۹۱).

۱۳. **ارتقای شفافیت و پاسخگویی تهیه‌کنندگان**: محیط رقابتی و پویای امروز پیوسته سازمان ها را با چالش ها و فرصت های مختلف روبرو می سازد. برای کسب موفقیت درچنین شرایطی، لازم است سازمان ها هر چه بیشتر به شفافیت رو آورده و در تمامی مراحل از تدوین تا اجرای طرح پاسخگو باشند. اطمینان از شفافیت کامل در فرایند تصمیم‌گیری و تدوین طرح‌ها پیشنهادی است که بسیار بر آن تاکید شده است. با افزایش شفافیت و پاسخگویی نهادهای تهیه‌کننده طرح، تمایل جامعه به مشارکت در مراحل گوناگون طرح افزایش پیدا کرده که این امر موجب ارتقا کیفیت طرح و اصول تهیه شده خواهد شد (داریوش،۱۳۹۵).

۱۴. **پیش‌بینی یک متدولوژی واحد برای تهیه طرح از آغاز مطالعه**: طرح جامع تهران دارای فرایند خطی بود که در آن بخشهای اصلی مطالعه مفقود بود و با یک حرکت سریع به مرحله طراحی می‌رسید .این فرایند فاقد چشم‌انداز، اهداف کلی، جمع‌بندی امکانات و محدودیت‌ها، نظرسنجی از گروه‌های ذینفع و ذی‌نفوذ و جمع‌بندی مطالعات بالادست و مرتبط بود. متدولوژی یک طرح را نمی‌توان به زمان سپرد

و باید از همان ابتدا به موضوع مسلط بود و یک متدولوژی مشخص برای آن طراحی کرد (شکوهی،۱۳۹۸).

۱۵. **اصلاح نگرش‌ها**: در تهیه یک طرح نباید این نگرش را داشت که نگرشی که اگر ما یک سند داشته باشیم همه مشکلات شهر حل می‌شود. حتی اگر طرحی تهیه شود که دارای اشکالات و ایراداتی باشد با در پیش گرفتن این نگرش می‌توان به مرور زمان آن را اصلاح و ایرادات را برطرف نمود.در نهایت نیز پیشنهاد می‌شود این نگرش جایگزین شود که برنامه‌ریزی فرایند مستمری است و فقط تهیه یک سند نیست.

۱۶. **در نظر گرفتن یک راهبرد اقتصادی توسعه و اشتغال، بازنگری اقتصادی**: در تهیه برنامه برای شهری مانند تهران باید شهر مورد نظر ارتباط مناسبی با حوزه‌های منطقه‌ای خود داشته و پیوندهای اقتصادی و اجتماعی مناسبی در حوزه منطقه‌ای داشته باشد و این ارتباطات حتی در عرصه‌های ملی و فرامنطقه‌ای نیز صورت پذیرد. توجه به درآمد و هزینه‌های شهر و مردم ان، اشتغال، امور اقتصادی مسکن، برنامه‌ریزی برای رفع زاغه‌ها و سکونتگاه‌های خودرو و اقتصاد سالم شهری و ... از جمله این مطالعات تلقی می‌شود(شیعه،۱۳۸۹). موفقیت اقتصادی باید پیش‌شرط ضروری برای رفاه شهروندان در نظر گرفته شود و به آن توجه شود(جلیلی،۱۳۹۴).

۱۷. **توجه به بُعد اجتماعی و فرهنگ در ضوابط طرح**: توجه به ابعاد اجتماعی و فرهنگی در تمامی ابعاد طرح باید لحاظ شود(شکوهی بیدهندی،۱۳۹۹). توجه به ویژگی های فرهنگی، تقسیمات محله ای و ناحیه مناسب، اندازه متعادل جمعیت، زمینه‌سازی برای حفظ و ارتقا سنت‌ها و ارزش‌های اجتماعی باید در طرح جامع تهران دنبال شود(شیعه،۱۳۸۹).

۱۸. **برنامه‌ریزی برای توانمندسازی ساکنان**: در تهیه طرح باید نگاهی مبتنی بر کرامت انسانی و توانمندسازی ساکنان داشت. به طور مثال ارائه طرح‌های نوسازی در طرح جامع تهران با تراز مالی صفر نافی این امر است. بدین صورت که شهرداری تهران قرار نیست از درآمدهای خود در بافت‌های غیر فرسوده در جهت نوسازی بافت‌های فرسوده هزینه کند. در حالی که در طرح جامع تهران نباید مشکلات محرومان را به خود آن‌ها سپرد و باید از ثروتمندان یاری گرفت. همچنین موضوع توانمندسازی را نباید تنها به نوسازی تقلیل داد. در نتیجه پیشنهاد می‌گردد راهبرد اقتصاد نوسازی در طرح جامع تهران مورد بازبینی قرار گیرد(شکوهی بیدهندی،۱۳۹۹).

۱۹. **برنامه‌ریزی برای اراضی بایر**: اگر به موضوع گسترش کالبدی شهرها بیندیشیم خواهیم دید که شهرها اندام‌واره‌هایی زنده هستند که رشد آن‌ها پدیده‌ای اجتناب‌پذیر است. چگونگی تعیین مرز رشد شهری بسیار حائز اهمیت است. در تعیین این مرزها استفاده از ظرفیت زمین‌های بایر موجود در شهر و توجه به آن‌ها ضروری است (عزیزی،۱۳۹۸).

۲۰. **توجه به الگوهای توسعه (محله‌محور)**: پیشنهاد می‌گردد از الگوهایی مانند الگوی TOD در راستای توسعه محله محور و توسعه پایدار استفاده شود. با محور قراردادن حمل‌ونقل عمومی و حمل‌ونقل

پاک (پیاده و دوچرخه) به‌عنوان ستون فقرات و ساختارهای اصلی شهر جهت تعیین نظام مراکز محلی، ناحیه‌ای و منطقه‌ای و توزیع تراکم در شهر می‌توان به یک الگوی توسعه مناسب دست یافت (رحمانی و دیگران، ۱۳۹۹)

۲۱. **نهادسازی و ظرفیت‌سازی نهادی**: در شرایط کنونی سازمان یا نهادی نیاز است که در میان انبوه سازمان ها و نهادها و رقابت های ایشان بر سر منافع میانجگری نماید، اندیشه برتر و راهکار بهینه را برگزیند و تعادل لازم میان تقاضا و رقابت را برقرار سازد تا حرکت به سوی توسعه شهری با چالش های کمتری مواجه گردد و اقدامات بر اساس برنامه ریزی های از پیش تعیین شده صورت پذیرد (عندلیب،۱۳۸۸). تشکیل نهادی فعال، قوی و کارآمد، ضمن پاسخگویی به نیازهای فوق، می‌تواند موجب بسترسازی برای تولید فرصت‌های نو به منظور رشد و توسعه پایدار شهر تهران فراهم نماید(جلیلی،۱۳۹۳).

۲۲. **پیش‌بینی شاخص‌های تحقق**: در طرح جامع تهران، چشم‌انداز توسعه شهر ارائه‌شده، اما ابزار سنجش تحقق چشم‌انداز مشخص نشده است. تحلیل و ارزیابی شاخص‌ها (در غیاب استاندارد) منحصراً می‌تواند مبتنی بر روندهای افزایشی یا کاهشی آن‌ها صورت گیرد. این ابزار باید در سند بیان و در سال‌های متوالی به اجرا گذاشته شود تا قابلیت سنجش طرح بر اساس آن امکانپذیر شود. پیشنهاد می‌گردد سازوکار و ابزار سنجش طرح‌های توسعه شهری در مراجع قانونی تعریف و تصویب شوند(قلمبر، ۱۴۰۰). همچنین استراتژی‌هایی برای اصلاح و ارتقای تحقق پذیری طرح جامع تهران باید تدوین گردد. این استراتژی‌ها باید شامل اقدامات قابل اجرا و تعیین واحدهای مسئول برای هر اقدام باشند(هرندی،۱۳۹۹).

۲۳. **تحقق پیش‌شرط‌ها و پشتوانه حقوقی پیش از تصویب طرح**: ایجاد پشتوانه حقوقی، مدیریتی و سیاسی برای نظارت بر تحقق طرح جامع تهران و پیگیری پیش شرط‌های تحقق طرح جامع خصوصا راه اندازی واقعی نهاد طرح های توسعه شهری تهران ضروری است(دزفولی،۱۴۰۰).

۲۴. **رفع انحصارگرایی در انتخاب مشاور، فرآیند تهیه و تصویب طرح**: در طرح تهران حدود ۲۹ مشاور انتخاب شدند. اگر فرایند انتخاب آن‌ها را نگاه کنیم، می‌بینیم که انتخاب همه آن‌ها به یک نفر منتهی می‌شود، بی‌آنکه ضابطه انتخاب این مشاوران مشخص باشد. هدف از ایجاد نهاد جلوگیری از انحصارگرایی بود. نباید نهادی تاسیس شود که تنها یک نفر فعال مایشاء و تعیین کننده همه چیز باشد. این وضعیت نشان‌دهنده آن است که این نهاد، اگرچه اسم آن نهاد بود، اما هرگز در عالم واقع یک نهاد نشد و در واقع یک شخص بود. یکی از انتقادات بسیار مهم بر این طرح رویه تهیه آن و به ویژه فرآیند انتخاب مشاور است که نیاز به اصلاح دارد (شکوهی،۱۳۹۸).

۲۵. **انجام مطالعات ساختار قدرت**: نهادهای مختلف مدیریت شهری برای این‌که بتوانند از ظرفیت‌های واقعی خود بهره کافی ببرند باید با استقرار و تقویت ساختارها و فرایندهای حکمروایی شهری در فرآیند سیاستگذاری شهری، موانع و ضعف‌های ساختاری حقوقی، سیاسی و فرهنگی را که باعث عدم حضور تمامی ذی‌نفعان و نهادهای مختلف در فرآیند تصمیم‌گیری شهری می‌شوند،مرتفع سازند.

بنابراین باید با توسعه ظرفیت‌های نهادهای مختلف مدیریت شهری، ساختار موجود قدرت به چالش کشیده شده و در فرآیندهای تدریجی اصلاح شوند. در نتیجه‌ی این اصلاحات می‌توان بر نهادها و ظرفیت‌سازی نهادی و بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها و اصلاح ساختار قدرت موجود در نظام مدیریت شهری تهران تمرکز بیشتری کرد(جلیلی،۱۳۹۳).

۲۶. **توجه به منظر عینی و ذهنی شهری، نظرگاه‌ها و دیدهای استراتژیک**

۲۷. **تأمین اراضی برای نیازهای خدماتی و فضای سبز نقاط مختلف شهر**

۲۸. **مدیریت حریم پایتخت**: مدیریت حریم تهران امروزه با مشکلات بسیاری مواجه است که یامدهای بسیاری نیز در ئی دارد. اصلاح وضع موجود نیازمند کاربست راهبردهای مختلفی در سطوح مختلف است که از جمله آن می‌توان به راهبردهای قانونی، مدیریت و عملیاتی اشاره کرد. بخشی از مشکلات حریم تهران در نظام قانونی نهفته است لذا اصلاح نظام قانون، ارائه تعریف جامع به روز و موردتوافق همه درستگاه‌ها در کنار به روزسازی تعاریف و تدقیق مفهومی آن از جمله نخستین گام‌هایی است که باید به سوی مدیریت حریم برداشت. در گام بعدی ضروری است تاا به اصلاح رویه‌های مدیریتی و حرکت به سمت مدیریت استراتژیک شهری و شکل‌دهی به نهادهایی فراسازمانی نگاهی فراسازمانی به مسئله حریم داشت و به جای دامن زدن بر تقابلات میان سازمانی این فضا را به عرصه‌ای برای تعامل تبدیل کرد و از خسارات بیشتر جلوگیری کرد. در نهایت نیز اصلاح رویه‌های عملیاتی و توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اجرایی آخرین لایه در اصلاح قوانینی است که می‌تواند وضعیت حریم را ساماندهی کند(دزفولی،۱۴۰۰).

۲۹. **آسیب‌شناسی شهر تاریخی و اولویت دادن به نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده**: طرح جامع به تفاوت‌های شمال و جنوب شهر و وضعیت بدتر بافت‌های فرسوده در مرکز و جنوب شهر توجه نکرده است و نسبت به مسائل اجتماعی حاکم بر بافت‌های فرسوده بی‌تفاوت بوده است. در راستای بهبود این طرح باید پیشنهادهایی در راستای نهادسازی و توانمندسازی ساکنان بافت فرسوده ارائه دهد. همچنین بُعد اجتماعی و فرهنگی در برنامه‌ریزی نوسازی بافت‌های فرسوده نیز باید لحاظ گردد(شکوهی، ۱۳۹۹).

۳۰. **در نظر گرفتن استراتژی‌های اصلاح طرح**: بر اساس موانع شناسایی شده، استراتژی‌هایی برای اصلاح و ارتقای تحقق پذیری طرح جامع تهران تدوین کنید. این استراتژی‌ها باید شامل اقدامات قابل اجرا و تعیین واحدهای مسئول برای هر اقدام باشند.همچنین مداومت در ارزیابی پیشرفت و تحقق طرح جامع تهران و ارزیابی اثربخشی استراتژی‌های اصلاحی بسیار مهم است. با ارزیابی مداوم، می‌توان اقدامات اصلاحی را بهبود و تطبیق داد(هرندی،۱۳۹۹).

۳۱. **ارزیابی میزان تحقق طرح کنونی**: امروزه توجه به ارزیابی طرح‌ها به عنوان جزئی ذاتی از فرآیند تصمیم سازی در روند برنامه‌ریزی شهری بوده و به عنوان یکی از مهم ترین گام‌ها برای بازنگری طرحهای شهرسازی مدنظر قرارگرفته است. مفهوم ارزیابی تحقق طرح جامع شامل پیگیری و اطلاع

از نحوه اجرایی شدن طرح، نظارت و کنترل تحقق، و عملی شدن نتایج مورد انتظار طرح است. به منظور انجام چنین نظارتی لازم است که یک نظام (سیستم) نظارتی طراحی و ایجاد شود که بخش‌های آن عبارتند از: ابزار پایش و اندازه‌گیری؛ ابزار ارزیابی (معیارها و شاخصهای ارزیابی)؛ ابزار اصلاح و بازنگری؛ شبکه ارتباطی. در نسل‌های جدید ارزیابی بررسی اهداف طرح و ارائه شاخص‌های تحقق‌پذیری در خود طرح بیشتر مبنای ارزیابی طرح‌ها مدنظر است. در این میان معیارها و شاخص‌های ارزیابی به منظور قیاس وضعیت موجود و وضعیت مطلوب بسیار حائز اهمیت می‌باشد. اهمیت تعیین معیارها و شاخصها در این است که ناظر میتواند بر مبنای آنها مباحث مطرح در طرح‌های جامع و زیربخش‌های آن (طرح تفصیلی، موضوعی و موضعی) را مورد ارزیابی و سنجش قرار دهد(دزفولی،۱۴۰۰).

۳۲. **تعریف روایت‌ها و ارزش‌های تاریخی شهر**: عدم توجه به حفظ و تقویت ساختارهای تاریخی و فرهنگی شهر، می‌تواند به تضعیف هویت شهری و موانع برای اجرای طرح جامع منجر شود. به‌منظور تعزیز هویت شهری، اهمیت ارتقا و حفظ میراث تاریخی شهر، به‌ویژه در سه هسته تاریخی تهران، لازم است. این اقدام به تاریخ‌نگاری فرهنگی شهر و توجه به جلوه‌های تاریخی کمک می‌کند(رضایی،۱۳۹۴).

۳۳. **ارتقای حکمرانی شهری**: ارتقای حکمرانی شهری از راه‌ها مختلقی قابل دست‌یابی است. یکی از راه‌ها آن لزوم بازنگری و اصلاح نظام سیاست‌گذاری مسکن و وجود یک نظام یکپارچه برنامه‌ریزی مسکن اقشار کم درآمد، است(عزیزی،۱۳۹۶).

۳٤. **برنامه‌ریزی برای ارتقای کیفیت ساخت و ساز**: فراهم کردن زمینه ورود افراد تحصیل‌کرده در زمینه شهرسازی و معماری به حوزه ساخت و ساز ساختمان‌های شهری، از میان اولویت‌های برجسته برای پذیرش و توسعه اجرای طرح مطرح شده است(بشیری،۱۳۹۶).

۳۵. **برنامه‌ریزی برای آموزش عمومی**

۳٦. **استفاده از کارشناسان متخصص**

۳۷. **تضمین پایداری توسعه**: توجه به پایداری توسعه یکی از عواملی است که باید در تهیه و تدوین طرح‌ها مورد توجه قرار گیرد.تحقق این امر مهم از طریق توجه به مواردی مانند تصویب مقررات مربوط به قطعات کوچک زمین و تاکید بر تجمیع قبل از افزایش تراکم ساختمانی، تهیه و تدوین چارچوب علمی و عملی برای مفهوم تراکم با در نظرگرفتن فضاهای باز، تعداد طبقات، موقعیت قطعات، شکل ساختمان‌ها و حیاط نسبت به ساختمان‌ها و ...، (جلیلی سنزیقی،۱۳۹۲) تصویب حداکثر ارتفاع واحدهای مسکونی و تعداد واحدهای قابل احداث در ضوابط مربوط به تراکم ساختمانی، بهره‌گیری از فرصت‌های اراضی خالی بزرگ، اراضی سبز طبیعی و فضاهای باز برای رفع کمبودهای اساسی شهر در زمینه توسعه فضاهای عمومی، خدماتی و فعالیت‌ها(رضایی پرتو،۱۳۹۷) و برقراری پیوند و

تعامل میان سیاست‌های مسکن و سایر سیاست‌های توسعه شهری به دست خواهد آمد(شکوهی بیدهندی،۱۳۹۳).

۳۸. جایگزینی منابع درآمدی پایدار: یکی از چالش‌های اصلی پیش‌روی طرح‌ها مانند طرح جامع و تفصیلی را می‌توان ضعف در تامین منابع لازم جهت اجرای این طرح‌ها دانست. لازم است نسبت به مساله تراکم به عنوان منبع درآمد شهرداری تغییر نگرش داد و در راستای ایجاد منابع پایدار برای شهرداری‌ها تلاش نمود. با توجه به این نکته تهیه برنامه‌های پشتیبان طرح جامع که بتواند با اصلاح ساختار مالیه شهری در جهت مدیریت منابع لازم جهت اجرای طرح مذکور برآید، از الزامات تحقق این طرح است (چشم انداز درآمدی طرح های جامع و تفصیلی شهر تهران (طرح تراز مالی). ۱۳۸۹).

۳۹. **تأکید بر عدالت فضایی**: طرح جامع جدید تهران عدالت فضایی و اجتماعی را به مناسبت تقسیم‌بندی منابع و امکانات مورد نیاز در مناطق پرجمعیت توجیه نکرده است. این عدالت از طریق ارجحیت منابع عمومی بر منافع خصوصی در تامین عدالت کالبدی – فضایی شهر و اولویت به تقویت فضاهای عمومی در ساماندهی فضایی شهر تهران به دست خواهد آمد(جلیلی،۱۳۹۵)

۴۰. **توسعه فرهنگی**: توسعه امور فرهنگی یکی از نکاتی است که باید در طرح جامع تهران تقویت گردد. این توسعه از طریق ساماندهی موثر امور گردشگری، فرهنگی، هنری و ورزشی برای افزایش نقش تهران در رقابت‌های ملی و جهانی و ارتقای جایگاه آن در سطوح فراملی، ملی و منطقه‌ای(رضایی پرتو،۱۳۹۷)، برجسته کردن عناصر تاریخی به عنوان شاخص منطقه و جلوگیری از انزوا و بی‌توجهی به نشانه‌های شهری و تقویت گردشگری(عزیزی،۱۳۹۶) رخ خواهد داد.

۴۱. **افزایش مقرون به صرفه بودن**

۴۲. **افزایش تاب‌آوری**

۴۳. **تمرکززدایی**: تمرکززدایی را در چند بعد مختلف می‌توان بررسی و پیشنهاد نمود، اولین مورد تقویت الگوی چندمرکزی در ساختار فضایی مجموعه شهری تهران و توزیع بهینه مرکزیت‌ها است(رضایی پرتو،۱۳۹۷). دومین مورد ایجاد نظام سلسله‌مراتبی برنامه‌ریزی مسکن و و کاهش نقش دولت مرکزی در سیاست‌گذاری مسکن است(شکوهی بیدهندی،۱۳۹۳).